

שבוע פרשת וישלח

(29 November – 5 December 09)

י"ב – י"ח כסלו ה'תש"ע

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. ושננתם לבניך ודברת בם, בשבתך בביתך ובכלכתך בדרך ובשכבך ובקומך. וקשרתם לאות על ירך, והיו לטטפת בין עיניך. וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך. והיה אם שמע תשמעו אל מצותי, אשר אנכי מצוה אתכם היום, לאהבה את יי אלהיכם ולעבדו, בכל לבבכם ובכל נפשכם. ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש, ואספת דגגך ותיירשך ויצהרך. ונתתי עשב בשדך לבהמתך, ואכלת ושבעת. השמרו לכם פן יפתה לבבכם, וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחוויתם להם. וחרה אף יי בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והארמה לא תתן את יבולה, ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר יי נתן לכם. ושמרתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם, וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו לטטפת בין עיניכם. ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם, בשבתך בביתך ובכלכתך בדרך ובשכבך ובקומך. וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך. למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע יי לאבותיכם לתת להם, בימי השמים על הארץ.

ויאמר יי אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת על פנפי בגדיהם לדרתם, ונתנו על ציצת הפנף, פתיל תכלת. והיה לכם לציצת, וראיתם אתו, וזכרתם את כל מצות יי, ועשיתם אתם, ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם. למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי, והייתם קדשים לאלהיכם. אני יי אלהיכם, אשר הוצאתי אתכם, מארץ מצרים להיות לכם לאלהים, אני יי אלהיכם (אני יי אלהיכם) אמת.

נכון לומר קודם התפילה:

הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יהי רצון מלפניך, יי אלהינו ואלהי אבותינו, שיבנה בית המקדש במהרה בימינו, ותן חלקנו בתורתך.
אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מודה אני לפניך, מלך חי וקים שהחזרת בי נשמותי בחמלה. רבה אמונתך.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. ברוך אתה יי, נותן התורה:**

וידבר יהוה אל־משה לאמר: דבר אל־אֶהרֶן ואל־בָּנָיו לאמר פה תברכו את־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אמור להם: יברכך יהוה וישמרך: יאר יהוה | פָּנָיו אֵלֶיךָ ויחַנֶּךָ: וישא יהוה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וישם לך שְׁלוֹם: ושמו את־שְׁמִי על־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ואני אברכם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבור של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין:

קריאת שמע

שמע ישראל, יי אלהינו, יי אחד:
בלחש: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:
ואהבת את יי אלהיך, בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך. והיו הדברים האלה, אשר אנכי מצוך

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלחוכה נותן צדקה (לבר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה בולטת כולו יתפך ל"חדר ובית של צדקה".

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עֹרָה הַנֶּבֶל וְכִנּוֹר
 אֲעִירָה שָׁחַר: ד אֹרֶךְ בַּעֲמִים | יְהוָה וְאֶזְמְרָךְ בְּלֵאָמִים: ה כִּי־גָדוֹל מַעַל־שָׁמַיִם חֲסִדְךָ
 וְעַד־שָׁחַקִים אֲמַתְךָ: ו רֹמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדְךָ: ז לִמְעַן יִחַלְצוּן יְדִידֶיךָ
 הַוְשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: ח אֱלֹהִים | דְּבַר בְּקִדְשׁוֹ אֶעֱלֶזָה אֲחַלְקָה שְׂכָם וְעֶמֶק סִפּוֹת אֲמַדְךָ:
 ט לִי גִלְעָד | לִי מִנְשָׁה וְאַפְרַיִם מַעֲזוֹ רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: י מִזְאֵב | סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָמָה
 אֲשִׁלֶּךְ נַעֲלִי עַל־פְּלִשֶׁת אֲתָרוּעַע: יא מִי יִכְלֵנִי עִיר מִבְּצָר מִי נִחְנִי עַד־אֲדָמָה: יב הֲלֹא־אֱלֹהִים
 זָנַחְתָּנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצַבָּאתֵינוּ: יג הֲבֵה־לָנוּ עֲזָרָת מִצָּר וְיִשׁוּא תִשׁוּעַת אָדָם: יד בָּאֱלֹהִים
 נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

קט

חברו דוד בברחו מפני שאול וכאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לַמִּנְצָח לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אֶל־תַּחֲרֹשׁ: ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מַרְמָה עָלַי פָּתַחוּ וּדְבָרוּ
 אֹתִי לְשׁוֹן שָׂקָר: ג וּדְבָרִי שִׁנְאָה סִבְבֹּנִי וּיִלְחַמוּנִי חֲנָם: ד תַּחַת־אֲהַבְתִּי יִשְׁמְנוּנִי וְאֲנִי תַפְלָה:
 ה וַיִּשְׁמְנוּ עָלַי רָעָה תַּחַת מִוֶּכֶה וְשִׁנְאָה תַּחַת אֲהַבְתִּי: ו הִפְקֵד עָלַי רָשָׁע וְשָׁטָן יַעֲמֵד עַל־יְמִינִי:
 ז בַּהֲשִׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וְתַפְלָתוֹ תִּהְיֶה לַחֲטָאָה: ח יִהְיוּ־יָמָיו מַעֲטִים פְּקַדְתּוֹ יָקַח אַחֵר: ט יִהְיוּ־בָנָיו
 יְתוּמִים וְאִשְׁתּוֹ אֶלְמָנָה: י וְנוֹעַ יְנוּעוּ בָנָיו וְשָׁאֲלוּ וּדְרָשׁוּ מִחֲרֻבוֹתֵיהֶם: יא יִנְקֹשׁ גּוֹשָׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ
 וַיִּבְזּוּ זָרִים יִגְעוּ: יב אֶל־יְהִי־לוֹ מִשְׁךְ חֶסֶד וְאֶל־יְהִי חֲזֹנָן לִיתוּמָיו: יג יִהְיֶה־אַחֲרֵיתוֹ לַהֲכָרִית בְּדֹר
 אַחֵר יִמַּח שָׁמָּה: יד יִזְכֹּר | עוֹן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטָּאת אֲמֹו אֶל־תִּמְח: טו יִהְיוּ נִגְדֵי־יְהוָה תָּמִיד
 וַיִּכְרַת מֵאֶרֶץ זָכָרָם: טז יַעַן אֲשֶׁר | לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עֲנִי וְאִבּוֹן וְנִכְאָה לִבָּב לְמוֹתָת:
 ז וַיֵּאָהֵב קָלָלָה וַתְּבוֹאָהּ וְלֹא־חָפֵץ בְּבִרְכָּהּ וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבֹּשׁ קָלָלָה כְּמֹדוֹ וַתִּבָּא כַּמִּים
 בְּקִרְבּוֹ וְכִשְׁמֹן בַּעֲצֻמוֹתָיו: יט תִּהְיֶה־לוֹ כְּבִגְד יַעֲמָה וְלִמְזוֹחַ תִּמְכֹּד יַחְגְּרָה: כ זֹאת | פָּעַלְתָּ שְׁטֵנִי מֵאֵת
 יְהוָה וְהַדְּבָרִים רָעַע עַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה | יְהוָה אֲדָנִי עֲשֵׂה־אֹתִי לִמְעַן שִׁמְךָ כִּי־טוֹב חֲסִדְךָ הַצִּילָנִי:
 כב כִּי־עָנִי וְאִבּוֹן אָנֹכִי וְלִבִּי חָלָל בְּקִרְבִּי: כג בְּצַל־כְּנֻסוֹתָו נִהְלַכְתִּי נִנְעַרְתִּי כְּאַרְבָּה: כד בְּרַכִּי כָשְׁלוֹ
 מַצּוֹם וּבְשָׂרִי כַחַשׁ מִשְׁמֹן: כה וְאֲנִי | הֵייתִי חֲרֻפָּה לָהֶם יְרֹאֲוִנִי יִגְעוּן רֹאשָׁם: כו עֲזָרְנִי יְהוָה אֱלֹהֵי
 הַוְשִׁיעֲנִי כְּחֲסִדְךָ: כז וַיִּדְעוּ כִּי־יִרְדֶּךָ זֹאת אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָה: כח יִקְלְלוּ־הֶמָּה וְאַתָּה תִּבְרַךְ קָמוּ |
 וַיִּכְשׁוּ וַעֲבָדְךָ יִשְׁמַח: כט וַיִּלְבְּשׁוּ שׁוֹטְנֵי כְלִמָּה וַיַּעֲטוּ כַּמְעִיל בְּשָׂתָם: ל אֹדְדָה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבַתּוֹךְ
 רַבִּים אֶהְלָלָנוּ: לא כִּי־יַעֲמֵד לִימִין אִבּוֹן לְהַוְשִׁיעַ מִשְׁפָּטִי נַפְשׁוֹ:

מפתח כללי

א)	סדר הנחת תפילין	ב
ב)	מזמורי תהלים ק"ח ק"ט	ג
ג)	מאמר ד"ה קטנתי מכל החסדים (עם ביאור בדרך אפשר) י"ט כסלו, ה'תשכ"ג	ה
ד)	שיחת י"ט כסלו ה'תשי"ג	טז
ה)	לקוטי שיחות לשבוע פרשת וישלח (בלה"ק) כרך י	כג
ו)	שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת וישלח	כט
ז)	לוח "היום יום" לשבוע פרשת וישלח	מב
ח)	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	מד

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

ט)	– ג' פרקים ליום לשבוע פרשת וישלח	מז
י)	– פרק אחד ליום לשבוע פרשת וישלח	סה
יא)	– ספר המצוות לשבוע פרשת וישלח	עה
יב)	נביאים וכתובים שמואל-א פרק ב, דברי הימים-ב פרק כא	עו
יג)	מסכת בבא בתרא עם ביאורים מדף ק עד דף קו	פ

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

יד)	שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן	קח
טו)	שולחן ערוך הלכות תפילה - אדמו"ר הזקן	קט
טז)	לקוטי תורה (שיר השירים) – ד"ה תנו רבנן כיצד מרקדין לפני הכלה - אדמו"ר הזקן	קי
יז)	מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי	קיא
יח)	דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק"	קיב
יט)	תורת שמואל תרל"ב - אדמו"ר מוהר"ש	קיג
כ)	קונטרס העבודה - אדמו"ר מוהרש"ב	קיג
כא)	ספר המאמרים התרפ"ט - אדמו"ר מוהרי"צ	קיד
כב)	לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ	קטו
כג)	ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהרי"צ	קטז
כד)	אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ	קיט
כה)	חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת וישלח ע"פ חומש "תורה תמימה"	קכ
כו)	לוח זמנים לשבוע פרשת וישלח	קמב
כז)	סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	קמג

47 ונתמַעֲטוּ זְכוּתִי בַשָּׁבִיל הַחֲסִידִים⁵ והפירוש הפנימי ב'זכויות', כי
 48 זְכוּתִי הוא גם מַלְשׁוֹן זְכוּת וברור שהיה נקי ומזוכך מהרע,
 49 ונתמַעֲטוּ זְכוּתִי הֵינּוּ שָׂאף שֶׁהָיָה בְּמַעֲמַד וּמַצָּב שֶׁל זְכוּת
 50 וברור, הרי הוא נוֹפֵל בְּרוּחוֹ (עַר פֹּאֲלֵט בֹּא זִיף אַרְאֵפּ)
 51 מְמַעֲמָדוֹ וּמַצָּבּוֹ הַקּוֹדֵם
 52 (קִטְנָתִי), לְפִי שְׂרָאָה
 53 עֲנִין שֶׁל הַתְּקַרְבוֹת
 54 מְלֻמָּעָה עַד לְמַעָּלָה
 55 מַעָּלָה (שְׁזָהוּ עֲנִין
 56 הַחֲסִידִים). וּמִמְשִׁיךְ
 57 לְבָאֵר בְּאַגְרַת הַקּוֹדֶשׁ
 58 הַנִּזְכָּר, שֶׁ אֹפֶן עֲבוּדָה זֶה
 59 להרגיש 'קטן' בעיני עצמו מפני
 60 ריבוי החסידים שהקב"ה עושה
 61 עִמּוֹ זֶה בְּחִינַת יָמִין
 62 שֶׁבְּקִדְשָׁה וְחֲסֵד לְאַבְרָהָם
 63 בדומה לאברהם אבינו שְׂאָמֵר
 64 עַל עֲצֻמוֹ וְאֶנְכִי עֹפֵר
 65 וְאֶפֶר⁶, וְזוֹ הִיא גַם בֵּן
 66 מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב שְׂאָמֵר
 67 קִטְנָתִי מִכָּל הַחֲסִידִים¹,
 68 שֶׁהָיָה קָטָן בְּמָאֵד מְאֹד
 69 בְּעֵינָיו מִחֲמַת רַבּוּי
 70 הַחֲסִידִים, כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב¹
 71 כִּי בְּמִקְלִי עֲבַרְתִּי גו', אֵת
 72 הִירֵדן (ללא כל רכוש, אלא רק
 73 מִקְל) וְעַתָּה הֵייתִי וְגו',
 74 לשני מחנות, ומפני ריבוי חסידים
 75 אלו מרגיש שְׂאֵינוּ רְאוּי
 76 וְאֵינוּ כְּדָאִי כָּלֵל לַעֲדוֹר נִסִּים
 77 כו', מֵה שְׂאֵין בֵּן בְּזָה
 78 לַעֲמֹת זֶה (לַעֲמֹת חֲסֵד שֶׁל

1 קִטְנָתִי¹ מִכָּל הַחֲסִידִים וּמִכָּל וכו', - דברי יעקב אבינו כהקדמה
 2 לַבִּקְשָׁתוֹ מִהַקְב"ה שִׁיִּצִּילוּ מֵאִחִיו עֲשׂוֹ: 'קִטְנָתִי' - מרגיש אני 'קטן' מלקבל
 3 עֹד חֲסִידִים אַחֵרִי כָל הַחֲסִידִים שֶׁהַקְב"ה עֹשֶׂה לִּי. וּמִכָּבָר רַבְּנוּ הַזֶּקֶן
 4 בְּאַגְרַת הַקּוֹדֶשׁ (הַנִּדְפֶּסֶת בְּתִנְיָא) דְּבוֹר הַמִּתְחִיל זֶה, שֶׁפְּתִיבָה
 5 אַחֵר בִּיָּאָתוֹ מִפְּטָרְבוּרָג

6 שם שהה במאסר לאחר הלשנה
 7 על החסידות. (וכאשר יצא
 8 חפשי, שלח איגרת זו
 9 לחסידים)²: שֶׁהַפְּרוּשׁ בְּזָה
 10 (ב'קטנתי') הוּא (לֹא)
 11 פְּרוּשׁ הַפְּשׁוּט שֶׁהָיָה
 12 קָטָן מִלְּקַבֵּל אֵת
 13 הַחֲסִידִים, אֲלָא (שֶׁמִּכָּל
 14 הַחֲסִידִים וּמִכָּל וכו')
 15 שֶׁנִּתְּנָה לוֹ עַל יְדֵי
 16 הַקְב"ה, נַעֲשֶׂה אֲצִלּוֹ
 17 הָעֲנִין דְּקִטְנָתִי בִּיתֵר
 18 שְׂאֵת וּבִיתֵר עֲזִי, (כמבואר
 19 בהמשך, שֶׁבְּקִדְשָׁה/קְשׁוּרָה
 20 הַשְּׁפַעַת חֲסֵד עִם בִּיטוּל -
 21 'קטנתי'), כִּי כָּל הַתְּקַרְבוֹת אֵל
 22 ה' בִּיתֵר שְׂאֵת וְהַגְבָּה
 23 [=התרומוות] לְמַעָּלָה,
 24 צָרִיף לִהְיוֹת יוֹתֵר שֶׁל
 25 רוּחַ לְמִטָּה מְטָה, וּבְנוֹדָע
 26 דְּפוּלָא קְמִיָּה דְּוָקָא כָּלָא
 27 חֲשִׁיב³ [=הכל לפני הקב"ה,
 28 חֲשׁוֹב כִּלְא' (מאומה)], וְאֵם
 29 בֵּן כָּל שֶׁהוּא קְמִיָּה
 30 [=לפניו] יוֹתֵר וְקֻרֹב אֵלָיו
 31 (מַצֵּד כָּל הַחֲסִידִים שֶׁהֵם
 32 בְּחִינַת קִרְבַּת אֱלֹקִים) -
 33 בְּחֵסֶד שְׂעוּשָׁה הַקְב"ה עִם הָאָדָם,
 34 נַעֲשֶׂה הָאָדָם קֻרֹב יוֹתֵר אֶל
 35 הַקְב"ה) וְקֻרְבָּה זֶה מְעוֹרֶרֶת בּו
 36 הַסְתַּכְלוּת מִנְקוּדַת מִבְּט שֶׁאֵין
 37 הַכֹּל לֹא' (וגם הוא עצמו נכלל
 38 בזה) הוּא יוֹתֵר כָּלָא וְאֵין
 39 וְאֶפֶס (קִטְנָתִי). וְזָהוּ גַם
 40 בְּכָלִלוֹת מֵה שֶׁפְּתוּב
 41 בְּגִמְרָא⁴ שֶׁאֵם עוֹשִׂין לוֹ
 42 לָאָדָם גַּם מְנַפִּין לוֹ
 43 מִזְכוּתֵי, מִקְשָׁה הַגְמָרָא:
 44 מֵאִי קָרָאָה [=מֵה הָרֵאִיָּה לִכְךָ
 45 מִהֶמְקָרָא?], וּמִשִּׁיבָה: קִטְנָתִי
 46 מִכָּל הַחֲסִידִים גו' (הַקִּטְנָתִי)

בס"ד. י"ט כסלו, ה'תשכ"ג

(הנחה בלתי מוגה)

קִטְנָתִי¹ מִכָּל הַחֲסִידִים וּמִכָּל וכו', וּמִכָּבָר רַבְּנוּ
 הַזֶּקֶן בְּאַגְרַת הַקּוֹדֶשׁ דְּבוֹר הַמִּתְחִיל זֶה,
 שֶׁפְּתִיבָה אַחֵר בִּיָּאָתוֹ מִפְּטָרְבוּרָג², שֶׁהַפְּרוּשׁ בְּזָה
 הוּא (לֹא פְּרוּשׁ הַפְּשׁוּט שֶׁהָיָה קָטָן מִלְּקַבֵּל אֵת
 הַחֲסִידִים, אֲלָא) שֶׁמִּכָּל הַחֲסִידִים וּמִכָּל וכו' שֶׁנִּתְּנָה
 לוֹ עַל יְדֵי הַקְב"ה, נַעֲשֶׂה אֲצִלּוֹ הָעֲנִין דְּקִטְנָתִי
 בִּיתֵר שְׂאֵת וּבִיתֵר עֲזִי, כִּי כָּל הַתְּקַרְבוֹת אֵל ה' בִּיתֵר
 שְׂאֵת וְהַגְבָּה לְמַעָּלָה, צָרִיף לִהְיוֹת יוֹתֵר שֶׁל רוּחַ
 לְמִטָּה מְטָה, וּבְנוֹדָע דְּפוּלָא קְמִיָּה דְּוָקָא כָּלָא
 חֲשִׁיב³, וְאֵם בֵּן כָּל שֶׁהוּא קְמִיָּה יוֹתֵר (מַצֵּד כָּל
 הַחֲסִידִים שֶׁהֵם בְּחִינַת קִרְבַּת אֱלֹקִים) הוּא יוֹתֵר
 כָּלָא וְאֵין וְאֶפֶס (קִטְנָתִי). וְזָהוּ גַם בְּכָלִלוֹת מֵה
 שֶׁפְּתוּב בְּגִמְרָא⁴ שֶׁאֵם עוֹשִׂין לוֹ גַּם מְנַפִּין לוֹ
 מִזְכוּתֵי, מֵאִי קָרָאָה, קִטְנָתִי מִכָּל הַחֲסִידִים גו'
 (הַקִּטְנָתִי וְנִתְמַעֲטוּ זְכוּתִי בַשָּׁבִיל הַחֲסִידִים⁵), כִּי
 זְכוּתִי הוּא גַם מַלְשׁוֹן זְכוּת וברור, וְנִתְמַעֲטוּ
 זְכוּתִי הֵינּוּ שָׂאף שֶׁהָיָה בְּמַעֲמַד וּמַצָּב שֶׁל זְכוּת
 וברור, הרי הוא נוֹפֵל בְּרוּחוֹ (עַר פֹּאֲלֵט בֹּא זִיף
 אַרְאֵפּ) מְמַעֲמָדוֹ וּמַצָּבּוֹ הַקּוֹדֵם (קִטְנָתִי), לְפִי

שְׂרָאָה עֲנִין שֶׁל הַתְּקַרְבוֹת מְלֻמָּעָה עַד לְמַעָּלָה מַעָּלָה (שְׁזָהוּ עֲנִין
 הַחֲסִידִים). וּמִמְשִׁיךְ לְבָאֵר בְּאַגְרַת הַקּוֹדֶשׁ הַנִּזְכָּר, שֶׁזֶּה בְּחִינַת יָמִין
 שֶׁבְּקִדְשָׁה וְחֲסֵד לְאַבְרָהָם שְׂאָמֵר וְאֶנְכִי עֹפֵר וְאֶפֶר⁶, וְזוֹ הִיא גַם בֵּן
 מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב שְׂאָמֵר קִטְנָתִי מִכָּל הַחֲסִידִים¹, שֶׁהָיָה קָטָן בְּמָאֵד מְאֹד
 בְּעֵינָיו מִחֲמַת רַבּוּי הַחֲסִידִים, כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב¹ כִּי בְּמִקְלִי עֲבַרְתִּי גו' וְעַתָּה
 הֵייתִי וְגו', וְאֵינוּ רְאוּי וְאֵינוּ כְּדָאִי כָּלֵל כו', מֵה שְׂאֵין בֵּן בְּזָה לַעֲמֹת

(1) וישלח לב, יא. (2) תניא אגה"ק ס"ב. (3) ראה זח"א יא, ב. (4) שבת לב, א. וראה גם ד"ה קטנתי (הב') דש"פ וישב, כ"ף כסלו תשי"ז פ"ב ואילך (תו"מ סה"מ תשי"ז ע' עב ואילך). (5) פרש"י שם. (6) וירא יח, כז.

ביאור בדרך אפשר

1 קדושה ישנה חסד של קליפה) הוא יִשְׁמַעְאֵל שמירתו חֶסֶד דְּקַלְפָּה
2 [=מירת החסד שבכוחות הטומאה]⁷, שבקליפה כָּל שֶׁחֶסֶד גָּדוֹל הוא
3 הוֹלֵךְ וְגָדֵל בְּגוֹבֵה וְגִסּוֹת הָרוּחַ וְרוּחַב לְבוֹ (בניגוד ל'קטנות').
4 וְזֶהוּ גַם בֵּן הַחֲלוּקִים, שֶׁבְּחֶסֶד דְּקַלְפָּה הִשְׁפָּעָה לְזוּלַת הָיָא רַק

5 מְמוֹתָרוֹת נוֹתֵן מִהֵנוֹתֵר רַק

6 לאחר שיש לו די סיפוק, מָה

7 שְׁאֵין בֶּן בְּחֶסֶד דְּקַדְשָׁה

8 הַהִשְׁפָּעָה אֵינָה רַק

9 מְשִׁירִים וּמוֹתָרוֹת, אֲלָא

10 אֲדַרְבָּה, שְׁמִשִּׁים עֲצָמוֹ

11 כְּשִׁירִים וּמוֹתָרוֹת כּו',

12 וְלִכֵּן מְשַׁפֵּיעַ בְּרַבּוּי כּו'.

13 וּמִסִּים בְּאֶגְרַת הַקִּדְשׁ

14 הַנִּלְ: וְלִזְאוֹת בְּאֵתִי מִן

15 הַמוֹדִיעִים מוֹדָעָה רַבָּה

16 לְכָלִּלוֹת אֲנִי"ש כּו'.

17 לְבִלְתִּי רוּם לְכָבֶם]=לא

18 לַהֲתַנְשֵׁא] מֵאֲחִיהֶם⁸ הַמִּנְגִּידִים

19 שִׁגְרָמוֹ לְמַאסְרוֹ שֶׁל רַבְּנוֹ הֲזָקָן,

20 כּו' וְלֹא לְהַרְחִיב עֲלֵיהֶם

21 פָּה - לֹא לְדַבֵּר אֵלֵיהֶם בּוֹלוּל

22 - אוֹ לְשִׁרוֹק עֲלֵיהֶם חֶסֶד

23 וְחִלְלָה כּו', רַק לְהִשְׁפִּיל

24 רוּחָם כּו' בְּעֵינֵי עֲצָמָם

25 וְלַהֲתַנְהַג בְּרַגְשׁ שֶׁל עֲנוּוָה כִּיעֻקֵּב

26 אֲבִינוֹ שְׂרִיבֵי הַחֲסִידִים גֵּרָם לוֹ

27 לַהֲקַטִּין עֲצָמוֹ וּמַעֲנָה⁹ רַךְ

28 מְשִׁיב חֲמָה כּו', (כֹּאשֶׁר

29 כּוֹעֵס אָדָם עַל זוּלָתוֹ, וְהֵלֵךְ

30 מְשִׁיב לוֹ בְּמַעֲנֵה רֶךְ, מִשְׁכָּן

31 הַדְּבַר כְּעֶסוֹ מַעֲלִי). וְכוּלִּי

32 הָאִי [=אחרי כל זאת] וְאוּלִּי

33 יִתֵּן ה' בְּלִבִּי אֲחִיהֶם

34 כְּמִים¹⁰ הַפָּנִים וְגו'.

35 "כִּמִּים הַפָּנִים לְפָנִים כֵּן

36 לִב־הָאָדָם לְאָדָם". (וְהַבִּיאֹר,

37 בַּלְשׁוֹן הַתַּנִּיא: "כִּמוֹ שְׂכֵדוֹת

38 וְצוּרֹת הַפָּנִים שֶׁהָאָדָם מֵרָא

39 בְּמִים כֵּן נִרְאָה לוֹ שֵׁם בְּמִים

40 אוֹתָהּ צוּרָה עֲצָמָה כִּכָּה מִמֶּשׁ לִב

41 הָאָדָם הַנֶּאֱמָן בִּאֲהַבְתּוֹ לְאִישׁ

42 אַחֵר הָרִי הָאֲהָבָה זֶה מִעוֹרֶרֶת

43 אֲהָבָה בְּלִב חֲבִירוֹ אֵלָיו גַּם כֵּן

44 לֵהוֹיֹת אוֹהֲבִים נֶאֱמָנִים זֶה

45 לִזְהוּ". בַּהֲמִשָּׁךְ הָאֲמָר יֵבֶאֱר

46 מַעֲלַת עֲבוֹדַת הִירָאָה וְהַבִּיטוּל

ביאור בדרך אפשר

47 שֶׁבְּקִדּוּשָׁה, שְׂדוּקָא עַל יְדֵי הַבִּיטוּל נִמְשָׁכִים חֲסִידִים גְּדוּלִים וְלִכֵּן שֶׁלֵּל אֲדַמּוּ"ר
48 הֲזָקָן מִחֲסִידֵי כָל סַמָּן שֶׁל גְּבוּהוֹת לִב וְאִפְּלוֹ גְּבוּהוֹת דְּקִדּוּשָׁה.

49 בַּסַּעִיף הָבָא מִקְדִּים שִׁגֵּם בַּעֲבוּדַת ה' - קִדּוּשָׁה - יִשְׁנָה עֲבוּדָה הַקְשׁוּרָה עִם

50 'יִשְׁתוּ' שֶׁל הָאָדָם - 'אֲהָבָה', אֲמָנָם עֵיקָר וּמִטְרַת הַעֲבוּדָה הִיא שֶׁהָאָדָם יִבִּיא

51 עֲצָמוֹ לְיָדֵי רַגֵּשׁ שֶׁל 'בִּיטוּל' -

52 יִרְאָה, כִּיֵּן שְׂדוּקָא עַל-יְדֵי

53 ה'בִּיטוּל' מִגִּיעַ לְדִרְגָּה גְּבוּהָה

54 יוֹתֵר. וְהוּא כִּמְשַׁל 'חוֹתָם

55 הַמַּתְהַפֵּךְ שִׁיתְבָּאָר.

56 (ב) וְלִהְבִּין הָעֲנָנִים

57 בְּפִרְטוּת יוֹתֵר¹¹, יֵשׁ

58 לְהַקְדִּים מָה שְׁמִפְרֵשׁ

59 רַבְּנוֹ הַזָּקֵן בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה

60 דְּבִיּוֹר הַמַּתְחִיל אֶרֶץ הָרִים

61 וּבְקַעֲוֹת¹², שְׁאֶרֶץ בְּרוּחָנוּת

62 קָאִי [=מוֹסָב] עַל כָּלִּלוֹת

63 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עֲלֵיהֶם

64 נֶאֱמָר¹³ כִּי תִהְיוּ אִתָּם לִי

65 אֶרֶץ חֶפְזָה [=אֶרֶץ שְׁחָפְזִים

66 וְרוֹצִים בָּהּ], וְקָאִי גַם עַל

67 כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל

68 בְּפִרְטוּת, וּכְתוּרָת

69 הַבַּעַשׁ"ט¹⁴ שְׁכָל אֶחָד

70 וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא

71 בְּדִגְמַת אֶרֶץ חֶפְזָה

72 שְׁטִמּוֹנִים בָּהּ אוֹצְרוֹת

73 זָהָב וְכֶל יָקָר, וְרַק חֲכָמִי

74 לֵב יְכוּלִים לְהַתְעַמֵּק

75 (דְּעִרְגוֹנִטְעוּעֶזֶן זִיף)

76 לְחַפּוֹר וּלְגִלּוֹת מָה

77 שְׁנִמְצָא בְּתוֹכּוֹ, בְּדִגְמַת

78 בָּאָר מִים חַיִּים שְׁמִתְגַּלָּה

79 עַל יְדֵי הַחֲפִירָה כּו'¹⁵.

80 וְזֶהוּ אֶרֶץ הָרִים וּבְקַעֲוֹת,

81 וּמִבְּאֵר רַבְּנוֹ הֲזָקָן הַפְּסוּק

82 שְׁבִאֲרֵץ חֶפְזָה זֶה (דְּקָאִי

83 עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) יִשְׁנָם

זֶה הוּא יִשְׁמַעְאֵל חֶסֶד דְּקַלְפָּה⁷, כָּל שֶׁחֶסֶד גָּדוֹל
הוּא הוֹלֵךְ וְגָדֵל בְּגוֹבֵה וְגִסּוֹת הָרוּחַ וְרוּחַב לְבוֹ.
וְזֶהוּ גַם בֵּן הַחֲלוּקִים, שֶׁבְּחֶסֶד דְּקַלְפָּה הִשְׁפָּעָה
הִיא רַק מְמוֹתָרוֹת, מָה שְׁאֵין בֶּן בְּחֶסֶד דְּקַדְשָׁה
הַהִשְׁפָּעָה אֵינָה רַק מְשִׁירִים וּמוֹתָרוֹת, אֲלָא
אֲדַרְבָּה, שְׁמִשִּׁים עֲצָמוֹ כְּשִׁירִים וּמוֹתָרוֹת כּו',
וְלִכֵּן מְשַׁפֵּיעַ בְּרַבּוּי כּו'. וּמִסִּים בְּאֶגְרַת הַקִּדְשׁ
הַנִּלְ: וְלִזְאוֹת בְּאֵתִי מִן הַמוֹדִיעִים מוֹדָעָה רַבָּה
לְכָלִּלוֹת אֲנִי"ש כּו' לְבִלְתִּי רוּם לְכָבֶם מֵאֲחִיהֶם⁸
כו' וְלֹא לְהַרְחִיב עֲלֵיהֶם פָּה אוֹ לְשִׁרוֹק עֲלֵיהֶם
חֶסֶד וְחִלְלָה כּו', רַק לְהִשְׁפִּיל רוּחָם כּו' וּמַעֲנָה⁹
רַךְ מְשִׁיב חֲמָה כּו', וְכוּלִּי הָאִי וְאוּלִּי יִתֵּן ה' בְּלִבִּי
אֲחִיהֶם כְּמִים¹⁰ הַפָּנִים וְגו'.

(ב) וְלִהְבִּין הָעֲנָנִים בְּפִרְטוּת יוֹתֵר¹¹, יֵשׁ לְהַקְדִּים
מָה שְׁמִפְרֵשׁ רַבְּנוֹ הַזָּקֵן בְּלִקּוּטֵי
תוֹרָה דְּבִיּוֹר הַמַּתְחִיל אֶרֶץ הָרִים וּבְקַעֲוֹת¹², שְׁאֶרֶץ
קָאִי עַל כָּלִּלוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עֲלֵיהֶם נֶאֱמָר¹³ כִּי
תִהְיוּ אִתָּם לִי אֶרֶץ חֶפְזָה, וְקָאִי גַם עַל כָּל אֶחָד
וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּפִרְטוּת, וּכְתוּרָת הַבַּעַשׁ"ט¹⁴
שְׁכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא בְּדִגְמַת אֶרֶץ חֶפְזָה
שְׁטִמּוֹנִים בָּהּ אוֹצְרוֹת זָהָב וְכֶל יָקָר, וְרַק חֲכָמִי
לֵב יְכוּלִים לְהַתְעַמֵּק (דְּעִרְגוֹנִטְעוּעֶזֶן זִיף) לְחַפּוֹר
וּלְגִלּוֹת מָה שְׁנִמְצָא בְּתוֹכּוֹ, בְּדִגְמַת בָּאָר מִים
חַיִּים שְׁמִתְגַּלָּה עַל יְדֵי הַחֲפִירָה כּו'¹⁵. וְזֶהוּ אֶרֶץ
הָרִים וּבְקַעֲוֹת, שְׁבִאֲרֵץ חֶפְזָה זֶה (דְּקָאִי עַל בְּנֵי

(7) רֹאה זַח"ג רִמּוֹ, ב. תּוֹרַת חַיִּים תּוֹלְדוֹת קֵמָה, ב וַאֲיִלךְ. (8) ע"פ שׁוּפְטִים יז, כ. (9) מִשְׁלֵי טו, א (וּשֵׁם):
יֵשִׁיב חִימָה. אֲבָל כ"ה כְּבַפְּנִים בְּבִרְכּוֹת יז, א. שֶׁל"ה מִסַּכַּת יוֹמָא רַלְב, א. וְעוֹד). (10) מִשְׁלֵי כז, יט.
וְרֹאה תַנִּיא פִּמ"ו. (11) בַּהֲבֵא לְקָמָן - רֹאה גַם ד"ה קִטְנֵתִי דִש"פ וּיִשְׁלַח, ח"י כִסְלוֹ (תּוֹרַת מִנְחָם -
הַתּוֹעֲדוּתִית חֶלֶק לֵה ע' 221 וַאֲיִלךְ). (12) עֵקֶב יז, ג וַאֲיִלךְ. (13) מִלֹּאכִי ג, יב. (14) אֲג"ק אֲדַמּוּ"ר
מוֹהֲרֵי"צ ח"צ ג' ע' רִפָּה. וְרֹאה כְּתָר שֵׁם טוֹב (קָה"ת תִּשְׁנ"ט) בְּהוֹסְפוֹת סִימָן נז, וְבַהֲנַסְמָן שֵׁם. (15) רֹאה
לְקוּ"ת חוֹקֵת סָב, ד וַאֲיִלךְ. וּבִכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הָרִים וּבִקְעוֹת. הָרִים הוּא עֲנִין עֲבוֹדַת ה' כְּאַבְרָהָם שֶׁקָּרָא לְבֵית
2 הַמִּקְדָּשׁ בְּכִינוּי הָרִי¹⁶, דְּקָאֵי עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שְׁפּוּלָל עֲבוֹדַת כָּל
3 יִשְׂרָאֵל שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ מְרוֹכֵז עֲבוֹדַת כָּל עַם-יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב
4 שֶׁשִּׁלְמָה הַמֶּלֶךְ בִּיקֵשׁ שִׁבְנֵי-יִשְׂרָאֵל¹⁷ וְהִתְפַּלְלוּ אֵלָיֶךָ דָּרָךְ אֲרָצָם

5 [=ארץ ישראל] וְתִתְקַבֵּל

6 תְּפִלָּתָם, הִינֵנו, שְׁבָכָל

7 מְקוֹם שְׂאִישׁ יִשְׂרָאֵל

8 מִתְפַּלֵּל צָרִיךְ לִכְוֹן (אֶת

9 הָרוּחוֹת [=צדדים]. לְהִתְפַּלֵּל

10 לְכִיוּן זֶה, וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ

11 לִכְוֹן אֶת הָרוּחוֹת- אֵינוֹ יוֹדֵעַ

12 בְּאִיזָה כִיוּן אֲרֶץ יִשְׂרָאֵל - יִכְוֹן

13 אֶת לְבוֹ) כִּנְגַד אֲרֶץ

14 יִשְׂרָאֵל, יְרוּשָׁלַיִם (דָּרָךְ

15 הָעִיר אֲשֶׁר בְּחֶרֶף - דֶּרֶךְ

16 שֶׁם תַּעֲבוֹר תְּפִלַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

17 (18) וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ (אֶל

18 הַמְּקוֹם הַזֶּה¹⁹). וְעֲנִינוּ

19 בְּעֲבוּדָה, שְׂאֲבָרָה

20 שֶׁקָּרָא (לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ,

21 שְׁפּוּלָל כָּל עֲבוֹדַת בְּנֵי

22 יִשְׂרָאֵל) הֵר, מוֹרָה עַל

23 הָעֲבוּדָה מִצַּד הָאֲהָבָה

24 וְהִרְצוּא [=תנועת 'ריצה']

25 וְהַשְׁתַּוְּקוּת כֻּלְּהָ מַעֲלָה. וְנִמְשָׁל

26 לְהִיר' הַמִּתְנַשֵּׂא מִעַל הַקִּרְקַע],

27 שְׂוָהוּ עֲנִין אֲבָרָה

28 אוֹהֲבֵי²⁰. וּמוֹסִיף לְבָאֵר

29 ב'לְקוּטֵי תוֹרָה' הַמִּשְׁךְ הַפְּסוּק:

30 וּמָה שֶׁכָּתוּב הָרִים לְשׁוֹן

31 רְבִים, הָרִי זֶה לְפִי

32 שִׁישְׁנָם רְבִי דִרְגוֹת

33 בְּאֲהָבָה, וּכְלִיָּתָם הֵם ב'

34 דִרְגוֹת, אֲהָבָה עֲלָא

35 [=עליונה] וְאֲהָבָה תַּתְּמָא

36 [=תחתונה], אֲהָבָה רַבָּה

37 [=אהבה גדולה] וְאֲהָבָה

38 זוּטָא [=אהבה זעירה]. וְכְמוֹ

39 כֵּן יִשְׁנֵנוּ אוֹפֵן הָעֲבוּדָה

40 שֶׁל בִּקְעָה, שֶׁהִיא מְקוֹם

41 שְׁפָל, וְכִפִּי שֶׁמְצִינֵנו גְּבִי

42 תְּפִלָּה שֶׁהַשְּׁלִיחַ צָבוּר

43 נִקְרָא יוֹרֵד לְפָנֵי

44 הַתִּיבָה²¹, וְעֲנִין זֶה מוֹרָה

45 עַל הָעֲבוּדָה שֶׁמִּצַּד

46 הִירְאָה וְהַבְטוּל. וּמָה

יִשְׂרָאֵל) יִשְׁנָם הָרִים וּבִקְעוֹת. הָרִים הוּא עֲנִין
כְּאַבְרָהָם שֶׁקָּרָא הָרִי¹⁶, דְּקָאֵי עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,
שְׁפּוּלָל עֲבוֹדַת כָּל יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב¹⁷
וְהִתְפַּלְלוּ אֵלָיֶךָ דָּרָךְ אֲרָצָם, הִינֵנו, שְׁבָכָל מְקוֹם
שְׂאִישׁ יִשְׂרָאֵל מִתְפַּלֵּל צָרִיךְ לִכְוֹן (אֶת הָרוּחוֹת,
וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לִכְוֹן אֶת הָרוּחוֹת יִכְוֹן אֶת לְבוֹ)
כִּנְגַד אֲרֶץ יִשְׂרָאֵל, יְרוּשָׁלַיִם (דָּרָךְ הָעִיר אֲשֶׁר
בְּחֶרֶף¹⁸) וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ (אֶל הַמְּקוֹם הַזֶּה¹⁹).
וְעֲנִינוּ בְּעֲבוּדָה, שְׂאֲבָרָה שֶׁקָּרָא (לְבֵית
הַמִּקְדָּשׁ, שְׁפּוּלָל כָּל עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) הֵר,
מוֹרָה עַל הָעֲבוּדָה מִצַּד הָאֲהָבָה וְהִרְצוּא, שְׂוָהוּ
עֲנִין אֲבָרָה אוֹהֲבֵי²⁰. וּמָה שֶׁכָּתוּב הָרִים לְשׁוֹן
רְבִים, הָרִי זֶה לְפִי שִׁישְׁנָם רְבִי דִרְגוֹת בְּאֲהָבָה,
וּכְלִיָּתָם הֵם ב' דִרְגוֹת, אֲהָבָה עֲלָא וְאֲהָבָה
תַּתְּמָא, אֲהָבָה רַבָּה וְאֲהָבָה זוּטָא. וְכְמוֹ כֵּן יִשְׁנֵנו
אוֹפֵן הָעֲבוּדָה שֶׁל בִּקְעָה, שֶׁהִיא מְקוֹם שְׁפָל,
וְכִפִּי שֶׁמְצִינֵנו גְּבִי תְּפִלָּה שֶׁהַשְּׁלִיחַ צָבוּר נִקְרָא
יוֹרֵד לְפָנֵי הַתִּיבָה²¹, וְעֲנִין זֶה מוֹרָה עַל הָעֲבוּדָה

שֶׁמִּצַּד הִירְאָה וְהַבְטוּל. וּמָה שֶׁכָּתוּב בִּקְעוֹת לְשׁוֹן רְבִים, הָרִי זֶה לְפִי
שִׁישְׁנָם בִּירְאָה יִשׁ בְּכָלִיָּת ב' דִרְגוֹת, יִרְאָה עֲלָא וְיִרְאָה תַּתְּמָא. וְהָעֲנִין
בְּזָה, כִּידוּעַ שְׁבִישְׁנָם הָרִי יִשְׁנָם ד' אוֹתִיּוֹת, יִי"ה ו"ה, שֶׁהֵם דְּחִילוֹ (יִרְאָה)
עֲלָא, אֲהָבָה רַבָּה, אֲהָבָה זוּטָא וְיִרְאָה תַּתְּמָא²², וּמִצַּד זֶה שְׂאֲבָרָה הָרִי
אֶלְקִיךָ²³, הִינֵנו, שֶׁהָרִי נַעֲשֶׂה אֶלְקִיךָ, כְּחֶךְ וְחִיּוּתךָ (דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד
מִיִּשְׂרָאֵל²⁴), לִכְוֹן נַעֲשֶׂה אֶצֶל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הָעֲבוּדָה דְּהָרִים
וּבִקְעוֹת, שְׁתֵּי אֲהָבוֹת (הָרִים) וְשְׁתֵּי יִרְאוֹת (בִּקְעוֹת).

וּמִבְּאֵר רַבְּנוּ הַזָּקֵן בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה שָׁם, שֶׁעַל יְדֵי הָעֲבוּדָה דִּירְאָה וְהַבְטוּל,
עֲנִין הַבִּקְעָה, שֶׁהִיא עֲנִין וְאֲנָכִי עֶפֶר וְאֶפֶר, מְגִיעִים לְמַעְלָה יוֹתֵר

(16 פסחים פח, א. פרש"י ויצא כח, יז. 17) מלכים"א ח, מח. ברכות ל, א. 18) שם, מד. 19) שם, לה. 20) ישע"י מא, ח. 21) שו"ע אדה"ז או"ח ס"צ ס"א. 22) ראה זח"ג (רע"מ) קכב, ב ואילך. תקנ"ז ת"ו (כא, ב). ת"י (כה, ב). תו"א מקץ מ, ד. לקו"ת פ' ראה כא, ג. 23) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו. 24) ראה לקו"ת ר"פ ראה.

47 שְׁכָתוּב בִּקְעוֹת לְשׁוֹן רְבִים, הָרִי זֶה לְפִי שִׁישְׁנָם בִּירְאָה יִשׁ
48 בְּכָלִיָּת ב' דִרְגוֹת, יִרְאָה עֲלָא [=עליונה] וְיִרְאָה תַּתְּמָא
49 [=תחתונה]. וְהָעֲנִין בְּזָה, כִּידוּעַ שְׁבִישְׁנָם הָרִי יִשְׁנָם ד' אוֹתִיּוֹת,
50 יִי"ה ו"ה, שֶׁהֵם דְּחִילוֹ (יִרְאָה) עֲלָא, אֲהָבָה רַבָּה, אֲהָבָה
51 זוּטָא וְיִרְאָה תַּתְּמָא²²,
52 וּמִצַּד זֶה שְׂאֲבָרָה הָרִי
53 הָרִי אֶלְקִיךָ²³, הִינֵנו, שֶׁהָרִי נַעֲשֶׂה
54 אֶלְקִיךָ, כְּחֶךְ וְחִיּוּתךָ (דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד
55 מִיִּשְׂרָאֵל²⁴), לִכְוֹן נַעֲשֶׂה
56 אֶצֶל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הָעֲבוּדָה דְּהָרִים
57 וּבִקְעוֹת, שְׁתֵּי אֲהָבוֹת (הָרִים) וְשְׁתֵּי יִרְאוֹת (בִּקְעוֹת).
58 וּמִצַּד זֶה שְׂאֲבָרָה הָרִי
59 אֶלְקִיךָ²³, הִינֵנו, שֶׁהָרִי נַעֲשֶׂה אֶלְקִיךָ, כְּחֶךְ וְחִיּוּתךָ (דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד
60 מִיִּשְׂרָאֵל הָעֲבוּדָה דְּהָרִים
61 וּבִקְעוֹת, שְׁתֵּי אֲהָבוֹת (הָרִים) וְשְׁתֵּי יִרְאוֹת (בִּקְעוֹת).
62 וּמִצַּד זֶה שְׂאֲבָרָה הָרִי
63 אֶלְקִיךָ²³, הִינֵנו, שֶׁהָרִי נַעֲשֶׂה אֶלְקִיךָ, כְּחֶךְ וְחִיּוּתךָ (דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד
64 מִיִּשְׂרָאֵל הָעֲבוּדָה דְּהָרִים
65 וּבִקְעוֹת, שְׁתֵּי אֲהָבוֹת (הָרִים) וְשְׁתֵּי יִרְאוֹת (בִּקְעוֹת).
66 וּמִצַּד זֶה שְׂאֲבָרָה הָרִי
67 אֶלְקִיךָ²³, הִינֵנו, שֶׁהָרִי נַעֲשֶׂה אֶלְקִיךָ, כְּחֶךְ וְחִיּוּתךָ (דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד
68 מִיִּשְׂרָאֵל הָעֲבוּדָה דְּהָרִים
69 וּבִקְעוֹת, שְׁתֵּי אֲהָבוֹת (הָרִים) וְשְׁתֵּי יִרְאוֹת (בִּקְעוֹת).
70 וּמִצַּד זֶה שְׂאֲבָרָה הָרִי
71 אֶלְקִיךָ²³, הִינֵנו, שֶׁהָרִי נַעֲשֶׂה אֶלְקִיךָ, כְּחֶךְ וְחִיּוּתךָ (דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד
72 מִיִּשְׂרָאֵל הָעֲבוּדָה דְּהָרִים
73 וּבִקְעוֹת, שְׁתֵּי אֲהָבוֹת (הָרִים) וְשְׁתֵּי יִרְאוֹת (בִּקְעוֹת).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 יותר מאשר על ידי העבודה דאֶהְבָּה, שהוא ענין שְׁקָרָא
2 אברהם הר. ויש להקדים בזה, שהעבודה דאֶנְכִי עֶפֶר וְאֶפֶר
3 אינה בסתירה לעבודה דאֶבְרָהם שְׁקָרָא הר, ועל דרך מה
4 שכתב רבנו הזקן באגרת הקדש²⁵ מה ששמע ממורו הרב

המגיד ממעזריטש על פסוק

6 וְאֶנְכִי עֶפֶר וְאֶפֶר, 1
7 שְׁהָאֶפֶר הוּא מְהוּתוֹ 2
8 וְעֶצְמוֹתוֹ שֶׁל הָעֵץ 3
9 הַנִּשְׁרָף כו', וְהִינוּ, שָׂאֵף 4
10 שְׁהָאֶפֶר אֵין לוֹ דְּמִיּוֹן 5
11 וְעָרָךְ אֶל מְהוּת הָעֵץ 6
12 הַגָּדוֹל בְּאוֹרֶךְ וְרוֹחֵב 7
13 וְעוֹבֵי קוּדָם שְׁנִשְׁרָף, הָרִי 8
14 הוּא מְהוּתוֹ וְעֶצְמוֹתוֹ 9
15 וּמִמֶּנּוּ נִתְּהֵי כו'. וּמִזֶּה 10
16 מוֹכֵן גַּם שְׂאִין סְתִירָה 11
17 בֵּין הָעֵנָן דְּאֶנְכִי עֶפֶר 12
18 וְאֶפֶר לְהָעֵנָן דְּקָרָא הר. 13
19 אָמְנָם, עַל יְדֵי הַבְטוּל 14
20 דְּאֶנְכִי עֶפֶר וְאֶפֶר מְגִיעִים 15
21 לְמַעֲלָה יוֹתֵר מִמָּה 16
22 שְׁמִגִּיעִים עַל יְדֵי הָאֶהְבָּה 17
23 דְּבַחֲנִית הר. וּמִבְּאֵר 18
24 שְׁזֵהוּ בְּדִגְמַת חוֹתָם 19
25 הַמִּתְהַפֵּךְ שְׁצוּרַת הַחוֹתָם 20
26 מִטְבִּיעָה בְּשִׁעוּרָה צוּרָה הַפּוֹכָה 21
27 מִמֶּנָּה²⁶, שְׁעַל יְדֵי חוֹתָם 22
28 בּוֹלֵט נַעֲשֶׂה בְּשִׁעוּרָה חוֹתָם 23
29 שׁוֹקֵעַ, וְעַל יְדֵי חוֹתָם 24
30 שׁוֹקֵעַ נַעֲשֶׂה בְּשִׁעוּרָה 25
31 חוֹתָם בּוֹלֵט, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה 26
32 בְּעִבּוּדָה, שְׁעַל יְדֵי 27
33 עֲבוּדַת הָאֶהְבָּה וְהֶרְצוּא, 28
34 שְׁהוּא עֵנָן חוֹתָם בּוֹלֵט 29
35 שְׁלִמְטָה בְּעִבּוּדַת הָאֶדָם, 30
36 נַעֲשֶׂה לְמַעֲלָה חוֹתָם 31
37 שׁוֹקֵעַ, הִינוּ, שְׁהַגְלוּיִים 32
38 מְלַמְעֵלָה נִמְשָׁכִים בְּאוֹפֶן 33
39 שֶׁל שְׁקִיעָה, שְׁבָאִים עַל 34
40 יְדֵי לְבוּשִׁים הַמְסִתִּירִים עַל 35
41 גִּילּוֹי הָאוֹר נִשְׁתַּמֵּעַ בְּחוֹסֵם 36
42 כו', אָף עַל יְדֵי הַבְטוּל 37
43 דְּאֶנְכִי עֶפֶר וְאֶפֶר, שְׁהוּא 38
44 עֵנָן חוֹתָם שׁוֹקֵעַ 39
45 שְׁלִמְטָה בְּעִבּוּדַת בָּאֶדָם, 40
46 נַעֲשֶׂה לְמַעֲלָה חוֹתָם 41

47 בּוֹלֵט, דְּהִינוּ גִּילּוֹי אוֹר אֵין סוֹף בְּלִי לְבוּשִׁים הַמְסִתִּירִים,
48 כְּמוֹ שְׁכָתוּב²⁷ וְלֹא יִכְנֹף עוֹד מוֹרִיךְ [=הקב"ה המלמד את הדרך
49 הישרה], פְּרוּשׁ שְׁלֹא יִתְפַּסֵּה מִמֶּד בְּכִנְף וּלְבוּשׁ (פְּמִבְּאֵר
50 בְּתַנְיָא²⁸). אַחֲרֵי שְׁבָאֵר מַעֲלַת הָעִבּוּדָה מִתּוֹךְ 'בִּיטוּל' שְׁהִיא עֲבוּדַת הִירָאָה

והביטול, יבאר ששרש עבודה זו

51 בְּרוּחָנוּת הִיא - 'חֶסֶד דְּאֶצִּילוֹת'
52 שְׁעִינוּ הַשְּׁפַעַת חֶסֶד מִתּוֹךְ
53 'בִּיטוּל' (בְּשׁוּנָה מ'חֶסֶד דְּאֶרִיךְ'
54 שְׁמִשְׁפִּיעַ חֶסֶד מִתּוֹךְ הַתְּנִשּׁוּתָה).
55 (ג) וּמִמְּשִׁיף לְבָאֵר הָעֵנָן לְמַעֲלָה
56 לְבָאֵר הָעֵנָן לְמַעֲלָה
57 בְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים [עַל דֶּרֶךְ
58 הַמִּבְּאֵר בְּאֶגְרַת הַקֶּדֶשׁ⁵²
59 שְׁמַעֲשֵׁר הַבְּחִינּוֹת (חֲכָמָה),
60 בִּינָה, דַּעַת, חֶסֶד, גְּבוּרָה,
61 תְּפָאֶרֶת, נִצּוּחַ, הוֹד, יִסּוּד וּמִלְכוּת)
62 שְׁבִנְפֶּשׁ הָאֶדָם יְכוּלִים
63 לְהִבִּין קֶצֶת בְּעֶשֶׂר
64 סְפִירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת שְׁפֵלָן
65 מְאִירוֹת בְּנִשְׁמָתוֹ
66 הַפְּלוּלָה מִזֶּה = בְּנִשְׁמָת
67 הָאֶדָם יִשְׁנֵם עֶשֶׂר כּוֹחוֹת בְּדוּגְמַת
68 סְפִירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת,
69 וְנִשְׁתַּלְשְׁלוּ מִזֶּה²⁹, וּמִזֶּה
70 מוֹכֵן שְׁפֵל הָעֵנָנִים
71 שְׁלִמְטָה בְּעִבּוּדַת הָאֶדָם
72 יִשְׁנֵם גַּם לְמַעֲלָה], דְּהִנֵּה
73 יְדוּעֶ³⁰ שְׁבִסְפָרִי מְקַבְּלִים
74 הָרָאשׁוֹנִים (שְׁלִפְנֵי הָאֶרֶץ"ל)
75

נִמְשָׁכִים בְּאוֹפֶן שֶׁל שְׁקִיעָה, שְׁבָאִים עַל יְדֵי לְבוּשִׁים כו', אָף עַל יְדֵי
הַבְטוּל דְּאֶנְכִי עֶפֶר וְאֶפֶר, שְׁהוּא עֵנָן חוֹתָם שׁוֹקֵעַ שְׁלִמְטָה, נַעֲשֶׂה
לְמַעֲלָה חוֹתָם בּוֹלֵט, דְּהִינוּ גִּילּוֹי אוֹר אֵין סוֹף בְּלִי לְבוּשִׁים הַמְסִתִּירִים,
כְּמוֹ שְׁכָתוּב²⁷ וְלֹא יִכְנֹף עוֹד מוֹרִיךְ, פְּרוּשׁ שְׁלֹא יִתְפַּסֵּה מִמֶּד בְּכִנְף
וּלְבוּשׁ (פְּמִבְּאֵר בְּתַנְיָא²⁸).

(ג) וּמִמְּשִׁיף לְבָאֵר הָעֵנָן לְמַעֲלָה [עַל דֶּרֶךְ הַמִּבְּאֵר בְּאֶגְרַת הַקֶּדֶשׁ²⁵
שְׁמַעֲשֵׁר הַבְּחִינּוֹת שְׁבִנְפֶּשׁ הָאֶדָם יְכוּלִים לְהִבִּין קֶצֶת
בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת שְׁפֵלָן מְאִירוֹת בְּנִשְׁמָתוֹ הַפְּלוּלָה מִזֶּה,
וְנִשְׁתַּלְשְׁלוּ מִזֶּה²⁹, וּמִזֶּה מוֹכֵן שְׁפֵל הָעֵנָנִים שְׁלִמְטָה בְּעִבּוּדַת הָאֶדָם
יִשְׁנֵם גַּם לְמַעֲלָה], דְּהִנֵּה יְדוּעֶ³⁰ שְׁבִסְפָרִי מְקַבְּלִים הָרָאשׁוֹנִים

(25) סימן טו. (26) ראה גם לקו"ת שה"ש מו, א. (27) ישע"י ל, כ. (28) פל"ו. (29) תניא רפ"ג. (30) ראה גם אוה"ת וירא צ, א ואילך. סה"מ תרכ"ז ע' קצח ואילך. ד"ה קטנתי עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' קיז

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 [וּלְפַעֲמִים אֵיתָא (=מובא במאמרי חסידות) הַלְשׁוֹן מְקַבְּלִים
2 הַקְדָּמוֹנִים³¹] נִקְרָאִים הַמַּדּוֹת הָעֲלִיוֹנוֹת בְּשֵׁם גְּדוּלָּה גְּבוּרָה
3 תַּפְאֲרַת, אֲבָל בְּכַתְּבֵי הָאֲרִיז"ל נִקְרָאִים בְּשֵׁם חֶסֶד גְּבוּרָה
4 תַּפְאֲרַת. וּמִבָּאָר (רבונו הזקן), שֶׁב' שְׁמוֹת אֱלֹהִים מוֹרִים עַל ב' מַדְרָגוֹת שׁוֹנוֹת
5 לַמַּעֲלָה, שְׁעֵנִין הַגְּדוּלָּה
6 הוּא לַמַּעֲלָה מַעֲשֵׂר
7 סְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת, וְאֵינוֹ
8 בְּכָלֵל הָעֵנִין דְּעֵשֶׂר
9 סְפִירוֹת שְׁנֵינִי אֵת חֶסֶד
10 גְּבוּרָה תַּפְאֲרַת כו'.
11 וְהִינוּ, שְׂאֵף עַל פִּי
12 שְׁבַפְסוּק³² נֶאֱמַר לָךְ הַיּוֹנִי
13 הַגְּדֹלָה וְהַגְּבוּרָה
14 וְהַתַּפְאֲרַת, וְכֵן אוֹמְרִים
15 בְּתַפְלָה הָאֶל-הַגְּדֹל
16 הַגְּבוּר כו'³³, מִכָּל מְקוֹם,
17 בְּסְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת הָרִי
18 זֶה נִקְרָא בְּשֵׁם חֶסֶד.
19 וְגְדוּלָּה, הִיא דְּרָגָה גְּבוּוּהָ יוֹתֵר,
20 הַנִּקְרָא 'חֶסֶד דַּאֲרִיךְ', כְּדִלְהֵן.
21 וְיֻזְכַּן בְּהַקְדָּם הַבְּאוּר
22 בְּמָה שְׁכָתוּב בְּזֵהר³⁴
23 דְּאֵית חֶסֶד וְאֵית חֶסֶד
24 [=יש חסד ויש חסד], אֵית
25 חֶסֶד הַנִּקְרָא חֶסֶד סֵתָם,
26 חֶסֶד זוּטָא [=חֶסֶד בְּקִטְנוּת.
27 בְּמִיעוּט וְהַגְּבֻלָּה], וְאֵית חֶסֶד
28 הַנִּקְרָא רַב חֶסֶד [=ריבוי
29 חסד], רַב חֶסֶד הוּא חֶסֶד
30 דְּאֲרִיךְ אֲנַפִּין [=דרגא
31 הַתַּחֲתוֹנָה בִּיכְתוּר³⁵ שְׁלִמְעֵלָה
32 מֵאֲצִילוֹת. וְנִקְרָא 'אֲרִיךְ' מִלְשׁוֹן
33 אֲרִיכוּת שֶׁהַמִּדּוֹת בּוֹ מֵאִירוֹת
34 לֹא גְּבוּלָה], וְחֶסֶד זוּטָא
35 הוּא חֶסֶד דְּזוּטָא [=זעיר
36 אֲנַפִּין. (פְּנִים קִטְנוּת). שֶׁ מִדּוֹת
37 בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת הַנִּקְרָאוֹת בְּשֵׁם
38 'זַעִיר' עַל שֶׁם קִטְנוּתָם לַעֲוֹנוֹת
39 'אֲרִיךְ'], שְׁזָהוּ עֵנִין הַחֶסֶד
40 כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעֵשֶׂר
41 סְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת.
42 וְלִכְאוּרָה אֵינוֹ מוֹכֵן³⁵,
43 הָרִי עֵשֶׂר סְפִירוֹת
44 דְּאֲצִילוֹת עֵנִינָם הוּא בְּלִי
45 גְּבוּלָה, וְלִמָּה נִקְרָא חֶסֶד
46 דְּאֲצִילוֹת בְּשֵׁם חֶסֶד

47 זוּטָא? וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַבְּלִי גְּבוּל דְּאֲצִילוֹת הוּא רַק לְגַבִּי
48 עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יִצִּירָה עֲשִׂיָּה, אֲבָל לְגַבִּי לַמַּעֲלָה מֵאֲצִילוֹת
49 הָרִי זֶה נִקְרָא בְּשֵׁם זַעִיר אֲנַפִּין (לְגַבִּי אֲרִיךְ אֲנַפִּין שְׁכַתוּר),
50 מִכָּל מְקוֹם, בִּיּוֹן שְׁזָהוּ עֵנִין שֶׁל בְּלִי גְּבוּל לְכָל הַפְּחוֹת לְגַבִּי
51 עוֹלָמוֹת שְׁלִמְטָה מִמֶּנּוּ
52 בְּרִיאָה יִצִּירָה עֲשִׂיָּה, הָרִי
53 זֶה גּוּפָא [=זֶה עֲצָמוֹן]
54 הוֹכְחָה שֵׁישׁ בְּזָה גַם
55 מִבְּחִינַת בְּלִי גְּבוּל
56 הָאֲמָתִי. וְכִידּוּעַ הַבְּאוּר
57 בְּעֵנִין הַצִּיּוּר וְאֶהְבֵּת אֵת
58 הַיּוֹנִי אֶלְקִיךָ בְּכָל לִבְךָ
59 וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
60 מְאֹדְךָ³⁶ בְּכָל מֵאֶדָּה - אֶהְבֵּה
61 לֹא גְּבוּל, דָּאֵף שְׁזָהוּ
62 מְאֹד, מְאֹד שְׁלִיךְ³⁷,
63 הִינוּ, שְׂרָק אֶצְלוֹ נִקְרָא
64 אֶהְבֵּה זֶה בְּלִי גְּבוּל, אֲבָל
65 אֶצְלֵ מִי שְׁכָלִי מוֹחוֹ וְלִבּוֹ
66 רַחֲבִים יוֹתֵר הָרִי זֶה
67 אֶהְבֵּה שְׁבָאָה בְּמִדָּה
68 וְגְּבוּל וְנִדְרֵשׁ מִמֶּנּוּ 'בְּלִי גְּבוּל'
69 נַעֲלָה יוֹתֵר, וְעַד שְׂאֵפְשֵׁר
70 שְׁהַמְדָּה וְגְּבוּל שֶׁל פְּלוֹנִי

עֵשֶׂר סְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת עֵנִינָם הוּא בְּלִי גְּבוּל, וְלִמָּה נִקְרָא חֶסֶד
דְּאֲצִילוֹת בְּשֵׁם חֶסֶד זוּטָא. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַבְּלִי גְּבוּל דְּאֲצִילוֹת הוּא רַק
לְגַבִּי עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יִצִּירָה עֲשִׂיָּה, אֲבָל לְגַבִּי לַמַּעֲלָה מֵאֲצִילוֹת הָרִי
זֶה נִקְרָא בְּשֵׁם זַעִיר אֲנַפִּין (לְגַבִּי אֲרִיךְ אֲנַפִּין), מִכָּל מְקוֹם, בִּיּוֹן שְׁזָהוּ
עֵנִין שֶׁל בְּלִי גְּבוּל לְכָל הַפְּחוֹת לְגַבִּי עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יִצִּירָה עֲשִׂיָּה, הָרִי
זֶה גּוּפָא הוֹכְחָה שֵׁישׁ בְּזָה גַם מִבְּחִינַת בְּלִי גְּבוּל הָאֲמָתִי. וְכִידּוּעַ
הַבְּאוּר בְּעֵנִין וְאֶהְבֵּת אֵת הַיּוֹנִי אֶלְקִיךָ בְּכָל לִבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מְאֹדְךָ³⁶, דָּאֵף שְׁזָהוּ מְאֹד, מְאֹד שְׁלִיךְ³⁷, הִינוּ, שְׂרָק אֶצְלוֹ נִקְרָא אֶהְבֵּה
זֶה בְּלִי גְּבוּל, אֲבָל אֶצְלֵ מִי שְׁכָלִי מוֹחוֹ וְלִבּוֹ רַחֲבִים יוֹתֵר הָרִי זֶה אֶהְבֵּה
שְׁבָאָה בְּמִדָּה וְגְּבוּל, וְעַד שְׂאֵפְשֵׁר שְׁהַמְדָּה וְגְּבוּל שֶׁל פְּלוֹנִי תִּהְיֶה

ואילך). וראה גם ד"ה אם בחוקותי תלכו תשט"ז פ"ד ואילך (תו"מ סה"מ תשט"ז ע' קעא ואילך).
(31) כ"ה הלשון בלקו"ת עקב שם, ד. (32) דברי הימים-א כט, יא. (33) ע"פ נחמי' ט, לב. (34) ח"ג
(אד"ר) קלג, ב. וראה גם תניא אגה"ק ס"י. תו"א תצוה פב, א ואילך. (35) בהבא לקמן — ראה המשך
תער"ב ח"א פר"מ. וראה גם מקומות שצויינו בהערה 30. (36) ואתחנן ו, ה. (37) ראה תו"א מקץ לט,
ג ואילך. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 תהיה גדולה יותר מהבלי גבול שלו (בכל מאדך), מכל
2 מקום, וזקא הענין דבכל מאדך, מאד שלך, ממשיך את
3 הבלי גבול שלמעלה, מה שאין בן אהבה שהיא גדולה יותר
4 אלא שנמצאת אצל מי שלגבי הכלים שלו נחשבת לאהבה

5 שבמדה וגבול, לא נמשך

6 על ידה הבלי גבול

7 שלמעלה, והינו, לפי

8 שמדתו של הקב"ה היא

9 מדה כנגד מדה³⁸, ולכן

10 רק מי שעבודתו היא

11 עבודה בלי גבולות, יכול

12 להמשיך את הבלי גבול

13 שלמעלה. ומזה מובן גם

14 בנוגע לעשר ספירות של

15 עולם האצילות, שמהן

16 נשתלשלו המדות

17 שבנפש האדם, שאף על

18 פי שהם בלי גבול רק

19 לגבי עולמות בריאה

20 יצירה עשה, מכל

21 מקום, מצד זה גופא

22 שהם בלי גבול לגבי

23 משהו, לוקחים מקבלים

24 הם את ענין הבלי גבול

25 שלמעלה, כיון שגלקחו

26 משם. וכל זה הוא בנוגע

27 לכללות העשר ספירות

28 דאצילות, ועל אחת כמה

29 וכמה מדת החסד

30 דאצילות, כמבאר בתניא

31 בשער היחוד והאמונה³⁹

32 בפרוש הגדול הגבור,

33 שהגדול היא מדת חסד

34 והתפשטות החיות בכל

35 העולמות וברואים לאין

36 קץ כו', והינו,

37 שבאצילות גופא מדת

38 החסד היא בלי גבול

39 לגבי מדת הגבורה,

40 שהיא מדת הגבול

41 שבאצילות (מדת

42 הצמצום ומניעת

43 התפשטות החיות

44 כו'⁴⁰). ואם כן, איך

45 נקרא חסד דאצילות

46 בשם חסד זוטא.

גדולה יותר מהבלי גבול שלו (בכל מאדך), מכל
מקום, וזקא הענין דבכל מאדך, מאד שלך, ממשיך את
הבלי גבול שלמעלה, מה שאין בן אהבה שהיא גדולה יותר
אלא שנמצאת אצל מי שלגבי הכלים שלו נחשבת לאהבה
שבמדה וגבול, לא נמשך על ידה הבלי גבול שלמעלה, והינו, לפי שמדתו של הקב"ה היא מדה כנגד מדה³⁸, ולכן רק מי שעבודתו היא עבודה בלי גבולות, יכול להמשיך את הבלי גבול שלמעלה. ומזה מובן גם בנוגע לעשר ספירות, שמהן נשתלשלו המדות שבנפש האדם, שאף על פי שהם בלי גבול רק לגבי עולמות בריאה יצירה עשה, מכל מקום, מצד זה גופא שהם בלי גבול לגבי משהו, לוקחים מקבלים הם את ענין הבלי גבול שלמעלה, כיון שגלקחו משם. וכל זה הוא בנוגע לכללות העשר ספירות דאצילות, ועל

אחת כמה וכמה מדת החסד דאצילות, כמבאר בשער היחוד והאמונה³⁹
בפרוש הגדול הגבור, שהגדול היא מדת חסד והתפשטות החיות בכל
העולמות וברואים לאין קץ כו', והינו, שבאצילות גופא מדת החסד היא
בלי גבול לגבי מדת הגבורה, שהיא מדת הגבול שבאצילות (מדת
הצמצום ומניעת התפשטות החיות כו'⁴⁰). ואם כן, איך נקרא חסד
דאצילות בשם חסד זוטא.

אף הענין הוא, שחסד דאצילות נקרא חסד זוטא מצד שני ענינים, מצד
המשפיע ומצד המקבל. מצד המקבל, כיון שזוהי המשכה שבאה
ומתלבשת בפנימיות בכלי קבול שלו, ועד שמודדה ומגבילה, לכן נקראת
בשם חסד זוטא. וכמו כן נקרא חסד זוטא גם מצד המשפיע, כי סבת
ההשפעה היא מצד רגש הקטנות דאנכי עפר ואפר, שמשים עצמו
כשיריים, שמצד זה הרי כל דבר תופס מקום ונראה לדבר חשוב שראוי
להשפיע לו. והענין בזה, שעשר ספירות דאצילות הם בבחינת בטול, כמו
שכתוב בספר יצירה⁴¹ ולפני כסאו הם משתחיים כו', דהשתחוואה הוא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הבטול, ולכן נקרא חסד דאצילות בשם חסד זוטא, כיון
2 שהשפעת החסד היא מצד הבטול, והינו, שפיון שחסד
3 דאצילות היא באופן דאנכי עפר ואפר [כדאיתא במאמר
4 (משנת תער"ב) 42 לשון נפלא זה (דער גואלדיקער לשון)].

5 לכן נמשכת ממנה
6 ההשפעה בעולמות
7 בריאה יצירה עשיה, עד
8 לעולם הזה התחתון
9 שאין תחתון למטה
10 הימנו, כי מצד הבטול
11 דאנכי עפר ואפר נחשבת
12 גם העבודה בעולם הזה
13 התחתון לענין חשוב,
14 ולכן נמשכת ההשפעה
15 גם שם. וכמו כן במדת
16 הגבורה דאצילות, שגם
17 היא נקראת בשם זוטא,
18 הן מצד המקבל, כיון
19 שבא במדה וגבול לפי
20 כלי המקבל (במקל שכן
21 מההשפעה ממדת
22 החסד), והן מצד
23 המשפיע, שהוא בבטול,
24 שהרי כל הספירות
25 דאצילות הם בבטול,
26 ובפרט ספירת הגבורה,
27 שמצד עצם הבטול שבה
28 הרי הבטול של כל
29 הנבראים אינו מספיק
30 כו', כמו שכתוב 43 שמים
31 לא זכו בעיניו]=צבא
32 השמים הזכים ונקיים, אינם די
33 זכים לגבי ספירת הגבורה
34 דאצילות] וכתב 44
35 ובמלאכיו ישים תהלה
36]=שבירה. למרות שלמותם של
37 המלאכים לעומת בני האדם,
38 לגבי אינה מספקת].
39 ועל פי זה מובן שאף על
40 פי שחסד דאצילות נקרא
41 בכתבי האריז"ל בשם
42 חסד דוקא, מפל מקום,
43 יכול להקרא גם בשם
44 גדולה, כלשון הפתוח לה
45 הו' הגדלה והגבורה
46 כו', וכן נוסח התפלה

47 הא-ל הגדול הגבור כו', שהרי חסד דאצילות הוא בבחינת
48 בלי גבול לגבי בריאה יצירה עשיה, שמזה מוכח שיש בו
49 גם מבחינת בלי גבול האמתי (כנ"ל). אלא שבאשר צריכים
50 לחלק בין הספירות דאצילות להספירות שלפני האצילות,
51 אזי אומר האריז"ל

52 שבאצילות נקרא
53 הספירה בשם חסד,
54 ולפני האצילות נקראת
55 בשם גדולה. וכל זה הוא
56 בחסד דאברהם ששרשו מ'חסד
57 דאצילות' שמשפיע מפני
58 הבטול. אך 'חסד דישמעאל'
59 הוא השפעת חסד מפני
60 ההתנשאות ושרשו למעלה
61 מאצילות.
62 (ד) והנה האמור לעיל
63 שההשפעה היא מצד
64 הבטול דאנכי עפר ואפר,
65 הרי זה בחסד דקדשה
66 דוקא, מה שאין כן
67 בחסד דקלפה, חסד
68 דישמעאל, ההשפעה
69 היא מצד ענין
70 ההתנשאות, מצד רום
71 לבבו כו'. ולכאורה צריך

של כל הנבראים אינו מספיק כו', כמו שכתוב 43 שמים לא זכו בעיניו
וכתיב 44 ובמלאכיו ישים תהלה.

ועל פי זה מובן שאף על פי שחסד דאצילות נקרא בכתבי האריז"ל בשם
חסד דוקא, מפל מקום, יכול להקרא גם בשם גדולה, כלשון הפתוח
לה הו' הגדלה והגבורה כו', וכן נוסח התפלה הא-ל הגדול הגבור כו',
שהרי חסד דאצילות הוא בבחינת בלי גבול לגבי בריאה יצירה עשיה,
שמזה מוכח שיש בו גם מבחינת בלי גבול האמתי (כנ"ל). אלא שבאשר
צריכים לחלק בין הספירות דאצילות לספירות שלפני האצילות, אזי אומר
האריז"ל שבאצילות נקראת הספירה בשם חסד, ולפני האצילות נקראת
בשם גדולה.

(ד) והנה האמור לעיל שההשפעה היא מצד הבטול דאנכי עפר ואפר,
הרי זה בחסד דקדשה דוקא, מה שאין כן בחסד דקלפה, חסד
דישמעאל, ההשפעה היא מצד ענין ההתנשאות, מצד רום לבבו כו'.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לְהִבִּין, אִיךְ שִׁיף בְּקִלְפָה עֲנִין שֶׁל הַשְּׁפָעָה בְּכָלֵל, מֵאַחֵר
2 שְׁאִין זֶה אֵלָּא בְּאֶפֶן שֶׁלְגִרְמִיָּהוּ עֲבָדִין⁴⁵ – עוֹשִׂים רַק עֲבוֹר עֲצָמָם.
3 מִתּוֹךְ פְּנִיָּה אִישִׁית⁴⁵? אַךְ הָעֲנִין הוּא, עַל פִּי הַמְּבָאָר בְּאֵרוֹכָה
4 בְּהַמְשֹׁךְ [=סִידֶרֶת מֵאֲמָרִים הַחֵל מִשְׁנַת] תַּעֲר״ב⁴⁶, שֵׁשׁ ב' אֲפָנִי

47 אֵלָּא) מִצַּד זֶה שֶׁמִּשְׁפָּע לוֹ רוֹב עוֹשֶׁר, שֶׁמִּזֶּה נַעֲשֶׂה יַעֲזוֹ
48 בְּהוֹתוֹ⁴⁹ – הַפְּסוֹק מְדַבֵּר בְּגִסּוֹתוֹ שֶׁל הָעֹשֶׁר שֶׁמִּצַּד נִכְסָיו וְעוֹשֶׁרוֹ הָרַב בּוֹטַח
49 בְּמִצִּיאָתוֹ וְהוֹיִיתוֹ כּו', שְׂזוּהִי הַתְּנַשְׁאוֹת חִיצוֹנִית. וְהִנֵּה, גַּם
50 מִצַּד הַתְּנַשְׁאוֹת זֶה נַעֲשֶׂה עֲנִין שֶׁל הַשְּׁפָעָה אֶל הַזֵּלַת, אֵלָּא
51 כִּינּוּ שְׁאִין זֶה הַתְּנַשְׁאוֹת

52 אֲמִתִּית כִּי אִם הַתְּנַשְׁאוֹת
53 חִיצוֹנִית בְּלִבָּד, לִכֵּן
54 נִרְגַּשׁ אֲצִלוֹ הַצּוֹרֶךְ
55 לְהִתְיַהֵר, וְהָרִי אַחַת
56 הַדְּרָכִים בְּזֶה הוּא עַל יְדֵי
57 הַהִמְשָׁכָה וְהַשְּׁפָעָה אֶל
58 הַזֵּלַת, שְׂזוּהוּ עֲנִין חֹסֵד
59 לְאֲמִים חֲטָאִת⁵⁰ הַחֹסֵד
60 שְׁעוֹשִׂים הָאוֹמוֹת נִחְשָׁב לְחֹטָא',
61 מִפְּנֵי שֶׁהַחֹסֵד הוּא בְּשִׁבִּיל
62 לְהִתְיַהֵר. וּמִזֶּה מוֹכֵן גַּם
63 שֶׁכָּאֲשֶׁר הַהִשְׁפָּעָה הִיא
64 מִצַּד הַתְּנַשְׁאוֹת חִיצוֹנִית,
65 שְׂאִי נִרְגַּשֶׁת מִצִּיאָתוֹ,
66 הָרִי זֶה בְּאֶפֶן שֶׁכֵּל
67 מִצִּיאָתוֹ זֵלָתוֹ הִיא בְּנִגּוּד
68 לְמִצִּיאָתוֹ וְהַיְשׁוּת שְׁלוֹ,
69 וְהִנּוּ, שְׂאֵף שֶׁמִּשְׁפִּיעַ
70 לְזֵלַת, מִכָּל מְקוֹם, הָרִי
71 זֶה בְּאֶפֶן שְׁאִינוֹ יָכוֹל

5 הַשְּׁפָעָה, הַשְּׁפָעָה שֶׁמִּצַּד
6 הַבְּטוּל, וְהַשְּׁפָעָה שֶׁמִּצַּד
7 הַהִתְנַשְׁאוֹת. וּבַהֲשָׁפָעָה
8 שֶׁמִּצַּד הַתְּנַשְׁאוֹת גּוֹפָא
9 יֵשׁ ב' אוֹפְנִים, מִצַּד
10 הַתְּנַשְׁאוֹת עֲצָמִית דְּהִינוּ
11 הַתְּנַשְׁאוֹת אֲמִתִּית, אוֹ
12 מִצַּד הַתְּנַשְׁאוֹת חִיצוֹנִית
13 שֶׁהִיא מִצַּד עֲנִין חִיצוֹנִי.
14 וּכְפִי שֶׁהוּלֵךְ וּבִמְבָאָר: וְהָעֲנִין
15 בְּזֶה, דְּהִנֵּה, הַהִשְׁפָּעָה
16 שֶׁמִּצַּד הַהִתְנַשְׁאוֹת כְּפִי
17 שֶׁהִיא בְּקִדְשָׁה הָרִי זֶה
18 מִצַּד הַתְּנַשְׁאוֹת אֲמִתִּית
19 דְּהַמְלִיךְ הַמְרוֹמֵם לְבָדוּ,
20 וְהוּא בְּדִגְמַת מְלִיךְ גָּדוֹל
21 הַמְרוֹמֵם וּמִנְשָׂא מִצַּד
22 עֲצָמוֹ, שֶׁמִּשְׁפִּיעַ בְּרַבּוּי
23 עֲצוֹם לִפְלִי. וְהִנּוּ, שְׁאִין
24 זֶה רַק עַל דֶּרֶךְ הַמְּבָאָר
25 בְּמָקוֹם אַחֵר⁴⁷ שֶׁטִּבַּע
26 הַמְרוֹמֵם לְהַשְׁפִּיעַ אֶל
27 הַשִּׁפְל דּוֹקָא, וּכְמוֹ
28 שֶׁכְּתוּב שֶׁכֵּן אֹמֵר הַקִּבְ"ה: ⁴⁸
29 מְרוֹם וְקִדּוּשׁ אֲשֶׁכּוֹן וְאֵת
30 דְּכָא וְשִׁפְל רֹחַ – אֲנִי שׁוֹכֵן
31 בְּמִרוֹם, בְּמָקוֹם קְדוֹשׁ, וְעַם כָּל
32 זֶה נִמְצָא אֲנִי עִם הַדְּכָא' וְהַשִּׁפְל
33 רֹחַ' לְהַשְׁנִיחַ עָלָיו, אֵלָּא
34 יִתְיַדָּה מִזֶּה, שֶׁמִּשְׁפִּיעַ
35 אֶפְלוֹ לְמִי שְׁאִינוֹ דְּכָא
36 וְשִׁפְל, אֵלָּא הוּא בְּעָרְכוֹ.
37 וְעֲנִין זֶה הוּא מִצַּד הַיְוִתוֹ
38 בְּהִתְנַשְׁאוֹת עֲצָמִית,
39 שֶׁלֵּכֵן כָּל עֲנִינוֹ הוּא
40 בְּאֶפֶן שֶׁל הַמְשָׁכָה
41 וְהַתְּפִשְׁטוֹת גָּדוֹלָה בְּיֹתֵר
42 וְזוֹ הִיא הַתְּנַשְׁאוֹת עֲצָמִית.
43 אֲמָנָם, יֵשׁ אוֹפֵן
44 שֶׁהַתְּנַשְׁאוֹת הִיא (לֹא
45 בְּאֶפֶן שֶׁהוּא מְרוֹמֵם
46 וּמִנְשָׂא מִצַּד עֲצָמוֹ,

(45) ראה תקו"ז ת"ו (כב, א). (46) פר"מ. שם פרל"א ואילך. (47) ראה שם פרל"ה. (48) ישע"י נז, טו.
(49) ע"פ תהלים נב, ט. (50) משלי יד, לד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לסבול מציאות הזלת, ולכן, גם נתינת הצדקה וגמלות
 2 חסדים היא באפן שחסר בזה הענין דהמפיסו לעני. שנתינתו
 3 אינה במאור פנים וגם אינו מצטער בצער, שעל זה אמרו רז"ל⁵¹
 4 דהמפיסו מתברך ב"א ברכות, שזהו למעלה גם מעשר (שכל דבר
 5 בעולמות כלול מעשר בחינות),
 6 ויש בזה עלוי לגבי
 7 הנותן פרוטה סתם
 8 (ואינו מפיסו), כיון שעל
 9 ידי זה שמפיסו מעלה את
 10 העני ממעמדו ומצבו
 11 ומרומם את רוחו כו'. וענין
 12 זה - הנתינה מן המותרות מצד
 13 התנשאות חיצונית - הוא
 14 ביחוד בחסד דלעצמית זה,
 15 חסד דקלפה, שזהו חסד
 16 דישמעאל, שהשפעת
 17 החסד אינה מצד
 18 התנשאות אמיתית אלא
 19 התנשאות חיצונית
 20 בלבד, ולכן נרגש אצלו
 21 הצורך להתהיר, וכל
 22 מציאות הזלת היא בנגוד
 23 למציאותו וכו'. ומצד זה
 24 הרי ההשפעה לזלת היא
 25 רק ממותרות ושיריים,
 26 והינו, לפי שהוא
 27 מציאות לעצמו, שלכן
 28 צריך הכל לעצמו, וכמה
 29 שיש לו אינו מספיק לו,
 30 וכהלשון בזה⁵²: עס איז
 31 נישט קיין גענוג [=אין
 32 "מספיק"], ועד שגם באשר
 33 משפיע לזלתו
 34 (מהמותרות ושיריים),
 35 הרי פונתו בזה אינה
 36 בשביל טובת הזלת, אלא
 37 שרצונו שהזלת יגדל
 38 אותו כו', שעל ידו יוכל
 39 להתהיר ולהתגדל כו'.
 40 והנה שרש ענין ההשפעה שמצד ההתנשאות הוא מבחינת החסד
 41 ההשפעה שמצד
 42 ההתנשאות הוא מבחינת
 43 החסד שלמעלה
 44 מאצילות, אלא כיון
 45 שבבחינה זו נאמר
 46 כחשכה באורה⁵³, לכן

47 נמשך מזה לא רק בבחינת אורה גם בבחינת חשכה,
 48 שזהו ענין חסד דישמעאל, ובזה גופא, לא רק כפי שבקש
 49 אברהם אבינו לו ישמעאל יחיה לפניה⁵⁴ - ביראתו. מתוך יראת
 50 שמים, אלא כפי שירד ונמשך בישמעאל, שנעשה חסד
 51 דקלפה, שההשפעה
 52 אינה אלא משיריים
 53 ומותרות בלבד, שזהו
 54 לפי שהוא מציאות
 55 לעצמו, שלכן ההמשכה
 56 וההשפעה היא בהגבלה,
 57 ועוד זאת, והוא העקר,
 58 שחסר בה הענין
 59 דהמפיסו.
 60 אמנם בקדשה הרי זה
 61 להפך ממש, שהשפעת
 62 החסד קשורה עם ענין
 63 הבטול דוקא, שזהו מה
 64 שמבאר רבנו הזקן
 65 באגרת הקדש בענין

לסבול מציאות הזלת, ולכן, גם נתינת הצדקה
 וגמלות חסדים היא באפן שחסר בזה הענין
 דהמפיסו, שעל זה אמרו רז"ל⁵¹ דהמפיסו ב"א,
 שזהו למעלה גם מעשר, ויש בזה עלוי לגבי
 הנותן פרוטה סתם (ואינו מפיסו), כיון שעל
 ידי זה מעלה את העני ממעמדו ומצבו כו'.
 וענין זה הוא ביחוד בחסד דלעצמית זה, חסד
 דקלפה, שזהו חסד דישמעאל, שהשפעת החסד
 אינה מצד התנשאות אמיתית אלא התנשאות
 חיצונית בלבד, ולכן נרגש אצלו הצורך
 להתהיר, וכל מציאות הזלת היא בנגוד
 למציאותו וכו'. ומצד זה הרי ההשפעה לזלת
 היא רק ממותרות ושיריים, והינו, לפי שהוא

מציאות לעצמו, שלכן צריך הכל לעצמו, וכמה שיש לו אינו מספיק
 לו, וכהלשון בזה⁵²: עס איז נישט קיין גענוג, ועד שגם באשר
 משפיע לזלתו (מהמותרות ושיריים), הרי פונתו בזה אינה בשביל
 טובת הזלת, אלא שרצונו שהזלת יגדל אותו כו', שעל ידו יוכל
 להתהיר ולהתגדל כו'.

והנה שרש ענין ההשפעה שמצד ההתנשאות הוא מבחינת החסד
 שלמעלה מאצילות, אלא כיון שבבחינה זו נאמר כחשכה באורה⁵³,
 לכן נמשך מזה לא רק בבחינת אורה גם בבחינת חשכה, שזהו
 ענין חסד דישמעאל, ובזה גופא, לא רק כפי שבקש אברהם אבינו לו
 ישמעאל יחיה לפניה⁵⁴, אלא כפי שירד ונמשך בישמעאל, שנעשה
 חסד דקלפה, שההשפעה אינה אלא משיריים ומותרות בלבד, שזהו
 לפי שהוא מציאות לעצמו, שלכן ההמשכה היא בהגבלה,
 ועוד זאת, והוא העקר, שחסר בה הענין דהמפיסו.

אמנם בקדשה הרי זה להפך ממש, שהשפעת החסד קשורה עם ענין
 הבטול דוקא, שזהו מה שמבאר רבנו הזקן באגרת הקדש בענין

(51) בבא בתרא ט, ב. וראה המשך תעריב שם פרמ"ט (ע' תקד). (52) המשך הנ"ל שם פר"מ (ע' תפה). (53) תהלים קלט, יב. (54) לך לך יז, יח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ובגמלות חסדים ומתפלל עם הצבור (קו העבודה, כמאמר
2 רז"ל⁶² תפלות במקום קרבת תנאים) מעלה אני עליו
3 כאלו פדאני לי ולבני מבין האמות, אבל אף על פי כן,
4 למרות שבפרטיות הם שלשה קוים, שווים הם בזה שכללותם הוא ענין

השלוש, הן העסק

בתורה, כמאמר רז"ל⁶³

שהעוסק בתורה משים

שלוש בפמליא של

מעלה ובפמליא של

מטה בעולם הזה, והן

גמלות חסדים שזהו

עצם ענין השלוש, והן

ענין התפלה שצריך

להיות באופן דמתפלל

עם הצבור, שזהו ענין

השלוש. וזהו גם מה

שכתב רבנו הזקן באגרת

הקדש בכמה מקומות⁶⁴

בנוגע לענין הצדקה,

שזכות מצות הצדקה היא

שעמדה לנו לפדות

בשלוש נפשנו, דקאי

בפשטות על הגאולה

די"ט כסלו, ועל דרך זה

בנוגע לגאולה הפרטית

דכל אחד ואחד, הגאולה

דפנימיות הנפש להוציאה

ממאסר הגוף ונפש הבהמית,

שזוהי ההכנה לגאולה

האמתית והשלמה

דכללות ישראל, כמבאר

באגרת הקדש סמן ד'.

וכל זה נעשה מצד

כללות הענין דפנימיות

התורה, כדאייתא בזהו

ברעיא מהימנא⁶⁵ דלית

תמן [=אין שם. בפנימיות

בתורה] לא קשיא [=קושיא]

ובגמלות חסדים ומתפלל עם הצבור (קו
העבודה, כמאמר רז"ל⁶² תפלות במקום קרבת
תנאים) מעלה אני עליו כאלו פדאני לי ולבני
מבין האמות, אבל אף על פי כן, כללותם הוא
ענין השלוש, הן העסק בתורה, כמאמר רז"ל⁶³
שהעוסק בתורה משים שלוש בפמליא של מעלה
ובפמליא של מטה, והן גמלות חסדים שזהו
עצם ענין השלוש, והן ענין התפלה שצריך
להיות באופן דמתפלל עם הצבור, שזהו ענין
השלוש. וזהו גם מה שכתב רבנו הזקן באגרת
הקדש בכמה מקומות⁶⁴ בנוגע לענין הצדקה,
שהיא שעמדה לנו לפדות בשלוש נפשנו, דקאי

בפשטות על הגאולה די"ט כסלו, ועל דרך זה בנוגע לגאולה הפרטית
דכל אחד ואחד, הגאולה דפנימיות הנפש, שזוהי ההכנה לגאולה
האמתית והשלמה דכללות ישראל, כמבאר באגרת הקדש סמן ד'.

וכל זה נעשה מצד כללות הענין דפנימיות התורה, כדאייתא ברעיא
מהימנא⁶⁵ דלית תמן לא קשיא כו' ולא מחלקת כו', אלא נקראת
אילנא דחיי, לפי שאין ממנה יניקה ללעצמת זה, ובמילא אין בזה ענין
של מחלוקת, אפלו לא מחלוקת דקדשה, ולכן על ידה מתבטל בדרך
ממילא כל ענין המחלוקת בעולם, וכמו שכתוב⁶⁶ את רוח הטמאה
אעביר מן הארץ. וכן תהיה לנו, שעל ידי הפצת המענינות חוצה,
ובאופן של הבנה והשגה דוקא, ועד להכנה והשגה דנפש הבהמית –
יהיה פדאני לי ולבני מבין האמות, הנינו, לא רק כאלו פדאני, אלא
גאולה בפועל, למטה מעשרה טפחים, גאולה האמתית והשלמה על ידי
משיח צדקנו.

כו' ולא מחלקת כו', אלא נקראת אילנא דחיי [=עץ החיים],
לפי שאין ממנה יניקה ללעצמת זה, ובמילא
אין בזה ענין של מחלוקת, אפלו לא מחלוקת דקדשה, ולכן
על ידה מתבטל בדרך ממילא כל ענין המחלוקת בעולם,
וכמו שכתוב⁶⁶ בנבואה
לעתיד לבוא: את רוח
הטמאה אעביר מן
הארץ. וכן תהיה לנו,
שעל ידי הפצת המענינות
חוצה, ובאופן של הבנה
והשגה דוקא, ועד
להכנה והשגה דנפש
הבהמית - יהיה פדאני
לי ולבני מבין האמות,
הנינו, לא רק כאלו
פדאני, אלא גאולה
בפועל, למטה מעשרה
טפחים, גאולה האמתית
והשלמה על ידי משיח
צדקנו.

(62) שם כו, א"ב. (63) סנהדרין צט, ב. (64) תניא אגה"ק סוס"ד. וראה אג"ק אדה"ז שם. וראה לקו"ש ח"ה ע' 443. (65) בזה"ג קכד, ב. הובא ונתבאר בתניא אגה"ק סכ"ו. (66) זכרי' יג, ב.

בס"ד. שיחת י"ט כסלו ה'תשי"ג.

בלתי מוגה

- 1 א. ענינו של י"ט כסלו ידוע לכל – שביום זה יצא אדמו"ר הזקן לחירות לאחר שישב בבית-האסורים בשביל
- 2 הפצת תורת החסידות.
- 3 תורת החסידות היא התורה שקיבל מרבו המגיד ממעזריטש, שקיבל ממורו הבעש"ט, ונתבארה על ידו (על
- 4 ידי אדמו"ר הזקן) בתורת חסידות חב"ד. והיינו, שאדמו"ר הזקן המשיך והוריד את תורת הבעש"ט בשכל
- 5 (חב"ד), באופן שתהי' מובנת בשכל אנושי של כל אחד ואחד מישראל.
- 6 וכידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר¹: הבעש"ט הראה שכל אחד ואחד מישראל יכול לעבוד את ה', ואדמו"ר
- 7 הזקן הראה את הדרך כיצד יכול כל אחד ואחד מישראל לעבוד את ה'.
- 8 וענין זה שאדמו"ר הזקן הראה את הדרך כיצד יכולים להיות עובד הוי' – הוא ענין תורת חסידות חב"ד.
- 9 ועל ענין זה – הפצת תורת החסידות – נאסר אדמו"ר הזקן, ובי"ט כסלו יצא לחירות. ונמצא, שי"ט כסלו
- 10 הוא לא רק גאולתו ונצחונתו הפרטי של אדמו"ר הזקן, אלא גם גאולה ונצחון של תורת החסידות בכלל ותורת
- 11 חסידות חב"ד בפרט.
- 12 ב. ויתירה מזה²:
- 13 ידוע שסיבת המאסר למטה היא הקטרוג שנתעורר למעלה: כאשר אדמו"ר הזקן התחיל לגלות פנימיות
- 14 התורה – עניני קבלה, ולמעלה מקבלה, רזין ורזין דרזין שבתורה, ענינים שאמר עליהם שהם בבחי' האבן היקרה
- 15 שבכתר המלך³, וגילה והפיץ אותם באופן שלכל אחד ואחד מבני ישראל יוכל להיות בהם אחיזה ותפיסה –
- 16 אזי נתעורר עליו קטרוג למעלה, ומזה נשתלשל המאסר למטה.
- 17 וכידוע הסיפור⁴ שבמשך הזמן שאדמו"ר הזקן ישב במאסר, באו הבעש"ט והמגיד (מעולם האמת) לבקרו,
- 18 ושאל אותם אדמו"ר הזקן לסיבת המאסר, והשיבו לו, שנתעורר קטרוג על זה שמרבה להפיץ תורת החסידות.
- 19 ושאל אותם אדמו"ר הזקן: האם – לאחר יציאתו מהמאסר – יפסיק להפיץ תורת החסידות? והשיבו לו, שלא
- 20 זו בלבד שלא יפסיק, אלא אדרבה, שיוסיף להפיץ תורת החסידות ביתר שאת.
- 21 – כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר שנזדמן לו פעם לבקר בפטרבורג בתא-המאסר שבו ישב אדמו"ר הזקן⁵, ובשובו
- 22 לביתו, שאל אצלו אביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו עדן, האם תא-המאסר מכיל מקום עבור שני אנשים
- 23 נוספים... – ומזה מובן שהביקור של המגיד והבעש"ט אצל אדמו"ר הזקן בשבתו במאסר, הי' באופן שבאו
- 24 בהתלבשות בגוף.
- 25 והביאור בזה: ענין החסידות הוא⁶ לשנות טבע המדות דנפש הבהמית הקשורים עם הגוף – שלזה לא מספיק
- 26 נגלה דתורה בלבד, אלא צריכים פנימיות התורה דוקא, ובשביל זה המשיך והוריד אדמו"ר הזקן את עניני
- 27 החסידות שיהיו מובנים בשכל אנושי, שעל ידי זה תוכל להיות הפעולה בנפש הבהמית ובגוף באופן פנימי.
- 28 ולכן, האישור וההסכמה על המשך העבודה דהפצת תורת החסידות הוצרך להיות על ידי נשמה שבאה
- 29 בהתלבשות בגוף דוקא. –
- 30 ומזה מובן גם בנוגע לביטול המאסר למטה בי"ט כסלו – שהסיבה לכך היא לפי שבטל הקטרוג למעלה,
- 31 והסכימו למעלה על לימוד והפצת תורת החסידות, הפצת רזי תורה באופן שכל אחד ואחד מישראל יוכל ללמדם
- 32 ולהבינם, ובמילא, נעשה חיוב על כל אחד ואחד מישראל ללמוד ולהבין תורת החסידות.
- 33 ג. והנה, לאחר שיעברו כו"כ שנים מ"גאולתנו ופדות נפשנו"⁷ בי"ט כסלו הראשון, יכולים לשאול: מהו
- 34 החידוש בשנה זו?

ואילך. ועוד.

(4) בית רבי ח"א פט"ז (בהערה).

(5) ראה שיחת י"ט כסלו תרצ"ב (לקו"ד ח"ד תשנ, סע"א).

(6) ראה לקו"ד ח"א נו, א ואילך.

(7) ע"פ נוסח הגש"פ.

(1) "התמים" ח"ב ע' נח. סה"מ תש"ח ע' 292. וראה תו"מ ח"א ע' 190. וש"נ.

(2) בהבא לקמן – ראה גם שיחת י"ט כסלו תשי"א בתחלתה (תו"מ ח"ב ע' 113 ואילך).

(3) "התמים" ח"ב ע' מט. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' שכו

והביאור בזה – ע"פ המבואר באגרת הקודש⁸ בנוגע לראש השנה, שבכל שנה יורד אור חדש עליון יותר¹ שלא הי' מאיר עדיין מימי עולם, וכן הוא בנוגע ל"ט כסלו, "ראש השנה לחסידות"⁹, לתורת החסידות ודרכי החסידות ומנהגי החסידות, שבכל שנה נמשכת המשכה נוספת ומתבטל עוד העלם והסתר על תורת החסידות, ועל ידי זה ניתוסף יתר עוז בהיכולת והתשוקה לקלוט שכל אלקי באמצעות שכל אנושי, ולשנות טבע המדות.⁴

* * *

ד. צוה לנגן ואמר מאמר דבור המתחיל פדה בשלום נפשי.

* * *

ה. דובר בשמחת תורה אודות "איגוד תלמידי הישיבות", שכל תלמיד ישתדל עד י"ט כסלו להעמיד עוד חבר בה"איגוד"¹⁰. ואכן, רבים מהתלמידים קיימו זאת.⁵ ועל דרך זה יש לעזור על זה בקשר ליו"ד שבט – בעוד חדשים בערך – שכל תלמיד ישתדל עד יו"ד שבט להעמיד עוד חבר בה"איגוד", ואלה שעדיין לא עשו זאת, ישלימו עד יו"ד שבט גם את העבר.⁷ והענין בזה:

יו"ד שבט הוא יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר ויום העלי' שלו [ולהעיר, שענין העלי' – בניגוד לענין ההילולא – יהי' גם לאחריו כן, כשם שהי' גם לפני כן, בהיותו נשמה בגוף], ובמילא גם יום העלי' של כל השייכים אליו.¹¹

וגדול העילוי מודגש גם במעלת היום עצמו – יום הנעשירי בשבט – שהרי "העשירי יהי' קודש"¹¹, הן בענין המקום, ש"עשר קדושות הן"¹², והקדושה העשירית המקודשת מכולם היא קדש הקדשים, והן בענין הזמן, שיוהכ"פ הוא "בעשור לחודש"¹³, ובצירוף שניהם יחדיו ניתוסף גם הקדושה היותר נעלית בנפש (ועל ידי זה נעשית שלימות הקדושה בכל ג' הענינים דעולם (מקום) שנה (זמן) ונפש¹⁴) – כהן גדול, שביוהכ"פ הי' נכנס לקדש הקדשים בשליחותם של כל בני ישראל שהיו אומרים לו "אתה שלוחנו"¹⁵.

ובעשירי בשבט הוא יום העלי' של הכהן גדול (ומשה) שבדורנו, אשר להיותו השליח של כלל ישראל, הרי יום העלי' שלו הוא גם יום העלי' של כל בני ישראל.¹⁸

אמנם, כדי להשתתף עמו ("מיט־האלטן מיט אים") בעלייתו – יש צורך בענין של הכנה. וההכנה היא – על ידי ההליכה באורחותיו, ובפרטיות יותר צריך הדבר להתבטא בשייכות לתינוקות של בית רבן, ע"ד שמצינו בנוגע למתן־תורה שדוקא הילדים – "כנינו עורבים אותנו" – הם אלה שפעלו נתינת התורה לבני ישראל¹⁶.

ובהתאם לכך צריכים תלמידי הישיבות להשתדל שעד יו"ד שבט יעמיד כל אחד עוד חבר בה"איגוד", כך, שגם אלה שעד עתה לא היתה להם שייכות אל הרבי, הנה עתה, כאשר "אשתכח יתיר"¹⁷, יהיו גם הם מקושרים אל הרבי. וזו תהי' ההכנה המתאימה להעליות דיו"ד שבט.

וענין זה יהי' ע"ד מ"ש¹⁸ "עד שבאו תלמידיהם ואמרו כו' הגיע זמן ק"ש של שחרית" – שפועלים את אור הבוקר.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה שהתלמידים יאמרו לחיים וינגנו ניגון שמח, ואמר שתהי' הפדי' בשלום].

* * *

(14) "כמבואר בספרי הקבלה ובפי' הראב"ד לספר יצירה" (אוה"ת יתרו ע' תתטז).
(15) יומא יח, סע"ב (במשנה).
(16) שהש"ר פ"א, ד (א). תנחומא ויגש ב.
(17) זח"ג עא, ב. הובא ונת' בתניא אגה"ק ביאור לסד"ך.
(18) בנוסח הגש"פ. וראה גם שיחת ליל ב' דחג הפסח ס"ז (לקמן ח"ח ע' 74).

(8) סי"ד.
(9) אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א ע' רנט. וש"ג. וראה לקו"ד ח"ד תשנט, ב ואילך. "היום יום" בתחלתו.
(10) ראה שיחת ש"פ בראשית סי"א (לעיל ע' 137).
(11) בחוקותי כז, לב.
(12) כלים פ"א מ"ו.
(13) אמור כג, כז. פינחס כט, ז.

1 ו. בנוגע להפצת תורת החסידות – ישנם הטוענים "מי אני ומה אני", ענין זה אינו שייך אליהם. הם אינם
2 משתמטים ומוכנים לעסוק בהפצת התורה, אבל רק בחלק הנגלה שבתורה, מה שאין כן פנימיות התורה, שבה
3 מדובר אודות עשר ספירות, ולמעלה יותר – יראים הם מגשת אלי, כדי שלא יגשמו את הענינים, שלא יקצצו
4 בנטיעות ח'י¹⁹. בענין זה מתגלה אצלם מדת הענוה, באמרם שיש אחרים שראויים לכך יותר מהם.
5 ובהקדמה – שהאמת היא שזוהי ענוה של שקר, והראי, שבנוגע לענינים אחרים, ענינים גשמיים, הנה אם
6 לא יכבדו אותם, ויאמרו עליהם שאינם ראויים לענינים אלה – הרי זה יתפוס מקום אצלם; ורק בנוגע לפנימיות
7 התורה מבטלים את עצמם לאחוז במדת הענוה.

8 ואף שאיתא בגמרא²⁰ שגם ענוה שלא לשמה גדולה מכולם, והיינו, שיש מעלה בענין ה"ענוה" באיזה אופן
9 שתהי, ועל דרך זה בנדו"ד, שגם כאשר התוצאה היא העדר הפצת פנימיות התורה (שזהו ענין לא טוב), יש
10 מעלה בענין הענוה כשלעצמו – הרי האמת היא שמזה גופא באים לידי ישות, כיון שיש להם גם מעלת הענוה;
11 לפלוני יש אמנם המעלה של ידיעת פנימיות התורה, אבל לעומת זאת, בגלל שהוא אינו עוסק בפנימיות התורה,
12 יש לו מעלת הענוה, והרי "גדולה ענוה"!!!

13 ולגופו של ענין:

14 כאשר מדובר אודות הפצת פנימיות התורה – צריך לידע שאין להתחשב במעמד ומצב שלו, אם הוא ראוי
15 לכך אם לאו, אלא צריכים להתנהג באופן ד"ויגבה לבו בדרכי ה"²¹, וכמאמר רז"ל²² "תלמיד חכם צריך שיהא
16 בו אחד משמונה שבמינית" (מעט גאווה).

17 ישנו מאמר של אדמו"ר הזקן משנת תק"ע דבור המתחיל ענין שמינית שבשמינית – הנחת הר"פ (החסיד
18 ר' פנחס רייזעס), אשר, כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר²³ שהי' מדייק ביותר – וז"ל²⁴:

19 ענין שמינית שבשמינית. כי משה אמר ואנחנו מה²⁵, אכן ביהושפט כתיב²¹ ויגבה לבו בדרכי הוי', בדוד
20 כתיב²⁶ ואדברה בעדותיך נגד מלכים וכו'. והענין הוא, כי במוחו וחכמתו צ"ל השפלות עד קצה, וזהו חכמה
21 בחינת מים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך²⁷. . אמנם אף על פי כן צריך להיות בלבו הגבהה בדרכי ה' . .
22 ובלב משכן יסוד האש עולה למעלה, ולכן ההגבהה כתיב גבי לב, ויגבה לבו (וזהו בחי' דוד מלך²⁸ ישראל,
23 לך אמר לבי וכו'). אך איך באפשרי להיות ההגבהה בלב אחרי אשר בחכמתו ומוחו השפלות עד קצה, לכן
24 צריך לישאר חלק קטן במוחו . . ויש ל"ב נתיבות חכמה ויש ל"ב דאבא ול"ב דאימא מספרם ס"ד. שמינית
25 שבשמינית הוא חלק הקטן יותר, היינו חלק ס"ד. וזהו ענין שמינית שבשמינית, שצריך לישאר גם במוחו חלק
26 קטן היינו חלק ס"ד כו', בכדי שעל ידי זה יהי' יוכל להגבי' לבו בדרכי ה' וכו'.
27 ומזה מובן בנדו"ד, שכאשר מדובר אודות הפצת התורה, צריכה להיות ההנהגה באופן של הרחבה, "ויגבה
28 לבו בדרכי ה'".

29 ז. עוד טוענים בנוגע להפצת פנימיות התורה – שאין בשביל מי להפיץ תורת החסידות; לא כדאי וחבל
30 לשפוך תורת החסידות בשביל כאלה שאינם שייכים לכך.
31 והמענה על זה – ע"פ המשל הידוע³ של אדמו"ר הזקן אודות מלך שהי' לו בן יחיד שחלה, והעצה היחידה
32 שהציעו הרופאים היתה ליטול את האבן היקרה שבכתר המלך, שבלעדה אין חשיבות לכתר המלך, לשחקה
33 ולערבה במים, וליתן לתוך פיו של בן המלך. אך דא עקא, ששפתותיו של בן המלך היו קפוצות. ואף על פי
34 כן, צוה המלך לשחוק את האבן היקרה, לערבה במים, ולשפוך אותם על שפתי בן המלך, שמא תיכנס טיפה
35 אחת.

(19) ראה חגיגה יד, סע"ב. טו, א (ובפרש"י שם דבור המתחיל אחר).

(20) ערכין טז, ב.

(21) דברי הימים ב' יז, ו.

(22) סוטה ה, א.

(23) סה"ש תרצ"ו ס"ע 126. ועוד.

(24) נדפס במאמרי אדמו"ר הזקן הנחות הר"פ ז"ל ס"ע יב ואילך.

(25) בשלח טז, ד"ח.

(26) תהלים קיט, מו.

(27) כמארו"ל (תענית ז, א) "נמשלו דברי תורה למים מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה", "לא תמצא התורה במי שמגבי' עצמו כו" (תוספות דבור המתחיל אף – מעירובין נה, א), וכמו כן אומרים "ונפשי כעפר לכל תהי' (ועל ידי זה) פתח לבי בתורתך".

(28) ומצד זה – מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול (כתובות יז, א. וש"נ).

ודוגמתו בנמשל – שבני ישראל הם בנו יחידו של הקב"ה, והקב"ה נתן להם את תורתו, כולל גם פנימיות התורה, שנתגלתה למטה בשכל אנושי בתורת חסידות חב"ד על ידי אדמו"ר הזקן שהי' נשמה חדשה²⁹ – כדי שכולי האי ואולי תיכנס טיפה אחת לכל הפחות, ולא מתחשבים בכך ששפתותיו של בן המלך קפוצות, ואינו שייך לקבל ענין של פנימיות התורה – כיון שזה מורה עד כמה גדולה מחלתו [וע"ד פתגם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו עדן³⁰ בענין שוטה אסור לרחם עליו³¹: עד כמה גדולה הרחמנות עליו, שהתורה פוסקת שאסור לרחם עליו], ובמילא, גדול יותר הצורך וההכרח לגלות ולשפוך פנימיות התורה.

ואם הדברים אמורים בזמנו של אדמו"ר הזקן – עאכ"כ שבימינו אלה, שההעלם וההסתר גדול ביותר, צריכים לגלות ולשפוך פנימיות התורה מכל צד ופנה, וכולי האי ואולי כו'.

ומה שטוענים שלא רואים תועלת בדבר, וא"כ, העבודה היא בחנם, ובמצב כזה חבל לשפוך רזין דרזין שבתורה, תגא דמלכא, בראש כל חוצות – הנה:

לכל לראש – "בהדי כבשי דרחמנא למה לך"³²; הוא צריך לעשות את הציווי המוטל עליו, מבלי להתחשב בתוצאה שבדבר, אם פעל אם לאו.

[וע"ד שמצינו³³ בבדיקת חמץ "שאף אם יבדוק הבודק ולא ימצא שום חמץ בבדיקתו (שהרי "מעיקר הדין אין צריך כלל להניח פתיתים הללו קודם בדיקה"), אף על פי כן לא בירך לבטלה שכך המצוה לבדוק החמץ ולחפש אחריו שמא ימצא ממנו מאומה ואם לא מצא אין בכך כלום, וכבר קיים המצוה כתיקונה"].

ולבד זאת – חזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם³⁴, חזקה דייקא, מלשון חוזק, והיינו, שגדול כחה של חזקה עד כדי כך ש"סוקלין ושורפין על החזקות"³⁵, ומזה מובן גם בנוגע לחזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם, שברור הדבר שתהי' תועלת בפעולתו בהפצת תורת החסידות.

ח. וענין זה מהוה תשובה נוספת על טענת הענוה הנ"ל, שאינו ראוי להפיץ תורת החסידות, הוא עדיין לא השלים עבודתו בעצמו, ואינו אוחד בהפצת תורת החסידות – שכן, כאשר יודעים יוקר ומעלת בנו יחידו של הקב"ה [נפתגם הבעש"ט³⁶ שכל יהודי חביב אצל הקב"ה כמו בן יחיד שנולד להורים זקנים לעת זקנתם, ועוד יותר מזה], צריך כל אחד ואחד להשתדל בהצלתו על ידי תורת החסידות (כמשל אדמו"ר הזקן הנ"ל), מבלי לעשות חשבונות אם הוא ראוי לכך או שפלוני ראוי יותר לכך.

איתא בגמרא³⁷ "כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב":

מקום שיש חילול השם פירושו – מקום חלל מהקב"ה, היינו, שלא יודעים אודות אודות הוי', לא יודעים אודות אהבתו ויראתו וכו',

– שעל זה כותב הרמב"ם בהלכות יסודי התורה³⁸ "האיך היא הדרך לאהבתו ויראתו בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים וכו'", היינו, שלא מספיק פירוש המלות יבש, אלא יש צורך בהתבוננות דוקא, ובימינו אלה הרי זה על ידי לימוד החסידות דוקא. וענין זה כותב הרמב"ם בהלכות יסודי התורה שבתחלת ספר ראשון של חיבורו הכולל י"ד ספרים, היינו, שהלכות אלה הם היסודות של כל שאר ההלכות שבכל י"ד הספרים – ובמקום שיש "חילול השם", מקום חלל מהקב"ה, כיון שיש שם יהודי שאינו יודע אודות יסודי התורה – אזי אין חולקין כבוד לרב – שאין עושים חשבונות מי ראוי יותר ללמד ולהורות יסודי התורה (על ידי לימוד תורת החסידות) למי שעדיין אינו יודע אותם.

צריכים לילך באופן של הרחבה ("מיט אַ ברייטקייט"), מבלי להתחשב במעמדו ומצבו, ו"חוצפא כלפי שמיא מהני"³⁹.

יב תשרי). ובכ"מ.

(35) קידושין פ, א.

(36) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקס"ז. וש"נ.

(37) ברכות יט, ריש ע"ב. וש"נ.

(38) פ"ב ה"ב.

(39) סנהדרין קה, סע"א.

(29) סה"ש תש"ה ע' 127 ואילך. סה"מ תש"ז ע' 256.

(30) ראה גם תר"מ ח"ה ע' 47. ח"ו ע' 112.

(31) ברכות לג, א.

(32) שם י"ד, סע"א.

(33) שו"ע אדה"ז או"ח סתל"ב סי"א.

(34) ראה אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח ע' רד (נעתק ב"היום יום"

1 — איתא בגמרא⁴⁰ ש"בעקבות משיחא חוצפא יסגא". אבל, כל הענינים הבלתי-רצויים שנזכרו בגמרא אודות
2 הזמן דעקבות משיחא הם בדוגמת הקללות שבתוכחה ש"לפי האמת אינם רק ברכות"⁴¹, ובמילא, יכולים וצריכים
3 לנצל את הענין ד"חוצפא יסגא" — כלפי שמיא, בעניני קדושה, להתנהג באופן ד"ויגבה לבו בדרכי ה'".
4 כאשר הקב"ה מזכה אותו שיכול להפיץ את המעיינות דתורת החסידות ועל ידי זה לעשות טובה ליהודי
5 לפדותו ממעמד ומצב דתינוק שנשבה בין העכו"ם⁴² — אין לו להשתמט מזה על ידי טענות של שקר והבל,
6 אלא לעשות זאת מתוך שמחה על גודל הזכות שניתנה לו.
7 ועל ידי ההתעסקות בהפצת המעיינות דתורת החסידות — קא אתי מר דא מלכא משיחא⁴³, במהרה בימינו.

* * *

8 ט. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר⁴⁴ שכאשר אדמו"ר הזקן הגיע אל רבו המגיד, ה' הוא הצעיר מכל שאר תלמידי
9 המגיד, וכאשר המגיד בחר בו לחבר את השלחן-ערוך, ה' זה באופן ש"ויקנאו בו אחיו", אבל "ואביו — המגיד
10 — שמר את הדבר"⁴⁵ ("ער האָט אָפּגעוואַרט די זאָך").
11 וענין זה שייך גם לכללות החילוק שבין שיטת אדמו"ר הזקן לשיטת שאר תלמידי המגיד בענין החסידות:
12 שיטת אדמו"ר הזקן היא — שכל יהודי צריך להתייגע בעצמו בתורת החסידות, ומשום זה הוריד והמשיך
13 אדמו"ר הזקן את תורת החסידות בשכל אנושי, כדי שכל יהודי יוכל להבין תורת החסידות בשכלו,
14 אבל שיטת שאר תלמידי המגיד היתה — ש"צדיק באמונתו יחי"⁴⁶, אל תקרי יחי' אלא יחי'. ושיטה זו היתה
15 אצלם בתוקף גדול, כידוע הסיפור⁴⁷ אודות הרה"צ ר' שלמה מקרלין, שכאשר אדמו"ר הזקן התנה עמו ג' תנאים,
16 הסכים על ב' תנאים, אבל על התנאי השלישי — שכל אחד צריך להתייגע בעצמו בתורת החסידות — לא הסכים
17 בשום אופן.
18 והנה, בפלוגתת ב"ש וב"ה מצינו שכל זמן שלא נפסקה הלכה אזי "דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד"⁴⁸,
19 אבל כאשר נימנו וגמרו ופסקו הלכה כב"ה, הרי אף על פי ש"ב"ש מחדדי טפי"⁴⁹, אסור לנטות מדברי ב"ה,
20 אפילו לא נטי' לחומרא, כדאיתא במשנה⁵⁰ "א"ר טרפון אני הייתי בא בדרך והייתי לקרות (ק"ש) כדברי ב"ש
21 וסכנתי בעצמי מפני הלסטים, אמרו לו כדאי הייתי לחוב בעצמך שעברת על דברי ב"ה", אף על פי שגם לדעת
22 ב"ה מותר לעשות כדברי ב"ש — כי לאחר ש"נפסקה הלכה הרי זו דרך ה', "וה' עמו"⁵¹ שהלכה כמותו⁵², ואין
23 לנטות מזה.
24 ומזה מובן גם בנוגע לפלוגתא זו — שנפסקה הלכה כדעת אדמו"ר הזקן.
25 ובהקדמה — שבנוגע לענין של "סברא", יש לחקור מה ניתוסף על ידי הראי' ומקור הדברים ב"קרא", במקום
26 שהדבר מוכרח מצד הסברא⁵³; בנוגע ללימוד והלכה — לא מספיקה ידיעת ההלכה, אלא צריכים לידע גם את
27 טעם ומקור הדברים, והפוסק על סמך הלכה פסוקה הוא בכלל "מבלי עולם"⁵⁴, כיון שיכול לטעות בטעם הפס"ד
28 של אותו המעשה, להיותו באופן שונה בפרט קל עכ"פ. מה שאין כן כאשר ישנו ענין של הלכה למעשה, אזי
29 מעשה רב⁵⁵, ואין צורך בראיות ומקורות נוספים.
30 ובנדו"ד — ישנו מעשה רב⁵⁶ שהמגיד בחר באדמו"ר הזקן מכל שאר תלמידיו לחבר שלחן-ערוך הלכה
31 למעשה⁵⁷, ובכך פסק שהלכה כמותו.

(40) סוטה בסופה (מט, ריש ע"ב).
(41) לקו"ת בחוקותי מח, סע"א.
(42) ראה רמב"ם הל' ממרים פ"ג ה"ג.
(43) ראה אגה"ק דהבעש"ט — כתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ.
(44) ראה גם אג"ק שלו ח"ד ריש ע' רסג. "רשימות" חוברת קפו ס"ע 11.
(45) וישב לו, יא.
(46) חבוקק ב, ד. וראה מכות בסופה. תניא פל"ג.
(47) לקו"ד ח"א קמא, ב.
(48) ברכות כז, א.
(49) יבמות יד, א.
(50) ברכות יו"ד, סע"ב.
(51) שמואל-א טז, יח.
(52) סנהדרין צג, ב.
(53) ראה כתובות כב, א. תוספות דבור המתחיל איבעית — שבועות כב, סע"ב. וראה שד"ח כללים ס, כלל סג. וש"נ.
(54) סוטה כב, א. וראה הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב. ובקרא שם.
(55) ראה שבת כא, א. ב"ב קל, ב.
(56) חסר קצת (המו"ל).
(57) ראה בארוכה בהקדמה לשו"ע אדה"ז מאת הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל.

ומזה מוכן שאף על פי שהי' זמן שהיו יכולים להתנהג בשיטת אדמו"ר הזקן או בשיטת שאר תלמידי המגיד, ¹
 "דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד", הרי לאחרי שנפסקה הלכה כשיטת אדמו"ר הזקן – אין לנטות ממנה. ²
 וכשם שהוא בנוגע לכללות תורת החסידות, שאף על פי שבעבר היו חששות מפני התגלות רזין דרזין דתורה, ³
 אם משום יהורא, או שלא יקצצו בנטיעות ח"ו, הנה במשך הזמן נתבטלו כל החששות כיון שראו בפועל מעשה ⁴
 רב שאין בהם ממש⁵⁸ – כן הוא גם בנוגע לב' השיטות בתורת החסידות גופא, שאף על פי שבעבר הי' הסדר ⁵
 "דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד", הרי עכשיו נפסקה הלכה ואין לנטות ממנה. ⁶
 י. וביאור החידוש בשיטת אדמו"ר הזקן לגבי שיטת שאר תלמידי המגיד: ⁷
 כאשר ההנהגה היא בשיטת שאר תלמידי המגיד ש"צדיק באמונתו יחי" – אזי ענין החסידות הוא רק באופן ⁸
 של אמונה, שהוא כח מקיף, שאינו חודר בפנימיותו ("עס פארנעמט אים ניט"), והיינו, שפעולתו אינה אלא ⁹
 בבחי' נה"י שהם לבר מגופא, ולכל היותר גם בבחי' חג"ת, אבל אין זה פועל בבחי' חב"ד, שהוא ענין הפנימיות. ¹⁰
 מה שאין כן כאשר עוסקים גם בחב"ד שבנפש, שמבטלים לאלקות גם החב"ד – אזי חודר הביטול והמס"נ ¹¹
 (לא רק בחב"ד, אלא) גם בכל כחות הנפש, עד להכח היותר תחתון, ופועל בהם באופן נעלה יותר מאשר פעולת ¹²
 כח האמונה. והיינו, שמלבד המעלה דחב"ד מצד עצמה, הרי גם הפעולה בשאר הכחות היא באופן פנימי ועמוק ¹³
 יותר. ¹⁴
 ויש להביא דוגמא לזה מענין הטבילה, שענינה ביטול⁵⁹ – והרי ענין הביטול קשור עם הענין דפנימיות ¹⁵
 התורה – שהדין הוא שצריך לטבול כל גופו, גם ראשו, ואם יטבול במים את כל גופו אבל ראשו ישאר מחוץ ¹⁶
 למים, הרי לא זו בלבד שראשו לא יהי' טהור, אלא גם כל שאר גופו ישאר כמו שהי' מקודם לכן⁶⁰. והיינו, ¹⁷
 שאף על פי שגופו מכוסה במים, ועומד בתנועה של ביטול, מכל מקום, כיון שהראש אינו בטל, הרי גם הביטול ¹⁸
 של הגוף אינו ביטול פנימי. ¹⁹
 וזהו החידוש של אדמו"ר הזקן בחסידות חב"ד דוקא – שמלבד מעלת החב"ד מצד עצמה, ישנה גם הפעולה ²⁰
 על נה"י, אשר, הכל מודים שצריכה להיות העבודה בבחי' נה"י, ושלימות העבודה דנה"י היא על ידי חב"ד ²¹
 דוקא. ²²
 יא. וזהו גם תוכן הענין דתפלה בציבור, שקשור עם ענין הגאולה, כמארז"ל⁶¹ שה"מתפלל עם הציבור מעלה ²³
 אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם": ²⁴
 תפלה בציבור ענינה – כפתגם זקנו של כ"ק מו"ח אדמו"ר שנקרא על שמו – לאסוף וללקט את כל עשר ²⁵
 כחות הנפש⁶², מנה"י עד חב"ד, ולפעול בכולם ענין הביטול וההתחברות לאלקות, שעל ידי זה נעשית המעלה ²⁶
 דתפלה בציבור שהיא כמעלת עשרת ימי תשובה עליהם נאמר "דרשו ה' בהמצאו"⁶³. ²⁷
 וזהו שעל ידי זה מקרבים את הגאולה – "כאילו פדאני כו" – כי: ²⁸
 החידוש דזמן הגאולה שאז תהי' פנימיות התורה בגילוי, שהרי במתן-תורה נתגלה רק נגלה דתורה, ולעתיד ²⁹
 לבוא נתגלה גם פנימיות התורה, כמ"ש⁶⁴ "ולא יכנף עוד מוריך". ³⁰
 וכיון שבאתערותא דלתתא תליא מילתא, צריכה להיות ההכנה לזה גם בעבודה דמשך זמן הגלות – על ידי ³¹
 לימוד פנימיות התורה, שעל ידי זה נעשית לא רק ההתקשרות דגליא שבנפש עם גליא דקוב"ה, על ידי גליא ³²
 דתורה, אלא גם ההתקשרות דסתים שבנפש עם סתים דקוב"ה, על ידי סתים דתורה, ³³
 – כידוע⁶⁵ שיש ב' אופנים בענין ההתקשרות: אופן הא', שגליא דנשמה מתקשרת בסתים דנשמה, סתים ³⁴
 דנשמה בגליא דתורה, גליא דתורה בסתים דתורה, סתים דתורה בגליא דקוב"ה, וגליא דקוב"ה בסתים דקוב"ה, ³⁵

(62) ראה "התמים" ח"ב ס"ע מה ואילך. לקו"ש ח"ב ע' 477 ואילך.

(63) ישע"י נה, ו. וראה ר"ה יח, א. וש"נ.

(64) ישע"י ל, כ. וראה תניא פל"ו.

(65) ראה אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח ג' ע' תקלה.

(58) ראה בארוכה שיחת י"ט כסלו דאשתקד סי"א ואילך (תו"מ ח"ד ע' 188 ואילך).

(59) ראה סידור (עם דא"ח) בכוונת המקוה בסופו (קנט, סע"ד).

(60) ראה גם שיחת שמחת בית השואבה סמ"א (לעיל ע' 57 ואילך).

(61) ברכות ח, רע"א.

1 ואופן הב', שגליא דנשמה מתקשרת עם גליא דתורה ועל ידיה עם גליא דקוב"ה, וסתים דנשמה עם סתים דתורה
2 ועל ידי זה עם סתים דקוב"ה. אבל לב' האופנים הנה על ידי סתים דתורה נעשית ההתקשרות דסתים דנשמה
3 עם סתים דקוב"ה –

4 והרי סתים דקוב"ה קשור עם ענין הקץ, שהרי אמרו חז"ל "אני ישנה בגלותא" 66 "ולבו של הקב"ה ער
5 לגאלני" 67, אלא ש"לבא לפומא לא גליא" 68, היינו, שענין זה הוא בבחי' סתים. וטעם הדבר – לפי שדיבורו
6 של הקב"ה (פומא) חשיב מעשה 69, וזהו שענין הקץ לא נתגלה בדיבור ("לבא לפומא לא גליא") שחשיב מעשה,
7 לפי שעדיין נשארו "פכים קטנים" לסיים את העבודה כו'.

8 אמנם, על ידי זה שמקשרים גליא וסתים שבנשמה, שזהו ענין תפלה בציבור, ומקשרים גליא וסתים דתורה,
9 היינו, שגם בגליא דתורה פועלים שיהי' באופן ש"אינו מן המדה" 70, וגם בפנימיות התורה פועלים שיומשך
10 ויתגלה בשכל אנושי – אזי פועלים גם ההתקשרות דגליא וסתים דקוב"ה, שיהי' "לבא לפומא גליא", שענין
11 הקץ יומשך בדיבורו של הקב"ה שחשיב מעשה, ובמילא בא ענין הקץ במעשה – שאתי מר דא מלכא משיחא
12 בפועל ממש 71.

* * *

13 יב. אדמו"ר הזקן כותב באגרת הקודש 72 ע"ד "לגמור כל הש"ס בכל שנה ושנה . . בכל מנין ומנין". ועל
14 יסוד זה נקבע המנהג בכל תפוצות החסידים לערוך חלוקת הש"ס בי"ט כסלו בכל שנה.
15 אמנם, בשנים האחרונות 73 הנהיגו בליובאוויטש לסדר חלוקת הש"ס בכ"ד טבת, יום ההילולא של אדמו"ר
16 הזקן. ושאלתי את כ"ק מו"ח אדמו"ר לטעם הדבר, והשיב לי, שהי' זה מצד אפס הפנאי בי"ט כסלו.
17 – ולהעיר, שיום ההילולא כ"ד טבת שייך גם ליום הגאולה י"ט כסלו, כי ביום ההילולא ישנו ענין הגאולה
18 ממאסר הגוף.

19 אמנם, כיון שבשנה זו תהי' הקביעות דכ"ד טבת כפפעם הראשונה, במוצאי ש"ק, מיד לאחרי שבת מברכים
20 החודש – הנה סיום הש"ס (על החלוקה דשנה שעברה) ייערך אמנם בכ"ד טבת 74, אבל חלוקת הש"ס על השנה
21 הבאה עלינו לטובה, תערך עתה.
22 [ערכו חלוקת הש"ס].

71 ראה גם שיחת י"ט כסלו דאשתקד סי"ב (תו"מ ח"ד ס"ע 189).
72 קו"א בסופו (קסג, א). וראה גם אגה"ק ריש ס"א.
73 משנת תרס"ג ואילך (המו"ז).
74 סיום הש"ס נערך בהתוועדות דשבת מברכים, כ"ג טבת (ראה לקמן ע' 287 ואילך). – המו"ז.

66 זח"ג צה, א.
67 שהש"ר פ"ה, ב (א).
68 זו"ח בראשית ח, א. וראה ג"כ זח"א רנג, א. סנהדרין צט, א ובפרש"י.
69 ב"ר פמ"ד, כב.
70 יומא כא, סע"א. וש"נ.

לקוטי שיחות פרשת וישלח כרך י

17 גם בעצם הענין אינו מובן: איך אפשר להפריד בין
18 ה"ממש" של מלאכים (היינו הגוף שלהם)
19 ו"רוחניותם" (היינו נפשם) ולומר שה"ממש" שלהם
20 נשלח לעשו והרוחניות נשארה אצל יעקב? כי הרי
21 (אפילו) בבני אדם ובעלי חיים הוא מן הנמנע שהגוף
22 יעשה איזה דבר בכח עצמו מבלי הנפש שבו, שאל"י
23 הוא טפל ובטל בכל מציאותו - (ועל אחת כמה וכמה
24 ש) כן הוא במלאכים, שעיקרם הוא הנפש שבהם.

25 גם צריך להבין: מפשטות פירושו של רש"י
26 "מלאכים ממש", נראה שכוונתו לשלול הפירוש ששלח
27 שלוחים בשר ודם⁷, דהיינו, שבתוכה "ממש" הרי הוא
28 מדגיש שהיו מלאכים ממש (ולא מציאות אחרת -
29 ובמילא: בכל מהותו וענינו של בחינת מלאך); ואילו
30 לפי פירוש המגיד, שהמכוון ב"מלאכים ממש" הוא
31 לשלול את חלק הרוחניות שבהם עצמם, הרי ההדגשה
32 שבתוכה "ממש" היא להיפך: שלא היו (אצל עשו)
33 בבחינת מלאכים ממש בכל מהותם וענינם, מכיון
34 דעיקר ענינם, כנ"ל, הוא הרוחניות שבהם.

35 ב. על פי כל הנ"ל נ"ל, שאין כוונתו של המגיד
36 במאמרו הנ"ל לאמור שיעקב שלח לעשו רק את
37 ה"ממש" והגוף של המלאכים לבד (שהוא טפל וכלא
38 נחשב), בלי רוחניותם ונפשם - אלא שכוונתו לבאר
39 ששילוח המלאכים הי' באופן כזה⁸, שגם בבואם לעשו
40 ובהימצאם אצלו (בגופם ובנפשם) לא ניתקו
41 מהתקשרותם ליעקב⁹, עד שכאילו באו לעשו רק
42 בגופם וב"ממש" שלהם בלבד. היינו שהיה נרגש בהם
43 אשר לא זהו מקומם: מקומם האמיתי הוא אצל יעקב
44 ושם עיקרם¹⁰ ו"נפשם": וכל היותם במקומו של עשו,
45 אינה אלא בבחינת "טפל" בלבד - לשם מילוי
46 שליחותו של יעקב - בדוגמת הגוף ("ממש") שאינו
47 מציאות לעצמו, אלא שטפל לנפש ("רוחניות").

1 א. כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר סיפר¹,
2 שבשבת פרשת וישלח תקל"ג, השבת האחרונה לחיי
3 הרב המגיד ממעזריטש בחיים חיותו בעלמא דין²,
4 אמר בשכבו על מטתו, במעמד החבריא קדישא:
5 "וישלח יעקב מלאכים" ופירש רש"י "מלאכים ממש"
6 - ה"ממש" של המלאכים שלח יעקב לעשו, אבל
7 הרוחניות נשאר עם יעקב.
8 וצריך להבין בזה:

9 זה ששלח יעקב לעשו מלאכים דוקא (אף שבכלל
10 אסור להשתמש עם מלאכים³) ולא בני אדם, מסתבר
11 לומר, שהוא לפי שכוונתו של יעקב בשליחות זו
12 היתה, לברר את עשו⁴. ולכן שלח אליו מלאכים, כי
13 דוקא בכוחם למלאות שליחות זו, פעולת הברור -
14 אבל על פי זה למה שלח אליו רק ה"ממש" של
15 המלאכים, דהרי מובן בפשטות שענין הברור שייך
16 בעיקר לחלק הרוחני של המלאכים⁵?

(1) ספה"ש תש"ג ע' 155.

(2) ד' ימים לפני הסתלקותו (בי"ט כסלו). ולהעיר שבשנה זו (תשל"ג) יתמלא מאתים שנה להסתלקותו.

(3) ראה אוה"ח כאן.

(4) ראה המשך תרס"ו ע' קט. סד"ה וישלח תרע"ג.

(5) ואם מצד איזה טעם הי' צריך להתברר ע"י ה"ממש" דהמלאכים - הרי לכאורה הי' מתאים יותר לשלוח שלוחי בור"ד, שבהם ענין ה"ממש" (הגשמיות) הוא יותר מכמו שהוא אצל המלאכים.

ואף שנתבאר (לקו"ש ח"ה ע' 391) דלא הי' אפשר לשלוח שלוחי בור"ד מצד ההלכה (באה"ט או"ח סו"ס תר"ג ושו"י) - וכן מובן בפשטות גם לבן חמש למקרא - דאם נזיק שליח בשליחות, על המשלח לעשות תשובה, ובנדו"ד הרי הי' חשש (וחזקה) שעשו יזיק להם - עכ"ז הרי הי' אפשר לשלוח מרגלי חרש בור"ד, שלא ידע עשו שהם שלוחי יעקב, שאז אין סכנה.

והגם שנתבאר (לקו"ש שם) שזה גופא הוא ההכרח - לרש"י - שפירוש הכתוב הוא "מלאכים ממש" * - דאם היו בור"ד הרי מוכרח שיהיו מרגלים (ולא שלוחים), מצד חשש ההיזק, ובהכתוב מפורש "מלאכים" שפירושו או שלוחים או מלאכים - ולא מרגלים - מ"מ בהענין קשה: למה לא שלח יעקב מרגלים?

[ואין לומר ששלח מלאכים ממש לפי שרצה שיאמרו לעשו "כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי וגו' ויהי לי שור וחמור וגו' ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך" (שאני שלם עמך ומבקש אהבתך - כפרש"י) - כי גם מרגלים אפשר שיאמרו שידועים הם (לא בתור שלוחי יעקב) שיעקב רוצה לעשות שלום עמו].

ומוכרח לומר (בה"יינה של תורה" שבפרש"י) ששלח מלאכים ממש בשביל הברור - וא"כ קשה למה שלח רק ה"ממש" שלהם, וכבפנים. (* ועפ"ז מובן גם מה שרש"י מעתיק (לפני פירושו) את התיבות "וישלח יעקב מלאכים" - אף שמפרש רק תיבת "מלאכים" - כי ההוכחה לפירושו "מלאכים ממש" היא מ"וישלח יעקב".

הביאור בזה (מה שרש"י מעתיק גם התיבות "וישלח יעקב") בה"יינה של תורה" שבפרש"י - ראה לקמן הערה 8.

(6) וכידוע שגם במלאכים ישנו גוף ונפש (ראה לקו"ת ברכה צח, א).

(7) דהרי הן ב' דעות חזקקות (ב"ר פעה"ה, ד), ורש"י בוחר פי' זה. (8) ולכן הרי זה פי' בתיבת "וישלח (יעקב)" - כי גם זה שהרוחניות נשארה עם יעקב הי' חלק משליחותם אל עשו.

(9) ועפ"ז יומתק לשון המגיד שהרוחניות נשאר עם יעקב ("מיט יעקבין") - דלכאורה הול"ל אצל יעקב "בא יעקבין" - כי גם הרוחניות של המלאכים הייתה אצל עשו, ורק שגם בהיותם שם, היתה עם (ענינו של) יעקב.

(10) ע"ד תורת הבעש"ט שבמקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא (ראה לקמן סוף השיחה).

1 ועל פי זה יובן, אשר לא זו בלבד שפירוש המגיד,
2 בהדגשת תיבת "ממש" אינו סותר לפירוש הפשוט
3 שבהדגשת תיבה זו, אלא, אדרבה הוא מבאר
4 ומבהירו: כי האפשריות שיש ב"מלאכים ממש".
5 לפעול בירור בעשו (תכלית הגשמיות והחומריות) הוא
6 דוקא כשנפשם ("רוחניותם") דבוקה וקשורה ביעקב
7 ואינה משתנית גם כשהם נמצאים אצל עשו. ונמצא
8 איפוא שפירושו של המגיד, שרק ה"ממש" שלח יעקב
9 לעשו, מדגיש עוד יותר את פירושה הפשוט של תיבת
10 "ממש" - ששלח את המלאכים באופן שהיו ונשארו
11 "מלאכים ממש".

12 ג. מאמרו של המגיד הנ"ל (וכן ההוראה מהנ"ל
13 בעבודתנו) יובן בתוספת ביאור על ידי ההתבוננות
14 בהזמן והמצב דאמירת תורה זו: כנזכר לעיל, תורה זו
15 אמר המגיד בשבת האחרונה שלפני הסתלקותו -
16 שמזה מובן, שבמאמרו זה יש כעין "צוואה" והוראה
17 כללית בעבודת ה' על פי דרך החסידות - ולמשך
18 הדורות הבאים.

19 ומכיון שמבין תלמידיו של הרב המגיד היה
20 אדמו"ר הזקן התלמיד החביב עליו ביותר¹¹, וכנודע
21 שהרב המגיד למד עם אדמו"ר הזקן באופן מיוחד
22 ובתוספת יתירה על לימודו עם שאר תלמידיו¹², וגם
23 ידוע¹³ מאמר הרב מבארדיטשוב: "כולנו אכלנו
24 מקערה אחת והליטאי (הכוונה לאדמו"ר הזקן, כי כן
25 היה נקרא בפי תלמידי הרב המגיד¹⁴) לקח חלק
26 המובחר" - הרי מובן שהוראה הנ"ל של הרב המגיד,
27 שאמר סמוך להסתלקותו, מכוונת לסדר העבודה של
28 אדמו"ר הזקן - זאת אומרת, של חסידות חב"ד.

29 ועל פי מאמרו הידוע של הרב המגיד שאמר
30 לאדמו"ר הזקן¹⁵: "י"ט כסלו הוא יום ההילולא שלנו"
31 (כי ב"י"ט כסלו (תקל"ג) נסתלק הרב המגיד, ובאותו
32 יום (בשנת תקנ"ט) יצא אדמו"ר הזקן לחירות ממאסרו
33 בעבור זה שגילה תורת החסידות) - מסתבר לומר,
34 שהתורה הנ"ל, היות ואמרה המגיד לפני יום ההילולא
35 שלו, יש לה שייכות מיוחדת ליום "ההילולא" של
36 אדמו"ר הזקן, היינו ליום גאולת אדמו"ר הזקן¹⁶.

(11) התמים ח"ב ע' מח [142].

וראה מכתב הרלו"י מבארדיטשוב [הובא בתורת שלום ע' 47
וש"נ]: "מה שאתה אומר שמורנו רמ"מ הי' יקר בעיני מורנו וזה לא
שמעתי, אך זה אני מעיד שמחותי הרב הגאון כו' הי' יקר מאד בעיני
מורנו הה"מ והי' מפליג מאד בשבחיו".

(12) בית רבי ח"א פ"ב.

(13) תורת שלום ע' 47.

(14) לקו"ד ח"ב ע' 512.

(15) שם ח"א ע' קא.

(16) ובפרט כשהקביעות היא שחל י"ט כסלו ב' וישלח. שאז

ד. יום גאולה זה, י"ט כסלו, החידוש שבו הוא:
37 "יפוצו מעינותיך חוצה"¹⁷. ועם שהענין ד"יפוצו
38 מעינותיך חוצה" מובנו כפשוטו: הפצת המעינות של
39 תורת החסידות, אמנם מכיון ש"ישראל מתקשראן
40 באורייתא"¹⁸ ועד שישראל ואורייתא כולא חד¹⁹, הרי
41 מובן, שכאשר נעשה חידוש בבחינת התורה, נעשה
42 חידוש דוגמתו באותה שעה גם בבחינת ישראל. וכן
43 הוא גם בהענין שנתחדש ב"י"ט כסלו:

44 "מעניות" אלו שבי"ט כסלו הותחלה הפצתן
45 "חוצה", הם המעינות דפנימיות התורה הנקראת
46 "נשמתא דאורייתא"²⁰. לפני י"ט כסלו היה בגילוי
47 ובהפצה רק חלק התורה שנקרא "גופא דאורייתא",
48 נגלה דתורה: מה שאין כן פנימיות התורה שהיא
49 "נשמתא דאורייתא", שהיתה אז בהעלם. ובדוגמא
50 להפרש שבין גוף האדם ונשמתו: הגוף היא מציאות
51 גלויה וניכרת, שאפשר לראותה ולמששה; מה שאין כן
52 הנשמה, שלא זו בלבד שאי אפשר לתופסה בה'
53 החושים הגופניים, אלא שאי אפשר להשיגה גם בכח
54 השכל הדק, ובכח השכל להגיע רק לידיעת מציאותה
55 של הנשמה - על ידי פעולת הנשמה בגוף: דזה שהגוף
56 חי מחייב ומביא לידיעה שכלית שבהגוף נמצאת נפש
57 חיה המחיה אותו; אבל מהותה של הנפש היא למעלה
58 מההשגה שכלית. והחידוש ד"י"ט כסלו, שמאז ואילך,
59 גם חלק הנעלם והפנימי דתורה נמשך ובא לידי גילוי,
60 עד שניתן ללמדו ולהשיגו בשכל כמו שמשיגים את
61 חלק הנגלה דתורה ואפילו - להפיצו חוצה.

62 והנה חידוש זה שבתורה (גילוי "נשמתא
63 דאורייתא"), בדוגמתו (ועל ידו) נתחדש אז גם
64 בבחינת ישראל²¹: שהנשמה שבו, שמצד עצמה היא
65 בהעלם כנ"ל, תאיר אצלו בגילוי - היינו גם בעיני
66 הגוף שלו.

67 ה. ביאור הדבר: בהתגלותה של הנשמה בגוף יש
68 ב' אופנים כלליים:

[נוסף על הנ"ל] ישנה הוראת אדה"צ (היום יום ע' קא. ובארוכה
בסה"ש תש"ב ע' 29 ואילך) ש"צריכים להיות עם הזמן" היינו עם
פרשת השבוע, ז.א. שמפרשת השבוע צריכים לקחת הוראה וביאור
להענינים הנעשים בשבוע זה (וראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב:
המועדים של כל השנה . . . בכלן יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות
בהן, כי הכל מיד הוי' השכיל).

(17) ראה תו"ש ס"ע 112 ואילך. וראה לקו"ד ח"א ע' כב ואילך.

(18) נסמן בסה"מ ה'ש"ת ע' 61.

(19) ראה זח"א כד, א. זח"ב ס, א. תקו"ז ת"ו בתחילתו. לקו"ת פ'

נצבים רד"ה כי קרוב אליך.

(20) זח"ג קנב, א.

(21) ובפרט בריאת האדם, לעמל תורה יולד (סנה' צט, ב) - ובמילא

מובן שכשנעשה חידוש בתורה נעשה אותו החידוש גם בהאדם.

1 (א) התגלות הנשמה במידה כזו, שיש לה שליטה
2 על הגוף והגוף נכנע לה, אבל בכל זאת נרגש הגוף
3 כמציאות לעצמו;
4 (ב) שהנשמה היא בהתגלות כל כך בהגוף עד
5 שהגוף אינו מציאות לעצמו כלל - אמיתית ענין גילוי
6 הנשמה בגוף.
7 ובדוגמא להגוף ונפשו הבהמית והחיונית - הרי אי
8 אפשר לחלק ביניהם ולומר שהגוף הוא מציאות
9 לעצמו וכי הוא עושה רצונה של הנפש רק על ידי
10 ציווי ושלטיטה, אלא דמאחר שהנפש היא חיותו של
11 הגוף, הרי הוא מיוחד עם הנפש בתכלית ההתעצמות
12 והביטול²² (ואין זה שהנפש צריכה לצוות על הגוף
13 לשמוע לרצונה, כי אם שהוא עושה רצונה בדרך
14 מאליו וממילא²³).
15 על דרך זה הוא בנוגע לחיות הנשמה בבני ישראל
16 — ד"אתם קרויים אדם"²⁴ על שם אדמה לעליון²⁵, שגם
17 חיותם הגשמית היא מהנפש האלוקית²⁶ - שכל ענינו
18 ומציאותו דגוף הישראלי הוא שהוא כלי להנשמה,
19 בכדי שהנשמה תוכל לקיים רצונו של הקב"ה המלוכש
20 במצוות מעשיות - תפילין, ציצית, צדקה וכו' - הוא
21 דוקא על ידי אברים הגשמיים של הגוף; הרי
22 שמציאותו של הגוף הוא לתכלית זו, שבו ועל ידו
23 פועלת הנשמה ומשלימה את תפקידה בעולם הזה.
24 זאת אומרת שכל תכלית מציאותו של האיש
25 הישראלי אינה אלא להיות משכן לו יתברך (כמאמר
26 רז"ל²⁷ על הפסוק²⁸ "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם
27 — "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד
28 מישראל") ואין הוא מציאות לעצמו; הוא רק בבחינת
29 "אשה כשרה"²⁹, להקב"ה ובאופן ד"מה שקנתה אשה
30 קנה בעלה"³⁰: היינו, לא זו בלבד שהיא מסכמת

(22) תו"א יג, ג.
(23) תניא פכ"ג. תו"א שם.
(24) יבמות סא, רע"א.
(25) ס' עש"מ מאמר אכ"ח ח"ב סל"ג. של"ה בחלק בית דוד (כ),
ובחלק תורה שבכתב פ' וישב (שא, ב).
(26) דאף שבגילוי חיות הגוף הוא מנפה"ב (וראה תניא פכ"ט
שבבנינים הנפה"ב "היא היא האדם עצמו") - אמיתית החיות היא
מנפה"א (ענין אגה"ת פ"ו. קונטרס ומעין מ"ז), רק שבאה ע"י נפה"ב
(ראה לקו"ש ח"ד ע' 1206 ובהנסמן שם).
(27) ר"ח (שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו). בשל"ה (שער
האותיות אות ל. מס' תענית רד"ה מענין העבודה. פ' תרומה חלק
תו"א - שכה, ב. שכו, ב. - ועוד).
(28) תרומה כה, ח.
(29) וכידוע שהקב"ה וכנס"י הם בדוגמת איש ואשה, ושה"ש
מיוסד ע"ז, כידוע במדרשי חז"ל.
(30) גיטין עז, א. וש"נ.

31 להעביר קנינה לבעלה מטעם שהיא עושה רצונו, כי
32 אם — "קנה בעלה", שנעשה שלו בדרך ממילא.
33 וגם אותם שלא הגיעו עדיין להיות בדרגת "אשה
34 כשרה" להקב"ה, הרי הם על כל פנים בבחינת "עבד"
35 להקב"ה (דהרי "עבודת עבד" היא ראשית העבודה
36 ועיקרה ושרשה³¹) - והרי גם בעבד ההלכה היא "מה
37 שקנה עבד קנה רבו"³²: לא רק שהוא עצמו אינו מורד
38 באדונו, וגם לא שהוא מסכים להתנהג ברכושו (של
39 העבד) כרצון האדון, או אפילו להעמיד נכסיו ברשות
40 רבו — כי אם שמלכתחילה אין הנכסים שייכים לו, כי
41 אם לאדונו.
42 ו. ב' מדריגות הנ"ל באופן גילוי הנשמה - (א)
43 שהנשמה (רק) שולטת על הגוף, (ב) שהגוף אינו
44 מציאות לעצמו כלל - הם בהתאם לב' אופני העבודה:
45 (א) "כל מעשיך יהיו לשם שמים"³³, (ב) "בכל דרכיך
46 דעהו"³⁴:
47 דהנה ידוע ההפרש שבין ב' אופני עבודה אלו
48 (כמדובר כמה פעמים³⁵): ד"כל מעשיך יהיו לשם
49 שמים" פירושו הוא, שהכוונה בכל עשיותיו אינה לשם
50 ענין צדדי, כי אם לשם שמים: אבל המעשים עצמם
51 הם עניני חול. אבל העבודה ד"בכל דרכיך דעהו" הוא
52 באופן כזה שבחינת "דעהו" (ידיעת הוי') היא בכל
53 דרכיו ועניניו עצמם - לא שהם בשביל "דעהו", אלא
54 שבהם ועל ידם עצמם הוא יודע את הוי'.
55 והפירוש בזה: אף שלכאורה יש מקום לומר
56 שהדרך היחידה לבוא לדרגת "דעהו" הוא על ידי עניני
57 קדושה, לימוד תורתו של הקב"ה וקיום מצוותיו³⁶,
58 אבל איך יגיע לזה בהתעסקו בעניני הרשות, במאכלו
59 ובמשקו כו' ובמשאו ובמתנו³⁷ - ולזה באה ההוראה
60 וההדגשה, שצריך להיות גם "בכל דרכיך דעהו" -
61 היינו שצריך להיות שהאכילה עצמה תהיה קדושה
62 ומצוה³⁸, (ולא רק שבכוחה ילמוד ויתפלל אחר כך),

(31) תניא רפמ"א.
(32) פסחים פח, ב. קידושין כג, ב. וראה רשב"א שם.
(33) אבות פ"ב מ"ב.
(34) משלי ג, ו.
(35) לקו"ש ח"ג ע' 907 וע' 932.
(36) והרי התורה היא חכמתו של הקב"ה, ומצות הן רצונו של
הקב"ה, והוא וחכמתו ורצונו אחד (תניא ח"ב רפ"ח) - הרי ע"י
תפיסה ברצונו וחכמתו תופסים גם אותו.
(37) ראה רמב"ם הל' דעות רפ"ה.
(38) ראה עד"ז לקו"ש ח"ה ע' 74 בביאור מרז"ל (פדר"א רפל"ב)
"וכי יצחק זרע דגן ח"ו, אלא "זרע צדקה" כו" - שאין הכוונה בזה
שיצחק לא זרע דגן (בחינוניות), שהרי אין מקרא יוצא מידי פשוטו.
כי אם, שמכיון שזה מה שזרע דגן ה' בכדי להפריש מעשר, הרי
תוכנה של זריעה זו היא לא "זרע דגן", כי אם — "זרע צדקה".

1 ועל דרך אכילת שבת, סעודת מצוה, אכילת קדשים
2 וכיוצא בזה - שהם עצמם מצוה³⁹.
3 וב' אופני עבודה אלו ("כל מעשיך יהיו לשם
4 שמים" ו"בכל דרכיך דעהו") קשורים ותלויים בב'
5 המדרגות של התגלות הנשמה:
6 כשדרגת התגלותה באדם היא באופן דשליטה על
7 הגוף, אבל הגוף הוא מציאות בפני עצמו, אז עבודתו
8 היא בבחינת "לשם שמים"; זאת אומרת שדברי
9 הרשות (עניני הגוף) תופסים אצלו מקום כמציאות
10 לעצמם, אלא שהגוף וכל עניניו כפויים ונכנעים
11 לנשמה השולטת עליו, ובמילא אינו עושה בפועל שום
12 דבר כי אם לשם שמים.
13 אבל כשהנשמה היא בגילוי כל כך עד שהגוף
14 מתבטל לגמרי מהיות מציאות לעצמו, אז גם עבודתו
15 בעניני הגוף והעולם הוא בבחינת "דעהו", מאחר
16 שאין מציאותם מורגשת בפני עצמם כלל, והרי הוא
17 יודע את הקב"ה בהם ועל ידם.
18 ז. והנה בדרגת "בכל דרכיך דעהו" עצמה ישנם,
19 בפרטיות, ב' אופנים:
20 א) אף שכל עשיותיו הן בעצמן קדושה - בכל זאת
21 נרגש בעשייתן גם ה"גשמיות" שבהן; על דרך משל
22 אכילת שבת, שהיא עצמה מצוה, כנ"ל, מכל מקום
23 הלא המצוה עצמה מחייבת לענג את השבת בבשר
24 שמן ויין ישן⁴⁰ - הרי שגם בעת קיום המצוה מורגשת
25 גשמיותם⁴¹, שבה הוא התענוג של דברים אלו.
26 ב) שכל עניניו הגשמיים בטלים ומיוחדים כל כך
27 באלקות, עד שכל מציאותם נתהפכה לקדושה ואינה
28 נרגשת ה"גשמיות" שבהם כלל - ולא רק בגלל ריבוי
29 האור דקדושה המאיר בו, בהיותו כל כולו נתון ומסור
30 לבחינת "דעהו", אלא מצד זה שהדבר הגשמי עצמו
31 נהיה אצלו קדושה.
32 וגם ענין זה מובן מאופן ביטול הגוף לחיותו של
33 הנפש הבהמית:

(39) ראה ג"כ תו"א ר"פ ח"ש. ד"ה והוא עומד תרס"ג וש"נ.

(40) שו"ע אדה"ז סרפ"ח ס"ב. וראה שו"ת הצ"צ א"ח סל"ו.

(41) ואף שמצוה היא, מ"מ מתגשם מצד העונג שבהמאכל "וכהמעשה הידוע אשר פעם הראה הבעש"ט נ"ע לתלמידיו שור מלובש בבגדי ש"ק ויושב אצל שלחן, כי הי' צדיק אחד שאכל בשר לקיים מצות שבת, ומפני תוקף רצונו לקיים את המצוה באכילת בשר נעשה עצמו כן" (רפאני תרח"ץ ס"ה). ולהעיר: המשך תרס"ו ע' קנר, שם ע' רמב, תו"ש ע' 184 ואילך. וראה גם תו"א (עד, א) ולקו"ת (במדבר ז, א) שגם המאכל עצמו (לא העונג שבו) מגשם קצת.

34 דהנה כלל ידוע הוא, שכשגוף האדם הוא בריא, אז
35 אין הוא מרגיש את גופו באיזהו רגש מיוחד -
36 אי-הרגשתו את גופו היא סימן שבריא הוא; ודוקא
37 כשהוא מרגיש⁴² (גם אם לא בהרגשת כאב, אלא אף
38 רק ב"כובד" המציאות) את אבריו, הראש או הלב, היד
39 או הרגל, הרי זה אות וראי' שמשהו (באבר ההוא או
40 בכל גופו) אינו כדבעי. והטעם לזה: מאחר שכל חיותו
41 ומציאותו של הגוף הוא חיות הנפש, לכן אינו נרגש
42 בפני עצמו בעת שמיוחד עם הנפש כדבעי ומקבל
43 חיותה בשלימות.
44 על דרך זה הוא בחיות נפש האלוקית (וכנ"ל),
45 שיהודי בריא הוא זה, שכל גופו ונפשו הבהמית וחלקו
46 בעולם אינם נרגשים למציאות, וכל מציאותם הוא
47 הנפש האלוקית.
48 ועל דרך דוגמא בענין האכילה, שכל הרגשתו היא
49 בזה, שעליו להמשיך אלקות בדבר הנאכל ועל ידו
50 בעולם הזה הגשמי והחומרי על ידי אכילתו זו, ומכיון
51 שהמשכה זו היא על ידי זה שמברך (שנוסח הברכה:
52 "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם", שממשיך אלקות
53 בעולם) על מאכל - לכן הוא אוכל את המאכל הגשמי,
54 נמצא שבאכילתו אינו מורגש אלא הענין של "אלקינו
55 מלך העולם".
56 ועל דרך זה הוא בנוגע למשאו ומתנו וכו', שאף
57 שעוסק בהם כמנהג התגרים, הרי כל ענינו בזה הוא
58 ה"דעהו". וע"ד הסיפור אודות ר' בנימין קלעצקער
59 (מגדולי תלמידי אדמו"ר הזקן) אשר פרנסתו היתה
60 במסחר עצים, שפעם בעשותו חשבון ממסחריו, כתב
61 בה"ס-הכל: "אין עוד מלבדו" - זה היה אצלו הסך
62 הכל של עניני מסחרו.
63 ח. כל פרט וענין בעבודת ה' שתורת החסידות
64 דורשת מכל אחד ואחד, הנה לראש ולראשונה סללו
65 רבותינו נשיאנו, בעבודתם הם, את הדרך לעבודה
66 זו⁴³. וכמו כן הוא בענין הנ"ל, כידוע הסיפור אודות
67 אדמו"ר הזקן אשר מוכח מתוכנו שלא היה מרגיש
68 במציאותו של הגשם, ושכל מהותו היתה נפשו
69 האלקית:
70 פעם נתארח אצלו אורח חשוב, אשר לרוב
71 חשיבותו החליטו בני ביתו דאדמו"ר הזקן שיחלקו
72 ביניהם את פרטי העבודה דהבישול וסידור המאכלים
73 לכבודו וכך הוה. אבל פרט אחד נשכח בעת סידור

(42) להעיד מ' הכתוב: ראשי ראשי (מ"ב ד, יט).

(43) ראה ד"ה באיתי לגני תשי"א ס"ו.

1 החלוקה: מי מאנשי הבית יזכה בהטלת מלח כתבשיל.
2 ולכן כשכל אחד ואחד נזכר אחר כך אודות המלח,
3 רצה כל אחד לזכות בזה והטיל את מנת המלח במאכל
4 מבלי לספר מזה להשני.

5 כאשר הובא התבשיל לפני אדמו"ר הזקן והאורח
6 - אכלו אדמו"ר הזקן כרגיל, אבל האורח טעם את
7 המאכל וסלקו הצדה. וכששאלו אדמו"ר הזקן למה
8 אינו אוכל, השיבו שהוא ממולח ביותר . . . ענהו
9 אדמו"ר הזקן שעוד בהיותו במעזריטש פעל על עצמו
10 שלא להרגיש טעם במאכל.

11 ואף שדרגה נעלית כזו שייכת לבני עליה כאדמו"ר
12 הזקן, אמנם כיון שהגיע סיפור זה אלינו, הרי זו
13 הוכחה שעל כל פנים בזמנים מיוחדים ובמעמד ומצב
14 מיוחד, אפשר (ובמילא צריך) להיות מעין זה בכל
15 אחד ואחד וגם באיש פשוט⁴⁴.

16 וגם מי שאי אפשר לו להגיע לדרגה כזו (שלא
17 ירגיש הגשמיות מצד גודל יחודו באלקות) אפילו
18 בזמנים מיוחדים, הרי על כל פנים יכול לפעול בעצמו
19 שיהיה כל כך מוטרד בעבודת ה"דעהו" עד שעל ידי זה
20 לא ירגיש את הגשמיות. וכנראה בחוש שאם האדם
21 הוא במצב של התרגשות עצומה ביותר, אינו מרגיש
22 טעם המאכל וכיוצא בזה.

23 ט. וזהו החידוש ד"ט כסלו בענין "יפוצו
24 מעינותיך חוצה" בהנהגתו של ה"עולם קטן זה
25 האדם":

26 בלשון "יפוצו מעינותיך חוצה" מודגשים שני
27 ענינים: (א) שהמעיות עצמן נמשכים בבחינת
28 "חוצה"⁴⁵, ולא רק שהמעיות פועלים בהחוצה; (ב)
29 המשכתם של המעיות בבחינת חוצה היא באופן
30 ד"יפוצו" - התפשטות הכי גדולה ורחבה, עד שלא
31 נשאר מקום פנוי מהם (כשישנו מקום שהמעיות אינם
32 מגיעים שם, הרי זה הוכחה שהתפשטותם היא מוגבלת
33 - ואין זה אמיתית הענין ד"יפוצו").

34 ובנוגע לעבודת האדם: בכל אחד ואחד מישראל
35 ישנו "המעין", שהיא הנשמה הגזורה מתחת כסא
36 הכבוד⁴⁶, ועוד למעלה מזה - "טהורה היא".

(44) ראה תניא (פ"ד) בנוגע למשה רבינו: ואף כי מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו לגשת להשיג אפילו חלק א' מני אלף ממדרגת אהבת רעי' מהימנא, מ"מ אפס קצתו ושמן מנהו מרב טובו ואורו מאיר לכללות ישראל.

(45) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1119 ובהערה 34 שם.

(46) זח"ג כט, ב. וראה שם קד, ב. וראה גם ד"ה תקעו תרצ"ד (בסה"מ תשי"א ע' יא).

37 - הנה "מעין" זה צריך להיות אצלו בגילוי גם
38 בענינים הגופניים שבו, אשר (מצד עצמם) הם בחינת
39 "חוצה", מחוץ לתחום נשמתו.

40 וגילוי זה של מעין הנשמה בענינים הגופניים,
41 צריך להיות באופן ד"יפוצו מעינותיך חוצה" ובשני
42 הפרטים הנ"ל: (א) שהנשמה לא רק שולטת על הגוף
43 ועניניו, אלא שהיא עצמה נמצאת בהם. דהיינו:
44 שעבודתו היא לא רק בבחינת "כל מעשיך לשם
45 שמים", כי אם למעלה מזו, שבהם עצמם הוא עובד
46 את ה' - "בכל דרכיך דעהו" (וכנ"ל סעיף ו'); (ב)
47 שהתפשטות הנשמה בהגוף ועניניו הוא באופן של
48 "יפוצו", התפשטות בלתי מוגבלת, עד שלא נשאר
49 מקום להרגש "הגוף", לפי שהנשמה תופסת בכולו.

50 יו"ד. על פי כל הנ"ל מוסברת בתוספות ביאור
51 תורתו של המגיד (הנ"ל בפירוש "מלאכים ממש")
52 שאמר לפני י"ט כסלו, יום הסתלקותו, ומובנת גם
53 שייכותה של תורה זו לגאולת אדמו"ר הזקן ב"ט
54 כסלו, שאז נתחדש הענין של "יפוצו מעינותיך
55 חוצה":

56 ירידת הנשמה למטה, שהיא בכדי לברר את גופו
57 וחלקו בעולם ולעשותם דירה לו יתברך⁴⁷, היא דוגמת
58 הענין ד"וישלח יעקב מלאכים גו' אל עשו", ששליחות
59 זו היתה בכדי לבררו (כנ"ל סעיף א').

60 וכשם שהשליחות של יעקב אל עשו היתה צריכה
61 להיות דוקא על ידי "מלאכים ממש" (כנ"ל שם), כמו
62 כן הוא גם בנוגע ל"שליחות" של הנשמה לברר את
63 הגוף והעולם לבירור ותיקון עולם התווה - עשו,
64 אשר זהו דוקא על ידי שהאדם מעורר בעצמו את
65 בחינת ה"מלאכים", את "הרוחניות" שבו⁴⁸, שעל ידה
66 דוקא יכול הוא לברר את עניני העולם.

67 ובהיות שביורם של הענינים הגשמיים יכול להיות
68 גם באופן של "כל מעשיך לשם שמים", שאז הנשמה
69 פועלת בגוף רק באופן של שליטה והעלם, עד שהגוף,
70 וכוחותיה של הנשמה המלוכשים בגוף והעסוקים בו

(47) ראה תניא פל"ז (מח, ב) בשם הע"ח.

(48) וכמ"ל (חגיגה טז, א) דבשלשה דברים דומה אדם למלאכי השרת. וגם ידוע שמכל מצוה שאדם עושה נברא מלאך. וראה שבת (פח, א): מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו.

ואדרבה - ברוחניות שלהם הם למעלה ממלאכים. וי"ל שלכן דוקא אצל בנ"א ישנם ג' דברים שבהם דומים לבהמה (חגיגה שם), כי מצד מעלת חלק הרוחניות (המלאך) שלהם, יכולים הם להפוך גם הג' דברים שבהם דומים לבהמה שיהיו ענין "מלאך", רוחניות [וכמבואר בפנים שהתכלית היא "בכל דרכיך דעהו" ובאופן הכי נעלה], משא"כ במלאכים אין כח זה (ראה שבת (פט, א): קנאה יש ביניכם יצה"ר יש ביניכם).

26 היעוצה לזה היא, שגם בעת עסקו בעניני "חוצה"
27 יוקבע בלבו ההרגש שכל זה הוא מילוי כוונתו של
28 המשלח.

29 וזוהי ההוראה מתורת המגיד בנוגע לשלוחים
30 כפשוטם: רק ה"גוף" וה"ממש" שלהם יהיה עסוק
31 בשליחות שב"חוצה" ("עשו"), אבל ה"רוחניות" -
32 שלהם תישאר בהתקשרותה להמשלח (יעקב). והיינו
33 שיהיה קבוע ומושרש בלבם גם בשעת ההפצה, אשר
34 עיסוקם ב"חוצה" הוא מילוי שליחות המשלח מבלי
35 התערבות שום ענין צדדי -

36 בדוגמת הגוף ("ממש") שכל מציאותו וענינו הוא
37 רק הרוחניות והנשמה שבו - שאז הרי רוחניותם היא
38 אצל המשלח. וידועה תורת הבעש"ט⁵¹ שבמקום רצונו
39 של אדם שם האדם נמצא.

40 וקיום הוראה זו, שהבירור של ה"חוצה" ("עשו")
41 יהיה באופן של "מלאכים ממש", זה גופא נותן את
42 הכח למילוי השליחות, אשר סוף כל סוף ייהפך
43 ה"חוצה" ל"מעניות";

44 ועד שזוכים על ידי זה להיעוד ד'ועלו מושיעים
45 בהר ציון לשפוט את הר עשו"⁵², שבכל העולם כולו,
46 גם בבחינת "חוצה" (השייכת לעשו) יהיה "והייתה
47 להוי' המלוכה"⁵³.

48 (משיחות י"ט כסלו תשכ"ה,

49 וש"פ וישלח תשכ"ג)

1 ועל ידו בעניני העולם⁴⁹, הרי היא מציאות התופסת
2 מקום לעצמה - לזה ביאר המגיד בפירושו, שתכלית
3 הכוונה בענין הבירורים הוא דוקא כשכחותיה של
4 הנשמה העוסקים בענינים גשמיים (- ה"מלאכים"
5 בשליחותם אל עשו) הם רק בבחינה של "ממש" -
6 שהם טפלים ובטלים ומיוחדים בתכלית בבחינת
7 ה"רוחניות" שבנשמה; והיינו שגם המדריגה הכי
8 נעלית דנשמה, ה"מעין" דנשמה שהיא למעלה
9 מהתלבשות בענינים גשמיים, מאירה ומתגלה באופן
10 של "הפצה" והתפשטות בלתי מוגבלת (גם) בבחינת
11 "חוצה" ממש.

12 יא. וכמו כן הוא הענין במובנו הפשוט של "יפוצו
13 מעניותך חוצה" - להפיץ מעניות החסידות בכל מקום
14 ומקום:

15 הסדר בזה סודר על ידי רבותינו נשיאינו, ששולחים
16 שלוחים למקומות שונים בכדי להפיץ ולגלות שם
17 מעניות החסידות⁵⁰, וגם בנוגע לשליחות זו ישנה
18 ההוראה של "מלאכים ממש".

19 כלומר, עם היות שברור הדבר שעל השליח לעשות
20 את שליחותו (לא רק באופן של לצאת ידי חובתו
21 בלבד, כי אם) בכל נימי נשמתו, בכל זאת, עליו גם
22 להזהר מאד שמקומו של ה"חוצה" שבו הוא מפיץ את
23 המעניות, לא יפעול בו שום ירידה חס ושלום.

24 ובכדי שיהיה בטוח שה"חוצה" לא יפעל עליו,
25 ואדרבה שהוא ייהפך על ידו ל"מעין" דקדושה, העצה

(51) מים רבים תרל"ו פק"ג. סה"מ קונטרסים ע' 818. לקו"ד ח"א
ע' 226.
(52) עובדי' כא.
(53) המלוכה (ולא "הממשלה") - ברצון (לקו"ת ריש דברים).

(49) שהרי הגוף עצמו הוא כמו אבן דומם, ומה שיש תפיסת מקום
להגוף הוא מפני שבחי' הנשמה המלוכשת בגופו מאירה בו בצמצום
גדול, באופן שהגוף נרגש כמציאות.
(50) ראה לקו"ש ח"ב ע' 367.

יום ראשון י"ב כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 316, ומו"ש בע"ח (ושער... עד עמ' קנט, וד"ל).

45 הכלים החיצונים, בתלמוד, ו - הכלים האמצעים במשנה, אשר
46 המשנה והתלמוד שבהם - ב"רוח דבריה ויצירה, נמשכים
47 מ"יסוד אבא", - מ"יסוד" שבחכמה, המקבל מ"חכמה סתומה"
48 - חכמה סתומה, ד"אריך אנפין", - מ"חכמה" שבכתר, שבו -
49 ב"אריך אנפין" מלכש אור
50 אין-סוף ברוך-הוא,
51 ונמצא שאור-אין-סוף,
52 הוא שם ה', שוכן ברוח
53 דבריה ויצירה-עשיה,
54 במקרא ומשנה ותלמוד,
55 ובשקרא לומר - מקרא,
56 או משנה, או תלמוד,
57 ממשך אור-אין-סוף
58 ברוך-הוא בעולם הזה
59 להיות נכלל וכלל באור
60 יתברך, כי זה כל האדם.⁵⁶
61 - כל תכלית האדם היא
62 להביא את העולם להיות
63 נכלל ובטל באורו יתברך,
64 דבר הנעשה על ידי לימוד
65 התורה, וזאת היתה עבודת
66 רבי שמעון בן יוחאי וכל
67 התנאים ואמוראים -
68 שנסקו בנפלה, - דתורה,
69 להמשיך אורו יתברך, -
70 בעולם, ולברך ברוך -
71 קליפת נה כל משך זמן
72 הגלות דשלא אילנא -
73 כששולט האילן דמזב ורע,
74 - חיות העולם היא מקליפת
75 "נוגה" המעורבת טוב ורע,
76 כמו שכתוב⁵⁷: "עת אשר
77 שלט האדם - בליעל של
78 קליפה, באדם - של
79 קדושה, בו", - שזה כפי סיום הפסוק "לרע לו", כדי לברר ולהעלות
80 ניצוצות הקדושה הנמצאים ב"אדם בליעל" - בקליפת "נוגה", כי
81 זהו תכלית ההשתלשלות - של העולמות, שירד העליון למטה
82 - שהאלקות תרד ותתגלה בעולם, ויהיה לו דירה בתחתונים, כדי
83 להעלותו למעלה - להיות אחד באחד. - שה"אחד" של "יחודא
84 תתא", של עולמות בריאה-יצירה-עשיה, יהיה כמו ה"אחד" של
85 "יחודא עילאה". מה שאין בן עבודת המלאכים דחילו ורחימו -
86 יראה ואהבה שכליים, אינה בבחינת המשכה כלל וכלל, - שעל
87 ידי זה תומשך אלקות בעולם, רק הסתלקות בו. - שהם עומדים
88 ב"רצוא" ובביטול לאלקות, הרי, שאין זה אמיתת הכוונה העליונה

1 ומה שכתוב בעין חיים⁵⁴ (ושער תיחדים⁵⁵) שעל ידי הכוונה
2 נעשה לבוש נשמה, ועל ידי התורה - נעשה לבוש רוח דרוח
3 על ידי משנה ויצירה, - על ידי לימוד המשנה שהיא ב"יצירה"
4 נעשה לבוש רוח דרוח, ורוח דנשמה דבריה על ידי הקמרא -
5 שגמרא היא ב"בריה", הרי,
6 שעל ידי תורה נעשה לבוש
7 של "רוח", שהיא הרי
8 "נברא"? יש לומר דהיינו
9 דוקא על ידי תורת האדם
10 - שהוא לומד, בעולם הזה
11 העולה למעלה, - נעשה
12 אז לבוש של תורה, כיון
13 שזה בא מהאדם שהוא
14 נברא. אבל התלמוד עצמו
15 שנתן מסיני - כפי שהתורה
16 ניתנה מלמעלה למטה, הוא
17 בנשמה, - שהיא אלקות,
18 ולכן הוא - לימוד
19 ה"תלמוד", מברך הרוח,
20 וכן במשנה ויצירה. -
21 שכפי שהיא ניתנת מלמעלה
22 מסיני, היא בבחינת נשמה.
23 ואף אם תמצי לומר, שגם
24 הניתן מסיני - מלמעלה
25 למטה, הוא ברוח
26 דבריה ויצירה - הרי זה,
27 אבל, באופן כזה שאין זה
28 שום מציאות של נברא, כי
29 אם באופן של "שליח"
30 שאיננו מציאות לעצמו, כי
31 אם מציאותו היא כוח
32 המשלה, כך שאין זה כמו
33 מציאות הנברא של נבראים
34 אחרים, ובלשון רבנו הזקן:
35 הרי נודע שכל מלאך שהוא שליח מלמעלה, אי - בשעת
36 השליחות, נקרא בשם ה' ממש השוכן בקרב, מה שאין בן
37 בשאינו שליח יש לו שם אחר כפי עבודתו, - שמו נגזר מתוכן
38 העבודה שעליו לבצע, שאז הוא מציאות של מלאך ופועל לפי אופן
39 עבודתו, ואין קורא "קדוש קדוש קדוש ה' בו", בלומר ששם
40 ה' - קדוש ו - מכלל מנגנון, - הרי, שיכול להיות נברא שאינו שום
41 מציאות של נברא אלא נקרא בשם ה' שהוא אלקות, וכן הוא
42 ממש בבחינת התלפשות התלמוד בבחינת רוח דבריה, -
43 ורוח היא הרי ענין של נברא, והמשנה ברוח ויצירה, הם שלוחי
44 ה', דהיינו כלים דנוקבא - "מלכות" דאצילות, תחיצונים -

1 בהשתלשלות, שהכוונה היא המשכה ולא הסתלקות. וְכֵן יוֹבֵן מַה
2 שֶׁנִּבְרָאִים מִלְאָכִים מֵאֵין לִישׁ עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה אֲפִלּוּ שְׁלֹא
3 בְּכוּנָה, שֶׁהוּא – לִימּוּד הַתּוֹרָה שֶׁלֹא בְּכוּנָה, בְּחִינַת רוּחַ בְּלִבָּר
4 שְׂאִינָה אֱלֻקוֹת בְּלָל, – שֶׁכֵּן
5 הַכוּנָה הִיא עֲנִין שֶׁל נִשְׁמָה
6 שְׂהִיָּא אֱלֻקוֹת, אֲךָ בְּלִי כוּנָה 1
7 – כְּשׁוּהָ בְּחִינָה שֶׁל רוּחַ 2
8 בְּלִבָּר – כִּיֻּצֵּד נִבְרָאִים 3
9 מִ"אֵין" לִ"ישׁ", הָרִי הִבְרִיָּה 4

קונטרס אחרון

וְכֵן יוֹבֵן מַה שֶׁנִּבְרָאִים מִלְאָכִים מֵאֵין לִישׁ ע"י עֶסֶק
הַתּוֹרָה אֲפִי שֶׁלֹא בְּכוּנָה שֶׁהוּא בְּחִי' רוּחַ בְּלִבָּר
שְׂאִינָה אֱלֻקוֹת כָּלֵל אֵלָּא לְפִי שְׁאֵעַפ"כ שֵׁם ה' שׁוֹכֵן
וְכו' וד"ל:

יום שני י"ג כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 318, ולהבין פרטי ההלכות... עד עמ' קס, דכלים דז"א.

19 בסימן הקודם ב"קונטרס אחרון", הסביר רבנו הזקן, איך על ידי מצוות מעשיות
20 נעשה ענין הברורים, שמבררים הניצוצות של תורה, ונמשכת אלקות בעולם.
21 וכך גם על ידי לימוד ההלכות של המצוות.
22 רבנו הזקן הסביר, שאפילו בפרטי ההלכות של מצוות לא-תעשה, שבהן לא
23 שייך – כפי שהדבר במצוות
24 עשה – הענין של "מעלה עליו
25 כאילו קיים בפועל ממש" 5
26 (שבלימוד ההלכה של מצות 6
27 עשה נחשב לו הדבר כאילו קיים 7
28 את המצודה, ויתירה מזה, גם 8
29 בפרטי דינים של לא תעשה, 9
30 שלא שכיח בכלל שהם יהיו 10
31 במעשה, שבהם לא שייך אפילו 11
32 הענין של "ישב ולא עבר עבירה 12
33 נותנים לו שבר כאילו עשה 13
34 מצודה", שלימוד הלכות אלו 14
35 והדריעה איך להישמר מהן – 15
36 ייחשב כהימנעות בפועל מלא 16
37 תעשה זה, וזאת גם כשלא שייך 17
38 כלל שזה יהיה למעשה בפועל, 18
39 שכן זה לא שכיח כלל וסביר
40 הדבר שלא יצא לו לאדם כלל

קונטרס אחרון

וְלִהְיֵין פִּרְטֵי הַהֲלָכוֹת דְּלֹא שְׂכִיחֵי כָּלֵל וְאִפְשָׁר שְׁלֹא
הִיוּ מַעֲוֹלִם בְּמִצְוֹת מְכַש"כ שְׁלֹא יִהְיוּ
לְע"ל כִּמוּ פִּרְטֵי דִינֵי פִּיגוּל וְכוּ'. הִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת
שֶׁכָּל אִיסוּר שֶׁבְּעוֹלָם יֵשׁ לוֹ שְׂרֵשׁ וּמְקוֹר חַיִּים בְּקִלְפוֹת
שְׂאֵל"כ לֹא הִי' יוֹכֵל לִהְיוֹת בְּמִצְוֹת בְּעוֹלָם בְּלִתִּי
הַשְׁפָּעָה עֲלִיוֹנָה. וְאִפִּי הַמִּסְלֵם בְּשַׁעֲרוֹ וְכוּ'. גִּ' מִקְבֵּל
חִיּוּתוֹ בְּרֻגֵּעַ זֶה מִהִיכְלוֹת הַקְּלִיפּוֹת כִּמְ"שׁ בּוֹהֵר. וְהִלְכֵךְ
גַּם פִּרְטֵי הָאִיסוּרִים שְׁלֹא בָּאוּ לִידֵי מַעֲשֵׂה מַעֲוֹלָם
בְּעוֹה"ז הַגִּשְׁמִי מִ"מ שְׂרֵשֵׁי חִיּוּתָם הֵן בְּמִצְוֹת בְּפו"מ
בְּהִיכְלוֹת הַקְּלִיפּוֹת. וְגַם הַפִּרְטִים שִׁיּוּבֵל לִהְיוֹת שְׁלֹא
הִיוּ וְלֹא יִהְיוּ לְעוֹלָם בְּמִצְוֹת כְּגוֹן טַעוֹת וּשְׂגוּת
שְׂמַעְהָ וּקְרָא לְתַשְׁעִי עֲשִׂירִי כו' וְכוּ'. גִּ' דְּלֹא שִׁייךְ
בְּמִזִּיד לִהְיוֹת קְלִיפָה שׁוֹרָה ע"ז. וְיוֹכֵל לִהְיוֹת דְּכֵה"ג
אֵינוֹ בְּמִצְוֹת בְּהִיכְלוֹת הַקְּלִיפּוֹת [הַגֵּה"ה מֵאֲדָמוֹר בַּעַל

41 להימנע ולהישמר מזה, אף על פי כן, כיוון שזו הלכה של תורה, יש בה משום
42 המשכה של "חכמה עילאה" (עליונה) הנמשכת בעולם. בדונו בענינים שאינם
43 שכיחים נקט כדוגמה פרטי דיני פיגול.
44 בסימן הנוכחי אומר רבנו הזקן, שלמרות שהענין הראשון – ענין הברורים –
45 אינו שייך לבאורה בלימוד סוג הלכות כאלו (כיוון שזה לא שכיח כלל), כי
46 אם רק הענין השני, שהוא המשכות של "חכמה עילאה" – אף על פי כן הרי
47 גם ענין ה"ברורים" נעשה על ידי עצם לימוד הלכות אלו (למרות שקיים
48 מצות העשה או ההימנעות מהלא-תעשה, אינם תוצאה מלימוד זה, ואפילו
49 לא "כאילו", כאילו קיים מצות-תעשה, או השכר על ההימנעות ממצות
50 הלא-תעשה).
51 וְלִהְיֵין – כיצד הדבר לגבי, פִּרְטֵי הַהֲלָכוֹת דְּלֹא שְׂכִיחֵי – שאינן

מ"אין" ל"יש" היא דוקא רק מאלקות? אֵלָּא לְפִי שְׂאֵת-עַל-פִּיכֵן –
למרות שזה שלא בכוונה, שֵׁם ה' שׁוֹכֵן וְכוּ', – בדברי תורה, וְדִי
לְמִכֵּין: – כפי שהוסבר לעיל, שאפילו מלאך, נברא, בשעת
השלחות, נקרא בשם "ה'",
מפני ש"ה' שוכן בו", כך גם
בדברי תורה – כיוון שה'
שוכן בדברי תורה, לכן
יכולה להיות מהם התהוות
המלאכים מ"אין" ל"יש".

52 שכיחות בְּלָל, וְאִפְשָׁר שְׁלֹא הִיוּ מַעֲוֹלִם בְּמִצְוֹת, – באופן
53 מעשי לא קרה אף פעם סוג דבר כזה כפי שפרט ההלכה מייצג אותו,
54 מְקַבֵּל שֶׁכֵּן שְׁלֹא יִהְיוּ לְעִתִּיד לְבָא, – שאז בודאי לא יארעו
55 אירועים לא-מבורכים כאלה, כִּמוּ פִּרְטֵי דִינֵי פִּיגוּל וְכוּ'. גִּ' וְכוּ'.
56 – וכדומה, כיצד שייך,
57 איפוא, בהם הענין של
58 ברור הניצוצות, שעל ידי
59 לימוד פרטי הלכות אלו
60 מבררים ניצוצות התהוה
61 הִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת, – ידוע
62 הדבר, שְׂכָל אִיסוּר
63 שֶׁבְּעוֹלָם יֵשׁ לוֹ שְׂרֵשׁ
64 וּמְקוֹר חַיִּים בְּקִלְפוֹת,
65 שְׂאֵם לֹא בֵּן לֹא הִיָּה יוֹכֵל
66 לִהְיוֹת בְּמִצְוֹת בְּעוֹלָם
67 בְּלִתִּי הַשְׁפָּעָה עֲלִיוֹנָה. –
68 בלי השפעה של מקור
69 רוחני, וְאִפִּלּוּ הַמִּסְלֵם
70 בְּשַׁעֲרוֹ וְכוּ'. גִּ' וְכוּ'.
71 וכדומה, מְקַבֵּל חִיּוּתוֹ
72 בְּרֻגֵּעַ זֶה מִהִיכְלוֹת
73 הַקְּלִיפּוֹת, כִּמוּ שְׂכִיחֵי
74 בְּהִרְיָ. וְהִלְכֵךְ, – ולכן, גַּם פִּרְטֵי הָאִיסוּרִים שְׁלֹא בָּאוּ לִידֵי
75 מַעֲשֵׂה מַעֲוֹלָם בְּעוֹלָם הַהִי הַגִּשְׁמִי, מְקַבֵּל מְקוֹם שְׂרֵשֵׁי חִיּוּתָם
76 הֵן בְּמִצְוֹת בְּפַעַל מְשִׁיב בְּהִיכְלוֹת הַקְּלִיפּוֹת. – בהיכלות של
77 הקליפות הרוחניות. וְגַם הַפִּרְטִים שִׁיּוּבֵל לִהְיוֹת שְׁלֹא הִיוּ וְלֹא
78 יִהְיוּ לְעוֹלָם בְּמִצְוֹת, כְּגוֹן טַעוֹת וּשְׂגוּת, – שעשה טעות או
79 שהיה שוגג, שְׂמַעְהָ וּקְרָא לְתַשְׁעִי – לשה התשיעי, עֲשִׂירִי –
80 בקשר לקביעת העשירי ל"מעשר", כו' וְכוּ'. גִּ' וְכוּ'.
81 דְּלֹא שִׁייךְ – שיהיה זה בְּמִזִּיד – שאז זה מצב של לִהְיוֹת קְלִיפָה
82 שׁוֹרָה עַל זֶה, וְיוֹכֵל לִהְיוֹת דְּכֵה"ג וְכוּ'. גִּ' וְכוּ'.
83 בְּמִצְוֹת בְּהִיכְלוֹת הַקְּלִיפּוֹת – כיצד, איפוא, יש לכך שורש
84 ומקור חיות בקליפה? [הַגֵּה"ה מֵאֲדָמוֹר בַּעַל צֶמַח צְדָק ז"ל נ"ע:

רבונו הזקן, איך נעשה על ידי כך ענין בירור הניצוצות: ונודע, כי
 יניקת הקלפות — היא מאחזורים די' ספירות דקדושה, ובפרט —
 יניקתן היא מלבושים די' ספירות דבריא היצירה עשה, ובפרט —
 יניקתן היא מלבושים היצירה ועשה המערכים בקלפות, —
 הרע בקליפות שבעולמות

"יצירה" ו"עשה" מעורב

בטוב, בנודע, שניקתם

מבחינת הלבושים. ועל

ידי עסק ההלכות בדבור

ומחשבה מתפרשים —

הקליפות ומתפרדים

מתקדשה, כמו שכתוב

בתקונים ויעא מהימא:

לאפרשא — להפריד

הקליפות מהקדושה על ידי

לימוד התורה, [כו]. והיינו

— כיצד נעשה על ידי לימוד

תורה הפרדת ובירור

הקליפות, בשעה

שהתפשטות מ"חכמה

עילאה" שהיתה לכתחילה

בתורה, לא פעלה דבר זה,

ובעולמות "יצירה" ו"עשה"

היתה תערובת של רע

בטוב? בנודע ממה

שאמר: — חכמינו ז"ל על

שלא ברכו בתורה תחלה

כו', — בהתאם לגמרא¹⁰ שלכן

תחילה, לפני הלימוד, על התורה שלמדו. הפירוש הפנימי בזה הוא,

שלא המשיכו "אור אין סוף" בתורה, "ברכה" מלשון המשכה; הרי,

שלימוד התורה כראוי הוא כשמשיכים "אור אין סוף" בתורה. זאת

יסביר רבנו הזקן להלן, כיצד נעשה על ידי לימוד התורה שיהודי

לומד, ה"פירוש" וה"הפרדה" של הרע, שהרע יופרש ויפורד מהטוב?

— הרי זה בכוח "אין סוף" הנמשך בתורה, דוקא על ידי שיהודי לומד

תורה (ולא כפי שהתורה היא מצד עצמה), שהוא על ידי המשכה

אור-אין-סוף בקבוצה עלאה המלבשת בהן, — בהלכות

שבתורה, ו"בקבוצה אתגדירו" — ב"חכמה" הם מתבררים, באור

אין-סוף שבה. — שב"חכמה". הרי, שעל ידי לימוד התורה, שעל

ידו ממשיכים "אור אין סוף" ב"חכמה" (בתורה), נעשה על ידי זה

בירור הניצוצות. וזאת — גם כשאין זו הלכה של מצות עשה או לא

תעשה שיכולות להיות במציאות, אלא אפילו במצוה שאינו שכיח

שתהיה אי פעם במציאות — הרי עצם לימוד הלכה של תורה —

פועל בירור הניצוצות. והמשכה זו נעשה על ידי דיוקן העליון

— השורש למעלה, של האדם, העוסק גם בן בהלכות אלו

נראה לי מה שכתב — רבנו הזקן, "ויוכל להיות", — שיכול להיות
 (שאין במציאות מקרה כזה) אלמא דלא ברירא ליה, — הרי, שלא
 ברור לו הדבר, אלא הוא בספק, היינו משום שהשגגות באות מ
 — קליפת נגה, אם בן יש לומר דיש להם — ל"שגגות" שרש

בהיכלות דנגה] — מכל

מקום, על כל פנים ישנו

במציאות, — לא רק

בקליפות, אלא להבדיל,

בקבוצה עלאה, — חכמה

עליונה, שנתפשטה בפרט

11 — הלכה זה — כאמור בסימן

12 הקודם שכל פרט של הלכה

13 הוא התפשטות מ"חכמה

14 עילאה", למשה רבנו עליו

15 השלום בסיני, [במאמר:]

16 מה] שכל תלמיד ותיק

17 עתיד לחדש בו, — הכל

18 נמסר למשה בסיני, וכל

19 פרטי האבעיות דרבי

20 ירמיה, — ששאל אבעיות

21 (שאלות) בפרטים כאלה, עד

22 ששלחו אותו מבית המדרש,

23 כפי שהגמרא מספרת בבבא

24 בתרא⁴, שבפשטות הרי זה

25 מפני שהיו אלה פרטים

26 כאלה שאינם שכיחים

27 לגמרי שיארכו, ו —

28 האבעיות של "ברכתו בו" — אודותן דנה הגמרא בפרק ד

29 דחלין. — בנוגע ל"בהמה מבכרת" שצריכה הרי להיות "פטר רחם",

30 כדי לקדש בבכורה, והשאלה היא כש"כרכתו", היא כרכה אותו —

31 לדעת רש"י הכוונה לאשה המיילדת, ולדעת רבינו תם — שולד

32 נקבה נולד יחד עם הבכור, והיא כרכה את הבכור, דבר שהוא

33 מציאות רחוקה ביותר שיארכ דבר כזה, הרי כל פרטי האבעיות

34 ניתנו למשה בסיני, כי התפשטות חכמה עלאה — חכמה עליונה,

35 המתפשטת בהלכות התורה, היא בבחינת "אין-סוף" המלבשת בה

36 בפעל ממש, — ב"חכמה" הרי מלוש "אור אין סוף", הרי

37 שהתפשטות הבאה מ"חכמה", היא בפועל ממש בבחינה של "אין

38 סוף". וכל פרט הלכה הוא שער — הנמשך מחכמה עלאה, ד—

39 שהרי אבא, "חכמה" ייסד ברתא", — ממנה באה "מלכות" הנקראת

40 "ברתא", ובתורה זה "מלכות פה, תורה שבעל פה קרינו לה", ענין

41 ההלכות שבתורה, ומלבשת בה, — "חכמה" מלוש ב"ברתא",

42 במלכות. ובתורה הרי זה ש"אבא", חכמה, מלוש ב"ברתא", בתורה

43 שבעל פה, כפי שהיא בשרשה, ב"מלכות דאצילות". וממנה —

44 מ"מלכות" נמשך ומתלבש בבריא היצירה עשה. — להלן יסביר

3. ע"פ מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. ובכ"מ. 4. כג, ב. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל ראה גם בתוס'. וראה שם קסה, ב. -
 ומובא באחרונים שרוב הבעיות שלו נשארו בתיקון". 6. ע, א. 7. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 8. בתניא שלפנינו: "מתפרטים", אבל ב"לוח
 התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "מתפרשים", ככפנים. 9. ראה זח"ג יא, ב. שם כז, ב. 10. נדרים פא, ב.

1 לְמַעַלָּה – בשעה שאדם למטה לומד תורה – גם שרשו למעלה עוסק
2 בהלכות אלו למעלה, בְּשֵׁרְשׁוֹ, בְּנוֹקְבָא ד'זְעִיר אַנְפִּין' דְּבִרְיָאָה
3 וְצִדְקָה־עֲשִׂיָּה. וְכֵן יוֹבֵן חֵיּוֹב¹¹ – המוטל על כָּל נַפְשֵׁירוּח־נִשְׁמָה
4 לְהַשְׁלִים כָּל הַתְּרִיג – 613 מצוות בְּמַחֲשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה שֶׁהֵן
5 פְּרָטִי הַהֲלָכוֹת, – לימוד
6 פְּרָטִי הַהֲלָכוֹת שֶׁל הַמִּצְוֹת,
7 ו – הַנֶּפֶשׁ, רוּחַ וְנִשְׁמָה
8 צְרִיכוֹת לְבָא בְּגִלְגּוֹל
9 לְהַשְׁלִים הַתּוֹרָה ב – אַרְבַּע
10 הַחֲלָקִים שֶׁבָּה פְּשֻׁט־דְּמִי
11 דְּרוּשֵׁי־סוּד, – שֶׁאֵם בְּגִלְגּוֹל
12 הַקּוֹדֵם לֹא הִשְׁלִימוּ אוֹתָהּ –
13 עֲלִיהֶם לְבֹא בְּגִלְגּוֹל נוֹסֵף
14 כְּדִי לְהַשְׁלִים אֶת הַתּוֹרָה עַל
15 כָּל חֲלָקֶיהָ, בְּרִי לְבָרֵךְ כָּל
16 הַבְּרוּרִין הַנוֹגְעוֹת לָהֶם –
17 לַנֶּפֶש־וּרֹחַ־נִשְׁמָה, מִבֶּל
18 הָרַפְּחָה, – 288 הַנִּיּוּצוֹת,
19 שֶׁהֵיא קוֹמַת אֲדָם שְׁלֵמָה,
20 תְּרִיג – 613, בְּחִינֹת
21 בְּלִיּוֹת וּפְרָטִיּוֹת. – בִּאּוּפֵן
22 כִּלְלִי מִתְחַלֶּקֶת הַהִמְשָׁכָה
23 בַּתְּרִיג (ב' 613), וְכִּי בִּפְרָטִיּוֹת לְכָל נֶפֶשׁ. אֲבָל לְעֵתִיד לְבָא
24 בְּשִׁשְׁלֹם הַבְּרוּר – שֶׁל הַנִּיּוּצוֹת, יִהְיֶה עֹסֵק הַתּוֹרָה בְּבִחִינֹת

קונטרס אחרון

בְּנוֹק' דו"א דבי"ע. וְכֵן יוֹבֵן חֵיּוֹב כָּל נֶר"ן לְהַשְׁלִים
כָּל הַתְּרִיג בְּמַחְדו"מ שֶׁהֵן פְּרָטִי הַהֲלָכוֹת וְצִרְיֹכוֹת
לְבָא בְּגִלְגּוֹל לְהַשְׁלִים הַתּוֹרָה בְּפִרְד"ס כְּדִי לְבָרֵךְ כָּל
הַבְּרוּרִין הַנוֹגְעוֹת לָהֶם מִכָּל הָרַפְּחָה שֶׁהֵיא קוֹמַת אֲדָם
שְׁלֵמָה. תְּרִיג בְּחִינֹת כִּלְלִיּוֹת וּפְרָטִיּוֹת. אֲבָל לְע"ל
כְּשִׁיּוּשֶׁלֶם הַבְּרוּר יִהְיֶה עֹסֵק הַתּוֹרָה בְּבִחִי' עֲשֵׂה טוֹב
לְבָד. לְהַעֲלוֹת הַנֶּר"ן מַעֲלָה מַעֲלָה עַד א"ס וְגַם
בְּשֵׁם"ה ל"ת בְּשֵׁרְשֵׁן לְמַעַלָּה שֶׁהֵן גְּבוּרוֹת קְדוּשׁוֹת
וְלַהֲמַתִּיקֵן בְּחִסְדִּים בְּרַמ"ח מ"ע וְלִכְלֹלֵן יָחִיד. וְע"כ
הַתּוֹרָה כּוֹלֶה נִצְחִית בְּכִלְלָהּ וּבְפִרְטָהּ. שְׁגַם פְּרָטִי
הַהֲלָכוֹת דְּשֵׁם"ה ל"ת הֵן הֵן עֲנָפִים מִהַכְּלָלוֹת וַיֵּשׁ
לְכֹלֶם שֶׁרֶשׁ לְמַעַלָּה בַּה"ג דְּקְדוּשָׁה כְּמוֹ הַשֵּׁם"ה
ל"ת עֲצֻמָּן שֶׁהֵן לְמַעַלָּה בַּח' הַדָּם הַמְּחִיָּה הָאֲבִרִים
דְּכִלִּים דו"א:

25 "עֲשֵׂה טוֹב" לְבָד, – לֹא שִׁיּוּשֶׁרְכוּ לַפְּעוּל, עַל יְדֵי לִימוּד תּוֹרָה, עֲנִין
26 שֶׁל "סוּר מֵרַע", לְהַפְרִיד קְלִיפָה מִקְדוּשָׁה, אֲלֵא יִצְטָרְכוּ לַפְּעוּל רַק
27 הַעֲנִין שֶׁל "עֲשֵׂה טוֹב", עֲנִין חִיּוּבִי, לְהַעֲלוֹת הַנֶּפֶש־וּרֹחַ־נִשְׁמָה
28 מַעֲלָה מַעֲלָה עַד אֵין סוּף, וְגַם – יִתְעַסֵּקוּ בְּלִימוּד בְּשֵׁם"ה – 365
29 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה בְּשֵׁרְשֵׁן
30 לְמַעַלָּה, שֶׁהֵן גְּבוּרוֹת
31 קְדוּשׁוֹת, וְלַהֲמַתִּיקֵן –
32 הַמִּתְקַת הַגְּבוּרוֹת, בְּחִסְדִּים
33 בְּרַמ"ח – 248 מִצְוֹת עֲשֵׂה,
34 וְלִכְלֹלֵן יָחִיד. – שְׁתַּחֲוֶה
35 הַתְּכַלּוֹת שֶׁל חֲסִדִּים
36 וְגְבוּרוֹת, וְעַל כֵּן – וְלִכּוֹן,
37 הַתּוֹרָה בְּלִיָּה נִצְחִית
38 בְּכִלְלָהּ וּבְפִרְטָהּ, – גַּם כָּל
39 פְּרָטִי הַדִּינִים, אֲפִילוֹ כֹּאֵלָה
40 שֶׁלֹּא יִהְיוּ נוֹגְעִים לְמַעֲשֵׂה
41 כִּלְלִי לְעֵתִיד לְבֹא, שְׁגַם
42 פְּרָטִי הַהֲלָכוֹת דְּשֵׁם"ה –
43 365 לֹא תַעֲשֶׂה, הֵן הֵן
44 עֲנָפִים מִהַכְּלָלוֹת, –
45 מִכְּלָלוֹת הַתּוֹרָה, וַיֵּשׁ לְכֹלֶם
46 שֶׁרֶשׁ לְמַעַלָּה בַּח' גְּבוּרוֹת
47 דְּקְדוּשָׁה, כְּמוֹ הַשֵּׁם"ה לֹא תַעֲשֶׂה עֲצֻמָּן, שֶׁהֵן לְמַעַלָּה בְּחִינֹת
48 הַדָּם הַמְּחִיָּה הָאֲבִרִים דְּכִלִּים ד'זְעִיר אַנְפִּין:

יום שלישי י"ד כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קס, דוד זמירות... עד עמ' 320, צרתו.

49 אחרי שבסימן הקודם ב'קונטרס אחרון' מוסבר, שהמצוות פועלות בעולם גם
50 ענין המשכת אלקות וגם ענין בירור הניצוצות, וכך גם שלימוד הלכות התורה
51 פועל שני הענינים האלה –
52 בא הסימן הנוכחי, בו יוסבר, שבהלכות התורה יש ענין שהוא למעלה לגמרי
53 מהעולם, עד שהעולם לגבי
54 אינו תופס מקום כלל.
55 הסימן הנוכחי מבוסס על מה
56 שחכמינו ז"ל אומרים, שבשעה
57 שדוד המלך החזיר את הארון
58 מהפולשתים, הביא אותו על
59 עגלה, בשבחו על הציצוי של
60 "בכתה יסאור", שצריכים לשאת את הארון על הכתפים, ואשר היה זה עונש על
61 שקרא להלכות התורה "זמירות" בפסוק "זמירות היו ליחזק בבינת מגורי".
62 רבנו הזקן מסביר בסימן הנוכחי, מדוע מגיע בכלל עונש על קריאת התורה –
63 "זמירות", ואיזו שכיכות יש לעונש השכחה שיש לשאת את הארון בכתה –
64 לקריאת התורה והמצוות – "זמירות".

49 ביתר פירוט מוסברים ענינים אלה ב'לקוטי תורה', "אור התורה" וב'דרך
50 מצותיך" מצות "משא הארון בכתה".
51 "דוד, זמירות קרית להו בו". – דוד – זמירות קראת להן?
52 להלכות התורה, ולכן בא העונש להיכשל בדבר שאפילו תינקות
53 של בית רבן יודעים אותו.
54 הנה בזה"ר: – ישנו ביטוי
55 על תורה, שְׁבָחָא דְּאִוִּיָּתָא
56 וְרִנְנָה בּו'. – התורה היא
57 שבח ורננה להקדוש ברוך
58 הוא, וְלִהְיֵין, מִהוּ הַשְׁבַּח
59 לְהַקְדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא בְּשֵׁה
60 אִסוּר אוֹ מְתִיר? – במה מתבטא השבח להקדוש ברוך הוא,
61 להיקרא "שבחא דאורייתא" במה שההלכה שבתורה פוסקת שדבר
62 זה אסור או שדבר זה מותר? הנה הוא עַל דְּרָךְ: – מה שכתוב: "מה
63 גְּדָלוֹ מַעֲשִׂיָּהּ ה', מֵאֵד עֲמָקוֹ מַחֲשַׁבּוֹתֶיהָ". – שלכאורה, הרי
64 בתחילה ישנן המחשבות ולאחר מכן באים המעשים, מדוע, איפוא,

11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייג"כ לעיל אגה"ק סכ"ט. שו"ע אדה"ז ה' ת"ת פ"א סוף סעיף ד', ושם נסמנו המקורות". 1. סוטה לד,
א. 2. ראה זח"ב ח, ב. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בפרט יש ו' חלוקות מותר כשר טהור (והפטור? תניא ספנ"ב) והפכם כמפורש בכ"מ
גם בתניא. - ג"ל דנקט דוקא ב' "אסור או מותר" דזהו ענין השווה ועיקרי כבהנ"ל: אסור (בידי הסט"א) כו', מותר (שלכן נק' כך - כתבתיא
[פרק ז'. וראה גם שם פרק ח']). 4. תהלים צב, י.

35 שהוא - הדקדוק שבתורה, הוא עמק מחשבה העליונה וחכמתו
36 יתברך, - ובמה מתבטא ביטול העולמות לגבי הדקדוק שבתורה?
37 אשר בדקדוק קל - שהוא מקיים את המצוה כפי שנדרש
38 מהדקדוק הקל, עולים כל העולמות ומקבלים חיותם ושפעם,
39 או להפך הם ושלום, -
40 אם אין הוא מקיים את
41 המצוה כפי שנדרש
42 מהדקדוק הקל, - אין
43 לעולמות העלילה שלהם ואין
44 הם מקבלים חיותם. ולגבי
45 לא-תעשה - פועל הדבר
46 ירידה חס ושלום בכל
47 העולמות. ומה נתבונן
48 גדלת עמק מחשבתו
49 יתברך, שהוא בבהירות
50 כלי גבול ותכלית,
51 ומעלתה - של המחשבה
52 העליונה, שהיא למעלה
53 לאין קץ ותכלית על
54 מעלות חיות כל
55 העולמות, שכל חיותם
56 שופע מדקדוק אחד
57 מנה, - מעומק המחשבה
58 העליונה, שהוא - הדקדוק
59 האחד, נמשך ממקורו,
60 הוא עמק מחשבתו
61 יתברך, - שעומק מחשבתו
62 יתברך מחייב את הדקדוק,
63 כמו שער האדם הנמשך ממנו על דרך משל, וכוונת
64 מהתקונים והאדרא רבא. - שדקדוקי הלכות של תורה הם למשל
65 כמו שערות הנמשכות מהמח. וזאת היתה שמחת דוד המלך
66 עליו השלום, שהיה מומר ומגן לשמח לבו בעסק התורה
67 בעת צרתו. - ששירתו היתה ממה שהרגיש וחש, שכל העולם על
68 כל אירועיו אין להם שום ערך לגבי דקדוק אחד של תורה.

1 כתוב תחילה "מה גדלו מעשיו" ולאחר מכן "מאד עמקו
2 מחשבותיו"? אלא, יסביר רבנו הזקן, שמה"מה גדלו מעשיו" יודעים
3 את ה"מאד עמקו מחשבותיו", כי הנה נודע, שכל העולמות
4 עליונים ותחתונים תלויים בדקדוק מצוה אחת, - בדקדוק אחד
5 שהתורה מדקדקת שהמצוה
6 תיעשה באופן זה דוקא, דרך
7 משל: אם הקרבן -
8 שמקריבים, בשר - נעשה
9 יחיד עליון, - בספירות
10 ובעולמות העליונים, ועולים
11 כל העולמות לקבל
12 חיותם ושפעם; ואם שנה,
13 - מדקדוק שהתורה דקדקה
14 בהלכות הקרבנות, שנקבל
15 הדם - של ההזאה,
16 בשמאלו דרך משל או -
17 שקיבל את הדם שלא בכלי
18 שרת בשר, או שהיתה
19 חציצה - או נתבטלה
20 עליות העולמות - שהיתה
21 צריכה להיות על ידי הקרבן,
22 ונתבטלו חיותם ושפעם -
23 שהיו מקבלים על ידי
24 הקרבן, מחיית החיים אין
25 סוף ברוך הוא. וכן
26 בתפילין בשרות, - שיהיה
27 מניח, מתנלים מחין
28 עליונים דו"ג, - של דא
29 ומלכות ד"אצילות", שהם מקור החיים לכל העולמות, ובדקדוק
30 אחד - שאינו כראוי, נפסל - התפילין, ומסתלקין ממחין.
31 ובהאי גוונא - ובדוגמא זו, בדקדוקי מצות לא תעשה. - שדקדוק
32 בלא-תעשה נוגע בכל העולמות, ותלכך, - ולכן, המתבונן מה
33 גדלו מעשי ה' שברבוי העולמות וכל צבאם, ואיך כלם - כל
34 העולמות, בטלים במציאות לגבי דקדוק אחד מדקדוקי התורה,

יום רביעי ט"ו כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 320, אך מה שהי'... עד עמ' קסא, ע"ש.

קונטרס אחרון

75 נענש על זה, ואמר לו
76 הקדוש ברוך הוא
77 "זמירות קרית להו'!!" -
78 זמירות אתה קורא להם?
79 משום שצאמת מעלתה זו,
80 - של תורה, שכל

אך

69 אך מה שהיה - דוד,
70 משתבח בתהלת התורה
71 במעלתה זו, - שבדקדוק
72 אחד של תורה תלויים כל
73 העולמות, ואמר: "זמירות"
74 היו לי בו" - חוקר" -

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מאגה"ת בסופה. וצע"ק". 6. הרבי מציין כאן, ש"קיבל הדם בשמאל" הוא "שינוי באדם"; "שלא בכלי שרת" - הוא שינוי "בכלי". ועל "או שהיתה חציצה" - מציין הרבי: "ושני הנ"ל בלא שינוי". כמה סוגים בחציצה, ביניהם: חציצה בין הכהן לכלי השרת (זבחים כד, א במשנה); חציצה בין הכהן לריצפה (גמרא שם טו, ב) וחציצה בין הכהן לבגדיו, "בגדי כהונה" (זבחים יט, א). 7. תהלים קיט, נד.

1 העולמות בטלים לגבי דקדוק אחד ממנה, היא - רק, מבחינת
2 אחרים - החיצוניות, של עומק המחשבה, כמו שכתוב במקום
3 אחר בשם האריז"ל על מאמר ר' לוי: "נובלות חכמה
4 שלמעלה - תורה". - שהתורה היא ה"נובלות" (וטפלה) בלבד
5 מחכמה שלמעלה, כלומר,
6 היא בחינת "אחוריים"
7 בלבד, החיצוניות של חכמה
8 שלמעלה. אבל פנימיות
9 שבעומק, - המחשבה
10 העליונה, שהוא פנימיות
11 התורה - היא מיוחדת
12 לגמרי באור-אין-סוף
13 ברוך-הוא המלכש בה
14 בתכלית היחוד, ולגבי
15 אין-סוף ברוך-הוא - כל
16 העולמות בלא ממש ואין
17 ואפס ממש, כי "אתה
18 הוא עד שלא נברא
19 העולם וכו'"⁹. - ואתה
20 הוא - אותו הוא - לאחר
21 שנברא העולם; שכן אין
22 לעולמות שום ערך כלל
23 והם כלא נמצאים כלל, ולכן
24 אין הם פועלים שום שינוי
25 ב"אין סוף" ברוך הוא,
26 והלכך, - ולכן, גם
27 לפנימיות התורה - שהיא
28 מאוחדת לגמרי עם "אין
29 סוף" ברוך הוא, אין
30 לשבחה כלל בתהלת
31 חיות כל העולמות, - אין לשבחה בשבח שהיא חיות כל
32 העולמות, מאחר דלא ממש חשיבי, - כיוון שהעולמות אינם
33 נחשבים כלל לגבי פנימיות התורה, ובבחינת פנימיותה - פנימיות
34 התורה, אינה שמחת לבב אנוש ושעשועיו, אלא כביכול
35 שמחת לב ושעשוע המלך הקדוש-ברוך-הוא שמשמעשע בה,
36 "כי - רק, אלקים הבין דרכה וידע מקומה" ומעלתה¹⁰, - שהוא
37 יודע אותה בידיעת עצמו כביכול, - שבידיעת עצמו הוא יודע
38 את התורה שהיא דבר אחד כביכול אתו יתברך, אבל "נעלמה
39 מעיני כל חי"¹¹, כמו שכתוב¹²: "ופני לא יראו", דהיינו בחינת
40 פנימיותה, - פנימיות התורה, כמו שנתפאר שם - ב"אגרת
41 הקדש" סימן י"ט, בשם האריז"ל. וזהו שאמר בתשובה¹³: "ואהיה
42 אצלו וכו'"¹⁴ שעשועים, אצלו דוקא. - תורה שאומרת שהיא
43 "שעשועים", הרי זה "אצלו", אצלו יתברך בלבד, כפי שהפסוק

קונטרס אחרון

בטלים לגבי דקדוק אחד ממנה היא מבחי' אחוריים
של עומק המחשבה כמו"ש במ"א בשם האריז"ל על
מארו"ל נובלות חכמה שלמעלה תורה. אבל פנימית
שבעומק שהוא פנימית התורה היא מיוחדת לגמרי
באור א"ס ב"ה המלוכש בה בתכלית היחוד ולגבי
א"ס ב"ה כל העולמות כלא ממש ואין ואפס ממש
כי אתה הוא עד שלא נברא העולם וכו' והלכך גם
לפנימיות התורה אין לשבחה כלל בתהלת חיות כל
העולמות מאחר דלא ממש חשיבי ובבחי' פנימיותה
אינה שמחת לבב אנוש ושעשועיו אלא כביכול שמחת
לב ושעשוע המלך הקב"ה שמשמעשע בה כי אלקים
הבין דרכה וידע מקומה ומעלתה בידיעת עצמו
כביכול אבל נעלמה מעיני כל חי כמו"ש בפני לא
יראו דהיינו בחי' פנימיותה כמו"ש בשם האריז"ל.
וזה"ל ואהי' אצלו שעשועים אצלו דוקא. משחקת
לפניו לפניו דוקא דהיינו בבחי' פנימיותה וע"ז אמר
ואהיה אצלו אמון אל תקרי אמון אלא אומן כו' ועל
בחי' אחוריים אמר משחקת בתבל ארצו ושעשועי
את בני אדם כי התורה ניתנה בבחי' פנים ואחור
כרתיב במגילה עפה דוכרי' והיא כתובה פנים ואחור
ולפי שתפס דוד בבחי' אחוריים לכך נענש בשכחה
הבאה מן בחי' אחוריים ונעלם ממנו לפי שעה מ"ש
עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו לחבר וליחד את
והחיצוניות של תורה הוא ענין של שחוק ושעשועים בתבל (בעולם)
ובבני אדם, כי התורה נתנה בבחינת פנים ואחור, - בבחינה
של פנימיות ובבחינה של חיצוניות, בדרתיב - כמו שכתוב, במגילה
עפה דוכריה¹⁵: "והיא כתובה פנים ואחור". - בבחינת "פנים"
ופנימיות, ובבחינת "אחור" חיצוניות. ולפי שתפס דוד - ושייב
את התורה, בבחינת אחוריים, - שהתורה היא "זמירות", שזה
מוסב על "אחוריים", החיצוניות של התורה, שיש לה שייכות
לעולם והיא חיות העולם, לךך - לכן, נענש בשכחה, הבאה
מן בחינת אחוריים, - דבר שהוא בפנימיות ומתעצם, לא שייכת
בו שכחה, כי אם בדבר שהוא רק בבחינה של "אחוריים"
חיצוניות - שייך בו שכחה, ונעלם ממנו לפי שעה מה
שכתוב¹⁶: "עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו" - שיש
לשאת את הארון על הכתפיים ולא בעגלה כפי שעשה דוד,

מתחיל "ואהי' אצלו אמון" ולאחר מכן הוא אומר "ואהי'
שעשועים", כך גם מה שכתוב על התורה "משחקת לפניו", לפניו
דוקא, דהיינו בבחינת פנימיותה, - שפנימיות התורה "משחקת
לפניו" לפני פנימיות "אין סוף". להלן יסביר רבנו הזקן, שמדריגה
גבוהה זו בתורה, כפי שהיא
שעשועים אצלו, באה
להיות מוזן לנשמות ישראל,
שלכן נקראת התורה "אמון"
- "אומן", "פדגוג" המפרנס
את הילד, כך נקראת
התורה ש"אצלו" בשם
"אומן" ו"פדגוג" לנשמות.
ועל זה - על מדריגה
גבוהה זו שבתורה, אומר -
הפסוק "ואהיה אצלו
אמון" - אל תקרי "אמון"
אלא "אומן" כו'¹⁷. -
"פדגוג" המפרנס את הילד -
מדריגה זו בתורה באה
להיות מקור לנשמות כפי
שחן למעלה מהעולם, אך
לא שממדריגה זו בתורה
תהיה חיות העולם, שהיא
מזה"אחוריים" וחיצוניות
בלבד ולא מפנימיות. ועל
בחינת אחוריים - שבתורה,
אמר¹⁸: - להלן בפסוק שם:
"משחקת בתבל ארצו,
ושעשועי את בני אדם",
- "שה" אחוריים"
והחיצוניות של תורה הוא ענין של שחוק ושעשועים בתבל (בעולם)
ובבני אדם, כי התורה נתנה בבחינת פנים ואחור, - בבחינה
של פנימיות ובבחינה של חיצוניות, בדרתיב - כמו שכתוב, במגילה
עפה דוכריה¹⁹: "והיא כתובה פנים ואחור". - בבחינת "פנים"
ופנימיות, ובבחינת "אחור" חיצוניות. ולפי שתפס דוד - ושייב
את התורה, בבחינת אחוריים, - שהתורה היא "זמירות", שזה
מוסב על "אחוריים", החיצוניות של התורה, שיש לה שייכות
לעולם והיא חיות העולם, לךך - לכן, נענש בשכחה, הבאה
מן בחינת אחוריים, - דבר שהוא בפנימיות ומתעצם, לא שייכת
בו שכחה, כי אם בדבר שהוא רק בבחינה של "אחוריים"
חיצוניות - שייך בו שכחה, ונעלם ממנו לפי שעה מה
שכתוב²⁰: "עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו" - שיש
לשאת את הארון על הכתפיים ולא בעגלה כפי שעשה דוד,

8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק סי"ט". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: (בלק"ב ח"א ע' תפ"ה): "ב"ר פי"ז, ה. שם פמ"ד, יז. ונתבאר בע"ח שער הכללים ספ"א ובכ"מ". 10. נוסח ברכות השחר - ע"פ תרבי"ר פכ"א. 11. ל' הכתוב - איוב כח, כג. 12. איוב כח, כא. 13. תשא ל, כג. 14. משלי ח, ל. 15. בתניא שלפנינו ליתא לתיבת "וכו'", וניתוספה כאן ע"פ "לוח התיקון" לכ"ק אדמו"ר שליט"א. 16. ב"ר בתחלתו. 17. משלי שם, לא. 18. ראה זכר"ה, ב (יחזקאל ב, ט-ז). הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ק שיש לפני זה". 19. נשא ז, ט. וראה

- 1 והכוונה בנשיאת הארון על הכתפיים, היא לחבר ולחדד את
2 ה"כתפיים", שהן בחינת אחרונים, אל "עבודת הקדש", היא
3 חכמה עלאה, – "חכמה"
4 נקראת "קדש", בבחינת
5 פנים, שמשם – מ"חכמה
6 עילאה" שבבחינת "פנים",
7 נמשכו הלוחות שבארון,
8 כמו שכתוב: "כתובים"
- 9 משני עבריהם כו", וכמו שכתוב בירושלמי דשקלים,
10 שלא היתה בהן – בלוחות, בחינת פנים ואחרון, – אלא הם
11 היו "פנים" בלבד, הרי,
12 הכוונה בנשיאת הארון על
13 הכתפיים היתה, לחבר את
14 ה"כתפיים" והדיוצויות,
15 לבחינת "פנים" של הלוחות,
16 עין שם – בירושלמי:

יום חמישי ט"ז כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קסא, וצדקה כנחל איתן... עד עמ' 322, א"ס ב"ה.

- 17 בסימן זה שב'קונטרס אחרון' מוסברת מעלה נעלית בצדקה, שעושה יהודי
18 כלי שהביטול העצמי של בחינת "חכמה" שבנשמה (שלמעלה לגמרי משכל
19 והשגה) יאיר בפנימיות נקודת הלב שלו.
20 בהתאם לתוכן זה, יהיה מתאים יותר מקומו של סימן זה ב"אגרת הקודש", וכפי

קונטרס אחרון

- 21 שכבר הוזכר בפתיחה ללימוד
22 "קונטרס אחרון", מציין אכן
23 הרבי: שצריך עיון כיצד בא סימן
24 זה (וכן מספר סימנים נוספים)
25 בחלק זה (שב'תניא') של
26 "קונטרס אחרון".
27 הרבי מציין עוד, שהענינים
28 הנדונים בסימן זה – מוסברים
29 גם (ביתר פירוט) ב"לקוטי
30 תורה", בתחילת פרשת ראה,
31 ובמאמר דיבור המתחיל "אמר
32 ר' יהושע בן לוי בכל יום כו"
33 משנת תרפ"ח של ב"ק אדמו"ר
- 34 מוהרי"צ נ"ע.
- 35 "וצדקה כנחל איתן" (בעמוד סוף סימן ח)¹. – בפסוק נאמר
36 שם: "יגל כמים משפט", שהמשפט שהיה מוסתר ונעלם – יתגלה כמו
37 מים (המתגלים מעומק האדמה), וצדקה תתגלה בחזק כמו נחל
38 האיתן שהוא נחל חזק הזורם בחזקה, פרוש, – הדברים ברוחניות
39 ופנימיות הענינים, הוא כמו ש"נחל איתן" הוא המשכה
40 הנמשכת מבחינת "איתן", – "נחל" הוא המשכה, כנחל הנמשך,
41 ומזהיכן באה ההמשכה – מ"איתן", מבחינת "חכמה". חכמה נקראת
42 "איתן". וכידוע² ששלשה פירושים ב"איתן": "איתן" מלשון תוקף,
43 "איתן" מלשון קשה³ ו"איתן" מלשון יושן⁴. ושלשה ענינים אלה
44 ישנם בבחינת "חכמה" שבנשמת יהודי ומרמוזים באות יו"ד, שהיא
45 בחינת "חכמה", וביו"ד ישנה הנקודה של היו"ד וקוץ העליון וקוץ
46 התחתון, שהיא – בחינת ה"איתן" – חכמה – כפי שהיא נמשכת
47 בבחינת "נחל", היא, בחינת "נקודה בהיכלא"⁵ – בלשון הקבלה,
48 "נקודה בהיכלא" היינו שמנקודת ה"חכמה" נמשך בהיכל ה"בינה",
49 או כפי שמהביטול העצמי שבנשמה מבחינת "חכמה" (שלמעלה

- על גילוי שלעתיד, שלעתיד יתגלה גילוי כזה, פרוש: אָנָּה עֵתִיד
לְאַתְגָּלְיָא, – אני עתיד להתגלות, כעת אני בהעלם ולעתיד זה
יתגלה, כמו שכתוב: "הָנָה יִשְׁכַּל עַבְדִּי וְגו'", – "ישכיל" בלשון
עתיד, והיינו ש' – בבית המשיח, שעליו נאמר "ישכיל עבדי",
יתגלה אז אור-אין-סוף פרוץ-הוא ויחודו יתברך תוך פנימיות
נקודת הלב, על ידי המשכה "נחל איתן", הוא הארת חכמה
עלאה, – חכמה עליונה, שיאיר בפנימיות הלב, לביטול ביחודו
יתברך בתכלית מעמקא דלכא, – מעומק הלב, אחרי הקרת
הערלה – ערלת הלב, מתאוות הנשמות וכו'. – כשתוסר
ה"ערלה" (ככתוב⁶ – "ומלתם את ערלת לבבכם", "ומל ה' אלקיך את
לבבך") לא תהיה הסתרה על פנימיות הלב ועל הביטול העצמי של
הנשמה להקדוש ברוך הוא הבא מבחינת "חכמה" שבנשמו, שבה
ישנו ה"תוקף" של עצם הנשמה, ויש בה ה"קשיות" שלא להשתנות.
דבר שבא בירושה מהאבות, שבכך מתבטא ענין ה"יושן", כנזכר לעיל
שלשה הפירושים ב"איתן", הרי לעתיד יאיר הגילוי של "חכמה"
בפנימיות נקודת הלב, שהלב ירגיש את הביטול העמוק והעצמי אל

סוטה לה, א. 20. תשא לב, טו. 21. פרק ו' הלכה א'. 1. פסוק כד. 2. סה"מ תש"ג ע' 71 ואילך. 3. משנה סוטה פ"ט מ"ה. 4. כמ"ש (מיכה ו, ב) "והאיתנים מוסדי הארץ". 5. ראה זח"א כ, א. 6. זח"ג ד, א. 7. ראה לקו"ת ראה יח, ד. 8. ישע"י נב, יג. 9. עקב י, טז; נציבים ל, ו.

1 הקדוש ברוך הוא שמצד חכמה שבנפש ומצד הגילוי של "חכמה"
2 שלמעלה. וְהָנָה, – גַּם עֵתָה בְּגִלּוֹת הַחֵל הָנָה, – לפי הפסוק
3 בעובדיה¹⁰, והפירוש הוא או "החל" מלשון "חיל", או מלשון "גיא",
4 יֵשׁ גַּם בֶּן עֶצֶה יְעוּצָה לְהַאִיר קֶצֶת אֹרֶךְ ה' מִבְּחִינַת "אֵיתָן" לְתוֹךְ
5 נִקְדַּת פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב בְּעֵין
6 לְעֵתִיד, וְהֵינּוּ עַל יְדֵי
7 שְׁמֻעוֹרֵר עַל נִיצוּץ אֱלֻקִּים
8 שֶׁבִּנְפֻשׁוֹ בְּחִינַת רַחֲמִים
9 רַבִּים הָעֲלִיּוֹנִים. – הַבִּלְתִּי
10 מוּגְבָלִים, כִּי בְּאֵמֶת, בָּל
11 זְמַן שְׁאִין הָאָדָם זֹכֶה
12 שִׁתְּגַלֶּה אֹרֶךְ ה' מִבְּחִינַת
13 "אֵיתָן" בְּנִקְדַּת פְּנִימִית
14 לִבָּבוֹ, לְבָטֵל בִּיחּוּדוֹ
15 וְיִתְבָּרֵךְ מִעֲמֻקָּא דְלִבָּא –
16 מַעֲמֻק הַלֵּב, עַד בְּלוֹת
17 הַנֶּפֶשׁ מִמֶּשׁ – הָרִי, כֹּל זְמַן
18 שְׁאִין הָאָדָם זֹכֶה לִכְךָ – אֲזִי
19 בְּאֵמֶת יֵשׁ רַחֲמָנוּת גְּדוּלָּה
20 עַל הַנִּיצוּץ שֶׁבִּנְפֻשׁוֹ. כִּי
21 הַנִּיצוּץ נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת
22 חֲכָמָה עֲלֵיָה – חֲכָמָה
23 עֲלִיוֹנָה, מִמֶּשׁ, וְכֵן – הַנִּיצוּץ
24 אֵינוֹ יָכוֹל לְהַאִיר מִבְּחִינָתוֹ
25 – שֶׁהִיא בְּחִינַת "חֲכָמָה"
26 שֶׁהִיא בִּטּוֹל מֵלֵא הַקְּדוּשׁ
27 בְּרוּךְ הוּא, לְתוֹךְ פְּנִימִיּוֹת
28 הַלֵּב, שֵׁשׁ – בְּפִנִּימִיּוֹת

29 הַלֵּב, מְקוֹם גִּלּוֹי הָאָדָם ז' – שֶׁל הַנִּיצוּץ שֶׁל "חֲכָמָה", הָרִי, כֹּל זְמַן
30 שְׁאִינוֹ יָכוֹל לְהַאִיר מִבְּחִינָתוֹ בְּמִקּוֹם שֶׁעָלָיו לְהַאִיר, הָרִי זֶה בְּבְּחִינַת
31 גְּלוּת מִמֶּשׁ. – שְׁעֵנִן הַגְּלוּת הוּא, שֶׁלֹּא יִכּוּלִים לִגְלוּת אֶת הַכּוֹחוֹת
32 שֵׁשׁ לוֹ. וְעַל יְדֵי רַחֲמִים רַבִּים הָעֲלִיּוֹנִים – הַנִּמְשָׁכִים עַל הַנֶּפֶשׁ,
33 יוֹצֵא מִתְּגִלּוֹת וְהַשְׁבָּחָה, וּמֵאִיר לְתוֹךְ נִקְדַּת פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב בְּחִינַת
34 אֶהְיֶה רַבָּה ז', – עַד כֹּלֹת הַנֶּפֶשׁ לִיחּוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ, בְּנוֹדָע מִמֶּה
35 שֶׁבְּתוֹכָהּ¹¹: "לִיעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם", – בְּהַתָּאם לִפְיֹרֶשׁ
36 הַמְּדֻרָשׁ¹² הַכּוּוֹנָה הִיא, שֶׁאֲבָרְהָם נִפְדָּה וְנִיצוֹל בְּזִכּוּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב,
37 בְּזִכּוּת שֶׁהִיא צָרִיךְ לִצְאָת מִמֶּנּוּ יַעֲקֹב, וּבְרַחֲמָנוּת, בַּעֲבוּדַת ה', הַכּוּוֹנָה
38 הִיא¹³, שֶׁבִּשְׁעָה שֶׁמִּדַּת אֲבָרְהָם, מִדַּת הַחֶסֶד וְהָאֱהָבָה, הִיא בְּהַעֲלָם,
39 וְיֵשׁ לְפָדוּתָהּ וּלְגִלּוּתָהּ (לְגִלּוּת אֶת הָאֱהָבָה) הָרִי מִי הוּא הַפּוּדָה
40 וְהַמְּגֻלָּה? – הָרִי זֶה יַעֲקֹב, מִדַּת הַרַחֲמִים. וְכִמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי

קונטרס אחרון

בגלות החל הזה יש ג"כ עצה יעוצה להאיר קצת
אור ה' מבחי' איתן לתוך נקודה פנימיות הלב כעין
לעתיד והיינו ע"י שמעורר על ניצוץ אלקות שבנפשו
בחי' רחמים רבים העליונים כי באמת כל זמן שאין
האדם זוכה שיתגלה אור ה' מבחי' איתן בנקודת פנימית
לבבו ליבטל ביחודו ית' מעומקא דלבא עד כלות
הנפש ממש אזי באמת יש רחמנות גדולה על הניצוץ
שבנפשו כי הניצוץ נמשך מבחי' חכמה עילאה ממש
וכשאנינו יכול להאיר מבחינתו לתוך פנימיות הלב
ששם מקום גילוי הארה זו ה"ז בבחי' גלות ממש
וע"י רחמים רבים העליונים יוצא מהגלות והשביה
ומאיר לתוך נקודה פנימיות הלב בחי' אהבה רבה זו
כנודע מו"ש ליעקב אשר פדה את אברהם וכמ"ש
בלק"א פמ"ה. ומודעת זאת כי אתערותא דלעילא
באתעדל"ת דוקא תליא מלתא דהיינו ע"י התעוררות
רחמים רבים בלב רחמנים וג"ה להשפיע למטה
השפעה גשמיות זהב וכסף וכו' ולכן פעולת הצדקה
היא פעולת נחל איתן ממש. והנה מודעת זאת מ"ש
כי עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו
האלקית להאירה באור החיים א"ס ב"ה:

אֲמָרִים – תִּנִּיא חֶלֶק א', פָּרֶךְ מַה. – כִּיוֹן שֶׁמְדוּבֵּר כָּאֵן שֶׁהַרְחָמִים
הֵם רַחֲמִים הָעֲלִיּוֹנִים, צָרִיכָה הָרִי לְהִיּוֹת עַל כֵּךְ "אַתְעֲרוּתָא דִּלְתַּתָּא"
(הַתְעוּרָרוֹת מִלְמַטָּה), ו"אַתְעֲרוּתָא דִּלְתַּתָּא" כּוֹז שֶׁתִּמְשִׁיךְ הַרְחָמִים
הָעֲלִיּוֹנִים עַד לְמַטָּה – עֲלֵיהָ לְהִיּוֹת מִהַעֲנִינִים שֶׁלְמַטָּה מִמֶּשׁ. רַבְּנוּ
הַזִּקוֹן יִסְבִּיר לַהֲלֹךְ,
שֶׁ"אַתְעֲרוּתָא דִּלְתַּתָּא" עַל
כֵּךְ הִיא – עֲנִין הַרְחָמִים שֶׁל
אָדָם הָבָא בְּפוּעֵל בְּמַעֲשֵׂה
הַצְדָּקָה עִם עֲנִינִים גִּשְׁמִיִּים.
וּבִלְשׁוֹן רַבְּנוּ הַזִּקוֹן: וּמִן־עֵת
זֹאת¹⁴, כִּי אַתְעֲרוּתָא
דְּלִעֲיָלָא – הַתְעוּרָרוֹת
מִלְמַעֲלָה, בְּאַתְעֲרוּתָא
דְּלְתַּתָּא דְּדִקָּא תְּלִיא
מִלְתָּא, – תְּלוּיָה דְּדִקָּא
בְּהַתְעוּרָרוֹת שֶׁלְמַטָּה, דְּהֵינּוּ
– ה"אַתְעֲרוּתָא דִּלְתַּתָּא" כִּדִּי
לְהַמְשִׁיךְ הַרְחָמִים הָעֲלִיּוֹנִים
מִתְבַּטָּא עַל יְדֵי
הַתְעוּרָרוֹת רַחֲמִים רַבִּים –
לֹא "רַחֲמִים" סָתֵם, כִּי אִם
"רַחֲמִים רַבִּים", בָּלָב – בְּנִי
יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם רַחֲמָנִים
וְגוֹמְלֵי חֲסָדִים, לְהַשְׁפִּיעַ
לְמַטָּה הַשְׁפָּעָה גִשְׁמִיּוֹת: –
לְתַת זָהָב וְכֶסֶף וְכוּ'. וְלִכֵּן
פְּעֻלַּת הַצְדָּקָה הִיא פְּעֻלַּת
נִחְלֵל אֵיתָן מִמֶּשׁ. – שְׁכֹן,

עַל יְדֵי ה"אַתְעֲרוּתָא דִּלְתַּתָּא" שֶׁל צְדָקָה נִמְשָׁכִים אֶהְיֶה וְהַבִּטּוֹל
מ"אֵיתָן" שֶׁבִּנְפֻשָּׁהּ, שֶׁתִּתְגַּלֶּה עַל יְדֵי ה"נִחְל" בְּפִנִּימִיּוֹת נִקְדַּת הַלֵּב.
לַהֲלֹךְ יִסְבִּיר רַבְּנוּ הַזִּקוֹן, שֶׁאֵל לֹא לְצַדָּקָה לְהִיּוֹת מוּגְבָלָת וּמְדוּדָה,
אַלֵּא בְּלִי גְבוּל, כֹּאדָם כִּשְׁנוּגָע לוֹ חִי נִפְשׁוֹ הָרִי לֹא יִגְבִּיל אֶת עַצְמוֹ
שִׁיתֵּן רַק סָכוּם כֵּךְ וְכֵךְ; אֵלֹא אָדָם בְּמַצֵּב כּוֹז מוֹכֵן לְתַת הַכֵּל עֲבוּר חִי
נִפְשׁוֹ. כֵּךְ צָרִיךְ לְהִיּוֹת גַּם כֹּאשֶׁר נִוְגַע לְחֵי ה'נֶפֶשׁ הָאֱלֻקִּית",
שֶׁהַצְדָּקָה תִּהְיֶה בְּלִי גְבוּל. וּבִלְשׁוֹן רַבְּנוּ הַזִּקוֹן: וְהָנָה, מִן־עֵת זֹאת –
הָרִי יִדְוֶע, מַה שֶׁבְּתוֹכָהּ¹⁵: "כִּי עוֹר בְּעַד עוֹר" – כְּלוּמֹר, בֹּאֲבֵר אֶחָד
יֵגֵן אָדָם עַל אֲבֵר שֵׁנִי, וְכָל אֲשֶׁר לְאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נִפְשׁוֹ" – לְהַצִּיל
אֶת נִפְשׁוֹ, וּבַעֲנִינֵנו הַכּוּוֹנָה לְנֶפֶשׁ הָאֱלֻקִּית, – שֶׁצָּרִיךְ אָדָם לְהִיּוֹת
מוֹכֵן לְתַת כֹּל אֲשֶׁר לוֹ עֲבוּר הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֻקִּית, לְהַאִירָה בְּאֹרֶךְ הַחַיִּים
אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא¹⁷:

10. א. כ. 11. ישעי' כט, כב. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכתוב 'בית יעקב' אבל בסנה' (יט, סע"ב) ובב"ר (פס"ג, ב) מפרש בפשטות זה יעקב פדה את אברהם". וכן הובא הל' בכ"מ. - וכהפירוש תיכף בהמשך כתוב זה עצמו (הובא בסנה' שם וכו') לא עתה ביקש יעקב גוי". 12. ראה ב"ר שם. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמ"ש בלק"א פמ"ה". 14. זח"א, פת, א. ובכ"מ. 15. איוב ב, ד. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "באגה"ק סוסט"ז הובא גם 'עור בעד עור' משא"כ בסוס"י. ועד"י בכ"מ. ואולי י"ל: עור בעד עור - ה"ז צדקה בהגבלה (כפשטות) והובא רק כשמדובר (גם) בצדקה זו". 17. סיום האגרת נדפס באגרות קודש אדה"ז (קה"ת, תש"מ) ע' צה.

יום שישי י"ז כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 322, הנה לא טובה... עד עמ' 324, וד"ל.

1 בסימן זה, מוכיח רבנו הזקן חסידים מבית הכנסת של אנשי שלומנו, שאינם
2 מרשים לגשת ל"עמוד" שליח ציבור המאריך בתפלה, בגלל שאחד מהם
3 ממזהר לגמור את התפלה, כי הוא מוכרח ללכת.
4 רבנו הזקן אומר, שמוטב היה לו אפילו לא לשמוע "קדושה" ו"ברכו" (כשאין
5 הוא יכול בשום אופן להתממהה
6 יותר) מאשר להפריע לאחרים
7 להאריך בתפלה, שכן, אריכות
8 התפלה היא ענין של חיים
9 ונחת אריכות ימים,
10 ובשמופריעים לאחרים באריכות
11 התפלה – הרי יורדים לחייהם.
12 רבנו הזקן גם מציין, שענין
13 ההתבוננות בתפלה בכונה
14 לגלות את האהבה להקדוש
15 ברוך הוא, האהבה המסותרת
16 בכל אחד מישראל – הוא חיוב
17 מן התורה, שכן, בכך מתבטאת
18 מצות "ואהבת" – להתבונן כדי
19 לעורר ולגלות את האהבה.
20 הנה, לא טובה השמועה,
21 שמעתי ותרנו בטי, –
22 אומר רבנו הזקן, אשר עם
23 ה' מעבירים מלפני התבה – אינם מרשים לגשת עוד פעם
24 ל"עמוד", את האיש החפץ בחיים ואריכות ימים של כל אנשי
25 שלומינו שם מקדש מעט – של בית הכנסת, הנה של אנשי,
26 אנשי שלומנו, שעל ידי תפלתו באריכות בתור שליח ציבור, ועל
27 ידו גם כל השאר מתפללים באריכות – הוא מביא להם חיים
28 ואריכות ימים, כמאמר ר"ל: שלשה דברים מאריכים ימיו של
29 אדם, ואחד מהם – הוא, המאריך בתפלתו. – הרי שתפלה
30 באריכות קשורה באריכות ימים. ואף גם מי שהשעה דחוקה לו
31 ביותר, ואי אפשר לו בשום אופן להמתין עד אחר ענין קדושה

קונטרס אחרון

הנה לא טובה השמועה שמעתי ותרנו בטי אשר
עם ה' מעבירים מלפני התיבה האיש החפץ
בחיים ואריכות ימים של כל אנשי שבמקדש מעט
הזה של אנשי כמאמר של שלשה דברים מאריכים ימיו
של אדם ואחד מהם המאריך בתפלתו. ואף גם מי
שהשעה דחוקה לו ביותר וא"ל לו בשום אופן להמתין
עד אחר ענין קדושה של חזרת הש"ץ הנה הלא טוב
טוב לו שלא לשמוע קדושה וברכו. מליד לחייהם
של החפצים בחיים ואונם רחמנא פטריה. והש"ץ
מוציאו ידי חובתו אף שלא שמע כאילו שמע שהוא
כעונה ממש וכדאיתא בגמרא גבי עם שבשדות
דאניסי ויוצאים ידי חובת תפלת שמו"ע עצמה בחזרת
הש"ץ כאלו שמעו ממש וגם קדושה וברכו בכלל.
והנה זאת חקרונה כן הוא אף גם בדורות הראשונים

32 של חזרת השליח צבור הנה – מפני שבעל תפלה זה מאריך
33 בתפלה, הלא טוב טוב לו שלא לשמע קדושה וברכו, מליד
34 לחייהם של החפצים בחיים, – אלה שרוצים להתפלל באריכות,
35 דבר המביא חיים, ואנש רחמנא פטריה⁴, – את האנוס פטר הקדוש
36 ברוך הוא, כיון שהוא אנוס,
37 הוא מוכרח ללכת – הרי
38 הוא פטור מלשמוע
39 "קדושה" ו"ברכו". ויתירה
40 מזו – והשליח צבור
41 מוציאו ידי חובתו –
42 לשמוע "קדושה" ו"ברכו".
43 אף שלא שמע, כאלו
44 שמע שהוא כעונה ממש,
45 – הרי, שהאנוס כאן אינו
46 כמו בשאר הדברים, שאם
47 אמנם הם דברים ש"אנוס
48 רחמנא פטריה", אבל אינם
49 "כמאן דעביד" (כאילו עשה)
50 – "אנוסא כמאן דלא עביד"⁵
51 – אנוס – כמי שלא עשה,
52 ואילו כאן הרי זה כאילו
53 עשה מצד זה ששליח
54 הציבור מוציאו ידי חובתו, וכדאיתא – כפי שאנו מוצאים בגמרא⁶
55 גבי עם שבשדות דאניסי, – שהם אנוסים, ויוצאים ידי חובת
56 תפלת שמונה עשרה עצמה בחזרת השליח צבור – לא מדובר
57 על "קדושה" ו"ברכו", כי אם אודות "שמונה עשרה" עצמה, כאלו
58 שמעו ממש, וגם קדושה וברכו בכלל. – ששליח הציבור מוציאו
59 ידי חובתו, הרי, שמי שהוא אנוס ואי אפשר לו בשום אופן לשמוע
60 "קדושה" ו"ברכו", מוציאו השליח ציבור ידי חובה, הרי שגם אותו
61 יוציא שליח הציבור ידי חובתו, ואל לו להפריע אחרים מלהתפלל
62 באריכות. והנה, זאת חקרונה, כן הוא אף גם בדורות

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ע"פ ש"א ב, כד. ולהעיר אשר שם מדובר ע"ד קרבנות, ועיכוב יחוד זו"ן (שבת נה, ב) – תפלה יחוד שכינה וקוב"ה". 2. ראה מגילה כט, א. 3. ברכות לב, ב. 4. נציבים כז, א. 5. שו"ע אדה"ז סקכ"ד ס"א. 6. ר"ה לה, א. 7. ליתר הסברה, כדאי להעתיק אגרות של רבנו הזקן (נדפסה ב"אגרות קודש" – אדמו"ר הזקן, קה"ת תשמ"ט סימן ט"ו): לאורן הרבני הנגיד המפורסם גבר הזקן על האברך מוה' אלכסנדר נ"י, הנה אף כי לא ידעתיה ולא אכיר מראהו אך לשמע און שמעתיהו אשר רוח ה' נוססה בו שלא לעמוד בסוד משחקים המלעיגים בחפצים לעבוד את ה' באמת עבודה שבלב זו תפלה כי ידם רמה בתורה ובגמ"ח ומי יתן והי' זה להם באמת כל הימים. אך עתה עברו תורות חלפו חוק בהוסדם יחד עלי לגזור גזירת שמד על התפלה להתפלל כמותם דוקא בחפזון ובלי שום תנועה והרמת קול כמלאכי עליון בהגיעם למדריגה העליונה אשר אין למעלה הימנה כמ"ש בעמרם תרפנה כנפיהם ואף ג"ז בכת העליונה הנקראים שרפים ולא בשאר כתות כמ"ש והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול וכו' וגם בשרפים כתי' קול המולה כו' וגם בתנועות משונות כמבואר בפיוטים ע"פ פרקי היכלות. ולכן אין רא' מצדיקים הראשונים שהיו גדולים ממלאכי השרת. אבל אנן ימימי דיתמי העולה בדעתם להדמות להם אין זה כ"א רוע לב ושקר בימינם. וגם האומרים תפלה מדרבנן לא ראו מאורות מימיהם כי אף שנוסח התפלה ומנינה ג' פעמים ביום הוא מדרבנן עיקר ענינה ומהותה הוא יסוד כל התורה לדעת את ה' להכיר גדלו ותפארתו בדעה שלימה ומיושבת בבינת הלב שייתבונן בזה כ"כ עד שתתעורר נפש המשכלת לאהבה את שם ה' לדבקה בו ובתורתו ולחפץ מאד במצותיו אשר כל ענין זה נעשה לנו בזמן הזה ע"י אמירת פסד"ז וברכות ק"ש לפניה ולאחריה בפה מלא ובקול המעורר כוונת הלב וכולי האי ואולי. משא"כ רשב"י וחבריו ה' די להם בק"ש לבד לכל ענין זה שהי' נקנה להם בהשקפה ראשונה בשפלות הלב הנאמן בבריתו אתם. אבל בזמן הזה כל הקרוב אל ה' וטעם טעם בתפלה פעם א' ביין וישכיל כי בלעדה

1 הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל חֲכָמֵי הַמִּשְׁנָה וְהַגְמָרָא, שֶׁהִיְתָה תּוֹרַתָם קִבֵּעַ
2 וְעִקָּר עֲבוֹדָתָם, – עִיקָר עֲבוֹדַת ה' לִיְמוֹד תּוֹרָה, וְלֹא תַפְלֹתָם.
3 – הָרִי גַם אִזּוּ הָיָה עֲנִין הַתּוֹפֵלָה בִּאֲרִיכוּת עֲנִין שֶׁל חַיִּים וְאֲרִיכוּת יָמִים.
4 וּמִכָּל שֶׁבֶן עֵתָהּ הַפֶּעַם – בּוֹמֵנֵנוּ אֲנִי, בְּעִקְבֹת מְשִׁיחָא, שְׂאִין –

5 לִיְמוֹד תּוֹרַתֵנוּ קִבֵּעַ, מִצּוֹק
6 הָעֵתִים, וְעִקָּר הָעֲבוֹדָה

7 בְּעִקְבֹת מְשִׁיחָא הִיא –

8 עֲבוֹדַת הַתּוֹפֵלָה, כְּמוֹ

9 שֶׁכָּתַב הָרֵב חַיִּים וְיִטָּאֵל

10 וְלֹא בְּעֵין חַיִּים וּפְרִי עֵץ

11 חַיִּים⁸, – שֶׁעִיקָר הָעֲבוֹדָה

12 בּוֹמֵנֵנוּ אֲנִי, הַזֶּמֶן שֶׁל עֲקוֹבַת

13 מְשִׁיחָא, הִוא עֲבוֹדַת הַתּוֹפֵלָה

14 – מִכָּל שֶׁבֶן וְקָל וְחֹמֶר

15 שֶׁרָאוּי וְנִכּוֹן לִתֵּן נַפְשֵׁנוּ

16 מִמֶּשׁ עָלֶיהָ. – עַל עֲבוֹדַת

17 הַתּוֹפֵלָה, וְהִיא – הַתּוֹפֵלָה

18 בִּאֲרִיכוּת תּוֹךְ הַתּוֹבֵנּוֹת

19 בַּגְּדוּלוֹת ה', הִיא חוֹבָה שֶׁל

20 תּוֹרָה מִמֶּשׁ, לְמִבְיָנֵי מִדָּע

21 – הַמְבִינִים תּוֹעֵלֹת

22 הַהִתְבּוֹנְנוֹת וְעִמָּךְ הַדַּעַת

23 קִצָּת, כֹּל חֵד לְפָנֵים שְׁעִירָא

24 דִּילִיתָ, – כֹּל אֶחָד לִפִּי

25 שִׁיעוּרוֹ. כִּפִּי שְׁאוּמֵר רַבְּנוּ

26 הֶזְקֵן בַּחֲלָק הָרֵאשׁוֹן שֶׁל סֵפֶר

27 ה'תניא" בפרק מ"א,

28 שִׁיעוּרוֹ שֶׁל דְּבַר,

29 שֶׁהַתּוֹבֵנּוֹת תּוֹפֵל עֲנִין הִירָאָה אוֹ הָאֲהָבָה, אֵינִי דּוֹמֵה בְּכָל אֶחָד:

30 יֵשׁ מִי שֶׁבַּהֲתּוֹבֵנּוֹת וְהַעֲמַקְתָּ הַדַּעַת מַעֲטָה הִוא מֵתַעוֹרֵר בִּירָאָה אוֹ

31 בִּאֲהָבָה; וְיֵשׁ מִי שֶׁנִּדְרַשְׁתָּ לוֹ הַתּוֹבֵנּוֹת אֲרוּכָה יוֹתֵר וְהַעֲמַקְתָּ הַדַּעַת

32 חֻזָּקָה יוֹתֵר. הַהִתְבּוֹנְנוֹת וְהַעֲמַקְתָּ הַדַּעַת אֵלָּה, צְרִיכוֹת לִהְיוֹת בְּסִדּוֹר

33 שֶׁכָּחוּ שֶׁל מְקוֹם בְּרוּךְ־הָאֵל⁹ בְּפִסְקֵי דְּזִמְרָה וְשִׁתִּי בְּרִכּוֹת

34 שֶׁלִּפְנֵי קְרִיאַת שְׁמֵעַ: "וְיִצֹר" וְ"אֶהְיֶה" – "אֲהַבֵּת עוֹלָם", לְעוֹרֵר

35 בָּהֶן – בִּבְרִכּוֹת שֶׁלִּפְנֵי קְרִיאַת שְׁמֵעַ, הָאֶהְיֶה הַמְּסַתֵּר בְּלִבּוֹ כֹּל

36 יִשְׂרָאֵל, לֵבָא – שֶׁאֲהַבָה זֶה תּוֹבָא, לְבַחֲנִית גְּלוּי בְּהַתְגַּלּוֹת הַלֵּב –

37 שֶׁבִּמְקוֹם שַׁעַר אוֹ הִיתָה אֲהַבָה זֶה מְסוֹתֶרָת בַּעֲמֹק הַלֵּב, תּוֹבָא

38 לְהַתְגַּלּוֹת הַלֵּב, בְּשַׁעַר קְרִיאַת שְׁמֵעַ עֲצֻמָּה, – אַחֲרֵי בְרִכּוֹת קְרִיאַת

39 שְׁמֵעַ, שְׁוֹאֵת הִיא מִצּוֹת הָאֶהְיֶה שֶׁבְּפִסְקֵי¹⁰: "וְאֶהְיֶה וְגו'" כֹּל

40 לְכַבֵּד גּו', הַנִּמְנִית רִאשׁוֹנָה¹¹ בְּתִרְיָג מִצּוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב

41 הַרְמֵב"ם וְל¹², שֶׁהִיא מִסּוּדֵי הַתּוֹרָה וְשִׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ לְכָל רִמ"ח
42 – 248, מִצּוֹת עֲשֵׂה, – כִּפִּי שְׁאוּמֵר רַבְּנוּ הֶזְקֵן בַּחֲלָק הָרֵאשׁוֹן שֶׁל סֵפֶר
43 ה'תניא" בפרק ד' ש'המקיימן באמת הוא האוהב את שם הוי", שכדי
44 לקיים באמת רמ"ח מצוות העשה, מן ההכרח שתהיה "אהבת ה'".

45 ציווי זה של "ואהבת" הוא

46 חובה של תורה על ענין

47 ההתבוננות בתפלה, לעורר

48 ולגלות את האהבה, שכן,

49 על אהבה עצמה הרי לא

50 שייך שום "ציווי", "ואהבת",

51 כי אהבה היא הרי מדה

52 שבלב ועל מדה שבלב לא

53 מתאים שום ציווי, שהרי, אם

54 יש לאדם מדה זו – הרי שיש

55 לו, ואם אין לו אותה מדה –

56 מה יעזור כאן הציווי (על

57 פעולה של דיבור מתאים

58 ציווי, אבל לא על רגש

59 הלב), וכפי שאכן שואל הרב

60 המגיד ממזריטש¹³: כיצד

61 מתאים הציווי "ואהבת"?

62 והוא עונה, שהציווי אינו על

63 האהבה, כי אם על

64 ההתבוננות, שיהיה "שמע

65 ישראל", שתהיה

66 ההתבוננות בענין "ה' אלקינו

67 ה' אחד" ואז "ואהבת" –

68 תאהב (מלשון הבטחה). על

69 כל פנים, הרי הציווי "ואהבת", הוא, שתהיה ההתבוננות בתפלה

70 שתביא ל"ואהבת" – הרי שהתפלה באריכות ובהתבוננות היא חובה

71 של תורה. בִּי עַל אֶהְיֶה הַמְּסַתֵּר בְּלִבּוֹ כֹּל יִשְׂרָאֵל בְּתוֹלְדָתָם

72 וּמִכָּעַם לֹא שִׁיךְ צִוּוֹי כָּלָל. – שְׁנֵאמַר ש'ואהבת" הַכּוֹנֵה לְהֵאֲהָבָה

73 הַמְּסוֹתֶרָת בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁכֵּן, הִיא הָרִי יִשְׁנָה, וְלֹא זְקוּקִים לָהּ

74 לְצִוּוֹי "ואהבת". אֵלָּה הַצִּוּוֹי הִוא לְגִלּוֹת אֶת הָאֲהָבָה, שֶׁלֹּא זֶה בְּלִבְדָּה

75 שֶׁתִּהְיֶה בַּהֲתַגְלּוֹת בְּנַפֶּשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁל יְהוּדִי, כִּי אִם גַּם בְּנַפְשׁוֹ

76 הַחַיּוֹנִית, שֶׁם לֹא הִיתָה לִפְנֵי זֶה בְּכָלָל, אֶף לֹא בַּהֲעֵלֶם – וְדַעַת לְנִכּוֹן

77 נִקְלָה, בִּי בְּשִׁתְּהָאֶהְיֶה הִיא מְסַתֵּרָת – הִיא עוֹדִינָה בְּנַפֶּשׁ הָאֱלֹקִית

78 לְבִדָּה, וּבְשִׁתְּהָאֶהְיֶה לְבַחֲנִית גְּלוּי לְנַפֶּשׁ הַחַיּוֹנִית – אֵיזִי הִיא

79 בְּהַתְגַּלּוֹת הַלֵּב בְּחֻלָּל שְׁמָאֵלִי, – שֶׁהִוא מְקוֹם מִשְׁכַּן נַפֶּשׁ

80 הַחַיּוֹנִית. – הָרִי הִיא מְנִיעָה אוֹ כֹּל עֲנִינֵי הָאָדָם, וְזֶהוּ עֲנִין בְּרוּר

לא ירים איש את ידו ואת רגלו לעבוד ה' באמת כ"א מצות אנשים מלומדה כמ"ש יען כי נגש העם בפיו כו' וע"כ השטן מקטרג עלינו ביותר וד"ל. וע"כ על כל דברי האגרת הזאת באתי לעורר נפש נדיבה ללבוש בגדי קנאה לקנאות לה' ולתורתו להפך מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושי' ותחשב לו לצדקה לדור ודור עד עולם כמשאדו"ל אלו נאמר ארור אשר לא יעשה לא ה' תקומה לשונאי ישראל עכשיו שנאמר ארור אשר לא יקים כל המחזיק ומקים העושים מעלה עליו הכתוב כאלו קיים כל התורה כולה וה' יהי בעזרו ויגמור בעדו כי הבא לטהר כו'. ומגודל בטחוני בה' קצתי ואו"ש מאדה"ש כנפש או"נ דו"ש. שניאור זלמן באאמו"ר ברוך נ"י. 8. פע"ח שער התפלה פ"ז. 9. טואו"ח ס"ב. 10. ואתחנן ו. ה. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ק (בסהמ"צ להרמב"ם היא מ"ע ג'. בזח"א יא, ב: א' - יראה, ב' - אהבה, ג' ידיעת ה' וכו'). ולהעיר מל' חז"ל (ע"ז עג, א) "ראשון ראשון בטל". ולהעיר מתניא חינוך קטן דאהבה שרש לכל מ"ע (כולל גם מ"ע דיראה) (שורש מל"ת) ובמילא) שורש כל המצות". 12. הלי' יסוה"ת רפ"ב. 13. וראה גם בהוספות לספר אור תורה להה"מ (הוצאת קה"ת) סי"ב.

- 1 נִיצוּצוֹת הַמְּזִכֵּר שֶׁם בְּעֵץ חַיִּים וּפְרִי עֵץ חַיִּים¹⁶ גְּבִי תַפְלָה, – האדם, מִתְפַּעֵל וְנִתְקֵן מִמְּלָכוּשִׁים – שהוא לובש אותם, וְדִירָה
2 שבתפלה מבררים ניצוצות, שְׁלֹכֵן – התפלה, הִיא עֶקֶר הָעֲבוּדָה – שהוא דר בה, כו'. – הרי שכל עניני העולם מנוצלים בענינים של
3 בַּעֲקֻבוֹת מְשִׁיחָא, לְכַרְדּ – נפש האלקית וקדושה. בזה
4 נִיצוּצוֹת כו', – בירור מתבטא ענין בירור
5 הניצוצות שבתפלה, מתבטא
6 בכך שֶׁהוּא בְּחִינַת 1
7 אֶתְהַפָּכָא – (=הפיכת הרע 2
8 לטוב), או אֶתְכַפֵּיָא – 3
9 (=כפיית הרע), שֶׁל נֶפֶשׁ 4
10 הַחַיּוּנִית לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית 5
11 בְּנוֹדָע, "כִּי הָדָם הוּא" 6
12 הַנֶּפֶשׁ כו"¹⁴, – וחיות 7
13 האדם, וְהָדָם מִתְחַדֵּשׁ בְּכָל 8
14 יוֹם מֵאֲכָלִין וּמִשְׁקִין, – 9
15 שהאדם אוכל ושותה, הרי שהאדם משתמש, עבור הנפש האלקית
16 והקדושה, בכל האוכלים ומשקים ומברר את הניצוצות שבהם, וְגַם

קונטרס אחרון

ופע"ח גבי תפלה שלכן היא עיקר העבודה בעקבות משיחא לברר ניצוצות כו' שהוא בחי' אתהפכא או אתכפי' של נפש החיונית לנפש האלקית כנודע כי הדם הוא הנפש כו' והדם מתחדש בכל יום מאוכלין ומשקין וגם מתפעל ונתקן ממלכושים ודירה כו'. משא"כ בדורות הראשונים שהיו נשמות האלקות גדולי הערך היה הביורר נעשה כנוע בק"ש לבד וברכות שלפניה ופסד"ז בקצרה וכו' וד"ל:

- וּבְרָכוֹת שֶׁלִּפְנֵיהֶּ וּפְסוּדִי דוֹמְרָה בְּקִצְרָה וכו', – שמוזה בלבד כבר
נעשה ביהודי התגלות האהבה והתוצאות של האהבה, וְדִי לְמַכְבִּין:

יום שבת קודש י"ח כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 324, הוכח תכיה... עד עמ' קסג, זה כו'.

- 33 "הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ"¹ – אומרים על כך חכמינו ז"ל: "אִפְלוּ
34 מֵאֵה פְּעָמִים". – למרות שכבר הוכיחו פעם ועוד פעם – יעשו זאת
35 אפילו מאה פעמים, וְלֹאֲתָא,
36 – אומר רבנו הזקן, לֹא
37 אוֹכֵל לְהִתְאַפֵּק וּלְהִתְרַשֵּׁי 9
38 מְלֻעָק עוֹד – למרות 10
39 שרבנו הזקן כבר עורר 11
40 והוכיח על כך, בְּקוֹל עֲנוֹת 12
41 חֲלוּשָׁה: – מצד העגמת 13
42 נפש שבענין, בְּמִטּוֹתָא 14
43 מְנִיכּוֹ, בְּרַחֲמִין נְפִישִׁין, – 15
44 הריני מבקש מכם ברחמים 16
45 רבים, חוֹסוּ נָא עָלַי 17
46 נִפְשׁוֹתֵיכֶם, וְהִשְׁמְרוּ 18
47 וְהִזְהִירוּ מֵאֵד מֵאֵד עָלַי 19
48 הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוּדָה 20
49 שְׂבִלָב – זו תַּפְלָה¹⁴ בְּכוֹנָה, 21
50 לְהִתְחַיֵּל – התפלה, בְּלֵם 22
51 יָחַד בְּאֶחָד מְלָה בְּמִלָּה, 23
52 וְלֹא זֶה בְּכַח זֶה בְּכַח, וְזֶה 24
53 דְּיוֹמָם וְזֶה מִשִּׁית שִׁיחָה 25
54 בְּמִלָּה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ. וְעַקֵּר
55 הַסֵּבֶה וְגִרְמָא בְּנֻקִּין – וגורם הנזק, מה שלא מתפללים כולם יחד
56 כפי שצריך להיות, הוּא מְהִיּוֹרְדִים לְפָנֵי הַתְּבָה, – לפני ה"עמוד",

14. ראה יב, כג. 1. קדושים יט, יז. 2. ב"מ לא, א. 3. ע"פ ל' הכתוב – תשא לב, יח. 4. תענית ב, א. ספרי עקב יא, יג. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: (בספר לקוטי ביאורים ס"ע תפז): "לפשוט רגליו" – ע"פ ל' שו"ת הרשב"א ח"א ס' תג (הובא בב"י או"ח סנ"ג), 'החוטף' – ראה חולין (קלג, א) יל"ש (הובא בפרש"י) בלק תשסט: 'חוטפין ק"ש'. 'אפרת' – אולי הכוונה לב' הפי' בזה הובאו בדר"ק (ש"א א, א): מיוחס, פליג חולק בקודשיא כו'.

1 - אלה שמתפללים בלחש ולא - אלה ש-חוטפים חם ושלום,
2 וכמבאר בתקנות ישנות בכמה עירות, - שנקבע בהן כך. ועתה
3 - אומר רבנו חזקן, באתי לחדשן ולחזקן ולאמץ, כל ימוטו עוד
4 לעולם חם ושלום, (בכתב יד: גואלד גואלד), - כך היה כתוב
5 בכתב יד רבנו חזקן,
6 באידיש⁶ "גואלד גואלד",
7 עד מתי יהיה זה לנו
8 למקש, - שלא להתפלל
9 בכונה כפי שצריך להיות,
10 ולא די לנו בכל התוכחות
11 והצרות שעברו עלינו ה'
12 ישמרנו, וינחמנו בכפלים
13 לתושיה, ויטהר לבנו
14 לעבדו באמת, חזקן
15 ואמץנו לכבדו כל
16 המיחלים לה'.⁸ גם -
17 לקבוע, לומר כל השם
18 בכל שנה ושנה, ובכל עיר
19 ועיר לחלק המסכתות על
20 פי הגורל או ברצון, -
21 איזו מסכת ברצוןו ללמוד
22 במשך השנה, ועיר שיש
23 בה מנינים הרבה - יגמרו
24 - לימוד כל הש"ס, בכל
25 מנין ומנין, ואם איזה מנין
26 קמן מהכיל - ואין בו
27 מספיק אנשים לחלק כל
28 הש"ס, יצרפו אליהם
29 אנשים מאיזה מנין גדול,
30 בכל ישנה, חק ולא יעבר.
31 - שמוכרחים לסיים כל
32 הש"ס במשך השנה. וכל
33 אחד ואחד מהלומדים הנ"ל - שלומדים מסכת מהש"ס כפי
34 שחולק, יגמרו לעצמו - לומר בכל שבוע ה'תמינא אפי'
35 שבתהלים - פרק קימ'. - בו כל אות היא התחלה של שמונה
36 פסוקים המתחילים באותה אות; שמונה פסוקים בהתחלת האות
37 אל"ף וכך באות ב"ת עד ת"ו. לכאורה: איזו שייכות יש באמירת
38 תהלים ללימוד הש"ס? - אומר על כך הרבי הקודם נשמתו עדן
39 בשיחה קדושה¹⁰, שמכאן רואים, מתי לימוד הש"ס הוא בשלימות?
40 - כאשר יחד עם הלימוד ישנה אמירת תהלים, ולאמירת תהלים
41 צריכים ללימוד הש"ס. ולזהויות מתקמת חלישות הדור אין ב"ה
42 בכל אחד ואחד להתענות בראוי לו, - כנזכר ב"אגרת
43 התשובה"¹¹ מספר הצומות שספרי המוסר קבעו לצום על כל חטא

קונטרס אחרון

ולא בלחש ולא חוטפים ח"ו וכמבאר בתקנות ישנות
בכמה עיירות. ועתה באתי לחדשן ולחזקן ולאמץ
כל ימוטו עוד לעולם ח"ו (בכ" גואלד גואלד) עד
מתי יהיה זה לנו למוקש ולא די לנו בכל התוכחות
והצרות שעברו עלינו ה' ישמרנו וינחמנו בכפלים
לתושיה ויטהר לבנו לעבדו באמת. חזקן ואמץנו
לבבכם כל המיחלים לה'. גם לומר כל הש"ס בכל
שנה ושנה ובכל עיר ועיר לחלק המסכתות עפ"י
הגורל או ברצון. ועיר שיש בה מנינים הרבה יגמרו
בכל מנין ומנין. ואם איזה מנין קמן מהכיל יצרפו
אליהם אנשים מאיזה מנין גדול בכל ישונה חק ולא
יעבור. וכאו"א מהלומדים הנ"ל יגמרו לעצמו בכל
שבוע התמינא אפי' שבתהלים קי"ט. ולזהויות מחמת
חלישות הדור אין כח בכל אחד ואחד להתענות
כראוי לו. לזאת עצה היעוצה כמארז"ל כל השומר
שבת כהלכתו מוחלין לו על כל עוונותיו. כהלכתו
דייקא. לכן מוטל על כל אחד ואחד להיות בקי
בהלכתא רבתא לשבתא. וגם יזהר מאד שלא לשוח
שום שיחה בטילה ח"ו. בהיות מודעת זאת ל"ה כי
בכל המצות יש פנימיות וחיצוניות וחיצוניות מהשבת
הוא שבייתה מעשיה גשמיית כמו ששבת ה' מעשות
שמים וארץ גשמיים. ופנימית השבת היא הכוונה
בתפלת השבת ובת"ת לדבקה בה' אחד כמ"ש שבת
לה' אלקיך וזו היא בחי' זכור. ובחי' שמור בפנימיות
ה' מעשות שמים וארץ גשמיים, ופנימית - מצות
השבת היא תפילה בתפלת השבת ובתלמוד תורה - להתפלל
וללמוד בכונה, לדבקה בה' אחד, כמו שכתוב¹⁴: "שבת לה'
אלקיך", - שענין השבייתה שהיא עליה, כפי שזה באדם בשעה
שנח ממלאכה, עולה אז הכוח, שהיה מלוכב במלאכה - למקורו
בנפש, כך הוא ענין השבייתה של שבת, התעלות הנפש (שהיתה
עסוקה בימי החול ב"עובדין דחול", בעניני חולין) הנפש עולה לה'
אלקיך, ה' אחד. וזו - פנימיות השבת, היא תפילה "זכור", -
שני ענינים בשבת "זכור" ו"שמור": "זכור את יום השבת לקדשו",
ו"שמור את יום השבת לקדשו"¹⁵, הרי ענין הכוונה והתעלות נפש
היהודי בשבת, בתפלה ובתורה - הן הבחינה של "זכור", ובחינת

44 - כדי להיות לרצון להקדוש ברוך הוא (אחרי התשובה) כמו לפני
45 החטא, לזאת עצה היעוצה כמארז"ל¹²: כל השומר שבת
46 כהלכתו מוחלין לו על כל עוונותיו - "בהלכתו" דייקא, -
47 המלה "בהלכתו" היא כאן בדיוק, שכדי להיות שומר שבת כהלכתו
48 - מן ההכרח שתהיה ידיעת
49 הלכות שבת. לכן מוטל על
50 כל אחד ואחד - חובה,
51 להיות בקי ב"הלכתא
52 רבתא לשבתא". - בהלכה
53 הגדולה של שבת, בהתאם
54 ללשון הגמרא¹³ בנוגע
55 שצריך למשמש בבגדיו
56 בערב שבת עם חשיכה כדי
57 להישמר מאיסור בשבת.
58 כלומר, ישנן הלכות
59 בהלכות שבת שאינן מורות
60 מזה הוא איסור - כי אם גם
61 איך להישמר מאיסור. וגם
62 יזהר מאד שלא לשוח
63 שום שיחה בטילה חם
64 ושלום. - בשבת. תהיות
65 מודעת זאת - ידוע הדבר
66 ליודעי חן, - יודעי חכמה
67 נסתרה, תורת הקבלה, פי
68 בכל המצות יש פנימיות
69 וחיצוניות, - הפנימיות
70 והרוחניות של המצוה,
71 והחיצוניות והפעולה
72 הגשמית של המצוה,
73 וחיצוניות - של המצוה,
74 מהשבת היא שבייתה
75 מעשיה גשמיית, כמו
76 ששבת ה' מעשות שמים וארץ גשמיים, ופנימית - מצות
77 השבת היא תפילה בתפלת השבת ובתלמוד תורה - להתפלל
78 וללמוד בכונה, לדבקה בה' אחד, כמו שכתוב¹⁴: "שבת לה'
79 אלקיך", - שענין השבייתה שהיא עליה, כפי שזה באדם בשעה
80 שנח ממלאכה, עולה אז הכוח, שהיה מלוכב במלאכה - למקורו
81 בנפש, כך הוא ענין השבייתה של שבת, התעלות הנפש (שהיתה
82 עסוקה בימי החול ב"עובדין דחול", בעניני חולין) הנפש עולה לה'
83 אלקיך, ה' אחד. וזו - פנימיות השבת, היא תפילה "זכור", -
84 שני ענינים בשבת "זכור" ו"שמור": "זכור את יום השבת לקדשו",
85 ו"שמור את יום השבת לקדשו"¹⁵, הרי ענין הכוונה והתעלות נפש
86 היהודי בשבת, בתפלה ובתורה - הן הבחינה של "זכור", ובחינת

6. ראה לקוטי שיחות חכ"ג ע' 415. 7. ל' הכתוב - וארא ו, 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' הכתוב - תהלים לא, כה". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לא ראינו נזהרין בזה". ובמקום אחר מוסיף הרבי: "ולזהויר אשר בכמה מקומות נהוג לומר קאפטיטל זה ביום השבת לאחר תפלת מנחה (וכן ה') נהוג אאמור ד"ל". 10. ספר השיחות תש"ד ע' 48. 11. פרק ג'. 12. שבת קיח, ב. 13. שבת יב, א. 14. יתרו כ, י. 15. ואתחנן ה, יב.

השמירה והמנוחה 9
מדיבורים בענינים גשמיים, 10
כי זה לעומת זה כו' 16: - 11
הדיבורים בענינים גשמיים - 12
הם ה"לעומת זה" של 13
שביתת והתעלות היהודי 14
בשבת - בענינים של תפלה 15
ותורה. 16

קונטרס אחרון

היא השביתה מדיבורים גשמיים כמו ששבת ה' מו"ד
מאמרות שנבראו בהם שמים וארץ גשמיים כי זה
לעומת זה כו':

1 "שמור" בפנימיות היא
2 השביתה מדיבורים
3 גשמיים, כמו ששבת ה'
4 מו"ד מאמרות שנבראו
5 בהם שמים וארץ גשמיים,
6 - "שמור" בחיצוניות היא
7 השמירה ממלאכה ועשיה,
8 ו"שמור" בפנימיות היא

16. ע"פ קהלת ז, יד.

גוט יום טוב.

לשנה טובה בלמוד התסידות ודרכי התסידות תכתבו ותתתמו.

אגרות קודש

ב"ה, י"ב כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מוה"ר שמעון שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מג' כסלו והקודם לו. וגם לאחר ביאורו במכ' אינו מובן סיבת שתיקתו הארוכה ואין צועקין על העבר.

בשאלתו אודות מנהגי הארציט שאין עוברים לפני התיבה בש"ק מלפני הארציט וכו'. אם יש למנוע אותם הרוצים לעבור לפני התיבה, הנה כגון דא לא שמעתי, ואיני מבין התועלת בזה.

בהנוגע לעשות ציורים על העמוד וכן כתבת שונות. לדעתי חשש בדבר בלבול כוונת המתפלל והיסח הדעת בתפלה בה עומד שלא תמיד מתאמת להכתוב על העמוד והתיבה.

והא דבכמה בתי כנסיות אין נזהרים בזה, י"ל טעמים שמפני הרגילות בהכתב וציורים אין חוששים שיגרסו להיסח הדעת מפני הרגילות שבהם, והוא ע"ד המבואר בנוגע לנשיאת כפים דאם דש בעירו שאני. ובכ"ז לדעתי הוא תירוץ כל שהוא, כיון שמתחלפים היורדים לפני התיבה ובהם גם כאלו שאין מתפללים אפילו בבית הכנסת זה ולא ראו הציורים אפילו באקראי, וצ"ע נ"כ שאו"ח ס"צ סכ"ג.

בשאלתו אודות אמירת ברכו לפני עלינו ביום קריאת התורה. הנה מעולם לא שמעתי ע"ד מנהג זה ובטח יבארו בפרטיות יותר, אם הכוונה גם לתפלת שחרית דיוס ב' וה' וכו'.

בענין הסליחות בצום גדלי'. נראה לי וכן הנהגתי בביהכ"נ כאן, שמזכור רחמין יאמרו ע"פ הסדר דכל ימי הסליחות - ולא כנדפס בקובצי סליחות וגם לא כמו בערב ראש השנה.

ומובן ג"כ שאם אומרים בתוך התפלה אין לומר עוה"פ אשמנו וכו', למנהג ע"פ האריז"ל שאין לאומרו אלא פעם אחת.

בברכה.

יום ראשון

תהלים:
מפרק סו
עד פרק סח

יום חמישי

יב כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישלח, חמישי עם פירש"י.

תהלים: סרסח.

תניא: ומ"ש בע"ח . . . שוכן וכו' וד"ל.

ברכת "שפטרני" מברכים בלא שם ומלכות, ומברכים אותה גם ביום ב', ה', בראש חודש, ולא דוקא בשבת.

מקבל בדינו בשם מורנו הבעל שם טוב: כששומעים דבר לא טוב על אחד מישראל, גם אם אין מכירים אותו, צריך להצטרף צער רב, כי אחד מהם הוא בודאי לא טוב: אם אמת הדבר שמספרים על פלוני, הלא הוא לא טוב; ואם אינו אמת, הלא המספר נמצא במצב לא טוב.

יום שני

תהלים:
מפרק סט
עד פרק עא

יום ששי

יג כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישלח, ששי עם פירש"י.

תהלים: סט-עא.

תניא: ולהבין פרטי . . . דו"א.

אמר אאמו"ר: חסידות משנה את המציאות ומגלה את המהות. והמהות של האיש הישראלי אין להעריך ולשער, כי הוא חלק מן העצם, והתופס במקצתו כאלו תופס בכולו, וכשם שהעצם אין לו שעור כך החלק אין לו שעור, ע"ד הכנף מין כנף – עס איז מעהר ניט וואס עצמות האט בורא געווען א נשמה אז זי זאל זיין א נברא – וחסידות מגלה את המהות.

אמר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: חסידות משנה את המציאות ומגלה את המהות. והמהות של האיש הישראלי אין להעריך ולשער, כי הוא חלק מן העצם, והתופס במקצתו כאלו תופס בכולו, וכשם שהעצם אין לו שעור כך החלק אין לו שעור, על דרך "הכנף – מין כנף" – אין זה אלא ש"עצמות" ברא נשמה, שהיא תהיה נברא – וחסידות מגלה את המהות.

יום שלישי

תהלים:
מפרק עב
עד פרק עז

שבת

יד כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישלח, שביעי עם פירש"י.

תהלים: עב-עז.

תניא: דוד . . . 320 בעת צרתו.

מברכין ברכת המזון בכוס של ברכה, אף שאין צערה.

הכוס – על כף היד, והאצבעות זקופות. אוחו הכוס מאמירת "רבותי מיר וועלען בענטשען" [=רבותי נברך] עד אחרי סיום ברכה שלישית, שאז מעמידו על השלחן.

באחת משיחותיו באר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב], ותכן דבריו: יש צדיק, ישר, תמים, חסיד. צדיק על שם קיום מצות עשה – ממשיך גלויים דסדר ההשתלשלות. ישר על שם קיום לא תעשה – גלויים למעלה מסדר ההשתלשלות. תמים – ערנסטקייט [=רצינות] – גלויים ד"טעם עצו ופריו שוים", התחברות סובב-כל-עלמין וממלא-כל-עלמין. למעלה מכלם – חסיד, ויש בזה ג' מדרגות: א) שעניני העולם אינם מטרידים ומבלבלים אותו. כל אחד ואחד יכול להגיע לזה, וכל אחד ואחד מחייב להגיע לזה. ב) שכל עניניו הם אלקות. ואף ש"לא רחוקה היא ממך גו'" – מכל מקום אין זה שיך לכל אחד ואחד. ג) מה שכתוב בתקני זהר: "איהו חסיד המתחסד עם קונו עם קן דיליה" [=עם מקורו; ה'], ופרש בספר של בינונים [=ספר התניא] שזהו ליחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בתחתונים ולא לרוות נפשו הצמאה בלבד.

יום רביעי	יום ראשון	טו כסלו	ה'תש"ד
תהלים: מפרק עז עד פרק עח	שיעורים. חומש: וישב, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: עז-עח. תניא: אך מה שהי' . . . ואחור ע"ש.		
	בתו"א ד"ה וישב: "ואינה יכולה לראות באהבה", צ"ל "ואינה יכולה להיות באהבה". רבינו הזקן סיפר לבנו אדמו"ר האמצעי: דער זיידע (הבעש"ט) זאגט אז מ'דארף האבען מסירת נפש אויף אהבת ישראל, אפילו צו א אידען, וועלכען מ'האט קיינמאל ניט געזעהן.		

ב"תורה אור" דבור המתחיל "וישב": "ואינה יכולה לראות באהבה", צריך להיות: "ואינה יכולה להיות באהבה".
רבינו הזקן ספר לבנו אדמו"ר האמצעי: הסבא (הבעל שם טוב) אומר שצריך שתהיה מסירת נפש על אהבת ישראל, גם ליהודי שאף פעם לא ראו.

יום חמישי	יום שני	טז כסלו	ה'תש"ד
תהלים: מפרק עט עד פרק פב	שיעורים. חומש: וישב, שני עם פירש"י. תהלים: עט-פב. תניא: וצדקה . . . א"ס ב"ה.		
	יסוד עקרי בשיטת חב"ד הוא, אשר המוח השליט על הלב בתולדותו, ישעבד את הלב לעבודת ה' יתברך, מתוך השפלה הבנה והעמקת הדעת בגדלת בורא העולם ברוך הוא.		

יום שישי	יום שלישי	יז כסלו	ה'תש"ד
תהלים: מפרק פג עד פרק פז	שיעורים. חומש: וישב, שלישי עם פירש"י. תהלים: פג-פז. תניא: הנה לא . . . וכו' וד"ל.		
	חסידות חב"ד פותחת שערי היכלי חכמה ובינה, לידע ולהפיר את מי שאמר והיה העולם בהשגה שכלית, מעוררת רגשי הלב להתפעל באותה מדה שכלב המחייבת מהשפלה זו, ומורה דרך אשר כל אחד ואחד לפנים שעורא דיליה [לפי רמתו] יכול לגשת אל הקדש לעבד את הו' במוחו ולבו.		

שבת קודש	יום רביעי	יח כסלו	ה'תש"ד
תהלים: מפרק פח עד פרק פט	שיעורים. חומש: וישב, רביעי עם פירש"י. תהלים: פח-פט. תניא: הוכח תוכיח . . . לעומת זה כו'.		
	במנוחה אין אומרים תחנון. הצ"צ כותב: אהבה דבחי' ועמך לא חפצתי (היינו) שלא לחפץ שום דבר זולתו ית', ולא אפילו שמים וארץ שהם ג"ע עליון ותחתון, כי רק ביו"ד נברא כו', אלא תהי' האהבה רק לו ית' לבד, דהיינו למהו"ע ית' ממש. וכך הי' נשמע הלשון ממור"ר נ"ע (רבינו הזקן) בדביקותו. שהי' אומר בזה הלשון:		

איך וויל זע גאָר ניסט, איך וויל ניט דיינ ג"ע איך וויל ניט דיינ עוה"ב כו' איך וויל מער ניט אז דיך אליין.

ה"צמח צדק" כותב: אהבה דבחינת "ועמך לא תפצתי", (היננו) שלא לחפץ שום דבר זולתו תברך, ולא אפלו שמים וארץ שהם גן עדן עליון ותחתון, כי רק ביו"ד נברא כו', אלא תהיה האהבה רק לו תברך לבד, דהיננו למהותו ועצמותו תברך ממש. וכך היה נשמע הלשון ממורי ורבי נשמתו עדן (רפנו הזקן) בדבקותו. שהיה אומר בזה הלשון: איני חפץ מאומה; איני רוצה את גן העדן שלך, איני רוצה את העולם הבא שלך כו', רצוני לא יותר מאשר אותך בלבד.

גוט יום טוב.

לשנה טובה בלמוד החסידות ודרכי החסידות תכתבו ותחתמו.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

יום ראשון י"ב כסלו ה'תש"ע

בין תמורת הפסח לתמורת הפסח שאבד

חצות לא הקריבוהו הרי הוא 'דחוי' ואם נמצא לאחר חצות לא נקבע כ'פסח', וממילא אינו 'דחוי'. ומקשה ה'לחם משנה':

לכאורה, פסקי הרמב"ם בהלכה זו סותרים: כאן פסק כרבי זירא שדין התמורה – אם קריבה שלמים או תרעה עד שיפול בה מום – נקבע לפי זמן ההקרבה, ואילו בהלכות קרבן פסח (פ"ד ה"ו) פסק כרבה שהדבר תלוי בשחיטה עצמה ולא בזמנה? וביאר ה'ערוך השלחן' (ס"ו ר"מ ס"ט ט"ו):

בהל' קרבן פסח מדובר בתמורת פסח שנאבד ונמצא, היינו שהבהמה שנמצאה ראויה היתה להקריבה ונדחתה בידיים, ובהה הקובע הוא השחיטה בפועל – שכאשר שחטו את השניה ולא את הראשונה, דחיה בידיים, וגם תמורתה כמוה. ואילו כאן מדובר בתמורה עצמה, שלעולם אין מקריבים אותה בפסח, וממילא לא שייך בה דין 'דחיה', ולכן הקובע הוא זמן חצות היום, כי קודם חצות לא הגיע זמן ההקרבה, ולא נקבע שם פסח עליו וממילא גם תמורתו כמוהו, אבל אם המיר אחר חצות, כשהפסח ראוי להקריבה, הרי חל על התמורה שם 'מותר הפסח' והרי היא קריבה שלמים.

הלכות תמורה פרק ג, הל' א: תמורת הפסח – אם המיר בו קדם חצות יום ארבעה עשר, אין תמורתו קרבה, אלא תרעה עד שיפול בה מום, ויביא בדמיה שלמים.

בהמה שהוקדשה לפסח ואבדה והפרישו בהמה אחרת במקומה ואחר כך מצאו את זו שאבדה – אם נמצאה קודם שחיטת השניה, אינה קריבה בתורת שלמים (ואינה דומה ל"מותר הפסח" שדינו להיקרב בתורת שלמים, אלא היא) כקרבן דחוי שאינו ראוי להקריבה, כיון שעמד לפנינו בשעת שחיטה וכבר נקבע בשם פסח, אלא ש'דחהו בידיים' (רש"י שם). והוא הדין בתמורת הפסח – אם הבעלים אמר על בהמה אחרת שתהא תמורת הראשונה, אין השניה קריבה, אבל אם הראשונה נמצאה לאחר שחיטת השניה לשם פסח – הרי היא קריבה על המזבח בתורת שלמים, כדין "מותר הפסח", שמאחר שלא עמד בפנינו בשעת השחיטה "לא קבעתו שעת שחיטה בשם פסח ולא נדחה בידיים" (רש"י שם וראה פסחים צו, ב).

ונחלקו אמוראים בדבר (פסחים שם): לדעת רבה הגורם הקובע אם הפסח הראשון (וכן תמורתו) קרב או לא, הוא, אם הראשון נמצא קודם שחיטת הפסח המוחלף או אחריו, ואילו לדעת רבי זירא הקובע הוא זמן מציאתו, שאם נמצא לפני חצות ובהגיע

יום שני י"ג כסלו ה'תש"ע

טומאת גולל ודופק

הראב"ד משיג ואומר שטומאת גולל ודופק היא מן התורה שכן למדו בגמרא (חולין עב, א): "וכל אשר יגע על פני השדה, להביא גולל ודופק", אך הרמב"ם סובר שמכיון שאין הדבר

הלכות טומאת מת פרק ב הל' ט"ו: הגולל או הדופק – מטמאין כמנע ובאחל בקבר, וטמאתם מדברי סופרים; ואין מטמאין במשא.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

אמנם הלכה כסתם משנה (אהלות שם) שגולל ודופק אינם מטמאים במשא, אך הדבר טעון הסבר: הן אמת שאי אפשר ללמוד בהיקש ממת (כנ"ל), אבל הרי אפשר ללמוד טומאת משא בגולל ודופק בקל וחומר מנבילה, שאם נבילה שהיא טומאת ערב ואינה מטמאה באהל מטמאת במשא, גולל ודופק שמטמאים שבעת ימים ומטמאים באהל, כל שכן שיטמאו במשא.

ולכן, חזר בו הרמב"ם מדבריו בפירוש המשניות ופסק שטומאת גולל ודופק היא מדברי סופרים, כי אם היו טמאים מן התורה היו צריכים לטמא גם במשא, כנ"ל.

(מנחת חינוך מצוה רס"ג)

מפורש בפסוק אין זו אלא אסמכתא (כסף משנה).

והעיר ה'מנחת חינוך' שבפירוש המשניות (אהלות פ"ב מ"ד) כתב הרמב"ם שטומאת גולל ודופק היא מן התורה כי מהפסוק (במדבר יט, טז) "וכל הנוגע בעצם או בחלל או במת או בקבר" לומדים ש"דין הקבר כדין המת, כמו שהמת עצמו מטמא במגע ובאהל כך הקבר בכללו, עליונו והיקפו, מטמא במגע ובאהל". אמנם, אינו מטמא במשא כי במת עצמו טומאת משא נלמדת בקל וחומר מנבילה (לעיל פ"א ה"ב) ודבר הנלמד בקל וחומר אינו יכול ללמד בהיקש.

ומדוע פסק הרמב"ם כאן שטומאת גולל ודופק היא רק מדברי סופרים?
יש לומר:

יום שלישי י"ד כסלו ה'תש"ע

טומאת מגע בהריגה

גדר טומאת מגע הוא חיבור בין כוח ההורג למת וכיון שבפועל נוצר מגע בין ההורג והמת (והוא שגרם למוות), הרי אלמלא ה"תלמוד לומר" היה מסתבר לטמא, מה גם שאפילו בנגיעת כלי "בחיבורי המת", הנגיעה מטמאה.

ומסיבה זו נקט רש"י זריקת חץ דווקא ולא אבן, כי בניגוד לאבן החץ הוא דבר המקבל טומאה והרי טומאת מגע אפשרית דווקא במגע באמצעות דבר המקבל טומאה.

לדעת הרמב"ם, לעומת זאת, טומאה בחיבורין (על ידי מגע) אינה מן התורה (ראה ה"ב) ואת דין "כל הורג נפש טמא" הוא מביא בהלכה של "החרב – כמת" ו"הוא הדין לשאר כלים, בין כלי מתכות וכו'", ו"הוא הדין לנוגע בהן כנוגע במת עצמו, מה המת מטמא... אף כלים שנטמאו במת" מי שיגע בהם טמא.

ואם אין טומאה בחיבורין מן התורה, אין 'הוזה אמינא' לומר שהחיבור שהרג מטמא ולכן הזכיר הרמב"ם גם הריגה באבן שאינה מקבלת טומאה, כדי להדגיש את שלילת הסברה שהטומאה נובעת ממעשה ההריגה שהרי במצב זה אין הבדל אם ההריגה היתה בדבר המקבל טומאה או לא.

(לקושי שיחות כרך כ"ח עמ' 200)

הלכות טומאת מת פרק ה, הל' ג: וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ, שֶׁהָיָה יָדָה חֵץ וְהָיָה זֶרֶק אֲבֹן וְהָיָה נִמְקָא שְׂבָעַת יָמִים! אֵלֶּא הֲוֵינָא נֶפֶשׁ בְּחֶרֶב וְכִיּוֹצֵא בָּהּ; מִפְּנֵי שְׁנִטְמָא בְּנִגְיַתָּהּ בְּכָלִי שְׁתָּהֵרַג בּוֹ – שְׁתָּהֵרַי נִנְעֵה כְּכָלִי בְּמַת.

על הפסוק (דברים לא, יט) "ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תחתטאו..." מפרש רש"י: "רבי אומר, בהורג בדבר המקבל טומאה ולמדך הכתוב שהכלי מטמא אדם בחיבורי המת כאילו נוגע במת עצמו. או יכול אפילו זרק בו חץ והרגו תלמוד לומר: 'וכל נוגע בחלל'. מקיש הורג לנוגע: מה נוגע על ידי חיבורו אף הורג על ידי חיבורו".

יש לשים לב לשינויים בין דברי הרמב"ם כאן לפירוש רש"י על התורה:

א) לגבי הסברה שההורג ביריית חץ יטמא במת, אומר הרמב"ם "וכי תעלה על דעתך" (היינו שהדבר אינו מתקבל כלל על הדעת), אבל רש"י אומר "יכול ... תלמוד לומר...", היינו שאלמלא ה"תלמוד לומר" היינו אומרים זאת. ב) הרמב"ם מוסיף גם זריקת אבן.

ויש לבאר:

רש"י סבור שהיה מקום לומר שההורג בחץ יטמא כי לדירו

יום רביעי ט"ו כסלו ה'תש"ע

עצי נוי בבית עלמין

כגירסת המשנה לפנינו – שאילן סרק אסור לנטוע ומותר לקיים ואילן מאכל אסור אף לקיים (ולא משום טומאת הפירות, אלא) כדי למנוע מאנשים לקבוע דירותיהם תחת העצים ולבוא לידי טומאה. וכיון שבעצי מאכל החשש גדול יותר אסור אף לקיימם, ואילו בעצי סרק שהחשש קטן, התירו לקיימם (כסף משנה).

ומעשה בממשלת פולין שביקשה לסלול שדרה בבית העלמין היהודי בקרקא, והסכימו השלטונות לבטל את תכניתם באם יטעו עצים בבית העלמין, והתיר הגר"מ פיינשטיין לנטוע עצי סרק, וכתב שאם הדבר נעשה לכבוד המתים השוכנים שם, מותר גם לדעת הראב"ד (אגרות משה יור"ד סי' רמ"ז).

הלכות טומאת מת פרק ח, הל' ג': אֵין נוֹטְעִין בְּתוֹכָהּ אֵילָנִי מֵאֵכֶל, מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׂרָשִׁין מַגִּיעִין עַד הַמַּת.

במשנה (אהלות פ"ח מ"ג): "שדה שאבד קבר בתוכה... אינה נטעת כל נטע ואין מקיימין בה אילנות, חוץ מאילן סרק שאינו עושה פירות". ולכאורה משמע שבאילן מאכל אם עבר ונטע אסור לקיימו, ובאילן סרק, לכתחילה אסור ואם נטע יקיימו (וכן פירש הר"ש בפירוש א').

אך לדעת הרמב"ם האיסור הוא רק באילן מאכל, כי השרשים מגיעים למת והפירות נטמאים. ואם נטע מותר לקיימו, כי גירסת המשנה לפי הרמב"ם היא, "אינה נטעת כל נטע חוץ מאילן סרק" שמותר לנטוע לכתחילה. ואילו הראב"ד נקט

יום חמישי ט"ז כסלו ה'תש"ע

בין ארץ ישראל לארץ העמים

באמצעות קיום רצונו, "למה נקראה שמה ארץ? שרצתה לעשות רצון קונה". ו"ארץ העמים" היא מצב של פירוד וריחוק מהקדושה, "עם מלשון עוממות (כמו גחלים עוממות), שהם דברים נפרדים וזרים ורחוקים ממעלת המלך" (שער היחוד והאמונה, פ"ז).

ומלמדת אותנו ההלכה, שבכוחו של יהודי לפעול בענייני "ארץ העמים" את הטהרה של "ארץ ישראל": כאשר ענייני הרשות 'בלועים' ומוקפים משלושת צידיהם בהנהגה של "עשה כאן ארץ ישראל", הרי הם טהורים. יתירה מזו, גם אם טרם הגיע למצב שענייני הרשות 'נבלעים' בענייני הקדושה, ביכולתו לפעול שיהיו 'דרכים' שבאמצעותם מגיעים לענייני הקדושה, ועל ידי זה הוא מחדיר גם בענייני הרשות מטהרתה של "ארץ ישראל".

(תורת מנחם תשנ"ז, ח"ד, עמ' 312)

הלכות טומאת מת פרק יא, הל' יב: עֲזֵרוֹת הַמִּבְלָעוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - בְּזֶוֹן סִיסִית וְחִבְרוֹתֶיהָ, אֲשֶׁקְלוֹן וְחִבְרוֹתֶיהָ - אֵף עַל פִּי שְׁפִטוֹרוֹת מִן הַמַּעֲשֵׂרוֹת וּמִן הַשְּׂבִיעִית, אִין בְּהֵן מְשֹׁם אֶרֶץ הָעַמִּים. וְחֻקֹּת דְּרָכִים שֶׁל עוֹלֵי בָבֶל מְהוֹרוֹת, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן מִבְלָעוֹת בְּאֶרֶץ הָעַמִּים.

כלומר, למרות שעיירות אלו אינן מארץ ישראל אלא מחוץ לארץ ופטורות מהמעשר ומהשביעית, כיון שהן מובלעות בארץ ישראל (בהיותן מוקפות בשטחה של ארץ ישראל משלושה צדדים, ורק הצד הרביעי פתוח לחוץ לארץ) – טהורות הן, ואין בהן טומאת ארץ העמים (שבהל' א').

יתירה מזו, אפילו "דרכים של עולי בבל" הרחוקות מארץ ישראל אבל מובילות אליה, אף הן טהורות. וביאור העניין בעבודת ה':

"ארץ ישראל" היא צד הקדושה מצב של אחדות עם הקב"ה

יום שישי י"ז כסלו ה'תש"ע

חלון לאור וחלון לאויר

ופירש הר"ש (בפירוש הראשון) שאכן שתי הלכות שונות הן: המשנה הראשונה עוסקת בחלון להכניס אור, ואילו השניה בדרך המשמש להשקיף דרכו לצורך שמירה על הבית. ולכן רק בניית בית מבטלת את ייעודו של חלון זה ושיעורו טפח על טפח, כדין חלון העשוי לתשמיש, אבל אם עשו רק תיקרה על החלון אין היא מבטלת את השימוש בו ודי בשיעורו הקודם, כפונדיון.

אבל לדעת הרמב"ם (והר"ש בפירושו השני) שתי המשניות עוסקות בחלון לאור, והמשנה השניה באה להוסיף שהחלון צריך להיות פתוח לאויר העולם גם מלמעלה, ואם יש מעליו תקרה הרי היא מאפילה עליו, והשיעור הנאמר לגבי "חלון העשויה לאורה" הוא רק כאשר "אין עליו תקרה אלא גלוי הוא לשמש".

(כסף משנה)

הלכות טומאת מת פרק יד, הלכה א: חֲלוֹן שֶׁעָשָׂהוּ הָאָדָם לְאוֹרָה, כִּדִּי שִׁיבְנֵם מִמֶּנּוּ הָאוֹר - שְׁעוֹרֵי כְּפוֹנְדִּיוֹן, וְהַמְטָאָה יוֹצֵאָה מִמֶּנּוּ... וְחֲלוֹן הַנַּעֲשֶׂה לְאוֹרָה, הוּא שֶׁאֵין עָלָיו תְּקֵרָה אֲלָא גָלוּי הוּא לְשִׁמְשׁ.

מקור הדין במשנה (אהלות פי"ג מ"א): "העושה מאור בתחלה, שיעורו מלא מקדח גדול של לשכה". כלומר, העושה חור בכותל כדי להכניס אור לבית שיעורו להביא (או להוציא) את הטומאה כעובי המקדח שמשתמשים בו בלשכת בית המקדש, והוא כפונדיון האיטלקי, שקוטרו שליש טפח (רע"ב ותפא"ר).

וממשיכה המשנה (שם מ"ב): "חלון שהוא לאויר, שעורה מלא מקדח, בנה בית חוצה לו, שעורה בפותח טפח". ויש לעיין האם ה"מאור" שבמשנה א' וה"חלון שהוא לאויר" במשנה ב' הם היינו הך או שני דברים שונים?

שבת קודש י"ח כסלו ה'תש"ע

אוהל המביא ואוהל החוצץ

ועומד על ידי אדם או כלים, למשל, לוח אבן רחב היה מונח על ארבעה בני אדם ותחתיו היו טומאה וכלים, הרי הוא מביא ואינו חוצץ והכלים נטמאו.

ובמקרה כזה, גם כלים שהיו מעל הלוח טמאים ואפילו אם לא היו מכוונים כנגד הטומאה. כי בגלל האוהל הרי זה כאילו הטומאה נמצאת בכל המקום שתחתיו.

ועדיין יש הבדל מסויים בין כלים שהיו מכוונים כנגד הטומאה לכלים שלא היו מכוונים כנגדה: הכלים המכוונים כנגד הטומאה טמאים משום כלים המאהילים על המת ואילו כלים שאינם מכוונים כנגד הטומאה טמאים משום שנגעו בכלים שהאהילו על המת, למרות שלא היה מגע בין הכלים.

(אנצ"ת, ערך אוהל המת)

הלכות טומאת מת פרק יז, הל' ה: כָּל הַכֵּלִים שֶׁאֵמְרָנוּ שֶׁמִּבְיָאִין אֶת הַטֹּמְאָה, וְאִין חוֹצֵצִין - אִם הָאֹהֶל הַכֵּלִי עַל הַמֵּת - כָּל הַכֵּלִים שֶׁעַל גִּבּוֹ טֹמְאִים כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנֵנוּ, וְטֹמְאֵתָן מְשֹׁם כָּלִים הַמְאֵהִילִין עַל הַמֵּת.

דבר שמאהיל על המת או שהמת מאהיל עליו, בתנאים מסוימים הרי הוא מביא את הטומאה ובמקרים אחרים חוצץ מפני הטומאה:

אדם וכלים (ואפילו כלים שאינם מקבלים טומאה), נעשים אוהל לטמא ואינם נעשים אוהל לטהר, כלומר שמביאים את הטומאה אך אינם חוצצים מפניה.

ואם האהל היה נתון על גבי ארבעה אבנים או על גבי בהמה וחייה, הרי הוא חוצץ בפני הטומאה. אמנם, אם האוהל נסמך

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י"ב-י"ח כסלו ה'תש"ע

יום ראשון י"ב כסלו ה'תש"ע

הלכות תמונה

יש בכללן שלש מצוות – אחת מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא ימיר; (ב) שתהיה התמונה קדש, אם המיר; (ג) שלא ישנה הקדשים מקדשה לקדשה. ובאור מצוות אלו – בפרקים אלו.

הלכות תמונה פרק א

א. כל הממיר [החליף בהמת חולין בבהמת קודש] – לוקה על כל בהמה ובהמה שימיר, שנאמר: "לא יחליפנו, ולא ימיר אתו"; ואף על פי שלא עשה מעשה. מפי השמועה [מסורת ממשנה רבינו] למדו, שכל מצוות לא תעשה שאין בה מעשה, אין לוקין עליה – חוץ מנשבע, וממיר, ומקלל את חברו בשם [ה']; שלשה לאוין אלו – אי אפשר שיהיה בהן מעשה כלל, ולוקין עליהן. ולמה לוקין על התמונה, והרי לא שבה נתק [נסמך] לעשה [ואין לוקין עליו], שהרי נאמר: "ואם המיר ימיר". והיה הוא ותמונתו יהיה קדש? מפני שיש בה עשה, ושני לאוין; ועוד, שאין לאו שבה שונה לעשה [בכל המקרים], שהצבור והשתפין אין עושין תמונה, אם המירו – אף על פי שהן מזהרין שלא ימירו. נמצאת אומר, שהיחיד שהמיר – הרי התמונה קדש, ואפלו המיר בשבת [למדות שאין מקדישים בשבת]; ולוקה ארבעים. ואחד מן השתפין שהמיר, או מי שהמיר בקרבן מקרבנות הצבור – הואיל ויש לו בהם שתפות, הרי זה לוקה; ואין התמונה קדש.

ב. אחד הממיר בנדון או שהמיר בשגגה – הרי זה עושה תמונה [שגם החולין נהיה קדוש], ולוקה. כיצד? המתפנן לומר: 'הרי זו תמורת עולה שיש לי', ואמר: 'הרי זו תמורת שלמים שיש לי' – הרי זו תמונה, ולוקה. אבל אם דמה שמתר להמיר, והמיר, או שאמר: 'אכנס לבית זה ואמיר מדעתי' [במידה], ונכנס ושכח והמיר שלא מדעתו – הרי זו תמונה, ואינו לוקה עליה.

ג. אין אדם ממיר בהמתו [לא חלים דיני תמורה] בקרבן שאינו שלו; ואם אמר בעל הקרבן: 'כל הרוצה להמיר בבהמתי יבוא וימיר' – הרי זה ממיר בה. המיר קרבנו בבהמה שאינה שלו – אינה תמונה; שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו.

ד. המתפטר – הוא שעושה תמונה, אבל לא המקדיש. כיצד? הקדיש בהמה שיתפטר בה חברו, כגון שהקדיש קרבנות נזיר שיתפטר בהם פלוני הנזיר – אותו הנזיר, הוא שעושה בהן תמונה; אבל לא זה שהקדיש, לפי שאינו שלו. ה. היורש ממיר. הניח בהמה לשני בניו, ומת – הרי זו קרבה; ואין ממירין בה, שהרי הן בה שתפין, והשתפין אין עושין תמונה, כמו שבארנו.

ו. אין קדשי גוים עושין תמונה, מן התורה; אבל מדברי סופרים, שהגוי שהמיר, הרי זו תמונה. הקדיש הגוי בהמה שיתפטר בה ישראל, והמיר בה הגוי – הרי זו ספק תמונה. ז. אחד אנשים ואחד נשים – אם המירו, עושין תמונה.

ח. קטן שהגיע לעונת נדרים [בן י"ב] שהמיר – אף על פי שאינו לוקה, יש בו ספק אם עושה תמונה או אינו עושה. ט. אין הפהנים ממירין בחטאת ובאשם [שקיבלו להקריב] – שאף על פי שהן שלחן [לאכילה], אין זוכין בהן מחיים; שאין להן בפשר, עד שיזרק הדם. ואין הפהנים ממירין בפכור – שאף על פי שהוא זוכה בו מחיים, אינו זוכה בו מתחלה; שהרי תחלתו, בבית ישראל הוא. אבל הבצלים שהמירו בפכור כל זמן שהוא בביתם – עושין תמונה; וכן כהן שהמיר בפכור שנולד לו, לא בפכור שלקח מישראל – הרי זו תמונה.

י. אילו של כהן גדול [שמקריבו ביום כיפור] עושה תמונה; אבל פרו אינו עושה תמונה, אף על פי שהוא משלו – הואיל ואחריו הפהנים מתפפרין בו, הרי הן כשתפין בו. יא. העופות והמנחות – אינן עושין תמונה, שלא נאמר אלא "בהמה".

יב. קרבנות בדיק הבית [שנתרמו על מנת שיימכרו ודמיהם יהיו להחזקת המקדש] – אינן עושין תמונה, שנאמר במעשר: "לא יבקר בין טוב לרע, ולא ימירנו". והלא המעשר בכלל כל הקדשים היה, ולמה יצא? ללמד על הפלל [לשאר הקרבנות]: מה מעשר קרבן יחיד – יצאו קרבנות צבור, וכן השתפין. מה מעשר קרבן מזבח – יצאו קדשי בדיק הבית. מה מעשר בהמה הקש למעשר דגן, שאין חביבין בו אלא ישראל ולא גוים – יצאו קרבנות גוים, שאין עושין תמונה, כמו שבארנו.

יג. המקדיש בעלת מום קבוע, אינה עושה תמונה – מפני שלא נתקדש גופה קדוש גמור, ואינה אלא קדשת דמים; אבל המקדיש בעלת מום עובר, או שהקדיש תמימה ואחר כך נולד [נהיה] לה מום קבוע – הרי זו עושה תמונה.

יד. אחד הממיר תמים בבעל מום, או בעל מום בתמים, או שהמיר בקר בצאן, או צאן בבקר, או כבשים בעזים, או עזים בכבשים, או נקבות בזכרים, או זכרים בנקבות, או שהמיר אחד במאה, או מאה באחד, בין בבת אחת, בין בזה אחר זה – הרי אלו תמונה, ולוקה כמנזן בהמה שהמיר.

טו. אין התמונה עושה תמונה, ולא ילד בהמת ההקדש עושה תמונה, שנאמר: "והיה הוא ותמונתו" – "הוא", ולא ילדו; "ותמונתו", ולא תמורת תמונתו. אבל הממיר בבהמה, וחסר והמיר בה, וחסר והמיר – אפלו אלה, כלן תמונה; ולוקה על כל אחד ואחד, כמו שבארנו.

טז. אין ממירין אברים או עצבים בשלמים, ולא שלמים

שמים. והבהמה השלישית - היא תחת בעלת מום שנתחללה עליה, ולחללה נתפסו ולא להמיר בה; שפינון שיש לפניו דרך אסור, והיא התמורה, ודרך הטר, והוא החלול - תזקה היא, שאין אדם מניח הטר ועושה האסור; ולפיכך אינו לוקה שלש מלקיות. וכן אם אמר: 'עשר בהמות אלו תחת עשר בהמות אלו', ואחת מהן בעלת מום - אינו לוקה אלא תשע מלקיות; שהבהמה העשירית - לחללה נתפסו, ולא להמיר בה; שאף על פי שהחזק זה במלקיות הרבה, הואיל ויש שם דרך הטר, אינו מניח דבר הטר, ועושה האסור. שתי בהמות של הקדש, ואחת מהן בעלת מום, ושתי בהמות של חלין, ואחת מהן בעלת מום, ואמר: 'הרי אלו תחת אלו' - הרי התמימה תמורת התמימה, ולוקה אחת, ובעלת המום מחללת על בעלת המום; שאינו מניח הטר, ועושה האסור.

ד. האומר: 'הרי זו תמורת עולה ושלמים' - דבריו קיימין, ותמכר, ויביא בחצי דמיה תמורת עולה, ובחצי דמיה תמורת שלמים. אומר: 'הרי זו תמורת עולה ותמורת שלמים' - אם לכך נתפסו מתחלה, דבריו קיימין; ואם לא נתפסו בתחלה אלא לתמורת עולה, וחסר ואמר: 'ותמורת שלמים' - אף על פי שחסר בתוך כדי דבור - אין תופשין אלא לשון ראשון, והרי היא תמורת עולה בלבד.

הלכות תמורה פרק ג

א. ביצד דין התמורה לקרב? תמורת העולה, תקרב עולה; ואם היתה תמורתה נקבה, או בעלת מום - תרצה הנקבה עד שיפול בה מום, ותמכר, ויביא בדמיה עולה. תמורת החטאת, תמות כמו שבארנו בפסולי המקדשין. תמורת האשם - תרצה עד שיפול בה מום, ויפלו דמיה לגדבה. תמורת השלמים, כשלמים לכל דבר - טעונה סמיכה [סמיכת ידים לפני השחיטה], ונסכים, ותנופת חזה ושוק. תמורת התודה, כתודה, אלא שאינה טעונה לחם [שמביאים עם התודה], כמו שבארנו בהלכות פסולי המקדשין. תמורת הפסח - אם המיר בו קדש חצות יום ארבעה עשר, אין תמורתו קרבה, אלא תרצה עד שיפול בה מום, ויביא בדמיה שלמים; ואם המיר בו אחר חצות, הרי התמורה עצמה תקרב שלמים. תמורת הבכור והמעשר - אינן קרבין לעולם, שנאמר בבכור: "לה' הוא"; מפי השמועה [משורה רבינו] למדו, הוא קרב, ואין תמורתו קרבה; ודין המעשר, בבכור. תמורתן תרצה עד שיפול בה מום, ותאכל. תמורת הבכור, לפנהיים; ותמורת המעשר, לבפלים. וכשם שאין פודין בכור ומעשר שנפל בהן מום, כמו שבארנו בהלכות אסורי מזבח - כך אין פודין תמורתן.

ג. בהמה שהקדישה חציה עולה וחציה שלמים, תמורתה כמות; וכן כל בהמת הקדש שאינה קרבה מפני תחלת הקדשה, הרי תמורתה כמות. אומר: 'חצי בהמה זו תמורה וחציה עולה', הרי זו תקרב עולה; 'חציה עולה וחציה מעשר', תקרב עולה; 'חציה תמורה וחציה מעשר' - הרי זו ספק, ואינה קרבה.

בהן. ביצד? האומר: 'רגלה של בהמה זו', או 'ידה', תחת עולה זו, או שאמר: 'עבר בהמה זו תחת עולה זו' - אינה תמורה. וכן האומר: 'בהמה זו תחת ידה' או 'רגלה של עולה זו', או שאמר: 'בהמה זו תחת עברה של חטאת זו' - אינה תמורה.

יז. הממיר בכלאים [נולד מגדי וכבשה], או בטורפה [חולה בחולי הממית], ויוצא דפן [נולד בניתוח קיסרי], או בטמטום [סתום ואין מינו ניכר] ואנדריגיס [יש בו סימני זכר ונקבה] - אין הקדשה חלה עליהן, והרי זה כמו שהמיר בגמל או בתמור, לפי שאין במינו קרבן; ולפיכך אינו לוקה. מה בין אלו לבעל מום? בעל מום, יש במינו קרבן; אלו, אין במינו קרבן.

יח. הרובע [שור שבא על אשה] והנרבע [בהמה שבא עליה אדם] - הרי הן כבעל מום, ועושין תמורה; וכן כל פיוצא בהן.

יט. בהמה שחציה קדש וחציה חל [כגון של שותפים ואחד הקדש חלקו] - לא עושה תמורה, ולא נעשית תמורה.

כ. כל החטאות שדינן שמימותו [כגון שמתו בעלי הקרבן], אינן עושין תמורה; וכל חטאת שדינה שתדע עד שיפול בה מום ותמכר, עושה תמורה.

כא. המפריש נקבה לפסחו או לעולתו או לאשמו - עושה תמורה, ואף על פי שאינן ראויין לקרב; הואיל וירדו לקדשת דמים, והרי הן תמימין - ירדו לקדשת הגוף. אבל המפריש שעיר לחטאתו, ונשיא שהפריש שעירה לחטאתו, וכהן גדול שהפריש פרה לחטאתו [ושכל אלו לא הפרישו קרבן הראוי להם] - אינן עושין תמורה; שכל המשנה בחטאת - לא נתקדשה כלל, ואפילו קדשת דמים, כמו שבארנו בהלכות פסולי המקדשין.

הלכות תמורה פרק ב

א. התמורה - היא שיאמר בעל הקרבן על בהמת חלין שיש לו: 'הרי זו תחת זו', או 'הרי זו חליפת זו'; ואין צריך לומר, אם אמר: 'הרי זו תחת חטאת זו', או 'תחת עולה זו' - שהיא תמורה. וכן אם אמר: 'הרי זו תחת חטאת שיש לי בתוך הבית', או 'תחת עולה שיש לי במקום פלוני' - הרי זו תמורה; והוא שיש לו. אבל אם אמר על בהמת חלין: 'הרי זו תחת עולה', או 'הרי זו תחת חטאת' - לא אמר כלום; וכן אם אמר: 'הרי זו מחללת על זו', אינה תמורה.

ב. היו לפניו שתי בהמות, אחת חלין ואחת הקדש שנפל בה מום, הניח ידו על בהמת חלין ואמר: 'הרי זו תחת זו' - הרי זו תמורה, ולוקה; הניח ידו על בהמת הקדש ואמר: 'הרי זו תחת זו' - הרי זו חללה על בהמת החלין, ואין זו תמורה אלא כפודה בעלת מום בזה הבהמה.

ג. היו לפניו שלש בהמות קדשי מזבח, ואחת מהן בעלת מום שהרי היא עומדת לפדיון, ושלש בהמות תמימות חלין, ואמר: 'הרי אלו תחת אלו' - הרי שמים מן החלין תחת שמים התמימות, ותמורתן תמורה, ולוקה עליהן.

ה. וְלֹד תְּמוּנַת הָאֵשׁ, וְיִלְד וְלִדָּה עַד סוֹף הָעוֹלָם - יָרְעוּ עַד שִׁיפֵל בָּהֶם מוֹם, וְיִמְכְּרוּ וְיִפְּלוּ דְמִיָּהֶם לְנִדְבָה; וְאִם יִלְדָּה זָכָר אַחֵר שֶׁהִקְרִיב אֲשָׁמוֹ, הוֹלֵד עֲצָמוֹ יִקְרַב עוֹלָה. הַפָּרִישׁ נִקְבָּה לְאֲשָׁמוֹ (ולא זכר, כדון אשם), וְיִלְדָּה - תִּרְעָה הִיא וּבָנָה עַד שִׁיפֵל בָּהֶן מוֹם, וְיִמְכְּרוּ וְיִבִּיאוּ בְּדָמֵי שְׁנֵיהֶם אֲשָׁמוֹ; וְאִם כָּכָר הִקְרִיב אֲשָׁמוֹ, יִפְּלוּ דְמִיָּהֶן לְנִדְבָה. כָּכָר בְּאֲרָנוֹ בְּמַעֲשֵׂה הַקְּרָבָנוֹת, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאָנוּ אוֹמְרִין: 'יִפְּלוּ לְנִדְבָה' - הוּא שִׁיתֵּן הַמַּעוֹת לְשׁוּפְרוֹת (קוּפּוֹת) שֶׁהֵיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁבְּאֲרָנוֹ כָּמָה הֵן בְּשִׁקְלִים; וְכִיתֵּן דִּין מִקְרִיבִין בְּאוֹתָן הַמַּעוֹת עוֹלוֹת נִדְבָה, וְנִסְכֵּיהֶן מִשָּׁל צְבוּר, וְאִינָן טְעוּנִין סְמִיכָה (סְמִיכַת יָדִים). אָבֵל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: 'הוּא עֲצָמוֹ יִקְרַב עוֹלָה', או 'יִבִּיאוּ בְּדָמֵי עוֹלָה' - הָרִי זֶה טְעוּנָה סְמִיכָה, וְנִסְכֵּיהֶן מִשָּׁל.

ו. וְלֹד הַמַּעֲשֵׂר, וְיִלְד תְּמוּנַת הַמַּעֲשֵׂר, וְיִלְד תְּמוּנַת הַבְּכוֹר, וְיִלְדֵי וְלִדּוֹתֵיהֶן עַד סוֹף הָעוֹלָם - הָרִי אֵלּוּ לֹא יִקְרְבוּ; אֲלָא יָרְעוּ עַד שִׁיפֵל בָּהֶן מוֹם, וְיִאָּכְלוּ בְּכוֹר וּכְמַעֲשֵׂר שֶׁנִּפְּל בָּהֶן מוֹם. וְלִדּוֹת תְּמוּנַת הַבְּכוֹר, לִכְהֵן; וְלִדּוֹת מַעֲשֵׂר וְתַמְנוּתוֹ, לְבַעֲלֵיו.

ז. וְלֹד תְּמוּנַת הַפֶּסַח, כְּתַמְנוּת הַפֶּסַח: אִם הֵיְתָה אִמּוֹ קְרָבָה שְׁלָמִים, וְלִדָּה יִקְרַב שְׁלָמִים; וְאִם הִיָּה דִינָה שֶׁתִּמְכַּר, וְיִבִּיאוּ בְּדָמֵיהֶּ שְׁלָמִים - אֵף וְלִדָּה נִמְכַּר, וְיִבִּיאוּ בְּדָמֵי שְׁלָמִים. הַפָּרִישׁ נִקְבָּה לְפִסְחוֹ וְיִלְדָּה, או שֶׁהִפְרִישָׁה מִעֲבֶרֶת - הִיא וְיִלְדָּה יָרְעוּ עַד שִׁיפֵל בָּהֶן מוֹם, וְיִבִּיאוּ בְּדָמֵיהֶן פֶּסַח; וְאִם נִשְׁאַרָה נִקְבָּה זֶה עַד אַחֵר הַפֶּסַח, או שֶׁיִּלְדָּה אַחֵר הַפֶּסַח - תִּרְעָה הִיא וְיִלְדָּה עַד שִׁיפֵל בָּהֶן מוֹם, וְיִבִּיאוּ בְּדָמֵיהֶן שְׁלָמִים.

ח. וְלִדּוֹת הַקֶּדָּשִׁים שֶׁיִּצְאוּ דֶּרֶךְ דָּפֶן (בְּנִיתוּחַ), או שֶׁיִּלְדוּ טְמֵטִים (סִתּוּם וְאִין נִיכַר מִיָּנִין) וְאִנְדְּרָגִינִס (יֵשׁ בּוֹ סִימָנֵי זָכָר וְנִקְבָּה), וְכָלֵאִים (נּוֹלַד מֵעַד וּכְבֻשָּׁה), וְיִטְרָפָה (חֹלָה בְּחוּלִי שְׁמִמִּית) - הָרִי אֵלּוּ יִפְּדוּ, וְיִבִּיאוּ בְּדָמֵיהֶן קֶרֶן הָרָאוֹי לְהִבִּיאוּ בְּדָמֵי וְלֹד שָׁל זֶה.

ט. וְלֹד בְּעֻלַּת מוֹם - הָרִי הוּא כּוֹלֵד הַתְּמִימָה לְכָל דָּבָר, וְיִקְרַב כְּרָאוֹי לוֹ.

י. קֶדָּשִׁים שֶׁהִפִּילוּ גָּפֶל או שְׁלִיָּה (כִּסֵּס שֶׁהֻעֹבֵר מוֹנַח בּוֹ) - קָרְבוֹ, וְהָרִי הֵן אֲסוּרִין בְּהִנָּה.

יא. הַמִּשְׁנָה אֵת הַקֶּדָּשִׁים מִקְדָּשָׁה לְקִדְשָׁה, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּכֹכּוֹר: "לֹא יִקְדִּישׁ אִישׁ אֶת־", שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה עוֹלָה או שְׁלָמִים; וְהוּא הַדִּין לְשַׁאֵר הַקֶּדָּשִׁים, שֶׁאִין מִשְׁנִין אוֹתָם מִקְדָּשָׁה לְקִדְשָׁה אַחֶרֶת - אַחַד קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, וְאַחַד קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבֵּית. בִּיצֵד? אִם הַקֶּדֶשׁ לְבֶדֶק (הַחֻקָּה) הַהִיכָל, לֹא יִשְׁנֶה לְבֶדֶק הַמִּזְבֵּחַ; וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה. וְאִין לֹוֶקֶין עַל לֹא זֶה.

יב. בִּיצֵד מַעֲרִימִין עַל הַבְּכוֹר, לְהַקְדִּישׁוֹ לְמִזְבֵּחַ הַקֶּדֶשׁ אַחֵר? מִקְדִּישׁוֹ בְּכֶטֶן קֶדֶם שְׁיִלְד, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יִכְפֹּר לָהּ" בְּבִהְמָה לֹא יִקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ - מִשִּׁיבְכָר, אִי אֶתָּה מִקְדִּישׁוֹ; אָבֵל אֶתָּה מִקְדִּישׁוֹ בְּכֶטֶן. לְפִיכָּךְ יֵשׁ לוֹ לֹוֶמֶר: 'מָה שֶׁבְּמַעֲיָה שָׁל מִבְּכֶרֶת זֶה, אִם הוּא זָכָר, הָרִי זֶה עוֹלָה'; אָבֵל אִינוֹ יָכוֹל לֹוֶמֶר: 'זִכְחֵי שְׁלָמִים' - שֶׁאִינוֹ מִפְּקִיעַ אוֹתוֹ

ד. הַמִּקְדִּישׁ בְּעֻלַּת מוֹם עוֹבֵר, וְאִין צָרִיף לֹוֶמֶר תְּמִימָה, וְאַחֵר כָּךְ נּוֹלַד בָּהּ מוֹם קְבוּעַ וְנִפְדִּית, וְהִמִּיר בָּהּ אַחֵר שֶׁנִּפְדִּית (בְּבִהְמַת חוֹלִין) - הָרִי זֶה (וְהַחֻלִּין) תְּמוּנָה. וְאִינָה קְרָבָה וְאִינָה נִפְדִּית, אֲלָא מִנִּיתָה עַד שֶׁתִּמּוֹת; אִינָה קְרָבָה, מִפְּנֵי שֶׁבָּאָה מִכָּח קִדְשָׁה דְּחוּיָה (שֶׁהִיא שׁוֹנָה נִפְדִּית כְּבָר); וְאִינָה נִפְדִּית, שֶׁאִין בְּכָח קִדְשָׁתָה לְתַפְּשׁ פְּדִינָה (לְקַדֵּשׁ אֶת הַמַּעוֹת).

ה. כָּל הַתְּמוּנוֹת שֶׁהֵיוּ בְּעָלֵי מוֹמִין קְבוּעִין מִתַּחֲלָתָן - הָרִי אֵלּוּ יִפְּדוּ; וְאִינָן יוֹצֵאִין לְחִלִּין לְכָל דָּבָר, כְּדִי שִׁיְהִיו מִתְּרִין בְּגִזָּה וְעִבּוּדָה אַחֵר פְּדִינּוֹן - שֶׁהַקֶּדֶשׁ חָלָה בְּתַמּוּנָה עַל בְּעֻלַּת מוֹם קְבוּעַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹרַע בְּטוֹב" - "וְרַע" הָאֶמּוֹר כָּאן, הוּא בְּעַל מוֹם וְכִיּוּצָא בּוֹ שֶׁאִינוֹ רָאוֹי לְקָרֶבֶן, וְאֵף עַל פִּי כֵּן כְּתוּב בּוֹ: "יִהְיֶה קִדְשׁ".

ו. עוֹלָה שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּזָבָחִים (שְׁלָמִים), וְהִמִּיר בְּאַחַד מִן הַתַּעֲרֹכֶת - הָרִי זֶה מְבִיאוּ בְּהֶמָּה אַחֶרֶת, וְאוֹמֵר: 'אִם תְּמוּנַת עוֹלָה הִיא זֶה, הָרִי בְּהֶמָּה זֶה שְׁלָמִים; וְאִם תְּמוּנַת שְׁלָמִים הִיא זֶה, הָרִי בְּהֶמָּה זֶה עוֹלָה'; וְנִמְצָאָה בְּהֶמָּה שֶׁהִבִּיאוּ עִם הַתְּמוּנָה, כְּעוֹלָה וְשְׁלָמִים שֶׁנִּתְעַרְבוּ זֶה בְּזֶה וְיִירְעוּ עַד שִׁיפּוֹל בָּהֶם מוֹם. חֲזַר וְהִמִּיר בְּאַחַת מִשְׁתֵּיָּהֶן, וְאִין יָדוּעַ בְּאִינָה מִהֵן הִמִּיר - מְבִיאוּ זָבָח (בְּבִהְמַת חוֹלִין) אַחֵר מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאוֹמֵר עַל הַתְּמוּנָה הַשְּׁנִיָּה: 'אִם תְּמוּנַת תְּמוּנָה הִיא זֶה, הָרִי זֶה שֶׁהִבִּיאוּ חִלִּין; וְאִם תְּמוּנַת עוֹלָה או שְׁלָמִים הִיא, הָרִי זֶה שֶׁהִבִּיאוּ עוֹלָה או שְׁלָמִים'; וְהָרִי זֶה שֶׁהִבִּיאוּ עִם הַתְּמוּנָה הַשְּׁנִיָּה, כְּזָבָח וְתַמּוּנָה שֶׁנִּתְעַרְבוּ זֶה בְּזֶה. וְכָכָר בְּאֲרָנוֹ דִּין הַתַּעֲרֹכֶת בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין.

ז. שְׁלָמִים שֶׁנִּתְעַרְבוּ בְּכוֹר או בְּמַעֲשֵׂר, וְהִמִּיר בְּאַחַד מִהֵן - הָרִי זֶה לֹא יִקְרַב; אֲלָא יָרְעָה עַד שִׁיפֵל בּוֹ מוֹם, וְיִאָּכֵל בְּכוֹר או כְּמַעֲשֵׂר, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ.

יום שני י"ג כסלו ה'תש"ע

הלכות תמונה פרק ד

א. בִּיצֵד דִּין וְלִדּוֹת הַקֶּדָּשִׁים? וְלֹד שְׁלָמִים, וְיִלְד תְּמוּנַת שְׁלָמִים - הָרִי אֵלּוּ פְּשָׁלִים, וְהֵן עֲצָמֵן פְּשָׁלִים לְכָל דָּבָר. וְכֵן וְלֹד הַתּוֹדָה, וְיִלְד תְּמוּנָתָה - הָרִי אֵלּוּ יִקְרְבוּ כְּתוּדָה, אֲלָא שֶׁאִין טְעוּנִין לָחֵם; שֶׁאִין מְבִיאוּ לָחֵם אֲלָא עִם הַתּוֹדָה עֲצָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל זֶבַח הַתּוֹדָה" - עָלָיו, וְלֹא עַל וְלִדָּה וְלֹא עַל תְּמוּנָתָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמּוּרִים? בְּוִלְדוֹת עֲצָמֵן; אָבֵל וְלִדֵּי וְלִדּוֹת, אִינָם קְרָבִים - שֶׁמִּתּוֹךְ מַעֲשֵׂי נֶכֶד שֶׁהוּא מִשְׁקָה אוֹתָן לְגַדֵּל מִהֵן עֲדָרִים עֲדָרִים, וְלִפְיָכָךְ קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְלֹא יִקְרִיבֻם.

ב. וְלֹד הַחֲטָא - יָמוֹת, וְאִין צָרִיף לֹוֶמֶר וְלֹד תְּמוּנָתָה. ג. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַחֲטָא, וְיִמְצָא בָּהּ (בְּבִטְנָה) כֵּן אֲרַבְעָה חֵי - הָרִי זֶה נֶאָכֵל כְּבִשֵּׁר הַחֲטָא; שְׁוִלְרֵי הַקֶּדָּשִׁים, בְּמַעֲשֵׂי אִמּוֹן הֵם קְדוּשִׁים.

ד. וְלֹד תְּמוּנַת הָעוֹלָה, וְיִלְד וְלִדָּה עַד סוֹף הָעוֹלָם - הָרִי אֵלּוּ כְּעוֹלָה, וְהֵן עֲצָמֵן יִקְרְבוּ עוֹלָה. הַפָּרִישׁ נִקְבָּה לְעוֹלָתוֹ (ולא זכר, כדון עוֹלָה), וְיִלְדָּה - אֵף עַל פִּי שֶׁיִּלְדָּה זָכָר - יָרְעָה עַד שִׁיפֵל בּוֹ מוֹם, וְיִבִּיאוּ בְּדָמֵי עוֹלָה.

הלכות טמאת מת פרק א

א. המת מטמא במגע ובמשא ובאהל, טמאת שבועה; וטמאת מגע ואהל, מפרשין בתורה - שנגמר: "הנגע במת, לכל נפש אדם - וטמא שבעת ימים", ונגמר: "כל הבא אל האהל וכל אשר באהל, יטמא שבעת ימים".

ב. טמאת משא, מפי השמועה [נסורת ממשח רבינו]; וקל וחמר הדברים: אם נבלה שהיא טמאת ערב [- עד הערב] ואינה מטמאה באהל מטמאה במשא, שנגמר: "והנשא את נבלתם" - המת, לא כל שכן?! ומה נבלה שמנגעה טמאת ערב, משא טמאת ערב - אף המת שמנגעו טמאת שבועה, משאו טמאת שבועה. אין טמאת משא במת מדברי סופרים, אלא דין תורה. ויראה לי, ששיתק ממנה הכתוב [- מלכותה בפירושו], בדרך ששיתק מאסור [לבוא על] הבת, לפי שאסור בפרוש אפלו בת הבת, ושיתק מאסור אכילת בשר בחלב, לפי שאסור בפרוש אפלו בשולו - כך שיתק מטמאת משא במת, לפי שטמא בפרוש אפלו טמאת אהל, וכל שכן משאו.

ג. טמאת מגע האמורה בכל מקום, בין במת בין בשאר המטמאים - הוא שיגע האדם בבשרו בטמאה עצמה; בין בידו, בין ברגלו, או בשאר גופו, אפלו בלשונו - הרי זה טמא. וכן יראה לי, שאם נגע בצפרנו או בשנו - נטמא; כיון שהם מחברים לגוף, הרי הם כגוף. אבל אם תחב אדם טמאה בכוש [- מקל], והכניסה לתוך גורנו של אדם טהור, ולא נגעה בלשונו, או שהכניסה לתוך מצי האשה מלמשה, ולא נגעה בבשרה - לא נטמא הבולע משום נוגע, שהרי לא נגע; שנגיעת פנים, אינה נגיעה.

ד. קרום שעל המכה, הרי הוא כעור הבשר לענין מגע טמאות. וכשות [- שער דק] של קטן, אינן כעור הבשר. כיצד? מי שנגעה טמאה בקרום מכתו - נטמא, כאלו נגעה בעורו; נגעה בשער הדק שעל בשר הקטן, לא נטמא. וכן אדם טמא שהיתה בו מכה, ונגע הטהור בקרום מכת הטמא - נטמא; אם היה קטן טמא, ונגע הטהור בפשות שלו - לא נטמא; בין בטמאת מת, בין בשאר הטמאות. וכן לכלוכי צואה וטיט, וכיוצא בהן מדברים שחוצצין על הגוף - אינם כעור הבשר, לא לטמא ולא להתטמא.

ה. כשם שאדם מתטמא בנגיעתו בטמאה, כך הכלים; שכלן מתטמאין בנגיעת הטמאה בהן, חוץ מקלי חרש - שאינו מתטמא אלא מאורו בלבד, כמו שיתבאר בהלכות כלים. וזה כלל גדול בטמאות: כל המטמא אדם במגע, מטמא כלים; וכל שאינו מטמא אדם במגע, אינו מטמא כלים [ואין אדם וכלים מקבלים טמאה אלא מאב הטמאה].

ו. טמאת משא האמורה בכל מקום, בין במת בין בשאר כל המטמאים במשא - הוא שישא האדם הטמאה, אף על פי שלא נגע בה; אפלו היה בינו לבניה אבן - וישא, נטמא. ואחד הנושא על ראשו, או על ידו, או על שאר גופו, ואחד הנושא הוא בעצמו, או שנושא אחר והניחה למעלה מזה [- על גבו] - הואיל ונשאת עליו מכל מקום, נטמא. ואפלו היתה הטמאה תלויה בחוט, או בשערה,

מקדשתו, כדי להנות בו. ואם אמר עם יציאת רב ראשו: "יהיה עולה" - הרי זה בכור, ואינו עולה.

יג. ואין מערימין על בהמת הקדש להקדיש עברה קדשה אחרת, אלא הרי הוא כקדשת אמו - שולדות הקדשים, ממעי אמן הם קדושים, כמו שבארנו; והרי כל עבר מהם בקדשת אמו, ואינו יכול לשנותו בכטן בדרך שעושה בכור - שהבכור, ביציאתו הוא שמתקדש. אף על פי שכל חקי התורה גזרות הן, כמו שבארנו בסוף מעילה, ראוי להתבונן בהן; וכל שאמה יכול לתן לו טעם, תן לו טעם. הרי אמרו חכמים הראשונים, שהמלך שלמה הבין רב הטעמים של כל חקי התורה. יראה לי, שזה שאמר הכתוב: "ויהיה הוא ותמורתו יהיה קדש", כענין שאמר: "ואם המקדיש יגאל את ביתו, ונסף חמישית כסף ערפך עליו". ירדה תורה לסוף מחשבת האדם, וקצת יצרו הרע - שטבעו של אדם נוטה להרבות קנינו ולחוס על ממונו, ואף על פי שגדר והקדיש, אפשר שחזר בו ונחם, ויפדה בכחות משווי; אמרה תורה: אם פדה לעצמו, יוסיף חמש. וכן אם הקדיש בהמה קדשת הגוף, שמא יחזר בו; וכיון שאינו יכול לפדותה, יחליפנה בכחותה ממנה, ואם תתן לו רשות להחליף הרע בפה, יחליף היפה ברע, ויאמר: 'טוב הוא'. לפיכך, סתם הכתוב בפניו שלא יחליף, וקנסו אם החליף, ואמר: "ויהיה הוא ותמורתו יהיה קדש". וכל אלו הדברים - כדי לכך את יצרו ולתקן דעותיו. ורב דיני התורה, אינם אלא עצות מרחוק מגדול העצה, לתקן הדעות ולישר כל המעשים; וכן הוא אומר: "הלא כתבתי לך שלשים במעצות ודעות, להודיעך קטש אמרי אמת, להשיב אמרים אמת לשלחך".

ברוך רחמנא דסייען. נגמר ספר תשיעי, בעזרת שדי. ומנן פרקים של ספר זה, חמשה וארבעים: הלכות בכורות, עשרה פרקים; הלכות חגיגה, שלשה פרקים; הלכות בכורות, שמונה פרקים; הלכות שנגות, חמשה עשר פרקים; הלכות מחסרי כפרה, חמשה פרקים; הלכות תמורה, ארבעה פרקים.

בשם ה' אל עולם.

לב טהור ברא לי אלהים, ורוח נכון חדש בקרבי.

ספר עשירי והוא ספר טהרה

הלכותיו שמונה, וזה הוא סדרן: הלכות טמאת מת, הלכות פרה אדמה, הלכות טמאת צרעת, הלכות מטמאי משקב ומושב, הלכות שאר אבות הטמאות, הלכות טמאת אכלין, הלכות כלים, הלכות מקוות.

הלכות טמאת מת

מצות עשה אחת, והיא דין טמאת מת. ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

בטמאת המת, שנגמר בה: "ואיש אשר יטמא" - אחד האיש בה, ואחד הקטן; שהרי הוא אומר שם: "ועל (כל) הנפשות אשר היו שם". אפלו קטן בן יומו שנגע, או נשא, או האהיל המת עליו - נטמא, והרי הוא טמא מת; והוא, שנולד לתשעה (חודשי הריון); אבל בן שמונה - הרי הוא באבן, ואינו מקבל טמאה.

טו. המת אינו מטמא, עד שתצא נפשו; אפלו מגיד (- גורו חתור), או גוסס, אפלו נשחטו בו שני הסימנים - אינו מטמא, עד שתצא נפשו, שנגמר: "בנפש האדם אשר ימות". נשברה מפרקתו ורב בשר עמה, או שנקרע כדג מגבו, או שהתז ראשו, או שנחתף לשני חלקים בבטנו - הרי זה מטמא, אף על פי שצדין הוא מרפרף (מפרפר) באחד מאבריו.

הלכות טמאת מת פרק ב

א. הנפל (- נולד מת באמצע הריונו) - אף על פי שצדין לא נתקשרו אבריו בגידין - מטמא במגע ובמשא ובאהל, כאדם גדול שמת, שנגמר: "הנגע במת, לכל נפש אדם". וכן כזית מבשר המת, בין לח בין יבש כחרש - מטמא כמת שלם. והנצל - כבשר, ומטמא כזית. אינה הוא נצל? זה הבשר שנמות ונעשה לכה סרוחה; והוא, שתקראש אותה הלחה הנמצאת מן המת - שאם קרשה, בידוע שהיא מבשרו; ואם לא קרשה, אינה מטמאה - שמה כיחו וניעו הוא.

ב. אף על פי שהשעורין פלן, הלכה למשה מסיני הם, אמרו חכמים: 'תחלת בריתו של אדם כזית, ולפיכך שעורו טמאת בשרו כזית'.

ג. אבר שנחתף מן האדם החי - הרי הוא כמת שלם, מטמא במגע ובמשא ובאהל, אפלו אבר קטן של קטן בן יומו; שהאברים - אין להן שעור, שנגמר: "וכל אשר יגע על פני השדה, בחלל חרב או במת וכו'", והדבר ידוע שדין חלל חרב, כדין חלל אבן או חלל שאר דברים; ומפי השמועה למדו, שלא בא זה, אלא לטמא נוגע באבר שפלטו (- כרתה אותו) החרב. במה דברים אמורים? בשהיה האבר שלם כבריתו, בשר וגידים ועצמות - שנגמר: "או בעצם אדם", עצם שהוא כאדם: מה אדם, בשר וגידים ועצמות - אף אבר מן החי, עד שיהיה כבריתו, בשר וגידים ועצמות. אבל הפליה והלשון וכיוצא בהן - אף על פי שהן אבר בפני עצמו - הואיל ואין בהן עצם, הרי הן כשאר הבשר. חסר מן העצם של אבר כל שהוא - הרי האבר פלו טהור. חסר מבשרו - אם נשאר עליו בשר שראוי לעלות בו ארוכה (להתרחק) בחי, ויתרפא וישלם (יתמלא בשר) - הרי זה מטמא במגע ובמשא ובאהל; ואם לאו - מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל. ובשר הפורש מן החי, טהור; וכן עצם בלא בשר הפורש מן החי, טהור.

ד. אבר הפורש מן המת, מטמא במגע ובמשא ובאהל כמת; והוא, שיהיה שלם כבריתו, בשר וגידים ועצמות. חסר עצמו (- עצם שולן) - אם נשאר עליו בשר כזית,

ותלה החוט בידו, והגביה הטמאה כל שהוא - הרי זה נושא, ונטמא.

ז. מסיט (- מציט), בכלל נושא הוא; וכל דבר שמטמא במשא, מטמא בהסט. כיצד? קורה שהיא מנחת על הכתל, ועל צדה מת או נבלה וכיוצא בהן, ובא הטהור לקצה הקורה השני, והנידו - כיון שהניד את הטמאה שבקצה השני, טמא משום נושא; ואין צריך לומר, אם משף את הקצה השני כנגד הארץ, עד שהגביה הטמאה או שגבר הטמאה על הארץ - שזה נושא ודאי. וזו וכל כיוצא בה, היא טמאת הסט האמורה בכל מקום.

ח. הנושא בתוך בית הסתרים (מקומות מוסתרים בגוף) - נטמא. שאף על פי שאין הנגיעה שם נגיעה, הנושא שם נושא הוא, אלא אם כן נבלעה הטמאה בתוך מעיו; שמאחר שהגיעה לתוך בטנו, אינו לא נוגע ולא נושא. ואם טבל - טהר, ואף על פי שהטמאה בתוך מעיו.

ט. אין מתטמא במשא אלא האדם בלבד, לא הפלים. כיצד? הרי שהיה מנח על ידו עשרה כלים, זה על גבי זה, והנבלה וכיוצא בה בכלי העליון - האדם טמא משום נושא נבלה, והפלים שעל ידיו פלם טהורים, חוץ מבלי העליון, שנגע בו הטמאה. וכן כל כיוצא בזה.

י. טמאת אהל - אינה בשאר טמאות, אלא במת בלבד. ובין שהאהיל האדם או הפלי, אפלו מחט שהאהילה על המת, או שהאהיל המת על האדם או על הפלי, או שהיה המת עם האדם או עם הפלים תחת אהל אחד - הרי אלו טמאים.

יא. וטמאת אהל האמורה בכל מקום - הוא שתטמא אותה טמאה את האדם או את הפלים, באחת משלשה דרכים. אחד הבא פלו לאהל המת, או הבא מקצתו - הרי זה נטמא באהל; אפלו הכניס ידו, או ראשי אצבעותיו, או חטמו לאהל המת - הרי זה נטמא פלו. נגע במשקוף, וצרח (- חיבר) ידו עם המשקוף - נטמא, ובאלו בא מקצתו. נגע באסקפה (מפתח) - מטפח ולמטן קרוב לארץ, טהור; ומטפח ולמעלן, טמא. ויראה לי, שדבר זה מדבריהם (- מדרבנן).

יב. אחד המת מישאל או מן הגוים - מטמא במגע ובמשא.

יג. ואין הגוי מטמא באהל. ודבר זה - קבלה הוא (ממשה רבינו); והרי הוא אומר במלחמת מדין: "[ו]כל נגע בחלל", ולא הזכיר שם אהל. וכן הגוי, אינו נעשה טמא מת; אלא גוי שנגע במת, או נשא, או האהיל עליו - הרי הוא כמי שלא נגע. הא למה זה דומה? לבהמה שנגעה במת או האהילה על המת. ולא בטמאת המת בלבד, אלא בכל הטמאות פלן - אין הגוים ולא הבהמה מתטמאין בהן. יד. ומדברי סופרים, שהיו הגוים נזבים לכל דבריהם. ואין לה בכל מיני נפש חיה מה שמתטמא והוא חי, או מטמא והוא חי - חוץ מן האדם בלבד; והוא, שיהיה ישראלי. אחד גדול ואחד קטן - מתטמאין בכל הטמאות. אפלו

אדם זה יתר באבריו, או חסר באבריו - אין משגיחין אלא על מנזן רב כל אדם; אלא אם כן היתה אצבע שיש בה צפרן, או שהיתה נספרת על גב היד - שהיא עולה למנזן, כמו שבארנו.

ט. שאר עצמות המת שאין בהן רב מנזן, ולא רב בנזן, ולא שדרה שלמה, ולא גלגלת שלמה - אם היה בהן רבע הקב, הרי אלו מטמאין כמת במגע ובמשא ובאהל; היו פחות מרבע הקב, אפלו עצם כשעורה - מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל.

י. היה עצם אחד - אפלו יש בו רבע - הרי זה מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל. טמאת עצם אחד, הלכה כפי הקבלה; לפי שנגמרו: "ויעל" (כל) הנגע בעצם" - למדו מפי השמועה, אפלו עצם כשעורה, מטמא במגע ובמשא; ולפי שטמאתו הלכה [נמשה רבינו] - הרי הוא דין תורה, ולא מדברי סופרים.

יא. מת שהקניו עצמותיו בקבר, ונעשה רקב - מלא חפנים מאותו רקב, מטמא במשא ובאהל כמת. ואינו מטמא במגע - לפי שאי אפשר לגע בכלו, שהרי אינו גוף אחד; ואפלו גבולו [ערבון] במים, אינו חבור.

יב. דם המת, מטמא כמת במגע ובמשא ובאהל - שנגמרו: "בנפש האדם", ונגמרו: "כי הדם הוא הנפש". וכמה שעורו? רביעית. ואפלו תמצית הדם - [טבעת שסביב הדם הקרוש] - כל זמן שיש בו אדמומית, מטמא באהל כמת.

יג. דם החי, אפלו דם נחירה - [הריגה] - הרי זה טהור, כל זמן שהוא חי. נתערב הדם שיצא ממנו באחרונה סמוך למיתה, עם הדם שיצא ממנו אחר שמת, וכל התערבות רביעית, ואין ידוע כמה יצא מחיים וכמה יצא מאחר מיתה - אפלו חצי רביעית מחיים, וחצי אחר מיתה - הרי זה נקרא 'דם תבוסה', ומטמא במשא ובמגע ובאהל; אלא שטמאתו מדברי סופרים.

יד. הרוג שהיה מטל על המטה, ודמו מנשף כשהוא חי ויורד לגמא, ומת, והרי הדם מנשף אחר מותו ויורד לאותה גמא - הרי כל הדם שבה טהור; שטפה טפה ראשונה ראשונה - [אחת אחת], בטלה בדם שיצא מחיים. יצא ממנו רביעית דם בלבד, וספק בלה מחיים ספק בלה לאחר מיתה - הרי זו ספק טמא, כשאר הספקות; והנוגע בה ברשות היחיד - טמא, ברשות הרבים - טהור, כמו שיתבאר במקומו.

טו. הקבר - כל זמן שהטמא בתוכו, מטמא במגע ובאהל כמת, דין תורה, שנגמרו: "או כמת, או בעצם אדם, או בקבר". ואחד הנוגע בגגו של קבר, או הנוגע בכתינו; והוא, שהיה בנוי וסתום, ואחר כך יהיה פלו מטמא במגע ובאהל. אבל המעמיד בלים או אבנים וכיוצא בהן בצדי המת, וכסה עליו מלמעלה בכלים או באבנים וכיוצא בהן - זה הפסוק המטל מלמעלה, נקרא 'גולל'; ואלו הצדדין המעמידין את הגולל שהוא נשען עליהן, נקראין 'דופק'. ושיניהם, הגולל או הדופק - מטמאין במגע ובאהל בקבר, וטמאתם מדברי סופרים; ואינן מטמאין במשא. לפיכך, אם גרר את הגולל

מטמא כמת שלם. חסר הבשר - אם נשאר עליו כדי לעלות ארוכה בחי, מטמא כמת שלם; ואם לאו, הרי הוא כשאר עצמות המתים שאין עליהן בשר.

ה. מת שכתוף העצם, הרי הוא מעלה ארוכה מבחוץ [גורם רפואה לבשר שעל העצם]. לפיכך, קולית - [עצם הירך] המת, והוא העצם הסתום משני קצותיו - אם יש בתוכה מת כדי לעלות ארוכה, הרי זה כמת שלם; היה בה מת המתנדנד - [אינו מחובר לעצם] - אם יש בו פזית, הרי זה מטמא באהל. אף על פי שהעצם סתום מכל צדדיו, טמא בוקעת ועולה בוקעת ויורדת כמו שיתבאר; שהמח, כבשר לכל דבר.

ו. האבר והבשר המדלדלין באדם - אף על פי שאין יכולין לחזור ולחיות, טהורים. מת האדם, הרי הבשר טהור; והאבר מטמא משום אבר מן החי, ואינו מטמא משום אבר מן המת. מה בין אבר מן החי, לאבר מן המת? אבר מן החי - בשר הפורש ממנו ועצם הפורש ממנו, טהורים. אבר מן המת - בשר הפורש ממנו ועצם הפורש ממנו, כפורשין מן המת השלם; ומטמאין בשעורן.

ז. ובין אבר מן החי, בין אבר מן המת - אין להם שעור [לטמא]. אמרו חכמים: מאתים וארבעים ושמונה אברים יש באיש, כל אחד ואחד מהן בשר וגידים ועצם; ואין השנים מן המנזן. ובאשה, מאתים ואחד ותמישים. כל אבר מהם שפרש בבריתו, בין מן החי בין מן המת - מטמא במגע ובמשא ובאהל; חוץ משלשה אברים יתרות שבאשה, שאינן מטמאין באהל. וכן אצבע יתרה [שישית] שיש בה עצם, ואין בה צפרן - אם נספרת - [נמצאת בשורת האצבעות] על גב היד, עולה למנזן רב האברים. ואם אינה נספרת - מטמא במגע ובמשא, ואינה מטמא באהל; וטמאתה מדבריהם. ואם היה בה צפרן, הרי היא כשאר האברים. ומפני מה גזרו טמא על אצבע שאינה נספרת? גזרה משום הנספרת. ולמה לא טמאה באהל? עשו לה הכר, כדי להודיע שטמאתה מדבריהם משום גזרה - כדי שלא ישרפו על טמאתה תרומה וקדשים.

ח. עצמות המת שאין עליהן בשר - אם נפרת בהן צורת עצמות האדם, הרי אלו מטמאין במגע ובמשא ובאהל כמת שלם; שאני קורא בהם "עצם אדם". ואלו הן העצמות שהן מטמאין כמת: השדרה, והגלגלת, ורב בנינו, ורב מנינו. השדרה כיצד? שדרה השלמה, הרי היא כמת שלם; ואם חסרה אפלו חליה אחת משמונה עשרה חליות, הרי היא כשאר העצמות. הגלגלת כיצד? גלגלת שהיא שלמה, הרי היא כמת; ואם חסרה כסלע, הרי היא כשאר העצמות. היו בה נקבים קטנים, בלן מצטרפין לכסלע. כל בנינו של אדם - הוא שתי השוקים, והירכיים, והצלעות, והשדרה. ורב בנינו של מת, הרי הוא כמת שלם; כיצד? כגון שתי שוקיו וירך אחת. אם חסר רב בנינו כל שהוא, הרי הן כשאר העצמות. רב מנינו כיצד? רב מנזן עצמות המת, כגון שהיו מאה חמשה ועשרים עצם - הרי אלו כמת שלם; היו מאה ארבעה ועשרים, הרי הן כשאר העצמות. אף על פי שהיה

ז. טחנו פלו, והניחו עד שהקריב, או שהקריב מקצתו כשהוא חי, ומת והקריב פלו – הרי זה ספק; ואם נטמא למלא חפנים מרקב זה, הרי זה טמא בספק.

ח. מלא חפנים ועוד מעפר הנמצא תחת המת, או מעפר הנמצא בקבר, ואין ידוע מה טיבו, אם הוא רקב שמטמא באהל, או אינו אלא עפר שנתלכלך בנצל המת – [בשור הרקוב] ודמו – הרי זה מטמא במשא ובאהל; שהרי יש במלא חפנים ועוד, מלא חפנים רקב. ויראה לי, שאף זו טמאה מדברי סופרים.

ט. המת שנסרף, ושלדו קימת, והיא השדרה והצלעות – הרי זה מטמא כמת שלם, ואין צריך לומר אם נחרף – [ליחבתו האש]; אבל אם נשרף עד שנתבלבלה צורת תבניתו, טהור. וכן שפיר מרקם – [ניכרה צורת עוברו] שטרפו במים – טהור, שהרי נתבלבלה צורתו.

י. בשר המת שנסרף ונעשה כקמח, טהור; וכן אפר השורפין, טהור. וכן התולעים הנחנן מבשר המת, בין חיים בין מתים – טהורין. וכבר באנו, שהמח כבשר בכל מקום – בין במת, בין בנבלה ושרץ.

יא. עור האדם – כבשרו. אם עבדו כל צרכו, או הלך – [דרך] בו כגד עובדה [עבודת] – הרי זה טהור מן התורה; אבל מדבריהם, מטמא בכזית כבשר המת – גזרה, כדי שלא להרגיל בני אדם לעבד עורות האדם וישתמשו בהן.

יב. עור הבא כנגד פניו של אדם כשיוולד – בין שהיה חי ואמו חייה, בין שיוולד מת ואמו מתה – הרי זה טהור, מפני שהוא כמו פרוש או צואה וקיא וכיצא בהן.

יג. כל שבמת – טמא, חוץ מן השנים והשער והצפרן, הואיל וגזען מחליף – [מתחלפים כשניטלים]; ובשעת חבורן, הכל טמא. כיצד? המת בחוץ, ושערו בתוך הבית – נטמא כל אשר בבית; וכן הנוגע בשער או בשניו או בצפרניו, כשהן מחברין – נטמא. שער העומד להגזז, וצפרנו העומד להנטל – הואיל והן עומדין להנטל, יש בהן ספק; לפיכך, הנוגע בהן – הרי הוא ספק טמא. כל משקה היוצא מן המת – טהור, חוץ מדמו; וכל מראה דמים – [אדמיות] מן המת – טמא, כמו שבאנו. ומפני מה לא גזרו על משקה המת, כדרך שגזרו על משקין היוצאין מכל הטמאין? מפני שהמת – הכל בדלין [מובדלים] ממנו, לא גזרו על משקיו. יד. כבד שנמוחה – מטמאה בריבית, מפני שהיא כדם קופה [קרוש]. דם [ילד] קטן, שניצא פלו – אם אין בו רביעית – טהור, אף על פי שהוא כל דם שבו.

טו. ואלו, אם חסרו כל שהוא, טהורין; רביעית דם, ונעצם כשעורה, וכזית בשר, וכזית נצל, ומלא חפנים רקב, ואבר מן החי שחסר מעצמו כל שהוא.

הלכות טמאת מת פ"ק ד

א. רביעית דם הבאה משני מתים – טהורה; עד שתהיה רביעית ממת אחד. שדרה שנגמרה [נבנתה] משני מתים, כגון שהיו מקצת החליות מאחד ותשלומן [השאר] ממת

בחבלים עד שפסה בו המת, או גררו ושטמו מעל המת, או שגרר הדופק עד שהעמיד עליו הגולל, או שטמו בחבלים מתחת הגולל – הרי זה טהור. ודברים שסומכין את הדופק, והן הנקראין 'דופק דופקין' – הרי הן טהורין.

טז. שדה שנגרש בה הקבר, ואברו עצמות המת בעפרה – היא הנקראת 'בית הפרס'. ונעפרה מטמא במגע ובמשא, שמה יש בו עצם כשעורה; ואינה מטמאה באהל. וכן כל ארצות העמים – עפרן מטמא במגע ובמשא, מפני העצמות שאין נזהרין בהן; וטמאת בית הפרס וארץ העמים – מדברי סופרים, כמו שיתבאר.

יום שלישי י"ד כסלו ה'תש"ע

הלכות טמאת מת פ"ק ג

א. אלו מטמאין במגע ובמשא ובאהל: המת, אפלו גפלו שלא נתקשרו אבריו בגדין, וכזית מבשר המת, וכזית נצל – [בשר שנימח], ואבר מן החי ואבר מן המת שיש עליהן בשר כראוי, והשדרה, והגלגלת, ורב בנגנו, ורב מנגנו [של העצמות], ורבע עצמות מכל מקום אף על פי שאין בהן לא רב בנגן ולא רב מנגן, ורביעית דם, ורביעית דם תבוסה – [היוצא בעת הריגה] – הכל שמים עשרה.

ב. ואלו מטמאין במגע ובמשא, ואין מטמאין באהל: אבר מן החי שחסר בשרו, ואבר מן המת שחסר בשרו או עצמו, והשדרה שחסרה ואין בה רבע עצמות, והגלגלת שחסרה ואין בה רבע [הקב] עצמות, ונעצם אחד אפלו כשעורה, וארץ העמים, ובית הפרס – הכל שבכזה.

ג. הגולל והדופק – [כיוסי הקבר] – מטמאין במגע ובאהל בקבר, ואינן מטמאין במשא. הקרב – [מת שנרקב] – מטמא באהל ובמשא, ואינו מטמא במגע. טמאת רבע עצמות באהל, וטמאת רביעית דם, וטמאת אבר שאין עליו בשר כראוי – [כשיעור] בין מן המת בין מן החי – יראה לי, שכלן טמאתן אינה דין תורה; שהרי אין הנזיר מגלח עליהן, כמו שבאנו בנזירות, ואין חיבין עליהן על ביאת המקדש, וכל הטמא בטמאה של תורה – חיב על ביאת המקדש. לפיכך, אני אומר, שכל טמאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה, אינה דין תורה.

ד. אין רקב המת מטמא – עד שיקבר ערם, בארון של שיש או של זכוכית וכיוצא בהן, ויהיה פלו שלם. חסר ממנו אבר, או שנקבר בכסותו, או בארון של עץ או של מתכת – אין רקבו טמא; מפני שרקב הפסות או רקב העץ או חלדת המתכת מתערב ברקב בהיותו. ורקב המטמא שנתערב בו עפר כל שהוא, הרי הוא בטמאתו. ולא אמרו רקב, אלא למת בלבד; אבל הרוג, אין לו רקב.

ה. קברו שני מתים כאחד, או שגזזו שערו או צפרניו וקברום עמו, או שקברו אשה עברה ונעברה במעיה – אין להן רקב.

ו. טחן המת עד שנעשה רקב, אינו מטמא – עד שיקריב מאליו.

ומביא מים כמדתו, ונותן לתוכן רביעית דם – אם היה מראיתו שנה, או שהיה מי הכבוס אדם יותר ממי המזג [- שמזגו לתוכן דם] – בידוע שיצא ממנה רביעית.

יד. המשא והמגע והאהל, שלשה שמות הן. וכל שהוא משם אחד – מצטרף, ומטמא; ומשני שמות – אינו מצטרף, וטהור. ביצר? הנוגע בכשני חציי זיתים, או שנשא שני חציי זיתים בבת אחת, או שהאחיל על כשני חציי זיתים, או שהאחיל על חצי זית וחצי זית אחר מאחיל עליו, או שהיה הוא וחצי זית תחת האהל, והאחיל במקצת גופו על חצי זית אחר או האחיל חצי זית על מקצתו – הכל טמאים, מפני שהוא שם אחד. אבל הנוגע בחצי זית או הנושא חצי זית, ודבר אחר מאחיל עליו ועל כחצי זית, או שהאחיל עליו חצי זית אחר, או שהאחיל הוא על חצי זית אחר, וכן הנוגע בחצי זית ונשא חצי זית אחר – הכל טהורין; שאין המגע מצטרף עם המשא, לא במת ולא בשאר טמאות; ולא המגע מצטרף עם האהל, ולא האהל מצטרף עם המשא.

הלכות טמאת מת פרק ה

א. כל המתטמאין מחמת המת, בין אדם בין כלים – טמאין טמאת שבועה [ימים]. ביצר? אדם או כלי שנגע בדברים שטמאין מן המת במגע, או שנטמא באהל באחד מדברים שטמאין באהל, וכן אדם שנשא דברים שטמאין מן המת במשא – הכל טמאין טמאת שבועה, שנאמר: "כל הבא אל האהל וכל אשר באהל, יטמא שבועת ימים".

ב. אדם שנטמא במת, וכלים שיגע בהם אדם זה – טמאין טמאת שבועה, שנאמר: "וכבסתם בגדיכם ביום השביעי, וטהרתם". אבל אדם שיגע באדם שנטמא במת – בין שנגע בו אחר שפרש מנטמאיו, בין שנגע בו כשהוא עדין נוגע במת – הרי זה השני טמא טמאת ערב, שנאמר: "והנפש הנגעת, תטמא עד הערב". זה הוא דין תורה; אבל מדברי סופרים, הנוגע במת ונגע באדם אחר, ועדין הוא מחבר במת – שניהם טמאין טמאת שבועה, ובאלו נגע זה השני במת עצמו. במה דברים אמורים? לענין תרומה וקדשים; אבל לגזיר ולעושה פסח, בין בשעת חבור בין אחר שפרש – אינו טמא אלא טמאת ערב, כדן תורה.

ג. כלים שנטמאו במת, בין במגע בין באהל – הרי הן לנוגע בהן, בנוגע במת עצמו; מה המת מטמא הנוגע בו, בין אדם בין כלים, טמאת שבועה – אף כלים שנטמאו במת, הם והכלים או האדם שיגע בהם, טמאין טמאת שבועה, שנאמר: "בחלל חרב או במת"; מפי השמועה למדו, שחבר במת. והוא הדין לשאר כלים, בין כלי מתכות בין כלי שטף [כלים המיטהרים במקווה] ובגדים. הרי הוא אומר: "כל הרג נפש וכל נגע בחלל"; וכי תעלה על דעתך, שזה ירה חץ והרג, ורק אכן והרג – נטמא שבועת ימים! אלא הורג נפש בחרב וכיוצא בה; מפני שנטמא בגזיעתו בכלי שהרג בו – שחרי נגע הפלי במת. ומנין שאף הפלים הנוגעים באדם שנגע בכלים שנטמאו במת, טמאים טמאת שבועה? שהרי הוא אומר: "וכבסתם בגדיכם ביום השביעי,

אחר, וכן הגלגלת של שני מתים, ורבע [קב] עצמות משני מתים, ואבר מן המת משני מתים – כל אלו אינן מטמאין באהל, אלא במגע ובמשא כשאר כל עצמות.

ב. אבר מן החי משני אנשים, טהור; אפלו מאיש אחד – אם נחלק לשנים, טהור.

ג. כזית בשר משני מתים, וכזית נצל [בשר נימוח] משני מתים, ומלא חפנים רקב משני מתים שכל אחד מהן יש לו [הגדרה של -] רקב – הרי אלו מצטרפין זה עם זה; וכן כחצי זית בשר, וכחצי זית נצל – מצטרפין זה עם זה. ושאר כל הטמאות שבמת – אין מצטרפין זה עם זה, מפני שלא שוו בשעוריהן.

ד. עצם כשעורה שנתלק לשנים, מטמא במשא; וכן רבע עצמות ממת אחד שנתקדקו [לחתיכות], ואין בכל אחד מהן עצם כשעורה – מטמאין באהל, כאלו לא נתקדקו.

ה. כזית מן המת שחתכו חלקים, ורדדו [- כתשו] ודבקו – מטמא באהל ובמשא; ואינו מטמא במגע קצתו, אף על פי שחברו – שאין חבורי [ידי -] אדם חבור.

ו. כזית חלב שלם, שהתיכו [- עשאו נחל] – טמא; היה מפרך, והתיכו – טהור.

ז. שדרה שנגרדו רב חליות שלה – אף על פי ששולדה קיימת, אינה מטמאה באהל; ובזמן שהיא בתוך הקבר – אפלו משברת, ואפלו מכתחת – מטמאה באהל, מפני שהקבר מצרפה.

ח. כל המתטמאין באהל שנתלקו, והכניסן לתוך הבית – האהל מצרפן, ומטמאין באהל.

ט. עצם שיש עליו כזית בשר בידי שמים, והכניס מקצתו לפנים מן הבית – נטמא הבית. שני עצמות, ועליהם כשני חציי זיתים בשר, והכניס מקצתן לפנים – הבית טמא; ואם היה הבשר תחוב בעצמות בידי אדם – הבית טהור; שאין חבורי אדם חבור.

י. מלא חפנים [בשר -] רקב שנתפזר בתוך הבית, הבית טמא.

יא. רביעית דם שנתלעה בתוך הבית, הבית טהור להבא; וכל שהיה בו בעת שנתלעה הרביעית בארץ, טמא.

יב. כזית מן המת שאבד בתוך הבית, ובקש [- חופש] ולא נמצא – הבית טהור; ולכשימצא – הבית טמא למפרע, מעת שאבד עד שנמצא.

יג. רביעית דם שנשפף באויר [תחת השמים] – אם קרש, או שהיה במקום אשברן [גומא שנאספים בה מים], והוא המקום הנמוך כמו גומא, והאחיל המאחיל על מקצתו – נטמא. נשפף על האסקפה במורד [משופע], בין [אם השיפוע -] לפנים בין לחוץ – הבית טהור, שהרי לא נח הדם על האסקפה; ואם היתה האסקפה אשברן, או שקרש הדם עליה – הבית טמא. רביעית דם שנתלעה בכסות – אם מתכבסת, יוצא ממנה רביעית דם – הרי זו הכסות מטמאה במגע ובמשא ובאהל. ואם לאו – אינה מטמאה באהל, והרי היא בכסות שנוגעה במת; שכל הבלוע שאינו יכול לצאת, טהור. ביצר משערין אותה? מכבסין אותה במים,

ונגעה בו טמאה - הרי הוא טמא טמאת שבועה מן התורה, והרי הוא כבגדים שנגעו במת, שנאמר: "וזה על האהל". במה דברים אמורים? בשהיה האהל בגד או שק או כלי עץ או עור, אחד עור בהמה וחייה, בין המתירין לאכילה בין האסורין לאכילה - שנאמר: "ויפרש את האהל על המשכן", אין קרוי אהל אלא אריג ועור כמשכן. אבל אם היה האהל נסרין של עץ, כגון התקרה או המתצלת וכיוצא בהן, או שהיה עצם, או של מתכת - הרי זה טהור; ואין צריך לומר, שאם היה בגזן, שהוא טהור. וכל מקום שנאמר 'הבית טמא', אינו אלא אדם וכלים שבכל הבית. ואין לה יוצא מן העץ שהוא מתטמא טמאת אהלים, אלא הפשתן בלבד.

יג. בגדים הנוגעים במת - אף על פי שהן כמת לטמא אחרים שנגעו בהן טמאת שבועה, אינן כמת לטמא באהל ובמשא; שהמשא למת עצמו אינו מפרש כמו שבארנו, ובטמאת אהל הוא אומר: "אדם כי ימות באהל" לפיכך, הנושא בגדים שנגעו במת ולא נגע בהן, וכל המאחיל עליהם, או שהאחילו עליו, או שהיו עמו באהל - הרי זה טהור. וכן אדם שנטמא במת, והאחיל על הכלים - הרי הן טהורין; שאין טמא מת מטמא אלא במגע בלבד.

יד. המת אינו מטמא משכב ומושב מתחתיו, ולא מדף מעל גביו [בגדים שמעליו]; אלא אחד כלי שיגע במת מצדו, או שהיה תחתיו, או על גביו. כיצד? עשרה בגדים זה על גבי זה, והמת למעלה, ועשרה בגדים אחרים על גבו למעלה - בגד הנוגע בו, והבגד השני שנגע בבגד שנגע בו - שניהם טמאים טמאת שבועה; והשלישי - טמא טמאת ערב, בין שלמעלה בין שלמטה; והרביעי, ומן הרביעי ולמטה, ומן הרביעי ולמעלה - כלן טהורין; מה שאין כן במטמאי משכב ומושב, כמו שיתבאר במקומו. במה דברים אמורים, שכל הבגדים או הכלים שתחתיו ושלמעלה ממנו טהורין? בשלא היתה שם טמאה רצוצה [שאינו מעליה חלל טהור] ולא טמאת אהל, או שהיה מבדיל בינו ובין הכלים אכן, כמו שיתבאר.

יום רביעי ט"ו כסלו ה'תש"ע

הלכות טמאת מת פ"ק ו

א. עצמות הדג ועורו - העושה מהן כלים, אינן מקבלין טמאה כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים; וכן ירוקה שעל פני המים, וכיוצא בה; שכל מה שביס טהור, כמו שיתבאר בהלכות כלים. לפיכך, העושה אהל מעור הדג, או מצמר שגדל בים - אין עצמו של אהל זה מקבל טמאה, אף על פי שמביא את הטמאה לכל אשר יהיה תחתיו כשאר אהלים.

ב. כלי גללים, וכלי אבנים, וכלי אדמה - אינן מקבלין טמאה כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים, בין טמאת מת, בין שאר הטמאות. וכן כלי עץ העשוי לנחת [לעמוד במקום אחד], כגון התבה והמגדל והפגרת שהן

וטהרותם; הא למדת, שכל אדם הטמא טמאת שבועה, מטמא בגדים טמאת שבועה.

ד. נמצאת אומר: אדם שנגע במת, ואדם באדם אחר - הראשון טמא טמאת שבועה, והשני טמאת ערב. כלים הנוגעים במת, וכלים בכלים - שניהן טמאים טמאת שבועה; השלישי, בין אדם בין כלים - טמא טמאת ערב. כלים הנוגעים במת, ואדם בכלים, וכלים באדם - שלשתן טמאין טמאת שבועה; הרביעי, בין אדם בין כלים - טמא טמאת ערב.

ה. במה דברים אמורים? לענין תרומה וקדשים; אבל לחיוב ברת על ביאת מקדש, או על אכילת קדשים - אינו חיוב אלא השנים בלבד, הראשון שנגע במת והשני שנגע בו, כדין תורה, שנאמר: "וכל אשר יגע בו הטמא, יטמא". אבל הנוגע בכלים שנגעו באדם, או הנוגע באדם שנגעו בכלים שנגעו במת - פטור, כמו שבארנו בהלכות ביאת מקדש; שהדברים האלו, אף על פי שהם דברי קבלה [ממשה רבינו], אינן דין תורה - שהרי לא נתפרשו בתורה, אלא זה שנטמא במת שהוא אב, והשני הנוגע בו שהוא ראשון, בין אדם, בין כלים.

ו. כלי חרש שנגע במת, או שהיה עמו באהל - טמא; ואינו מטמא לא אדם, ולא כלי חרש, ולא שאר כלים - שאין כלי חרש נעשה אב הטמאה לעולם, לא במת ולא בשאר טמאות. וזה הוא דין תורה, אף על פי שהוא קבלה.

ז. זה כלל גדול בטמאות: כל אב טמאה - מטמא אדם ומטמא בגדים וכלים, בין כלי מתכות בין כלי שטף בין כלי חרש; וכל המטמא אדם וכלים בנגיעה, הרי זה אב טמאה. וכל וזה הטמאות - מטמא אכלין ומשקין; ואינו מטמא לא אדם וכלים, לא כלי חרש, ולא שאר כלים ובגדים.

ח. וכל הנוגע באב, הוא הנקרא 'ראשון'; והנוגע בראשון, נקרא 'שני'; והנוגע בשני, נקרא 'שלישי'; והנוגע בשלישי, נקרא 'רביעי'. והראשון ושלמטה ממנו, כלן נקראין 'ולד הטמאה'.

ט. כל המתטמא מחמת המת טמאת שבועה, בין אדם בין כלים - הוא הנקרא 'טמא מת'. והוא אב מאבות הטמאות, לענין טמאת תרומה וטמאת קדשים כמו שבארנו, כדי למנות ממנו ראשון ושני, וכדי לטמא אדם וכלים במגע כשאר אבות הטמאות; ואינו מטמא במשא.

י. כל המתטמא מחמת המת טמאת ערב - הוא ולד הטמאה, והוא הראשון לטמאה; ואפשר שיהיה הרביעי מן המת, ראשון לטמאה, כמו שבארנו לענין תרומה וקדשים.

יא. אדם או כלים שנטמאו במגע ארץ העמים ובית הפרס, או במשא, או במגע דם תבוסה [היוצא בשעת ההריגה] וגולל ודופק [כיוסי הקבר], או באהל, וכן אדם שנטמא במשא דם תבוסה - הרי אלו כלן וכיוצא בהם, אבות טמאות של דברי סופרים; וכן בגדים המתטמאין מחמת אלו טמאת שבועה, כלן אבות הטמאות של דברי סופרים. יב. האהל עצמו המאחיל על הטמאה - אף על פי שלא

מקום, טמא. היתה שנה - הנוגע בה מטפח הסמוך לקרקעיתה ולמעלה, טמא; מטפח ולמטה, טהור. נקב - חצב] ארון בסלע, והקניס המת בתוכה כמו נגר - יתד] - הנוגע בה מכל מקום, טהור; חוץ ממקום פתחה.

ט. מערה שהקבר בתוכה, ונחצר לפני המערה - בזמן שהנחצר לאור - אינה מקורה] - העומד בתוכה טהור, ובלבד שלא יגע בשקוף [משקוף] המערה. ובזמן שהנחצר מקרה - אם היה בה ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יתר, הנכנס לשם טהור; היתה פחותה מארבעה - הנכנס לשם טמא, ואף על פי שלא נגע בפתח המערה.

הלכות טמאת מת פרק ז

א. בית סתום שהמת בתוכו, מטמא מכל סביבו; והנוגע בו מאחוריו או מגגו - טמא שבקעה, מפני שהוא קבר סתום. נפתח בו פתח, אפילו סתמו - אם לא פרץ את פצימיו - [המשקוף והמרכיבים שקשורים לדלת] - הנוגע בו מאחוריו ומגגו טהור, ואין טמא אלא כנגד הפתח. וכמה יהיה שעור הפתח? המת, פתחו בארבעה טפחים; וכוונת מן המת, פתחו בטפח; וגדול מפנית - הרי הוא כמת, ופתחו בארבעה.

ב. המת בתוך הבית, ובו פתחים הרבה - בזמן שכלן נעולין, כלן טמאין, והיושב בצד כל פתח מהן פתח התקרה היוצאת על הפתח, נטמא. נפתח אחד מהן, או שחשב להוציאו באחד מהן, ואף על פי שחשב אחר שמת המת, אפילו חשב להוציאו בחלון שהיא ארבעה על ארבעה - הציל על הפתחים כלן, ואינו טמא אלא כנגד הפתח שנפתח או שחשב עליו; והשאר טהורין - מפני שהן נעולין, והרי אין הבית כקבר סתום. וכן אם התחיל לחתור פתח להוציאו בו - משיחתו ארבעה על ארבעה, הציל על כל הפתחים כלן; היה שם פתח סתום, וחשב להוציאו בו, והתחיל לפתחו - משיחתו לפתח, הציל על הפתחים כלן. היו בו חלונות הרבה, וכלן מוגפות [סגורים] - כלן טהורות; נפתחו - כלן טמאות, ולא הצילו על הפתחים. פתח קטן בתוך פתח גדול - המאהיל על גבי שניהם, טמא; חשב להוציאו בקטן, טהר קטן את הגדול. היו שניהם מתאימין [בגובהם] - המאהיל על גבי שניהם, טמא; חשב להוציאו באחד מהם, טהר את חבירו. היה לבית פתח אחד לצפון, ופתח אחד לדרום, וחשב להוציאו בצפוני, ואחר כך באו אחיו או קרוביו ואמרו: 'אין מוציאין אותו אלא בדרומי' - טהר דרומי את הצפוני, ובלבד שלא יערים - יתחכם; ואם הערים, שניהם טמאים.

ג. בתים הפתוחין לאכסדרה [מרפסת], והמת באחד מהם - אם היה דרכו של מת לצאת בנחצר [תכנונו להוציאו לא דרך האכסדרה] - הרי בית שער - [האכסדרה] {טהור}, והבתים טמאים; ואם לאו - בית שער טמא, והבתים טהורים. הדר שלפנים מן הבית מוגף - [סגור], ונכנסה טמאה לפנימי - [הבית] דרך חלון - הבית החיצון - [החדר] טהור, מפני שהטמאה חוצרת ויוצאת דרך החלון שנכנסה בו.

מחזיקין ארבעים סאה בלח ויהיה להן שולים - [תחתית] - אינן מקבלין טמאה כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים; ואלו הן הנקראין 'כלי עץ הבא במדה'.

ג. (כלי עץ - פשוטיהן טהורין, מקבליהן טמאין). כלי חרש - פשוטיהן - [ללא בית קיבול] טהורין, ומקבליהן - [עם בית קיבול] טמאין; ואינן מטמאין אלא מאורן, או בהסטה הזב; אפילו נגע כלי חרש במת מגבו [של כלי], אינו מתטמא. ואם נכנסה טמאה מן הטמאות באורו - ואף על פי שלא נגע בו, נטמא. היה כלי חרש עם המת באהל - נטמא, שהרי הטמאה נכנסה באורו. ואם היה מקף [סגור] צמיד פתיל - [כיסוי מהודק] - הוא ומה שבתוכו טהור, כמו שנתפרש בתורה, שאין טמאה נכנסת לו אלא מפתחו, [או] ובהסטה הזב - שהרי הוא כמי שנגע בכלו.

ד. העושה הגולל - [כיסוי לקבר] מדבר שאינו מקבל טמאה - כגון שהניח על גבי הקבר אבן, או כלי אדמה, או כלי עץ הבא במדה, או כלי חרש המקף צמיד פתיל, או עור הדג ועצמו, וכיוצא באלו - הנוגע בהן טמא טמאת שבקעה, משום נוגע בגולל; ואם פרשו מלהיות גולל, או שהסיר המת מתחתיהן - הרי הן טהורין. וכן בהמה שקפטה ונעשה אותה גולל - הנוגע בה טמא טמאת שבקעה, כל זמן שהיא גולל; התיר בהמה, הרי היא טהורה כשאר בהמות. וכן חבית שהיא מלאה משקין ומקפת צמיד פתיל, ונעשה אותה גולל למת - הנוגע בה טמא טמאת שבקעה, והחבית והמשקין טהורין.

ה. קורה שעשיה גולל לקבר, בין עומדת בין מטה על צדה - אין טמא אלא כנגד פתח הקבר; והנוגע בקצה המנח חוץ לקבר, טהור. עשה ראשה גולל לקבר, והרי היא עומדת על הקבר כמו אילן - הנוגע ממנה בארבעה טפחים סמוך לקבר, טמא משום גולל; ומארבעה טפחים ולמעלה, טהור. כמה דברים אמורים? בזמן שהוא עתיד לקץ [לחתוך] אותה; אבל אם אינו עתיד לקץ, בלה גולל.

ו. שתי אבנים גדולות של ארבעה ארבעה טפחים שעשין גולל - המאהיל על גבי שתיהן, טמא. נטלה אחת מהן - המאהיל על גבי שניה - טהור, מפני שיש לטמאה דרך שתצא בו.

ז. גל של צורות שעשיה גולל לקבר - אין טמא אלא סדר הפנימי - [סורה תחתונה], שהוא צרפו של קבר; אבל הנוגע בשאר האבנים, טהור.

ח. ארון שהוא חקוק [חצוב] בסלע, והניח בו המת, וכסהו בגולל - הנוגע בסלע בכל מקום, טהור; והנוגע בגולל, טמא. למה זה דומה? לבור גדול מלא מתים, ואבן גדולה על פיו - שאין טמא אלא כנגד חללה. ואם בנה נפש - [חדר] על גבה - הרי זו כקבר סתום, ומטמא מכל סביבו. היתה הארון החקוקה בסלע רחבה מלמעלה וצרה מלמעלה, והמת בתוכה - הנוגע בה מלמעלה, טהור; ומלמעלה, טמא; שהרי הצדין שלמעלה סככו על גבי המת, ונעשו בגולל. היתה הארון רחבה מלמעלה וצרה מלמעלה - הנוגע בה מכל

קוברין שם אבריהן. אבל החוקות החדשות - טהורות; והיטות - טמאות, שמה היו קרובות מעיר שחרבה או מדרך שאבדה. ואיזה הוא תל קרוב? כל שאין שם תל אחר קרוב יותר ממנו; וישן, שאין אדם זכור.

ד. שדה בוכין, והוא המקום הקרוב לבית הקברות שהנשים יושבות שם ובוכות - אף על פי שעפרו טהור, שהרי לא החזקה שם טמאה - אין נוטעין אותו, ואין זורעין אותו, שלא להרגיל רגל אדם שם, שמה יש שם טמאה; מפני שהוא קרוב לבית הקברות, כפר נתיאשו בעליו ממנו, לפיכך אפשר שיבוא אדם ויקבר בו, ומפני זה חששו לו. ועושין [- מותר לעשות] מעפר מקום זה פגרים לקדש, שהרי לא החזקה טמאה שם.

ה. קבר הנמצא, מתר לפנותו; ואם פנהו - מקומו [- סביבתו] טמא, ואסור בהנחה, עד שיבדק כמו שיתבאר. וקבר הידוע [- ידוע שרק הוא כאן], אסור לפנותו; ואם פנהו - מקומו טהור, ומתר בהנחה.

ו. קבר שהוא מזיק את הרבים, מפנין אותו; ומקומו טמא, ואסור בהנחה.

ז. הפוגע במת מצוה - אם מצאו בתוך התחום [של בית קברות עד מרחק של אלפיים אמה], מביאו לבית הקברות; מצאו חוץ לתחום - אפלו בתוך שדה פרסם [צמח יקר] - קנה מקומו, ויקבר במקום שנמצא. מצאו על המצר [דרך], מסלקו לצדין. שדה בור [- לא חרוש] מצד זה, ושדה ניר [חרוש] מצד זה - קוברו בשדה בור; שדה ניר ושדה זרע - קוברו בשדה ניר; שדה זרע ושדה פרס - קוברו בשדה זרע. שדה אילן ושדה פרס - קוברו בשדה פרס, מפני אהל הטמאה [- ענפיהו נמוכים]. היו שניהם שוין, מסלקו לאיזה צד שירצה.

ח. קבר הנמצא, מטמא למפרע; ואם בא אחר ואמר: 'בירי לי שלא היה כאן קבר, אפלו קרם לעשרים שנה' - אינו מטמא אלא משעת מציאה ואילך.

ט. כל המוצא קבר, או מת, או דבר שמטמא באהל מן המת - חייב לצין עליו, כדי שלא יהיה תקלה לאחרים; ובחלו של מועד, היו יוצאין מבית דין לצין על הקברות. אין מצינין על פניית מצמצם [- בדיוק] מן המת, לפי שסופו יחסר [- ירקב] בארץ. ובמה מצינין? בסיד; ממחה, ושופך על מקום הטמאה. אין מעמידין את הציון על גבי הטמאה [בדיוק], אלא יהי עורף מכאן ומכאן בצדי הטמאה, שלא להפסיד את הטהורות; ואין מרחיקין את הציון ממקום הטמאה, שלא להפסיד [- לגרוע] את ארץ ישראל [בשטח טהור]. ואין מצינין על הודיות [טומאות ודאיות], שהרי הן ידועין לכל; אלא על הספקות, כגון שדה שאבד בה קבר, והספקות והפרעות [עצים חיים היוצאים מבית הקברות].

י. מצא שדה מצינת, ואין ידוע מה טיבה - אם אין בה אילנות, בידוע שאבד בה קבר; יש בה אילנות, בידוע שנתרש בה קבר, כמו שיתבאר.

יא. מצא אבן אחת מצינת, תחתייה טמא. היו שתיים - אם יש סיד ביניהן, ביניהן טמא. ואם אין סיד ביניהן, אלא

ד. אין הקבר מטמא מכל סביביו, עד שיהיה שם [בתוכו] חלל טפח על טפח על רום טפח. אפלו הגביה הבגנן על גבי חלל טפח, עד לרקיע - הכל טמא, שהכל כקבר. היתה טמאה רצוצה [- ללא חלל טפח], ולא היה שם חלל טפח - טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, ואין טמא אלא הנוגע כנגד הטמאה מלמעלה, או המאחיל עליה מלמעלה, או הנוגע כנגדה מלמטה, או מה שתאחיל עליו מלמטה; אבל הנוגע בצד הבגין, טהור.

ה. זה כלל גדול בטמאת מת: שכל דבר המטמא באהל מן המת - אם היה רצוץ, שאין לו חלל טפח - הרי הטמאה בוקעת ועולה עד לרקיע, ובוקעת ויורדת עד התהום; ואינה מטמאה מן הצדין. כיצד? כרי [- ערימה] של תבואה או גל של אבנים, וכזית מן המת בתוכו, וכל כלי שבתוך הגל מכון כנגד הטמאה מלמעלה או מלמטה - טמא, שהטמאה בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת. ואם היה מקום הטמאה חלול טפח על טפח על רום טפח - הרי הוא כקבר סתום, ומטמא מכל סביביו.

ו. בית שמלואו עפר או צורות - הרי זה בטל הבית [- כאילו אינו], והרי הוא כגל של עפר או צורות; ואם היתה טמאה בתוך העפר - בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת, וכלים שבעדיה בתוך העפר טהורים.

ז. טמאה שהיא רצוצה [- אין טפח על גבה] בכתל, וסמך סבה לכתל - הסבה טמאה; שהרי נעשה הכתל צד מצדי האהל. ואף על פי שהצדין טהורים לנוגע, אלו לא היה עליהן אהל, אבל משנעשה עליהן אהל - האהל כלו טמא, שהרי הטמאה בתוכו.

הלכות טמאת מת פרק ח

א. שדה שאבד [מקומו של] קבר בתוכה - עפרה מטמא במגע ובמשא, בבית הפרס; שמה נדוש הקבר בה, ויהיו עצמות כשעורה בתוך עפרה. וכל השדה פלה - המאחיל עליה, נטמא. ואם העמיד בתוכה אהל - נטמא כל שיש באהל; שמה האהל שהעמיד באותה שדה, על הקבר הוא מאחיל.

ב. בנה בה בית, ועליה על גביו - אם היה פתחה של עליה מכון כנגד פתחו של בית [אחד מעל השני ובאותו רוחב בדיוק], העליה טהורה; שאפלו היה הקבר תחת משקוף הבית, העליה טהורה - שהרי היא אהל על גבי אהל, כמו שיתבאר. ואם לא היה מכון [הפתחים אינם מכוונים בדיוק זה על זה], אף העליה טמאה; שמה אסקפת [- מפתן] עליה על הקבר, והרי העליה מאחילה על הקבר.

ג. ושדה זו - מתר לזרע בתוכה כל זרע, לפי שאין שרשי זרעים מגיעין עד לקבר; אבל אין נוטעין בתוכה אילני מאכל, מפני שהשרשין מגיעין עד המת. התולדות [גבעות נמוכות] הקרובות לעיר, הסמוכה לבית הקברות או לדרך בית הקברות - אחד חדשות ואחד ישנות, הרי אלו בתחלת טמאה; מפני שהנשים קוברות שם את הנפלים, ומפי שחין

ו. אחד המוצא שלשה מתים כדרך בפתחלה [שלא ידעו על הימצאותם], או שמצא שלשה כוכין [בסלע], או כוף ונקיע [בקרע] ומערה - הרי זה שכונת קברות. מצא שנים, ואחד היה ידוע - יש להם תבוסה, ואין להם שכונת קברות; שהקבר הידוע, אינו עושה [את המקום] שכונה. ולא אמרו אלא המוצא שלשה בפתחלה, הוא שצריך בדיקה. כיצד בודק העשרים אמה שאמרנו? חופר עד שהוא מגיע לסלע, או לבתולה, והיא קרקע הנראית שאינה עבודה. העמיק אפלו מאה אמה, ומצא חרש - הרי זו כפתחלה, וצריך להעמיק עד שיגיע לבתולה; הגיע למים, הרי זו כפתולה.

ז. אינו צריך לחפר תלים [שורה] אחד, מתחלת העשרים עד סופן; אלא חופר אמה על אמה ומניח אמה, וחופר אמה על אמה ומניח אמה, עד סופן - שאין בין קבר לקבר פחות מאמה.

ח. היה בודק, והגיע בתוך העשרים לנהר או לשולית או לדרך הרבים - יפסיק, ואינו צריך לבדק; שהרי נפסקה שכונת הקברות.

ט. המוציא עפר זה של בדיקה - טהור, אלא אם כן מצא טמאה במקום שחפר; אבל קדם שימצא, אוכל בתרומה. והמפקח בגל [שעל ההרוג] - אינו אוכל בתרומה; שהרי יודע ודאי שהמתים שם תחת הגל, אלא שאינו מכיר מקומן.

י. גל טמא שנתערב בשני גליון טהורין - בדיק אחד מהם ומצאו טהור, הוא טהור והשנים טמאין; בדיק שנים ונמצאו טהורים, הם טהורים והשלישי בחזקת טמא; בדיק שלשתם ומצא טהור, כלם בחזקת טמאה - עד שיבדק שלשתן עד שיגיע לסלע או לבתולה, ויהיו שלשתן טהורין.

יא. בור שמטילין לתוכו נפלים - המאחיל עליו, טמא דין תורה; ואף על פי שחלדה וברדלס מצויין שם, אין ספק מוציא מידי ודאי. אבל אם הפילה שם אשה נפל, ואין ידוע אם הפילה דבר המטמא או לא הפילה - הואיל וחלדה וברדלס מצויין שם, הרי זה ספק, וטהור.

יב. דבר ידוע, שכל אלו הטמאות וכיוצא בהן, שהן משום ספק - הרי הן של דבריהם [מדברנן]; ואין טמא מן התורה, אלא מי שנטמא טמאה ודאית. אבל כל הספקות - בין בטמאות, בין במאכלות אסורות, בין בעריות ושבתות - אין חוששין להן אלא מדברי סופרים, כמו שבארנו בהלכות אסורי ביאה ובכמה מקומות.

הלכות טמאת מת פרק י

א. איזה הוא בית הפרס? זה מקום שנתרש בו קבר, שהרי נדקדקו עצמות המת בתוך העפר, ונתפרסו בכל השדה. ונזרו טמאה על כל השדה שנתרש בה הקבר; אפלו חרש על גבי הארון, ואפלו היה משקע [טמון ומוגן] ברוכדין [לוחות שיש] ואבנים, ואפלו היה על גבי הארון רום שתי קומות - הואיל וחרש קבר, הרי זה עושה בית הפרס. עד כמה הוא נעשה בית הפרס? מאה אמה על מאה אמה ממקום הקבר.

על ראשיהן - אם יש [חתיכות של -] חרש ביניהן - טהור, שאין זה אלא בגנן; ואם אין חרש ביניהן, והיה הסיד מרוכה [מפוזר] על ראשיהן מכאן ומכאן - הרי זה ציון, וטמא. מצא מצר [גבול] אחד מצדן - הוא טמא, וכל השדה טהורה; וכן שנים, וכן שלשה. מצא ארבעת מצריה מצדין - הם טהורין, וכל השדה פלה טמאה; שאין מרחיקין הציון ממקום השמאה.

יום חמישי ט"ז כסלו ה'תש"ע

הלכות טמאת מת פרק ט

א. מי שהיה חופר בשדה, ומצא מתים רבים בגמה אחת, זה על גב זה, או זה בצד זה, או שמצא הרוגים, או שמצא מת יושב, או ראשו בין ברקיו - אינו חושש שמא מקום זה בית הקברות היה; אלא נוטל המת שמצא, ונוטל כל העפר התחת [דר] שתחתיו, וחופר בבתולת קרקע [מקום לא חרוש] שלש אצבעות, ומוציא הכל; ושאר השדה - בחזקת טהרה, כשהיתה מקדם שימצא. ועפר זה עם שלש אצבעות שחופר, הוא הנקרא 'תבוסת המת'.

ב. שדה שנהרגו בה הרוגים - מלקט כל העצמות שבה, והרי היא טהורה; וכן המפנה קבר מתוך שדהו - מלקט כל העצמות עצם עצם, והרי היא טהורה. וכן בור שמטילים לתוכו נפלים או הרוגים - מלקט כל העצמות שבו עצם עצם, והרי הוא טהור.

ג. היה חופר, ומצא מת משכב בדרך שקוברין המתים - נוטלו ואת תבוסתו; וכן אם מצא שנים - נוטל כל אחד מהם, ותבוסתו עמו. וכל השדה טהורה. מצא שלשה מתים, כל אחד מהן משל בדרך הנקברין - אם יש בין זה לזה מארבע אמות ועד שמונה, כמלא מטה וקובריה - הרי זה חושש שמא בית הקברות הוא זה. וצריך לבדק מן האחרון עשרים אמה, שהן כשתי מערות וחרצ שביניהן; ואם לא מצא שם מת אחר - הרי אותן העשרים שבדיק טהורות, אף על פי שהן שכונת [בשכונות ל -] קברות. מצא מת אחד בסוף עשרים אמה - צריך לבדק ממנו עשרים אמה אחרות, שרגלים לדבר [מסתבר שביית קברות כאן]. ואם היה אחד מאלו שמצא בפתחלה או בסוף הרוג, או יושב, או משכב שלא בדרך, שיהיה ראשו בין ירכותיו - אינו בודק עשרים אמה, אלא נוטלן ואת תבוסתן בלבד; שחזקתן גוים.

ד. הגוים, אין להן טמאת קברות; הואיל ואינן מטמאין באהל - הרי הנוגע בקברן טהור, עד שיגיע בעצמה של טמאה, או ישאנה.

ה. מת שחסר אבר שאם ינטל מן החי ימות - אין לו [ולעפר שמקיפו, דין] תבוסה [כי אין העפר סופג את דם הנפש], ולא [דין] שכונת קברות [כי אמה סביבותיו טהורות]. ומתים הנמצאים גלויים על פני השדה - אין להם שכונת קברות, ולא תבוסה, אלא מלקט עצם עצם, והכל טהור. והנקבר שלא ברשות - יש לו תבוסה, ואין לו שכונת קברות.

בנטיעה; אין בה אילן, בידוע שאבד קבר בתוכה [אסור לנוטעה], כמו שבארנו; והוא, שיהיה באותו מקום זקן או תלמיד חכמים – שאין כל אדם בקיאים בכך ויודעין שמתר לנטע בזה ואסור לנטע באחרת.

יא. המהלך בבית הפרס על אבנים שאין מתנדנדין תחת רגלי אדם בשעה שמהלך עליהן, או שנכנס לה והוא רוכב על גבי אדם ובהמה שכתן לפה – הרי זה טהור. אבל אם הלך על גבי אבנים שמנדענעין בשעת הלך – אף על פי שנשתמר ולא נגד, הרי זה טמא כמי שהלך על העפר עצמו; וכן אם הלך על גבי אדם שכתן רע, עד שתהינה ארצותיו נוקשות זו לזו ושוקיו מרעידות כשהוא נושא, או על גבי בהמה שכתה רע, עד שתטיל גללים בשעת רכיבה [מדרב מאמן] – הרי זה טמא, וכאלו הלך בגלליו.

יב. המטהר בית הפרס, צריך לטהרו במעמד שני תלמידי חכמים. וכיצד מטהרין אותו? כונס את כל העפר שהוא יכול להסיתו מעל פני כל השדה, ונותנו לתוך כברה שנקביה דקין, וממחה [מפורר] ומוציא כל עצם כשעורה הנמצא שם, ויטהר. וכן אם נתן על גביו שלשה טפחים עפר ממקום אחר, או שנטל מעל כל פניו שלשה טפחים – הרי זה טהור; נטל מחציו אחד שלשה טפחים, ונתן על חציו האחר שלשה טפחים – הרי זה טהור. נטל מעל פניו טפח ומחצה, ונתן עליו טפח ומחצה עפר ממקום אחר – לא עשה כלום; וכן אם עזקו [נטיק אבניו], וכדק בשעת עזוק מלמעלה – לא עשה כלום. רצפו באבנים שאינן מתנדנדין מהלך אדם, הרי זה טהור.

הלכות טמאת מת פרק יא

א. ארץ העמים – בתחלה גזרו על גושה [אדמתה] בלבד, בבית הפרס, ולא היו מטמאין אלא המהלך בה, או נוגע או נושא מעפרה. חזרו וגזרו על אוירה ששטמא, ואף על פי שלא נגע ולא נשא, אלא בין שהכניס ראשו ורבו לאויר ארץ העמים, נטמא; וכן כלי חרש שהכניס אוירו לארץ העמים, ושאר כלים שהכניס רבן לאויר ארץ העמים – נטמאו.

ב. טמאת אויר ארץ העמים – לא עשו אותה כטמאת עפרה, אלא קלה היא ממנה: שעל טמאת עפרה, שורפין תרומה וקדשים; והמתטמא בגושה טמא טמאת שבועה, וצריך הנהגה שלישי ושביעי. אבל המתטמא באוירה, אין צריך הנהגה שלישי ושביעי, אלא טבילה והעבר שמש; וכן תרומה וקדשים שנטמאו מחמת אוירה – תולין, לא אוכלין ולא שורפין.

ג. עפר ארץ העמים ועפר בית הפרס – מטמאין במגע ובמשא, כמו שבארנו. וכמה שעוין? כחותם המרצופין [שק הולכי דרכים], והוא כפיקה [כדור חוטי צמר לאריגה] גדולה של סקאין. עפר בית הפרס ועפר חוצה לארץ שבאו [לארץ ישראל] בדרך [עם ירק] – אם יש במקום אחד כחותם המרצופין, מטמא; ואם לאו, אינו מצטרף; שלא גזרו אלא על גוש כבדיתו. מעשה שהיו אגרות באות מחוצה לארץ

ב. כל הרבוע שהוא בית ארבעת סאין – הרי הוא בית הפרס, ועפרו מטמא במגע ובמשא כמו שבארנו. ואינו מטמא באהל; וכן המאהיל על בית הפרס הנה, טהור.

ג. התחיל לחרש את הקבר, והיה חורש והולך, וקדם שיגמר מאה אמה נער את המתרשה, או שהיטיח [המחרישה] בסלע או בגדר – עד שם הוא עושה בית הפרס בלבד; והשאר טהור, שהרי לא הגיע אליו במשך המתרשה. חרש כמו חמשים אמה או יותר, וחרש [אחר הפסקה] וחרש עד שהשלים המאה – הכל בית הפרס; היה חורש והולך חוץ למאה אמה – ממאה ולחוץ טהור, שאין עצמות קבר מגיעות ליתר ממאה.

ד. חזקת העצמות המכסות – שהן של אדם, עד שיודע שהן של בהמה; וחזקת העצמות המגלות – שהן של בהמה, עד שיודע שהן של אדם. היה שם חריץ [בור] מלא עצמות אדם, או שהיו עצמות אדם צבורות על גב קרקע, וחרש עצמות אלו עם השדה, או שחרש שדה שאבד בה [מיקומו של] קבר (או שנמצא בו קבר) – הרי זה אינו עושה בית הפרס; שלא גזרו טמאה אלא על שדה שגחורש בה קבר ודאי. וכן החורש את המת בשדה, אינו עושה בית הפרס; שכל אלו, דבר שאינו מצוי הוא, ולא גזרו אלא בקבר שגחורש, שהוא הדבר המצוי.

ה. החורש את הקבר בשדה שאינה שלו – אינו עושה בית הפרס, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו; אפלו שתף, או ארים [עובד תמורת יבול], או אפטרופוס – אינו עושה בית הפרס. חרש קבר בשדה שלו ושל חברו [הגובל עמו] כאחת – שלו, עושה בית הפרס; ושל חברו, אינו עושה בית הפרס. ו. ונקרי שחרש קבר בשדה – אינו עושה בית הפרס, שאין בית פרס לגוים.

ז. שדה בית פרס למעלה, ושדה טהורה למטה, ושטפו גשמים מעפר בית הפרס לטהורה – אפלו היתה אדמה והלבינה, או לבנה והאדמה [נשתנה צבעה לצבע בית הפרס] – טהורה; שאין בית הפרס עושה בית הפרס, ולא גזרו טמאה אלא על גוש [אדמה] כבדיתו.

ח. בית הפרס הנה, מתר לנטע בו כל נטע; לפי שהשרשין יורדין למטה משלשה, ולמטה משלשה בבית הפרס טהור – שהרי הקבר נפרס [התפורר] על פני השדה. אבל אין זורעין בתוכה, אלא זרע הנקצר [ולא הנעקר]. ואם זרע ועקר – צובר את גרנו בתוכו, וכובר את התבואה בשתי כבורות [נפות], וקטניות בשלש כבורות, שמה יש בהן עצם כשעורה; ושורף את הקש ואת העצה [קש הקטנית] שם – גזרה, שמה יש בהן עצם כשעורה, ואם תתיר לו בהנהגה, מוציאו ומוכרו, ונמצא מרגל [חפץ] את השטמאה.

ט. שדה שהחזקה שהיא בית הפרס, אפלו היא בית ארבעת כזרין, ואפלו משוכה במקום הטיט הרך שאינו נחרש ולא נעשה בית הפרס, ואפלו טהורה מקפת אותה מארבע רוחותיה – הרי היא בחזקתה.

י. מצא שדה המצוינת [מסומנת], ואין ידוע מה טיבה – אם יש בה אילן, בידוע שגחורש קבר בתוכה [ומותרת

יב. עירות המבלעות בארץ ישראל – כגון סיסית וחברותיה, אשקלון וחברותיה – אף על פי שפטורות מן המעשרות ומן השביעית, אין בהן משום ארץ העמים. וחזקת דרכים של עולי בבל טהורות, אף על פי שהן מבלעות בארץ העמים.

יום שישי י"ז כסלו ה'תש"ע

הלכות טמאת מת פרק יב

א. טפח על טפח מרבע על רום טפח – מביא את הטמאה וחוצץ בפני הטמאה, דין תורה; שאין קרוי אהל אלא טפח על טפח ברום טפח, או יתר על זה. ביצד? כזית מן המת מנח לאויר, וביצדו כלים כגון מחטין וצנורות וכיוצא בהם, ואינן נוגעין בטמאה – אם האהיל עליהם אהל שיש בו טפח על טפח, והיה גבוה מעל הארץ טפח – הרי זה מביא את הטמאה לכלים, וטמאין; היו כלים אחרים על גבי אהל זה שיש בו טפח על טפח – הרי הם טהורים, מפני שהאהיל חוצץ בינם ובין הטמאה. הנה למדת, שפשם שהאהיל מטמא כל שתחתיו – כך מציל כל שחוצה לו, וחוצץ בין הטמאה ובין כלים שעל גביו; וכן אם היתה הטמאה על גביו, וכלים תחתיו – הכלים טהורין, שהאהיל חוצץ בפני הטמאה. היה האהל פחות מרום טפח, או פחות מטפח על טפח אף על פי שהוא גבוה כמה טפחים – הכלים שבצד הטמאה טהורים. וכלים שלמעלה מן אהל זה – כל שנגגד הטמאה, טמא; מפני שהאחילו על הטמאה, ואין שם אהל לחץ [- לחצוץ] בפני הטמאה. וכן אם היתה טמאה על גבי אהל זה, וכלים תחתיו – כל שנגגד הטמאה, טמא; שהרי הטמאה האהילה עליהם, ואין שם אהל שחיצ בפני הטמאה – שכל פחות מרום טפח, כנגיעה הוא חשוב [כאילו נגעה הטומאה בכלים], וטמאה שתחתיו, טמאה רצוצה [- שאין מעליה חלל טפח] היא, כמו שבארנו. כמה דברים אמורים? בשלא היה האהל אדם או כלים; אבל אדם או כלים שנעשו אהל על הטמאה – בין שהיו הם עצמם אהל, בין שהיו עמודי האהל, אפלו היו כלים שאין מקבלין טמאה כל עקר – הרי אלו מביאין את הטמאה, ואינן חוצצין בפני הטמאה. ביצד? לוח שהיה מנח על גבי ארבעה בני אדם, או על גבי ארבעה כלים, אפלו כלי אבנים וכיוצא בהם מכלים שאין למינם טמאה, ואין צריך לומר, אם היה מנח על ארבעה שפודין או ארבעה קנים שגבוהין טפח, והיתה טמאה וכלים תחתיו – הכלים טמאים. ואם היו כלים על גביו, אפלו שלא כנגד הטמאה – טמאים; ואם היתה טמאה על גבי הלוח, וכלים תחתיו – כל כלים שתחת הלוח טמאין. אבל אם היה הלוח מנח על גבי ארבע אבנים, או על גבי בהמה וחייה, והיתה טמאה תחתיו – הרי הכלים שעל גביו טהורין.

ב. היתה טמאה על גביו [- על הלוח המוחזק] – הרי כל הכלים שתחתיו טהורין, מפני שהאהיל חוצץ בפני הטמאה. וכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה, הבאים במדה [- מכילים מ' טאה ואינם נידים] – הרי הם פאהלים, ואינם ככלים; ולפיכך חוצצים בפני הטמאה.

לכגי כהנים גדולים, והיו בהן [בכולן, שיעור של] כסאה וכסאותים חותמות – ולא חשו להן משום טמאה, לפי שלא היה פחותם מהן פחותם המרצופין.

ד. המביא תנורים וספלים וכלי חרש מחוצה לארץ – עד שלא הסקו [בכבשון], טמאים משום ארץ העמים; משהסקו, טמאים משום כלי חרש שנטמא בארץ העמים, שאינו מטמא אדם וכלים, כמו שבארנו.

ה. המהלך בארץ העמים – בהרים ובסלעים – טמא טמאת שבעה; בים ובמקום שהים עולה בצפפו [על גדותיו] – טהור משום נוגע בארץ העמים, וטמא משום אוירה. הנכנס לארץ העמים בשדה תבה ומגדל הפורחין באויר – טמא; שההלך זרוק [- ניד] אינו קרוי אהל.

ו. סוריה – עפרה מטמא בחוצה לארץ, ואוירה טהור; לא גזרו על אוירה. לפיכך, אם היתה סמוכה לארץ ישראל שפה בשפה, ולא היה מפסיק ביניהן, לא ארץ העמים, ולא בית הקברות, ולא בית הפרס – הרי זה יכול להכנס לה בטרהה, בשדה תבה ומגדל; והוא, שלא יגע בגוששה. וכן ארץ העמים הסמוכה לארץ ישראל, ואין ביניהן מקום טמא – הרי זו נבדקת [מקבר], וטהורה.

ז. מקום ששכנו בו גוים בארץ ישראל – הרי זה מטמא בארץ העמים עד שיבדק, שטמא קברו בו נפלים.

ח. ותרומה וקדשים שנטמאו מחמת מדור [- מגורין] העמים – תולין, לא אוכלין ולא שורפין. וכמה ישוה במקום, ויהיה צריך בדיקה? ארבעים יום, כדי שתתעבר אשה ותפיל נפל שטמא. אפלו איש שאין עמו אשה – אם שהה ארבעים יום, מדורו טמא עד שיבדק; גזרה משום מדור שתהיה בו אשה. אפלו עבד, או אשה, או סריס, או קטן בן תשע שנים יום אחד – עושה [טומאת] מדור העמים.

ט. מדור גוים שהיה בו עבד מישראל, או אשה, או קטן בן תשע, משמרין אותו שלא יקברו שם נפל – אינו צריך בדיקה. ואת מה הן בודקין – את הביבין [תעלות ניקוח המים] העמקין, ואת המים הסרוחין; וכל מקום שהחזיר והחלדה יכולין להוליד משם הנפל – אינו צריך בדיקה, מפני שהן גוררין אותן משם. מדור העמים שחורב, הרי הוא בטמאתו עד שיבדק.

י. האיציטוניות [- אכסדראות], אין בהן משום מדור גוים, לפי שהיא גלויה, ואין בה מקום להטמין הנפלים. ועשרה מקומות, אין בהן משום מדור גוים – לפי שאין דייתן קבוצה, לא גזרו עליהן טמאה. ואלו הם העשרה מקומות: אהלי הערבים, והספלות, והצרפין, והבנגין [מקום קיבוץ פירות], ותקרה שעל גבי העמודים ואין לה דפנות והן בתי הקצין, ובית [שלפני ה-] שער, ואוירה של חצר, והמרחץ, ומקום שעושין בו חצאים וכלי המלחמה, ומקום הלגיונות [- מרוצת הפרשים].

יא. החנות – אין בה משום מדור גוים, אלא אם בן היה דר בתוכה. חצר שהיא טמאה משום מדור העמים, הרי בית שער שלה ואוירה טמאין כמוה. ואין מדור העמים ולא בתי הפרס בחוצה לארץ.

בהקף העמוד עשרים וארבעה טפחים - נמצא תחת כל דפנו טפח על רום טפח מרבע ויתר מעט, שחשבונו אלו בקרוב הן; וזו היא צורתו:

הלכות טמאת מת פרק יג

א. כל טפח על טפח על רום טפח - קרוי אהל, כמו שבארנו; וחוצץ בפני הטמא, ומביא את הטמא; בין שעשהו להאחיל בין שנעשה מאליו, אפלו שלא היה בידי אדם - הרי זה מביא וחוצץ. כיצד? אחד חר שחרוהו מים, או שרצים, או שאכלתו מלחת [הקרקע נאכלה] על ידי המלחים שבקרקע, או שצבר אבנים או קורות ונעשה בהן חלל טפח - הרי זה אהל, ומביא וחוצץ.

ב. במה דברים אמורים? בשהיה האהל חזק ובריא. אבל אהל רעוע - אינו מביא את הטמא ואינו חוצץ בפני הטמא, מן התורה; אבל מדברי סופרים, מביא את הטמא ואינו חוצץ. כיצד? שריגי האילנות הסוככים על הארץ, והם הנקראים 'סככות', ואבנים היוצאות מן הגדר הסוככות על הארץ, והן הנקראים 'פרעות' - אם יכולין לקבל [לטבול כובד] מעזיבה [שכבת טיט] בינונית, והן עומדין - הרי אלו מביאין וחוצצין, מן התורה; ואם אינן ראויין לקבל מעזיבה בינונית, אלא והן נוטלין - הרי אלו מביאין מדבריהם, ואינן חוצצין. וכן כל פיוצא בהן.

ג. אלו מביאין, וחוצצין: כלי עץ הבא במדה [מ' טאה שאינו ניד], וכן כלי אבנים, כלי גללים, כלי אדמה הבאין במדה, ופשוטי כלי עור [ללא בית קיבול], ויריעה וסדין ומפץ [מצע] ומחצלת שהן עשויין אהלים, ובהמות או חיות בין טמאות בין טהורות; והוא, שהיה ראש זו בין רגלי זו, ויהיו בלן דבוקות; והעוף ששכן, והחוטט [חופר] בשבלים מקום לקטן להצילו מן השמש, ואכלין שאינן מכשרין כדי שלא ישמא. ירקות המתקמין בימות החמה והגשמים - הרי הן כאלילות, ומביאין וחוצצין; ואלו הן: הארס, והקיסוס, וירקות חמור, ודלעת יבנית. וכן הסככות, והפרעות, והזיזין והגזוזטריות [סוגי בליטות בכותל], והשוככות, והשקיפין [בליטות בהר], והסלעין, והגחירים [שיפוע היוצא מן הקיר], והשננין [שיני סלע בראש הר] - כל אלו מביאין וחוצצין.

ד. ואלו מביאין, ולא חוצצין: האדם, וכלי עץ שאינן באין במדה [ניידים] - מפני שהן ככל הכלים, ומתטמאין; ופשוטי כלי עור, ויריעה וסדין ומפץ ומחצלת שאינן עשויין אהלים, אלא מתוחין בלבד, ואין להם שפוע ואין שם כתלים; ובהמה וחייה שמתו, ואכלין טמאים או מכשרין, שדבר טמא אינו חוצץ; ורחים של יד, שהרי היא בכלל כלי אבנים. כל אלו מביאין, ואינן חוצצין.

ה. ואלו לא מביאין, ולא חוצצין: היריעים והירקות המתברין לקרקע, חוץ מן הארבעה ירקות שמנינו; וכפת [ערימת] הברד, והשלג, והכפור, והגליר, והמלח; והדולג ממקום למקום [רגל כאן ורגל כן], והקופץ ממקום למקום, והעוף הפורח, וטלית המנפנפת [ברוח], וספינה

ג. נסר [עץ] שהוא נתון על פי תנור חדש, ועודף [יציא] מפל צדדיו בפותח טפח, והיתה טמא תחת הנסר - כלים שעל גביו טהורין; טמא על גביו - כל הכלים שתחתיו טהורים, מפני שתנור חדש אינו ככלים לענין זה. ואם היה ישן, הכל טמא.

ד. נסר שהוא נתון על פי שני תנורים, אפלו ישנים, ועודף מחוצה לתנור זה ומחוצה לתנור זה, והיתה הטמא תחתיו בין שני התנורים - ביניהם בלבד טמא; אבל כלים שתחת שתי הקצוות שחוצה לתנורים - טהורים; שהרי הן כשני אהלים זה בצד זה. וכן נסר שהוא נתון על פי תנור, אפלו ישן, ויציא מזה טפח ומזה טפח, אבל לא מן הצדדין, וטמא בצד זה - כלים שבצד השני טהורין.

ה. אדם שנשא כלי כגון מרדע [מחרישה] וכיוצא בו, והאחיל צד הכלי האחד על הטמא - אם היה בהקפו טפח, אף על פי שאין ברחבו אלא רחב אצבע ושליש - הרי זה מטמא את הנושא, ומביא לו טמא מדבריהם; גזרו על שיש בהקפו טפח, משום שיש ברחבו טפח. אבל אינו מביא את הטמא לכלים שתחתיו, ולשאר אדם שיאחיל עליהם ועל הטמא - עד שיהיה בו רחב טפח.

ו. ארונות של עץ שמניחין בהן המת, אינן כקבר; אלא אם יש בין כסוי הארון והמת גבה טפח, חוצץ, והעומד על גבי הארון - טהור מן התורה. ואף על פי שרב ארונות יש בהם חלל טפח - הואיל ויש שאין שם חלל טפח - גזרו על כל הארונות שאינן חוצצין, ושהיה המהלך על גבי הארון כנוגע במת או בקבר.

ז. קורה שהיא נתונה מכתל לכתל, והטמא תחתיה - אם יש בה [ברחבה] פותח טפח - מביא את הטמא תחת פלה; וכל הכלים או האדם שתחתיה טמאין, אף על פי שאין פלה שווה וקצתה [חלק ממנה] פחותה מטפח, מפני שקצתה מקצת אהל הוא. ואם אין בה פותח טפח - טמא בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, כמו שבארנו. במה יהיה בהקפה [של קורה], ויהיה בה פותח טפח? בזמן שהיא גולה, שלשה טפחים; ובזמן שהיא מרבעת, ארבעה טפחים.

ח. סאה [כלי מדידה עגול] שהיא מטה על צדה [העגול] באויר [תחת השמים] - אינה מביא את הטמא תחת פלה, עד שיהיה בהקפה ארבעה טפחים ומחצה בקרוב, כדי שיהיה גבה הצד העליון טפח ומחצה, ויהיה הטפח על טפח ממנה גבהו מעל הארץ טפח; לפיכך, אם היתה גבוהה מעל הארץ חצי טפח, ויהיה בהקפה שלשה - מביא את הטמא. וכן עמוד עגל שהוא מטל לאויר, ומנח על הארץ - אינו מביא טמא תחת דפנו, עד שיהיה בו הקף עשרים וארבעה טפחים; ואם אין בהקפו עשרים וארבעה טפחים, טמא בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. זה שהצריכו עשרים וארבעה טפחים, על העקרון שסומכים עליהם חכמים בחשבון כל המשפטים: שכל שיש בהקפו שלשה טפחים, יש בו רחב טפח; וכל טפח על טפח ברבוע, יש באלכסונו טפח ושני חמשין. לפיכך, אם היה

ה. חלון שהיא גלוייה לאויר, שעורה כפונדיון, מפני שאינה עשויה אלא לאורה, כמו שאמרנו. בנה בית חוצה לה, ונעשת חלון זו תחת תקרה, והרי היא בין שני בתים - שעורה בפתח טפח. נתן את התקרה באמצע החלון [חלקו] - התחתון [של החלון] שתחת התקרה, שעורו בפתח טפח; וצליזן שלמעלה מן התקרה, שעורו כפונדיון, מפני שהוא גלוי לאויר.

ו. חור שבדלת, או ששיר בה החרש [- נגר] מקום פתוח מלמעלה או מלמטה, או שהגף את הדלת ולא מרקה [- הידקה למשקוף], ונשאר אור בין שתי הדלתות, או שסגר הדלת ופתחו הרוח - בכל אלו, אם היה הפתוח באגרוף - השמאה יוצאה ממנו ונכנסת לו במקום פתוח זה; ואם היה פחות מאגרוף, הרי הוא כסתום.

ז. העושה חור בכחל, כדי להניח בו קנה, או מסמר גדול, או לראות ממנו העוברים והשבים, או לדבר עם חבירו - הרי זה בחלון העשויה לתשמיש, ושעורה בפתח טפח.

יום שבת קודש י"ח כסלו ה'תש"ע

הלכות טמאת מת פ"ק טו

א. חלון תשמיש שסתמה כלה, או סתמה עד שנשאר בה פחות מטפח - אם בדבר החוצץ בפני השמאה סתם, הרי זה חוצץ; והוא, שיהיה דבר שאין דעתו לפנותו. לפיכך, אם סתם החלון או מצטו באכלין שאין מקשרין [לקבל טומאה], אינן חוצצין; שאף על פי שאין מקבלין טמאה, והרי הן טהורין - דעתו לפנותן. הרי סרוחין, הרי אלו חוצצין. וכן תבין סרוח, חוצץ; ושאינו סרוח - אינו חוצץ, מפני שדעתו לפנותו. תבואה שגדלה וסתמה את החלון, או מצטתו - אינה חוצצת; לפי שדעתו לפנותה, שמה תפסיד [- תזיק] הכחל. היה עקרה [- שורשה] רחוק מן הכחל, ונטה ראשה וסתם - הרי זה חוצץ. וכן כל פיצא בזה.

ב. חבית שהיא מלאה גרוגרות [- תאנים מיובשות] סרוחין, שאין מקשרין ולא ראויין לאכילה, ומנחת בחלון ופי החבית כלפי השמאה, שהרי החבית טמאה, וכן קפה שהיא מלאה תבן סרוח שאינו ראוי למאכל בהמה ולא לטיט ולא להסקה, ומנחת בחלון - אם יכולין הגרוגרות והתבן לעמד בפני עצמן [בחלון] כשינטל הכלי שהן בו - הרי אלו חוצצין; ואם לאו, אינן חוצצין. עשבים המרים שאינם ראויין לבהמה; ומטלניות [- מטליות] שאין בהן שלש על שלש, שהיו מטנפין וקשין כדי שלא יהיו ראויין אפילו לקנח הדם מן השריטה; והאבר והבשר המדלדלין בבהמה טמאה - והוא שתהיה כחושה שאינה ראויה להמכר לגוי, וקשורה כדי שלא תברח; ועוף טמא ששכן בחלון - והוא שיהיה משרט, שהרי אינו ראוי אפילו לתינוק לשחק בו; וגוי כפות שהוא מאסורי המלך, שאין אחר יכול להתירו; וכן שמונה [חודשי הריון] ביום השבת, שהרי אסור לטלטלו; והמלח המר המערכ בקוצים, שאינו ראוי לאכילה ולא לעבודה [- עיבוד עורות] - והוא, שיהיה מנח על החרש כדי שלא יזיק הכחל - כל אלו ממעטין

שהיא שטה על פני המים. כל אלו לא מביאין, ולא חוצצין - שאף על פי שהאחילו, אינו אהל המתקנים.

ו. קשר את הספינה בדבר שהוא יכול להעמידה, כבש כנף הטלית באבן - הרי זו מביאה את השמאה.

ז. נסר [- גזיר עץ] שהוא צף על פני המים, וטמאה תחת צדו האחד - הרי הכלים שתחת צדו השני טהורים; שפכר בארנו, שהספינה השטה, אינה מביאה את השמאה.

ח. אלו חוצצין, ולא מביאין: מסכת [- מחצלת] פרוסה, וחקילי [חבלים של -] מטה, והמשפלות [- סלי זבל], והסריגות [רשתות] שבלונות. ביצר הן חוצצין? שאם היה חלון בין שני בתים, והשמאה בבית אחד, והיה אחד מאלו מתוח בחלון זה וסתמו - אף על פי שיש ביניהם אור, הרי אלו חוצצין, ולא תכנס השמאה לבית השני; והוא, שלא יהיה שם בסריגות אלו, או בעיני [- חור] המשפלות, או בין חבל לחבל, פותח טפח - שאם היה שם פותח טפח, תכנס בו השמאה, כמו שיתבאר.

הלכות טמאת מת פ"ק יד

א. אין טמאה נכנסת לאהל ולא יוצאה ממנו, בפחות מטפח על טפח. ביצר? חלון שבין בית לבית, או שבין בית לעליה - אם יש בו טפח על טפח מרבע, והיתה טמאה באחד מהן - הבית השני טמא; אין בחלון פותח טפח - אין השמאה יוצאה ממנו, ולא נכנסת לאהל השני. במה דברים אמורים? בחלון שעשה אותו האדם לתשמיש; אבל חלון שעשהו האדם לאורה, כדי שיכנס ממנו האור - שעורו כפונדיון [- מטבע], והשמאה יוצאה ממנו. ביצר? היתה טמאה בבית, ובא אדם ונסמך לחלון זה של מאור, או שהניח בו כלי, או שהאחיל עליו אהל בצד הכחל - נטמא כל שבאחל, שהשמאה יוצאה לו; וחלון הנעשה לאורה, הוא שאין עליו תקרה אלא גלוי הוא לשמש.

ב. חלון הנעשה שלא בידי אדם - כגון שתרופו מים או שרצים, או שאכלתו מלחת [נאכל' מאליו על ידי המלחים], או שהיה חלון פקוק [בפקק] ונטל הפקק, או שהיתה בו זכוכית ונשברה - שעורו מלא אגרוף, והוא פראש גדול של אדם; והוא, שלא חשב עליו. אבל אם חשב עליו לתשמיש, שעורו בפתח טפח; חשב עליו למאור, שעורו כפונדיון - שהמחשבה כאן במעשה.

ג. מאור שהתחיל לסתמו, ולא הספיק לגמרו, מפני שלא היה לו טיט, או שקראו חבירו, או שחשכה לילי שבת, ונשאר ממנו מעט - אם נשאר ממנו רום אצבעים על רחב הגודל, מביא את השמאה; פחות מכאן, הרי הוא כסתום.

ד. חלון גדול העשוי לאורה, והיה בה שוככה [- רשת] ופיוצא בה - אם יש במקום אחד ממנה כפונדיון, מביא את השמאה ומוציא את השמאה; הרי נקיב השוככה דקין, ואין באחד מהן כפונדיון - הרי זו כסתומה. וכן חלון העשויה לתשמיש, ובה סבכות ורפפות [- רשתות מנסרים] - אם יש במקום אחד טפח על טפח מרבע, מביא ומוציא; ואם לאו, הרי היא כסתומה.

על השמאה; ואם רגלו קדמה את השמאה – טהור, שהרי רגלו מקצת האהל, ואין שמאה יוצאת לו.

ב. היה פניו מן המת בפי העורב, והאחיל על גבי ארבה עד שנמצא פניו באויר הארבה – אף על פי שאין בה פותח טפח, הבית טמא.

ג. בית, וארבה באמצע תקרת הבית ועליה על גביו, וארבה באמצע תקרת העליה, והארבות מכונות זו למעלה מזו, בין שיש בארבות פותח טפח בין שאין בהן פותח טפח, ושמאה בבית – כנגד הארבות טהור; היתה שמאה כנגד ארבות – הרי הבית טהור. היה בארבות פותח טפח, והשמאה בין תחת תקרת הבית בין כנגד ארבות, ונתן דבר שהוא מקבל שמאה, בין למעלה מארבת הבית בין למעלה מארבת עליה – הכל טמא; שאין דבר טמא חוצץ. נתן דבר שאינו מקבל שמאה על ארבת הבית – הבית טמא, והעליה טהורה; נתנו על ארבת העליה – הבית והעליה טמאים, וכנגדו מלמעלה ולשמים טהור. אין בארבות פותח טפח, והשמאה תחת תקרת הבית, ונתן בין דבר המקבל שמאה ובין דבר שאין מקבל שמאה, בין על ארבת הבית בין על ארבת העליה – אין טמא אלא הבית; שאין שמאה יוצאת לעליה בפחות מטפח. היתה השמאה כנגד ארבות, ונתן דבר שהוא מקבל שמאה בין למעלה בין למטה – הבית והעליה טמאין, שהרי ערב את השמאה. נתן דבר שאינו מקבל שמאה, בין למעלה בין למטה – אין טמא אלא הבית. וכל אלו הדינים, בעושה ארבה; אבל תקרה שנפחתה – נפער בה חור [מאליה] – שעורה מלא אגרוף, כמו שבארנו. ד. הפותח את המעזיבה – [שכבת טיט שבגג שהיא רצפת העליה], עד שעשה ארבה [חור] בתוך תקרת הבית, כדי שתפנס בה רגל הערש – [מיטה], והיתה רגל הערש סותמת את הארבה – אם יש בה פותח טפח, ושמאה בבית – אף העליה טמאה, שאין כלי המקבל שמאה חוצץ; אין בה פותח טפח – העליה טהורה, והרגל שלמטה שמאה פכלים המאהילים. נפחתה המעזיבה מאליה – שעורה מלא אגרוף, כמו שבארנו.

ה. ארבה שבתוך תקרת הבית, וקדרה מנחת על הארץ ומכונת כנגד ארבה, שאם תעלה תצא בצמצום – [בדיוק] מן הארבה, והיתה שמאה תחת הקדרה רצוצה – [ללא חלל טפח] בינה ובין הארץ, או שהיתה השמאה בתוך הקדרה או על גבה – שמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת; ואין טמא אלא כנגדה, והבית פלו טהור. היתה הקדרה גבוהה מן הארץ טפח, ושמאה תחתיה, או תחת תקרת הבית – הבית פלו ותחת הקדרה טמא, שהרי הוא אהל. אבל תוף הקדרה וגבה – טהור; שאין כלי חרש מטמא מגבו, והרי אויר הקדרה גלוי לאויר [מול הארובה]. ואם היה כלי בתוכה, או למעלה על גבה – טהור. היתה שמאה בתוכה, או על גבה – הבית פלו טהור, שהרי השמאה כנגד ארבה בלבד. היתה הקדרה תחת הארבה, והארבה גדולה מן הקדרה, שאם תעלה הקדרה ותצא מן הארבה, נמצא בינה ובין שפתי ארבה פותח טפח – [חלל טפח] – אף על פי

בחלון, שהרי אינו מקבלין שמאה, ואין דעתו לפנותו מפני שאינו ראויין למלאכה. וכן ספר תורה שכלה שהיה מנח בחלון – אם גמר שתהיה שם גניזתו, הרי זה ממצט בחלון. אבל השלג והכרד והכפור והגלד והמים, אינו ממעטין בחלון – שהרי הן ראויין [לשימוש], ומקבלין שמאה.

ג. מעט את הטפח בפחות מכונת מבשר המת, או בפחות מכונת מבשר הנבלה, או בעצם פחות מבשעורה מן המת, או בפחות מבשעורה מן השרץ – הרי אלו חוצצין; שכל אלו טהורין, ואינו חשובין אצלו, לפיכך אין דעתו לפנותו. וכן פחות מכביצה אכלין שאינו מכשרין – אינם חשובין אצלו, ואין דעתו לפנותו, ולפיכך ממעטין את הטפח.

ד. סתם החלון בכלי חרש, והיה פיו לחוץ – הרי זה חוצץ; לפי שאינו מטמא מגבו, והרי הוא טהור. וצריך להיות כלי חרש זה מאוס ונקוב, עד שלא יהיה ראוי אפלו להקזי בו דם – כדי שלא תהיה דעתו לפנותו.

ה. היה בבית מת, או רבע [הקב] עצמות, וכיוצא בהן מעצמות המטמאות באהל, ומעט החלון של בית זה בעצם פחות מבשעורה – אינו מעוט; שהעצם מצטרף לעצמות. וכן אם היה שם מת, או פניו מבשר המת, ומעט החלון בפחות מכונת מבשר המת – אינו מעוט; שהבשר מצטרף לבשר. אבל עצם פחות מבשעורה ממעט על ידי – [את ה] פניו בשר, ופחות מכונת בשר ממעט על ידי רבע עצמות וכיוצא בהן. מעט את הטפח בשתי וערב – [חוטם] המנגעין, או בגוש [אדמה] מבית הפרס – אינו מעוט; שדבר טמא אינו חוצץ. עשה לבנה מעפר בית הפרס – הרי זו טהורה, וממעט; שלא אמרו אלא גוש בכריתו – [כגולמו]. נסתם הטפח או נתמעט בקורי עכביש – אם היה בה ממש – [חזק], הרי זה חוצצת; ואם אין בה ממש, אינה חוצצת.

הלכות טמאת מת פרק טז

א. ארבה שהיא באמצע תקרת הבית, בין שיש בה פותח טפח בין שאין בה פותח טפח, והיתה שמאה תחת תקרת הבית – כנגד ארבה טהור, שהרי הוא גלוי לאויר; ושאר הבית טמא. היתה השמאה כנגד ארבה בלבד, כל הבית טהור. היתה מקצת השמאה תחת התקרה, ומקצתה תחת ארבה – אם היה בארבה פותח טפח – הבית פלו טמא, וכנגד כל [הארבה] [השמאה] טמא. אין בה פותח טפח – אם יש בשמאה כדי שתחלק, וימצא בשעור תחת התקרה ובשעור תחת הארבה – הכל טמא; ואם לאו – הבית טמא, וכנגד הארבה טהור. היה בארבה פותח טפח, ונתן אדם רגלו מלמעלה על הארבה – נעשה הכל אהל אחד; ובין שהיתה השמאה תחת התקרה בלבד, או תחת הארבה בלבד – הכל טמא; והאדם שערב את השמאה טמא, מפני שנעשה אהל על השמאה. אין בארבה פותח טפח, והיתה השמאה תחת התקרה – זה שנתן רגלו מלמעלה טהור; שאין שמאה יוצאת לו בפחות מטפח. היתה השמאה תחת הארבה – אם שמאה קדמה את רגלו – טמא, שהרי האהיל

טפח, או פחות מכאן – הרי זה מביא את השמאה בכל שהוא. ודבר ברור הוא, שאינו מביא אלא מדבריהם [מדרבנן]; וכן כל פיוצא בהבאת טמאה כזו, שאינה באהל טפח הבריא [יציב] – אינה אלא מדבריהם. הנה גבוה יתר משנים עשר טפח, או שהיו פניו למעלה, וכן העשרות והפחותים היוצאות מן הבגן – אין מביאין אלא בפותח [עובי] טפח; וכן זיו שעל גבי הפתח, היוצא מן המשקוף, ואפלו הנה קנה בצד המשקוף ברחב הפתח – אינו מביא, אלא אם כן הנה בו פותח טפח.

ב. זיו שהוא סובב את כל הבית, ואוכל [נכנס] בפתח טפח – מביא את השמאה. הנה אוכל בפתח פחות משפח, וטמאה בבית – כלים שפתחיו טמאין; טמאה תחתיו, אינו מביא את השמאה לבית. וכן בחצר שהיא מקפת אכסדרה. ג. חלון העשויה לתשמיש, וזיו יוצא על גבי החלון – אפלו הנה ברחב הגודל, מביא את השמאה; והוא, שיהיה גבוה מעל החלון רום אצבעים או פחות. הנה למעלה מאצבעים – אינו מביא את השמאה, אלא אם כן יש בו רחב טפח. זיו שעל גבי החלון העשויה למאור – מביא את השמאה בכל שהוא, ואפלו גבוה כל שהוא. בגן היוצא לפני החלון, שהמשקוף נסמך עליו בשערה שמשקף – אינו מביא את השמאה; הנה בו [במשענת] זיו [לחלל החלון] – רואין את הבגן כאלו אינו, והזיו העליון מביא את השמאה. וכיצד מביאין כל הזיון האלו טמאה? שאם היתה טמאה תחת אחד מהן, או בבית – הכל טמא, בין בבית בין תחת הזיו. ד. שני זיוין זה על גבי זה, ויש בכל אחד מהן פותח טפח, וביניהן פותח טפח, וטמאה תחת הפתחות – תחתיו בלבד טמא. היתה טמאה ביניהן – בניהן בלבד טמא. היתה על גב העליון – כנגדו עד לרקיע טמא. הנה העליון עודף על הפתחות פותח טפח, וטמאה תחת הפתחות או ביניהן – לרקיע טמא. הנה העליון עודף על הפתחות פותח טפח, וטמאה תחתיו – תחתיו וביניהן טמא. היתה השמאה ביניהן, או תחת המותר [העודף] – ביניהן ותחת המותר טמא, אבל תחת הפתחות טהור. יש בכל אחד מהן פותח טפח, ואין ביניהן פותח טפח, וטמאה תחת הפתחות – תחתיו בלבד טמא; היתה ביניהן, או על גב העליון – כנגד השמאה עד לרקיע טמא. אין בהן [ברוחב] פותח טפח, בין שיש ביניהן פותח טפח ובין שאין ביניהן פותח טפח, בין שהיתה השמאה תחת הפתחות, או ביניהן, או על גב העליון – טמאה בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת, שהרי היא רצוצה [משום שאינה על מקום טפח]; וכן שתי יריעות שהן גבוהות מן הארץ פותח טפח, זו על גבי זו. כלים או בגדים או לוחות של עץ, שהן מנחין זה על גב זה, וטמאה רצוצה ביניהן – אם היתה השמאה גבוהה מן הארץ טפח – הרי הפלי שעליה מלמעלה מאהיל על חלל טפח, ומביא את השמאה לכל הכלים שפתחיו. היו טבולות של שיש – אפלו גבוהות מן הארץ אמה – טמאה בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת, מפני שהן כקרקע.

שהקדרה גבוהה טפח, וטמאה בתוכה או על גבה או תחתיה – הבית טהור. היתה הקדרה מנחת בצד אסקפת [מפתח] הבית, שאם תעלה נמצא ממנה פותח טפח לפנים מן המשקוף, והיתה טמאה רצוצה תחתיה, או בתוכה או על גבה – טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. היתה גבוהה מן הארץ טפח, וטמאה תחתיה או בבית – תחתיה והבית טמא, שהכל אהל אחד; ותוכה וגבה, טהור. היתה השמאה בתוכה או על גבה – הבית טמא, מפני שהיא נוגעת במשקוף טפח. וכן תחתיה טמא – מפני שהשמאה יוצאת לתחתיה מן הבית, שהכל אהל אחד. לפיכך, אם לא היתה נוגעת במשקוף בפותח טפח, או שהיתה בצד המשקוף וטמאה תחתיה – אין טמא אלא תחתיה; אבל הבית, טהור. ו. קורות הבית והעליה שאין עליהן מצויקה [יטט], והן מכונות קורה כנגד קורה ואויר [שבין קורה לקורה] כנגד אויר, ובכל קורה מהן פותח טפח וביניהן אויר פותח טפח, וטמאה תחת אחת מהן – תחתיה בלבד טמא. היתה השמאה בין הפתחות לעליונה – בין שתיהן בלבד טמא. היתה השמאה על גבי העליונה – כנגדו עד לרקיע טמא. היו הקורות העליונות מכונות כנגד האויר שבין הקורות הפתוחות, וטמאה תחת אחת מהן – תחת כלן טמא. היתה השמאה על גבי קורה העליונה – כנגד השמאה עד לרקיע טמא. אין בקורות פותח טפח, בין שהיו מכונות זו על גבי זו, בין שהיו העליונות כנגד אויר הפתחות, והיתה השמאה תחתיהן או ביניהן או על גביהן – טמאה בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת, ואינה מטמאה אלא כנגדה בלבד; שכל טמאה שאינה תחת פותח טפח ברום טפח, הרי היא כרצוצה [שאינה מטמאה סביבותיה]. בית שנסדק בגו וכתליו, ונעשה שני חלקים, והיתה השמאה בחציו החיצון שהפתח בו – הכלים שבחציו הפנימי טהורין. היתה השמאה בחציו הפנימי – אם הנה רחב הסדק פחות משקל [י מדידה], כלים שבחציו החיצון טהורין; ואם הנה פחות מכאן, הרי הם טמאין.

ז. אכסדרה [מבואה מקורה] שנסדקה, וטמאה בצד זה – הכלים שבצד השני טהורין; שהרי היא שני אהלים זה בצד זה, ואויר ביניהם – שהרי הסדק בכל התקרה. נתן רגלו או קנה מלמעלה על הסדק, ערב את השמאה; נתן את הקנה בארץ כנגד הסדק, ואפלו כלי גדול – אינו מערב את השמאה, עד שיהיה גבוה טפח תחת הסדק. הנה אדם מטל על הארץ תחת הסדק – מערב את השמאה, שאדם חלול הוא; והעד העליון – הרי הוא כאהל שיש בו גבה טפח. וכן אם היו תחת הסדק כלים [י בגדים] מקפלין מנחין על הארץ זה על גבי זה, והיה העליון גבוה מעל הארץ טפח – מערב את השמאה; וכל הכלים למטה ממנו, הרי הם בכלים שתחת האהל.

הלכות טמאת מת פרק יז

א. זיו [בליטה] שהוא יוצא מפתח הבית [חלל הפתח], מפניו [קצחו נוסח] – למטה, והנה גבוה מעל הארץ שנים עשר

ה' לוחות של עץ שהן נוגעות זו בזו בקרנותיהן [- בזוויות שלהם], והן גבוהות מן הארץ טפח, וטמאה תחת אחת מהן - כלים שתחת השנייה טהורין, לפי שאינה נוגעת בתחתיה בפותח טפח; והנוגע בלוח זו השנייה, כנוגע בכלים שנגעו באהל המת. אבל כל הכלים שאמרנו שמביאין את הטמאה, ואינן חוצצין - אם האהל הפלי על המת - כל הכלים שעל גביו טמאים כמו שבארנו, וטמאתן משום כלים המאהילין על המת; ואף הכלים שעל גביו שאינן כנגד הטמאה, טמאים משום כלים שהאהילו על המת. ו. חבית שהיא יושבת על שוליה [- תחתיתה] לאויר [- במקום מגולה], וכזית מן המת נתון בתוכה, או תחתיה כנגד אוירה - טמאה בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת, והחבית טמאה; שהרי הטמאה בוקעת מתחתיה, ונטמא אוירה. היתה הטמאה תחת עבי דפנה - טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, והחבית טהורה. ולמה החבית טהורה? שהרי אין הטמאה בוקעת באוירה אלא בדפנה, ואין כלי

חרש מטמא אלא מאוירו. היתה מקצת הטמאה תחת עבי דפנה, ומקצתה תחת אוירה - טמאה בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת. היתה בדפנות פותח טפח - בלה טמאה, וכנגד פיה טהור; שהרי הטמאה פשוטה בדפנות בלבד. במה דברים אמורים? בחבית טהורה; אבל אם היתה טמאה, או גבוהה מן הארץ טפח, או מכסה, או כפופה על פיה, והיתה טמאה תחתיה או בתוכה או על גבה - הכל טמא; וכל הנוגע בה בלה, טמא. היתה מקצת צמיד פתיל [- כיסוי מהודק], ונתונה על גבי המת - האכלין והמשקין שבתוכה טהורין, והכלים שעל גבה טמאים. חביות שהן יושבות על שוליהן, או מוטות על צדיהן באויר, והן נוגעות זו בזו בפותח טפח, וטמאה תחת אחת מהן - טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, מפני שהיא רצופה. במה דברים אמורים? בטהורות; אבל אם היו טמאות, או גבוהות מן הארץ פותח טפח וטמאה תחת אחת מהן - תחת פלן טמא, שהרי הכל אהל אחד.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ב כסלו ה'תש"ע

מעלות עד חמש וארבעים מעלות, תוסיף על אמצע המסלול שש מעלות; ואם יהיה המרחק הכפול משש וארבעים מעלות עד אחת וחמשים מעלות, תוסיף על אמצע המסלול שבע מעלות; ואם יהיה המרחק הכפול מששים וחמשים מעלות עד תשע וחמשים מעלות, תוסיף על אמצע המסלול שמונה מעלות; ואם יהיה המרחק הכפול מששים מעלות עד שלש וששים מעלות, תוסיף על אמצע המסלול תשע מעלות. ומה שיהיה אמצע המסלול אחר שתוסיף עליו מעלות אלו, הוא הנקרא 'מסלול הנכון'.

ד. ואחר כך תראה כמה מעלות הוא המסלול הנכון - אם היה פחות ממאה ושמונים מעלות, תגרע מנת המסלול הזה הנכון מאמצע הירח לשעת הראיה; ואם היה המסלול הנכון יותר על מאה ושמונים מעלות עד שלש מאות וששים, תוסיף מנת זה המסלול הנכון על אמצע הירח לשעת הראיה. ומה שיהיה האמצע אחר שתוסיף עליו או תגרע ממנו, הוא מקום הירח האמתי לשעת הראיה.

ה. ודע, שאם יהיה המסלול הנכון מאה ושמונים בשהו, או שלש מאות וששים בשהו - אין לו מנה, אלא יהיה מקום הירח האמצעי לשעת הראיה, הוא מקום הירח האמתי.

ו. וכמה הוא מנת המסלול? אם יהיה המסלול הנכון עשר מעלות, תהיה מנתו חמשים חלקים; ואם יהיה המסלול הנכון עשרים מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת ושמונה ושלשים חלקים; ואם יהיה המסלול שלשים, תהיה מנתו שתי מעלות וארבעה ועשרים חלקים; ואם יהיה ארבעים, תהיה מנתו שלש מעלות ושלשה חלקים; ואם יהיה

יום ראשון י"ב כסלו ה'תש"ע

הלכות קדוש החדש פרק טו

א. אם תרצה לידע מקום הירח האמתי בכל יום שתראה, תוציא תחלה אמצע הירח לשעת הראיה לאותו הלילה שתראה, וכן תוציא אמצע המסלול ואמצע השמש לאותו העת. ותגרע אמצע השמש מאמצע הירח, והנשאר תכפל אותו - וזה הוא הנקרא 'מרחק הכפול'.

ב. וכבר הודענו, שלא באנו בכל אלו החשבונות שעשינו בפרקים אלו, אלא לדעת ראית הירח; ולעולם אי אפשר שיהיה מרחק זה הכפול כליל הראיה שיראה בה הירח, אלא מחמש מעלות עד שתים וששים מעלות - ואי אפשר שיוסיף על זה, ולא יגרע ממנו.

ג. הואיל והדבר כן, התבונן במרחק זה הכפול - אם יהיה המרחק הכפול חמש מעלות או קרוב לחמש, אין חוששין לתוספת ולא תוסיף כלום; ואם יהיה המרחק הכפול משש מעלות עד אחת עשרה מעלות, תוסיף על אמצע המסלול מעלה אחת; ואם יהיה מרחק הכפול מששים עשרה מעלות עד שמונה עשרה מעלות, תוסיף על אמצע המסלול שתי מעלות; ואם יהיה המרחק הכפול מתשע עשרה מעלות עד ארבע ועשרים מעלות, תוסיף על אמצע המסלול שלש מעלות; ואם יהיה המרחק הכפול מחמש ועשרים מעלות עד אחת ושלשים מעלות, תוסיף על אמצע המסלול מעלות; ואם יהיה המרחק הכפול מששים ושלשים מעלות עד שמונה ושלשים מעלות, תוסיף על אמצע המסלול חמש מעלות; ואם יהיה המרחק הכפול מתשע ושלשים

הלכות קדוש החדש פרק טז

ב. מהלך הראש האמצעי ביום אחד, שלשה חלקים ואחת עשרה שניות; נמצא מהלכו בעשרה ימים, אחד ושלשים חלקים ושבע וארבעים שניות; ונמצא מהלכו במאה יום, חמש מעלות ושבעה עשר חלקים ושלש וארבעים שניות - סימנם ה' י"ז מ"ג; ונמצא מהלכו בארץ יום, שתיים וחמשים מעלות ושבעה וחמשים חלקים ועשר שניות - סימנם נ"ב נ"ז י'; ונמצא שארית מהלכו בעשרת אלפים יום, מאה ותשע וששים מעלות ואחד ושלשים חלקים וארבעים שניות - סימנם קס"ט ל"א מ'. ונמצא מהלכו לתשעה ועשרים יום, מעלה אחת ושנים ושלשים חלקים ותשע שניות - וסימנם א' ל"ב ט'; ונמצא מהלכו לשנה סדורה, שמונה עשרה מעלות וארבעה וארבעים חלקים ושתיים וארבעים שניות - סימנם י"ח מ"ד מ"ב. ואמצע הראש בתחלת ליל חמישי שהוא העקר, ה'ה מאה ושמונים מעלות ושבעה וחמשים חלקים ושמונה ועשרים שניות - סימנם ק"פ נ"ז כ"ח.

ג. אם תרצה לידע מקום הראש בכל צת שתקצה - ותוציא אמצעו לאותו העת כדרך שתוציא אמצע השמש ואמצע הירח, ותגרע האמצע משלש מאות וששים מעלות, והנשאר - הוא מקום הראש באותה העת; וינגדו, לעולם יהיה מקום הזנב.

ד. כיצד? הרי שרצינו לידע מקום הראש לתחלת ליל ערב שבת שיומו שני לחודש איר משנה זו שהיא שנת העקר - ומנן הימים הגמורים מתחלת ליל העקר עד תחלת ליל זו שאנו רוצים לידע מקום הראש בו, תשעה ועשרים יום.

ה. תוֹצִיא אֶמְצַע הָרֹאשׁ לָעֵת הַזֹּאת עַל הַדֶּרֶךְ שִׁדְרֶתָּ, וְהוּא שְׂתוּסִיף מֵהֶלְכוֹ לַתְּשׁוּעָה וְעֲשִׂים יוֹם עַל הָעֶקֶר; יֵצֵא לָךְ

חַמְשִׁים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ שְׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וְאַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים
 חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה שְׁשִׁים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְשֵׁשׁ
 עָשָׂר חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה שְׁבָעִים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת
 וְאַחַד וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה שְׁמוֹנִים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ
 חֲמֵשׁ מַעֲלוֹת; וְאִם יִהְיֶה תִּשְׁעִים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ חֲמֵשׁ מַעֲלוֹת
 וְחֲמִשָּׁה חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ חֲמֵשׁ מַעֲלוֹת
 וְשִׁמּוֹנָה חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְעֶשֶׂר, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ אַרְבַּע
 מַעֲלוֹת וְתִשְׁעָה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְעֶשְׂרִים,
 תִּהְיֶה מִנְתּוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה
 וּשְׁלֹשִׁים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְאַחַד עָשָׂר חֲלָקִים;
 וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְאַרְבָּעִים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ שְׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשָׁה
 וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְחֲמִשִּׁים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ שְׁתֵּי
 מַעֲלוֹת וּשְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשָׁשִׁים,
 תִּהְיֶה מִנְתּוֹ מַעֲלָה אַחַת וְשֵׁשׁ וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה
 מֵאָה וְשִׁבְעִים, תִּהְיֶה מִנְתּוֹ תִּשְׁעָה וְחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם
 יִהְיֶה מֵאָה וּשְׁמוֹנִים בְּשׁוּרָה, אֵין לוֹ מִנָּה כְּמוֹ שְׁאֲמַרְנוּ - אֲלֵא
 מְקוֹם הִירָח הָאֲמֻצְעִי, הוּא הַמְּקוֹם הָאֲמִתִּי.

ז. ואם יהיה המסלול הנכון יתר על מזה וישמונים מעלות, תגרע אותו משלש מאות וישישים, ותדע מנתו, כדרך שעשית במסלול השמש; וכן אם יהיו במנין המסלול אחרים עם העשרות, תקח מן היתר שבין שתי המנות כפי האחרים. כדרך שבארנו במסלול השמש במנות שלו, כך תעשה במסלול הנכון במנות שלו.

ח. פיצד? הרי שרצונו לידע מקום הירח האמתי בתחלת ליל ערב שבת שיומו שני לחדש איר משנה זו שהיא שנת העקר - ומנזן הימים הגמורים שמתחלת ליל העקר עד תחלת ליל זה שאנו רוצים לידע מקום הירח האמתי בו, תשעה ועשרים; ותוציא אמצע השמש תחלה לליל זה, יצא לך אמצעה חמש ושלשים מעלות ושמונה ושלשים חלקים ושלש ושלשים שניות - סימנם ל"ה ל"ח ל"ג; ותוציא אמצע הירח לשעת הראיה לעת זו, יצא לך אמצעו שלש וחמשים מעלות וששה ושלשים חלקים ותשע ושלשים שניות - סימנם נ"ג ל"ו ל"ט; ותוציא אמצע המסלול לעת זו, יצא לך אמצעו מאה ושלש מעלות ואחד ועשרים חלקים ושש וארבעים שניות - סימנם ק"ג כ"א מ"; ותגרע אמצע השמש מאמצע הירח, ישאר שבע עשרה מעלות ושמונה וחמשים חלקים ושש שניות - וזה הוא המרחק; תכפל אותו, יצא לך המרחק הכפול חמש ושלשים מעלות וששה וחמשים חלקים וששים עשרה שניות - סימנם ל"ה נ"ו י"ב; לפיכך תוסיף על אמצע המסלול חמש מעלות, כמו שהודענו, ויצא לך המסלול הנכון, מאה ושמונה מעלות ואחד ועשרים חלקים, ואין מקפדין על החלקים במסלול, כדרך שבארנו בשמש.

ט. ובאנו לחקור (לחשוב) על מנת זה המסלול הנכון, שהוא מאה ושמונה - נמצאת מנה שלו חמש מעלות וחלק אחד; ולפי שהמסלול הנכון היה פחות ממאה ושמונים, תגרע המנה שהוא חמש מעלות וחלק אחד מן אמצע הדרך; ישאר שמונה וארבעים מעלות ושלושה ושלשים חלקים

חלקים; ואם יהיה המסלול חמשים, תהיה מנתו שלש מעלות וחמשים חלקים; ואם יהיה המסלול ששים, תהיה מנתו ארבע מעלות וחמשים חלקים; ואם יהיה המסלול שבעים, תהיה מנתו ארבע מעלות ושנים וארבעים חלקים; ואם יהיה המסלול שמונים, תהיה מנתו ארבע מעלות וחמשה וחמשים חלקים; ואם יהיה המסלול תשעים, תהיה מנתו חמש מעלות.

יב. ואם יהיו אחדים עם העשרות - תחזק הראוי להם לפי היתר שבין שתי המנות, כמו שעשית במסלול השמש ובמסלול הירח. כיצד? הרי שהיה מסלול הרחב שלש מעלות וחמשים חלקים - וכבר ידעת שאלו היה המסלול חמשים, היתה מנתו שלש מעלות וחמשים חלקים, ואלו היה המסלול ששים, היתה מנתו ארבע מעלות וחמשים חלקים; נמצא היתר בין שתי המנות, שלשים חלקים, שלשה חלקים לכל מעלה; ונמצא לפי חשבון מסלול זה שהוא שלש וחמשים, מנתו שלש מעלות ותשעה וחמשים חלקים. ועל דרך זו, תעשה בכל מנין ומנין.

יג. מאחר שתדע מנתו של מסלול הרחב עד תשעים כמו שהודענוך, תדע מנות של כל מנינות המסלול; שאם יהיה המסלול יתר על תשעים עד מאה ושמונים - תגרע המסלול ממאה ושמונים, והנשאר תדע בו המנה.

יד. וכן אם היה המסלול יתר ממאה ושמונים עד מאתיים ושבעים - תגרע ממנו מאה ושמונים, והנשאר תדע בו המנה.

טו. ואם היה המסלול יתר על מאתיים ושבעים עד שלש מאות וששים - תגרע אותו משלש מאות וששים, והנשאר תדע בו המנה.

טז. כיצד? הרי שהיה המסלול מאה וחמשים - תגרע אותו ממאה ושמונים, נשאר שלשים. וכבר ידעת, שמנת שלשים, שתי מעלות ושלשים חלקים; וכך תהיה מנת מאה וחמשים, שתי מעלות ושלשים חלקים.

יז. הרי שהיה המסלול מאתיים - תגרע ממנו מאה ושמונים, ישאר עשרים. וכבר ידעת, שמנת עשרים, היא מעלה אחת ושלשה וארבעים חלקים; וכן אם תהיה מנת מאתיים, תהיה מעלה אחת ושלשה וארבעים חלקים.

יח. הרי שהיה המסלול שלש מאות - תגרע אותו משלש מאות וששים, נשאר ששים. וכבר ידעת, שמנת ששים, ארבע מעלות ועשרים חלקים; וכך היא מנת שלש מאות, ארבע מעלות ועשרים חלקים. ועל דרך זו, בכל המנינות.

יט. הרי שרצינו לידע רחב הירח כמה הוא, ובאיזו רוח הוא אם צפוני ואם דרומי, בתחלת ליל ערב שבת שני לחודש איר משנה זו; וכבר ידעת, שמקום הירח האמתי, היה בליל זה בשמונה עשרה מעלות וארבעים חלקים ממזל שור - סימנו י"ח מ'; ומקום הראש היה באותה העת, בשבע ועשרים מעלות ושלשים חלקים ממזל בתולה - סימנו כ"ז ל'. תגרע מקום הראש ממקום הירח, יצא לך מסלול הרחב מאתיים אחת ושלשים מעלות וששים חלקים - סימנו רל"א ו' - לפי שאין משגיחין על החלקים בכל

אמצע הראש מאה וששים ושמונים מעלות ותשעה ועשרים חלקים ושבע ושלשים שניות - סימנם קפ"ב כ"ט ל"ז; תגרע אמצע זה משלש מאות וששים, ישאר לך מאה ושבע ושבעים מעלות ושלשים חלקים ושלש ועשרים שניות - סימנם קע"ז ל' כ"ג; וזה הוא מקום הראש, ואל תפנה אל השניות. נמצא מקום הראש, במזל בתולה בשבע ועשרים מעלות ושלשים חלקים; ומקום הזנב פנגדו, במזל דגים בשבע ועשרים מעלות ושלשים חלקים.

ו. לעולם יהיה בין הראש ובין הזנב, חצי הגלגל בשנה; לפיכך, כל מזל שתמצא בו מקום הראש, יהיה הזנב במזל שביעי ממנו בכמו מנין המעלות והחלקים בשנה - אם יהיה הראש בעשר מעלות במזל פלוני, יהיה הזנב בעשר מעלות במזל שביעי ממנו.

ז. ומאחר שתדע מקום הראש ומקום הזנב ומקום הירח האמתי, התבונן בשלשתם - אם מצאת הירח עם הראש או עם הזנב במעלה אחת וחלק אחד, תדע שאין הירח נוטה לא לצפון השמש ולא לדרומה; ואם ראית הירח לפני מקום הראש והוא הולך כנגד הזנב, תדע שהירח נוטה לצפון השמש; ואם היה הירח לפני מקום הזנב והרי הוא הולך כנגד הראש, תדע שהירח נוטה לדרום השמש.

ח. הנטיה שנוטה הירח לצפון השמש או לדרומה, היא הנקראת 'רחב הירח'; אם היה נוטה לצפון, נקרא 'רחב צפוני', ואם היה נוטה לדרום, נקרא 'רחב דרומי'. ואם היה הירח באחת משתי הנקודות - לא יהיה לו רחב, כמו שבארנו. **ט.** לעולם לא יהיה רחב הירח יתר על חמש מעלות, בין בצפון בין בדרום; אלא כך הוא דרכו: יתחיל מן הראש, ויתרחק מעט מעט, והמרחק הולך ונוסף עד שיגיע לחמש מעלות; ויחזור ויתקרב מעט מעט, עד שלא יהיה לו רחב כשיגיע לזנב; ויחזור ויתרחק מעט מעט, והמרחק נוסף עד שיגיע לחמש מעלות; ויחזור ויתקרב, עד שלא יהיה לו רחב.

י. אם תרצה לידע רחב הירח כמה הוא בכל עת שתראה, ואם צפוני הוא או דרומי - תוציא מקום הראש ומקום הירח האמתי לאותה העת, ותגרע מקום הראש ממקום הירח האמתי; והנשאר, הוא הנקרא 'מסלול הרחב'. אם יהיה מסלול הרחב ממעלה אחת עד מאה ושמונים, תדע שרחב הירח צפוני; ואם היה המסלול יתר על מאה ושמונים, תדע שרחב הירח דרומי; ואם היה מאה ושמונים בשנה או שלש מאות וששים בשנה, אין לירח רחב כלל. ויתחזר ותראה מנת מסלול הרחב כמה היא, והוא שעור נטיתו לצפון או לדרום; והוא הנקרא 'רחב הירח הדרומי' או 'הצפוני', כמו שבארנו.

יא. וכמה היא מנת מסלול הרחב? אם יהיה מסלול הרחב עשר מעלות, תהיה מנתו שנים וחמשים חלקים; ואם יהיה המסלול הזה עשרים מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת ושלשה וארבעים חלקים; ואם יהיה המסלול שלשים, תהיה מנתו שתי מעלות ושלשים חלקים; ואם יהיה המסלול ארבעים, תהיה מנתו שלש מעלות ושלשה עשר

מן הארץ אחר שתגדע ממנו אלו החלקים, הוא הנקרא 'ארץ שני'.

ו. ולמה גורעין חלקים אלו? לפי שמקום הירח האמתי אינו המקום שיראה בו, אלא שנוי יש ביניהם בארץ וברחב, והוא הנקרא 'שנוי המראה'; ושנוי מראה הארץ בשעת הראיה, לעולם גורעין אותו מן הארץ, כמו שאמרנו.

ז. אבל שנוי מראה הרחב - אם היה רחב הירח צפוני, גורעין חלקים של שנוי מראה הרחב מן הרחב הראשון; ואם היה רחב הירח דרומי, מוסיפין החלקים של שנוי מראה הרחב על הרחב הראשון. ומה שיהיה הרחב הראשון אחר שמוסיפין עליו או גורעין ממנו אותם החלקים, הוא הנקרא 'רחב שני'.

ח. וכמה הם החלקים שמוסיפין או גורעין אותו? אם יהיה הירח במזל טלה, תשעה חלקים; ואם יהיה במזל שור, עשרה חלקים; ואם יהיה במזל תאומים, ששה עשר חלקים; ואם יהיה במזל סרטן, שבעה ועשרים חלקים; ואם יהיה במזל אריה, שמונה ושלשים חלקים; ואם יהיה במזל בתולה, ארבעה וארבעים חלקים; ואם יהיה במזל מאזנים, ששה וארבעים חלקים; ואם יהיה במזל עקרב, חמשה וארבעים חלקים; ואם יהיה במזל גדי, ששה ושלשים חלקים; ואם יהיה במזל דלי, שבעה ועשרים חלקים; ואם יהיה במזל דגים, שנים עשר חלקים.

ט. ומאחר שתדע חלקים אלו, תגדע אותם מן הרחב הראשון, או תוסיף אותם עליו, כמו שהודענו - ויצא לך הרחב השני. וכבר ידעת אם הוא צפוני או דרומי, ותדע כמה מעלות וכמה חלקים נעשה זה הרחב השני; ותכין אותו לפיכך, ויהיה עתיד.

י. ואחר כך תחזר ותקח מן הרחב השני הזה מקצתו, מפני שהירח נלוז [ראה ערכו] מעט במעגלו. וכמה היא המקצת שתקח ממנו? אם יהיה מקום הירח מתחלת מזל טלה עד עשרים מעלה ממנו, או מתחלת מזל מאזנים עד עשרים מעלה ממנו - תקח מן הרחב השני שני חמשיו; ואם יהיה הירח מעשרים ממזל טלה עד עשר מעלות ממזל שור, או מעשרים ממזל מאזנים עד עשר מעלות ממזל עקרב - תקח מן הרחב השני שלישיתו; ואם יהיה הירח מעשר מעלות ממזל שור עד עשרים ממנו, או מעשר מעלות ממזל עקרב עד עשרים ממנו - תקח מן הרחב השני רביעיתו; ואם יהיה הירח מעשרים ממזל מעלות ממזל שור עד סופו, או מעשרים ממזל עקרב עד סופו - תקח מן הרחב השני חמישיתו; ואם יהיה הירח מתחלת מזל תאומים עד עשר מעלות ממנו, או מתחלת מזל קשת עד עשר מעלות ממנו - תקח מן הרחב השני שתותו; ואם יהיה הירח מעשר מעלות ממזל תאומים עד עשרים ממנו, או מעשר ממזל קשת עד עשרים ממנו - תקח מן הרחב השני חצי שתותו; ואם יהיה מקום הירח מעשרים ממזל תאומים עד חמש ועשרים ממנו, או מעשרים ממזל קשת עד חמש ועשרים ממנו - תקח מן הרחב השני רביע שתותו; ואם יהיה מקום הירח מחמש

המסלול. ונמצא המנה של מסלול זה בדרךים שבארנו בפרק זה, שלש מעלות ושלשה וחמשים חלקים; וזה הוא רחב הירח בתחלת ליל זה, והוא דרומי - שהרי המסלול יתר על מזה ושמנונים.

יום שלישי י"ד כסלו ה'תש"ע

הלכות קדוש החדש פרק יז

א. כל הדברים שהקדמנו כדי שיהיו עתידים ומוכנים לידיעת הראיה, וכשתרצה לדעת זאת, תתחיל ותחשב ותוציא מקום השמש האמתי ומקום הירח האמתי ומקום הראש לשעת הראיה, ותגדע מקום השמש האמתי ממקום הירח האמתי; והנשאר, הוא הנקרא 'ארץ ראשון'.

ב. ומאחר שתדע מקום הראש ומקום הירח, תדע רחב הירח כמה הוא, ואם הוא רחב צפוני או דרומי; והוא הנקרא 'רחב ראשון' [ראה ערכו]. והנהר בארץ הנה הראשון וברחב הראשון, ויהיו שניהם מוכנים לפיכך.

ג. והתבונן בארץ זה הראשון: אם יצא לך תשע מעלות בשנה או פחות - תדע בודאי שאי אפשר לעולם שיראה הירח באותו הלילה בכל ארץ ישראל, ואין אתה צריך חשבון אחר; ואם יהיה הארץ הראשון יתר על חמש עשרה מעלות - תדע בודאי שהירח יראה בכל ארץ ישראל, ואין אתה צריך חשבון אחר; ואם יהיה הארץ הראשון מתשע מעלות ועד חמש עשרה - תצטרך לדרש ולחקר בחשבונות הראיה, עד שתדע אם יראה או לא יראה.

ד. כמה דברים אמורים? בשניה מקום הירח האמתי מתחלת מזל גדי עד סוף מזל תאומים. אבל אם היה מקום הירח מתחלת מזל סרטן עד סוף מזל קשת, ויהיה הארץ הראשון עשר מעלות בשנה או פחות - תדע שאין הירח יראה כלל באותו הלילה בכל ארץ ישראל; ואם היה הארץ הראשון יתר על ארבע ועשרים מעלות, ודאי יראה בכל גבול ישראל; ואם היה הארץ הראשון מעשר מעלות עד ארבע ועשרים - תצטרך לדרש ולחקר בחשבונות הראיה, עד שתדע אם יראה או לא יראה.

ה. ואלו הם חשבונות הראיה: התבונן וראה הירח באיזה מזל הוא - אם יהיה במזל טלה, תגדע מן הארץ הראשון תשעה וחמשים חלקים; ואם יהיה במזל שור, תגדע מן הארץ הראשון מעלה אחת; ואם יהיה במזל תאומים, תגדע מן הארץ שמונה וחמשים חלקים; ואם יהיה במזל סרטן, תגדע מן הארץ שנים וחמשים חלקים; ואם יהיה במזל אריה, תגדע מן הארץ שלשה וארבעים חלקים; ואם יהיה במזל בתולה, תגדע מן הארץ שבעה ושלשים חלקים; ואם יהיה במזל מאזנים, תגדע מן הארץ ארבעה ושלשים חלקים; ואם יהיה במזל עקרב, תגדע מן הארץ ששה ושלשים חלקים; ואם יהיה במזל גדי, תגדע מן הארץ ארבעה וארבעים חלקים; ואם יהיה במזל דלי, תגדע מן הארץ שלשה וחמשים חלקים; ואם יהיה במזל דגים, תגדע מן הארץ שמונה וחמשים חלקים. והנשאר

ותרצה - אם יהיה רחב הירח צפוני, תוסיף מנת גבה המדינה על הארץ הרביעי; ואם יהיה רחב הירח דרומי, תגרע מנת גבה המדינה מן הארץ הרביעי. ומה שיהיה הארץ הרביעי אחר שגורעין ממנו, או שמוסיפין עליו - הוא הנקרא 'קשת הראיה'.

יג. כיצד? הרי שבאנו לחקור אם יראה הירח בליל ערב שבת שני לחדש איר משנה זו או לא יראה - תוציא מקום השמש האמתי ומקום הירח האמתי ורחב הירח לשעה זו כמו שהודענוך. יצא לך מקום השמש האמתי, בשבע מעלות ותשעה חלקים ממזל שור - סימנו ד' ט'; ויצא לך מקום הירח האמתי, בשמונה עשרה מעלות וששה ושלשים חלקים ממזל שור - סימנו י"ח ל"ו; ויצא לך רחב הירח, ברוח דרום שלש מעלות ושלשה וחמשים חלקים - סימנו ג' נ"ג, וזה הוא הרחב הראשון; ותגרע מקום השמש ממקום הירח, ישאר אחת עשרה מעלות ושבעה ועשרים חלקים - סימנו י"א כ"ו, וזה הוא הארץ הראשון; ולפי שהיה הירח במזל שור, יהיה שנוי מראה הארץ מעלה אחת, וראוי לגרע אותה מן הארץ הראשון; יצא לך הארץ השני, עשר מעלות ושבעה ועשרים חלקים - סימנו י' כ"ז; וכן יהיה שנוי מראה הרחב עשרה חלקים, ולפי שרחב הירח היה דרומי, ראוי להוסיף עליו שנוי המראה שהוא עשרה חלקים; יצא לך הרחב השני, ארבע מעלות ושלשה חלקים - סימנו ד' ג'; ולפי שהיה הירח בשמונה עשרה מעלות ממזל שור, ראוי לקח מן הרחב השני רביעיתו, והוא הנקרא 'מעגל הירח'; יצא לך מעגל הירח לעת זו, מעלה אחת וחלק אחד, לפי שאין מדקדקין בשניות.

יד. ולפי שרחב הירח דרומי, ומקום הירח האמתי בין ראש גדי וראש סרטן - ראוי להוסיף המעגל על הארץ השני; יצא לך הארץ השלישי, אחת עשרה מעלות ושמונה ועשרים חלקים - סימנו י"א כ"ח; ולפי שהארץ הזו במזל שור, ראוי להוסיף על הארץ השלישי חמישיתו, שהוא שתי מעלות ושמונה עשר חלקים; ויצא לך הארץ הרביעי, שלש עשרה מעלות וששה וארבעים חלקים - סימנו י"ג מ"ו; ותזנוננו אצל הרחב הראשון, ולקחנו שני שלישי - יצא מנת גבה המדינה, והוא שתי מעלות וחמשה ושלשים חלקים; ולפי שהיה הרחב דרומי, ראוי לגרע מנת גבה המדינה מן הארץ הרביעי; ישאר לך אחת עשרה מעלות ואחד עשר חלקים - סימנו י"א י"א. וזו היא קשת הראיה בלילה הזה. ועל דרך זו תעשה ותדע קשת הראיה כמה מעלות וכמה חלקים יש בה, בכל ליל ראיה שתראה, לעולם.

טו. ואחר שתצא קשת זו, תבין בה. ודע, שאם תהיה קשת הראיה תשע מעלות או פחות, אי אפשר שיראה בכל ארץ ישראל; ואם תהיה קשת הראיה יתר על ארבע עשרה מעלות, אי אפשר שלא יראה, ויהיה גלוי לכל ארץ ישראל. טז. ואם תהיה קשת הראיה מתחלת מעלה עשירית עד סוף מעלת ארבע עשרה - תערך קשת הראיה אל הארץ הראשון, ותדע אם יראה הירח או לא יראה, מן הקצין שיש לו; וכן הנקראין 'קצי הראיה'.

ועשרים ממזל תאומים עד חמש מעלות ממזל סרטן, או מחמש ועשרים ממזל קשת עד חמש מעלות ממזל גדי - לא תקח כלום, לפי שאין כאן נליזת מעגל; ואם יהיה הירח מחמש ממזל סרטן עד עשר ממנו, או מחמש ממזל גדי עד עשר ממנו - תקח מן הרחב השני רביעי שתותו; ואם יהיה מקום הירח מעשר ממזל סרטן עד עשרים ממנו, או מעשר ממזל גדי עד עשרים ממנו - תקח מן הרחב השני חצי שתותו; ואם יהיה מקום הירח מעשרים ממזל סרטן עד סופו, או מעשרים ממזל גדי עד סופו - תקח מן הרחב השני שתותו; ואם יהיה הירח מתחלת מזל אריה עד עשר מעלות ממנו, או מתחלת מזל דלי עד עשר מעלות ממנו - תקח מן הרחב השני חמישיתו; ואם יהיה הירח מעשר מעלות ממזל אריה עד עשרים ממנו, או מעשר ממזל דלי עד עשרים ממנו - תקח מן הרחב השני רביעיתו; ואם יהיה הירח מעשרים ממזל אריה עד עשר ממזל בתולה, או מעשרים ממזל דלי עד עשר מעלות ממזל דגים - תקח מן הרחב השני שלישיתו; ואם יהיה הירח מעשר ממזל בתולה עד סופו, או מעשר ממזל דגים עד סופו - תקח מן הרחב השני שני חמשי. וזאת המקצת שתקח מן הרחב השני, היא הנקראת 'מעגל הירח'.

יא. ואחר כך תחזור ותתבונן ברחב הירח, ותראה אם הוא צפוני אם דרומי - אם היה צפוני, תגרע מעגל הירח הזה מן הארץ השני; ואם היה רחב הירח דרומי, תוסיף המעגל הזה על הארץ השני. כמה דברים אמורים? בשניה מקום הירח מתחלת מזל גדי עד סוף מזל תאומים. אבל אם היה הירח מתחלת מזל סרטן עד סוף מזל קשת, יהיה הדבר הפך - שאם יהיה רחב הירח צפוני, תוסיף המעגל על הארץ השני; ואם יהיה רחב הירח דרומי, תגרע המעגל מן הארץ השני. ומה שיהיה הארץ השני אחר שתוסיף עליו או תגרע ממנו, הוא הנקרא 'ארץ השלישי'. ודע, שאם לא יהיה שם נליזת מעגל, ולא נתן החשבון לקחת מן הרחב השני כלום - יהיה הארץ השני עצמו, הוא הארץ השלישי בלא פחות ולא יתר.

יב. ואחר כך תחזור ותראה הארץ השלישי הזה, והוא המעלות שבין הירח והשמש - באיזה מזל הוא: אם יהיה במזל דגים או במזל טלה, תוסיף על הארץ השלישי שתותו; ואם יהיה הארץ במזל דלי או במזל שור, תוסיף על הארץ השלישי חמישיתו; ואם יהיה הארץ במזל גדי או במזל תאומים, תוסיף על הארץ השלישי שתותו; ואם יהיה הארץ במזל קשת או במזל סרטן, תניח הארץ השלישי כמות שהוא, ולא תוסיף עליו, ולא תגרע ממנו; ואם היה הארץ במזל עקרב או במזל אריה, תגרע מן הארץ השלישי חמישיתו; ואם יהיה הארץ במזל מאזניים או במזל בתולה, תגרע מן הארץ השלישי שלישיתו. ומה שיהיה הארץ השלישי אחר שתוסיף עליו, או תגרע ממנו, או תניח אותו כמות שהוא - הוא הנקרא 'ארץ רביעי'. ואחר כך תחזור אצל רחב הירח הראשון, ותקח ממנו שני שלישי לעולם - וזה הוא הנקרא 'מנת גבה המדינה'. ותתבונן

המצויים עכשו ביד החכמים; אבל הספרים שחברו חכמי ישראל שהיו בימי הנביאים מבני יששכר, לא הגיעו אלינו. ומאחר שכל אלו הדברים, בראיות ברורות הם, שאין בהם דפי, ואי אפשר לאדם להרהר אחריהם - אין חוששין למחבר, בין שחברו אותם נביאים בין שחברו אותם גוים; שכל דבר שנתגלה טעמו, ונודעה אמתתו בראיות שאין בהן דפי - אין סומכין על זה האיש שאמרו או שלמדו, אלא על הראיה שנתגלתה והטעם שנודע.

יום רביעי ט"ו כסלו ה'תש"ע

הלכות קדוש החדש פרק יח

א. דבר ידוע וברור, שאם יוציא [יראה] לך החשבון שהינך יראה בליזה - אפשר שיראה, ואפשר שלא יראה מפני העבים שמכסין אותו, או מפני שהוא גיא [נמק], או שהיה הר גבוה כנגד רוח מערב לאנשי אותו המקום, שנמצאו כאלו הם יושבין בגיא; שהינך לא יראה למי שהוא במקום נמוך, אפלו היה גדול, ויראה למי שהוא עומד בראש הר גבוה ותלול, אף על פי שהינך קטן ביותר; וכן יראה למי ששוכן על שפת הים, או למי שמחלף בספינה בים הגדול, אף על פי שהוא קטן ביותר. ב. וכן בימות הגשמים, אם יהיה יום צח, יראה הינך יותר ממה שיראה בימות החמה; לפי שבימות הגשמים, אם יהיה צח, יהיה האויר וזו הרבה ויראה הנקיע בטהר יותר, מפני שאין שם אבק שיתערב באויר. אבל בימות החמה, יהיה האויר כאלו הוא מעשן מפני האבק, ויראה הינך קטן.

ג. וכל זמן שתמצא קשת הראיה והארץ הראשון שתערוך לה עם שני הקצין שלהם בצמצום - יהיה הינך קטון ביותר, ולא יראה אלא במקום גבוה ביותר. ואם תמצא קשת הראיה והארץ הראשון ארפין הרבה, והוסיפו על סוף הקצים שלהם מעלות - יראה הינך גדול; ולפי ארץ הקשת והארץ הראשון יהיה גדול וגליתו לכל.

ד. לפיכך, ראוי לבית דין לשום שני דברים אלו בלבבם - שהם: זמן הראיה, ומקומה; ושאלין את העדים: 'באיזה מקום ראיתם?' שאם היתה קשת הראיה קצרה, וזמן החשבון שיראה בצמצום, כגון שהיתה קשת הראיה תשע מעלות וחמשה חלקים, והיה הארץ הראשון שלש עשרה מעלות בשנה, וכאו עדים שראוהו - אם היה בימות החמה, או שהיה במקום נמוך - חוששין להם, ובדקין אותם הרבה; ואם היה בימות הגשמים, או במקום גבוה ביותר - ודאי יראה, אם לא יהיו שם עבים [עננים] המכדיילין.

ה. עדים שראו החדש בזמנו וכאו והעידו, וקבלום בית דין וקדשו את החדש הזה הראשון, ומנו תשעה ועשרים יום מן היום המקדש, וליל שלשים לא נראה הינך - מפני שאי אפשר לו להראות, או מפני שפסוהו עבים; והרי בית דין מצפין לו כל יום שלשים כמו שבארנו, ולא באו עדים, ועברו את החדש, ונמצא יום ראש החדש השני יום אחד ושלשים כמו שבארנו.

יז. ואלו הם קצי הראיה: אם תהיה קשת הראיה מיתר על תשע מעלות עד סוף עשר מעלות, או יתר על עשר, ויהיה הארץ הראשון שלש עשרה מעלות, או יותר - ודאי יראה; ואם תהיה הקשת פחות מזה, או יהיה הארץ פחות מזה - לא יראה.

יח. ואם תהיה קשת הראיה מיתר על עשר מעלות עד סוף אחת עשרה מעלות, או יתר על אחת עשרה, ויהיה הארץ הראשון שתיים עשרה מעלות, או יותר - ודאי יראה; ואם תהיה הקשת פחות מזה, או יהיה הארץ פחות מזה - לא יראה.

יט. ואם תהיה קשת הראיה מיתר על אחת עשרה מעלות עד סוף שתיים עשרה מעלות, או יתר על שתיים עשרה, ויהיה הארץ הראשון אחת עשרה מעלות, או יותר - ודאי יראה; ואם תהיה הקשת פחות מזה, או יהיה הארץ פחות מזה - לא יראה.

כ. ואם תהיה קשת הראיה מיתר על שתיים עשרה מעלות עד סוף שלש עשרה מעלות, או יתר על שלש עשרה, ויהיה הארץ הראשון עשר מעלות, או יותר - ודאי יראה; ואם תהיה הקשת פחות מזה, או יהיה הארץ פחות מזה - לא יראה.

כא. ואם תהיה קשת הראיה מיתר על שלש עשרה מעלות עד סוף ארבע עשרה מעלות, או יתר על ארבע עשרה מעלות, ויהיה הארץ הראשון תשע מעלות, או יותר - ודאי יראה; ואם תהיה הקשת פחות מזה, או יהיה הארץ פחות מזה - לא יראה. ועד כאן, סוף הקצין.

כב. כיצד? באנו להתבונן בקשת הראיה של ליל ערב שבת שני לחדש איר משנה זו - יצא לנו בחשבון קשת הראיה, אחת עשרה מעלות ואחד עשר חלקים, כמו שידעת; ולפי שהיתה קשת הראיה בין עשר עד ארבע עשרה, ערכנו [השוונו] אותה אל הארץ הראשון; וכבר ידעת שהארץ הזה כליל זה, אחת עשרה מעלות ושבעה וחלקים. ולפי שהיתה קשת הראיה יתר על אחת עשרה מעלות, ויהיה הארץ הראשון יתר על אחת עשרה - ידע שודאי יראה כליל זה, לפי הקצין הקצובות. וכן תעשה בכל קשת וקשת, עם הארץ הראשון שלה.

כג. וכבר ראית מן המעשים האלו, כמה חשבונות יש בו, וכמה תוספות, וכמה גרעונים - אחר שיגדענו הרבה, עד שהמצאנו דרכים קרובים שאין בחשבונם עמק גדול: שהינך, עקלקלות גדולות יש במעגלותיו; ולפיכך אמרו חכמים: "שמש ידע מבוואו", ירח לא ידע מבוואו. ואמרו חכמים: 'פעמים בא בארקה, פעמים בא בקצרה' - כמו שתראה מחשבונות אלו, שפעמים תוסיף ופעמים תגרע, עד שתמצא קשת הראיה; ופעמים תהיה קשת הראיה ארקה ופעמים קצרה, כמו שבארנו.

כד. וטעם כל אלו החשבונות, ומפני מה מוסיפים מנן זה, ומפני מה גורעין, והיאך נודע כל דבר ודבר מאלו הדברים, והראיה על כל דבר ודבר - היא חכמת התקופות והגמטריות, שחברו בה חכמי יון ספרים הרבה, והם

בזה החשבון האמצעי, הפשוט בפי כל ישראל, כמו שבארנו בהלכות אלו.

יג. יתבאר בספרי חשבון התקופות והגימטריות, שאם יראה הירח בארץ ישראל, יראה בכל מדינות העולם שהן למערב ארץ ישראל ומכונות פנגדה (באותו קווי רוחב); ואם יתן החשבון שלא יראה בארץ ישראל, אפשר שיראה במדינות אחרות שהן למערב ארץ ישראל ומכונות פנגדה. לפיכך, אם יראה הירח במדינה שהיא למערב ארץ ישראל, אין בזה ראיה שנואה הירח בארץ ישראל.

יד. אבל אם לא יראה הירח בראש הקרים במדינה המערבית המכונת פנגד ארץ ישראל, בידוע שלא נראה בארץ ישראל.

טו. וכן אם לא יראה הירח בארץ ישראל, בידוע שלא יראה בכל מדינות העולם שהן למזרח ארץ ישראל ומכונות פנגדה; ואם יראה בארץ ישראל, אפשר שיראה במדינות מזרחיות, ואפשר שלא יראה. לפיכך, אם יראה במדינה שהיא למזרח ארץ ישראל ומכונת פנגדה, בידוע שנואה בארץ ישראל; ואם לא יראה במדינה המזרחית, אין בזה ראיה, אלא אפשר שיראה בארץ ישראל.

טז. וכל אלו הדברים – בשקיו המדינות שבמערב ושבמזרח מכונות, כגון שקיו נוסות לצפון העולם משלשים מעלות עד חמש ושלשים מעלות; אבל אם היו נוסות לצפון יותר מזה או פחות, משפטים אחרים יש להן – שהרי אינן מכונות פנגד ארץ ישראל. ודברים אלו שבארנו בערי מזרח ומערב, אינם אלא להגיד כל משפטי הראיה להגדיל תורה ולהאדירה – לא שיהיו בני מזרח או בני מערב סומכין על ראית הירח, או תועיל להם כלום; אלא לעולם אין סומכין אלא על קדוש בית דין שבארץ ישראל, כמו שבארנו כמה פעמים.

יום חמישי ט"ז כסלו ה'תש"ע

הלכות קדוש החדש פרק יט

א. לפי שאמרו חכמים, שבכלל דברים שהיו בודקין בהם את העדים, אומרים להן: 'להיכן היה הירח נוטה' – פשוט בעיני להודיע דרך חשבון זה; ואין אני מדקדק בו, לפי שאינו מועיל בראיה כלל. ותחלת חשבון זה, לידע נטיית המזלות תחלה.

ב. העגולה שהיא עוברת במחצית המזלות שבה מהלך השמש, אינה עוברת באמצע העולם מחצי המזרח לחצי המערב, אלא נוטה היא מעל הקו השנה המסבב באמצע העולם, כנגד צפון ודרום – חצינה נוטה לצפון, וחצינה נוטה לדרום.

ג. ושתי נקדות יש בה שפוגעת בהן בעגולת הקו השנה המסבב באמצע העולם – הנקדה האחת ראש מזל טלה, הנקדה השנייה שפנגדה ראש מזל מאזניים. ונמצאו ששה מזלות נוסות לצפון, מתחלת טלה עד סוף בתולה; וששה נוסות לדרום, מתחלת מזל מאזניים עד סוף מזל דגים.

ד. ומראש מזל טלה יתחילו המזלות לנטות מעט מעט,

ו. והתחילו למנות תשעה ועשרים יום מן יום ראש החדש השני, וליל שלשים לא נראה הירח – אם תאמר שכן מעברין ראש חדש זה ועושין אותו שלשים, וקובעין ראש החדש השלישי יום אחד ושלשים – כן אפשר שלא יראה הירח בליל שלשים גם מחדש זה, ונמצאו מעברין והולכין ועושין חדשים שלשים אחר שלשים כל השנה כלה, ונמצא בחדש אחרון, אפשר שיראה הירח בליל חמשה ועשרים בו, או בליל ששה ועשרים – ואין לה דבר שחוק והפסד יותר מזה.

ז. ואל תאמר שהדבר הזה, דבר שאינו מצוי הוא שלא יראה הירח בכל השנה; אלא דבר קרוב הוא הרבה, ופעמים רבות יאירע זה וכיצא בו, במדינות שזמן הגשמים שם ארך והעבים רבים; שאין אנו אומרים שלא יראה הירח בכל השנה, אלא שלא יראה בתחלת החדשים, ויראה אחר כך. ופעמים לא יראה מפני שאי אפשר לו שיראה, וחדשים שאפשר שיראה בהם – לא יראה מפני העבים, או מפני שהיה קטן ביותר, ולא נתפון אדם לראותו.

ח. אלא הקבלה שבגיד החכמים, איש מפי איש מפי משה רבנו, כך היא: שבזמן שלא יראה הירח בתחלת החדשים חדש אחר חדש, בית דין קובעין חדש מעבר משלשים יום, וחדש חסר מתשעה ועשרים יום. וכן מחשבין, וקובעין חדש מעבר וחדש חסר – בקביעה לא בקדוש, שאין מקדשין אלא על הראיה. ופעמים עושין מלא אחר מלא, או חסר אחר חסר, כמו שיראה להם מן החשבון.

ט. ומתפניין לעולם בחשבונם, שאם יראה הירח בחדש הבא, יראה בזמנו או בליל עבורו, לא שיראה קדם זמנו, שהוא ליל שמונה ועשרים. ובחשבונות הראיה האלו שבארנו, יתבאר לה וידע מתי אפשר שיראה ומתי אפשר שלא יראה; ועל זה סומכין ומעברין חדש אחר חדש, או עושין חדש חסר אחר חדש חסר. ולעולם אין פותחין מארבעה חדשים המעברין בשנה, ולא מוסיפין על שמונה חדשים המעברין. וגם לעבור חדשים אלו שמעברין לפי חשבון זה, עושין סעודת עבור החדש שאמרנו בפרק שלישי.

י. וכל שתמצא בתלמוד מדברים שמראין שבית דין סומכין על החשבון, ומפי משה מסיני שהדבר מסור להם, והרשות בידם לחסר או לעבר, וכן זה שחסר רבי תשעה חדשים בשנה, וכל פיוצא בזה – הכל על עקר זה הוא פנוי, בזמן שלא נראה החדש בזמנו.

יא. וכן זה שאמרו חכמים שמעברין את החדש לצרך, הוא בחדשים אלו שמעברין אותם לפי חשבון, ועושין אחד מלא ואחד חסר; ויש להם לעבר חדש אחר חדש, או לחסר – בזה הוא שמעברין לצרך, מפני שלא נראה הירח בזמנו; אלא בעת שיראה הירח בזמנו, שהוא תחלת היותו נראה אחר שנתקבץ עם השמש – מקדשין לעולם, ואי אפשר לא לרחות ולא לעבר.

יב. וכל הדברים האלו, בזמן שיש שם בית דין, וסומכין על הראיה; אבל בזמנים אלו, אין סומכין אלא על הקביעה

הוא מרחק הירח מעל הקו השונה באותה הרים שהיה בה הרב משניהם.

יא. כיצד? באנו לידע כמה הירח נוטה מעל הקו השונה כליל הראיה שהוא שני לחדש איר משנה זו - וכבר ידעת, שמעלת הירח היתה תשע עשרה ממזל שור, נטייתה בצפון כמו שמונה עשרה מעלות, ורחב הירח היה בדרום כמו ארבעה מעלות; תגרע המעט מן הרב, ישאר ארבע עשרה מעלות. ונמצא הירח רחוק מעל הקו השונה ארבע עשרה מעלות לרוח צפון, שהרי המנין הרב שהוא שמונה עשרה מעלות היה צפוני; וכל חשבון זה בקרוב בלא דקדוק, לפי שאינו מועיל בראיה.

יב. אם תרצה לידע לאיזו רוח מרוחות העולם יראה הירח נוטה, תחשב ותדע מרחקו מעל הקו השונה; אם יהיה על הקו השונה או קרוב ממנו בשמים שלש מעלות, בצפון או בדרום - יראה מכון כנגד אמצע מערב, ותראה פגימתו מכונת כנגד מזרח העולם בשונה.

יג. ואם יהיה רחוק מעל הקו השונה לצפון העולם - יראה בין מערב העולם ובין צפון, ויהיה פגימתו נוטה מכנגד מזרח העולם כנגד דרום העולם;

יד. ואם יהיה רחוק מעל הקו השונה לדרום העולם - יראה בין מערב העולם ובין דרומו, ותראה פגימתו נוטה מכנגד מזרח העולם כנגד צפון העולם; ולפי רב המרחק, ולפי רב הנטיה.

טו. ומחקירת העדים, שאומרים להם: 'כמה היה גבוה?' ודבר זה יודע מקשת הראיה - שבזמן שתהיה קשת הראיה קצרה, יראה הירח כאלו הוא קרוב מן הארץ; ויבזמן שתהיה ארוכה, יראה גבוה מעל הארץ, ולפי ארך קשת הראיה, לפי גבהו מעל הארץ בראית העינים.

טז. הרי בארנו חשבונות כל הדרכים שצריכים להם בידיעת הראיה, ובחקירת העדים, כדי שיהיה הכל ידוע למבינים, ולא יחסרו דרך מדרכי התורה, ולא ישוטטו לבקש אתריה בספרים אחרים - 'דרכו מעל ספר ה', וקראו - אחת מהנה לא נעדרה."

ברוך רחמנא דסייען

יום שישי י"ז כסלו ה'תש"ע

הלכות תעניות

מצות עשה אחת, והיא לזעק לפני ה' בכל עת צרה גדולה שתבוא על הצבור. ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

הלכות תעניות פרק א

א. מצות עשה מן התורה, לזעק [להתפלל בקול] ולהריע במוצאות [מכסף כבכלי המקדש] על כל צרה שתבוא על הצבור, שנאמר: "על הצר הצר אתכם - ותרעתם במוצאות"; כלומר, כל דבר שיצר לכם, כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן, ועקו עליהן והריעו.

ב. ודבר זה, מדרבנן התשובה הוא: שבזמן שתבוא צרה

ולהתרחק מעל הקו השונה כנגד הצפון עד ראש סרטן; ויהיה ראש סרטן רחוק מעל הקו השונה לרוח צפון, שלש ועשרים מעלות וחצי מעלה בקרוב. ויחזורו המעלות להתקרב לקו השונה מעט מעט, עד ראש מאזנים שהוא על קו השונה. ומראש מאזנים יתחילו לנטות ולהתרחק כנגד רוח דרום, עד ראש גדי; ויהיה ראש גדי רחוק מעל הקו השונה לרוח דרום, שלש ועשרים מעלות וחצי מעלה. ויחזורו המעלות להתקרב מעט מעט כנגד הקו השונה, עד ראש טלה.

ה. נמצא ראש טלה וראש מאזנים, מסבב על הקו השונה; ולפיכך, כשתהיה השמש בשני ראשים אלו, לא תהיה נוטה לא לצפון ולא לדרום, ותזרח מחצי מזרח ותשקע בחצי מערב, ויהיה היום והלילה שוין בכל הישוב.

ו. הרי נתברר לך, שכל מעלה ומעלה ממעלות המעלות נוטה לצפון או לדרום, ויש לנטייתה שיעור; ורחב הנטיה, לא תהיה יותר על שלש ועשרים מעלות וחצי בקרוב.

ז. ואלו הם השעורים של נטיות, לפי מנין המעלות של מעלות; וההתחלה, מתחלת מזל טלה: עשר מעלות, נטייתם ארבע מעלות; עשרים מעלות, נטייתם שמונה מעלות; שלשים מעלות, נטייתם אחת עשרה מעלות ומחצה; וארבעים מעלות, נטייתם חמש עשרה מעלות; חמשים מעלות, נטייתם שמונה עשרה מעלות; ששים מעלות, נטייתם עשרים מעלות; שבעים מעלות, נטייתם ששים מעלות; וששים מעלות; שמונים מעלות, נטייתם שלש ועשרים מעלות; תשעים מעלות, נטייתם שלש ועשרים מעלות וחצי מעלה.

ח. ואם יהיו אחרים במנין, תקח להם מנתם מבין שתי הנטיות, כמו שבארנו בשמש ובירח. כיצד? חמש מעלות, נטייתם שתי מעלות; ואם היה מנין המעלות שלש ועשרים, נטייתם תשע מעלות. ועל דרך זו, בכל האחרים שעם העשרות.

ט. ומאחר שתדע הנטיה של מעלות מאחת עד תשעים, תדע נטיית כלן בדרך שהודענום ברחב הירח: שאם היה המנין יותר על תשעים עד מאה ושמונים, תגרע אותו ממאה ושמונים; ואם היה יותר על מאה ושמונים עד מאתים ושבעים, תגרע ממנו מאה ושמונים; ואם היה יותר על מאתים ושבעים עד שלש מאות וששים, תגרע אותו משלש מאות וששים. והנשאר, תדע נטיתו, והוא נטיית אותו המנין שביקד, בלא גרעון ולא תוספת.

י. אם תרצה לידע כמה מעלות הוא הירח נוטה מעל הקו השונה כנגד צפון העולם, או כנגד דרום העולם - תדע תחלה כמה נטיית המעלה שהיא מקום הירח האמיתי, ולא יזוז רוח היא נוטה לצפון או לדרום; ויתחזר ויתחשב ותוציא רחב הירח הראשון, ותראה אם הוא צפוני או דרומי. אם נמצאו רחב הירח ונטית מעלתו ברוח אחת, כגון שהיו שניהם צפוניים או דרומיים - תקבץ שניהם; ואם נמצאו בשתי רוחות, כגון שהיה האחד דרומי והאחר צפוני - תגרע המעט משניהם מן הרב, והנשאר

תענית. ביצד מקבילה? כשיתפלל תפלת מנחה, אומר בתפלה 'ענגו', וגומר בלבד להתענות למחר. אף על פי שהוא אוכל בלילה, לא הפסיד כלום; וכן אם גמר וקבל עליו להתענות שלשה או ארבעה ימים זה אחר זה - אף על פי שהוא אוכל בכל לילה ולילה, לא הפסיד תעניתו, ואינו צריך פונה לכל יום ויום מבטור.

יא. קבל עליו מבטור יום להתענות למחר בלבד, והתענה, וללילה נמלך להתענות [גם] ביום שני - אף על פי ששן בתעניתו, אינה תענית, מפני שלא קבלה עליו מבטור יום; ואין צריך לומר, שהיה אוכל ושותה בלילה, והשכים בבקר ונמלך להתענות - שאין זו תענית כלל.

יב. הרוצה חלום רע - צריך להתענות למחר, כדי שישבו ויעזרו למעשיו, ויחפש בהם, ויחזרו בתשובה; ומתענה, ואפילו בשבת. ומתפלל 'ענגו' בכל תפלה, אף על פי שלא קבלה מבטור יום. והמתענה בשבת - מתענה יום אחר, מפני שבטל ענג שבת.

יג. מתענה אדם שעות [חלק מהיום], והוא שלא יאכל כלום שאר היום. ביצד? הרי שהיה טרוד בתפציו ומתעסק בצרכיו ולא אכל עד חצות, או עד תשע שעות, ונמלך להתענות בשעות שנשארו מן היום - הרי זה מתענה אותן שעות, ומתפלל בהן 'ענגו', שהרי קבל עליו התענית קדם שעות התענית; וכן אם אכל ושתה, ואחר כך התחיל להתענות שאר היום - הרי זה תענית שעות.

יד. כל השווי בתענית - בין שהיה מתענה על צרתו, או על חלומו, בין שהיה מתענה עם הצבור על צרתם - הרי זה לא ינהג עדוניהן בעצמו, ולא יקל ראשו, ולא יהיה שמח וטוב לב, אלא דואג ואונג, כענין שנאמר: "מה יתאונג אדם חי, גבר על חטאיו". ומתיר לו לטעם את התבשיל, ואפילו בכדי רביעית - והוא שלא יבלע, אלא טועם ופולט. שכח ואכל, משלים תעניתו.

טו. יחיד שהיה מתענה על החולה, ונתרפא, על צרה, ועברה - הרי זה משלים תעניתו. ההולך ממקום שמתענים למקום שאין מתענים, הרי זה מתענה ומשלים; הולך ממקום שאין מתענים למקום שמתענים, הרי זה מתענה עמהן. שכח ואכל ושתה, אל יתראה בפניהם; ואל ינהג עדוניהן בעצמו.

טז. צבור שהיו מתענים על הגשמים, וירדו להם גשמים - אם קדם חצות - לא ישלימו, אלא אוכלים ושותים, ומתכנסים, וקוראים הלל הגדול; שאין אומרים הלל הגדול, אלא בנפש שבעה וברש מלאה. ואם אחר חצות - הואיל ועבר רב היום בקדשה, ישלימו תעניתם. וכן אם היו מתענים על צרה ועברה, או על שמד וביטל - אם קדם חצות, לא ישלימו; ואם אחר חצות, ישלימו.

יז. בכל יום תענית שגוזרין על הצבור מפני הצרות, בית דין והזקנים יושבים בבית הכנסת, ובדוקים על מעשה אנשי העיר, מאחר תפלת שחרית עד חצות היום; ומסירים המכשולות של עברות, ומזהירים ודורשים וחוקרים על בעלי חמס ועברות ומפרישים אותם, ועל בעלי דרוע

ויזעקו לה ויריעו, ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן - כפתוב: "עונותיכם הטו אלה לכם", וזה הוא שיגור להם להסיר הצרה מעליהם.

ג. אבל אם לא יזעקו, ולא יריעו, אלא יאמרו: 'דבר זה ממנהג העולם ארע לנו, וצרה זו נקרה נקרית' - הרי זו הדרך אכזרית, וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה וצרות אחרות. הוא שכתוב בתורה: "והלכתם עמי בקרי - והלכתי עמכם בחמת קרי"; כלומר, כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו - אם תאמרו שהיא קרי [מקרה], אוסיף לכם חמת אותו קרי.

ד. ומדברי סופרים [וחכמים], להתענות על כל צרה שתבוא על הצבור, עד שירחמו מן השמים. ובימי התעניות האלו, זועקין בתפלות ומתחננים ומריעין בתפלות בלבד; ואם היו במקדש, מריעין בתפלות ובשופר; השופר מקצר [קול קצר], והתפלות מאריכות - שמצות היום בתפלות. ואין תוקעין בתפלות ושופר כאחד אלא במקדש, שנאמר: "בתפלות וקול שופר - הריעו לפני המלך ה'".

ה. תעניות אלו שגוזרין על הצבור מפני הצרות, אינן יום אחר יום; שאין רב הצבור יכולים לעמד בדבר זה. ואין גוזרין בתחלה תענית, אלא בשני בשבת ובחמישי שלאחריו ובשני שלאחריו; וכן על סדר זה, שני וחמישי ושני, עד שירחמו.

ו. אין גוזרין תענית על הצבור, לא בשבתות ולא בימים טובים. וכן אין תוקעין בהם, לא בשופר ולא בתפלות; ולא זועקים ומתחננים בהם בתפלה, אלא אם כן היתה עיר שהקיפה גוים, או נהר, או ספינה המטרכת בים. אפילו יחיד הנרדף מפני גוים, ומפני לסטים, ומפני רוח רעה - מתעני עליהם בשבת, וזועקין ומתחננים בתפלות. אבל אין תוקעין, אלא אם כן תקעו לקבץ את העם לעזר אותם ולהצילם.

ז. וכן אין גוזרין תענית בתחלה בראשי חודשים, או בחגים ופורים, או בחלו של מועד; ואם התחילו להתענות על הצרה אפילו יום אחד, ופגע בהן יום מאלו - מתענין ומשלימין היום בתענית.

ח. תעניות אלו שמתענין על הצרות - אין מתענין בהן לא עברות, ולא מניקות, ולא קטנים; ומתירין לאכל בלילה, אף על פי שמתענין למחר - חוץ מתענית המטר, כמו שיתבאר. וכל תענית שאוכלין בה בלילה, בין צבור בין יחיד - הרי זה אוכל ושותה, עד שיעלה עמוד השחר; והוא, שלא ישן; אבל אם ישן, אינו חוזר ואוכל.

ט. כשם שהצבור מתענים על צרתו, כך היחיד מתענה על צרתו. ביצד? הרי שהיה לו חולה, או תועה במדבר, או אסור בבית האסורין - יש לו להתענות עליו, ולבקש רחמים בתפלתו; ואומר 'ענגו' בכל תפלה שמתפלל. ולא יתענה בשבתות, ולא במועדות, ולא בראשי חודשים, ולא בחגים ופורים.

י. כל תענית שלא קבלה עליו היחיד מבטור יום, אינה

אם בן טרפה שניהן ואכלה אחד מהן. אבל אם אכלה שניהן באגם - אינה משלחת, מפני שזה הוא מקומה; ומפני הרעבון טרפה, לא מפני שהיא משלחת.

ח. בתים הבנויים במדברות ובארצות הנשמות (שוממות) - הואיל והם מקום גידולי חיה, אם עלתה לגג ונטלה תינוק מצריסה - הרי זו משלחת; ואם לא הגיעה למדה זו, אינה משלחת, שאלו בני אדם, הם שספגו בעצמם ובאו למקום החיות.

ט. שאר מיני רמש הארץ ורמש העוף ששלחו והזיקו - כגון שלוח נחשים ועקרבים, ואין צריך לומר צרעין ויתושיין והדומין להן - אין מתענים עליהם, ולא מתריעים; אבל זועקים בלא תרועה.

י. על הארבה ועל החסיל - אפילו לא נראה מהם אלא כנף אחד בכל ארץ ישראל, מתענים ומתריעים עליהם; ועל הגובאי (מין ארבה), בכל שהוא. אבל החגב - אין מתענים עליו, ולא מתריעים, אלא זועקין בלבד.

יא. על השדפון ועל הירקון - משייתחיל בתבואה; ואפילו לא התחיל אלא במקום קטן כמלא פי פנור (שניתן לאפות ממנה לחם הממלא פי הפנור), גוזרין עליו תענית ומתריעים.

יב. על המפלת כיצד? הרי שרבתה בעיר מפלת בתלים בריאים [- חזקים] שאינם עומדים בצד הנזהר - הרי זו צרה, ומתענים ומתריעים עליה. וכן על הרעש [- רעידת אדמה] ועל הרוחות שהם מפילין את הבגן והורגין, מתענים ומתריעים עליהן.

יג. על החללים כיצד? הרי שירד חלי אחד לאנשים הרבה באותה העיר, כגון אסכרה (מחלת גרון) או תרחור (חום) וכיוצא בזה, והיו מתים באותו החלי - הרי זו צרת צבור, וגוזרין לה תענית ומתריעים. וכן חכופ לז, הרי הוא פשחין פורח, ואם פשט ברב הצבור, מתענים ומתריעים עליו; אבל חכופ יבש, צועקים עליו בלבד.

יד. על המזונות כיצד? הרי שהזנול דברים של סחורה שרב חיי אנשי אותה העיר מהם, כגון כלי פשתן בבבל וזין ושמן בארץ ישראל, ונתמעט המשא והמתן, עד שיצטרף התגר למכר שזה עשרה בששה ואחר כך ימצא לזכח - הרי זו צרת צבור, ומתריעים עליה, וזועקין עליה בשבת.

טו. על המטר כיצד? הרי שרבו עליהם גשמים עד שיצרו להם - הרי אלו מתפללים עליהם; שאין לה צרה גדולה מזו, שהבתים נופלין ונמצאו בתיהם קבריהם. ובארץ ישראל אין מתפללין על רב הגשמים, מפני שהיא ארץ הרים, ובתיהם בגויות באבנים; ורב הגשמים טובה להם, ואין מתענים להעביר את הטובה.

טז. תבואה שצמחה ונמנע המטר, והתחילו צמחין ליבש - הרי אלו מתענים וזועקים עד שירדו גשמים, או עד שייבשו הצמחים. וכן אם הגיע זמן הפסח או קרוב לו בארץ ישראל, שהוא זמן פריחת האילנות שם, ולא ירדו גשמים - הרי אלו מתענים וזועקים עד שירדו גשמים. הראויין לאילנות, או עד שיעבר זמנם.

יז. וכן אם הגיע זמן חג הסוכות, ולא ירדו גשמים הרבה

ומשפילים אותם, וכיוצא בדברים אלו. ומחצית היום ולערב - רביע היום קוראים בברכות וקללות שבתורה, שנאמר: "מוסר ה', בני, אל תמאס; ואל תקץ בתוכחתו", ומפטירים בנביא בתוכחות מענין הצרה; ורביע היום האחרון - מתפללים מנחה, ומתחננים וזועקים ומתוודים כפי כחן.

יום שבת קודש י"ח כסלו ה'תש"ע

הלכות תעניות פרק ב

א. אלו הן הצרות של צבור שמתעניין ומתריעין עליהן: על הצרת שונאי ישראל לישראל, ועל התרב, ועל הדבר, ועל חיה רעה, ועל הארבה, ועל החסיל, ועל השדפון, ועל הירקון, ועל המפלת, ועל החללים, ועל המזונות (שהחלו הסחורות), ועל המטר.

ב. כל עיר שיש בה צרה מכל אלו - אותה העיר מתענה ומתריעת, עד שתעבר הצרה; וכל סביבותיה - מתענות ולא מתריעות, אבל מבקשים עליהם רחמים. ובכל מקום, אין צועקים ולא מתריעים בשבת, כמו שאמרנו - חוץ מצרת המזונות, שצועקים עליה אפילו בשבת; אבל אין מתריעים עליה בחצוצרות בשבת.

ג. על הצרת שונאי ישראל לישראל כיצד? גוים שבאו לערף מלחמה עם ישראל, או לטל מהן מס, או לקח מידם ארץ, או לגזר עליהם שמד אפילו במצוה קלה - הרי אלו מתענים ומתריעים, עד שירחמו. וכל הערים שסביבותיהם, מתענים; אבל אין מתריעים, אלא אם כן תקעו להתקבץ לעזרתן.

ד. על התרב כיצד? אפילו תרב של שלום, כגון שערכו מלחמה גוים עם גוים ועברו במקום ישראל, אף על פי שאין ביניהם ובין ישראל מלחמה - הרי זו צרה, ומתענים ומתריעים עליה, שנאמר: "ותרב לא תעבר בארצכם", מכלל שראית המלחמה - צרה.

ה. איזה הוא דבר? עיר שיש בה חמש מאות רגלי, ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה; יצאו ביום אחד, או בארבעה ימים - אין זה דבר. היו בה אלף, ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה - הרי זה דבר; יצאו ביום אחד, או בארבעה ימים - אין זה דבר. וכן לפי חשבון זה. ואין הנשים והקטנים והזקנים ששבתו ממלאכה, בכלל מנין אנשי המדינה לענן זה.

ו. היה דבר בארץ ישראל, מתענים שאר גליות ישראל עליהם. היה דבר במדינה, ושירות הולכות ובאות ממנה למדינה אחרת - שתיקן מתענות, אף על פי שהן רחוקות זו מזו.

ז. אין מתעניין על חיה רעה, אלא בזמן שהיא משלחת (מהשמים, תופעה לא טבעית). כיצד? נראתה בעיר ביום, הרי זו משלחת. נראתה בשדה ביום - אם ראתה שני בני אדם, ולא ברחק מפניהם - הרי זו משלחת. ואם הייתה השדה הסמוכה לאגם, וראתה שני בני אדם ורדפה אחריהן - הרי זו משלחת; לא רדפה אחריהן, אינה משלחת. ואם הייתה באגם - אפילו רדפה אחריהן - אינה משלחת, אלא

יח. פסקו הגשמים בין גשם לגשם ארבעים יום בימות הגשמים - הרי זו מפת בצרת, ומתענים וזועקים עד שירדו הגשמים, או עד שיעבר זמנם.

כדי למלאת מהם הבורות והשיחין והמערות - הרי אלו מתענין עד שירד גשם הראוי לבורות; ואם אין להם מים לשותות - מתענים על הגשמים בכל עת שלא יהיה להם מים לשותות, ואפלו בימות החמה.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ב-י"ח כסלו ה'תש"ע

יום שני י"ג כסלו ה'תש"ע

מצות לא תעשה קז. מצות עשה קז.

המצוה הק"ז — האזהרה שהזהרנו מלשנות את-הקדשים מקרבן לקרבן, כגון שהיה שלמים, לעשותו אשם, או אשם, לעשותו חטאת — שזה וכיצא בו בלא-תעשה, והוא אמרו יתעלה בבכור בהמה: "לא-יקדיש איש אתו" (ויקרא כז, כו). ובא בקבלה (ערכין פרק ח משנה ז) "לא-יקדיש איש אתו" — הקדש מזבח. ולשון ספרא (פרשת בחוקותי): "אין לי אלא בכור, מניין לכל-הקדשים שאין משנין אותם מקדשה לקדשה? תלמוד לומר: "בבהמה לא-יקדיש איש אתו" — רמז על מה-שנאמר: "אשר יבכר לה' בבהמה לא-יקדיש איש אתו" כאלו אמר: כל-מה שיהא לה' בבהמה לא יקדיש איש אתו קדשה אחרת, אלא ישאר כמו שהוא. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ה' מתמורה.

המצוה הק"ז — הצווי ששנצטיינו להיות הַמַּטָּמָא, ומצוה זו כוללת כל-דיני טמאת מת.

יום שלישי י"ד כסלו ה'תש"ע

יום רביעי ט"ו כסלו ה'תש"ע

יום חמישי ט"ז כסלו ה'תש"ע

יום שישי י"ז כסלו ה'תש"ע

יום שבת קודש י"ח כסלו ה'תש"ע

מצות עשה קז.

המצוה הק"ז — הצווי ששנצטיינו להיות הַמַּטָּמָא, ומצוה זו כוללת כל-דיני טמאת מת.

יום ראשון י"ב כסלו ה'תש"ע

מצות לא תעשה קו. מצות עשה פז.

המצוה הק"ו — האזהרה שהזהרנו מלהחליף את (בהמת) הקדשים (ולתת בהמה אחרת כתחליף) וזו היא התמורה, והוא אמרו יתעלה: "לא יחליפנו ולא-ימיר אתו" (ויקרא כז, י). וכבר בא לאו מיוחד במעשר בלבד. והטעם לכך מה שאמרו בספרא (פרשת בחוקותי), והוא אמרם: "מעשר בפלל היה ולמה יצא? להקיש אליו: כשם שהמעשר קדשי מזבח ואסור להמירו — כך כל-הקדשים שהזהיר על תמורתם באמרו: "לא יחליפנו" אינם אלא קדשי מזבח בלבד; ומי שהמיר — לוקה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת תמורה.

המצוה הפ"ז — הצווי ששנצטיינו שתהא התמורה (בהמת החולין שהקדישה בתמורת בהמת הקדשים. הרי אף שלמעשה אינה עומדת במקום זו של קודש, גם היא —) קדש, והוא אמרו יתעלה: "והיה-הוא ותמורתו יהיה-קדש" (שם, לג). ובפרוש אמרו בריש מסכת תמורה (ד), שאמרו יתעלה: "לא ימירנו" הוא מצות לא-תעשה שנתק לעשה (שקיום העשה — שהתמורה קודש — מנתקת ומבטלת את הלאו). אמרו: הלא ממיר דלאו שנתק לעשה הוא? ושם נאמר גם טעם לכך שהממיר לוקה, אף-על-פי שהוא לאו שנתק לעשה: "לא אתי עשה ועקר תרי לאוין". כלומר: הלאו על התמורה נכפל פעמים: "לא יחליפנו" ו"לא ימיר אתו" (שם, י), ובא עשה אחר — "והיה-הוא ותמורתו יהיה-קדש". הנה נתבאר מה-שרצינו. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת תמורה, כלומר: איך תתקיים ואיך לא תתקיים ומה-דינה ואיך קרבה.

שמואל-א ב כו-לג

כּו וַהֲנַעַר שְׁמוּאֵל הַלֵּךְ וַגְּדַל וְטוֹב גַּם עִם־יְהוָה וְגַם עִם־אֲנָשִׁים: כּו וַיָּבֹא
 אִישׁ־אֱלֹהִים אֶל־עַלְי וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה הַנְּגִלָה נְגִלְתִּי אֶל־בֵּית אַבְיָךְ
 בְּהִיוֹתָם בְּמִצְרִים לְבֵית פְּרָעָה: כח וּבָחַר אֹתוֹ מִכָּל־שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל לִי לְכֹהֵן
 לַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי לְהַקְטִיר קֶטֶר לְשֵׁאת אֶפֶוד לִפְנֵי וְאַתָּנָה לְבֵית אַבְיָךְ
 אֶת־כָּל־אֲשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: כט לָמָּה תִּבְעָטוּ בְּזִבְחִי וּבִמְנַחְתִּי אֲשֶׁר צִוִּיתִי מֶעֶזְרָא
 וּתְכַבֵּד אֶת־בְּנִיךָ מִמֶּנִּי לְהַבְרִיאֲכֶם מֵרָאשִׁית כָּל־מְנַחַת יִשְׂרָאֵל לְעַמִּי: ל לָכֵן
 נֹאמַם־יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר אֶמְרָתִי בֵּיתְךָ וּבֵית אַבְיָךְ יִתְהַלְכוּ לִפְנֵי

רש"י

(כז) ויבא איש אלהים. זה אלקנה: הנגלה נגלית אל בית אביך. מכאן שנתנבא אהרן במצרים, ומה היא הנבואה, הוא שנאמר (שם כ ז): ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו: הנגלה נגלית. הידעתם כי הטובה הזאת והגדולה הזאת נתתי לאהרן: (כט) אשר צויתי מעון. אשר צויתי במעוני: להבריאתכם מראשית וגו'. הרי זה מקרא מסורס, ותכבד את בניך ממני לעמי, לעיני עמי כבדת את בניך ממני, ומהו הכבוד, להבריאתכם מראשית כל מנחת ישראל, קדמה סעודתכם לסעודתי, כמה שנאמר (לעיל פסוק טו): גם בטרם יקטירון את החלב וגו':

להבריאתכם. לשון סעודה, כמו (שמואל-ב יג ה): תבא נא תמר אחותי ותברני לחם: לעמי. מוסב על 'ותכבד את בניך ממני', הראיתם לעמי שאתם נכבדים ממני, ובמה הראיתם, 'להבריאתכם מראשית מנחת': (ל) אמור אמרתי. שני פעמים פסקתי גדולה לבני איתמר, בבני גרשון ובבני מררי נאמר (במדבר ד כח לג), ביד איתמר בן אהרן הכהן, ועלי מבני איתמר היה, זו ראיתי במדרש שמואל. ולשון הגון מזה שמעתי: אמור אמרתי ביתך ובית אביך וגו', מתחלה נתתי כהונה גדולה לאלעזר הכהן, שנאמר (שם כ כו): והפשט את אהרן את בגדיו וגו', ובימי פלגש שפקרו

מצודת דוד

(כו) הולך וגדל. בחכמה וביראת ה': וגם עם אנשים. שהיתה דעתו מעורבת עם הבריות ומקובל להם, וסמכו כאן, לומר שהיה מקובל גם לבני עלי, ולא חשדוהו שהוא הוא המביא דבתם רעה אל אביהם: (כז) איש אלהים. אמרו רבותינו ז"ל (ספרי וזאת הברכה), שהוא אלקנה אבי שמואל: הנגלה נגלית. רוצה לומר: אם האמת הוא אשר נגלה נגלית וכו', רוצה לומר: הלא ידוע הוא לכל: אל בית אביך. זה אהרן, שניבא במצרים

(יחזקאל כ ז): ואומר להם: איש שקוצי עיניו וכו' ובגלולי מצרים וכו' (שמות רבה ג טז): לבית פרעה. תרגם יונתן: ומשעבדי לבית פרעה: (כח) ובחור אותו. עוד היטבתי עמו שבחרתי לכהן לי: (כט) למה תבעטו. רצה לומר: ואם אמנם כל הטובות האלה עשיתי עם בית אביך, למה תבעטו אתם בזבחי, וכי היא זו הגמול: אשר צויתי מעון. להקריב במעוני, וזהו המשכן: ותכבד. תעשה כבוד לבניך יותר ממני: להבריאתכם. להשמין אתכם מראשית וכו', ולא תמתינו עד יקטירו החלב, כמו שכתוב למעלה (פסוק טו): לעמי. אשר הובא לצורך עמי לרצות להם, ולא להשמין אתכם [ועל שלא הוכיח את בניו כראוי כללו עמהם]: (ל) ובית אביך. הם בני איתמר: יתהלכו לפני. רצה לומר ישמשו בכהונה גדולה: כי מכבדי. מי שהיה מכבד אותי, אכבדו גם אני, רצה לומר: אחזיר שמוש הכהונה לבני פנחס בן אלעזר,

מצודת ציון

(כז) הנגלה. היא בה"א השאלה: (כח) לעלות. להעלות: אשי. הם מתנות כהונה, שהמה מותר מאש המזבח: (כט) תבעטו. הוא ענין בזיון, והמשיל לבהמה הבועטת ברגליה, וכן (דברים לב טו): וישמן ישורון ויבעט: מעון. במעון, רצה לומר במשכן מקום מדורי, כמו (תהלים כו ח): אהבתי מעון ביתך: להבריאתכם. ענין שומן, כמו (שופטים ג יז): ועגלון איש בריא: (ל) חלילה. חולין וגנאי: יקלו.

עַד-עוֹלָם וְעַתָּה נְאֻם-יְהוָה חָלִילָה לִּי כִּי-מִכְבְּדִי אֶכְבֵּד וּבִזִּי יִקְלּוּ: לֹא הִנֵּה יָמִים בָּאִים וְגִדַּעְתִּי אֶת-זִרְעִךָ וְאֶת-זֶרַע בֵּית אָבִיךָ מִהָיוֹת זָקֵן בְּבֵיתְךָ: לֹא-וְהִפְטָתָ צָר מְעוֹן בְּכָל אֲשֶׁר-יֵיטִיב אֶת-יִשְׂרָאֵל וְלֹא-יְהִי זָקֵן בְּבֵיתְךָ כָּל-הַיָּמִים: אֲנִי וְאִישׁ לֹא-אֶכְרִית לָךְ מִעַם מִזְבְּחִי לְכָלֹת אֶת-עֵינֶיךָ וְלֹא-דִיב אֶת-נַפְשְׁךָ וְכָל-מִרְבֵּית בֵּיתְךָ יָמוּתוּ אֲנָשִׁים:

רש"י

(לב) והבטת צר מעון. וראית צרתך בצדך בתוך מעוני, כאשר הוראה צרתה עמה בבית: **בכל אשר ייטיב את ישראל.** כשיכנה בית עולמים בימי שלמה, ותהא טובתם של ישראל שלימה, כמה שנאמר שם (מלכים-א ח נו): לא נפל דבר אחד מכל דברו הטוב, (שם ה א) יהודה וישראל רבים כחול אשר על שפת הים וגו'. (שם שם ה). וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו כל ימי שלמה (שם פסוק ה): ולא יהיה זקן בביתך. מדה כנגד מדה, אתם אכלתם קדשים לפני זמנך, בטרם יקטירון את החלב, אף אתם תמותון בלא זמן: **(לג) ולאדיב.** כמו ולדאיב: ימותו אנשים. בחורים, אינו דומה אבלו של בחור, לאבלו של תינוק:

ישראל ברוב המצות, ומי גרם להם, פנחס וכיוצא בו, שהיה להם לסבב מעיר אל עיר ולהוכיחם, נטלתי הכהונה גדולה מהם ונתתיה לך, שמבני איתמר אתה, ואמרתי יתהלכו לפני עד עולם, שכשפוסקין לו גדולה לאדם, פוסקין לו ולדורותיו עד עולם: **כי מכבדי אכבד.** את בני פנחס, שכבד אותי בשטים (שם פרק כה יא), וכן היתה בימי שלמה, כשנבנה בית המקדש, (מלכים-א ב כז): ויגרש שלמה את אביתר מהיות כהן לה' כדבר ה' אשר דבר אל בית עלי, ונעשה צדוק כהן גדול תחתיו, שהיה מבני פנחס, שכן נתייחסו בדברי הימים (א ו לח): **ובוֹזִי יקלו.** מאליהם, משאסתלק מהם: **(לא) וגדעתי את זרועך.** החוזק שיש לכם בביתי, שאתם אומרים ואם לא לקחתי בחזקה:

מצודת ציון

הוא הפך הכבוד: **(לא) וגדעתי.** אכרית, כמו (דברים ז ה): ואשריהם תגדעון: זרועך. ענין חוזק, כי החוזק היא בזרוע: **(לב) והבטת.** ענין ראייה והסתכלות: צר. כמו ששתי נשים לאיש אחד תקראנה צרות, כמו כן יקראו שני כהנים גדולים זה לזה בלשון צר: מעון. במעון: **(לג) לכלות.** המצפה לדבר ואינו בא, קרוי כליון עינים בלשון מקרא: ולאדיב. הוא הפוך, כמו ולדאיב, והוא מענין צער ותוגה, כמו (שם כח סה): ודאבון נפש: מרבית. ענין גדול, כמו (איכה ב כב): אשר טפחתי ורבייתי:

מצודת דוד

שכיבד אותי בשטים בקנאו את קנאתי: **ובוֹזִי.** הם בני עלי, שביזו את המקום, יקל כבודם. וכן היה בימי שלמה, כי גירש את אביתר מכהן לה', שהיה מזרע עלי (מלכים-א ב כז), וכיהן צדוק תחתיו (שם פסוק לה), שהיה מזרע פינחס: **(לא) וגדעתי.** אכרית חוזק ממשלתך: מהיות זקן. רצה לומר: מושל ושר, כי המושלים והשרים נקראו זקני העם: **(לב) והבטת צר מעון.** רצה לומר: זרעך יראה צרתו במעון, כי יהיה כהן גדול אחר, לא מהם (ובלשון שאלה קראו צר, עם כי לא יהיו בזמן אחד, כי אין כהן גדול כי אם אחד): **בכל אשר ייטיב.** בכל הימים אשר ייטיב ה' לישראל להיות המקדש על מכונו, יביט צר במעון: **(לג) ואיש**

לא אכרית. מכל וכל מבלי לעבוד מי מהם על המזבח, אלא ישמשו במזבח ויראו ברעתם, להיות להם כליון עינים ודאבון נפש (ועם שאמר לעלי בלשון נוכח ויחיד, על הזרע ידבר, היות כי זרע האדם יחשב כהוא עצמו): **וכל מרבית.** כל גדולי ביתך ימותו אנשים, לא זקנים ולא קטנים, כי אם בחורים, שאבלותם מרובה:

דברי הימים ב כא יח-כ

יח וְאַחֲרֵי כָל־זֹאת נִגְפּוּ יְהוָה | בְּמַעְיָו לַחֲלִי לְאִין מִרְפָּא: יט וַיְהִי לַיָּמִים | מִיָּמִים וּכְעַתָּה יָצְאָה הַקֶּץ לַיָּמִים שָׁנִים יֵצְאוּ מֵעַיָו עִם־חֲלָיו וַיָּמָת בְּתַחֲלָאִים רָעִים וְלֹא־עָשׂוּ לוֹ עֲמֹ שְׂרָפָה בְּשִׂרְפָתָהּ אֲבִתָּיו: כ בֶּן־שָׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם הָיָה בְּמָלְכוֹ וּשְׁמוֹנֶה שָׁנִים מָלַךְ בִּירוּשָׁלַם וַיָּלֶךְ בְּלֹא חֲמֻדָּה וַיִּקְבְּרֻהוּ בְּעִיר דָּוִיד וְלֹא בְּקִבְרוֹת הַמְּלָכִים:

דברי הימים ב כב א-ח

כב א וַיִּמְלִיכוּ יוֹשִׁבֵי יְרוּשָׁלַם אֶת־אֲחֻזִּיהוּ בֶּנוֹ הַקָּטָן תַּחְתָּיו כִּי כָל־הָרָאשִׁים הָרַג הַגָּדוֹד הֵבֵא בְּעָרְבִים לַמַּחֲנֶה וַיִּמְלֹךְ אֲחֻזִּיהוּ בֶן־יְהוֹרָם מֶלֶךְ יְהוּדָה: ב בֶּן־אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה אֲחֻזִּיהוּ בְּמָלְכוֹ וּשְׁנָה אַחַת מָלַךְ בִּירוּשָׁלַם וַיָּשֶׂם

רש"י

בית דוד שתכלה עם בית אחאב וכן הוא אומר ומאלהים היתה תבוס' אחזיה וגו' וביום שנשא אסא את בת עמרי ליהושפט בנו נגזרה גזירה זו כך שנויה בסדר עול' ובתוספתא דסוטה אך בכל המקראות לא מצינו שנשא יהושפט בת עמרי אך מצאתי (מלכים ולעיל ב' יח) ויתחתן לאחאב ושמא זו היא אחותו שנשא ובשנת ל"א לאסא נשאה שנא' (במלכ' א' ט"ז) ובשנת ל"א לאסא מלך עמרי וכשנשא אסא את בתו ליהושפט בנו שנתעלה עמרי והרגו תבני צא וחשוב משנת ל"ג לאסא עד שמלך אחזיהו ותמצא מ"ב שנה ועוד כתוב אחד אומר (במלכים ב' ח') בשנת י"ב ליורם בן אחאב מלך

(יט) וכעת צאת הקץ. אותו קץ שאמר לו הנביא: ולא עשו לו עמו שרפה. אע"פ שהיה צריך לאותו שרפה לפי שחלה בחליים רעים ובשרו מסריח לא חפץ הקב"ה בכבודו שיעשו לו שרפה וגם לא נקבר בקברות המלכ': (כ) בלא חמדה. פתרון כל ימיו היה ברעה ובתחלואים ועליו נתקיים (דברים ל"א) ראה נתתי לפניך היום את החיים וגו' וגם קצר ימים ושבע רוגז:

(ב) בן ארבעים ושתים. ובמלכים (ב' כ"ח) הוא אומר בן עשרים ושתים הא כיצד לפי זה היה הבן גדול מאביו ב' שנים אלא ב' שנים קודם שנולד יהורם אביו נגזרה גזירה זו על

מצודת ציון

(א) בערבים. הבי"ת הוא במקום מ"ם כמו והנותר בבשר ובלחם (ויקרא ח) ומשפטו מבשר ומלחם:

מצודת דוד

(יח) לחלי לאין מרפא. חולי אנושה עד לא מצאה רפואה אף לפי שעה: (יט) ויהי לימים מימים. החולי ההוא ה' לו מתחלת השנה עד סופה מבלי הפסק: וכעת.

וכאשר בא עת יציאת הקץ של שתי שנים עם חליו במכאוב החולי יצאו מעיו אל החוץ מכל וכל: בתחלואים רעים. אחר שעבר עליו תחלואים רעים מת: ולא עשו וכו'. לשרוף עליו מטתו וכלי תשמישו כדרך ששורפין על המלכים: (כ) וילך. הלך מן העולם בלא חמדה כי כל ימי חייו לא היה לו קורת רוח למלאות חמדתו כי היה מעונה ומדוכא: (א) הבא בערבים. הבא מערבים אל מחנה פלשתים להלחם ביהורם כמה שכתוב למעלה: (ב) בן ארבעים ושתים שנה. שנויה בסדר עולם שהמנין הזה הוא לצמיתת מלכות עמרי על כל ישראל אשר היתה ע"י שנשא יהושפט את בתו לאשה כמ"ש שם ויתכן שנשאה שנה אחת לפני מלוך עמרי על כל ישראל ובעבור היות אחזיה מורעו קרה לו שנהרג עם מלך ישראל על ידי יהוא ולזה תלה מלכותו בצמיתת מלכות עמרי: בת עמרי. ולמעלה נאמר שיהורם אביו נשא בת אחאב ויהושפט אבי אביו נשא בת עמרי ויתכן שעמרי גדלה ונקראת בתו אף כי בני בנים הם הבנים:

אִמּוֹ עָתְלִיּהוּ בֶּת־עֶמְרִי: ג גַּם־הָיָה הֶלֶךְ בְּדַרְכֵי בֵּית אַחֲאָב בְּיָ אִמּוֹ הִיָּתָה
 יוֹעֲצָתוֹ לְהַרְשִׁיעַ: ד וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כְּבֵית אַחֲאָב כִּי־הָמָּה הָיוּ־לּוֹ
 יוֹעֲצִים אַחֲרֵי מוֹת אָבִיו לְמַשְׁחִית לוֹ: ה גַּם בָּעֲצָתָם הֶלֶךְ וַיִּלְךְ אֶת־יְהוֹרָם
 בֶּן־אַחֲאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְמַלְחָמָה עַל־חֲזָאֵל מֶלֶךְ־אַרָם בְּרָמוֹת גִּלְעָד וַיָּבֹאוּ
 הָרָמִים אֶת־יְוֹרָם: ו וַיָּשָׁב לְהִתְרַפֵּא בְּיִזְרְעֵאל כִּי הַמָּפִים אֲשֶׁר הִכָּהוּ בְּרָמָה
 בְּהַלְחָמּוֹ אֶת־חֲזָאֵל מֶלֶךְ אָרָם וַעֲזָרְיָהוּ בֶן־יְהוֹרָם מֶלֶךְ יְהוּדָה יָרְדוּ לִרְאוֹת
 אֶת־יְהוֹרָם בֶּן־אַחֲאָב בְּיִזְרְעֵאל כִּי־חָלָה הוּא: ז וּמַאֲלֵהִים הִיָּתָה תְּבוּסַת
 אַחֲזִיָּהוּ לָבוֹא אֶל־יְוֹרָם וּבָכָאוּ יָצָא עִם־יְהוֹרָם אֶל־יְהוּא בֶן־נִמְשִׁי אֲשֶׁר מָשְׁחוּ
 יְהוָה לְהַכְרִית אֶת־בֵּית אַחֲאָב: ח וַיְהִי כִּהְשַׁפֵּט יְהוּא עַם־בֵּית אַחֲאָב וַיִּמָּצֵא
 אֶת־שְׂרֵי יְהוּדָה וּבְנֵי אַחֲזִיָּהוּ מִשְׁרָתִים לְאַחֲזִיָּהוּ וַיַּהַרְגֵם:

רש"י

חסר אל"ף כגון לעמשא תומרו ופעמים האל"ף
 נוספת בתיבה כגון (תילים פט) איתן האזרחי
 כמו הזרחי ואל"ף של ואחותי באזניכם (איוב
 יג: (ו) כי המכים אשר הכוהו. פתרון מן
 המכים וכן (במלכי ב' ח'): ועזריהו בן יהורם.
 זה אחזיהו וכן הוא אומר (שם) ואחזיהו מלך
 יהודה ירד לראות את יורם: (ז) תבוסת. פתרון
 עירבוב כמו (יחזקאל טז) מתבוססת בדמיך:
 (ח) ובני אחי אחזיהו. ומה שלא נאמר ואחי
 אחזיהו לפי שנהרגו בימי יהורם אביהם
 כדכתיב לעיל (ב' כ"א) ויעלו ביהודה ויבקעוה
 ולא נשאר בן כי אם אחזיהו קטן בניו:

אחזיהו בן יהור' וכתוב א' אומר (שם ב' ט')
 ובשנת י"ח ליורם מלך אחזיהו על כרחינו
 יהורם אביו לא מת אלא בשנת י"ב ליורם בן
 אחאב שהרי כתיב (שם ב' ח') בשנת ה' ליורם
 בן אחאב מלך יהורם בן יהושפט וח' שנים
 מלך ומה שאמר שוב בשנת י"א ליורם לפי
 שמלך בחיי אביו שנה אחת לפי שהיה אביו
 נגוע בתחלו"י קשים כמ"ש (לעיל ב' כא) ואחרי
 כל זאת נגפו ה' וגו' וימליכו יושבי ירושל' את
 אחזיהו בנו הקטן שנה אחת בחיי אביו וזהו
 דכתיב בשנת י"א ליורם ומה שאמר בשנת י"ב
 ליורם לאחר שמת אביו אז היה י"ב ליורם:
 (ה) ויכו הרמים. כמו הארמים הרבה מקומות

מצודת דוד

(ד) למשחית לו. וכאומר עצתם לא היו לטובתו כ"א
 להשחיתו: (ה) גם בעצתם הלך. הם היו מייעצים אותו
 וגם הוא הלך בעצתם ושמע להם: (ו) כי המכים. הוא
 מקרא קצר וכאלו אמר כי כאבו לו המכים וכו' ולזה ה' צריך לרפואה: ועזריהו. הוא אחזיהו ולמעלה קראו יהואחז
 ובשלוש השמות ה' נקרא: ירד לראות. ר"ל לבקרו בחליו: (ז) ומאלהים היתה. מה' באה רמיסת אחזיהו ולזה נחן
 בלבו לבוא אל יורם ומזה באה לו המיתה: (ח) כהשפט. כאשר עשה משפט מות לבית אחאב: משרתים לאחזיהו.
 אשר היו משרתים לאחזיהו:

מצודת ציון

(ה) הרמים. כמו הארמים באלף: (ז) תבוסת. מל' בסיסה
 ורמיסה כמו כפגר מובס (ישעיה יד):

הוא אחזיהו. הוא אחזיהו ולמעלה קראו יהואחז
 ובשלוש השמות ה' נקרא: ירד לראות. ר"ל לבקרו בחליו: (ז) ומאלהים היתה. מה' באה רמיסת אחזיהו ולזה נחן
 בלבו לבוא אל יורם ומזה באה לו המיתה: (ח) כהשפט. כאשר עשה משפט מות לבית אחאב: משרתים לאחזיהו.
 אשר היו משרתים לאחזיהו:

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: **רַב אִשִּׁי אָמַר כָּל מִן הַצָּד** – בכל פעם
 שמחליפים את הדרך הקיימת בדרך אחרת, דרך עקלתון היא, לפי שהיא
 קרובה לזה ורחוקה לזה. כלומר הדרך החדשה, אמנם קרובה לאלו הגרים
 בצדה, אבל היא רחוקה לאלו הגרים בצד הדרך הישנה ולהם זו דרך
 עקלתון, ואין לבעל השדה רשות לגזול את הרבים.
 שואלת הגמרא: מותר כך שבעל השדה אינו מקבל את הדרך הראשונה
 מתקנת חכמים או מצד הדין, מוכח שההחלפה לא הועילה, ואם כן נתינת
 הדרך השניה לרבים נעשתה בטעות, ואם כן למה בעל השדה לרבים
 שקלו דירכו – קחו לכם את הדרך הראשונה שהיתה שלכם, וקחו לי דירי
 – ותנו לי את הדרך השניה שהיתה שלי, ומדוע אמרה המשנה 'מה שנתן
 נתן'.
 משיבה הגמרא: **הא מני רבי אליעזר היא, דתניא בברייתא רבי יהודה**
אומר משום רבי אליעזר רבים שפירו – שבחרו דרך לעצמם בשדה
פרטית והם משתמשים בה מבלי לקבל רשות מבעל השדה, מה שפירו
פירו – בחירתם קיימת ואין אפשרות לסלקם. וכל שכן במקרה של המשנה
 שבעל השדה נתן את הדרך השניה מדעתו אף שהיתה זו נתינה בטעות,
 שנתינתו קיימת ואין אפשרות לסלק את הרבים מדרך זו.
 מאחר והובאה שיטת רבי אליעזר בענין רבים שבררו להם דרך, הגמרא
 מבררת את שיטתו. תמזה הגמרא: **לרבי אליעזר רבים נזלים ניהו – וכי**
לפי רבי אליעזר מותר לרבים לגזול, והרי השימוש בדרך זו גזילה היא,
ומדוע אמר רבי אליעזר שבחירתם קיימת. עונה הגמרא: **אמר רב גידל**
אמר רב, רבי אליעזר דיבר בגזון שאבדה להן דרך באותה שנה – שהיתה
לרבים דרך בשדה של בעל הבית אבל הדרך אבדה ואינה ניכרת ולא ידוע
היכן היא, ועתה בחרו להם הרבים דרך מעצמם, ועל זה אמר רבי אליעזר
שבחירתם קיימת, וכל שכן במשנתנו שבעל השדה נתן להם את הדרך
השניה מדעתו, שדם וכו' בה.
 מקשה הגמרא: **אי קמי שרבי אליעזר דיבר באופן שאבדה לרבים דרך**
בשדה, אמאי אמר רבה בר רב הונא אמר רב אין הלכה ברבי אליעזר,
והלא הדין עמו, ואם כן סותרים דברי רב שאמר רב גידל משמו שרבי
אליעזר דיבר באופן שאבדה לרבים דרך, לדבריו שאמר רבה בר רב הונא
משמו, שאין הלכה כמותו. מתרצת הגמרא: **מאן דמתני הא לא מתני הא,**
כלומר רב גידל ששנה בשם רב שרבי אליעזר דיבר באבדה לרבים דרך
בשדה, לא שנה בשם רב שאין הלכה כרבי אליעזר.
 מקשה הגמרא: לפי רבה בר רב הונא שסובר שאין הלכה כרבי אליעזר, אם
 כן ברור שאין להעמיד את המשנה כשיטתו, ושבו חזרת שאלת הגמרא
 לעיל **למעמא מאי** – שאם מצד הדין הדרך הראשונה שייכת עדיין לרבים,
 מדוע גם הדרך השניה קנויה להם.
 הגמרא מבארת הסבר אחר מדוע זכו הרבים בדרך השניה. מבארת הגמרא:
 מה שבמשנתנו זכו הרבים בדרך השניה הוא משום דינו דרב יהודה,
דאמר רב יהודה מצר – חריץ בקרקע או תל עפר ששימש גבול בין שתי
שדות ולא היה ראוי להליכה, שהחזיקו בו רבים – שהרבים יישרו את
הקרקע שתהא ראויה להליכה עליה, ובעל הבית ידע ושתק ולא מיחה
בידם, אסור לקלקלו, שכיון שהוא שתק מן הסתם מחל להם וכך הם זכו
בדרך. וגם משנתנו מדברת שהרבים התחילו להשתמש בדרך השניה,
 ומעתה, אם במקרה של רב יהודה שהרבים תיקנו את הדרך בלי רשות
 ואחר כך בעל השדה מחל להם, זכו הרבים בה, כל שכן כאן שהוא נתן להם
 אותה מדעתו, אף שהיה זה בטעות, שזכו בדרך השניה, אלא שחכמים קנסו
 אותו שלא יקבל את הדרך הראשונה לפי שנתן להם דרך עקלתון.
 שואלת הגמרא: **ורבי אליעזר, לפי הסברו של רבה בר רב הונא, הסובר**
שרבים שבחרו להם דרך בשדה תפיסתם קיימת, גם אם לא אבדה להם
דרך, רבים במאי קנו ליה – באיזה קנין קנו הרבים את הדרך. משיבה
 הגמרא: **במילא – על ידי הילוכם בדרך, קנו הרבים אותה.**
 הגמרא מביאה ברייתא ובה מבואר שלדעת רבי אליעזר אפשר לקנות

קרקע בהליכה: **דתניא בברייתא, מכר אדם לחבירו קרקע והלוקח הלך בה**
לארבה ולרחקה, קנה בקרקע את מקום הילוכו, דברי רבי אליעזר.
וחכמים אומרים אין הילוך מועיל כלום כיון שהליכה בקרקע אינה
נחשבת לקנין, ולא קנה הלוקח עד שיתחזיק – עד שיעשה קנין חזקה בקרקע
כגון שיכין את הקרקע לחרישה או יגדור פרצה כל שהיא, או שינעל את
השער שלא יכנסו זרים או שיפרוץ בה פתח כל שהוא.
אמר רבי אליעזר, מאי טעמא דרבי אליעזר שאפשר לקנות קרקע
בהליכה, דבתיב – נאמר בפסוק (בראשית יז) שהקדוש ברוך הוא אמר
לאברהם 'קום התהלך בארץ לארבה ולרחקה בי לד אתננך', אם כן
למדנו קנין קרקע בהליכה.
 שואלת הגמרא: **ורבנן שאמרו שאין הילוך מועיל כלום, מה יענו לראיית**
רבי אליעזר מאברהם שקנה את ארץ ישראל בהליכה.
 משיבה הגמרא: **התם משום חביבותא דאברהם הוא דקאמר ליה הכי –**
בגלל חביבותו של אברהם אצל הקדוש ברוך הוא, לכן הודיעו שיתן לו את
הארץ במתנה, כדי שיהא נוח לכבוש לפניו – כדי שיהיה נוח לבני
ישראל לכבוש את ארץ ישראל כיושבים של אברהם, ושלא יקטרג עליהם
השטן שהם כגזלנים, אבל אין הכוונה שאברהם קנה את הארץ בהליכה.
 הגמרא להלן מבארת שיש מקרה שבו מודים חכמים לרבי אליעזר שאפשר
 לקנות קרקע בהליכה: **אמר רבי יוסי ברי רבי חנינא, מודים חכמים לרבי**
אליעזר בשביל של ברימים – בדרך העוברת בין הכרמים הואיל ונעשה
להילוך – כיון שהשימוש היחיד של הדרך הזאת אינו אלא בהליכה, לכן
נקנה בהילוך, לפי שהדרך שבה נהנים מהקרקע היא גם הדרך לקנותה.
 הגמרא מבארת מהו שיעור הרוחב של שביל של כרמים: **בי אתו לקמיה**
דרב יצחק בר אמי לשאול מהו רוחב הדרך שעל המוכר לתת לחבירו
שקונה ממנו שביל של כרמים, אמר להו למוכרים קבו ליה – עליכם לתת
ללוקח שביל ברוחב כזה בי היכי דדרי מונא דשבישתא – כדי שיוכל
לישא על כתפיו משא של זמורות מהכרם וילך – ולהסתובב לכאן ולכאן,
ועדיין לא יגעו הזמורות במחיצות השביל.
 הגמרא מבארת שלא בכל מקרה צריך שביל של כרמים להיות רחב כל כך:
ולא אמרן – ומה שאמרנו בשיעור הרוחב של שביל של כרמים אינו אלא
דמסימין מחיצתא – כאשר יש לכרם מחיצות גבוהות, שאם לא יהיה
השביל מספיק רחב, עלולים הזמורות להיתקל במחיצות והמשא יפול
מעלי, אבל לא מסימין מחיצתא – אבל כאשר אין שם מחיצות, די ברוחב
כזה בי היכי דשקיל בריצא ומנח בריצא – שירים רגלו האחת ויניח את
חברתה, כלומר רוחב שמספיק להילוך אדם, שהרי גם אם ישא משא של
זמורות, אמנם הם יכנסו לתוך הכרם אך אין הוא ניזוק כזה שהרי לא יתקלו
בדבר מה.
 שנינו במשנה שדרך תלחיד רוחבה ארבע אמות.
 תנא בברייתא, **אחרים אומרים שרוחב דרך היחיד כרי שיעבור המור**
במשאו ושיעורו יבואר להלן. אמר רב הונא הלכה באחרים. (ותניא
 אידך) **ויתנו דייני גולה (אומרים) – ושמואל וקרא שנקרא דייני הגולה**
שנו בברייתא אחרת, ששיעור רוחב דרך היחיד היא שני גמדים ומחצה –
שנים וחצי אמות קטנות. ואמר רב הונא הלכה בדייני גולה.
 שואלת הגמרא: **והאמר רב הונא הלכה באחרים ואין חזר ואמר שהלכה**
כדייני גולה. משיבה הגמרא: אדי ואדי חד שיעורא הוא – שני השיעורים
הם שיעור אחד, כלומר רוחב של חמור במשאו הוא שנים וחצי אמות
קטנות.
 שנינו במשנה שרוחב דרך תריס הוא שש עשרה אמה.
 תנו רבנן, מכר אדם לחבירו בשדהו דרך תלחיד כדי שהלוקח ילך בה
 לשדהו, צריך לתת לו דרך שרוחבה ארבע אמות. מכר לחבירו בשדהו דרך
 שעוברת מעיר לעיר כדי שרק בני שתי ערים אלו ישתמשו בה, נתן לו דרך
 שרוחבה שמונה אמות, כדי שכאשר יפגשו שתי עגלות משני הכיוונים,
 תעברנה זו בצד זו ולא תעכב האחת את חברתה.

בבא בתרא. פרק שישי – המוכר פירות דף ק עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" פא רשב"ם

רב אשי אמר — מתניתין בכל דרכים שבעולם מיירי, הן ישירים הן עקלתון. ולא משום גזירה, אלא משום דכולהו הוו עקלתון, דכל דרך שנותנין מצד אחד שלא היה שם דרך תחלה — יש בני אדם שנעשית להם רחוקה מן הראשונה, ויש שנעשית להם קרובה יותר. דלאותן העומדים בעיר מצד דרך הראשון — אז נעשית להן עכשיו דרך עקלתון, ואין הרושת בידו לגזול את הרבים.

ובין רב אשי לרב יבד ליכא מיד, אלא חילוק טעמים, כעין "משמעות דורשין איכא בינייהו". ומקשי לכולהו: כיון דתקנת חכמים הוא, או דין הוא, דשלו לא הגיע, אם כן למה מה שנתן נתן? לימא להו כו' דמקח טעות הוא שביירו דרך לעצמן — דרך שדה אחר. מה שביירו ביירו — אף על פי שלא נטלו רשות מבעל שדה. וכדמוקי לה לקמן. ומתמהני: **אמז רבים** גולטין נינהו — שיגזלו קרקע של אחרים. כשאבדה להן דרך באותה שדה — דמכל מקום אורחא אית להו גביה. ויפה כח רבים מכח יחיד, שהיחיד שאבדה לו דרך בשדה חבירו — לא יברור מעצמו, אלא או בבית דין, או ברשותו של בעל השדה. אבל רבים — כבית דין דמו, דמאן מינייהו מומין להאי לבי דינא? וכל שכן מתניתין, דהוא עצמו נתן להם. ומיהו, שלו לא הגיעו — דקסיטין ליה. לפי שנתן להם דרך עקלתון. **אי הכי** — דכשאבדה להם דרך מיירי רבי אליעזר. **אמאי אמר רבה בר רב הונא אמר רב** אין הלכה כרבי אליעזר — והלא הדין עמו, שאפילו החכמים החולקין על אדמון ואומרם: יקח לו דרך או יפרח באויר, הא אוקומנא — בחד דאתי מכח ארבעה. אבל באותה שדה — דברי הכל חייב בעל השדה ליתן לו דרך לכנס בה לשדהו. וגבי רבים, דין הוא שזאם ביירו לעצמן — יפה עשו. וקשיא לרב דאמר: אין הלכה, אדרב דאוקמה כשאבדה. **מאן דמתני הא לא מתני הא** — רב גידל דמתני משמיה דרב: כגון שאבדה לא מתני הא דאמר רבה בר רב הונא אמר רב אין הלכה. **הכי גרסינן: ולרבה בר רב הונא מתניתין טעמא מאי** — כיון דאמר אין הלכה — לא סבירא ליה לאוקומי סתם מתניתין כרבי אליעזר. שהחזיקו בו רבים — שהשווהו ותקנהו להילוך, והבעלים ידעו ושתקו — אסור לקלקלו, דודאי לרבים מחל. וכל שכן מתניתין, שנתן להם ההוא דרך

בידים, הלכך מה שנתן — נתן, וכגון שהחזיקו. ולרבי אליעזר — אליבא דרבה בר רב הונא, דאמר: אין הלכה, ומוקי לה בשלא אבדה להם דרך, ואפילו הכי קאמר רבי אליעזר מה שביירו ביירו, בבירור בעלמא בלא חזקה. **כמאי קנו לה** — וכי בדיבור קנו לה? ומשני: בהילוכא, דהאי שביירו הוא ההילוך, ובענין זה ביירו אותם שהלכו לשם. **עד שיהיו** — להשוות קרקע לחרישה, או נעל וגדר ופרץ כל שהוא. והא דאמרין בפרק קמא דבבא קמא (ט, א): אימת היא חזקה — מכי דייש אמצי —

לאו בהילוך מיירי, אלא בהגבחת המצר, ודש הקרקע תתקן את המצר והלחוק, והיינו נעל וגדר. **כדי שיהא נוח בו** — דהוה ליה כיוורשין ולא כגולטין, ולא יהיה רשות לשטן לקטור. ולא פתחו (ולכלל) מלת הדין. נקנה בהילוך — דרך הנאת המעשה קונין אותו, כדאמרין ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא נג, ב): הציצו מצעות נכנסים הגר — קנה. **כי אתו לקמיה דרבי יצחק** — לדון על עסק אדם שמתנה לחבירו למכור שביל של כרמים. ורבינו חננאל פירש: דבמי שאבדה לו דרך שדחו מיירי. **וכו' ליה** — שביל רחב, כי היכי דדרי טונא דזמורות על כתפו והדר אילך ואילך, ולא יגעו הזמורות במחיצות השביל. **ולא אמרן אלא דמסיימי מחיצתא** — שיש שם לשביל גדר מזה וגדר מזה — או צריך להרחיב את הדרך ולמשוך כתלים לאחוריהם, כדי שלא יזיקוהו הכתלים להפיל המשווי מעל כתפו. **אבל לא מסיימי מחיצתא** — לא יתן לו אלא מדרך כף רגליו, ויזרע המוכר או יטע כרם מיכן ומיכן, דאין כאן דבר המזיק לו כשיטעון משוי על כתפו. ואית דגרסי: ולא אמרן אלא דלא מסיימי מחיצות — הלכך יש לומר שמכר לו כל צרכו. אבל היכא דמסיימי מחיצתא — הדבר ידוע שלא מכר לו אלא שביל זה כמות שהוא. ולא נהירא, דאם שביל סתם זבין ליה — למה לא יתן לו כל צרכו **כרעא** = רגל. **כדי שיעבור המור בו** — שני גמדין ומחצה יהו, כדלקמן. **הכי גרסינן: דייני גולה אמרי** — והיינו שמואל וקרנא, בפרק מוא דסנהדרין (יז, ב), והלכך לא גרסינן "ותאי", דאמוראי נינהו. אי נמי, הכי גרסינן: "תנו דייני גולה" — שונים ברייתא. ובפרק "בית כור" (בבא בתרא נ"א) גרסינן נמי **הכי. נגפין** — אמות קטנות, מפרקו עד אצבעותיו. ויש אומרים: אמות שלישיות, דקרא כתיב "גמד ארכה" (שופטים ג). **חד שיעורא הוא** — ובשניהם אמר רב הונא הלכה, לאשמועינן דחד שיעורא הוא. דרך היחיד — לילך אדם אחד לשדה שלו. דרך **מעיר לעיר** — שהדרך מיוחדת לשתי עיירות הללו, ואין אנשי עיירות אחרות נכנסין לשם. **שמונה אמות** — שאם יפגעו שתי עגלות זו בזו, שלא יתעכבו זו בזו.

רב אשי אמר: כל מן הצד דרך עקלתון היא, קרובה לזה ורחוקה לזה. ולימא להו: שקלו דידכו והבו לי ידי — **הא מני** — **רבי אליעזר היא; דתניא, רבי יהודה אומר משום רבי אליעזר: רבים שבררו דרך לעצמם** — **מה שבררו בירו**. — **לרבי אליעזר, רבים גולטין נינהו? אמר רב גידל אמר רב: כגון שאבדה להן דרך באותה שדה**. — **אי הכי, אמאי אמר רבה בר רב הונא, אמר רב: אין הלכה כרבי אליעזר?** — **מאן דמתני הא לא מתני הא. וטעמא מאי?** — **משום דרב יהודה, דאמר רב יהודה: מצר שהחזיקו בו רבים** — **אסור לקלקלו. ורבי אליעזר, רבים כמאי קנו ליה? בהילוכא, דתניא: הלך בה לארפה ולרחבה** — **קנה מקום הילוכו, דכרי רבי אליעזר; ונחכמים אומרים: אין הילוך מועיל כלום עד שהחזיק. אמר רבי אליעזר, מאי טעמא דרבי אליעזר? דכתיב: "קום התהלך בארץ לארפה ולרחבה כי לד אתנה"**. — **ורבנן? התם משום חביבותא דאברהם הוא דקאמר ליה הכי, כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו**. אמר רבי יוסי **כרבי חנינא: מוידים כחכמים לרבי אליעזר בשביל של כרמים, הואיל ונעשה להילוך נקנה בהילוך. כי אתו לקמיה דרב יצחק בר אמי, אמר להו: הבו ליה כי היכי דדרי טונא דשבישתא והדר. ולא אמרן אלא דמסיימין מחיצתא, אבל לא מסיימין מחיצתא** — **כי היכי דשקיל פרעא ומנח פרעא**. **"דרך היחיד** — **ארבע אמות"**. **תנא, אחרים אומרים: כדי שיעבור המור כמשאו. אמר רב הונא: הלכה כאחרים. ותניא אידי, דייני גולה אומרים: שני גמדין ומחצה. ואמר רב הונא: הלכה כדייני גולה. והאמר רב הונא: הלכה כאחרים** — **אידי ואידי חד שיעורא הוא**. **"דרך הרבים** — **שש עשרה אמה"**. **תנו רבנן: דרך היחיד** — **ארבע אמות; דרך מעיר לעיר** — **שמונה אמות; דרך**

מחיצתא אבל מסיימי בו' — ולא שיהו מחיצות גבוהות, דאם כן היכי דרי טונא? אלא מחיצות נמוכות, טפח או טפחים, להיכר השביל. הלכך, כשמכר לו השביל שהדרו — לא יתן לו אלא כמו שהוא עשוי, אפילו לא יתן לו אלא כדשקיל כרעא ומנח כרעא. וזה דחק לרבינו שמואל, שאינה נראית לו גריסא זו, לפי שהיה סבור דהנך מחיצות גבוהות דרבה. והכוכין

כגון שאבדה להן דרך באותה שדה — פירש רבינו שמואל: וכל שכן מתניתין, שמדעתו נתן להם. ובתר הכי דקאמר: לרבה בר רב הונא דאמר אין הלכה טעמא מאי, פירש דפשיטא דלא מוקי מתניתין אליבא דרבי אליעזר ודלא כהלכתא, וכמאן מוקי לה? וקשה לרבינו יצחק: דברשי "המניח" (בבא קמא כח, א) לא מייית מילתיה דרב גידל, ולא מילתיה דרבה בר רב הונא, ומפרש טעמא דמתניתין דהכא משום רב יודנה. משמע דלכללי עלמא הוי טעמא דמתניתין הכי ועוד קשה לרבינו שמשון בן אברהם: דאי ניחא ליה אליבא דרב גידל טעמא דמתניתין משום דמאי מתניתין לאבדה — לרבה בר רב הונא נמי לא תיביע, דמדמה הוא באבדה דמה שביירו ביירו ומה שפירש דמתניתין היא כל שכן — אין נראה, דבמתניתין יש להן ממה נפשך דרך שלא כדון, אבל באבדה — ממה נפשך אית להו דרכא גביה. תדע, דפריך: אי הכי אמאי אמר רבה אין הלכה כרבי אליעזר? אלמא דבאבדה פשיטא ליה דיש להן דרך. ולעיל פריך אמתניתין: ולימא להו "שקולו דידכו והבו לי ידי". ונראה לרבינו יצחק: דמעיקרא מסיק דמתניתין כרבי אליעזר, ולבסוף, כי משני כשאבדה — לא אתיא מתניתין כרבי אליעזר. וכן יש בה"ניצוק" (גיטין נא, א) בשמעתא ד"שני כסיס קשורין מצאת ליה". ולא גרס לקמן: "ולרבה בר רב הונא דאמר אין הלכה בו", דלכללי עלמא צריך לפרושי טעמא דמתניתין כדרי יודנה. ועוד יש לומר: הא מני רבי אליעזר — כדמסיק: רבי אליעזר איירי כשאבדה, ומתניתין דמיא לאבדה, כדמפרש טעמא בתר הכי. ורבנן דפליגי אדרבי אליעזר באבדה, ואמרי דאין מועיל ביורוס כלום — הכי נמי פליגי אמתניתין, דלא אמרין מה שנתן נתן. ולרבה בר רב הונא דאבדה לא פליגי רבנן — אתיא מתניתין לדברי הכל. ולבסוף בעי טעמא מאי כו' מאי טעמא דמיא מתניתין לאבדה? ומשום דאמר רבי אליעזר באבדה דמה שביירו ביירו — נימא הכי נמי במתניתין: ומסיק: משום דרב יהודה.

ורבי אליעזר רבים כמאי קנו ליה — ד"ביירו להן דרך" משמע בלא שום תיקון, בביררה בעלמא.

בשביל של כרמים — נראה דדוקא בשביל של כרמים, שאינו עשוי כלל אלא להילוך. אבל שאר דרך — עשוי קצת להשתמש בו צורך אחר. **ולא** אמרן אלא אי לא מסיימי מחיצתא אבל מסיימי בו' — ולא שיהו מחיצות גבוהות, דאם כן היכי דרי טונא? אלא מחיצות נמוכות, טפח או טפחים, להיכר השביל. הלכך, כשמכר לו השביל שהדרו — לא יתן לו אלא כמו שהוא עשוי, אפילו לא יתן לו אלא כדשקיל כרעא ומנח כרעא. וזה דחק לרבינו שמואל, שאינה נראית לו גריסא זו, לפי שהיה סבור דהנך מחיצות גבוהות דרבה. והכוכין

מחיצתא אבל מסיימי בו' — ולא שיהו מחיצות גבוהות, דאם כן היכי דרי טונא? אלא מחיצות נמוכות, טפח או טפחים, להיכר השביל. הלכך, כשמכר לו השביל שהדרו — לא יתן לו אלא כמו שהוא עשוי, אפילו לא יתן לו אלא כדשקיל כרעא ומנח כרעא. וזה דחק לרבינו שמואל, שאינה נראית לו גריסא זו, לפי שהיה סבור דהנך מחיצות גבוהות דרבה. והכוכין

והכוכין

1 ארכן ארבע — פירש רבינו שמואל: שהמת שלש אמות, ובשביל הארון צריך
2 אמה רביעית. ואין נראה, דבפרק "המצניע" (שבת צב, א) משמע בהדיא דעד
3 כתפיו של אדם שלש אמות, דאמרין התם: ארון תשעה וכפרת טפח — הרי כאן עשרה,
4 וגמרי: כל טונא דמידלי במוטות — תילתא מלעיל, ותרי תילתי מלתחת. ואישתבח
5 דלמעלה מעשרה הוה קאי, דמכתפיו עד למטה
6 שמונה עשר טפחים, ותרי תילתי — ששה טפחים
7 ושני שלשים, אישתבח דלמעלה מאחד עשר
8 ושליש קאי. ואי מראשו לא הוי אלא שמונה
9 עשר — לא הוה קאי למעלה מעשרה, דמראשו
10 ועד כתפו מחזיק הרבה יותר מטפח ושליש.
11 ובתרגום אחשוורוש: אספתא איצטליב על שלש
12 אמות כו', וחתוכי ראש היו. והכוכין דארכן
13 ארבע — משום צוארו, וראשו, ודפי הארון.
14 ורומן שבעה — פירש רבינו שמואל: כדי
15 שיהא פותח טפח בארון, שלא תהא הטומאה
16 בוקעת ועולה ומטמא העובר על גביו, שאמר
17 בפרק "מי שמת" (ברכות יט, ב) מרלגן היינו על
18 גבי ארונות כו'. ומפרש התם טעמא: משום דרוב
19 ארונות יש בון פותח טפח, ומיהו, לא היה מועיל
20 אלא לענין טומאה דאורייתא, אבל מדרבנן
21 מיהא טמא העובר עליהן, כדאמר התם דגזרו
22 עליהן, ולא התירו אלא ללכת למקום מצוה
23 לקראת מלכים. ומפרש רבינו יצחק בן מרדכי:
24 שהוכיח שלחם היו פתוחים מן הצד שהיו מניחין
25 את המתים לתוכן, דאילו היו סתומין — היתה
26 בוקעת טומאה ועולה. ואדרבה, יותר יש טומאה
27 כשהוא פותח טפח, כיון שהוא סתום. דאילו לא
28 היה פותח טפח — לא היתה טומאה בוקעת
29 ועולה אלא כנגדה, והשתא כשהוא פותח טפח
30 — הוי כאילו כל ארכו ורחבו מלא טומאה,
31 ובוקעת ועולה אפילו שלא כנגד הטומאה. והביא
32 ראינו מדאמר פירק קמא (בבא בתרא יב, ב): פרץ
33 פצימו — מטמא כל סביביו, ומטמא במגע מן
34 התורה הנוגע כל סביביו, אף על פי שאין המת
35 ממלא כל הבית כולו. ומסתמא כמו כן יטמא על
36 גביו אף על פי שיש פותח טפח. ואין להאריך
37 כאן, ואם תאמר: כיון שגורו בקבר אפילו יש שם
38 פותח טפח — אם כן הוי בבית, אפילו לא פרץ
39 פצימו יטמא סביביו? כן הוי דבית סתום יש לו
40 דין קבר סתום — הכי נמי פתוח יש לו דין קבר
41 פתוח ויש לומר: דבקר גורו יש בארון פותח טפח
42 אטו אין בו כו', אבל בית — אין בית שלא יהא בו
43 פותח טפח, ובית אטו קבר לא רצו לגזור. ורבינו
44 יצחק הביא ראיה דבסתום, אפילו פותח טפח
45 בוקע ועולה, דתניא גבי אהל דניר (ניר נג, ב): "א דבקר" — לרבות קבר סתום. ומדקאמר
46 סתום ולא פתוח — אם כן הוי כפתוח טפח, ואפילו הכי מרבה סתום. ומיהו, מה שפירש דאם
47 אין בו פותח טפח אין בוקע ועולה אלא כנגד הטומאה — לא ידע רבינו יצחק מנא ליה.
48 דבכל ענין מרבה קרא קבר סתום שיטמא כל סביביו ולמעלה, אפילו אין בו פותח טפח. ועוד
49 יש ראיה (מדרגיא) וצריך להיות: מדרגות באהלות (פרק שלישי משנה ז): ביב שהוא קמור
50 תחת הבית, ויש בו פותח טפח וביציאתו פותח טפח, טומאה בתוכו — הבית טהור, טומאה
51 בבית — מה שבתוכו טהור. יש בו פותח טפח ואין ביציאתו פותח טפח — הבית טמא כו',
52 דכיון דאין ביציאתו פותח טפח — חשיב כסתום, אף על פי שיש בו פותח טפח בוקעת ועולה.
53 ומיהו, קשה לרבינו יצחק מתניתין באהלות (פרק רביעי משנה ב), ומיית' לא בהעור
54 והורט"ב (תולין קבה, ב): ויתבין המגדל ויש בו פותח טפח ואין ביציאתו פותח טפח (ויש
55 בה כוך), טומאה בתוכה — מה שבתוכה טמא. טומאה בבית — מה שבתוכה טהור, לפי שדרך
56 טומאה לצאת ואין דרך טומאה ליכנס. פירוש: שדרך להוציא מן השדות והמגדל דרך הבית.
57 והשתא קשה: למה לי טעמא שדרך טומאה לצאת: תיפוק ליה דבוקעת ועולה, כיון דאין
58 ביציאתה פותח טפח ורבי יוסי נמי, אמאי פליג ההם ומטהר לפי שיכול להוציא חצאין
59 חצאין. פירוש, כחצי זית שאין מטמא באהל, או מפני שיכול לשרפה במקומה. וכן קתני
60 סיפא: העמידה על פתחו, פתח לחוץ טומאה בתוכה — הבית טהור. ואמאי? והא טומאה
61 בוקעת ועולה ויש לומר: דבכלים אין דין קבר להיות בוקע ועולה, דאין מבטלו.
62 ורחבן

1 דרך הרבים - שש עשרה אמות; דרך דרך ערי
2 מקלט - שלשים ושתים אמות. אמר רב הונא: מאי
3 קרא? דכתיב: "תכין לך הדרך", דרך - הדרך. "דרך
4 המלך - אין לה שיעור", שהמלך פוץ גדר לעשות לו
5 דרך, ואין ממוחין בידו. "דרך תקבר - אין לה שיעור".
6 משום קרא דשכבא. "המעמד - דייני ציפורי אמרו: פת
7 ארבע קבין" כו'. תנו רבנן: המוכר קברו, דרך קברו, מקום
8 מעמדו, ובית הספרו - פאין בני משפחה וקוברין אותו
9 על פרחו, משום פגם משפחה. תנו רבנן: אין פוחתין
10 משפחה מעמדות ומושבות למת, פנגד "הכל הכלים
11 אמר קהלת הכל הכלים הכל הכל". אמר ליה רב אחא
12 בריה דרבא לרב אשי: היכי עבדי? אמר ליה: פרתניא,
13 אמר רבי יהודה: ביהודה, פראשונה לא היו פוחתין
14 משפחה מעמדות ומושבות למת, פנגד: "עמדו יקרים
15 עמודי", "שבו יקרים שבו"; אמרו לו: אם כן, אף בשבת
16 מותר לעשות כן. אחתיה דרמי בר פפא הוה נסיבא ליה
17 לרב אחא, שכיבא, עבד לה מעמד ומושב. אמר רב יוסף,
18 טעה ברתמי: טעה, שאין עושין אלא בקרובים, והוא עבד
19 אפילו ברחוקים; וטעה, שאין עושין אלא ביום ראשון,
20 והוא עבד ביום שני. אפי' אמר: פהא נמי טעה, שאין
21 עושין אלא בבית הקברות, והוא עשה פער. רבא אמר:
22 פהא נמי טעה, שאין עושין אלא במקום שנהגו, והתם
23 לא נהגו. מיתבי, אמרו לו: אם כן, אף בשבת מותר
24 לעשות כן; ואי אמרת בבית הקברות וביום ראשון, בית
25 הקברות בשבת מאי בעי? - בעיר הפסוקה לבית
26 הקברות, דאמתייהו בין השמשות. משנה המוכר מקום
27 לחברו לעשות לו קבר, וכן המקל מחברו לעשות לו
28 קבר - עושה תוכה של מערה ארבע אמות על שש,
29 ופותח לתוכה שמונה פוכין, שלש מכאן ושלש מכאן
30 ושנים מכנגדן; וכוכין - ארפן ארבע אמות, ורומן שבע,
31 ורחבן

1 הפסוקה לבית הקברות והוא דאמתייהו כו' - ולאור שהחשיך היה להם לעשות
2 מעמד ומושב בחזירתן, דאכתי יום ראשון קרינא ביה. דהא לענין אנינות נמי אמרינן
3 אנינות לילה דרבנן, שהלילה הולך אחר היום. משנה לעשות לו קבר - והם לא
4 היו גיגלים לקבר אחד אחד עצמו, אלא כל בני משפחה נקברין במערה אחת,
5 כל אחד בכרך בפני עצמו. הלכך, המוכר לחבירו מקום קבר - מכר לו מקום לשתי
6 מערות וחצר ביניהן, ומקום הכוכין חוץ מן המערות - ארבע אמות תחת הקרקע
7 לכל כותלי המערות, כדלקמן. ולכך שמעון - ארבע מערות. עושה תוכה של
8 מערה - כלומר, עושה חללה של מערה ארבע אמות רחב בארון שש, וגובה
9 המערה מפורש בתוספתא ארבע אמות. ופותח לתוכה - חופר בכותלי המערה,
10 ונמצאו פתוחין לחללה. שלש מכאן - בכותל הארון שש אמות שמניין הפתח, וכן
11 בכותל השני שמשמאל הפתח. ושנים כנגדו - של פתח, בכותל אמצעי שרחבו
12 ארבע. וכן סדרן: מרחיק חצי אמה מזוית הכותל הארון של צד הפתח וחופר כוך
13 רחב ששה טפחים דהיינו אמה, ומניח כותל אמה וחופר כוך שני אמה, ומניח כותל
14 אמה וחופר כוך שלישי אמה, ומניח חצי אמה בווית - פרנסת כותל של שתי אמות:
15 לשלש הכוכין שלש אמות, לשני איירים שביניהן שתי אמות, לשתי הזויות חצי
16 חצי אמה, דהיינו (אמה) - והיינו שש אמות. וכן יעשה לכותל הארון שכנגדו, ובענין
17 זה יעשה שני הכוכין בכותל הקצר שכנגד הפתח דהוי ארבע אמות: מניח חצי אמה
18 בווית מכאן וחצי אמה בווית השני, וחופר שני כוכין של שתי אמות, ורויח ביניהן
19 ורחבן

10 ונמסר להזיות אירי טפח בין הקרקע לארון, שלא לטמא העוברים דרך המערה.

1 דרך הרבים - כגון עיר שיש בה מעבר, שבאין דרך שם מארץ רחוקה. דרך - מצי
2 למכתב, וכתיב "הדרך" - לאוסוף דרך אחרת. וסתם דרך שבתורה שש עשרה
3 אמה, כדילפינן מעגלות דמשכן. ועוד, דאפילו לא הוה כתיב אלא "דרך", הוה אמינא
4 שש עשרה אמה, דסתם דרכי ערי מקלט רשות הרבים הם, כדי שיוכלו מכל עירות
5 לגוס שמה. שהמלך פוץ - משנה היא
6 בסנהדרין (כ, ב), ואגב גרמא נקטה במתניתא.
7 משום קרא דשכב - שאין זה כבוד המת
8 להבריה את המלוים אותו מכאן. המוכר
9 קברו - מערות היו עושין להן בחזיהן לקבור
10 שם מתי משפחה, כדתנן במתניתין. מקום
11 מעמדו - שעומדין ויושבין שם סמוך לבית
12 הקברות בשבום מן הקבר, כדלקמן. על כרחו
13 של לוקח. ותקנת חכמים היא. משום פגם
14 משפחה - גנאי הוא להם שאין לקרובים
15 מקום קבורה. הלכך אמור רבנן לישקול דמי
16 ולהדר. והכי אמרינן בהדיא בבכורות,
17 בשלחי פרק "יש כבוד לנחלה", משבחה
18 מעמדות ומושבות - בחזירתן מן הקבר
19 הולכין מעט ויושבין, לנחם האבל, או
20 להרבות צער על המת שמת ולהרבות בבכי,
21 ולתת איש אל לבו לשוב בתשובה כי חיי
22 האדם חבל. ועומדין והולכין מעט, וחוזרין
23 ויושבין מעט, כך עושין שבע פעמים. כדי
24 לתת אל לבם שחיי האדם חבל והיינו
25 דמפרש לקמיה: כנגד שבעה הכלים
26 שכתובין בראש ספר קהלת. כן נראה הטעם
27 בעיני. וראיתי כתוב: מפני שהשדים מתולים
28 עם החוורים מבית הקברות, לכך תקנו
29 מעמדות ומושבות כדי שבתוך כך יסתלקו
30 השדים מעליהן. ולא נהירא, דאם כן יהיו
31 עושין כן בכל מקום, ולקמן אמרינן דבמנהגא
32 תליא מילתא. ועוד, מאי "כנגד הכלים הכלים"
33 היאך עבדי - היאך היו רגילין לעשות
34 במקום שנהגו. עמדו יקרים - לאחר שישבו
35 מעט, היה הממונה אמור להן: עמדו, ולכו אל
36 מקום אחר. כך נראה בעיני. אמרו לו -
37 חכמים: אם כן, אף בשבת, היכא דקברו את
38 המת סמוך לחשיכה כדלקמן, היא מותר
39 לעשות כן, מאחר שלא היו עושין כן אם
40 עמידות ושיבות. ומדברי יהודה מייתי ראיה,
41 ולא מרבנן, שהם לא פירשו כלום. אלא
42 בקרובים - קרובי המת שאינם מתאבלים,
43 באים למעמדות ומושבות ולכבוד המת. ביום
44 ראשון - שנקבר המת. וכבוד בעיר
45 הפסוקה לבית הקברות והוא דאמתייהו כו' - ולאור שהחשיך היה להם לעשות
46 מעמד ומושב בחזירתן, דאכתי יום ראשון קרינא ביה. דהא לענין אנינות נמי אמרינן
47 אנינות לילה דרבנן, שהלילה הולך אחר היום. משנה לעשות לו קבר - והם לא
48 היו גיגלים לקבר אחד אחד עצמו, אלא כל בני משפחה נקברין במערה אחת,
49 כל אחד בכרך בפני עצמו. הלכך, המוכר לחבירו מקום קבר - מכר לו מקום לשתי
50 מערות וחצר ביניהן, ומקום הכוכין חוץ מן המערות - ארבע אמות תחת הקרקע
51 לכל כותלי המערות, כדלקמן. ולכך שמעון - ארבע מערות. עושה תוכה של
52 מערה - כלומר, עושה חללה של מערה ארבע אמות רחב בארון שש, וגובה
53 המערה מפורש בתוספתא ארבע אמות. ופותח לתוכה - חופר בכותלי המערה,
54 ונמצאו פתוחין לחללה. שלש מכאן - בכותל הארון שש אמות שמניין הפתח, וכן
55 בכותל השני שמשמאל הפתח. ושנים כנגדו - של פתח, בכותל אמצעי שרחבו
56 ארבע. וכן סדרן: מרחיק חצי אמה מזוית הכותל הארון של צד הפתח וחופר כוך
57 רחב ששה טפחים דהיינו אמה, ומניח כותל אמה וחופר כוך שני אמה, ומניח כותל
58 אמה וחופר כוך שלישי אמה, ומניח חצי אמה בווית - פרנסת כותל של שתי אמות:
59 לשלש הכוכין שלש אמות, לשני איירים שביניהן שתי אמות, לשתי הזויות חצי
60 חצי אמה, דהיינו (אמה) - והיינו שש אמות. וכן יעשה לכותל הארון שכנגדו, ובענין
61 זה יעשה שני הכוכין בכותל הקצר שכנגד הפתח דהוי ארבע אמות: מניח חצי אמה
62 בווית מכאן וחצי אמה בווית השני, וחופר שני כוכין של שתי אמות, ורויח ביניהן
63 ורחבן

דָּרְךָ תִּרְבִּים – מכר לחבירו דרך בשדהו כדי שתשמש למעבר של רבים גם
מערים אחרות, צריך להקצות לו דרך ברוחב שש עשרה אמות.
דָּרְךָ שהורצח בשוגג נמלט בה לערי מקלם, רוחבה שלשים ושתים אמות.
אָמַר רַב הוּנָא מֵאֵי קְרָאָה – מהיכן לומדים זאת. דְּבָתִּיב – שנאמר בפרשת
ערי מקלט (דברים טו א) 'תִּבְיִן לָךְ תִּדְרֶךְ', והיה צריך להיות כתוב 'תִּבְיִן לָךְ
דָּרְךָ' ונכתב 'תִּדְרֶךְ', ולמדו חכמים מייתור האות ה"א. שהדרך לעיר מקלט
צריכה להיות כפולה מדרך רגילה. ומאחר וסתם דרך שבתורה רוחבה שש
עשרה אמות, נמצא שרוחב הדרך לערי מקלט הוא שלושים ושתים אמות.
שנינו במשנה: דָּרְךָ הַמִּלֵּךְ אֵין לָהּ שִׁיעוּר לרוחבה. מבארת הגמרא: הטעם
הוא מפני שֶהַמִּלֵּךְ פּוֹרֵץ גֶּדֶר לַעֲשׂוֹת לוֹ דָּרְךָ וְאֵין מִמַּחֲיוּ בִּידּוֹ.
שנינו במשנה: דָּרְךָ הַקָּבֵר אֵין לָהּ שִׁיעוּר, כלומר המוכר לחבירו דרך
בשדהו כדי שיעברו בה נושאי מיטת המת ומלויו לקבורו, אין שיעור לרוחב
הדרך, וכל מלוי המת יכולים ללכת בדרך זו. מבארת הגמרא: הטעם הוא
מִשּׁוּם יִקְרָא דְשִׁכְבָּא – כבודו של המת, והיינו שאם יהיה שיעור לרוחב
הדרך ויהיו למת מלוים הרבה, יהיו צריכים חלקם להימנע מללוותו, ואין
זה מכבוד המת:
שנינו במשנה שהמוכר לחבירו שטח כדי לערוך בו את הַמַּעֲמָד, הִיָּיִן
צְפוּרֵי אֲמָרוּ שעליו להקצות לו קרקע מרובעת בַּת אַרְבָּעָה קָבִין ב'ו' –
שאפשר לזרוע בה תבואה בכמות של ארבעה קבים. בזמנים קדומים היתה
לכל משפחה מערת קבורה, שבה היו קוברים את בני המשפחה, הברייתא
להלן עוסקת במכירת מערה כזו. תָּנּוּ רַבֵּנָן בברייתא, הַמּוֹכֵר קֶבֶר, כלומר
את מערת הקבורה של משפחתו, או שמכר את הַדָּרְךְ המובילה לקברו, או
את מְקוֹם הַמַּעֲמָד – את המקום הסמוך למערת הקבורה, שבו היו מקיימים
את המעמד כפי שיבואר להלן, וְבֵית הַקֶּסֶף – הבית שבו היו נושאים
הספדים לכבודו של המת, פֶּאִין פְּנֵי מִשְׁפַּחָה וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ – את המוכר
או את אחד מבני המשפחה עַל פְּרוֹחוֹ של הלוקח, והטעם מִשּׁוּם שיש בזה
פָּנִים – גנאי לַמִּשְׁפָּחָה שאין לה מקום קבורה. ועל כן קבעו חכמים שמכירת
המערה בטלה ודמי המקח יוחזרו לקונה.
הברייתא להלן עוסקת בפרטי מנהג מעמדות שהיו נוהגים בזמנים קדומים.
המנהג היה שאחרי שקבור את המת היו קרובי המת שאינם אבלים חולכים
מעט ויושבים כדי לנחם את האבלים או כדי להרבות בצער ובכבי על המת
ולשוב בתשובה, ושוב היו נעמדים וחולכים מעט ויושבים, וחוזרים על כך
כמה פעמים.
תָּנּוּ רַבֵּנָן בברייתא, אֵין פּוֹתְחִין מַשְׁבָּעָה מַעֲמָדוֹת וּמוֹשְׁבוֹת לָמָּת, כלומר
מספר הפעמים שעומדים וחולכים מעט ויושבים, אינו פחות משבע, וזאת
בַּגֵּנֶז מספר הפעמים שנוכר 'הבל' בקהלת (א א) 'הַבֵּל הַבָּלִים אֲמַר קְהֵלָת
הַבֵּל הַבָּלִים הַבֵּל הַבָּל', בפסוק זה נוכר 'הבל' בלשון יחיד שלש פעמים,
ומילת 'הבלים' שכלולים בה שני הבלים, נוכרה פעמיים והם ארבעה
הבלים, וביחד הם שבעה.
אָמַר לִיהִי רַב אַחָא בְּרִיהִי דְרַבָּא לְרַב אֲשִׁי הִכִּי עָבְדִי – כיצד היה מנהג
המעמדות במקום שנהגו לעשותן. אָמַר לִיהִי פְּרִתְנִיא בברייתא בדברי רבי
יהודה, וכך אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, בִּיהוּדָה – מדינה בארץ ישראל שנקראת
יהודה, בְּרִאשׁוֹנָה – בזמנים קדומים לֹא הָיוּ פּוֹתְחִין מַשְׁבָּעָה מַעֲמָדוֹת

וּמוֹשְׁבוֹת לָמָּת, בַּגֵּנֶז שלאחר שישבו קרובי המת אמר להם הממונה 'עָמְדוּ
יִקְרִים עָמְדוּ ולכו למקום אחר'. לאחר שהלכו מעט אמר להם הממונה
'שְׁבוּ יִקְרִים שְׁבוּ' ולא היו מנחמים ומרבים בבכי בשעת ישיבתם. אָמַרו לוֹ
חכמים לרבי יהודה אַם בֶּן – שמנהג המעמד אינו אלא הליכה מעט וישיבה
כמה פעמים, אַף בְּשִׁבְתָּ מוֹתֵר לַעֲשׂוֹת בֶּן, שהרי לדבריו לא הרבו בבכי
ובניחושים אסורים בשבת.
אֲהֵתִיהִי דְרָמִי בַר פִּפְא – אחותו של רמי בר פפא הָיָה נָסִיבָא לִיהִי – היתה
נשואה לְרַב אֲוִיָּא. שְׂכִיבָא – מתה אשתו זו וְעָבַד לָהּ רַב אֲוִיָּא מַעֲמָד
וּמוֹשָׁב. אָמַר רַב יוֹסֵף, באותו מעמד שעשה רב אביא לאשתו מַעֲמָה פְּתִירָתִי
– בשתי טעויות. טעות אחת מַעֲמָה שָׁאִין עוֹשִׂין אֵלָּא בְּקְרוֹבִים של המת
שאינם מתאבלים, וְהוּא עָבַד – והוא עשה מעמד אֲפִילוּ בְּרַחוּקִים. וְטָעָה
טעות נוספת שָׁאִין עוֹשִׂין את המעמדות אֵלָּא בְּיוֹם דְּרִאשׁוֹן, כלומר ביום
הקבורה וְהוּא עָבַד בְּיוֹם שְׁנֵי לְקוּבְרָתָא אשתו.
אֲבִי אֲמַר בְּהָא נָמִי מַעֲמָה – עוד טעות טעה רב אביא, שָׁאִין עוֹשִׂין מעמדות
אֵלָּא בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת, וְהוּא עָשָׂה את המעמדות על אשתו בְּעֵיר. רַבָּא אָמַר
בְּהָא נָמִי מַעֲמָה, שָׁאִין עוֹשִׂין מעמדות אֵלָּא בְּמָקוֹם שֶׁנִּהְיָ, וְהָתָם לֹא נִהְיָ
– ובמקומו של רב אביא לא היה נהוג לעשות מעמדות.
הגמרא מקשה מהברייתא לעיל על אביי שאמר שעושים מעמדות רק בבית
הקבורה: מִיָּתִיב – הקשו בני הישיבה על דברי אביי, שנינו בברייתא לעיל
אָמַרו לוֹ חכמים לרבי יהודה אַם בֶּן שהמעמדות אינם אלא עמידה והליכה
וישיבה, אַף בְּשִׁבְתָּ מוֹתֵר לַעֲשׂוֹת בֶּן. וְאִי אֲמַרְתָּ שעושים מעמדות רק
בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת וְכִיוֹם דְּרִאשׁוֹן לְקוּבְרָתָא, בֵּית הַקְּבֻרוֹת בְּשִׁבְתָּ מֵאֵי בְּעֵי –
מה מעשים בבית הקבורה בשבת, הלא מן הסתם היו בתי הקבורה מחוץ
לתחום שבת, ואיך יתכן שבכניסת השבת יהיו עדיין בבית הקבורה.
מתרצת הגמרא: הברייתא מדברת בְּעֵיר הַסְּמוּכָה לְבֵית הַקְּבֻרוֹת בתוך
תחום שבת דְּאִמְטִירוֹהוּ – הביאו את המת לקבורה בֵּין הַשְּׁמִשׁוֹת, ועד
שגמרו לקבור את המת החשיך היום ונכנסה השבת, ואמרו חכמים לרבי
יהודה לשיטתך יכולים לעשות את המעמדות גם לאחר שנכנסה השבת.

משנה

משנתנו מפרשת מה כלול בהסכמה על 'עשיית קבר', לגבי קונה קרקע
לצורך 'עשיית קבר', מהו גודל הקרקע שחייב המוכר לתת לו, והן לגבי
קבלן שקיבל עליו 'לעשות קבר', מה מוטל עליו לעשות:
הַמּוֹכֵר מְקוֹם לְחִבְרוֹ בכדי שיוכל הלוקח לַעֲשׂוֹת לוֹ בו קֶבֶר, ולא דברו
ביניהם על המקום, אלא רק שמקום זה נקנה לצורך עשיית קבר, וְכֵן
הַמִּקְבֵּל מִחִבְרוֹ בקבלנות לַעֲשׂוֹת לוֹ קֶבֶר, הרי בכלל הסכמה זו שיעשה
מערת קבורה ובה שמונה כוכים, ועוֹשֶׂהָ את תוֹכָהּ – חללה שֶׁל הַמַּעֲרָה
אַרְבַּע אַמּוֹת רוחב עַל שֵׁשׁ אַמּוֹת אורך, ופתחה של המערה הוא ברוחבה.
וּפּוֹתְחָהּ לְתוֹכָהּ – וחופר בכתליה פתחים לְשִׁמּוֹנָה כּוֹכִין – שקעים עמוקים,
שֶׁלֹשׁ כּוֹכִים מְכָאֵן – בקיר האורך של המערה מימין הנכנס, וְשֶׁלֹשׁ מְכָאֵן
– בקיר שכנגדו משמאל הנכנס, וְשְׁנַיִם מְכָאֵנָּדָן – ושני כוכים בקיר השלישי
שכנגד הפתח. ובצד הפתח אינו עושה כוכים כלל. וְכִוְּבִין אֵלֶּה יהיה אֲרָכָן
אַרְבַּע אַמּוֹת, וְרוֹמָן – גובהם שֶׁבַע טפחים,

אגרות קודש

[י"ב כסלו, תשט"ו]

... בודאי מתכוונים כדבעי לחגיגת יום הבהיר י"ט כסלו הבע"ל, וכן ינצלו את ימי החנוכה בכיוון
זה. וכמבואר בדרושי חנוכה שההתנגדות היתה (וכן הנס בשמן זית זך כתית) למאור, מאור שבתורה,
שבדורנו זה נתגלה ונתבאר בתורת החסידות.

22 שבין הכוכים קטנים, ולכן עליו להרבות בכוכים, ואם רבה היא, יש למעט
23 בכוכים, כדי שיהיו כותלי הכוכים רחבים דים ולא יתמוטטו.

נמרא

24 הגמרא מבררת את פירוש דברי רבי שמעון שחופר כוך אחד מימין הפתח
25 ואחד מן השמאל. מבררת הגמרא: הני תרי – שני כוכים נוספים אלו
26 להיכא שרי להו – היכן הוא חופר אותם ולהיכן נמשך אורכם, אי להראי
27 – אם תאמר שחופר בכותל שבצד פתח המערה כלפי חוץ, והכוכים
28 נמשכים אל מתחת לחצר, דוחה הגמרא: הא קמיתדשי להו – הרי קודם
29 הקבורה הקוברים משתהים הרבה בחצר, ודורסים את הקרקע ברגליהם כל
30 אותו זמן, וזהו בזיון למתים. ויתו – ועוד קשה, הא תנן – הרי שנינו במשנה
31 (אהלות פט"ז מ"ח) חצר הקבר, העומד בתוכו מזהיר. כלומר, מי שהגיע אל
32 חצר המערות בלא להטמא, כגון שהובא לשם בתוך תיבה, ומשהגיע לחצר
33 יצא ועמד בה, הריהו טהור, שאין בה שום טומאת מת, ואם אתה אומר שיש
34 כוכים החפורים מתחת לחצר, הרי נטמא בעומדו מעליהם.
35 מתרצת הגמרא: אמר רבי יוסי בריי רבי חנינא, דעביד להו כמין נגר –
36 שעושה את הכוכים זקופים כעין מנעול, דהיינו שחופר אותם בקרקע
37 המערה משני צידי הפתח, כמין שני בורות צרים ועמוקים, שעל שטח קטן
38 כזה, אשר נמצא מצד הפתח, אין דורכים כל כך.
39 מקשה הגמרא: והא – והרי אמר רבי יוחנן

1 ור' ה'ן ש'ש' טפחים.
2 רבי שמעון חולק על תנא קמא בענין גודל המערה ומנין הכוכים שבה: ר'י
3 ש'מעון אומר, עושה את תוכה של המערה שש אמות רוחב על שמונה
4 אמות אורך, ופותח לתוכה שלשה עשר ב'ה, כיצד, ארבעה מכאן
5 וארבעה מכאן ושלשה מכנגדו, ועוד כוך אחד מימין הפתח וכוך אחד
6 מן השמאל, דהיינו עוד שני כוכים בשתי זוויות הכותל אשר מול הפתח,
7 אחד מימין ואחד משמאל. שאר הכוכים נעשים בחפירה ישרה בכתלי
8 המערה, ושנים אלה נחפרים באלכסון, בשתי הפינות.
9 המשנה חוזרת לדברי תנא קמא וממשיכה לפרש מה כלול ב'עשיית קבר':
10 ועושה חצר – משאיר מקום פנוי על פי – לפני פתח המערה, שש אמות
11 על שש אמות, כדי שיהיה בו מקום כמלא המטה וקובריה – נושאי המטה,
12 אשר מניחים שם את המיטה בזמן שבאים לקבור במערות. ופותח לתוכה
13 – וחופר בחצר שתי מערות כדוגמת המערה שהוזכרה לעיל, אחת מכאן
14 ואחת מכאן – זו כנגד זו, כי כשאומרים 'קבר' מתכוונים לחצר עם שתי
15 מערות קבורה הפתוחות אליה.
16 רבי שמעון חולק גם בענין מספר המערות: רבי ש'מעון אומר, עושים בחצר
17 ארבע מערות, כדוגמת המערה שפירט לעיל, לארבע רוחותיה – אחת
18 בכל אחד מארבעת צדדיה של החצר.
19 דעה שלישית במנין הכוכים: ר'ן ש'מעון בן זמליאל אומר, מספר הכוכים
20 שהמקבל עליו לעשות קבר צריך לחפור אינו קבוע, אלא הכל לפי חוזקו
21 של הסלע שבאותו מקום. שאם זו קרקע קשה, אפשר לעשות את הרווחים

אגרות קודש

ב"ה, י"ג כסלו, תשט"ו

ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר שלמה חיים שי

שלום וברכה!

...נהניתי ממ"ש אשר האברך... שי וכן האברך... שי אומרים שיעורים. ובטח אופן שיעוריהם הם
שלא לבד שאינו מחליש כח עיונם בגפ"ת אלא אדרבה עוד יסייע בידם לעלות בזה מדרגא לדרגא, וצריך
זהירות בזה וגם השגחה, כי החילוק בשני הדרכים עכ"פ בתחלה הוא בדקות.

בשאלתו אודות צדקת מספר ימי השנה הרי יכניסום בקרן גמ"ח שלי הנמצא לע"ע ע"י אגו"ח.

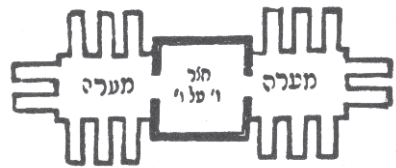
בודאי ישתתפו התלמידים המתאימים לזה מתומכי תמימים בהתעמולה שיעשו ביום הבהיר י"ט
כסלו ושלפניו ושלאחוריו וכן על להבא בזמנים המתאימים. וידוע הבטחת רבנו הזקן בראש ספרו תורה
אור שנעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה, אף שמוכן מזה שצריכים ללמוד ולהתייגע הרי ביחד עם זה
מבטיח שיגיעת שעה אחת תצליח כמו יגיעת אלף פעמים ככה, וזה לא בדרך גוזמא וכמוכן מה[גה]ות על זה
שנדפסו בלקו"ת לג' פרשיות, עיין שם.

בברכה ליום הבהיר ר"ה לחסידות יתברכו הוא וכל המסייעים בעבודת הקדש וכל תלמידיו
ומושפעייו ולשנה טובה בלימוד החסידות ודרכי החסידות תכתבו ותחתמו.

בבא בתרא. פרק שישי – המוכר פירות דף קא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" פה רשב"ם

ארבעה מכאן — בכותל שארכו שמונה; ארבע אמות לרוחב הארבעה כוכין, ושלוש אמות לשלשה אורות שביניהן, ושני חצאי אמה לשני הוויות של אותו הכותל — הרי שמונה אמות. **אחד מימין הפתח כו'** — בגמרא מפרש היכי קיימי. ועושה חצר **כו'** — בין המוכר מקום לחבירו לעשות קבר, בין המקבל לעשות לחבירו קבר — צריך לעשות חצר למעלה על פי המערה.

מקום פנוי שש על שש. **כמלא המטה** וקובריה — כלומר, נושאי המטה. ופותח לתוכה שתי מערות — חך מערה דלעיל, ועוד מערה אחרת כנגדה, דהוה להו שתי מערות בין הכל לחצר. ובכל אחת יש בה שמונה כוכין, ועכשיו יוכלו נושאי המטה לבא מכאן ומכאן מן הצדדין שאין שם מערה לחצר, ולא יהו דורסין על גבי המערות. וליכא לפרושי ופותח לתוכה שתי מערות בר מהך דלעיל, דהוה להו שלש. דהא פרכינן בגמרא: דאי לא תימא הכי — ארבע מערות לרבי שמעון היכי עביד להו כו', ואי איתא — הכי נמי הוה מצי לאקשויי הדיא קושיא עצמה בשלש מערות לרבנן. והא דתנא לעיל מערה, ואחר כך חצר, ואחר כך מערה שניה שכנגדה — דהיכי ליתני? "עושה חצר ופותח לתוכה שתי מערות" — והלא אין קרוי חצר עד שיעשה תחלה המערה שהחצר לפניו, דאין קרוי חצר אלא דבר שהוא כניסת בית או כניסת מערה. ופותח לתוכה — שהמוכר או המקבל צריך לתת מקום לעשות שתי מערות, שכל זה תורת קבר דהוה.

רבי שמעון אומר ארבע — מערות צריך לעשות מארבע רוחות החצר, ובכל מערה שלשה עשר כוכין, כזה:

הכל לפי הסלע — אבוכין קאי. שאם הקרקע חזק — אין צריך הפרש אמה בין כוך לכוך לכותל, ועושה יותר מעלשה עשר כוכין. ואם סלע הבא בידים — ירחיק יותר מאמה זה מזה, ולא יעשה יותר מארבעה או חמשה כוכין במערה. ומי שמקבל לעשות קבר לחבירו — אין חושבין לכוכין, אלא לפי חזק הקרקע ירבה או ימעט כוכין. ונראה בעיני דאמערות נמי קאי, דהכל לפי הסלע יעשה מערות הרבה מכל

צד. ולשון התוספתא (פרק ששי) מוכיח, דקא תני: ופותח לתוכה שתי מערות. רבי שמעון אומר: ארבע לארבע רוחותיה. רבי יהודה אומר: בסלע הבא בידו — פותח את שתיקן מרחק אחת, אמרו לו: אי אפשר. לרבי שמעון נושאי המטה עוברין על גבי המערות. **גמרא** הכי גריסין בפירוש רבינו חננאל: הני תרי להיכא שדי להו אי לבראי הא קמיתרשי. ותו התנן חצר הקבר העומד בתוכו סחור — והכי פירושו: הני תרי כוכי רבי רבי שמעון, דקתני אחד משמאל הפתח ואחד מימין, לאיהו צד ממשך ארכו ודיאק — ברגלי נושאי המטה וקובריה, שמושבים שם המטה ומשתהין שם הרבה. ולא דמי לדריסת נושאי המטה שדורסין על גבי המערות המוקפות מכל צד כשמביאין את המטה לחצר, דהתם בשביל הילוך לפי שעה לא קפיד רבי שמעון. ותו — דאם תמצי לומר ולדוושא לא חייש, התנן בהדיא דהנכנס לחצר הקבר בשידה תיבה ומגדל, ולא נטמא במה שעבר על גבי המערות לרבי שמעון, ועכשיו עומד בחצר הקבר — סחור, דאין כאן כוך. ואם איתא — הרי נטמא באהל שמאחיל על גבי הכוכין שחתת החצר ובספרים שלנו כתוב: אי לגואי — בתוך המערה, שחופר קבר ארבע אמות בקרקע המערה — הא קא מיתרשי, כשרוצה לקבור בכוכי הכותל הסמוך לו. ולא נהירא, דאין זה דומה לשאר הכוכין, דאי אסיק אדעתיה לאקשויי שיהא כוך זה משונה מן שאר הכוכין להיות תחת שולי המערה, אלא בכותל הוא כשאר כוכין. והלכך פריך: אי לבראי — הא קא מיתרשי. **רעביד לה כמין נגר** — מנעול של פתח זקוק, שיווד מלמעלה למטה. כן עשה שני כוכין משני צידי הפתח זקופין כמין בור, עמוקין ארבע אמות ורחבין ששה על ששה, ונתן המתים זקופים. ובסמוך לכותל החצר עשאן, דמשום ההוא פורתא לא מיתרשי, שאין מתקרבין כל כך אחורי הפתח.

ורחבן ששה — ואפילו למאן דאמר בסוכה (ה, א) שהאדם תופס אמה — היינו כשהוא לבוש, אבל מת שאינו לבוש כל כך — אף עם הארץ לא הוי כי אם אמה. ותדע דבלא מלבוש אין מחזיק אמה, דהא מקוה אינו אלא אמה על אמה ברום שלש אמות, ואי אדם ערום מחזיק אמה — אמה באמתא היכי יתיבי?

ועושה חצר על פתח המערה — כאן משמע שהחצר גבוה מן המערה, דהא בעי למימר בגמרא שאחד מימין הפתח ואחד משמאל נכנסין לתוך החצר. דקאמר בגמרא: אי לבראי — הא קא מיתרשי. וקשה: דבפרק "משוח מלחמה" (סוטה מר, א) משמע שאין החצר שוה עם קרקע עולם, אלא עמוק, וצריך לעלות כשיצא ממנו, דמפליג בין פתחה למעלה לפתחה מן הצד, וכן פירש הקונטרס שם ויש לומר: דאף על פי שהחצר עמוקה — המערה עמוקה דימנה.

אי לבראי הא קא מיתרשי — הוא הדין דהוה מצי למיפרי: הא קא נגעי אהדיי אלא אומר רבינו תם: משום דהוה מצי לשנוי במעמיק, כדמשני בסמוך, ועדיפא מיניה פריך. **ותו** התנן חצר הקבר העומד בתוכה סחור — ואם תאמר: לרבי שמעון, היכי אזיל, כיון שיש ארבע מערות לארבע רוחות? וכי תימא באמה שכן כוך לכוך — האמר בפרק "משוח מלחמה" (שם) דמת תופס ארבע אמות היכי דלא מסיימי מחיצות, ודוקא בחצר הוא דמסיימי מחיצות אינו תופס. ופירש הקונטרס: דאזיל שם בשידה תיבה ומגדל.

רעביד להו כמין נגר — תימה: אחת, העומד בתוכו אמאי סחור? הא מת תפיס ארבע אמות, דהא לא מסיימי מחיצותא, שהוא קבור בתוך החצר עצמו. ואם היינו

אומרים דכותל המערה הוא אמה — אתי שפיר. אבל לא משמע הכי לקמן, דחשיב עשרים ושתים לרבי שמעון ושמונה עשרה לרבנן — משמע שאין בין חלל המערה לחצר כלום. וזי תימא דמהדר ליה מחיצה סביב המת — אם כן לא הוי חצר שש על שש, וחסר ממנה דרבה, שיש שמונה מתים לארבעה פתחי החצר הפתוחין לארבע מערות (ועוד) קשה לרבינו יצחק: דאין יתכן פתח המערה רחב אלא שתי אמות? ואין יכנסו עם המת.

דעל כרחק אין בו יותר, דכך העשוי כמין נגר רחב אמה על אמה, ואם כן צריך להרחיק כל כוך מקרן זווית אמה, דאי לאו הכי — אי אפשר דלא נגעי אהדיי שמונה כוכין שבחצר. הרי לשני הכוכין שתי אמות, ואמה שנוצח לכל קרן וקרן — ולא נשאר כי אם שתי אמות לפתח (א) ואומר רבינו שמעון כן אברהם: דיכול להיות הפתח רחב שלש אמות, וכגון שירדיק לעולם הכוך שמימין הפתח אמה, ושמשמאל יעשה בקרן זווית — הרי שלש אמות לשני כוכין עם הריח, נשארו שלש אמות לפתח (ב). ואף על פי שהכוך שבשמאל שהוא ממש בקרן זווית אינו רחוק מאותו שמונה לאורך המערה בשכיבה אלא חצי האמה — אין להקפיד, הואיל וזה עשוי כמין נגר, ואין רחבו אלא אמה על אמה.

ואף על פי שאנו מקפידין באותו שמושכב לרוחב המערה להרחיקה מקרן זווית חצי אמה, אף על פי שאותו שמושכב באורך המערה רחוק כמו כן מקרן זווית חצי אמה, ומתרחק והולך לצד דרום, והמונח ברוחב המערה הולך בשוה לצד מזרח, ואינו מקורבין יחד אלא בראשיו — מכל מקום לא חילקו חכמים בשוכבין. ועוד יש ליתן טעם: דאפילו לא הוי מרחיקין אותו שמושכב לרוחב המערה חצי אמה מן הקרן — לא היו מרחיקין כלום, שלא היו יכולים לפתח אמה ברוחב המערה בשביל כל ולקצר. דאם כן רחבה חמש — הוה אינו יכול להיות לרבי שמעון, מפני אותן הכוכין שבצד הפתח מימין ומשמאל. ולרבנן נמי, דליכא כוכין לצד הפתח — לא הוו יכולים לקצר רחבה מארבע, דאם כן אין אף היו מנגינסין

הארץ

האין חצר — רבי יהודה אומר: ארבע לארבע רוחותיה. רבי יהודה אומר: בסלע הבא בידו — פותח את שתיקן מרחק אחת, אמרו לו: אי אפשר. לרבי שמעון נושאי המטה עוברין על גבי המערות. **גמרא** הכי גריסין בפירוש רבינו חננאל: הני תרי להיכא שדי להו אי לבראי הא קמיתרשי. ותו התנן חצר הקבר העומד בתוכו סחור — והכי פירושו: הני תרי כוכי רבי רבי שמעון, דקתני אחד משמאל הפתח ואחד מימין, לאיהו צד ממשך ארכו ודיאק — ברגלי נושאי המטה וקובריה, שמושבים שם המטה ומשתהין שם הרבה. ולא דמי לדריסת נושאי המטה שדורסין על גבי המערות המוקפות מכל צד כשמביאין את המטה לחצר, דהתם בשביל הילוך לפי שעה לא קפיד רבי שמעון. ותו — דאם תמצי לומר ולדוושא לא חייש, התנן בהדיא דהנכנס לחצר הקבר בשידה תיבה ומגדל, ולא נטמא במה שעבר על גבי המערות לרבי שמעון, ועכשיו עומד בחצר הקבר — סחור, דאין כאן כוך. ואם איתא — הרי נטמא באהל שמאחיל על גבי הכוכין שחתת החצר ובספרים שלנו כתוב: אי לגואי — בתוך המערה, שחופר קבר ארבע אמות בקרקע המערה — הא קא מיתרשי, כשרוצה לקבור בכוכי הכותל הסמוך לו. ולא נהירא, דאין זה דומה לשאר הכוכין, דאי אסיק אדעתיה לאקשויי שיהא כוך זה משונה מן שאר הכוכין להיות תחת שולי המערה, אלא בכותל הוא כשאר כוכין. והלכך פריך: אי לבראי — הא קא מיתרשי. **רעביד לה כמין נגר** — מנעול של פתח זקוק, שיווד מלמעלה למטה. כן עשה שני כוכין משני צידי הפתח זקופין כמין בור, עמוקין ארבע אמות ורחבין ששה על ששה, ונתן המתים זקופים. ובסמוך לכותל החצר עשאן, דמשום ההוא פורתא לא מיתרשי, שאין מתקרבין כל כך אחורי הפתח.

הארון שהוא ארבע אמות, בכך שהוא באורך המערה? ואפילו השתא שהמערה שהיא רחבה ארבע - קשיא, אמתא באמתא היכי יתיב? אלא שלא היתה רחבה ארבע בצמצום, אלא יותר מעט מארבע אמות. ועוד יש לפרש: דלכל הפחות הפתח רחב שתי אמות ומחצה, ואותו שבמין רחוק אמה

מקרן זוית, וששמואל חצי אמה. וכן נראה לרבינו יצחק. וצריך לדקדק: היאך יורדין מחצר למערה? שאם היה חצר משפיל והולך במקום שנכנסין לארבע מערות של ארבע רוחותיה - אם כן לא היה ראוי להשתמש משה וקבריה אלא ודאי החצר היה שש על שש שוה, ודרך הסולם היו יורדין מן החצר למערה, או מדרות היו מן החצר למערה. **דעביד** - להו כמין נגר - והא דתנן בסוף נזיר (סד, ב) המוצא מת מושב כדרכו, ואמר בגמרא: מושב - פרט ליושב. לרבי יוסי ברבי תינא דהבא, דוקא יושב ממעט, ולא עומד. **דעביד** - להו בקרן זוית - ואם תאמר: כיון שהוא מעמיק, אמאי צריך שיעשה בקרן זוית? יעשה ברוחב המערה, או באורך המערה בין כוך לכוך באמה שבינתים, ויעמיק ויש לומר: לפי שהיה מקלקל כותל המערה, והיה קרקע נופל והוכיחן היו מקלקלין, הואיל וזה הכוך שמעמיק הולך באותו צד ששאר כוכין הולכין. אבל בקרן זוית אינו כן. **המוצא** - מת מושב כדרכו - (ברק שני דנזיר (סד, א) אמר: המוצא - פרט למצוי, ופירש הקונטרס: פרט לידוע, אם אחד מהן ידוע השנים אינן ידועים. וקשה לפירושו: דמדממעט מצוי, משמע דגרע טפי אחד ידוע ושנים תחלה משנים ידועים ואחד תחלה, מדממעט ליה. וזה אינו, דכך שוה זה כמו זה, דבין שנים ידועים ואחד תחלה בין אחד ידוע ושנים תחלה - אין להן שכותנ קברות עד שיהו שלשתן ידועים או שלשתן תחלה, כדאמר בגמרא ונראה לרבינו יצחק.

פרט

עושה אותם לשם, שכל מה שנכנס הכוך שבקרן בקרקע מתרחק מן הכוכין שמכאן ומכאן הרבה. אבל בכל המערה אי אפשר עוד, שהרי יש כוכין שיהיו נוגעים בכל צד. כן נראה בעיני, ועיקר. **דאי לא תימא הכי** - אלא כל הכוכין שבמערת בשוה הן, ואין זה גבוה מזה כלל. **אם כן ארבע מערות לרבי שמעון היכי עביד להו** - לכוכין של מערה מזרחית ושל מערה דרומית. והוא הדין לכל שתי המערות הסמוכות זו לזו. והא קננני **כוכין אחרים** - כך של מערה מזרחית שבקרן דרומית מערבית רחוק חצי אמה מן הזוית, נכנס הוא לתוך כך של מערה דרומית באותו שבכותל מזרחי, שהוא בקרן מזרחית צפונית. כזה דבין דאין זה רחוק מן הזוית אלא חצי אמה, וזה שבא ארכו כנגד רחבו אינו רחוק מן הזוית אלא חצי אמה - נמצא כל אחד נכנס בשל חבירו שלש אמות ומחצה. רב הונא בריה דרב יהושע אמר - מהבא לא תפשוט, דלעולם שוין הן ואינו מעמיק, ואפילו הכי לא נגעי כוכין דארבע מערות בהדידי, משום דעבידי כחרותא - עשוין הכוכין של שתי המערות באלכסון, כחרוית של דקל כזה: **כמה חורא** - להו - הקרקע של כותלי שתי המערות, שבהן יוצאין שמונה כוכין כחרותא - שמונה אמות על שמונה אמות מרובעות היו אותו קרקע באורך שני הכתלים, אחד שתי ואחד ערב, דהוי להו אלכסונה שמונה אמות ותשעה עשר חומשים, דהיינו חסר סרי אמה וחומשא, היאך יתכן לצאת דרך אותו אלכסון? שמונה כוכין של שמונה אמות ושבעה אוניים בינתים של שבע אמות - הרי חמש עשרה אמות, ואידו לא היו אלא אחת עשרה אמה. ובעל כרחך, כיון דאורך הכוכין ארבע אמות, כולן יוצאין ונוגעים באלכסון ויוצאין דרך שם **ברותא היא** - ולא מתוקמא דרבי שמעון אלא במעמיק, והבא נמי במעמיק, כדאמרן. **ואיכתיא אימא** - לא תיקו להנך שני כוכין ולא לארבע מערות דרבי שמעון במעמיק, אלא כדאמר רב שישא כו' לקמן בשמעתין. **הכי נמי בנפלי** - אותן שני כוכין עושה אותן בתוך חצי אמה הריקנית, וללשון אחרון - בתוך האמה הריקנית שבקרן זוית, בשוה לכוך, ויעשנו קצר לצורך לתת שם נפלים. וכיון דקצר הוא אינו מושך כל כך לכוך גדול שבצידו, אבל אם היו הרון, שמצאדו מוגיד - לא קנה מקומו כלל, אפילו לתפוסה. דאיכא לתפוסה. דאיכא למימר שם נזרז ונפל. וכן אם לא מושב כדרכו - איכא לספקי בגוי, ואין לו תפוסה. וגם אם יהיו שלשה - אין להם דין שכותנ קברות, אלא נוטלין כולן משם, כדדייקינן התם לך משנה: "המוצא" - פרט למצוי, כלומר פרט לידוע, שאם אחד מהן ידוע ושנים תחלה - לא מיתני בסיפא גבי מצא שלשה הרי זו שכותנ קברות. "מת" - פרט להרוג, שאם נמצאו מגוידין אפילו הן שלשה - אין להן שכותנ קברות. דאיכא למימר כאן נזרזו ולא ניתנו לקבורה. "מושב" - פרט ליושב. "כדרכו" - פרט לשראש מונח לו בין ירכותיו, דאיכא למימר גי הוא. הואיל ואין מושב כדרך ישראל מת. אי נמי, אם ישראל הוא - באקראי בעלמא השליכוהו לשם עד שיהא להם פנאי ויטלוהו מכאן לקברו בבית הקברות. הלכך אין להם לא תפוסה ולא שכותנ קברות.

מצא

קבורת חמורים - שמשליכין בבור. יש מפרשים שיטה זו כך: דעביד להו בקרן זוית - בחצי אמה הפניה בזוית מזה, ובחצי אמה שבזוית הכותל שכנגדו אצל הפתח בתחלת המערה, לשם חוקק הכוכין בכתלים סמוך לכוכין האחרים. והא נגעי כו' - שכן זה שהוא רחב אמה נכנס חצי אמה בכך שבכותל, המרוחק חצי אמה מן הזוית, ומשני במעמיק - לא יחפור בשוה לאחרים, אלא מלמטה יחפור אותו, ושיחא אמה בינתים ענין עילית ותחתית. ומיהו, בכל המערה לא היה מצריך רבי שמעון כן במעמיק, משום דבכאן סמוך לחצר היה הקרקע קשה, שאינו חופר כלל לא למעלה ולא למטה. אבל באמצעית המערה, שיש מכל צד כוכין וחפירות - לא היה מצריך רבי שמעון לעשות כוכין למטה מן העליונה, פן תפול המערה. יש מפרשים כן, ולא נהירא. **חדא** - דאין זה לשון קרן זוית. ועוד: אם כן למה אינו עושה כמו כן בכל המערה כוכין הרבה זה תחת זה? דהא מוקי לה במעמיק, ואם תאמר: מפני שאינו רוצה לעשות כוך תחת כוך - והלא בעל כרחך, כך זה שבסוף הכותל הסמוך לתחת, הלא יש על גבי כוכין ראשונים של מערה השנית הסמוך לה, אליבא דרבי שמעון הלכך הכי מפרשי לה: דעביד להו בקרן זוית ממש, מאחורי המערה ולא לצד פתח, בשני הזויות שכנגד הפתח, חצי הכוך בכותל זה וחצי הכוך בכותל זה, והיינו מימין הפתח ומשמאל הפתח דקנני מתניתין - כזה: **א ומקשינן: והא קא נגעי כוכין** - של זוית שני הכתלים (בהדי דהדי), והווי להו שלשה כוכין זה בתוך זה לכל זוית זוית. דהך כוך דבקרן מחבר כוך שמכאן שהוא חצי אמה רחוק מן הקרן בסוף כותל מזרחי, וכוך שבסוף כותל דרומי, שאין בין כוך זה לכוך זה אלא חצי אמה על חצי אמה ואלכסונה. ומשני: במעמיק, ולפיכך

בבא בתרא דף קא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) פז

קירות אלו ופונים לעבר אותו קו אלכסון **בְּמָה הָיוּ, הַמִּנְיָא** – שמונה, 33
ארבעה ממערה זו וארבעה מזו, ו**הַמִּנְיָא** – ושמונה כוכים אשר רוחבם 34
אמה, ובין כוך לחבירו יש רוח אמה, **בְּחֹד סָרִי וְהוֹמָשָׁא הִכִּי מִשְׁפַּחַת לָהּ** 35
– איך יתכן שהם נכנסים באחת עשרה אמות. **אֵלָּא ודאי שְׁהָא דְרַב הוֹנָא** 36
בְּרִיה דְרַב יְהוֹשֻׁעַ בְּרוּתָא הִיא, ואי אפשר לפרש את דברי רבי שמעון אלא 37
במעמיק. 38
תירוצ נוסף על הקושיא ששני הכוכים שבקרבן זוית נוגעים לכאורה בכוכים 39
הסמוכים: **וְאִי בְּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה אפשר לתרץ **בְּדִאמָר** – כפי 40
שתירץ **רַב שִׁישָׁא בְּרִיה דְרַב אִידִי** במקום אחר, שמדובר ב**נִיפְלִי** – בקברי 41
נפלים, **הָכָא נָמִי** – גם כאן יש לתרץ שבאמת אין עושים את הכוכים אלא 42
בגובה שוה, ומדובר ב**נִיפְלִי** – שני הכוכים שעושה בפניות המערה הם 43
כוכים קטנים המיועדים לקבורת נפלים, ומחמת קוטנם יש די מקום עבורם 44
בפניות. ורבי שמעון אומר שדרך הבונה קבר לעשות בפניות שני קברים 45
לנפלים, וכך צריך לעשות גם המקבל עליו לעשות קבר. וכן יש לתרץ בענין 46
כוכי המערות שיפגעו אלה באלה אם יחפרו בשוה, שחלק מכוכים אלה הם 47
כוכים קצרים המיועדים לנפלים, ולכן אינם מגיעים לכוכי המערה 48
הסמוכה. 49
הדין הוא שמת 'קונה את מקומו' ואסור לפנותו. אולם אם נקבר שלא 50
ברשות בעלי המקום, וכן אם נקבר במקום שלא יועד לקבורה מחמת שעת 51
הדחק או באופן עראי, מותר לפנותו. הגמרא מביאה משנה העוסקת בדיני 52
מי שמצא בשדה קבר ישן, אשר לא היה ידוע עד כה. והנידון הוא האם 53
מקום זה הוא בית קברות, או שמא מת זה נקבר כאן באקראי, וכן יתכן 54
שכלל לא הובא לקבורה, אלא כאן מת, או הונח על דעת לחזור ולקחתו. 55
ובמשנה זו ישנה שיטה חדשה בענין צורת המערה שנידון במשנתנו: 56
תֵּנִן הָתֵּם – שנינו במשנה (אהלות פט"ז מ"א), **הַמּוֹצֵא מֵת** טמון באדמה במקום 57
שלא היה ידוע שיש שם מת, והוא **מוֹשְׁבֵּב בְּדִרְבּוֹ**, כלומר שנראה קבור 58
בדרך שישאל קוברים, **נִזְטְלוּ וְאֵת תְּפוּסָתוֹ** – מותר לפנותו למקום אחר, 59
אך יש ליטול עמו את העפר שתחתיו. כי מאחר שאין ידוע לבני אדם שבית 60
קברות הוא זה, יש לומר שלא היה מקום זה מיוחד לקבורה, וקברו בו 61
באקראי בלבד, משום צורך של שעת הדחק. וכן אם מצא **שְׁנַיִם** מושבבים 62
בדרכם, **נִזְטְלוּ וְאֵת תְּפוּסָתָן**. 63

שקבורה במעומד **קְבוּרַת הַמּוֹרִים הִיא זו**, והרי זה ביזוי המת. מתרצת 1
הגמרא: **לְפִי רַבִּי יוֹחָנָן** יש לפרש במשנה **דְּעֵבִיד לָהּ בְּקֶרֶן זָוִית** – שעושה 2
כוכים אלו בשתי הפניות אשר בקצות הכותל שמול הפתח, היכן שנפגשים 3
שני כתלים. 4
מקשה הגמרא: **וְהָא נִנְעִי בּוֹכִין לְהִדְרִי** – והרי אם יחפור כוך בזוית, בשני 5
חצאי האמה הפנייים שנותרו בכותל מכאן ומכאן, נמצא מחבר את שני 6
הכוכים הקרובים לפינה עם הכוך החדש שחופר. מתרצת הגמרא: **אֵמָר רַב** 7
אֲשִׁי בְּמַעְמִיק – שאת הכוך שבפינה חופר בתחתית כותל המערה, למטה 8
משני הכוכים האחרים. 9
הגמרא מוכיחה את תירוצו של רב אשי: **דְּאִי לֹא תִימָא הָכִי** – שאם לא 10
תאמר שעושים כוכים בגובה שונה, זה תחת זה, **אֲרַבְעַת הַמַּעְרוֹת** שעושים 11
בחדר **לְדַעַת רַבִּי שְׁמַעוֹן, הִכִּי עֵבִיד לָהּ** – איך עושים אותן, **הָא קָא נִנְעִי** 12
בּוֹכִין לְהִדְרִי – הרי הכוכים של מערה אחת נוגעים ומתחברים עם הכוכים 13
של המערה האחרת. **אֵלָּא** ודאי מוכרחים לתרץ שמדובר ב**מַעְמִיק** – 14
שכוכיה של מערה אחת חפורים בעומק, תחת כוכיה של המערה שלצידה, 15
וְהָכָא נָמִי – גם כאן, בענין הכוכים שבזויות, התירוצ הוא שמדובר 16
ב**מַעְמִיק**. 17
הגמרא דוחה את ההוכחה: **רַב הוֹנָא בְּרִיה דְרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר**, אפשר שדרך 18
עשיית **אֲרַבְעַת מַעְרוֹת לְרַבִּי שְׁמַעוֹן** אינה בהעמקת כוך אחד מחבירו, אלא 19
דְּעֵבִיד לָהּ – שעושה אותן **כִּי חְרוּתָא** – כמו ענפי הדקל היוצאים ממנו 20
באלכסון, כך הכוכים שבאורך המערה יוצאים ממנה באלכסון, כולם 21
מקבילים זה לזה ופונים לכיוון אחד, וכך אין אחד מהם פוגע בחבירו 22
שבמערה הסמוכה. ואם כן אין להוכיח מדברי רבי שמעון שאפשר לחצוב 23
כוך אחד מתחת לכוך אחר. 24
הגמרא פורכת את דברי רב הונא בריה דרב יהושע: **וְאֹלֶם הָא דְרַב הוֹנָא** 25
בְּרִיה דְרַב יְהוֹשֻׁעַ בְּרוּתָא הִיא – דבריו אינם נכונים, **מִכְרִי** – שהרי, כלל 26
הוא **שֶׁכֶּל אִמְתָּא בְּרִיבּוּעָא** – על כל אמה באורך צלע הריבוע, יש **אִמְתָּא** 27
וְתַרְי חוּמָשִׁי – אמה ושתי חמישיות האמה **בְּאֵלְכָסוֹנָא** – בקו האלכסון 28
שבין שתי זוויות הריבוע, כלומר שהאלכסון ארוך מצלע הריבוע בשתי 29
חמישיות. לפיכך, **בְּמָה הָיוּ לָהּ** – כמה אמות יש בקו האלכסון הנמתח 30
מסוף קיר האורך של מערה אחת אל סוף קיר האורך של המערה הסמוכה 31
לה, **חַד סָרִי וְהוֹמָשָׁא** – אחת עשרה אמות וחמישית, ו**בּוֹכִין** היוצאים משני 32

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו כסלו, תשט"ו

ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ כו'

מוה"ר יחיאל מיכל שי'

שלום וברכה!

ת"ח על מכתבו מז' כסלו מבשר טוב מהשיעורים הנלמדים ברבים. וכבר מלתי אמורה לכו"כ מאנ"ש אשר לדעתי נכון ונחוץ להנהיג לימוד הלכות הצריכות בחיי היום יומים נוסף על שאר הלימודים כיוון שסו"ס זהו כל האדם את האלקים ירא ואת מצותיו שמור, ובדורנו זה שנתמעטו הלבבות ובמילא נתמעט הזמן המוקדש ללימוד שיעורים, צריך ללמדם בספר שבו דינים הנוגעים למעשה והלכה ברורה ופסוקה, ולהתחיל באותן ההלכות השכיחות ורגילות יותר, ואם באפשרי הרי בהם גופא לדלג העניינים שאינם נוגעים כ"כ, וכשיצליח השי"ת וילמדו בפעם השני יש ללמוד על הסדר.

בודאי יתועדו בחג הגאולה י"ט כסלו הבע"ל כדבעי, היינו בקבלת החלטות בהנוגע לפועל בשלשת הקווים דתורה עבודה וגמילות חסדים והשי"ת יצליחם.

בברכת חג הגאולה.

1 אך אם **מָצָא שְׁלֹשָׁה מַתִּים, אִם יֵשׁ בִּינְיָהוּן** – אם המרחק בין המת הראשון
2 לשלישי ווהמתים עצמם בכללן הוא **מֵאָרְבַּע אַמּוֹת וְעַד שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת**,
3 שאלו הם שיעורים המתאימים לאורך כתלי מערת קבורה, **הָרִי זֶה שְׁכֻנַּת**
4 **קְבָרוֹת** – אנו מעמידים את המקום בחזקת מערת קבורה, ואסור לפנותם.
5 ויש לחשוש עוד להמצאותם של קברים נוספים, ולפיכך **בִּזְדֵּק** – צריך
6 לבדוק **מִמֶּנּוּ** – ממקום המתים וּלְהֵלֵךְ, עד למרחק **עֶשְׂרִים אַמָּה**, אם אין
7 עוד קברים. ואם **מָצָא** בבדיקתו אפילו מת אֶחָד, ואפילו רק **כְּסוּף עֶשְׂרִים**
8 **אַמָּה, בִּזְדֵּק** – צריך לבדוק **מִמֶּנּוּ וּלְהֵלֵךְ** עוד **עֶשְׂרִים אַמָּה** כדין המוצא
9 שלושה קברים, והטעם, שְׁרָגְלִים לְדָבָר – מאחר שבאותה שדה כבר
10 נמצאה שכונת קברות, יש יסוד חזק לומר שבשדה זו קברים עוד מתים
11 רבים בשכונות קברות נוספות, ויש לחשוש שמא מת זה שייך לשכונת
12 קברות אחרת. **שְׂאִילוֹ מִתְחִלָּה מִצָּאֵו** – אם היה מוצא קבר זה תחילה,
13 קודם שנמצאו הקברים האחרים, היה נוֹטֵל וְאֵת הַתְּפִיסָתוֹ – היה רשאי אז
14 לפנותו עם עפרו, כדין המוצא מת יחיד, אך מאחר שנמצאו שלושה מתים
15 ונקבע מקומם כשכונת קברות, אנו אומרים שגם מקום קבר זה הוא שכונת
16 קברות.

17 הגמרא מבררת כשיטת מי נשנתה משנה זו: **אָמַר מֶר** – הובא לעיל במשנה
18 ששיעור המרחק בין המתים אשר בו יחשב מקומם לשכונת קברות, הוא
19 **מֵאָרְבַּע וְעַד שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת**. וקשה, **מִנִּי** – מיהו התנא ששנה משנה זו, **אִי**
20 **רְבִּנָּן** – אם החכמים ששנו את משנתו, **הָא אֲמַרִי** – הרי לדעתם גודל
21 מערה הוא **אַרְבַּע אַמּוֹת עַל שֵׁשׁ, וְאִי רַבִּי שְׁמַעוֹן, הָא אָמַר** – הרי לדעתו
22 הגדול הוא **שֵׁשׁ עַל שְׁמוֹנֶה**.

23 מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם** – באמת המשנה כשיטת **רַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא**, אלא
24 שנחלקו תנאים בדעתו מהו רוחב מערה, התנא שבמשנתו אומר שלפי
25 רבי שמעון רוחב המערה הוא שש אמות, ואילו התנא שבמשנה זו סובר
26 שגם לרבי שמעון רוחב המערה ארבע אמות, וְהָא תֵּנָא הוּא – והוא התנא
27 שדבריו מובאים בבבליא שלפנינו, **רַבִּינָא, מִצָּאֵן רְצוּפִין** – אם המתים
28 שמצא סמוכים זה אצל זה, וְאִין בִּינְיָהוּן – בין הראשון לאחרון, מרחק
29 בשיעור **מֵאָרְבַּע אַמּוֹת וְעַד שְׁמוֹנֶה**, דינם שֵׁשׁ לָחַן תְּפִיסָה וְאִין לָחַן
30 שְׁכֻנַּת קְבָרוֹת – אין מחשיבים את קבריהם לשכונת קברות, ומותר
31 לפנותם, אך צריך לפנות את עפרם עמהם. **רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה אָמַר**
32 **מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן, רִואִין אֶת הַמִּצְעָעִים כְּאִילוֹ אֵינּוּ, וְהַשָּׂאֵר מִצְטָרְפִין**

33 למדידת השיעור הנזכר, **מֵאָרְבַּע אַמּוֹת וְעַד שְׁמוֹנֶה**. כלומר, כל עוד יתכן
34 שיש כאן שלושה מתים שנקברו בדרך הקבורה הרגילה, אנו אומרים
35 ששאר המתים נקברו ביניהם בזמן מאוחר יותר, ורק לפי שעה, אך זו היא
36 באמת שכונת קברות.
37 הרי שהתנאים בבבליא חולקים בדעת רבי שמעון האם יש להתעלם מן
38 המתים האמצעיים, אך שניהם מסכימים ששיעור המערה הוא ארבע אמות
39 על שמונה, ועל כן יש לומר שתנא קמא שבבבליא שאמר את דבריו בדעת
40 רבי שמעון, הוא התנא ששנה את המשנה שהובאה לעיל.
41 מקשה הגמרא: **כְּמָא אִוְקִימָתָא** – כיצד העמדת את המשנה, **כְּרַבִּי**
42 **שְׁמַעוֹן, אִימָא סִיפָא** – והרי נאמר בסיפא של המשנה **בִּזְדֵּק הֵימְנוּ וּלְהֵלֵךְ**
43 **עֶשְׂרִים אַמָּה, מִנִּי** – כשיטת מי נאמרו הדברים, **אִי** – אם כשיטת **רַבִּי**
44 **שְׁמַעוֹן, עֶשְׂרִים וְתַרְתֵּין הָיוּ** – הרי המרחק שעד אליו צריך לבדוק
45 לשיטתו הוא עשרים ושתיים אמה, וְאִי – אם שיעור הבדיקה נאמר כשיטת
46 **רַבִּנָּן** ורק הרישא היא דברי רבי שמעון, **תִּמְנִי כְּרִי הָיוּ** – הרי די בבדיקה
47 למרחק שמונה עשרה אמה.
48 מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם** – באמת הסיפא של המשנה **רַבִּנָּן הִיא, וְכָנוּן**
49 **רְבִּדֵּק בְּאֶלְכְּסוֹנָא** – והבדיקה של אורך המערה הראשונה צריכה
50 להיעשות באלכסון. שהשטח אשר בו יתכן שקבורים מתים נוספים אורכו
51 שש אמות (אורך הקיר לפי רבנן) ורוחבו ארבע אמות (אורך הכוכים), וכיון
52 שיתכן שלא כל המתים קבורים בשדה, נקל יותר למצוא את כולם בבדיקה
53 בקו אלכסוני, מקצה שטח זה אל קצהו. ואורך הבדיקה האלכסונית הוא
54 שמונה אמות, שתי אמות יותר מאורך מערה, ואלו הן שתי האמות היתרות
55 שבגללן אורך הבדיקה הוא עשרים אמה.
56 מקשה הגמרא: וְכִדְהָא **בְּאֶלְכְּסוֹנָא** – כיון שאמרת שבדיקת אורך המערה
57 הראשונה צריכה להיעשות באלכסון, **הָא נִמִּי בְּאֶלְכְּסוֹנָא** – הרי גם בדיקת
58 המערה השנייה צריכה להיעשות באלכסון, וגם בה נוספות שתי אמות, ואם
59 כן **עֶשְׂרִים וְתַרְתֵּין הָיוּ** – החשבון עולה לעשרים ושתיים.
60 מתרצת הגמרא: **תִּדָא בְּאֶלְכְּסוֹנָא אֲמַרִין** – את בדיקת המערה הראשונה
61 אנו מחייבים לעשות באלכסון, אך מאחר שלא מצא בה כלום תִּרִי
62 **בְּאֶלְכְּסוֹן לֹא אֲמַרִין** – במערה השנייה אין מחייבים לעשות את הבדיקה
63 באלכסון.

אגרות קודש

ב"ה, י"ז כסלו, תשט"ו

ברוקלין.

הו"ח אי"א נ"נ עוסק בצ"צ מוה"ר דוד שי

שלום וברכה!

לאחרי שתיקתו הארוכה נעם לי לקבל מכתבו מא' וישלח מבשר טוב מהולדת הבן זכר למזל טוב
ונקרא שמו בישראל יוסף שי'. ויה"ר מהשי"ת שכשם שהכניסוהו לברית כן יכניסוהו הוא וזוגתו שי'
לתורה ולחופה ולמעשים טובים.

בברכת מזל טוב.

נ.ב. לפלא שגם במכתבו זה אינו מזכיר ע"ד פעולותיו בסביבתו להפיץ שם נר מצוה ותורה אור
ומאור שבתורה זוהי תורת החסידות הדרכותי ומנהגי, אשר חוב מיוחד בזה הוא על אותם שעסקו
במדעים מתאים למ"ש רבנו הזקן בעל התניא קדישא - פוסק בנסתר דתורה - והשולחן ערוך - פוסק בנגלה
דתורה - בספרו התניא קדישא סוף פרק ח' וע"פ פסק רז"ל אשר דבר שתשמישו בצונן מדיחו בצונן ואת
שתשמישו באור צריך ללבנו באור.

נהניתי מהידעיה שמשנתך במנין צעירי אגו"ח, ויה"ר שיתרבה גבולם הן בכמות והן באיכות.

פרט לידוע – דדוקא נמצא הוא דבעינן מושבכ כדרכו, פרט ליושב ושראשו מונח בין ירכותיו, דאית לן למימר דגוי הוא, דישאל לא מותבין ליה. אבל ידוע שישאל הוא, בכל ענין שיהיה – יש לו תפוסה. ותנימה לפירושה: דמאי אשמעינן? אטו סלקא דעתך דמושבכ כדרכו יגרום שיהיה לו תפוסה, בין שידוע שהוא ישראל? ועוד קשה: דלא הוי דומיא דמת

פרט להרוג, ולא דומיא מושבכ ופרט ליושבכ, כדברכו ופרט לראשו בין ארכובותיו ופרט להפלוש; פרט למצוי – פירוש: פרט לידוע, ולא בידוע דקאמר התם, אחד ידוע ושנים תחלה, דההוא ידוע שהוא נקבר שם, ולא שידוע שלשם קבורה נקבר. אבל האי פרט למצוי – היינו שידוע שלשם קבורה נקבר שם, דיש לו שכונת קבורה, ואסור לפנותו משם, ואף על פי שהוא קבר יחיד. כדתינא בפרק "נגמר הדין" (סנהדרין מז, ב) קבר הידוע – אסור לפנותו, פנרו – מקומו אסור בהנאה. רבינו שמעון בן אברהם, וכן פירש רבינו יצחק בנורי. והא דאמר בנורי דבעינן שלשתן ידועין ואין תחלה, פירש הקונטרס להכלתא בגמרי לה. ואין נראה לרבינו יצחק, דלא שייך כאן להכלתא בגמרי, דהוי דבר שיש בו טעם: דכשיש שנים שלא היו ידועים ואחד ידוע – לית לן למימר שלשם קבורה נתון שם כיון שהיו שם עדיין שנים, שהרי כשנקבר זה לא היו אותן שנים ידועין, וכן שנים ידועין ואחד תחלה. אבל שלשתן ידועים או שאינן ידועין – סתמא דמילתא דלשם קבורה הניחום שם. **מארבע** אמות ועד שמונה – פירש הקונטרס: דסבירא ליה להאי תנא דתוכה של מערה ארבע אמות על שמונה, וסבירא ליה נמי דשלשה מתים נקברים בכותל מערה דלא הוי

אלא ארבע אמות. וקשה לרבינו יצחק, דלקמן דייק: מני, אי רבי שמעון אי רבן – הוה ליה למידק נמי דלא אתיא לא כמר ולא כמר, דהא אין בין כן לכוך כשיעור שיש במשנתו, שהוא אמה ביתניים דלדלי עלתא ומיזיה, איכא למימר דמתניתין כרבן שמעון בן גמליאלא: דאמר: הכל כפי השלע. ועוד הקשה רבינו יצחק: דרך משנה דהמנצח מת איתא נמי באהלות (פרק טו משנה ג), וקתני נמי התם בסיפא: הבודק בודק אמה ומניח אמה. ואי סבר האי תנא דליכא אלא שני טפחים בין כוך לכוך – אמאי מניח אמה? ומיזה, בלא הכי צריך ליתן טעם אמאי דקתני בתוספתא דאהלות (פרק טו) דאיכא התם מאן דאמר ודלית הלל בודק אמה ומניח שתיים, אמאי מניח שתיים, כיון דאין בין אם אמה בין כוך לכוך? אבל דאי קשה לפירוש הקונטרס, דאמר רבי שמעון בסמוך, רואין את האמצעי ככילו אינן, והשאר מצטרפין מארבע אמות ועד שמונה. והאיך יצטרפו לשיעור מארבע אמות? אי רבן, לאמצעיים כאילו אינן – אם כן הוי אמה בין כוך לכוך, ואין להיות אלא שני טפחים, כיון דשלשתן בארבע אמות ומפרש רבינו תם: דהנך שלשה דקתני הכא – שנים מהן מרוחב המערה ואחד מאורך, ויש בין כוך לכוך אמה, כשיעור דמתניתין, וארבע אמות – היינו לשנים שברוחב שתי אמות, ואמה ביתניים – הרי שלש, והשלשי ימצא בסוף אמה רביעית חצי אמה מרוחב המערה וחצי אמה מארכה, בוזית. והשתא אתי שפיר, דכשמנצח רצופין ממש – רואין אמצעיים כאילו אינן, וליכא אלא אמה בין כוך לכוך.

בודק הימנו ולהלן עשרים אמה – גרילין היו להניח צד מרגליות כלפי המערה. ומייר כשמנצח ראשו לצד מערה ומרגליות הפוכין לצד אחרת, דאית לן למימר ממערה אחרת הוא, לפיכך בודק להלן עשרים אמה. **במאי** אוקימתא כרבי שמעון – הלשון דחוק מאד, דמשמע דמשום דאוקמה כרבי שמעון פריך. והדר פריך: מני, אי רבי שמעון אי רבן, דלא אתיא כשום תנא. ועוד: דמגופה מצי למיפריך, דכיון דקתני דהמערה ארכה שמונה אמה, אם כן עשרים ותרתיק הויא. **ובגוין** שברק באלכסון – פירש הקונטרס: דאלכסון בארבע על שש חזי ואמותו באלכסון – פירש על חמש, ולא יתכן, שהרי בארבע על שש חזי החוט באלכסון של ארבע על ארבע כוה: ידיה לו ארבע אמות ושמונה חומשין, ועוד נשאר צד למטה שתי אמות, ובין הכל לא יתא החוט ארוך אלא שבע אמות ושלשה חומשים. וכל שכן אם ילך החוט ביזר, באלכסון מארבע על שש, שיהא פחות. ועוד: על כרחך אלכסון של חמש על חמש גדול יותר, דהא בחמש על חמש יש עשרים וחמש אמות. ואברע על שש יש עשרים וארבע.

הכא

שמעון סתם היינו רבי שמעון בן יוחי. **כאילו אינן** – וטעמא מפרש לקמן בשמעתין. **עשרים ושתיים** הויין – שתי מערות של שמונה שמונה ושש דחצר – הרי עשרים ושתיים. **ואי רבן** – מוקי לרף סיפא, אף על גב דרישא דאי לא אתיא רבנן, האמרי במתניתין: אורך מערה שש, ותמני סרי הויין, שתיים עשרה דשני מערות ושש דחצר. **לעולם** – הך סיפא רבנן היא, ורישא רבי שמעון וסיפא רבנן. **הכי גרסינן:** **ובגוין דברק באלכסוןא** – וכן כתוב בפירוש רבינו חננאל: כלומר, שבדק מערה ראשונה באלכסון. כי המערה היא לרבנן שש על ארבע, וכשמנצח שלשה מתים ורורצה לבדוק לפניו כותלי המערה שיש בהן כוכין מכאן ומכאן באורך ארבע אמות, וכן מסודרין בכותל שארכו שש – נמצא מקום הכוכין בתוך כותל המערה ארבע

מצא שלשה – מתים מושבכים כדרכו, זה בצד זה. אם יש בין הראשון לשלישי קרוב לארבע אמות, או קרוב לשמונה – הרי זו שכונת קבורה, ולא יטלם מכאן, דקנו מקומן. דסבירא ליה להאי תנא תוכה של מערה ארבע אמות על שמונה, וסבירא ליה נמי ששלשה מתים נקברים בכותל רחבה דלא הוי אלא ארבע אמות. כיצד?

שלש אמות לשלשה כוכין, ושני טפחים בין כוך לכוך, וטפח לווית – הרי ששה טפחים. סך הכל ארבע אמות. ובכותל הארוך שמונה אמות – יקבור לפי חשבון זה: ששה מתים בשש אמות, ושני אמות הנותרות הן שנים עשר טפחים, צא מהן עשרה טפחים לחמשה אדירות שבין ששת הכוכין, טפחים לכל אדיר ואדיר, נשאר טפחים לווית, והלכך כשמנצח שלשה בתוך ארבע אמות – איכא למימר זהו כותל קצר של מערה שכנגד הפתח. והכי נמי איכא לספוקי בכותל הארוך, אלא שעדיין לא נתמלא כל הכוכין. וכן אם מצא שלשה מפורזין בתוך שמונה – אמרינן: באורך המערה נקברו, אלא שעדיין יש כאן שלשה כוכין שנתמלאו עפר כשנפלה המערה, ועדיין לא נקבר בהן מת. אבל מצאן רצופין יותר משיעור הזה – אין זה שכונת קבורה, אלא על ידי הדחק נקברו לשם, על מנת לפנותן דוים ולמחר, ולא קנו מקומן, וגם אין צריך לבדוק יותר. הכא לא גרסינן "במלא המטה וקובריה". ובודק ממנו ולהלן **עשרים אמה** – היכא דמצא שלשה בארבע, אמרינן: רוחב המערה הוא, וכנגדו פתח החצר, ויש עדיין מערה אחרת כנגדה חוץ לחצר, והחצר בין שניהן, הלכך בודק ממקום

שכלים גוף המתים לצד המערה עשרים אמה. כיצד? שמונה אמות אורך המערה, ובודק בכתלים משני צדדיה, ואחר כך בודק שש אמות דחצר מפני המערת הפתוחות לאחור ומכאן, לרבי שמעון נמי, דהיינו בדיקה אמות כנגד החצר שבלי שתי המערות מכאן ומכאן. וחוץ לחצר עדיין שמונה אמות מפני מערה חיצונה שכנגד זו – הרי עשרים ושתיים אמה. ולקמיה פריך, אמאי לא קאמר: בודק עשרים ושתיים אמה? והוא הדין דאיכא לספוקי בתוך שלשה מתים שבארבע אמות, שמא זהו אורך המערה שקוברין בה, ועדיין לא נתמלאה, וצריך נמי לבדוק כנגדו עד ארבע אמות שיש מכאן עד כותל הארוך שכנגדו, דשמא כנגד מתים הללו יש מתים אחרים הקברים בכותל שהוא ארוך שמונה. ועוד צריך לבדוק במלמעלה ומלמטה עשרים אמה, דהיינו ארבעים אמה. דשמא זהו מערה שבמזרח החצר, ויש עדיין מערה אחרת כנגדה במערב החצר. אי נמי זוהי שבמערב החצר, ויש עדיין מערה אחרת במזרח החצר. ותנא לשון קצר נקט בדיקת עשרים אמה, לאשמועינן דאורך שתי מערות חצר לא הוה אלא עשרים אמה, כדלקמן, ומדעתך צא ובודק בדיקות עשרים טובא בכל צד דאיכא לספוקינהו, כדפרישית. והיכא דהוה לה השלשה מתים מפורזין בשמונה אמות – ודאי הדבר ידוע שבאורך המערה נקברין ולא ברחבה, ואין צריך לבדוק אלא כנגד ארבע אמות – מפני כותל המערה שני שכנגדו, ומלמעלה ומלמטה עשרים אמה – דלמא מערה זו במזרח החצר ויש עדיין מערה אחרת במערב, או דלמא במערב החצר היא ויש עדיין אחרת במזרח. וכללא דמילתא, כל היכא דמספקא ליה חצר – צריך לבדוק מארבע רוחותיו. לרבי שמעון בודק ממנו ולהלן עשרים, דמי יימר דמבית הקברות זה היא ההיא מערה, שמא קבר אחר הוא וצריך אחרת של אדם כאן, וצריך לעשות גם לשם בדיקות דלעיל, דכמו שיש כאן קבר יש לומר עדיין יש בתוך שדה קברים אחרים טובא. **שרגלים** לדבר – אחרי שכבר נמצא בשדה זה שכונת קבורה, **שאילו מתחלה מצא** – קודם שמנצח שלשה מתים הללו, דליכא השתא רגלים לרבר – היה נטולו ואת תפוסתו, כדאמרין: המנצח מת כו' נטולו ואת תפוסתו. אבל עכשיו, שנמצא לבסוף – חשבנין לההוא יחיד שכונת קבורה, אלא שעדיין לא נקבר בההוא מערה יותר.

לעולם רבי שמעון היא – דאמר: אורך מערה שמונה. והאי דאמר רחבה ארבע – הרי תנא אליבא דרבי שמעון, והאי תנא דרך ברייתא אליבא דרבי שמעון. **יש להן תפוסה** – מאחר שמנצח מתים ולא הרוגים, וגם מושבכ כדרכו, דהיינו ההוא תנא דלעיל, ואליבא דרבי שמעון אתיא. **משום רבי שמעון כו'** – רבי שמעון סתם היינו רבי שמעון בן יוחי. **כאילו אינן** – וטעמא מפרש לקמן בשמעתין. **עשרים ושתיים** הויין – שתי מערות של שמונה שמונה ושש דחצר – הרי עשרים ושתיים. **ואי רבן** – מוקי לרף סיפא, אף על גב דרישא דאי לא אתיא רבנן, האמרי במתניתין: אורך מערה שש, ותמני סרי הויין, שתיים עשרה דשני מערות ושש דחצר. **לעולם** – הך סיפא רבנן היא, ורישא רבי שמעון וסיפא רבנן. **הכי גרסינן:** **ובגוין דברק באלכסוןא** – וכן כתוב בפירוש רבינו חננאל: כלומר, שבדק מערה ראשונה באלכסון. כי המערה היא לרבנן שש על ארבע, וכשמנצח שלשה מתים ורורצה לבדוק לפניו כותלי המערה שיש בהן כוכין מכאן ומכאן באורך ארבע אמות, וכן מסודרין בכותל שארכו שש – נמצא מקום הכוכין בתוך כותל המערה ארבע

אמות

הבא במאי עסקין בניפלי - אין לפרש דלא חששו לבדוק במערה שניה אלא עד עשרים, דלא החמירו כולי האי לבדוק רק למערת הנפלים. מדפריך בתר הכי: מדרה בניפלי - הנה נמי בניפלי, משמע דארתו שמצא מוקמי בניפלי. וקשה: דהא קתני מארבע אמות ועד שמונה, ומערת נפלים אינה אלא שש וצריך לומר: דאף על גב דרישא איירי בגדולים, מכל מקום הא דקתני: ובדוק ממנו ולהלן עשרים - איירי בניפלי, ולא קאי ארישא.

הדרן עלך המוכר פירות

בית כור עפר - נראה דנקט "עפר" לרבותא, דאפילו הכי, פחות מעשרה טפחים נמדדין עמה, ולא כמו שפירש הקונטרס, דאי לא אמר ליה "עפר" אלא בית כור סתם, אפילו כולן סלעים - הגיעו.

המקדיש שדהו - פירוש בקונטרס: דלא גרסינן "בשנת היובל", דבשנת היובל עצמה פליגי רב ושמואל בפרק "אין מקדישין" (ערכך כד, א), ומיהו, ברוב ספרים גרסינן התם בסדר המשנה "בשנת היובל", ויש לומר: ד"בשנת היובל" משמע שפיר שנה שאחר היובל, ולא שנת חמישים ממש, מדלא קתני "בשנת היובל עצמה", כדקאמר בפלוגתא דרב ושמואל, ואף על גב דכתיב "בשנת היובל ישוב השדה" וגו', וחתם על כרחך בשנת היובל עצמה - יש לחלק, דלשון תורה לחור, דקרא לאו אורחיה לכתוב "עצמה", והתם נמי יליף רב מרבותיב "ואם משנת היובל" ושנת היובל בכלל, ופריך ליה שמואל: מי כתיב "משנת היובל". אין

רב שישא פריה דרב אידי אמר: לעולם רבי שמעון היא, והבא במאי עסקין - בניפלי. - ומדקאמר בניפלי הא נמי בניפלי, תמיני סרי הוין - חדא בניפלי אמרינן, תרתי בניפלי לא אמרינן. ורמי דרבנן אדרבנן, ורמי דרבי שמעון אדרבי שמעון, דתניא: כרם הנטוע על פחות מארבע אמות - רבי שמעון אומר: אינו כרם. והכמים אומרים: הרי זה כרם, ורואין את האמצעים פאילו אינו, קשיא דרבנן אדרבנן, וקשיא דרבי שמעון אדרבי שמעון - דרבי שמעון אדרבי שמעון לא קשיא: התם לא נטעי אינשי אדעתא לעקר, הכא זמנין דמיתרמא ליה בין השמשות ומיקרי ומנחי ליה. דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא: הכא פיון דמינוול לא מקרי כרם, התם מימר אמר: הי מיניהו דשפיר - שפיר, ודלא שפיר - ליהוי לציבי.

הדרן עלך המוכר פירות

אומר לחבירו "בית כור עפר אני מוכר לך", הוי שם נקעים עמוקים עשרה טפחים, או סלעים גבוהין עשרה טפחים - אינו נמדדין עמה, פחות מכאן - נמדדין עמה. ואם אמר לו "כבית כור עפר", אפילו הוי שם נקעים עמוקים יותר מעשרה טפחים, או סלעים גבוהין יותר מעשרה טפחים - הרי אלו נמדדין עמה. **גמרא** תנן התם: המקדיש שדהו בשעת היובל - נותן לו לבית זרע חומר שעורים חמישים שקל כסף; הוי שם נקעים עמוקים עשרה טפחים, או סלעים גבוהין עשרה טפחים אין

היא, וכגון דהני שלשה מתים הוו ניפלי. ומערה של נפלים ארכה שש, ומערה השניה שמונה אמה - הרי עשרים אמה. ומקשינן: מרדא בניפלי כו' - והוה להו שמונה עשרה תרי בניפלי לא אמרינן - דדיו באחת הנפלים. ורמי דרבנן כו' - דלעיל לית להו רואין, ולרבי שמעון אית ליה רואין, וגבי כרם איפכא שמעינן להו. מיקרי ומנח לא כן שאר המתים הנקברים כסדרן, ואהדר איפניה. ושמן נאנס או שדה, לא נטעי אינשי אדעתא למיעקרא - מביתיים. הלכך, לשם כרם נטע הכל, וכיון דלא נטע כהלכתו - לא חשיב כרם. **אדעתא** שדה - לחזור ולפנותו משם. הלכך לגמרי נקברו לשם כולן על ידי הדחק, באקראי בעלמא, וכיון דאין זרע מוקמן - לא חשבינן ליה שכונת קברות. כרם עבדי אינשי דנטע יותר מכשעור דקסבר דשפיר שפיר ודלא שפיר ליהוי לציבי - כלומר, הדנטיעה שתקלות ותצליח - תשאר, ואותה שלא תצליח - אעקור, ויהיה לעצים, לשריפה.

הדרן עלך המוכר פירות

משנה האומר לחבירו - כשעור בית כור עפר אני מוכר לך, דהיינו לפי חשבון סאתים בחצר המשכן, דהיינו מאה על חמישים, ומכאן צא וחשוב לבית כור חמש עשרה פעמים מאה על חמישים. שבית כור הוא חומר, והוא עשרה אמות, שנאמר (יחזקאל מה) "כי עשרת הבתים חומר" וכתיב "האיפה והבת תוכן אחד להך", והאיפה שלש סאין - נמצא בית כור שלשים סאין. ולא מקום הראוי לזרוע כור תבואה קאמר, אלא לפי חשבון ששערו חכמים, כדפרישנא הכא. (והוא בריבוע ארבע אמות חסר משוה פחות משלש רוחב אצבע ויתר על רובע. כך נראה לך). בית כור עפר - כלומר, הראוי לזרעה. אבל אם לא אמר "עפר", אפילו כולה סלעים - הגיעו, דשמן לבנות בית, או למישש בה פירי זבין ליה, ויד לזקק על התחתונה. ונראה בעיני ד"בית כור קרקע אני מוכר לך" - אפילו כולה סלעים הגיעו. נקעים - בקעים חריצים ונעיצים. אין נמדדין עמה - אלא נותן לו בית כור שלם מקרקע חלק. דכיון דעמוקים או גבוהין עשרה וכגון שרחבין ארבע על ארבע, דהוו מקום חשוב בפני עצמן אפילו לענין רשות היחיד דשבת - אין דעתו של אדם לקנות שדה אחד ויהיה לו טורח כשתי שדות, לחרוש ולזרוע בשני מקומות, למעלה ולמטה, כדמפרש בגמרא. פחות מיכן - בגובה או בעומק, נמדדין עמה - דאין שדה בלא טרשים ונקעים ופורתא, ובטלי להו. ובגמרא מפרש דעד ארבע קבין - בטלי בבית כור, אבל טפי לא. כבית כור - משמע: כמות שהוא, בין סלעים בין עפר. דהכי משמע: כבית כור עפר, ולא בית כור עפר ממש. אפילו הוי שם נקעים עמוקים כו' נמדדין עמה - דלחכי אהני "כבית כור" לטפויי הני. ומיהו, אי הוי יותר מארבעה קבין - אין הלוקח מקבל, דלחכי אהני מאי דאמר ליה "עפר" - דראוי לזרעה וזרעה בעינן, כן נראה בעיני. **גמרא** המקדיש שדהו בשעת היובל - בזמן שהיובל נוהג - דאילו בזמן שאין היובל נוהג - תנן בערכין דנפדה בשויו, כדתנן: המקדיש שדהו בשעה שאין היובל נוהג, אומר לו: את פתח ראשון כו', ובמקדיש שדה אחותו בתחלת היובל מיירי. ולא גרסינן "בשנת היובל", דפלוגתא דאמוראי היא בערכין: המקדיש שדהו בשנת היובל עצמה, רב אמר כו'. נותן לבית זרע - קרקע הראוי לזרעה. חמישים שקל כסף - כדכתיב (ויקרא כו) "ואם משדה אחוזתו יקדיש איש לה' ויהיה ערכך לפי זרעו וזרע חומר שעורים" וגו', והיינו בית כור.

פרק שביעי - בית כור

בפרק שלפנינו נשנו כמה אופנים שאדם מכר קרקע לחבירו ואחר כך נמצאו בה חלקים שאינם ראויים לזריעה, או שנמצאת קטנה ממה שסיכמו ביניהם, באיזה אופן הפסיד הלוקח ובאיזה הפסיד המוכר. נידון נוסף בפרק זה הוא כגון שמכר חצי שדה פלונית, בלי לפרש לאיזה חצי כוונתו, כיצד חולקים.

משנה

משנתנו עוסקת במוכר לחבירו שדה בשיעור מסוים ונמצאו בה סלעים או בורות, באיזה אופן הם נחשבים כחלק מן השיעור: הָאוֹמֵר לְחִבְרֹו בשעת המכר, 'בֵּית כּוֹר עֶפֶר' – קרקע בגודל שלושים סאה, הראויה לזריעה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, וְהָיוּ שָׁם נִקְעִים – גומות או חריצים עֲמוּקִים עֲשֶׂהָ טַפְחִים, או סְלָעִים גְּבוּהִין עֲשֶׂהָ טַפְחִים, והיו ברוחב ארבעה טפחים, הדין הוא שמכיון שיש בהם שיעור חשוב, על כן אֵינָן נִמְדָּדִין עִמָּה – אינו מחשב לו את הנקעים בתוך שיעור בית כור, אלא נותן לו את השדה במקום חלק שאין שם נקעים, או שיתבטל המקח. והטעם, כי על ידי הנקעים יש הפסק באמצע השדה וירבה טרחו בחרישת השדה, ואין אדם רוצה לשלם עבור שדה אחת ויצטרך לטרוח בה כמו בשנים ושלוש שדות. אבל אם היו בשדה נקעים או סלעים פְּחוֹת מִכָּאן – מגובה או עומק של עשרה טפחים, הרי הם נִמְדָּדִין עִמָּה, ומקבל את הבורות כחלק משיעור הבית כור, כי אין שדה בלי סלעים ונקעים מעט, ובטלים הם לשדה. וכל זה הוא שאמר לו 'בית כור עפר', שמשמעותו קרקע בלי סלעים, וְאֵם אֹמֵר לוֹ שֶׁהִקְרַק שְׂמוֹכֵר לוֹ הִיא 'בֵּית כּוֹר עֶפֶר', מתפרשים דבריו שאין כוונתו לבית כור עפר ממש, אלא בית כור כמות שהוא בין עפר ובין סלעים, ולכן דינו שֶׁאֵפִילוֹ הָיוּ שָׁם נִקְעִים עֲמוּקִים יוֹתֵר מִעֲשֶׂהָ טַפְחִים, או סְלָעִים גְּבוּהִין יוֹתֵר מִעֲשֶׂהָ טַפְחִים, הָרִי אֵלֹו נִמְדָּדִין עִמָּה.

גמרא

הגמרא מביאה משנה הדנה בפדיית שדה מהקדש, אשר גם בה הוזכרו נקעים עמוקים עשרה טפחים, ומעמידה אותה בנקעים מלאים מים. והגמרא מסתפקת האם גם בדין שבמשנתנו מדובר דווקא במלאים מים. כתוב בתורה (ויקרא כז טו) 'וְאִם מִשְׁדֶּה אֲחֻזָּתוֹ יִקְדִּישׁ אִישׁ לַה' וְהָיָה עֶרְכָּךְ לְפִי זָרַע זָרַע חֹמֶר שְׁעוּרִים בְּחֻמְשִׁים שָׁקֶל כֶּסֶף, וּפְרוּשׁוֹ, שֶׁהָבָא לַפְדוֹת שְׂדֵהוּ שֶׁהִקְדִּישָׁה, אִם זֶה 'שדה מקנה' וְשֶׁהָיָה שְׂדֵהוּ שְׁקֵל כֶּסֶף כְּפִי שְׁוִיָּה לַהֲקִדֵּשׁ וּבִכָּךְ פּוֹדֵה אוֹתָהּ (ויקרא כז ידטו), ואם היא 'שדה אחוזה' וְשֶׁהָיָה שְׂבָא לֹו בִירוּשָׁה מֵאֲבוֹתָיו, דִּינוֹ לַפְדוֹת כֹּל 'חומר' (בית כור) בְּחֻמְשִׁים שָׁקֶל כֶּסֶף. ומדובר שְׂבָא לַפְדוֹת אֵת הַשְּׂדֵה בְּתַחֲלִיל שְׁנוֹת הַיּוֹבֵל, שֶׁמִּשְׁלֵם חֲמִשִּׁים שָׁקֶל לְכוֹר, אֲבָל אִם בָּא אַחֵר כֶּךָ חֲשֹׁבֵן לְפִי חֲשֹׁבֵן סֵלַע וּפּוֹנְדִין עוֹבֵר כֹּל שָׁנָה שְׂבָא לַפְדוֹת. הגמרא מביאה משנה שנשנית לענין פדיית שדה מהקדש: הֵנֵן הָתָם בְּמִשְׁנָה (ערכין כה), הַמִּקְדִּישׁ שְׂדֵהוּ – שדה אחוזה, בְּשַׁעַת הַיּוֹבֵל – בזמן שנוהגים דיני יובל, אִם בָּא הַמִּקְדִּישׁ לַפְדוֹתָהּ מֵהַקְדֵּשׁ, הָדִין הוּא שְׁנִיתָן לֹו – לגזבר ההקדש, לְשֶׁדֶה שֶׁהִיא בֵּית זָרַע חֹמֶר שְׁעוּרִים – גודל של בית כור, הֲרָאוי לזריעת שעורים, חֲמֻשִּׁים שָׁקֶל כֶּסֶף, וְכִמוֹ שֶׁכְּתוּב (ויקרא כז טו) 'וְאִם מִשְׁדֶּה אֲחֻזָּתוֹ יִקְדִּישׁ אִישׁ לַה' וְהָיָה עֶרְכָּךְ לְפִי זָרַע זָרַע חֹמֶר שְׁעוּרִים בְּחֻמְשִׁים שָׁקֶל כֶּסֶף. אֲבָל אִם הָיוּ שָׁם – בשדה שהקדיש, נִקְעִים עֲמוּקִים עֲשֶׂהָ טַפְחִים, או סְלָעִים גְּבוּהִין עֲשֶׂהָ טַפְחִים,

הגמרא מתרצת תירוץ נוסף כדברי מי להעמיד את המשנה: רַב שִׁינְא בְּרִיה דְּרַב אִידִי אָמַר, לְעוֹלָם – באמת כל המשנה דברי רבי שְׁמַעוֹן הִיא, וְהָכָא בְּמֵאִי עֲסָקִין – ובסיפא מדובר בְּנִיפְלִי – ששלושת המתים שנמצאו הם נפלים. ומערת קבורת נפלים אורכה שש אמות ולא שמונה, ואלו הן שתי האמות החסרות שבגללן הבדיקה היא רק למרחק עשרים אמה. מקשה הגמרא: וּמִדָּהָא בְּנִיפְלִי – כיון שמערת הקבורה שנמצאה היא של קברי נפלים, הֵא נִמְי בְּנִיפְלִי – גם המערה השניה היא מן הסתם מערת נפלים ואורכה שש, וממילא תִּמְנִי כְּרִי הָיוּ – אין צורך לבדוק יותר משמונה עשרה אמה. מתרצת הגמרא: תָּדָא בְּנִיפְלִי אֲמַרִין – מאחר שנמצאו נפלים אנו אומרים שכל המערה מערת נפלים היא. אֲךְ תִּרְתִּי בְּנִיפְלִי לֹא אֲמַרִין – אין לומר שאדם יעשה את שתי המערות לנפלים, משום שדי לו לכך באחת. התורה אסרה לזרוע מיני זרעים של תבואה בצד כרם (דברים כב טו). איסור זה נקרא 'כלאי הכרם', ושונה הוא דין 'כרם' מדין גפן יחידית באיסור זה. הגמרא מביאה משנה העוסקת בהגדרת 'כרם', אשר גם בה חולקים רבי שמעון וחכמים בענין 'רואין את האמצעים כאילו אינן', אך במשנה זו השיטות הפוכות. וְרַמִּי דְּרַבְּנָן אֲדַרְבֵּין – דברי חכמים שהוזכרו בברייתא נסתרים לכאורה מדבריהם במשנה, וְרַמִּי דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן אֲדַרְבֵּי שְׁמַעוֹן – וכן דברי רבי שמעון שם סותרים לכאורה את דבריו כאן, (רמניא) [דְּתַנִּין] (כלאים פ"ה מ"ב), כִּרְם הַנְּמוּעַ עַל פְּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת – שהמרחק בו בין שורת גפנים לחברתה הוא פחות מארבע אמות. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, אֵינִי נֹחֵשׁ כִּרְם. וְחֲכָמִים אֹמְרִים הָרִי זֶה כִּרְם, וְהִטַּעַם, שְׂרֹאֲיוֹן אֵת הָאֲמָצְעִים – השורות האמצעיות כְּאֵילוֹ אֵינָן, וממילא המרחק בין השורות הנותרות הוא יותר מארבע אמות, והן מצטרפות להחשב כרם. קִשְׁיָא דְּרַבְּנָן אֲדַרְבֵּין וְקִשְׁיָא דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן אֲדַרְבֵּי שְׁמַעוֹן – נמצא שבדברי רבי שמעון וחכמים יש סתירה לדבריהם בברייתא. מתרצת הגמרא: דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן אֲדַרְבֵּי שְׁמַעוֹן לֹא קִשְׁיָא – אין סתירה בדברי רבי שמעון, כִּי הָתָם – לענין כרם, אין להחשיב שורות גפנים כאילו אינן, משום שֶׁלֹא נִמְעִי אֵינִשִּׁי אֲדַעְתָּא לְעִקְרָא – אנשים אינם נוטעים כרם על דעת לעקור ממנו גפנים לאחר מכן, וכל מה שניטע בכוונה ניטע. אולם הָכָא – לענין קבורה, וְיִמְנִין דְּמִיתְרָמָא לִיה בֵּין הַשְּׁמִשׁוֹת וּמִיָּקְרִי וּמִנְחִי לִיה – פעמים שמודמן צורך לקבור את המת בשעה דחוקה, כגון ערב שבת בין השמשות, ואין מקום להניחו אלא בין המתים שבשכונת קברות, ועושים כן בכוונה לשוב לאחר זמן לפנותו ולקברו, ואפשר שנאנסו או שכחו והשאירוהו שם. ולכן יש מקום לתלות ולומר שהאמצעים כלל לא היו כאן מתחילה, אך הראשונים בשכונת קברות נקברו. דְּרַבְּנָן אֲדַרְבֵּין נִמְי לֹא קִשְׁיָא – גם בדברי רבנן אין סתירה, משום שרק הָכָא – לענין קבורה, בֵּין דְּמִיָּנָל – כיון שניזול הוא למת להוציאו מקברו, אנשים אינם קוברים את המת על דעת ליטלו משם לאחר מכן, ולפיכך אין לחלק בין האמצעים לאחרים, וְלֹא מִיָּקְרִי כִּכְר – ודאי שאין זו שכונת קברות, ולא מחייבים בדיקה. אֲבָל הָתָם – בכרם, יש מי שנוטע מלכתחילה גפנים על דעת לעקור, מִיָּמֶר אֹמֵר – שאומר הוא, הִי מִיָּנִיתָהוּ דְּשִׁפִּיר שְׁפִיר – איזו מדון שתצליח ותעלה יפה, וְלֹא שְׁפִיר – ואיזו שלא תעלה יפה לִיָּהוּ לְצִיבִי – תעקר ותשמש כעצים להסקה.

הדרן עלך המוכר פירות

1 **אין נַמְדִּין עֲמָה** להיפדות לפי שווי חמשים לבית כור אלא נפדים לפי
 2 שוים, משום שיש להם חשיבות בפני עצמם, ואינם נחשבים כחלק מהשדה.
 3 אבל אם עומק הנקעים, או גובה הסלעים היה **פְּחוֹת מִכָּאן** – מעשרה
 4 טפחים, **נַמְדִּין עֲמָה** להיפדות בחמשים שקל כסף.
 5 הגמרא סברה שמה שכתוב שנקעים עמוקים עשרה אין נמדדין עמה, בא
 6 לומר שהגם שבכל שדה אחוזה אינו יכול לפדותה לחצאין, כאן יכול
 7 לפדות את הנקעים לבד אף בלי לפדות את שאר השדה, וגם בא לומר
 8 שאינם נפדים אלא לפי שוים, ולא לפי חשבון של בית זרע חומר שעורים.
 9 שואלת הגמרא על זה שאינם נפדים אלא בשוים: **וְאִמָּא** – מדוע כשפודה
 10 אותם לבד נפדים לפי שוים, **לְקַדְּשׁוּ בְּאִנְפֵּי נַפְשֵׁיהֶוּ** – שיהיו קדושים בפני
 11 עצמם, ויהיה דינם לפדותם לפי בית כור שעורים בחמשים שקל.
 12 הגמרא מנסה לבאר את הדין: **וְכִי תִּמְאָ –** ואם תרצה לומר, **שֶׁמִּכֵּין דְּלֵא**
 13 **הָיוּ** אותם נקעים בגודל של **בֵּית כּוֹר** ובתורה כתוב 'חומר' (בית כור) **לֹא**
 14 **קָדְשׁ** להיפדות בשיעור זה אלא לפי שוויים. דוחה הגמרא אפשרות זו: **וְהָא**
 15 **תִּנְיָא** בברייתא, לענין מה שכתוב בפסוק (ויקרא כו ט) 'וְאִם גָּאֵל יִגְאֹל אֶת
 16 **הַשָּׂדֶה הַמִּקְדָּשׁ אֹתוֹ, וּמִבְרַת הַבְּרִייתָא:** תיבת 'שדה' **מֶה תִּלְמוֹד לִזְמַר,**
 17 שהיה אפשר לכתוב ואם גאל יגאל המקדש אותו. ומבארת הברייתא:
 18 **שֶׁלִּפִּי שְׁנַמָּר** (שם כו טז) שהשיעור של הפדיון הוא **וְזֶרַע חֶמֶר שְׁעָרִים**
 19 **בְּחֻמְשֵׁים שֶׁקֶל בֶּסֶף,** אם כן **אֵין לִי ללמוד** את אופן הפדיה הזה **אֶלָּא**
 20 **כְּשֶׁהֲקִדִּישׁ בְּעֵינֵי הָהָא,** דהיינו בית כור שלם, **מִיָּין לְרִבּוֹת** אף אם הקדש
 21 שיעור קטן מזה ובגוץ לתף – חצי כור, **וְחֻצִּי לְתָף, מִסָּאָה, תֵּרָקָב –** חצי סאה,
 22 **וְחֻצִּי תֵּרָקָב, תִּלְמוֹד לִזְמַר 'שדה' מִכָּל מְקוֹם,** שכל גודל של שדה נפדית
 23 לפי שיעור של חמשים לבית כור. ואם כן חוזרת שאלת הגמרא מדוע
 24 כשפודה את הנקעים בפני עצמם אינו פודה לפי שיעור חמשים לבית כור.
 25 עונה הגמרא: **אִמָּר רַב עֲזַרְיָה בֶּר חֲמָא,** מה שאינו פודה נקעים אלו
 26 בשיעור זה, הוא משום שהקב לגבי הקדש, **בְּנִקְעִים מְלֵאִים מִים עֲסֻקִין,**
 27 **דְּנִקְעִים אֵלּוּ לֹא בְּנִי וְרִיעָה נִינְחוּ** בהיותם מלאים מים. ומכיון שבתורה
 28 כתוב 'וְזֶרַע חֶמֶר שְׁעָרִים', למדים מזה שאם אינו בר וריעה אינו נפדה אלא
 29 בשווים.
 30 הגמרא מביאה סיוע מהמשנה שמדובר בנקעים מלאים מים, שאינם ראויים
 31 לזריעה. מוכיחה הגמרא: **דִּיקָא נָמִי** מהמשנה, שמדובר בנקעים שאינם
 32 ראויים לזריעה, **דְּקִתְנִי דִּימָא דְּסֻלְעִים –** שהרי המשנה הביאה שתי
 33 אופנים, סלעים ונקעים, וכשם שאין הסלעים ראויים לזריעה, כמו כן
 34 הנקעים אינם ראויים לזריעה. מסיקה הגמרא: **שְׁמַע מִיָּנָה –** אכן יש ללמוד
 35 מדיוק זה שמדובר בנקעים מלאים מים.
 36 הגמרא שבה ומקשה: **אִי הָכִי** שמכיון שאינם ראויים לזריעה אינם נפדים
 37 בשיעור לפי חשבון חמשים לבית כור, אם כן **אִפִּילוּ** כשעומק הנקעים היה
 38 בשיעור **פְּחוֹת מִכָּאן** – מעשרה טפחים, **נָמִי** נאמר שאינם נמדדין עמה
 39 ויפרד לפי שוים, כי גם הם אינם בני זריעה. מתרצת הגמרא: **הִנְהִיו נִקְעִים**
 40 **פְּחוֹתִים** מעשרה, **נִנְאִי דְּאֶרְעָא מִיקְרֹו –** נקראים ביקועי הקרקע, וכן אותם
 41 סלעים הפחותים מעשרה **שְׁדִּירִי דְּאֶרְעָא מִיקְרֹו –** נקראים בליטות הקרקע,
 42 ומכיון שאין להם שם בפני עצמם בטלים הם לשדה אף שאינם ראויים
 43 לזריעה, מה שאין כן בגבוהים עשרה טפחים שיש להם חשיבות בפני
 44 עצמם, שאינם בטלים לקרקע ונפדים בשוים.
 45 מכאן מה שהעמדנו את המשנה של הקדש בנקעים שאינם ראויים לזריעה,
 46 מסתפקת הגמרא האם הדין שנאמר במשנתנו שנקעים אינם נמדדין בתוך
 47 שיעור הבית כור, הוא דווקא במלאים מים או אפילו שאינם מלאים.
 48 מבררת הגמרא: **הָכָא –** במשנה כאן, **מֵאִי,** האם דווקא כשאינם ראויים
 49 לזריעה, וכמו לגבי הקדש, או אף אם ראויים לזריעה. מבאר רב פפא: **אִמָּר**
 50 **רַב פִּפְא** במשנתנו מדובר **אֶה עַל פִּי שְׁאֵין מְלֵאִים מִים** וראויים לזריעה.
 51 **מֵאִי טַעְמָא –** מדוע באמת אינו מקבלם בתוך שיעור הבית כור הרי הם
 52 ראויים לזריעה. לפי שְׁאֵין אֶרֶם רִוְכָה בכך שִׁיתֵּן מְעוֹתָיו בְּמִקְוִים אֶחָד –

53 שיתן כסף על מנת לקנות שדה גדולה, **וְהָיוּ לוֹ בְּשָׁנִים וְשָׁלֹשָׁה**
 54 **מִקְוִיֹּת** משום הנקעים המפסיקים בה, משום שהטרחת בחרישה וזריעה
 55 בשתי שדות מרובה משדה אחת גדולה, ועל כן היה על המוכר לפרש
 56 שכלול שם גם נקעים.
 57 רבינא מקשה על רב פפא שהעמיד את המשנה בנקעים שאינם מלאים מים:
 58 **מִתְקַן לָהּ רַבִּינָא** על רב פפא, איך אפשר לומר שמדובר במשנה שראויים
 59 לזריעה, **וְהָא –** והרי המשנה נקטה גם נקעים וגם סלעים, ונקעים **דִּימָא**
 60 **דְּסֻלְעִים קִתְנִי,** וממילא נאמר **מֶה סֻלְעִים דְּלֹא בְּנִי וְרִיעָה נִינְחוּ,** אם כן
 61 אותו דבר נאמר **שֶׁאֵה הִנְי נָמִי –** הנקעים הללו מדובר באופן **דְּלֹא בְּנִי**
 62 **וְרִיעָה נִינְחוּ,** וקשה על רב פפא שהעמיד את המשנה שהנקעים כן ראויים
 63 לזריעה. מתרצת הגמרא: **כִּי קִתְנִי –** מה שמדויק מהמשנה שנקעים הם
 64 **דִּימָא דְּסֻלְעִים,** אין הכוונה על האופן שהנקעים עמוקים עשרה טפחים
 65 אלא **אִפְחוֹת מִכָּאן –** כשהנקעים פחותים מעשרה טפחים, שעל זה נאמר
 66 שאף שאינם ראויים לזריעה נמדדין עמה.
 67 שנינו במשנה: **(פְּחוֹת מִכָּאן נַמְדִּין עֲמָה).**
 68 הגמרא מבארת שאף שכתוב במשנה שנקעים שפחותים מעשרה טפחים
 69 נמדדין עמה, מכל מקום יש אופנים שגם הם אינם נמדדין עמה, כגון אם
 70 השטח הכולל של הנקעים הוא יותר מארבעת קבין: **אִמָּר רַבִּי יִצְחָק,**
 71 **מְרִישִׁים שְׁאִמְרוּ –** הדין ששנינו במשנה שסלעים או נקעים הפחותים
 72 מעשרה טפחים נמדדין עמה, זה רק אם השטח של כולם יחד אינו אלא **בֵּית**
 73 **אֶרְבַּעַת קָבִין,** משום שבשיעור זה שייך לומר שאין שדה בלי סלעים, ועל
 74 כרוז זה מה שקנה, אבל אם הם יותר משיעור זה, אינו מקבלו בתוך שיעור
 75 הבית כור, כיון שעד כדי כך אין אדם מוחל.
 76 רב עוקבא נותן שיעור שגם אם כל הטרשים יחד אינם אלא ארבעת קבין,
 77 צריך שיהיו מפורזים בשדה כדי שלא יחשבו כסלע אחד: **אִמָּר רַב עֲזַרְיָה**
 78 **בֶּר חֲמָא, וְהוּא שְׁמוּבְלָעִין –** אותם ארבעת קבין של סלעים צריך שיהיו
 79 מפורזים לכל הפחות בתוך שטח של **חֲמִשָּׁת קָבִין,** כיון שאם מפורזים בתוך
 80 שטח של פחות מחמשה קבין הרי הם נחשבים כסלע אחד ואינם בטלים
 81 לשדה.
 82 רבי יוחנן חולק, ומצריך שיהיו מפורזים בשיעור יותר גדול: **רַב חִינְיָ בֶּר**
 83 **אֶבְאָא אִמָּר רַבִּי יוֹחָנָן, וְהוּא שְׁמוּבְלָעִין** אותם ארבעת קבין **בְּרִוְכָה שֶׁל**
 84 **שָׂדֶה,** שרק אם מפורזים ברוב השדה אין רואים אותם כסלע אחד, ולא
 85 כדברי רב עוקבא שמספיק שמפורזים בחמשת קבין כדי שלא יחשבו כסלע
 86 אחד.
 87 רב חיאי מסתפק בכוונת רבי יוחנן באופן שצריך שיהיו הסלעים מפורזים
 88 ברוב השדה: **בְּעֵי רַב חִינְיָ בֶּר אֶבְאָא,** לפי שיטת רבי יוחנן שסובר שצריך
 89 פיזור ברוב השדה ודהיינו בשש עשרה סאה, ודאי שבאופן שמפורזים
 90 באופן שזה בכל סאה רבע קב ודהיינו ששה עשר רבעי קב שהם ארבעת
 91 קבין. נחשב פיזור, אולם יש להסתפק באופן שרובן של הסלעים ודהיינו
 92 תשעה רבעי קב מתוך ששה עשר רבעי הקב, אינם מפורזים על שטח של
 93 תשע סאה, אלא מפורזים הם **בְּמַעוֹמָה** של אותם שש עשרה סאה, דהיינו
 94 על שטח של שבע סאה. **וּמַעוֹמָן** של אותם ששה עשר קב ודהיינו שבעה
 95 רבעי קב, היו מפורזים **בְּרִוְכָה,** דהיינו שהיו מפורזים בשטח של תשעה
 96 סאה, **מֶהוּ** הדין באופן זה. והספק הוא, האם כיון שפורזים אותם ארבעת
 97 קבין ברוב השדה, מספיק בזה. או שנאמר, שמכיון שרוב אותם ארבעת קבין
 98 נמצאים בשטח מועט ושל שבעה סאה מתוך ששה עשר, אינם נחשבים
 99 מפורזים. מסקנת הגמרא על ספק זה, **תִּיקֵן –** יעמוד הדבר בספק, שלא
 100 נפשט.
 101 הגמרא מביאה כמה אופנים שניתן להסתפק בהם שאף שמצד כמות
 102 הסלעים והשטח שבו הם מפורזים, צריך להיות הדין שימדדו עם שטח
 103 הבית כור, מכל מקום אם הסלעים עומדים באופן שקשה לחרוש ביניהם,
 104 יתכן שלא ימדדו עמה: **בְּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה,** באופן שהסלעים נמצאים בשדה

אין נמדיין עמה — לפדות לפי חשבון זה הקצוב בפרשה, דחשיבי שדה בפני עצמן, וכיון דלא הוה שדה זרע כדלקמן, דמוקמינן לה בנקעים מלאים מים — אין נפדין אלא בשווייה. ובתורת כהנים מפיק לה מקראי: "ואם משנת היובל יקדיש שדהו" מה תלמוד לומר? מנין אתה אומר היו שם נקעים עמוקים כו' שאין נמדיין עמה — תלמוד לומר "שדהו".

ולכא למימר אין נמדיין עמה דלא קדיש כלל, דהתנן בשיליה "המוכר את הבית" (בבא בתרא עא, א): המקדיש את השדה — הקדיש את כולו, אפילו בור וגת, וכל שכן נקעים וסלעים. פחות מכן נמדיין עמה — ונפקא לן בתורת כהנים: "ואם אחר היובל יקדיש שדהו" מה תלמוד לומר? מנין אתה אומר היו שם נקעים עמוקים פחות מעשרה, או סלעים גבוהים פחות מעשרה טפחים, הרי אלו נמדיין עמה — תלמוד לומר "שדהו". נמדיין עמה — לפדות לחשבון סלע ופונדיון לבית כור לשנה. ואמאי — אין נמדיין לפדות לפי חשבון? ליקדיש נאפי נפשיהו — כלומר, אם אין רוצה למודין עמה לפי שזן שדה חשוב בפני עצמן, ויכול לפדות כל אחד ואחד בפני עצמו, במקדיש שתי שדות שיכול לפדות זה בלא זה — ליקדיש מיהא באנפי נפשיהו, שכשריצה יפדה אותן הנקעים בפני עצמן לפי חשבון בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף, כדון שדה אחוזה, ואמאי קתני "אין נמדיין", דמשמע: כלל וכלל אינן בקדושת תורת שדה אחוזה, אלא קדושת דמים לפדות בשווייה וכו' תימא כיון דלא הוי בית כור — אותן הנקעים. לא קדיש בפני עצמן — בתורת שדה אחוזה, אלא לפדות בשווייה, כשדה מקנה. ומשום דגבי שדה אחוזה "זרע חומר שעורים" כתיב.

והתניא — בתורת כהנים, גבי שדה אחוזה, דכתיב "ואם גאל יגאל את השדה המקדיש אותו", "שדה" מה תלמוד לומר? שיכול אין לי אלא המקדיש בית כור שגולא בענין הזה. הקדיש בית לתך, בית סאה. בית קב מנין? תלמוד לומר "שדה" מכל מקום. הכי מיתניא בתורת כהנים. דלאו בני זריעה נינהו — ולא קרינא להו "בית זרע", הלכך אין נמדיין עמה אלא ובפני עצמן? לפדות בשווייה. אי הכי — כיון דטעמא משום דאין בני זריעה — אפילו פחות מעשרה מיל לא ירו נמדיין עמה. ננאני דאריעא — ביקועי חקרקע. ואין להם שם בפני עצמן. וכיון דעיקר השדה ראו לזריעה — הרי כל השדה נקרא "בית זרע", דהנהו ננאני בטילי לגבי שדה. שרירי — גבשושיות. שאי אפשר לקרקע להילקט במלקט ורהיטני, שלא ירו בה בקועים וגבשושיות. ננאני — אנקעים קאי, ושרירי קאי אסלעים. הכא מאי — נקעים עמוקים עשרה דמתניתין גבי מכירה, דקתני נמי "אין נמדיין עמה", מי מיירי נמי בנקעים מלאים מים דומיא דסלעים, והלכך לא הוה בכלל בית כור עפר, אבל אי הוה ראוי לזריעה — נמדיין עמה, כדאמרין גבי הקדש, או דלמא לא דימי ממירה להקדש, דאין אדם רוצה, כדלקמן. אין אדם רוצה — הלוקח. וגם המוכר יודע היה שלדעת כן קונה הלוקח, הלכך עליה דמוכר רמאי לגלווי שימכור לו בשני מקומות, וכיון דלא פירש — לא מקבל לוקח. כשני מקומות — בשני שדות, דאיכא טורח מרובה בחרישה וזריעה וקצירה בשני שדות יותר משדה אחד גדול ביחד. אפחות מיכן — כלומר, משהו סיפא דקתני: פחות מכן נמדיין עמה, תנא רישא נקעים וסלעים דלאו בני זריעה נינהו, לאשמועינן דהיכא דהוה פחות, אף על גב דלאו בני זריעה נינהו — נמדיין עמה. ומיהו, רישא דקתני דומיא דסלעים — הוא הדין נמי אי לא הוה דומיא דסלעים אין נמדיין עמה. כיון דהוי מקום חשוב בפני עצמו, דאין אדם רוצה כו'. וגבי הקדש, דאמרן לעיל: דיקא נמי דקתני דומיא דסלעים — שפיר קדייקא דומיא דסלעים, דאילו הכא נמי גבי מכירה — בעל כרחנו רישא דומיא דסלעים קתני בשאנין ראויים לזריעה, אלא שאנו דוחקים לתרץ הוא הדין בראים לזריעה, והא דנקט שאין ראוי לזריעה דומיא דסלעים משום סיפא נקט לה, ומכל מקום דומיא דסלעים קתני. מרשין שאמרו — במתניתין: פחות מיכן נמדיין עמה, והוא הדין לקביים בחצי כור. אבל טפי מארבעה קבין — לא מקבל לוקח, דהא "בית כור עפר" אתני ליה מוכר ללוקח, וכולי האי לא מחיל איניש. והוא שמובלעין — הנהו ארבע קבין. במתניתין קבין — שמובלעין בכל חמשת קבין. וכל שכן אם מפורחין יותר, כגון בששה קבין, דבטילי, אבל אם אינן מפורחין אלא בארבעה קבין ומחצה — כמזמכונסין קבין, ולא בטילי, ואין נמדיין עמה, דבאבן אחר רחבה ארבעה קבין דמי. ודוקא ארבעה קבין, אבל פחות מארבעה קבין, כיון דלא גבוהין עשרה, אפילו הוה סלע אחת — נמדיין עמה. רב חייא בר אבא אמר רבי יוחנן — אפילו מובלעין בטפי מחמשה קבין — כרצופים דמו, ואין נמדיין עמה. וכל שכן בחמשה קבין דאין נמדיין עמה. עד שיהו מובלעין ברובה של שדה. כגון דבית כור הוי שלשים סאין, ורובן הוי שש עשרה סאין, וארבעה קבין היינו ששה עשר רבעים, רבעי הקב, נמצאו ארבעה קבין המובלעין ברובה של שדה — היינו רובע לכל סאה. אבל ביותר מרובע לסאה — חשיבי כמכונסין, ולא בטילי, ואין נמדיין עמה. בעי רב חייא בר אבא — בתך מילתא דרבי יוחנן, דאמר: והוא שמובלעין ברובה של שדה, פשיטא לי דאם מפורחין כל הארבע קבין בכל רובה של בית כור בשוה, כגון רובע לסאה ששה עשר רבעין לשש עשרה סאין — דבטל. אלא הכי קמבעיא לי: אם רובן של ארבעה קבין דהיינו תשעה רבעין בשש עשרה סאין, ומיעוטן של ארבע דהיינו שבעה רבעין מפורחים ברובה של רוב השדה שזן סאין, דהיינו שבעה רבעים בתשע סאין, מהו? מי אמרין כיון דרובן של ארבע קבין מכונסין הן ואין מפורחין כראוי, מפורחין כראוי, משום דהוה רבעין בשש עשרה סאין, ולפי חשבונן של רבי יוחנן רובע לכל סאה בעינן נמי שכל הארבע קבין ואין מפורחין כראוי דמי, ואין נמדיין עמה. או דלמא, כיון דבין כל הארבע קבין מפורחים ברוב כל השדה, דהיינו ששה עשר רבעין בשש עשרה סאין — שפיר דמי, ולא קפיד רבי יוחנן אלא שיהו כל הארבע קבין מובלעין ברובה של שדה. ולא אתא למעוטי אלא היכא דכולל במיעוט שדה, דהוה כולל רצופין יותר מדאי, אבל אם רובה של שדה ארבעה קבין רצופין ומיעוטן מפורחין יפה. וכגון שבין כולל תופסין רוב השדה — שפיר דמי, ונמדיין עמה. כן נראה בעיני, ועיקר. והכי גרסינן: רובן במיעוטה ומיעוטן ברובה מהו? תיקו, וחדא בעיא היא.

אין נמדיין עמה — לפי חשבון הכתוב בפרשה. וליכא למימר אין נמדיין עמה — דלא קדיש כלל, דהא תנן בשיליה "המוכר את הבית" (בבא בתרא עא, א): המקדיש את השדה — הקדיש את כולו, אפילו בור וגת, כל שכן סלעים ונקעים. בפרוש הקונטרס. ועוד: דאם כן מאי הוי פריך בתר הכי? והתניא שדה כו' הוה ודאי קדיש לפי שמקדישו בפירושו, אבל הכא שאין מקדיש בפירושו — לא קדיש כלל.

ואמאי ליקדיש באפי נפשיהו — פירש הרשב"ם: במקדיש שתי שדות, שיכול לפדות זה בלא זה. ואין נראה לרבינו יצחק, דאם כן אפילו בשדה אחד יכול לפדות חציו לפי חשבון בית זרע חומר שעורים, דבשדה אחוזה אמר בפרק קמא דקדושין (כא, א) דכולי עלמא פדה וגואל לחצאין, ולא פליגי התם רבי שמעון ורובנא, אלא (בשדה מקנה) וצריך להיות: בבתי ערי חומה. ולא כמו שפירש הקונטרס בפרק (המקדיש שדהו, ערכין כח) וצריך להיות: המוכר, ערכין לא, או דפליגי בשדה אחוזה. ונראה לרבינו יצחק, דהכי פירושו: וליקדיש באפי נפשיהו. כלומר, היכי אמרת דלפי שזן נחשבים בפני עצמן אין נמדיין עמה? ליקדיש, אף על גב דזן נחשבים באפי נפשיהו. אי הכי אפילו פחות מכאן נמי — לשון "אי הכי" מוגומב, דמשמע דאי לא דאוקמינן בנקעים מלאים מים — הוה אתי שפיר, והא מסלעים לשלם איכא למיפרך. שאנין ראוי לזריעה דהשתא נמי פריך מיניהו, דמאימנא דלשון: שרירי דאריעא מיקרי. ומיהו, בכמה מקומות מצי למימר "ולטעמין" ולא קאמר. ועוד אומר רבינו יצחק דמיעקרא לא סלקא דעתין דבעינן שיהא ראו לזריעה, אלא אפילו לא יהא ראו לזריעה — קדושה לפי חשבון בית זרע חומר שעורים. ומשום הכי הוה אתי שפיר, דפחות מכאן הוי הכל שדה אחת, וגבוהין עשרה או עמוקין עשרה חשובין בפני עצמן. אבל השתא דקאמר דבעינן ראוי לזריעה — אפילו פחות מכאן נמי. כי קתני נמי דומיא דסלעים אפחות מכאן — אף על פי שדוחק עצמו לומר כן אפחות מכאן, מכל מקום שפיר קאמר לעיל "דיקא נמי", דמשמע טפי דאגבחיז עשרה קתני, דומיא דסלעים, דהא ברישא הוא דקתני סלעים ונקעים.

אם

אם ביקועי חקרקע. ואין להם שם בפני עצמן. וכיון דעיקר השדה ראו לזריעה — הרי כל השדה נקרא "בית זרע", דהנהו ננאני בטילי לגבי שדה. שרירי — גבשושיות. שאי אפשר לקרקע להילקט במלקט ורהיטני, שלא ירו בה בקועים וגבשושיות. ננאני — אנקעים קאי, ושרירי קאי אסלעים. הכא מאי — נקעים עמוקים עשרה דמתניתין גבי מכירה, דקתני נמי "אין נמדיין עמה", מי מיירי נמי בנקעים מלאים מים דומיא דסלעים, והלכך לא הוה בכלל בית כור עפר, אבל אי הוה ראוי לזריעה — נמדיין עמה, כדאמרין גבי הקדש, או דלמא לא דימי ממירה להקדש, דאין אדם רוצה, כדלקמן. אין אדם רוצה — הלוקח. וגם המוכר יודע היה שלדעת כן קונה הלוקח, הלכך עליה דמוכר רמאי לגלווי שימכור לו בשני מקומות, וכיון דלא פירש — לא מקבל לוקח. כשני מקומות — בשני שדות, דאיכא טורח מרובה בחרישה וזריעה וקצירה בשני שדות יותר משדה אחד גדול ביחד. אפחות מיכן — כלומר, משהו סיפא דקתני: פחות מכן נמדיין עמה, תנא רישא נקעים וסלעים דלאו בני זריעה נינהו, לאשמועינן דהיכא דהוה פחות, אף על גב דלאו בני זריעה נינהו — נמדיין עמה. ומיהו, רישא דקתני דומיא דסלעים — הוא הדין נמי אי לא הוה דומיא דסלעים אין נמדיין עמה. כיון דהוי מקום חשוב בפני עצמו, דאין אדם רוצה כו'. וגבי הקדש, דאמרן לעיל: דיקא נמי דקתני דומיא דסלעים — שפיר קדייקא דומיא דסלעים, דאילו הכא נמי גבי מכירה — בעל כרחנו רישא דומיא דסלעים קתני בשאנין ראויים לזריעה, אלא שאנו דוחקים לתרץ הוא הדין בראים לזריעה, והא דנקט שאין ראוי לזריעה דומיא דסלעים משום סיפא נקט לה, ומכל מקום דומיא דסלעים קתני. מרשין שאמרו — במתניתין: פחות מיכן נמדיין עמה, דלא חזו לזריעה — הני מילי דנמדי, כגון דלא הוה אלא בית ארבעה קבין בין כולל כי מצרפת להו בההוא בית כור, והוא הדין לקביים בחצי כור. אבל טפי מארבעה קבין — לא מקבל לוקח, דהא "בית כור עפר" אתני ליה מוכר ללוקח, וכולי האי לא מחיל איניש. והוא שמובלעין — הנהו ארבע קבין. במתניתין קבין — שמובלעין בכל חמשת קבין. וכל שכן אם מפורחין יותר, כגון בששה קבין, דבטילי, אבל אם אינן מפורחין אלא בארבעה קבין ומחצה — כמזמכונסין קבין, ולא בטילי, ואין נמדיין עמה, דבאבן אחר רחבה ארבעה קבין דמי. ודוקא ארבעה קבין, אבל פחות מארבעה קבין, כיון דלא גבוהין עשרה, אפילו הוה סלע אחת — נמדיין עמה. רב חייא בר אבא אמר רבי יוחנן — אפילו מובלעין בטפי מחמשה קבין — כרצופים דמו, ואין נמדיין עמה. וכל שכן בחמשה קבין דאין נמדיין עמה. עד שיהו מובלעין ברובה של שדה. כגון דבית כור הוי שלשים סאין, ורובן הוי שש עשרה סאין, וארבעה קבין היינו ששה עשר רבעים, רבעי הקב, נמצאו ארבעה קבין המובלעין ברובה של שדה — היינו רובע לכל סאה. אבל ביותר מרובע לסאה — חשיבי כמכונסין, ולא בטילי, ואין נמדיין עמה. בעי רב חייא בר אבא — בתך מילתא דרבי יוחנן, דאמר: והוא שמובלעין ברובה של שדה, פשיטא לי דאם מפורחין כל הארבע קבין בכל רובה של בית כור בשוה, כגון רובע לסאה ששה עשר רבעין לשש עשרה סאין — דבטל. אלא הכי קמבעיא לי: אם רובן של ארבעה קבין דהיינו תשעה רבעין בשש עשרה סאין, ומיעוטן של ארבע דהיינו שבעה רבעין מפורחים ברובה של רוב השדה שזן סאין, דהיינו שבעה רבעים בתשע סאין, מהו? מי אמרין כיון דרובן של ארבע קבין מכונסין הן ואין מפורחין כראוי, מפורחין כראוי, משום דהוה רבעין בשש עשרה סאין, ולפי חשבונן של רבי יוחנן רובע לכל סאה בעינן נמי שכל הארבע קבין ואין מפורחין כראוי דמי, ואין נמדיין עמה. או דלמא, כיון דבין כל הארבע קבין מפורחים ברוב כל השדה, דהיינו ששה עשר רבעין בשש עשרה סאין — שפיר דמי, ולא קפיד רבי יוחנן אלא שיהו כל הארבע קבין מובלעין ברובה של שדה. ולא אתא למעוטי אלא היכא דכולל במיעוט שדה, דהוה כולל רצופין יותר מדאי, אבל אם רובה של שדה ארבעה קבין רצופין ומיעוטן מפורחין יפה. וכגון שבין כולל תופסין רוב השדה — שפיר דמי, ונמדיין עמה. כן נראה בעיני, ועיקר. והכי גרסינן: רובן במיעוטה ומיעוטן ברובה מהו? תיקו, וחדא בעיא היא.

כשר

בשרי מהו — אם היו מובלעין ברובה של שדה, ולא בריבוע כעין חצובה, דהתם ודאי שפיר מודרע בינתייהו שתי וערב, וכשיגיע אצל הסלע — יגביה מחירשתו מעט עד שיעבור הסלע, ויחזור ויחרוש. אלא שעשוין כאצעדה, דלא מודרע בינתייהו שפיר כל כך, כזה: ואם תמצא לומר דהכא נמי נמודין עמה. בשורה מהו — דכל כנגד השורה אינו יכול לחרוש ולזרוע השדה. וכל חרישות בעינן שתי וערב כשורה, כזה: ומיהו על ידי הדחק יכול לחרוש. ואם תמצא לומר

כעין קרני שור
האיצטדין, כזה: וכן כולן, אחרון
אחרון לא מודרע שפיר בראשון.
עקלתון — כזה:

תנא אם היה סלע
יחיד ב' — אמתניתין

קיימא ברייתא, דקתני: פחות מיכן
נמודין עמה. וקתני עלה: שאם היה

סלע יחיד חוץ מן השדה, סמוך לשדה, ובא
לו המוכר להתחיל למדוד משם, אפילו אי

היה הוא סלע כל שהוא, דהוי נמוך מעשרה
טפחים הרבה וקצר מארבעה טפחים —

אפילו הכי אין נמודין עמה. דלא בטיל לגבי
שדה אלא היכא דכי מובלע בתוך השדה,

אבל כשהוא חוץ מן השדה — לא בטיל לגבי
שדה. ולא מיבעיא אי הוי יחיד משם, אלא

אפילו אי הוה בתוך השדה אלא שסמוך
למצר, אפילו כל שהוא — אין נמוד עמה.

אלא היכא דהוי מובלע באמצע שדה הוא
דמיקרו שירי דארעא ובטיל. כן נראה

בעיני, ועיקר. ורובותיו מפרשים דאדריב
נמוך

ומשום דכי בטיל, אבל במבוכסל לא בטיל. וקא
סלקא דעתך, הני מילי במבוכסל מעשרה וגבוהין יותר משלשה, אבל נמוכין פחות משלשה — לא בעינן מפוזרין. והשתא אתיא ברייתא למימר דאי הוה הנהו ארבע קבין סלע אחר, אפילו כל שהוא — אין נמודין, כלומר אף על גב דאין גבוהין שלשה לא בטיל. ולא נהירא לי האי פירושא כלל, דמאי שנא סלע יחיד מסלעים הרבה מכונסים: דא כיון דמכונסים — סלע אחד דמו. ועוד, מנין לנו שיש חילוק בכל פחות מעשרה בין גבוה שלשה לפחות משלשה: וכלל אין ליישב אלא כמו שפישטנו. מופסק עפר — כל שהוא בינתיים, כגון פחות משלשה בין ההוא סלע קטן למצר, לא אלא, ויהיה נמוד עמה. בעי רב אשי — אם תמצא לומר הפסק עפר בינתיים הוי הפסק, אבל אם יש הפסק עפר מלמטה ואותה צונמא למעלה סמוך למצר, לא נמי איכא — עפר מעט שלשה בעומק המחירשת, וצונמא מלמטה, לא נמי אלא עפר נמודין, או דלמא צונמא עיקר ואין נמודין? מושגה ב' כור עפר אי מוכר לך מדה בחבל — כלומר, בצמצום אי מוכר לך שדה שיש ב' בית כור עפר, כמו שמודדין במדת החבל, לא פחות ולא יותר. פיתח כל שהוא — שלא היה באותו שדה בית כור שלם — ינכה המוכר כפי הפחת, והמקח קיים. ואף על גב דאמר רבא בפרק "המוכר את הספינה" (בבא בתרא ז, א) כל דבר שבמדה ושבתמקל ושבתמנין, אפילו פחות מכדי אונאה — חוור, ומוכח התם דמקח טעות הוי — הני מילי במטלטלין, אבל בקרקע לא שייך בהו חזרה, דקים להו לרבנן דניחא ליה ללוקח לקנות מה שימצא לפי המדה, הן חסר הן יתר. ומוכר נמי הכי קאמר ליה: בית כור עפר אני מוכר לך לפי מדה החבל, ואם יחסר — ואם יתיר — תחזיר לי. ואף על גב דאין אונאה לקרקעות — הני מילי כשימכור לו ביוקר יותר משתות, אבל היכא דמטעין זה את זה במדה — צריך לנכות מן הדמים. הויתר קרקע כל שהוא — על בית כור, יחזיר למוכר. ולקמיה מפרש דמה שירצה מוכר יחזיר לו לוקח, קרקע או מעות. ואם אמר — לו מוכר ללוקח בשעת מכירה: בית כור עפר אני מוכר לך בכך וכן, ולא אמר לו "מדה בחבל", דאלו היכא דאמר ליה דהוה "מדה בחבל" הן חסר הן יתר. פלוגתא דבן ננס היא לקמיה. אפילו פיתח רובע — הקב לכל סאה, דהיינו שלשים רבעים לבית כור, שזן שבעה קבין ומחצה. קבין הויתר רובע לכל סאה — הגיעו, דבכיה הוי מחילה. דכיון דאמר ליה בית כור, האי דקאמר "הן חסר הן יתר" — חסר או יתר מעט על בית כור קאמר, אבל טובא לא, דאם כן — אמאי קאמר בית כור? ובגמרא בעי היכא דאמר ליה "בית כור עפר" סתמא, ולא אמר ליה לא "מדה בחבל" ולא "הן חסר הן יתר" מאי. והאי דקאמר: אפילו פיתח רובע לסאה, ולא קאמר: אפילו פיתח שבעה קבין ומחצה לכור — לאשמועינן אתא, דאפילו במכירה מועטת כגון "בית סאה אני מוכר לך הן חסר הן יתר" ואיכא חסר רובע או יתר רובע — הגיעו. דאף על גב דפליגי אמוראי בגמרא גבי שני כורין, דאיכא למאן דאמר דאי איכא רובע לכל סאה, דהוה להו בין הכל יותר מתשעה קבין, לא היא מחילה — בפחות מכור כולו מודו שהמחילה הולכת לפי חשבון רובע לכל סאה. יתר מיכן — יתר מרובע לכל סאה, אם הויתר. יעשה חשבון — יחשב את כל היתר על הבית כור, ואפילו הרבעין עצמן בדמיסקל לפי במתניתין, ויחשב כמה הויתר, וכמה שזן לפי חשבון שמכר את הבית כור. ובכך שלא חזולו קרקעות, שאם חזולו — לא נכוף את הלוקח לקנות כשעת הדיקור. גם אם הוקר — יכול לטעון: איני רוצה לקנות ביוקר כל כך, כדמפרש בגמרא. אבל אי כדקיימי קיימי — צריך הלוקח ליתן כרצון המוכר, שאם רצה מוכר — יחזיר לו לוקח מעות, דתקנת חכמים היא זו, דמה יעשה המוכר בקרקע מועט בפני עצמו שאינו חשוב שדה? הלכך כופין את הלוקח ליקח, דזה נהנה וזה אינו חסר. או אם רצה מוכר — יחזיר לו לוקח הקרקע בעין, שהרי מן הדין הוא דמחזיר לו קרקע, שהרי לא קנה לוקח אלא בית כור. שהרי למה אמרו להחזיר לו לוקח למוכר מעות המותר — לא מן הדין, אלא תקנת חכמים, לפיכך כחו של מוכר, שלא יהא נפסד אותו מיעוט קרקע דלא חזי ליה האי פורתא. והאי יעשה חשבון — אהותיר יתר מן קאי, אבל פיתח יתר מרובע — לא שייך שום עשיית חשבון, אלא ינכה לו מן הדמים, וכיון דליכא בהאי שדה טפי — ליכא להחזיר ליתן לו משהא אחר. הני גרסינן בסדר המשנה: שאם שירי בשדה תשעה קבין ב' — כלומר, האי דמחזיק ללוקח ליתן המותר למוכר — ייפיי כח דמוכר הוא. משום דלא חזי ליה האי קרקע בפני עצמה. שאילו הוה ביה בהאי מותר שיעור שדה, כגון ששירי רובע בית כור קב ומחצה יתר על שבעה קבין ומחצה, דהוה להו בין הכל תשעה קבין — או מחזיר לו את הקרקע ולא מעות, דהשתא חזי ליה האי קרקע. דקיימא לן בפרק קמא דמכילתין (בבא בתרא יא, א) דשדה חשוב בתשעה קבין, כדתנן: ולא את השדה עד שיהא בה תשעה קבין לזה ותשעה קבין לזה, ולא את הגנה עד שיהא בה חצי קב לזה וחצי קב לזה. רבי עקיבא אומר: בית רובע. והשתא שמעינן ממתניתין: שבעה קבין ומחצה לכור — הוי מחילה. שמונה ומחצה או יותר, עד תשעה קבין ולא עד בכלל — יעשה חשבון. תשעה קבין — יחזיר קרקע. בגינה בית חצי קב — דרובע לסאה הוי מחילה, כמו רובע לסאה דשדה. יתר מרובע — יעשה חשבון. שני רבעים, דהיינו חצי קב, מאחר דחשיב גינה — יחזיר קרקע. וכדברי רבי עקיבא בפרק קמא: בית רובע. דחצי רובע לחצי סאה הוי מחילה. כלגבי שדה. יתר מחצי רובע — יעשה חשבון, בית רובע דחשיב גינה — יחזיר קרקע. כן נראה בעיני, וכן עיקר. ויש לשנותא אחרים ואין בהן ממש למבין. ולא את הרובע ב'. בגמרא פריך עלה, ומתרגל לה: ולא את המותר בלבד הוא מחזיר, היכא דאמרן יעשה חשבון והיכא דאמרן יחזיר קרקע, אלא גם כל השלשים רבעין דבית כור הויתרין הוא מחזיר. דכיון דאיכא קרקע חשוב בין הכל — לא מחיל מידי. גמרא איבעיא להו בית כור עפר סתמא — אני מוכר לך, מהו? דלא אמר ליה "מדה בחבל" ולא אמר ליה נמי "הן חסר הן יתר". למדה בחבל מדמינן ליה, דסתם מי שנתנה למוכר בית כור דעתו לצמצם, ולא מחיל מידי עד דאמר בפירוש "הן חסר הן יתר", ואם פיתח כל שהוא — ינכה, ואם הויתר כל שהוא — יחזיר. או ל"הן חסר הן יתר" מדמינן ליה, דמסתמא מחיל איניש רובע לסאה, ומשום דאיכא לפרושי מתניתין בשני צדדין, קבעי לה.

בבא בתרא דף קג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) צה

1 כְּמוֹ צוֹרֵת שִׁיר – טבעת, בצורה עגולה [וכזה] מָהוּ, האם נאמר שמכיון
2 שמפוזרים בשטח של רוב השדה נמדדין עמה, או שנאמר שכיון שהסלעים
3 נמצאים בשדה באופן שקשה לחרוש שם, כי באופן הרגיל החרישה נעשית
4 בשדה בצורת שתי וערב [וכזה], או בצורה של חצובה, שיכול להרים את
5 המחרשה כשמגיע לסלע ולהמשיך לחרוש, אבל אם הם בצורה עגולה,
6 יותר קשה לחרוש בתוכם, וממילא יחשבו כולם כסלע אחד ולא ימדדו עם
7 השדה.

8 הגמרא מביאה עוד אופנים שיש להסתפק בהם אם נמדדין בשיעור הבית
9 כור. ממשכיה הגמרא: אם תרצה לפשוט ולומר, שכשהסלעים בצורת
10 עיגול נמדדין עמה כיון שיכול לחרוש בתוכו, עדיין יש להסתפק באופן
11 שהסלעים עשויים כְּשִׁוְרָה – שכולם עומדים ישר, מָהוּ, האם אינם נחשבים
12 עמה כיון שהסלעים מפריעים בדרכו, ולא יוכל לחרוש בכל נגד השורה, או
13 שכיון שיכול לחרוש על ידי הדחק נחשבים עמה.

14 ממשיכה הגמרא: אם תרצה לפשוט ולומר שבעשויים כשורה נמדדין עמה
15 כי יכול בכל זאת לחרוש ביניהם, עדיין יש להסתפק באופן שעומדים כמו
16 אֵיצְטְרִינִין – כקרגיים [של שור האיטליאני] וכו', מָהוּ, האם אינם נמדדים
17 עמה משום שהאפשרות לחרוש ולזרוע בין שתי השורות יותר קשה מאשר
18 בשורה אחת, או שכיון שמכל מקום יכול לחרוש על ידי הדחק נחשבים
19 עמה.

20 ממשיכה הגמרא: אם תרצה לפשוט ולומר שבסלעים בצורת קרני שור
21 נמדדין עמה, עדיין יש להסתפק באופן שהסלעים עשויים כמו דָּרְךְ עֲקָלְתוֹן
22 – כצורת דרך עקומה ומפותלת [וכזה] מָהוּ, האם בזה ודאי לא ימדדו עמה
23 משום שבכזה צורה יקשה לו עוד יותר לחרוש, או שנמדדים עמה כיון
24 שמכל מקום יכול לחרוש על ידי הדחק. מסקנת הגמרא על כל הספיקות
25 הללו: תִּיקוּ.

26 למדנו במשנה שאם הסלעים פחות מעשרה טפחים נמדדין עמה. הגמרא
27 מביאה שיש אופן שאף בפחות מעשרה טפחים, אינם נמדדים עמה: תִּנָּא
28 בברייתא, שאף ששנינו במשנה שסלעים הפחותים מעשרה טפחים נמדדין
29 בשיעור של הבית כור, מכל מקום אִם הָיָה סמוך לשדה סָלַע יְהִידִי – סלע
30 אחד שעומד מחוץ לשדה, אִפְּילוּ אִם גודלו כָּל שָׁהוּא, אֵין נִמְדָּד עִמָּה
31 בשיעור הבית כור, כיון שסלע שנמצא מחוץ לשדה אינו מתבטל לשדה.
32 וְלֹא זו בלבד, אלא אפילו אִם הסלע היה בתוך השדה, אלא שלא היה
33 באמצעה, רק הָיָה סָמוּךְ לַמַּצָּר – לגבול השדה, וְאִפְּילוּ שגובה הסלע הוא
34 כָּל שָׁהוּא, אפילו הכי אֵין נִמְדָּד עִמָּה, שגם כזה סלע אינו מתבטל לשדה.
35 הגמרא מביאה ספיקות האמוראים על דין הברייתא, כשנמצא הסלע
36 בצורה אחרת: כְּעֵי רַב פָּפָא, אִם יש סלע בתוך השדה סמוך לגבול וּמוֹפָסֵק
37 עָפָר בִּינְתָיִם – שיש עפר פחות משלשה טפחים בין הסלעים לגבול השדה,
38 מָהוּ, האם נאמר שגם זה נחשב סמוך לגבול, ולא ימדד עמה, או שאין זה
39 נחשב סמוך לגבול וימדד עמה. מסקנת הגמרא: תִּיקוּ.

40 ממשיכה הגמרא בספק נוסף על דין זה: כְּעֵי רַב אֲשִׁי, אִם תרצה לפשוט
41 ולומר שהפסק עפר בין הסלע לגבול השדה נחשב הפסק, ונמדד הסלע
42 עמה, איך יהיה הדין אם הסלע צמוד לגבול אבל יש הפסק של עָפָר
43 מִלְּמַטָּה – מתחת הסלע עד הגבול, וְצוּנְמָא לְמַעְלָה – הסלע היה מעל
44 העפר, או באופן שהיה מעט עָפָר מִלְּמַעְלָה – מעל הסלע [על פני הקרקע],
45 וְצוּנְמָא מִלְּמַטָּה – והסלע היה מתחת העפר בתוך שלשה טפחים, מָהוּ,
46 האם נידון לפי העפר וימדד בשיעור הבית כור, או לפי הסלע ולא ימדד.
47 מסקנת הגמרא על הספיקות הללו: תִּיקוּ.

משנה

48 משנתינו עוסקת בדין אדם שמכר שדה פלונית לחבירו, וכשבאו למדוד

49 אותה נמצא בה שיעור גדול או קטן ממה שסיכמו ביניהם: האומר לחבירו
50 שיעור של בֵּית כּוֹר עָפָר במדה מצומצמת אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, מִדָּה בְּהֶחֱל –
51 בדרך שמודדים בחבל שידוע מדת אורכו, ויוצא שמקבל במדויק את
52 השיעור שסוכם עליו. כיון שסיכמו על שטח מדויק, לכן אם נמצא שלא
53 דייקו אלא פִּיחַת כָּל שָׁהוּא – שהביא לו מעט פחות מבית כור, וְנִכְּחַ המוכר
54 ללוקח ממחיר השדה, כיון שהלוקח לא קיבל את כל מה שסיכמו עבור
55 סכום זה, ואם הוֹתִיר כָּל שָׁהוּא – שנתן לו יותר מבית כור, יִחְזִיר הלוקח
56 את התוספת שקיבל למוכר.

57 וְאִם אִמָּר המוכר לקונה, 'בית כור עפר אני מוכר לך הֵן חֶסֶר הֵן יוֹתֵר' –
58 בין אם יחסר מעט או שיהיה יותר מעט, הדין הוא שְׂאִפְּלוּ אִם פִּיחַת לו
59 המוכר מהשיעור של הבית כור, עד רֹבֵעַ קֶב לְסָאָה, דהיינו שנתן לו פחות
60 רבע קב מכל סאה שבבית כור וּבִסְךְ הבל יש בשדה שלושים סאה פחות
61 שבעה וחצי קבין, או שהוֹתִיר רֹבֵעַ לְסָאָה – הוסיף לו על הבית כור עוד
62 שטח של רבע קב לסאה, הדין הוא שהַנִּינֵי ללוקח את הקרקע כפי שהיא,
63 בין אם הרויח בין אם הפסיד. והטעם, משום שעד שיעור זה אדם מוחל
64 במכירת בית סאה. אבל אם יש בשדה תוספת שהיא יוֹתֵר מִכָּאֵן – מרובע
65 לסאה, יִנְשָׂה הלוקח הַשָּׁבוֹן של כל מה שנוסף על הבית כור, ואף הרבעים
66 שנוספו על כל סאה, וסכום זה חייב הלוקח למוכר.

67 המשנה דנה באופן התשלום של הלוקח: מָה הוּא [ו-הלוקח] מִחְזִיר לו
68 [-למוכר]. תיקנו חכמים שיחזיר לו מְעוֹת בשווי הקרקע שהותיר על בית
69 כור. וְאִם רָצָה המוכר דווקא את מותר הקרקע, מִחְזִיר לו הלוקח את
70 הַקֶּרְקַע, ואינו יכול לחייבו למכור לו את התוספת. והטעם שיכול המוכר
71 לדרוש קרקע, משום שמעיקר הדין צריך הלוקח להחזיר לו את מותר
72 הקרקע שהרי לא קנה אלא בית כור, וְלִמָּה אִמָּרוּ [ו-תקנו חכמים] שֶׁמִּחְזִיר
73 לו מְעוֹת, כדי לַיִּישׁוֹת כְּחוֹ שֶׁל מוֹכֵר – לטובת המוכר תיקנו כן, שלא יבא
74 לידי הפסד, וכיון שלטובתו תיקנו כן יכול המוכר למחול על התקנה ולדרוש
75 קרקע. וזה דווקא במקום שאכן אין לו שימוש בקרקע, שְׂאִילוּ אִם שִׁיר
76 בַּשָּׂדֶה שיעור חשוב שראוי לשימוש, דהיינו בֵּית הַשְּׂעִיָּה קִבְיָן, שהם קב
77 וחצי יותר מרובע לסאה. וְכִמוֹכָהּ לוּ יָנִיחַ שיעורו בֵּית חֲצִי קֶב לדעת תנא
78 קמא, וְכִדְבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא – ולדעת רבי עקיבא, השיעור בגינה הוא בֵּית
79 רֹבֵעַ הקב. הדין הוא שֶׁמִּחְזִיר לו אֵת הַקֶּרְקַע דווקא, ולא מעות, כיון
80 ששיעורים אלו חשובים בפני עצמם.
81 ובאופן שאמרנו שמחזיר לו את המותר, דהיינו כשיש בתוספת יותר
82 משבעה ומחצה קבין, לֹא אֵת הָרֹבֵעַ בְּלָבָד הוּא מִחְזִיר אֲלֵא אֵת כָּל
83 הַמּוֹתֵר – אינו משיב לו רק את הנוסף על שבעה וחצי קבין אלא את כל
84 התוספת על הבית כור, שכיון שיש יחד יותר מרובע לסאה אין המוכר מוחל
85 כלום.

גמרא

86 המשנה הביאה שני אופנים שבהם הדין ברור, והם כשאומר לו 'מדה
87 בחבל, או כשאומר לו 'הן חסר הן יתר'. הגמרא דנה מה הדין כשלא פירש
88 בדבריו כלום: אֵיבָעִיָּא לָהּ, האומר לחבירו, אני מוכר לך 'בית כור' סְתָמָא
89 – שלא פירש כוונתו אם רוצה מדה מדויקת או מדה שאינה מדויקת, מָאֵן,
90 האם אדם רוצה מדה מדויקת, ואינו מוחל כלום עד שפירש 'הן חסר הן
91 יתר', או שלעולם מוחל הוא עד שיעור של רובע לסאה.
92 תָּא שְׁמַע ראינה ממה ששנינו ברישא של משנתינו, שאם אמר המוכר בֵּית
93 כּוֹר עָפָר אֲנִי מוֹכֵר לָךְ מִדָּה בְּהֶחֱל, דינו שאם נמצא שנתן לו שיעור של
94 בית כור

פחות כל שְׁהוּא, וְנִכְּה המוכר ללוקח ממחיר השדה. ואם נתן לו יִתֵּר כֵּל
 שְׁהוּא, יִתְּוִיר הלוקח את התוספת, כיון שסיכמו שהבית כור יהיה כמדה
 בחבל. מדייקת הגמרא: כל זה דווקא בגלל שפירש 'מדה בחבל', הָא סְתָמָא
 – שלא פירש כלום, משמע שהרי הוא כְּמִי שאמר הֵן חֲסֵר הֵן יִתֵּר דְּמִי,
 ודינו שאם החסיר או הוסיף לו עד רבע הקב הגיעו.
 דוחה הגמרא: אִימָא סִיפָא ששינוי נָאם אִמָּר לֹא המוכר, בית כור עפר אני
 מוכר לך הֵן חֲסֵר הֵן יִתֵּר, דינו שֶׁאִפִּילוּ אם המוכר פִּיחַת ללוקח רוֹבֵעַ
 לְפָאָה, או שהותיר רוֹבֵעַ לְפָאָה, הִנֵּיעוּ ללוקח את החסרון או את
 התוספת, ונדיק גם כן שְׁהָא סְתָמָא – כשלא פירש כוונתו, הרי הוא כְּמִי
 שאמר מִדָּה בְּחָבֵל דְּמִי, והיינו שרוצה דווקא מדה מדויקת, ואם כך יש
 סתירה בין הדיוקים של הרישא ושל הסיפא. אֲלָא על כרחך שְׁהָא – מדיוק
 במשנתינו, לִיבָא לְמַשְׁמַע מִינָה – אי אפשר לפשוט את הספק.
 הגמרא מביאה ראיה אחרת לפשוט את הספק באומר סתמא 'בית כור אני
 מוכר לך': תָּא שְׁמַע, ששינוי בברייטא אדם האומר לחבירו אחד משלשה
 אופנים אלו, 'בֵּית כּוֹר עֶפְרָא אֲנִי מוֹכֵר לָךְ', או 'כְּבִית כּוֹר עֶפְרָא אֲנִי מוֹכֵר
 לָךְ', שכוונתו שמוכר לו שדה שגודלה קרוב לבית כור ונראה בבית כור,
 ולא בית כור ממש, או 'בֵּית כּוֹר עֶפְרָא הֵן חֲסֵר הֵן יִתֵּר אֲנִי מוֹכֵר לָךְ', הדין
 בכל האופנים הללו, שֶׁאִפִּילוּ אם פִּיחַת רוֹבֵעַ לְפָאָה, או שהותיר רוֹבֵעַ
 לְפָאָה, הִנֵּיעוּ ללוקח את השדה כפי מה שהיא. אֲלָמָא סְתָמָא נִמֵּי – גם
 כשאמר לו בית כור בלבד ולא פירש עור, שזוהו האופן הראשון שהובא
 בברייטא. בְּהֵן חֲסֵר הֵן יִתֵּר דְּמִי, שהלוקח מקבל את השדה כפי מה שהיא.
 דוחה הגמרא: אין להוכיח מברייטא זו דִּהְתָּם – בברייטא שם, פְּרוּשֵׁי קָא
 מְפָרְשׁ – האופנים האחרונים באים כפירוש לאופן הראשון, ואין כאן
 שלשה אופנים כלל. אלא כך מתפרשת הברייטא, אִזְהוּ 'בֵּית כּוֹר' שְׁהָא
 כְּבִית כּוֹר – כיצד יש אופן שהגם שאומר 'בֵּית כּוֹר', דינו יהיה כמי שאומר
 'בבית כור' שאומרים שכוונתו 'קרוב' לבית כור. בְּגוֹן דְּאִמָּר לִיָּה הֵן חֲסֵר
 הֵן יִתֵּר, דהיינו שאם המשיך לומר הן חסר הן יתר דינו כאילו שכבר
 מתחילה אמר בבית כור. והשמיענו התנא שאין חילוק בין האומר 'בבית
 כור אני מוכר לך', שכבר בתחילת דבריו שמענו שאינו רוצה בית כור
 מדויק, לאומר 'בית כור עפר הן חסר הן יתר', שאף שלא פירש בתחילת
 דבריו, מכל מקום הרי פירש בסוף דבריו.
 רב אשי מקשה על דחיית הראיה: מִתְּקִיף לָהּ רַב אֲשֵׁי, אִם בֵּין שאין כאן
 שלשה אופנים, אם כן המילים 'אֲנִי מוֹכֵר לָךְ' שנכתבו ברישא באומר 'בית
 כור' עפר, וכן המילים 'אֲנִי מוֹכֵר לָךְ' שנכתבו לענין האומר 'בבית כור',
 לְמַה לִּי, שכיון שאין כאן אלא דין של האומר בית כור הן חסר הן יתר,
 היה צריך לכתוב 'בית כור עפר, בבית כור עפר, הן חסר הן יתר אני מוכר
 לך', אֲלָא מזה שכתוב שלש פעמים 'אני מוכר לך', בהכרח שיש כאן שלשה
 אופנים, וְלֹא שְׁמַע מִינָה – האם לא נשמע מזה שסְתָמָא נִמֵּי – גם האומר
 בית כור עפר סתמא, הרי הוא כְּמִי שאמר הֵן חֲסֵר הֵן יִתֵּר דְּמִי, ודינו שעד
 רובע הקב לסאה הגיעו, כאומר הן חסר הן יתר. אומרת הגמרא: שְׁמַע מִינָה
 – אכן שמענו דין זה מהברייטא, ונפשט הספק.
 שנינו במשנה: מִהוּ מְחִזִּיר לוֹ מְעוֹת וְכוּ', ולמה אמרו מחזיר לו מעות,
 לייפות כחו של מוכר.
 הגמרא דנה האם אין שום תקנה לטובת הלוקח, או שיש אופנים שבהם יפו
 חכמים את כחו של הלוקח שיוכל להשיב למוכר כסף, אף שרצונו בקרקע.
 מדייקת הגמרא: מדברי המשנה משמע שרק לִיפּוֹת בָּחוּ שֶׁל המוכר
 אֲמִירָנָן שתיקנו למוכר שיוכל לקבל את שווי הקרקע שהוסיף ללוקח,
 ואילו לִיפּוֹת את בָּחוּ שֶׁל הלוקח לא אֲמִירָנָן – לא מצאנו שיוכל הלוקח
 לשלם כסף עבור הקרקע, ולא להחזיר למוכר את הקרקע, מחמת שאינו
 מעונין שהמוכר יכנס לתוך שדהו. ומקשה הגמרא מברייטא שכתוב בה
 שיפו את כוחו של הלוקח: וְהִתְנִיֵא בברייטא, שאם מכר ללוקח בית כור,

ופִּיחַת לו רובע לסאה שהם יחד שְׁבַעַת קִבְּיָן וּמִחְצָה לְכוֹר שהוא שלושים
 סאין, או שהותיר שְׁבַעַת קִבְּיָן וּמִחְצָה לְכוֹר, הדין הוא שְׁהִנֵּיעוּ. אבל אם
 הוסיף ללוקח בשיעור הבית כור יִתֵּר מְכָאָ – משיעור של שבעה קבין
 ומחצה לכור, בּוֹפִין אֶת המוכר לְמִכּוֹר – שאפילו שרוצה לקבל את
 הקרקע שלו חזרה, אף על פי כן אינו מקבל אלא מעות. והטעם, שכמו
 שחכמים עשו תקנה לטובת המוכר שיוכל לבקש כסף מהלוקח, כדי שלא
 יפסיד את הקרקע הקטנה שאינה ראויה לכלום, וכופין על מדת סדום, כמו
 כן תיקנו לטובת הלוקח שאם אינו רוצה שהמוכר יכנס לתוך הקרקע שלו
 ויצטרך להשמר ממנו, שהמוכר יקבל על כרחו תשלום של הקרקע, כיון
 שאין המוכר נפסד מזה, וזה נהנה וזה לא חסר הוא. וְאֵת הַלּוֹקֵחַ כּוֹפִין לִיקָח
 – כפי ששינוי במשנה שגם כשרוצה להחזיר קרקע, מחויב להחזיר מעות.
 וזוהו שכתוב שכופין את המוכר למכור, מוכח שיש תקנה גם ללוקח.
 מתרצת הגמרא: באמת לא יפו חכמים את כחו של לוקח, ואם המוכר אינו
 רוצה למכור, אין כופין אותו, וְהָתָם – בברייטא שכתוב 'כופין את המוכר
 למכור', מדובר גם כן שהמוכר רצה לקבל מעות מהלוקח, רק שהמקרה
 היה בְּגוֹן דִּהְוָה הקרקע וְקִירָא מְעִיקְרָא – בשעת המכר היו קרקעותיו
 יקרות, וְזֵל הִשְׁתָּא – ועכשיו הוזל הקרקעות, והמוכר רוצה שישלם לו
 הלוקח כפי שהיתה שוה בשעת המכר, ודבר זה אין בכחו לחייב את הלוקח,
 דְּאֲמִירָנָן לִיָּה למוכר אִי אִרְעָא יִהְיֶה (לי) [ליה] – אם אתה רוצה שיתן
 לך כסף תמורת הקרקע שלך, הֵב (לי) [ליה] בְּזוּלָא דְּהִשְׁתָּא – הרי אתה
 צריך למוכרה לו, כפי שער הוול ששוה עכשיו, והטעם כיון שכל מה
 שחייבו את הלוקח לשלם למוכר, הוא משום הטענה 'זה נהנה היינו המוכר,
 וזה הלוקח, לא חסר', אבל כשיש חסרון ללוקח לא חייבו אותו לתת למוכר
 מעות, ורק אם המוכר אומר שמוכן לקבל כפי השער של עכשיו, אז כופין
 את הלוקח, כיון שאינו נפסד בזה כלום, ומיפנים את כחו של המוכר.
 הגמרא מקשה סתירה לדין זה. מקשה הגמרא: כיצד ניתן לפרש את
 הברייטא באופן שהיה יקר בתחילה ואחר כך הוזל, ולומר שהדין הוא שאין
 הלוקח משלם למוכר כפי השער של שעת המכר, וְהִתְנִיֵא בברייטא,
 בְּשִׁהוּא נִוְתָן לוֹ, כלומר, כשהמוכר נותן ללוקח את חלק הקרקע היתר
 והיינו יותר משבעה קבין ומחצה לבית כור, הדין הוא שְׁנוֹתָן לוֹ בְּשַׁעַר
 שְׁלִיחָה מְכָאָ – שהלוקח משלם לו כפי השער שהיה בשעת המכירה.
 ומתבאר אם כן בברייטא זו שלא כדברינו שהלוקח משלם כשער הוול.
 מתרצת הגמרא: הָתָם מדובר באופן הפוך מן הברייטא הקודמת, בְּגוֹן דִּהְוָה
 זוּלָא מְעִיקְרָא – שבשעת המכר היו קרקעותיו זולות, וְקִירָא לָהּ הִשְׁתָּא –
 ועכשיו התייקרו הקרקעות, ובזה גם כן אין מחייבים את הלוקח לקנות כפי
 שער של עכשיו, כיון שיוכל לומר שגם בתחילה אילו היה זה מחירו לא
 היה קונה.
 שנינו במשנה: שְׁאָם שְׁיִיר בְּשִׁדָּה בֵּית תִּשְׁעָה קִבְּיָן וְכוּ', מחזיר לו את
 הקרקע.
 הגמרא דנה, באופן שקונה יותר מבית כור אחד, אם לכל כור יש תשעה
 קבין נפרדים, או שלכל מה שקנה ביחד, יש רק תשעה קבין: אֲמָר רַב הוֹנָא,
 שיעור זה של תִּשְׁעָה קִבְּיָן שְׁאֲמָרוּ במשנה, שאם הוסיף לו תשעה קבין
 חוזרת הקרקע עצמה, ואינו בדין של מחילה ולא בדין של יעשה חשבון,
 נאמר הן במוכר בית כור אחד, וְאִפִּילוּ אם מכר לו עשרה כור בְּבִקְעָה
 גְּדוּלָּה גם כן שיעורו רק תשעה קבין לכל העשרה כור יחד, כיון שאין אדם
 מוחל שטח כל כך גדול, ורק עד תשעה קבין לכל השדה מוחל, וכיון שכך
 בטלה המכירה, ומאחר שיש כאן שיעור חשוב של שדה שיש למוכר מה
 לעשות בו למה נכופ את הלוקח לתת לו מעות. וְרַב נְחֻמִּי חֵלַק וְאֲמָר שְׁנוֹתָן
 שְׁבַעַת קִבְּיָן וּמִחְצָה לְכוֹר וְכוּ', ואפילו שמכל הכורים יחד ישנה
 תוספת יותר מתשעה קבין, והטעם כיון שלכל סאה וסאה יש רובע הקב
 שמוחל, אם כן גם אם יהיו אלף סאים ואלף רבעים מוחל הלוקח עליהם,

אלא מהא ליכא למשמע מינה — דלגופה איצטריך, ומשום סיפא דקתני: "מדה בחבל אני מוכר לך הן חסר הן יתר," ביטל "הן חסר הן יתר" "מדה בחבל" דתפוס לשון אחרון. הלכך איצטריך למתני ברישא היכא דאמר ליה האי או האי, דאולינן בתר ההוא לישנא דאמר ליה. אבל בסיפא, דאמר לתרייהו וסותרין זה את זה — הלך אחר האחרון. כבית כור עפר —

משמע קרוב לבית כור, דמתחזי כבית כור. אבל לא היה בית כור ממש, אלא או פחות או יותר. הן חסר כו' — כלומר, או שאמר לו "בית כור עפר הן חסר הן יתר אני מוכר לך". הגיעו — אבולוהו הנך תלתא לישני קאי. פרושי קמפרש — ד"הן חסר הן יתר" דסיפא — ארישא קאי, דקתני "בית כור עפר אני מוכר לך". והכי קאמר: האומר לחבירו: בית כור עפר אני מוכר לך, לא שנא אם אמר לו "בבית כור עפר אני מוכר לך", ולא שנא אם אמר לו לבסוף "הן חסר הן יתר" לאחר שאמר "בית כור עפר אני מוכר לך" — דבתרייהו אמרינן הגיעו. אם כן אני מוכר לך אני מוכר לך כו' — אם איתא דפרושי קמפרש, הכי הוה ליה למיתני: בית כור עפר בבית כור עפר, הן חסר הן יתר אני מוכר לך. ומקשינן: ליפות כחו של מוכר אמרינן אבל ליפות כחו של לוקח לא חיישינן מידי — דאפילו היכא דחפץ הלוקח לקנות את המותר כדי יכנס זה המוכר בשדוהו — לא כפינן למוכר למכור? בתמיה. שבעת קבין ומחצה לכור — היינו נמי רובע לסאה, כדקתני במתניתין. כופין את המוכר למכור — את המותר ללוקח, אם הלוקח רוצה לקנותו. דכי היכי דכופין את הלוקח ליקח משום תקנת המוכר, שלא יתא נפסד ההוא מיעוט קרקע, דכופין על מדת סדום — הכי נמי עבדו רבנן תקנתא ללוקח, שיהו כופין את המוכר למכור לו ההוא מיעוט קרקע, כדי שלא ידרוס אצל שדוהו, ויהא צריך להשמר ממנו. והמוכר אינו ניוק בכך, דהוא לא חזי למדיי ההוא פורתא, והוה ליה זה נהנה זה אינו חסר. ומשני: התם כגון

דהוה יקרא — כלומר, לעולם כדי ליפות כחו של מוכר אמרינן, ליפות כחו של לוקח לא אמרינן. דלעולם לא כפינן המוכר למכור בעל כרחו המותר, אלא אם רצה המוכר — יחזיר לו לוקח קרקע, כדקתני מתניתין. והאי דקתני "כופין את המוכר למכור" — לא למכור ממש את הקרקע בעל כרחו אם רצה שתחזור לו. אלא הכא במאי עסקינן — כשהמוכר חפץ למכרה ללוקח שיחזיר לו בה מעות למכור, כמו שייפו חכמים כחו של מוכר שאם רצה יחזיר לו לוקח מעות. והך ארעא הוה יקרא מעיקרא בשעת מכירה, והשתא זול ארעא, והוא רוצה לכפות את הלוקח שיחזיר לו דמי המותר כפי שעת היוקר דמעיקרא, והיינו דקתני: כופין את המוכר למכור — כשעת חזול דעכשיו. דאמרינן ליה — למוכר: אי [אתה] ארעא [המותר] יחבת ליה, ומעות אתה רוצה שיחזיר לך — שקול מאותו [המותר] מעות כוולא דהשתא. דדי לך אם ייפו חכמים כחך לתלות בך מכר המותר במעות או חזרת קרקע היכא דליכא הפסד ללוקח, דהוה ליה זה נהנה זה אינו חסר, אבל לקנות לוקח בשעת חזול כשער היוקר — לא אמרינן, אלא או תן לו בוול, או טול קרקע שלך. והאי דקתני: ואת הלוקח ליקח — היינו שאם חפץ מוכר ליתנהו בדמי חזול — כופין את הלוקח ליקח, משום ייפוי כח דמוכר, דהתם לא מפסיד הלוקח מידי. בשווא נותן לו — מוכר ללוקח. כגון דהוה זולא מעיקרא — דאמר ליה לוקח: לא בעינן לקנות קרקע ביוקר, דמעיקרא נמי, אלא מפני שמצאתיה בוול — לא הייתי לוקחה. וכל היכא דאית ליה טענה מעלייתא ללוקח — לא ייפו חכמים כחו דמוכר. הלכך, אם רוצה מוכר לכפותו — יתן לו בשעת שלקה, דהיינו בוול, דהשתא לית ליה טענה ללוקח, ויקנה בעל כרחו. אמר רב הונא תשעה קבין שאמרו — במתניתין, דאם הותירו בשדה ליתנהו בתורת מכירה ולא בתורת עשיית חשבון ליפות כחו דלוקח, אלא לחזרת קרקע. ואפילו בבקעה גדולה — שמחזקת עשרה כורין קאמר דמחזיר קרקע, אף על גב דלא הותיר בין הכל אלא תשעה קבין. דסביא ליה לרב הונא דרובע לסאה הוה מחילה, טפי — לא הוה מחילה, אלא יעשה חשבון. וכן לבית כור דהויא שלשים סאים — שלשים רבעים הוה מחילה, טפי משלשים רבעין, דאיכא טפי מרובע לסאה — יעשה חשבון, עד דמטי לתשעה קבין דהויא חזרה. והני מילי בית כור, אבל שני כורים, דכי איכא רובע לכל סאה הוה טפי מתשעה קבין כל כך — ודאי במכירת שדה אחת לא מחיל איניש, והואל יש במותר חשיבות שדה, ויחזיר לו קרקע, ומיהו, כל זמן דלא הוה תשעה קבין — מודה רב הונא דרובע לבית סאה הוה מחילה, כגון "בית שלשים וחמש סאין אני מוכר לך" ואיכא שלשים וחמשה רבעין מותר, דהיינו תשעה קבין חסר רובע — הוה מחילה. ורב נחמן אמר נותן שבעת קבין כו' — דלא שנא רובע אחד לסאה אחד, ולא שנא אלף רבעים לאלף סאין — הוה מחילה.

פחות כל שהוא ינכה — מה שפירש הקונטרס, דהא דאמר רבא: כל דבר שבמדה אפילו פחות מכדי אונאה חזר, היינו במטלטלי — אגב חורפיה לא עיין, דבהדיא איתיה לה בריש פרק שני דקדושין (מב, ב) אמקרקעי, דאמר: ובמקרקעי נמי לא אמרן אלא דטעו בעלויא, אבל במשחחא — לא, כדרבא כו'. ואומר רבינו יצחק: דרבא איירי בשמדרו והטעוהו במדה. אבל הכא לא מדדו עדיין, אלא בבאין למדוד, ומתחלה היה נמי יודע שאם מוכין כל כך שלא יתא או פחות או יותר. פחות כל שהוא ינכה — ואם תאמר: ולימא ליה דארעא דהכי לא זבני ויש לומר: דקאי בתוך השדה, כדפרשית, דמתחילה היה נמי יודע שאינו מכוין לגמרי.

אלא מהא ליכא למשמע מינה — ולא קשיא רישא לסיפא, דלישנא דהוה מנייהו לאו דוקא. ולא נקטיה אלא משום סיפא, כדפרש הקונטרס. פרושי קמפרש איהו בית כור שהוא בבית כור כגון דאמר ליה הן חסר הן יתר — תימה: דתלי "הן חסר הן יתר" ב"בבית כור" (ירוק חסר הוה יתר" משמע טפי דהגיעו ממא) דמשמע "בבית כור" ויש לומר: דכי אמר לו "בית כור עפר אני מוכר לך הן חסר הן יתר" — איכא למימר תפוס לשון ראשון, ולהכי תלי ליה ב"בבית כור".

אם כן אני מוכר לך אני מוכר לך? למה לי — בכמה דוכתי דייק הכי, ובכמה דוכתי לא דייק.

אלא לאו שמע מינה סתמא נמי כון חסר הן יתר כו' — ותימה: דכיון דתנא רישא בית כור עפר סתמא דהגיעו, אמאי איצטריך למיתני סיפא "הן חסר הן יתר"? דכל שכן הוה ויש לומר: לאשמועינן דאפילו הכי — דוקא בית רובע, אבל יתר מרובע — לא. אי נמי, תנא סיפא לגלויי רישא, שלא תאמר: רישא דאמר לו "הן חסר הן יתר" — תנא סיפא "הן חסר הן יתר", מכלל דרישא דלא קאמר ליה, וכענין זה יש בכמה מקומות. ותימה: דרבי יצחק קאמר לעיל: טרשין שאמרו בית ארבעה קבין, אבל יותר אין נמדדין עמה. הא אמר הכא דבית כור סתמא כ"הן חסר הן יתר" דמי, ואפילו לא הוה טרשין כל עיקר.

אלא היה הקרקע חסר הזה אמינא דהגיעו — כל שכן השתא ויש לומר: דרבי יצחק לא קאמר אלא להצטרף לפחות מרובע לסאה. ולרבינו שמשון כן אברהם נראה דלא קשיא מידי, דהכא מיירי בעמד באותה שדה ורואה כמה יש בה. אבל באינו רואה אותה — פשיטא ליה דהתם לא אמר הגיעו, דאם התנה בית כור עפר למכור לו — מי מצי למיתב ליה בית כור שהוא פחות רובע לסאה? וסברא דהתם אפילו על ידי נכיח לא היה מקבל לוקח, דאמר ליה: אדעתא דהכי לא זבני, שלא היה דעתו לקנות אלא בית כור שלם. ובהכי איירי רישא דמתניתין, ולהכי אמר רבי יצחק: טרשין שאמרו — בית ארבעת קבין, אבל טפי — לא. דאי הוה חזון לזו כאילו אינן כלל, אפילו לא היה חסר אלא קב — חייב להשלים, שלא קנה אלא בית כור שלם לגמרי.

ובא

לא היה הקרקע חסר הזה אמינא דהגיעו — כל שכן השתא ויש לומר: דרבי יצחק לא קאמר אלא להצטרף לפחות מרובע לסאה. ולרבינו שמשון כן אברהם נראה דלא קשיא מידי, דהכא מיירי בעמד באותה שדה ורואה כמה יש בה. אבל באינו רואה אותה — פשיטא ליה דהתם לא אמר הגיעו, דאם התנה בית כור עפר למכור לו — מי מצי למיתב ליה בית כור שהוא פחות רובע לסאה? וסברא דהתם אפילו על ידי נכיח לא היה מקבל לוקח, דאמר ליה: אדעתא דהכי לא זבני, שלא היה דעתו לקנות אלא בית כור שלם. ובהכי איירי רישא דמתניתין, ולהכי אמר רבי יצחק: טרשין שאמרו — בית ארבעת קבין, אבל טפי — לא. דאי הוה חזון לזו כאילו אינן כלל, אפילו לא היה חסר אלא קב — חייב להשלים, שלא קנה אלא בית כור שלם לגמרי.

ואי איכא [מילתא] יתירא לתשעה קבין — כלומר, אם יש משהו יותר מרובע לכל סאה, והשתא ליכא מחילה כלל לא ברבעין ולא במותרין, חזין, אי הוו כוריים, והשתא הוו לחו רבעין דידהו יותר מתשעה קבין, כיון דליכא מחילה — הדרי באנפי נפשיהו, דכיון דאיכא חשיבות שדה לא תקנו חכמים למוכר ייפוי כח דמעות, אלא יחזיר לו קרקע. ואי לא הוה דף מכירה אלא בית כור, ואיכא קב ומחצה יתר על הרבעין, דהוה להו בין הכל תשעה קבין — הדר. והשתא אטיקנא לרב נתנן, דבכוריים, ואף על גב דליכא אלא מותר כל שהוא על הרבעין — לא אמרין יעשה חשבון, אלא יחזיר קרקע. דכיון דרין מחילה ליכא בהו, ושיעור שדה יש — למה נכוח הלוקח

ליקח? האיכא בי רדו יומא, ולא מפסיד מוכר מידי. אדרבית כור אחד — צריך קב ומחצה מותר על הרבעין להשלים תשעה קבין. וחדרי, וקימנא חלד, כרב נתנן בדנין. כן נראה בעיני פוסקא ופירשניו, ועיקר. ויש מפרשים: ואי איכא יתירות כ' — שצריך תשעה קבין יותר לכד כל הרבעין כולן. ויש מפרשים: קב ומחצה צריך תוספת על הרבעין של בית כור האחד, דכיון דבבית כור אחד הוה תשעה קבין — הדרי כולוהו. וקשיא לי: מאי חזית דשרית להאי קב ומחצה על דף בית כור מעשרה כורין, ולאין ליכא אלא שבעה קבין ומחצה לכור? אדרבה, שדיה אכולהו, ויהיה בתורת יעשה חשבון, דלא מטי לכל בית סאה אלא טפי מרובע פורתא, ועד שיהיה תשעה קבין לכל כור וכו' לא הוה לן למימר יחזיר אי נמי, מנלן האי דרי לנו בקב ומחצה תוספת על רבעי בית כור? שדיה להאי תוספת אבית סאה, ועד דליהו תשעה קבין לאחד מן הסאין לבד מרובע לכל סאה וסאה — לא אמרין דהדרי למוכר כללא דמילתא, כי מעיינת בהו שפיר בהנך לישינ — לא תמצא טעם וממש בהן, אלא כהלכתא בלא טעמא. ברם כן הוא כמו שפירשתי, דהיכא דאיכא משהו יתר על כל הרבעין כולן של שני כורין, כיון דמפיק להו מתורת מחילה — ליכא למימר בהו ייפוי כח דלוקח, דהא בין כולן חשיבי שדה, דאיכא טפי מתשעה קבין, וחדרי למוכר. ובבית כור אחד בעינן תוספת קב ומחצה על הרבעין להשלימן לתשעה קבין, וחדרי למוכר. מאי לאו דובין ליה כוריים — דהא לא קתני: ואם שירי בבית כור תשעה קבין, כדקתני וישא "בית כור עפר אני מוכר לך" — אלמא אפילו בבקעה גדולה קאמר תשעה קבין דהרי למוכר, וקשיא לרב נתנן, דאמר:

מחילה הויין כל היכא דלא מטי טפי מרובע לכל סאה. ומשני: לא דובין ליה כור — דארישא קאי, דאריירי בבית כור, ועלה קתני דאי הוו תשעה קבין דהרי, דאיכא טפי מרובע לכל סאה. ונפקא להו מתורת מחילה. הכי גרסינן: ובגנה בית חצי קב מאי לאו דובין ליה סאה — והכי קפריך: מאי לאו דובין ליה סאה? ואפילו הכי לא אמרין נותן רובע לכל סאה, ואי איכא יתירותא משהו למילתא דחצי קב — הדר. הא לא אמרין, אלא כיין דהוה ליה בין הכל שיעור גנה — לא מחיל איניש, כרב הונא, וחדרי, ואף על גב דלא מטי אלא רובע לסאה ומשני: לא, דובין ליה סאה גנה, והלכך רובע הוא דהוי מחילה, טפי מרובע — יעשה חשבון. אבל חצי קב, דאיכא שיעור גנה — הדר. הכי גרסינן: וכדברי רבי עקיבא בית רובע מאי לאו דובין ליה סאה? והכי קפריך: מאי לאו דובין ליה סאה, ואפילו הכי לא אמרין נותן חצי רובע לכל חצי סאה דהוי מחילה. אלא כיון דהוי ליה בין כל המותרות שיעור גנה — הדר, כרב הונא. חצי רובע הוי מחילה לחצי סאה, כי היכי דרובע הוי מחילה לסאה. ומשני: דובין ליה חצי סאה, הלכך חצי רובע — הוי מחילה, וטפי מחצי רובע — יעשה חשבון, רובע דהוי שיעור גנה — יחזיר. כן נראה בעיני, ועיקר. וכן מצאתי כתוב בספרים מדויקים. ולשונות אחרים יש, ואין בהן ממש, ואמרין בית סאתים שיעור גנה בבית כור שיעור שדה. והכל הוא, ודברים ריקים, דתשעה קבין שיעור שדה, וחצי קב שיעור גנה. וגם מפרשים דלרבי עקיבא לית ליה יעשה חשבון בגנה, אלא רובע — יחזיר, פחות מרובע — הוי מחילה. והכל חלד, דהא ודאי אית ליה מחילה, כדפירשתי, דכי היכי דאמרן בשדה רובע לסאה הוי מחילה — הוא הדין בחצי רובע לחצי סאה הוי מחילה, וכן לגנה חצי רובע לחצי סאה הוי מחילה, יותר מחצי רובע לחצי סאה — יעשה חשבון לרבי עקיבא כמו לרבנן. אבל רובע לחצי סאה יחזיר לרבי עקיבא, ולרבנן יעשה חשבון עד שיהו חצי קב תוספת על חצי סאה, דהכי הוי שיעור גנה. וגם מפרשים דרובע לסאה בגנה לרבנן יעשה חשבון ביתר מרובע לשדה, ופחות מרובע הוי מחילה בגנה כרובע בשדה. וכל סברות הללו הבל הן ומטעין הן. בעי רב אשי — מכר לו שדה, כגון שמכר לו סאה או סאתים, והותירו יותר משני רבעין לסאתים, אבל אינן תשעה קבין, דהוה להו בתורת יעשה חשבון. ונעשית גנה — ביד לוקח. קודם שהחזיר לו לא מעות ולא קרקע, גלד נהר לכאן, או נובע מעין לכאן, דהוה ליה ראוי לגנה, כדכתיב "והשקית ברגלך כגן הירק" (דברים יא). מהו — מחזיר לו לוקח למוכר? מי אולין בתר שעת מכירה ויעשה חשבון, רצה — נטול מעות, רצה — נטול קרקע. או דלמא, כיון דתקנתא דרבנן היא, משום ייפוי כח דמוכר שלא יפסיד מיעוט קרקע שאין ראוי לכלום, השתא דהוה ליה חצי קב גנה וחשוב שדה — רצה שישול את שלו, ויחזיר לו לוקח קרקע ולא מעות. אי נמי, מוכר כשודיא גנה, ונתייבשה ונעשית שדה ביד לוקח, מי אולין בתר שעת מכירה ויחזיר לו החצי קב ולא מעות, או דלמא השתא נמי יש לנו לעשות תקנה למוכר, הואיל ונעשית שדה, ואין ראוי לו בפני עצמו, ואם רצה — טול מעות או קרקע. ונראה בעיני דדוקא קמביעיא ליה, כגון דליכא בין שעת מכר לשעת מדירה אלא תורת חזרה ועשיית חשבון, דממה נפשך ליכא מחילה. אבל היכא דמעינקא הוי מחילה, ולבסוף לא הוי מחילה — ודאי בתר מעיקרא אולין, כיון דמחל — מחל. כגון אליבא דרב הונא, שמכר לו מתחלה סאתים שדה והוה שם מותר שני רבעים, רובע לסאה, דהוי מחילה, והשתא נעשית גנה ביד לוקח, והוה בתורת חזרה לרב הונא — התם ודאי מודי רב אשי דבתר מעיקרא אולין, שהרי מחל ונתן לו השני רבעין. וכן עיקר. תנא אם היה — ההוא שדה שמכר, סמוך לשדהו אחר, אפילו אם הותיר כל שהוא על שבעה קבין ומחצה לכור — מחזיר לו קרקע ולא יעשה חשבון, דהא חזי לאיצטרופי להשדה. ואף על גב דלא הוה מותר תשעה קבין — יחזיר לו קרקע. דכיון דלא מפסיד מוכר בחזרת קרקע מידי — לא ניפח כחו לכוח הלוקח לקנותו. אבל אם הותיר כל שהוא על הבית כור, כגון פחות מרובע לסאה, אי נמי שבעה קבין ומחצה לכור, דליכא טפי מרובע לסאה — ודאי מחילה היא, ולא הדר ליה לא קרקע ולא מעות. וכן פסק רבינו חננאל. ואית דמפרשי דהאי כל שהוא — אפילו פחות מרובע לסאה קאמר דיחזיר, ולא מחל הואיל ויש לו שדה בסמוך לוה. ולא מילתא היא, דאם כן מאי אתני ליה "הן חסר הן יתר" דקאמר ליה כדקתני מתניתין? ואי נמי לא אמר "הן חסר הן יתר" — הא אוקמינן דסתמא נמי כיון חסר הן יתר" דמי בור מהו שתפסיק — בין ההוא מותר לשדה, ולא יחשב על שדהו, ויעשה חשבון. ואם תמצא לומר דאינו מפסיק, אמת המים מהו — נראה בעיני דגרסינן דרך הרים מהו, כגון שיש כאן שביל של שש עשרה אמה שהולכין ממנו לשדות. אבל רשות הרים ממש — איכא למימר דאין לך הפסק גדול מזה. וכולוהו בי"אם תמצא לומר דאינו מפסיק" מפרשין להו. ופירשין: כלפי לייא — כנגד מה שונה במשנתנו כאן, ולאן הדבר נוטה. כדאמרין בברכות (נח, א): חציב לנהרא כנגי לייא — הקירות שלמות הולכין לנהר לשאוב בהן מים, אבל השבורין להיכן הולכין ודכי נמי ממניתין, איפכא מסתברא: דהמותר לא הוי מחילה, אבל הרבעין אמרנו דהוי מחילה. הלכך הוה ליה למיתני כדמתרין: לא את המותר על הרבעים בלבד הוא מחזיר, דנימא הרבעין כולן מחולקין, אלא גם את כל השלשים רבעין של בית כור הוא מחזיר, דכיון דאיכא קרקע טובא — לא מחל מידי. והוא הדין לענין הפחת, דכיון דחסר טפי מרובע לסאה — לא מחל מידי, כדאמרין לעיל: אם בא לנפות — מנפה את כולו, וכל שכן לענין קרקע, כדאמרין ב"המוכר פירות" (בבא בתרא צד, א). משנה מדה בחבל כו' — האומר לחבירו שתי לשונות הללו הסותרין זה את זה "בית כור עפר אני מוכר לך, מדה בחבל הן חסר הן יתר" — ביטל לשון אחרון זה, דהיינו "הן חסר הן יתר" את לשון הראשון, דהיינו "מדה בחבל", ואפילו פחת רובע לסאה או הותיר רובע לסאה — הגיעו דסבירא ליה להאי תנא דכל שני לשונות של מכירה שסותרין זה את זה — תפוס לשון אחרון, דחור בו בתוך כדי דיבור לא ראשון.

גנינה ויש בה שיעור גינה הראוי לחזרה, וממילא אין צורך לתקן למוכר
תקנה לטובתו כיון שלא יהיה לו הפסד.
וכן יש להסתפק באופן הפוך, שמכר לו גִּנְהָה, כגון שתי סאה, והיתה תוספת
של יותר מחצי קב, שדינו בגינה שחזור, ולפני שהחזיר לו הקרקע נִעְשִׂית
שָׂדֶה, מֵאִי, האם נלך לפי שעת המכירה שהיתה גינה ויהיה הדין שמחזיר
לו את הקרקע עצמה, או שנלך לפי השעה שמחזיר לו את הקרקע שאז היא
שדה ואין למוכר מה לעשות עם שדה בשטח מועט כזה, וממילא יש לתקן
למוכר שיוכל לבקש מעות. מסקנת הגמרא על זה: תיקון.
למדנו במשנה שאם התוספת שהוסיף לו בשדה היתה תשעה קבין, חזרת
הקרקע. אבל בפחות, דינו יעשה חשבון, כיון שאין ראוייה הקרקע לעבודה.
הגמרא עוסקת באופנים שאף בפחות משיעור זה, הדין הוא שחזרת
הקרקע: תִּנָּא בברייתא, אִם הָיָה הַשְּׂדֶה שֶׁמֶכַר לַלּוֹקָה, כְּמוֹד לְשִׁדְּחוֹ –
שהיתה למוכר שדה אחרת סמוכה לאותה שדה שמכר, אִפְּיֵלוּ אִם הוֹסִיף
לו על שבעה קבין ומחצה כָּל שָׂהוּא, הדין שֶׁמֶחְזִיר לוֹ כְּרָקָע, ואפילו
שבכל מקום דינו שיעשה חשבון, במקרה זה הואיל שאין המוכר נפסד
כלום, שהרי הקרקע שיקבל בחזרה ראוייה להעטרף עם שדהו הסמוכה לה,
ממילא אין סיבה ליפות כוחו.
הגמרא מביאה כמה ספיקות שיש להסתפק לפי דברי ברייתא זו: בְּעֵי רֵב
אִשִּׁי, באופן שהיה למוכר שדה נוספת סמוך לשדה שמכר, אולם היה בין
שני השדות בֹּרַי, מֵהוּ שֶׁתַּפְסִיק, האם נחשבות השדות כמחוברות, והדין
שתחזור אליו הקרקע עצמה, או שאין נחשבות כמחוברות ודינו שיעשה
חשבון. ואם תמצא לומר שאין הבור מפסיק, יש לדון אם היה בין השדות
אֲמַת הַמַּיִם, מֵהוּ שֶׁתַּפְסִיק, ואם תמצא לומר שאין מפסיק, יש לדון אם
בין השדות היה דֶּרֶךְ הַדִּיקָא – שביל שרחבו שש עשרה אמה, שהולכים
ממנו לשדות, מֵהוּ שֶׁתַּפְסִיק, ואם תמצא לומר שאין זה נחשב הפסק, עדיין
יש לדון אם היה רִיבְכָא דְדִיקָא – שורה של עצי דקל, בין השדות, מֵהוּ
שֶׁתַּפְסִיק, מסקנת הגמרא על כל השאלות: תיקון.
שנינו במשנה: וְלֹא אֵת הָרֹבֵעַ בְּלָבָד מֶחְזִיר לוֹ אֱלָא כָּל הַמּוֹתֵר; נתבאר
במשנה שכשמחזיר לו קרקע, אינו מחזיר רק את התוספת אלא את כל
הרבעים, הגמרא מבארת את לשון המשנה כזה. שואלת הגמרא: כָּלִפִּי
לִיָּא – להיכן פונה דבר זה, כלומר על מה פירש התנא דברים אלו, שהרי
מסביר צריך להיות להיפך, שאת הרבעים לא יצטרך להחזיר, כיון שזה
בכלל המחילה, ואת התוספת יחזיר, ואילו במשנה משמע שאת הרובע
יותר פשוט שמחזיר. משיבה הגמרא, תִּנָּא ו-שנה במשנתנו רִבִּין בְּרַב
נִחְמֵן גִּירסא שונה, שכשמחזיר לו את הקרקע, לֹא רָק אֵת הַמּוֹתֵר בְּלָבָד
מֶחְזִיר לוֹ – דהיינו את התוספת על שבעה קבין ומחצה, אֱלָא מחזיר לו אֵת
כָּל הַרְקָעִין בְּיָלֵן, והטעם, שכיון שיש קרקע גדולה שהוסיף ללוקח, אינו
מוחל לו כלום.

משנה

במשנה לעיל (א) התבאר שהמוכר לחבירו בית כור עפר, ואומר לו שימכור
לו 'מדה בחבל', כלומר, מדה מדויקת, אם פחת לו אפילו במעט, חייב
המוכר להוסיף לו לשיעור בית כור, וכן אם הוסיף אפילו מעט, יחזיר. אבל
אם אמר לו שמוכר לו בית כור 'הן חסר הן יתר', יש בזה מחילה עד שיוסיף
או יפחית שיעור בית רובע לכלל סאה. משנתנו דנה באופן שאמר שתי
לשונות הסותרות זו את זו.
המוכר לחבירו בית כור עפר, ואמר לו 'בית כור זה, מִדֶּה בְּחָבֵל אֲנִי מוֹכֵר
לָךְ, הֵן חָסֵר הֵן יֵתֵר' ונמצא שאמר שתי לשונות סותרות, ש'מידה בחבל'
היינו מדה מדויקת, ו'הן חסר הן יתר' היינו אפילו אם יותיר או יחסיר עד
שיעור של בית רובע לסאה. הדין הוא שֶׁכָּפָּל מֵה שֶׁאָמַר בְּסוּף דְּבִרְיוֹ 'הֵן
חָסֵר הֵן יֵתֵר', את מה שאמר בתחילה 'מִדֶּה בְּחָבֵל', כיון שמסתבר שחזר
בו מתחילת דבריו, ורוצה שיהיה המקח כפי שסיים, ודינו שאפילו פחת
רובע לסאה או הותיר רובע לסאה, המקח קיים.
דין נוסף: אם אמר 'בית כור עפר אני מוכר לך הֵן חָסֵר הֵן יֵתֵר, מִדֶּה בְּחָבֵל',
שגם בזה יש סתירה בדבריו,

וְאִי אִיכָא מִלְּתָא יֵתֵירָא – אולם אם יהיה אפילו מעט יותר מרובע הקב
לסאה, (דְּהֵינּוּ) לְתַשְׁעָת קָבִין – ובצירוף כל מה שהוסיף לו יצא שנתן לו
יותר מתשעה קבין, כגון שמכר לו שני כור שבזה אף ברבעים עצמם יש יותר
מתשעה קבין, הדין הוא שֶׁהָרִי – הקרקע חוזרת, ואין למוכר אפשרות
לדרוש דווקא מעות. והטעם, שכיון שיש מעט יותר מרובע לכל סאה, יצא
מכלל מחילה, ובטלה המכירה, ואין לנו לכופ את הלוקח לתת לו מעות,
כיון שיש למוכר שיעור שדה חשוב.
רבא מקשה ממשנתנו על רב נחמן: אִיתִיבִיה רַבָּא לְרַב נַחְמָן, שנינו
במשנה, שֶׁאִם שִׁיר בְּשָׂדֶה בֵּית תַּשְׁעָת קָבִין, דינו שמחזיר את הקרקע,
ואין המוכר יכול לבקש מעות, כיון שיש בתוספת שיעור שדה חשוב. לֹא
דְּוָבִין לִיה בְּרִיִּים – האם לא מדובר גם באופן שמכר לו שני כור ושהרי לא
כתוב 'ואם שיר בבית כור תשעה קבין, כפי שכתוב ברישא של המשנה,
ומבואר שאם היו תשעה קבין חזר, וקשה על רב נחמן שסבר שאף אם היו
יותר מתשעה קבין, כל זמן שאין יותר מרובע לסאה הרי זו מחילה. מתרצת
הגמרא: לֹא, דְּוָבִין לִיה בֹּרַי – המשנה מדברת באופן שמכר לו רק כור
אחד, ולכן כשיש תשעה קבין יש יותר משיעור מחילה, ויש שיעור קרקע
חשוב ועל כן הקרקע עצמה חוזרת.
הגמרא מקשה קושיא נוספת מהמשנה: שנינו במשנה, שהשיעור של חזרת
המקח בשדה ובגינה אינם שווים, ששיעור שדה, בתשעה קבין, ובגינה, לפי
דעת ת"ק, אם מוכר לו סאה והוסיף לו עד רובע הקב, מוחל. ואם הוסיף לו
יותר מרובע עד חצי קב יעשה חשבון, ואם הוסיף לו חצי קב חזר. ולפי דעת
רבי עקיבא, אם מכר לו חצי סאה והוסיף לו עד חצי רובע הקב (ושמינית קב),
מוחל. ואם הוסיף לו יותר משמינית הקב עד רובע הקב, יעשה חשבון, ואם
הוסיף לו רובע הקב יחזור המקח. והמחלוקת של רב הונא ורב נחמן, שייכת
גם בגינה, כגון אם מכר לו שתי סאה ולת"ק, באופן שהוסיף לו בחד חצי
קב (ורובע לכל סאה), שלפי רב הונא חזר, שמאחר שיש כבר שיעור גינה,
אינו מוחל על זה. ולפי דעת רב נחמן אינו חזר עד שיהיה יותר מחצי קב,
משום שכל סאה נידונה בנפרד, וצריך שיהיה מעט יותר מרובע הקב לכל
סאה כדי שיצא מכלל מחילה, ואז נאמר שיחזור המקח. ולפי רבי עקיבא,
אם מכר לו סאה והוסיף לו רבע, כיון שבסך הכל יש שיעור גינה, לפי רב
הונא חזר. ולפי רב נחמן אינו חזר, עד שיהיה מעט יותר משמינית קב לכל
חצי סאה. מקשה הגמרא: שנינו במשנה וְאִם הוֹסִיף לוֹ כְּנֶנֶה בֵּית חָצִי קָב,
הדין הוא שחזר. לֹא דְּוָבִין לִיה כְּאֵתִים – האם לא מדובר גם באופן שמכר
לו שתי סאה, ואף על פי כן שיעורו לענין חזרת המקח, בחצי קב, וקשה על
רב נחמן, שלדבריו אף שיש יתור יחד חצי קב, כל זמן שאין מעט יותר
מרובע קב לכל סאה אינו חזר, מאחר שעד שיעור זה הוא מוחל, וכפי
שנתבאר. מתרצת הגמרא: לֹא, דְּוָבִין לִיה כְּאֵה – מדובר שמכר לו סאה,
ולכן דינו שבחצי קב חזר המקח.
הגמרא ממשיכה להקשות מהמשנה. מקשה הגמרא: שנינו במשנה וְכִדְרִי
רַבִּי עֲקִיבָא – לפי דברי רבי עקיבא שיעור הגינה שונה, שאם הוסיף לו בֵּית
רֹבֵעַ, דינו שחזר, מֵאִי לֹא דְּוָבִין לִיה כְּאֵה – האם אין מדובר גם כשקנה
ממנו סאה ובכל זאת כשהוסיף בית רובע חזר, וקשה על רב נחמן, שלדבריו
אף שיש בשתיקן יחד יתור של בית רובע אינו חזר עד שיהא מעט יותר
מחצי רובע לכל חצי סאה, מאחר שעד שיעור זה הרי הוא מוחל. מתרצת
הגמרא: לֹא, דְּוָבִין לִיה חָצִי כְּאֵה, ולכן עד שמינית קב אומרים שמחל לו,
ואם הוסיף לו מעט יותר, יעשה חשבון, וברובע הקב חזר המקח.
למדנו במשנה ששיעור גינה שונה משיעור שדה לענין השיעור שבו
אומרים שחזר המקח. הגמרא דנה באופן שהשתנה מצב הקרקע משעת
המכירה לשעת החזרה, אם הולכים לפי שעת המכירה או החזרה: בְּעֵי רֵב
אִשִּׁי, באופן שמכר לו שָׂדֶה, כגון סאה, והיתה תוספת של יותר מרובע
לו לסאה, שדינו שיעשה חשבון, וְנִעְשִׂית גִּנְהָה – וקודם שהחזיר לו מעות או
קרקע נעשתה גינה על ידי שהתחיל לנבוע בה מעיין, ויש להסתפק אם
הולכים אחר שעת המכירה או אחר היתה שדה, ואינה ראוייה לכולם בשיעור
זה, ויוכל המוכר לדרוש כסף במקום לקבל חזרה את הקרקע, או שהולכים
אחר השעה שצריך להחזיר לו את מה שנוסף לו בשדה, והרי בשעה זו היא

גם בזה הדין הוא שבפסל הדיבור 'מדה' כְּהִבֵּל' שאמר בסוף, את מה שאמר
בתחילת דבריו 'הֵן חֶסֶד הֵן יִתֵּר', ואם פחת אפילו משהו יוסיף, ואם הותיר
משהו, יחזיר. מסיים התנא, אלו הן דְּבָרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נָנָס, ובגמרא יבואר
שחכמים חולקים עליו.

גמרא

שנינו במשנה שלדעת בן ננס אדם האומר שתי לשונות הסותרים זה את זה,
תופסים את לשונו האחרון, הגמרא מביאה שיש חולקים עליו בזה. אומרת
הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֱבָא בַר מִמְלָא אָמַר רַב, חוֹלְקִין עָלָיו הַבְּרִיּוֹת עַל בֶּן
נָנָס, וְסוֹבְרִים שֶׁדָּבַר סֶפֶק, הָאֵם הוֹלְכִים אַחֲרֵי הַלְשׁוֹן הָרִאשׁוֹן אוֹ אַחֲרֵי
הַלְשׁוֹן הָאַחֲרוֹן, וּמִסַּפֵּק חוֹלְקִים בְּמִמּוֹן.**

הגמרא מבררת מה התחדש בדברי רב. מקשה הגמרא: **מָאי קָא מְשַׁמְעֵי לָן**
– מה חידש לנו רב, הרי כבר הִנֵּינָא – שנינו את דעת חכמים במשנה (ב"מ
קכ.), **מִנְעִשָׁה שְׁהִיא בְּעֵיר צִיפּוּרִי, בְּאֵדָם אֶחָד שֶׁשָּׂכַר בֵּית מִרְחָץ מִחֲבִירָיו,**
ואמר המשכיר אני משכיר לך מרחץ זה בשנים עשר זָהוּבִים לְשָׁנָה, וְדִינָר
זָהָב לְחֹדֶשׁ, וּנְמַצָּא שֶׁאֵמַר כֵּאן שְׁתֵּי אֹפְנֵי תִשְׁלֹם, ואף שבשנה רגילה אין
חילוק ביניהם, מכל מקום אם התעברה השנה ויש בה שלשה עשר חדשים,
יש חילוק בין האופנים, שלפי לשונו הראשון חיובו הוא שנים עשר זָהוּבִים
לשנה, ואינו צריך להוסיף כלום, ואילו ללשונו האחרון החיוב הוא דינר זהב
לחודש, וצריך לשלם לו שלשה עשר זָהוּבִים. וְכֵאן מִנְעִשָׁה זֶה לְפָנֵי רַבֵּן
שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְלְפָנֵי רַבִּי יוֹסֵף, וְאָמְרוּ שֶׁיְחַלְקוּ הַשּׁוֹכֵר וְהַמְשַׁכֵּיר אֶת
חֹדֶשׁ הָעֵיפּוּר, וְיוֹסִיף לוֹ חֲצִי דִינָר עֲבוּר חוֹדֶשׁ זֶה, כִּיּוֹן שִׁישׁ סֶפֶק אִם תִּפּוֹס
לְשׁוֹן רִאשׁוֹן אוֹ אַחֲרוֹן. ואם בן מבואר במשנה זו שנחלקו רבן שמעון בן
גמליאל ורבי יוסי על בן ננס האומר תפוס לשון אחרון, ומה חידש רב
בדבריו.

מתרצת הגמרא: מהמשנה בבבא מציעא אין הכרח שחכמים חולקים על בן
ננס, כִּיּוֹן דְּאֵי מִתְּתָם – אם היינו רוצים ללמוד את מחלוקתם מהמשנה שם,
הִנֵּה אֱמִינָא – הייתי יכול לדחות ולומר שאין הטעם משום שיש ספק אם
תפוס לשון ראשון או אחרון, אלא דווקא הֵתָם הדין הוּא שִׁיחְלוּק, כִּיּוֹן
שאין הלשונות סותרים בודא, דְּמַצַּד אֶחָד אֵיבָא לְמִימַר – אפשר לומר,
שמה שאמר בסוף דבריו דינר זהב לחודש מִיְהֵדֶר קָא הֵדֶר בֵּיתָ – הוא חוזר
בו ממה שאמר בתחילה שהתשלום יהיה לפי שנים עשר זָהוּבִים לשנה,
וּמַצַּד שְׁנֵי אֵיבָא לְמִימַר שֶׁלֹּא הַתְּכוּיָן לַחֲזוֹר בּוֹ, אֵלֹא פְּרוּשִׁי קָא מְפָרֵשׁ
את דבריו הראשונים, שאמנם סכום התשלום הוא שנים עשר זָהוּבִים
לשנה, אך אופן התשלום יהיה על ידי שישלם לו בכל חודש דינר זהב, ולא
שישלם לו בסוף השנה שנים עשר זָהוּבִים, וממילא אף בשנה מעוברת אינו
צריך להוסיף דינר על חודש העיבור, וכיון שיש ספק אם חוזר בו או לא,
אמרו רבן שמעון בן גמליאל ורבי יוסי שִׁיחְלוּק, אֲבָל הֵבָא – במשנתנו,
דְּיֹדְאֵי קָא הֵדֶר בֵּיתָ – שבודאי חוזר בו בלשון האחרון, שהרי הוא סותר
לגמרי ללשון הראשון, אֵיבָא לֹא – היינו אומרים שלא יחלקו חכמים על
בן ננס, אלא יודו שתופסים לשון אחרון, קָא מְשַׁמְעֵי לָן – לכן הוצרך רב
לחדש שחכמים חולקים על בן ננס, וסברתם היא כיון שהסתפקו האם תפוס
לשון ראשון או לשון אחרון, ואף במשנתנו יסברו חכמים אלו שִׁיחְלוּק.

הגמרא מביאה את דעת שמואל, שאף הוא סובר שחכמים חולקים על בן
ננס: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, זוֹ – מֵה שֶׁשֵּׁנִי בְּמִשְׁנֵתֵינוּ שְׁאוּמְרִים**
תפוס לשון אחרון, אלו הם רק דְּבָרֵי בֶּן נָנָס, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים שְׁנִידוֹן
זֶה הוּא סֶפֶק, הָאֵם תִּפּוֹס לְשׁוֹן רִאשׁוֹן אוֹ לְשׁוֹן אַחֲרוֹן, וְכִיּוֹן שֶׁהַמּוֹכֵר מוֹחֶק
בְּקִרְקַע יָדוֹ עַל הָעֲלִיוֹנָה, וְחִלְף אַחֲרֵי הַפְּחָת שֶׁפְּלִשְׁנוֹת – אַחֲרֵי הַלְשׁוֹן
שֶׁמִּפְחִיתָה אֶת כַּחוֹ שֶׁל הַלּוֹקָה, וּבִבְלִי אֹפֵן הַלּוֹקָה מִפְסִיד, שֶׁאֵם נוֹסֵף אֵפִילוֹ
מִשְׁהוּ, חַיִּיב לַהֲחֹזֵר לְמוֹכֵר, שְׁהָרִי פִירֵשׁ 'מִדָּה בַּחבֵּל', ואילו אם חסר לו
הַמוֹכֵר עַד רוּבַע לְסָאָה, אֵין הַמוֹכֵר חַיִּיב לְהוֹסִיף לוֹ, שְׁהָרִי אָמַר גַּם לְשׁוֹן 'הָן
חֶסֶד הֵן יִתֵּר', וְהַלּוֹקָה יִפְסִיד.

הגמרא מבררת האם שמואל עצמו פוסק הלכה כבן ננס או כחכמים. מקשה
הגמרא: יש לדייק מלשונו של שמואל, שאמר 'זו דברי בן ננס', שכוונתו
לומר שרק בן ננס סובר כן, וְאִילוֹ שְׁמוּאֵל עֲצֻמוֹ לֹא כְּבִרְיָא לִיה כֵּן, אֵלֹא
כחכמים החולקים על בן ננס, ולכן לא אמר כלשון רב, שִׁיחְלוּקִין עָלָיו
חֲבִירָיו, וְקָשָׁה, הָא רַב וְשְׁמוּאֵל דְּאָמְרִי תְרִוּיָהוּ – שאמרו שניהם, האומר
לחבירו בור חטים והיינו שלשים סאין, בְּמַחֲרִי שֶׁל שְׁלִשִׁים סְלַעִים אֲנִי
מוֹכֵר לָךְ, וְרַצְוֹן הַמוֹכֵר לְמוֹכֵר דּוּקָא כּוֹר שֶׁלֹּם וְלֹא פָחוֹת, הָרִי שֶׁכָּל הַכוֹר
נִחְשָׁב כְּמִקָּח אֶחָד, וְעַד שֶׁלֹּא יִמְשׁוֹךְ אֶת כּוֹלוֹ לֹא נִגְמַר הַמִּקָּח, וְלִכְּנֵן כָּל
אֶחָד מֵהֶם לְחֹזֵר בּוֹ מִהַמִּקָּח אֲפִילוֹ אַחֲרֵי שֶׁמִּשָּׁךְ הַלּוֹקָה עֲשִׂירִים וְתִשְׁעָה
סָאִין, וְעַכְשִׁיו הוּא אוֹחוֹ בְּמִשְׁכִּית הַסָּאָה הָאֲחֵרָה, אֲבָל אִם אָמַר לוֹ 'כּוֹר
בְּשְׁלִשִׁים, סָאָה פְּסָלַע אֲנִי מוֹכֵר לָךְ', אָף שֶׁמִּתְחִילָת דְּבָרָיו מִשְׁמַע שֶׁכָּל
הַכוֹר הוּא מִקָּח אֶחָד, מִכָּל מְקוֹם הוֹלְכִים אַחֲרֵי סִיּוֹם דְּבָרָיו, שְׁמוֹכֵר לוֹ 'סָאָה
בְּסָלַע', וְיֵשׁ כֵּאן שְׁלִשִׁים מִכִּירוֹת נִפְרָדוֹת, וְלִכְּנֵן רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן קָנָה – כָּל
סָאָה וְסָאָה שֶׁמִּשָּׁךְ הַלּוֹקָה, קָנָה, ואין אחד מהם יכול לחזור בו. וּמוֹכֵב
שֶׁשְׁמוּאֵל סוֹבֵר שֶׁתּוֹפְסִים אֶת הַלְשׁוֹן הָאַחֲרוֹן, וְהִינּוּ כְּדִבְרֵי בֶּן נָנָס
בְּמִשְׁנֵתֵינוּ, ואילו מלשונו 'זו דברי בן ננס' מִשְׁמַע שֶׁאֵינוֹ פּוֹסֵק כְּמוֹתוֹ.

מתרצת הגמרא: אֲלֵא מֵה שֶׁאֵמַר שְׁמוּאֵל לְשׁוֹן 'זו דברי בן ננס', כוונתו רק
לומר שחכמים חולקים עליו, וְאִילוֹ שְׁמוּאֵל עֲצֻמוֹ כְּבִרְיָא לִיה כֵּן. ננס.
הגמרא ממשיכה לדון בדעת שמואל. מקשה הגמרא: וְכֵי כְּבִרְיָא לִיה – וכי
אפשר לומר ששמואל סובר כבן ננס שתופסים את לשונו האחרון, וְהָאָמַר
שְׁמוּאֵל עַל הַמִּשְׁנָה (ב"מ קכ.) שְׁהוֹבָאָה לְעִיל לִגְבִי הַמְשַׁכֵּר בֵּית לַחֲבִירוֹ
'בְּשָׁנִים עֶשֶׂר זָהוּבִים לְשָׁנָה, וְדִינָר זָהָב לְחֹדֶשׁ, וְהַתְּעַבְרָה הַשָּׁנָה, שְׁדִין
יִחְלֹקוּ שְׁנֵאֵמַר בְּמִשְׁנָה, בְּכָא הַמְשַׁכֵּר וְתַבַּע אֶת הַשּׁוֹכֵר בְּאִמְצָע הַחֹדֶשׁ
הַשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵי עֶשְׂרִי, דְּכִיּוֹן שִׁישׁ סֶפֶק אִם תִּפּוֹס לְשׁוֹן רִאשׁוֹן אוֹ אַחֲרוֹן, אֲנִי
מִשְׁאִירִים כָּל אֶחָד בַּחזָקָתוֹ, וְלִגְבִי חֲצִי הַחֹדֶשׁ שֶׁכָּבַר עֲבוֹר הַמְשַׁכֵּר דּוֹרֵשׁ
מִהַשּׁוֹכֵר לְשַׁלֵּם לוֹ, אֲנִי אוֹמְרִים שִׁישְׁאֵר הַמִּמּוֹן בַּחזָקָה הַשּׁוֹכֵר, וּפְטוֹר,
וְאִילוֹ עַל חֲצִי הַחֹדֶשׁ הָבָא אֲנִי אוֹמְרִים שֶׁהַבֵּית יִשְׂרָאֵל בַּחזָקָה הַמְשַׁכֵּר, ואין
הַשּׁוֹכֵר יִכּוֹל לַגּוֹר בּוֹ לֵלֵא תִשְׁלֹם. אֲבָל אִם בָּא בְּתַחֲלַת הַחֹדֶשׁ, הַדִּין הוּא
שֶׁכּוֹל לְמִשְׁכִּיר, שְׁהוּא מוֹחֶק בְּקִרְקַע. ואם בא בְּסוֹף הַחֹדֶשׁ, כּוֹלֵל
לְשׁוֹכֵר, כְּלוּמָר, הַשּׁוֹכֵר פְּטוֹר מִסַּפֵּק מִלְּשַׁלֵּם אֶת תְּמוֹרַת אוֹתוֹ חוֹדֶשׁ.
וּמִדְּבָרֵי שְׁמוּאֵל שֶׁהוֹלְכִים אַחֲרֵי הַמוֹחֶק מוֹכֵב שְׁהוּא מִסַּתְּפֵק אִם תּוֹפְסִים
אֶת הַלְשׁוֹן הָרִאשׁוֹן אוֹ הַאֲחֵרוֹן, וְאִילוֹ לְעִיל אֲמַרְנוּ שֶׁשְׁמוּאֵל סוֹבֵר תִּפּוֹס
לְשׁוֹן אַחֲרוֹן, וְלִכְּנֵן הַמוֹכֵר 'כוֹר בְּשְׁלִשִׁים סָאָה בְּסָלַע', רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן קָנָה.

בבא בתרא. פרק שביעי - בית כור דף קה עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" קא רשב"ם

ובא מעשה לפני רבן שמעון בן גמליאל ורבי יוסי ואמר יחלוקו בו — משמע מהבא
דמספקא ליה לרבי יוסי אי תפוס לשון ראשון או אחרון, לשמואל דאוקי לה בבא
באמצע החדש. ובתמורה (כה, ב) וב"מורב" (בבא קמא עג, ב) אמר רבי יוסי: "תמורת עולה
תמורת שלמים" — דבריו קיימין, היינו תפוס שניהם. ובגויר בפרק שני (ט, א) ובבבא (קג,
ב) ובבבא (ל, א) ובפסחים (נג, ב) אית ליה לרבי

יוסי: בגמרא דבריו אדם נתפס ויש לומר: דכמלוות
לרבי יוסי כאלו הוציא שניהן יחד, ולחכי הוא
הבא ספקא — שהרי סותר זה את זה, ואי אפשר
לומר כאן שדעתו על שניהן. אבל בתמורה
וב"מורב" — להכי קאמר רבי יוסי תפוס לשון
שניהן, דאין סותר זה את זה. וההיא דנזיר
ומנחות ובבבא ופסחים, דמרש דבריו — קאמר
דבגמרא דבריו אדם נתפס.

אבל בא בתחלת החדש כולו למשכיר —
פירושו: משום דהוי שוכר המוציא
מחבירו עליו הראיה. ואפילו הכי, בסוף חדש —
כולו לשוכר. משמע, דאי תפס מוציא — לא
מפקינן מיניה. וכן משמע בפרק שני דכתובות (כ,
א), דהניא: שנים הוחתמן על השטר ומתו, ובאו
שנים מן השוק ואמרו: ידענו שכבד ידן הוא זה,
אבל אנוסים היו, קטנים, או פסולי עדות היו. אם
כתב ידן יוצא ממקום אחר — אין נאמנין. ופריך:
ומגבינן ביה? תרי ותרין נינהו ומסיק רב נחמן: אוקי
תרי לבהדי תרי, ואוקי ממונא בחזקת מריה.
והשאת לענין מאי קתני בברייתא דאין נאמנין,
כיון דמוקמינן ממונא אחזקתיה? ופירש הקונטרס
התם: לענין דאי תפס מלוה לא מפקינן מיניה.
ותימה: דאם כן המוציא מחבירו — היינו כל
דאלים גבר, ומאי פריך ב"חזקת הבתים" (בבא
בתרא לה, א) מהמחליף פרה בחמור כו', דאמר כל
דאלים גבר. ופירשנו דלאו מסומכוס קפריך, דלית הלכתא כוותיה, אלא מדסומכוס נשמע
לרבנן, דהיבא דליכא חזקה דמרא קמא — דמדרו רבנן לסומכוס דייחלוקו. ומאי קשיא? והא
במחליף פרה בחמור אמרו רבנן דהמוציא מחבירו עליו הראיה, ואי תפס מוציא — לא
מפקינן מיניה. כל שכן גבי זה אומר של אבותי, דאין שום אחד מהן מוחזק, דאמרין כל
דאלים גבר ויש לומר: דמסתברא ליה במחליף פרה בחמור דאיכא חזקה מרא קמא. ולא
אמרי רבנן יחלוקו, אלא המוציא מחבירו עליו הראיה, כיון דאית ליה חזקה. אבל היבא
דאין מוחזק זה יותר — היה לבית דין לומר להם שיחלוקו, ולא להניחם לתפוס, דאפילו
רבנן מודו הכא לסומכוס. אבל קשיא: בפרק קמא דבבא מצינא (ו, ב) מסיק גבי ספק בכור
דחלפו כון — מצינא אורו מידו. אלמא, היבא דאמרין המוציא מחבירו עליו הראיה: —
לא מהניא תפיסה ויש לומר: דבשמעתין היינו טעמא, דכי לא בא עד סוף החדש — דאמרין
דאודיי הוא דאודי ליה, לפיכך כולו לשוכר. אבל בא באמצע החדש — נראה דלא שייך
כל כך דאודי אודי על חצי החדש, ואי אודי — ואודי על הכל, ומשום הכי? יחלוקו. וההיא
דפרק שני דכתובות (כ, א) מצינן למימר משום דקא טעין טענת ברי מהניא ליה תפיסה.
אבל בספק בכור — לא בא הכהן אלא מכח ספק. אי נמי, להכי נפקא מינה דאין נאמנין,
דאי תפס המלוה קודם שגולד הספק — לא מפקינן מיניה. ובכתובות מפורש יותר.

אלא
בתרא לה, א) מהמחליף פרה בחמור כו' דאמר כל
דאלים גבר. ופירשנו דלאו מסומכוס קפריך, דלית הלכתא כוותיה, אלא מדסומכוס נשמע
לרבנן, דהיבא דליכא חזקה דמרא קמא — דמדרו רבנן לסומכוס דייחלוקו. ומאי קשיא? והא
במחליף פרה בחמור אמרו רבנן דהמוציא מחבירו עליו הראיה, ואי תפס מוציא — לא
מפקינן מיניה. כל שכן גבי זה אומר של אבותי, דאין שום אחד מהן מוחזק, דאמרין כל
דאלים גבר ויש לומר: דמסתברא ליה במחליף פרה בחמור דאיכא חזקה מרא קמא. ולא
אמרי רבנן יחלוקו, אלא המוציא מחבירו עליו הראיה, כיון דאית ליה חזקה. אבל היבא
דאין מוחזק זה יותר — היה לבית דין לומר להם שיחלוקו, ולא להניחם לתפוס, דאפילו
רבנן מודו הכא לסומכוס. אבל קשיא: בפרק קמא דבבא מצינא (ו, ב) מסיק גבי ספק בכור
דחלפו כון — מצינא אורו מידו. אלמא, היבא דאמרין המוציא מחבירו עליו הראיה: —
לא מהניא תפיסה ויש לומר: דבשמעתין היינו טעמא, דכי לא בא עד סוף החדש — דאמרין
דאודיי הוא דאודי ליה, לפיכך כולו לשוכר. אבל בא באמצע החדש — נראה דלא שייך
כל כך דאודי אודי על חצי החדש, ואי אודי — ואודי על הכל, ומשום הכי? יחלוקו. וההיא
דפרק שני דכתובות (כ, א) מצינן למימר משום דקא טעין טענת ברי מהניא ליה תפיסה.
אבל בספק בכור — לא בא הכהן אלא מכח ספק. אי נמי, להכי נפקא מינה דאין נאמנין,
דאי תפס המלוה קודם שגולד הספק — לא מפקינן מיניה. ובכתובות מפורש יותר.

אלא
בתרא לה, א) מהמחליף פרה בחמור כו' דאמר כל
דאלים גבר. ופירשנו דלאו מסומכוס קפריך, דלית הלכתא כוותיה, אלא מדסומכוס נשמע
לרבנן, דהיבא דליכא חזקה דמרא קמא — דמדרו רבנן לסומכוס דייחלוקו. ומאי קשיא? והא
במחליף פרה בחמור אמרו רבנן דהמוציא מחבירו עליו הראיה, ואי תפס מוציא — לא
מפקינן מיניה. כל שכן גבי זה אומר של אבותי, דאין שום אחד מהן מוחזק, דאמרין כל
דאלים גבר ויש לומר: דמסתברא ליה במחליף פרה בחמור דאיכא חזקה מרא קמא. ולא
אמרי רבנן יחלוקו, אלא המוציא מחבירו עליו הראיה, כיון דאית ליה חזקה. אבל היבא
דאין מוחזק זה יותר — היה לבית דין לומר להם שיחלוקו, ולא להניחם לתפוס, דאפילו
רבנן מודו הכא לסומכוס. אבל קשיא: בפרק קמא דבבא מצינא (ו, ב) מסיק גבי ספק בכור
דחלפו כון — מצינא אורו מידו. אלמא, היבא דאמרין המוציא מחבירו עליו הראיה: —
לא מהניא תפיסה ויש לומר: דבשמעתין היינו טעמא, דכי לא בא עד סוף החדש — דאמרין
דאודיי הוא דאודי ליה, לפיכך כולו לשוכר. אבל בא באמצע החדש — נראה דלא שייך
כל כך דאודי אודי על חצי החדש, ואי אודי — ואודי על הכל, ומשום הכי? יחלוקו. וההיא
דפרק שני דכתובות (כ, א) מצינן למימר משום דקא טעין טענת ברי מהניא ליה תפיסה.
אבל בספק בכור — לא בא הכהן אלא מכח ספק. אי נמי, להכי נפקא מינה דאין נאמנין,
דאי תפס המלוה קודם שגולד הספק — לא מפקינן מיניה. ובכתובות מפורש יותר.

אלא

ביטל מדה בחבל הן חסר הן יתר — ואם פיתח כל שהוא — ינבה, ואם הותיר כל
שהוא — יחזיר. דברי בן ננס — ופליגי רבנן עליה בגמרא. **גמרא** חולקין עליו
תביריו — דלדידהו היו ממון המוטל בספק, וחולקים. דמספקא להו אי אמרינן תפוס
לשון ראשון או לשון אחרון, כדמפרש לקמיה ממתניתין דמרזח. ומיהו, רב סבירא

ליה כבן ננס, כדלקמן בשמעתין, אמרי בי
רב: איסורא מאה מעי מאה מעי כו'. **תניא**
— בבבא מצינא בפרק "השואל". **ששבר**
מרזח מחבירו בשנים עשר כו' — דאמר
ליה הכי: "מרזח זה אני משכיר לך בשנים
עשר זהובים לשנה דינר זהב לחדש", ואותה
שנה שנת עיבור היתה. ואי תפסין לשון
ראשון — נתעברה לשוכר, ולא יתן אלא
שנים עשר זהובים לשלשה עשר חדשים,
כדתנן התם: המשכיר בית לחבירו לשנה,
נתעברה השנה — נתעברה לשוכר. ואי
תפסין לשון אחרון — נתעברה למשכיר,
וחייב ליתן לו שלשה עשר זהובים, כדתנן
נמי התם: השכירו לחדשים, נתעברה השנה
— נתעברה למשכיר. והכא בלשון ראשון
השכיר לו בית לשנה, ובלשון אחרון השכיר
לו לחדשים, והרי שתי הלשונות סותרין זה
את זה. יחלוקו — יתן לו שכר חצי החדש,
דממונן המוטל בספק חולקין, דמספקא להו אי
תפוס לשון ראשון או לשון אחרון. אי מהתם
הוא אשון? דאין חולקין עליו חבירו על
בן ננס, דהתם נמי מודי בן ננס דייחלוקו, משום
דאיכא למימר מיהדר קא הדר ביה מלשון
ראשון ותפוס לשון אחרון, ונתעברה
למשכיר. ואיכא למימר דלא הדר ביה מלשון

הראשון, ונתעברה לשוכר, אלא פרושי קמפרש דאינו משכיר לו לשנה שלמה ויקבל
שכירותו בסוף השנה, כיון שכירות שניה משתלמת אלא לבסוף, אלא מדינר זהב
לחדש הוא משכירה, כדי שיתול הדינר בכל חדש. וגם אם ירצה לחזור בו
מלהשכירה לסוף חדש או לסוף שני חדשים — יוכל להוציא מביטו, ואינו חייב
להעמיד לו בית אחר. הלכך, כיון דאיכא למימר תפוס לשון אחרון דשמא חזר בו,
ואיכא למימר תפוס לשון ראשון דלמא ליכא הבא לשון אחרון כלל, אלא פירוש
בעלמא לראשון — הלכך יחלוקו. **אבל הבא** — במתניתין. דודאי הדר ביה — שלשון
אחרון מכחיש את הראשון, אימא לא פליגי רבנן עליה, אלא תפוס לשון אחרון. קא
משמע לן — רב, אחרון עליו. דהתם לא הוי טעמיהו אלא משום דמספקא להו
אי תפסין לשון אחרון או לשון ראשון, דכיון דבתוך כדי דיבור אמר שתי הלשונות
— אין ידוע על איזה נתכוין יותר. ולא משום דאיכא למימר דפרושי קמפרש, דהא
ודאי מכחיש לשון אחרון את הראשון. הלך **אחר פחות** שבלשונות — אחר אותו
הלשון שמפחית כחו של לוקח. דמספקא ליה אי תפוס לשון ראשון או אחרון, ויד
המוכר שהוא מוחזק בקרקע שלו על העליזנה. הלכך, היבא דאמר ליה "מדה
בחבל" ו"הן חסר הן יתר" — חזינן, אם הותיר כל שהוא — להכי אמר "מדה
בחבל", ויחזיר. ואם פיתח כל שהוא — להכי אמר ליה "הן חסר הן יתר", שהיה
ירא שמא לא יזיח כאן בית כור שלם, והגיעו. ומתמה **גמרא**: זו ולא סבירא ליה

— מדקאמר שמואל "זו דברי בן ננס", ולא קאמר "חולקין עליו חביריו על בן ננס", כי היכי דאמר רב לעיל, אלמא לא סבירא ליה כבן ננס, דלא אולטין אחר לשון
אחרון, אלא מספקא לן כרבנן. **יכול לחזור בו** אפילו כסאה אחרינה — ואף על פי שמשך עשרים ותשע — אינה משיכה. דכוליה חד מקח הוא, ועד דמשיך לכוליה
— לא קני מידי, כדאמרין בפרק "הזהב" (בבא מצינא מז, א) דהיבא דמכר ליה חמור בפרה וטלה, ומשך את הפרה ולא משך עדיין את הטלה — שניהן יכולין לחזור,
משום דלא הוה משיכה מעלייתא. **ראשון ראשון קנה** — דכיון דאמר ליה "סאה בסלע" — כל סאה וסאה הוה ליה חד מקח, ומשיכת כל אחת קנתאה. אלמא סבירא
ליה לשמואל תפוס לשון אחרון, כבן ננס. **אלא זו וסבירא** ליה — דאף על גב דקאמר "זו דברי בן ננס" — לאו משום דלא סבירא ליה הכי, אלא לאשמועינן דפליגי
רבנן עליה אתא. **ומי סבירא** ליה — דתפסין לשון אחרון. **והאמר שמואל** — עלא דההיא משנה דמרזח, דקתני: יחלוקו את חדש העיבור, בבא לבית דין באמצע
החדש, ואמר לו: "צא מביתי, או תן לי שכר החדש הזה", עסקינן. וכי מספקא לן איזה לשון נתפס אמרינן: העמד ממונן על חזקתו, ומה שדר בה כבר — לא מפקינן
מיניה. דלמא לשון אחרון וצריך להיות: ראשון אית לן למתפס, ומה שלא עבר מן החדש — או יצא או יתן שכר, דאמרין: העמד קרקע בחזקת בעליה. אלמא, לשמואל
נמי מספקא ליה כרבנן, וחולך אחר המוחזק. **כולו למשכיר** — העמד קרקע בחזקת בעלים. **בסוף החדש** כולו לשוכר — העמד מנות על חזקתו. ומדמוק ליה שמואל
בבא באמצע חדש — אלמא סבירא ליה הכי. דאי לאו דסבירא ליה הכי — מאי דוחקיה לאוקמה הכי? לוקמה בין בבא בתחלת חדש בין בבא בסוף חדש, כרב וכרב
נחמן דפליגי עליה דההיא משנה בפרק "השואל". אלא מדדחיק לאוקמי הכי — היינו משום דסבירא ליה הכי, ופליג אדרב ואדרב נחמן דפליגי עליה, ואתא איהו
לתרוע, למימר הכי הלכתא.

אלא

לא

אֵלָא: לְעוֹלָם "זו" וְלֹא סְבִירָא לִיה, וְהָתָם מַעֲמָא מֵאִי?
מִשּׁוּם דְּתַפִּיס, הָבָא גַּמִּי הָא תַּפִּיס. אָמַר רַב הוּנָא,
אָמְרִי בִּי רַב: "אִיסְתְּרָא מָאָה מַעֲ" - מָאָה מַעֲ, "מָאָה
מַעֲ אִיסְתְּרָא" - אִיסְתְּרָא. מֵאִי קָא מִשְׁמַע לָךְ, תַּפּוּס
לְשׁוֹן אַחֲרוֹן? הָא אָמְרָה רַב חָדָא זִמְנָא, דְּאָמַר רַב:
אִי הָוִי הָתָם, הָוִי יְחִיבָנָא בּוֹלִיָּה לְמַשְׁפּוּר - אִי אִיתְמַר
הָא וְלֹא אִיתְמַר הָא - הָוִי אָמֵינָא מִיְהָרָא קָא הָרַר בֵּיה,
אֲכַל הָבָא, מַהוּ דְּתִימָא פִּרְוִשִׁי קָא מִפְּרִשׁ, קָא מִשְׁמַע לָךְ.

משנה

כִּירִי. דַּעַמְא לֹא מִשּׁוּם תַּפּוֹס לִשְׁוֹן אַחֲרוֹן הוּא, אֲלֵא סַפְקִי מִסְפָּק לִיָּה כְּשִׁמוּאֵל
מִרְיָן בִּפְרָק "הַמִּקְבֵּל": וְהָא קִימָא לֵן כִּרְב נַחְמֵן, דְּאִמְרוּ: קִרְקַע בְּחֻקַּת בְּעִילִיָּה עֹמֶדֶת.
סִס תַּלְפּוֹס לִשְׁוֹן אַחֲרוֹן, אֲלֵא סַפְקִיא הִיא כְּשִׁמוּאֵל וְכִרְב נַחְמֵן, וְקִרְקַע בְּחֻקַּת בְּעִילִיָּה
סֵאָה בְּסַלְע' נִמִּי, כִּיָּן מִמְטַטְלִי נִינְדֹּה — מוֹדִי רַב נַחְמֵן דְּרֵאשׁוֹן דְּרֵאשׁוֹן קְנֹה, דְּמֵאִי
נִגּוּלָּה, אֲבָל בְּמִטַּטְלִין — הֵלֶךְ אַחֵר הַמּוֹחֵץ מִשְׁנֵיהֶם. בִּפְרָק קָמָא דְּסִנְהֶדְרִין (ו'),
כֵּל הִדִּיק אִדְמִינִין "אִמְרֵי רַב" מִשְׁמַע תַּלְמִידֵי דִּרְב — הִינֵי רַב סִנְהֶדְרָא, שְׁחִידָה
רַב דְּחָא וְיִמְנָא. **אִיסְתֵּרָא מֵאָה מַעֵי מַעֵי אִיסְתֵּרָא** — הִינֵי רַב סִנְהֶדְרָא — אִמְנֵר לַחֲבִירוֹ
מֵאָה מַעֵי אִיסְתֵּרָא — חֵיבִי לֹא אִיסְתֵּרָא. **תַּפּוֹס לִשְׁוֹן אַחֲרוֹן** — כִּבֵּן נִנְס. אִיסְתֵּרָא
לַחֲבִירוֹ (בְּבֵא קָמָא ז', ב.). וְחֻצִי דִּינֵר תַּשְׁעִים וְשֵׁש פְּרוּטוֹת, שְׁהִפְרוּתָה אֶחָד מִשְׁמוּנָה
שְׁנַיִם עֶשֶׂר אִיסְרִין לַחֲצִי דִּינָר, וְתֵן לִכֵּל אִיסֵר שְׁמוּנָה פְּרוּטוֹת — הִיא תַּשְׁעִים וְשֵׁש.
הִינֵי פְּרוּטוֹת שֶׁל נִחְשֹׁת, וְחֻכִּי מוֹכֵחַ בִּפְרָק "הַזֹּהָב" (בְּבֵא מִצְעִיָּה מוה, א) דְּאִמְרִינֵן
הִיא תַּשְׁעִים שְׁמֵאִי לְגַבִּי פְּרִטִי מַחֲלִינֵן כִּי, אֲבָל שֶׁל כֶּסֶף, שֶׁיֵּשׁ שְׁשֶׁה בִּדְנָר —
וְעַיִן זִיבִי רַבִּי, וְאִמְרוּ חִילְקוֹ, הִיא **וְהִינָּה בְּכֹלִי לַמְשִׁכִּיר** — מִשּׁוּם תַּלְפּוֹס לִשְׁוֹן
לַמְשִׁכִּיר, אֲלֵא מִשּׁוּם דְּחֵאָה לְמִימֵר פְּרוּשִׁי קִמְפְּרֵשׁ וְלֹא מִיחֲדֵר הוּרִי בִּלְל, כִּלְל,
הָא דְּאִמְרֵי לֶךְ שְׁנַיִם עֶשֶׂר דִּינֵר לִשְׁנֵה — לֹא בִּשְׁנֵה מַעֻבֶּרֶת קָא אִמְנֵא, אֲלֵא בִּשְׁנֵה
הַלְשׁוֹנוֹת זֶה אֶת זֶה — יֵשׁ לָנוּ לּוֹמֵר דְּמַפְרֵשׁ הוּא וְאִינוּ חוֹזֵר מִדִּיבּוּרוֹ, וְהִלְכֵךְ וְהָא
אֵל תַּשְׁעִים וְשֵׁש פְּרוּטוֹת, וְסוֹתְרִין הַלְשׁוֹנוֹת זֶה אֶת זֶה — וְהָא דְּקִאֲמֵר "אִיסְתֵּרָא
דְּבִרַּב בְּקוֹצֵר לִשְׁוֹן, לְקֵרוֹת לַתַּשְׁעִים וְשֵׁש פְּרוּטוֹת אִיסְתֵּרָא — הֵתֵם קָאֵמֵר רַב הֵלֶךְ
לִיָּה, וְדֹךְ "דִּי אִיסְתֵּרָא מֵאָה מַעֵי" — לְבִסְחוֹ אִיתֵמַר, כֵּן נִרְאָה בִּיעֵנִי, וּבִבְבֵּא מִצְעִיָּה
דִּין אֶת מִתְּחֵה הוּא אִמְנֵא מַפְרֵשׁ" — קִמְפְּרֵשׁ, דְּבֵאֵר "דִּי אִיסְתֵּרָא מֵאָה מַעֵי" פְּרוּשִׁי
דִּין חֲסֵר וְתֵן יִתֵּר מִדֵּה כִּחְבֵּל", וְרִבִּינוּ וְקִינֵי זִכֵּר דִּיזִיק לְבִרְכָּה בְּבֵא מִצְעִיָּה (קכ),
סִס לִשְׁוֹן אַחֲרוֹן, אֲלֵא דְּהָא בְּכֹלִיָּה חֵד לִשְׁוֹן הוּא, אֲלֵא פְּרוּשִׁי קִמְפְּרֵשׁ: סַלְע גְּדוֹל
הָא פְּרוּטוֹת רַעוּת, שְׁאֵין שְׁוֹת אֲלֵא סַלְע, וְלֹא נִהְרָא לִי כִלְל, דְּהָא רַב לֹאֹ דּוֹקָא
שֶׁכִּי קָאֵמֵר אַחֲרֵי כֵן "מֵאָה פְּרוּטוֹת". וְעוֹד: אֲרִיבֵה, מִתְּנִיתִין אִיבֵא לְמִימֵר פְּרוּשִׁי
וְפּוֹס לִשְׁוֹן אַחֲרוֹן, בְּעִינֵן לְפִרְשׁוּיָּהּ אֶת דְּרַב שְׁמוּאֵל דְּאִמְרֵי תְּרִיידוֹ "כּוֹר בְּלִשְׁלִים
לוֹמֵר" — סֵאָה בְּסַלְע וְשֵׁש בְּלִשְׁלִים" — אֵל קְנֵה עַד שֶׁיִּשְׁמֹךְ סֵאָה אַחֲרוּנָה. וְלִשְׁמוּאֵל
תַּפּוֹס — בְּרִיבְרִייוֹ אִמְרִינֵן רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן קְנֹה.

בבא בתרא דף קה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קג

24 לפסוק כבן ננס שאומרים תפוס לשון אחרון, והא אמתה רב הדין זמנא
25 – והרי רב כבר אמר דין זה פעם אחת, דאמר רב לגבי המשנה בבבא מציעא
26 (קב), שהשכיר אדם בית לחבירו 'בשנים עשר זהובים לשנה, ודינר זהב
27 לחודש', ונתעברה השנה, ואמרו רבן שמעון בן גמליאל ורבי יוסי שיחלוקו
28 המשכיר והשוכר את חודש העיבור, ורב אמר 'אי הוואי תתם – אם הייתי
29 שם כשבא מעשה לפניכם, הוה יהיבנא פוליה למשכיר – הייתי נותן את
30 שכר כל החודש למשכיר, כיון שהלשון האחרון היה 'דינר זהב לחודש',
31 ומלשון זה משמע שצריך לשלם דינר זהב על כל חודש וחודש, ובכלל זה
32 על חודש העיבור, והיינו כיון שתופסים את הלשון האחרון. ומדוע הוצרך
33 רב לומר דין זה שנית, לגבי 'איסתרא, מאה מעי'.
34 מתרצת הגמרא: (אי איתמר הא ולא איתמר הא הוה אמינא מיתדר קא
35 הדר ביה אכל הדין) רב היה צריך ללמדנו באופן של מאה מעי איסתרא
36 שתפוס לשון אחרון, אף שכבר השמיענו כן לגבי שוכר בית מחבירו לשנה,
37 כיון דהוה דתניא – הייתי יכול לומר, שהטעם שנותן כולו למשכיר הוא
38 כיון שפרושי קא מפרש – בדבריו האחרונים שאמר 'דינר לחודש' לא
39 התכוין לחזור בו ממה שאמר 'שנים עשר זהובים לשנה', אלא לפרש
40 שכוונתו לשנים עשר זהובים רק בשנה פשוטה, כפי חשבון של דינר בכל
41 חודש, ועדיף לפרש כן את דבריו מאשר לומר שחזר בו, אבל ב'איסתרא
42 מאה מעי' שבדאי חזר בו, וכאילו אמר 'תשעים ושש פרוטות, מאה
43 פרוטות', יסבור רב שאין הולכים אחר לשון אחרון, אלא הלכה כחכמים
44 שהולכים אחר המוחזק, קא משמע לן – לכן השמיענו רב אף לגבי 'מאה
45 מעי איסתרא' שהוא סובר תפוס לשון אחרון.

1 הגמרא חוזרת בה מחמת קושיא זו, ואומרת שלדעת שמואל יש ספק אם
2 תפוס לשון ראשון או אחרון. מתרצת הגמרא: אלא לעולם מה שאמר
3 שמואל 'זו דברי בן ננס', כוונתו לומר שזו דעת יחיד, ולכך שמואל עצמו לא
4 סבירא ליה כבן ננס אלא כחכמים, שיש ספק אם אומרים תפוס לשון ראשון
5 או אחרון, ולכן במשנתנו הוא סובר כחכמים, שהולכים אחר המוחזק ואחר
6 הפחות שבלשונות, ואילו באופן של 'כור בשלשים סאה בסלע' שאמר
7 שמואל ראשון ראשון קנה, אין טעמו של שמואל משום 'תפוס לשון אחרון'
8 כפי שרצינו לפרש, וטעמו הוא, שכמו תתם – שם, במשנה של מרחץ שהדין
9 יחלוקו, והעמיד שמואל בבא המשכיר באמצע החודש, מעמא מאי – מה
10 הטעם שיחלוקו, משום דתתם – שכל אחד תפוס במחצית משכר החודש,
11 הדין נמי – גם כאן, לגבי 'כור בשלשים סאה בסלע' שראשון ראשון קנה,
12 הטעם הוא משום דהא תתם – חלוקה כבר תפוס במה שכבר משך, ואין
13 מוציאים מידו, ולא משום תפוס לשון אחרון. ולכן גם אם יהפוך את לשונו
14 ויאמר 'סאה בסלע כור בשלשים' יהיה הדין שראשון ראשון קנה.
15 הגמרא מבררת מה דעת רב להלכה בתפוס לשון אחרון: אמר רב הונא,
16 אמרי בי רב – אמרו בבית מדרשו של רב, אדם ששואל את חבירו בכמה
17 תמכור לי חפץ זה, ואמר לו באיסתרא – סלע מדינה, ששוי תשעים ושש
18 פרוטות, ובתוך כדי דיבור הוסיף ואמר מאה מעי, שרוצה עבור החפץ
19 מאה פרוטות, ונמצא שאמר שני לשונות הסותרים זה את זה, צריך לשלם
20 מאה מעי, כיון שתופסים את הלשון האחרון. והוא הדין באופן הפוך,
21 שאמר לו 'מאה מעי, איסתרא', שדינו לשלם רק איסתרא, שהיא תשעים
22 ושש פרוטות, כלשון האחרון שאמר.
23 שואלת הגמרא: מאי קא משמע לן – מה בא רב ללמדנו בדין זה, ודאי בא

אגרות קודש

ב"ה, טו"ב כסלו, תשט"ו

ברוקלין.

הרה"ח ווי"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מוה"ר

ניסן שי

שלום וברכה!

מכתבי מענה על שני מכתביי הקודם בטח כבר נתקבל. וזה עתה נתקבלו מכתביי מו' וי"ב כסלו, וצודק בהנחתו שלא תמיד כדאי לכופ את התלמידים לקבל את החלטת ההנהלה. אבל לאידך גיסא צריך להשמר שלא יפרשו את הדבר כחלישות או כהנחה מפני הלחץ מצדם, ובמילא יש לשער מראש איזה ענינים יכולים לקבל ובאיזה אופן.

וע"ד מרז"ל אין גוזרים גזירה על הצבור אא"כ יכולים לעמוד בה ובפרט בענינים הנמשכים משך זמן, אשר ע"ז אמרז"ל אלמלא נגדוהו לחנני מישאל ועזרי' וכו'. ולפעמים יש מקום לבאר, בענינים מסוימים, שבאמת צריך הי' להיות בענין פלוני באופן אחר לגמרי, אלא מפני שעדיין לא הגיעו לזה ועדיין אינם שייכים לענינים נעלים כמו אלה והנהגה כזו, במילא אין עוד הסדר בפרט זה שלם.

מוסג"פ הקונטרס ליי"ט כסלו, ובטח מתכווננים כדבעי לחגיגת יום הבהיר י"ט כסלו הבע"ל. וכן ינצלו את ימי החנוכה בכיוון זה, וכמבואר בדרושי חנוכה שהתנגדות היתה, וכן הנס בשמן זית זך כתית למאור, שבדורנו זה נתגלה ונתבאר בתורת החסידות.

בברכת הצלחה בכל הנ"ל ולבשו"ט בקרוב ממש - למרות המברק - מבראות בנו שלום דובער שי' שחזור לאיתנו.

משנה

1 שנינו במשנה לעיל (אק) שהמוכר לחבירו 'בית כור עפר, מדה בחבל', אפילו
2 אם פיתח או הוסיף כל שהוא עליו להחזיר, ואם אמר לו 'זן חסר הן יתר',
3 שיעור החזרת המקח הוא בטעות של רובע קב לסאה, במשנתנו יבואר
4 הדין באופן שהראהו את סימני וגבולות השדה.
5 האומר לחבירו 'בית כור עפר אני מוכר לך, פְּסִימְנִי וּבְמִצְרִי' – בתוך
6 הסימנים והגבולות הללו שאתה רואה, אם הותיר או חיסר לו בשדה פְּחֻת
7 מְשִׁתוֹת – פחות משישית מבית כור, הִנֵּיעוּ – קיבל הלוקח את הקרקע כמות
8 שהיא, ואינו יכול לתובעו שיוסיף לו קרקע. אבל אם חיסר יותר משישית,
9 כגון רבע בית כור או חמישית, עַד מְשִׁתוֹת, יִנָּכֶה – יחסיר הלוקח מהמעות
10 שעליו לשלם למוכר, כפי הערך שחיסר, ואם הוסיף לו המוכר קרקע יותר
11 משישית, יחזיר הלוקח את מה שהוסיף בקרקע. ואף שכשמוכר לו 'בית כור
12 עפר הן חסר הן יתר' שיעור הטעות הוא ברובע קב לסאה, שהוא שיעור קטן
13 ביותר של אחד מתוך עשרים וארבעה, מכל מקום כאן שיעור הטעות הוא
14 גדול יותר, עד שישית, כיון שכשאמר לו 'בסימני ובמצרי' היינו כפי שהוא
15 רואהו בעיניו, והרי זה כאומר בפירוש שהוא מוכר לו שדה זו כמות שהיא,
16 בין קטנה ובין גדולה, אמנם בהפרש של שישית צריך להחזיר, כיון שמכל
17 מקום אמר לשון 'בית כור', ויש צורך שיחיה השיעור קרוב לבית כור.

גמרא

18 הגמרא דנה באופן שהותיר או חיסר שישית מדויקת: אִתְּמַר, רַב הוּנָא
19 אָמַר, אם חיסר או הותיר בדיוק מְשִׁתוֹת, דִּינוּ בְּפָחוֹת מְשִׁתוֹת, והגיעו. וְרַב
20 יְהוּדָה אָמַר, דִּין מְשִׁתוֹת בְּיוֹתֵר מְשִׁתוֹת, שאם חיסר המוכר צריך להשלים,
21 ואם הוסיף צריך להחזיר.
22 הגמרא מבארת איך כל אמורא ביאר את המשנה לפי שיטתו: רַב הוּנָא
23 אָמַר, מְשִׁתוֹת בְּפָחוֹת מְשִׁתוֹת, ואף שבמשנה נאמר 'פחות משתות הגיעו',
24 אין לדידי מכלל שמשנתנו עצמה ינכה, אלא הָכִי קָאָמַר התנא, אם חיסר
25 פְּחֻת מְשִׁתוֹת, וְגַם מְשִׁתוֹת בְּכָלֵל זֶה, הִנֵּיעוּ ללוקח כמות שהוא, ורק אם
26 חיסר יוֹתֵר מְשִׁתוֹת, יִנָּכֶה. והיינו כיון שמשמעות הלשון 'עד שתות ינכה',
27 היינו לא 'עד' בכלל, ורק אם חיסר יותר משתות, ינכה. וְרַב יְהוּדָה אָמַר,
28 מְשִׁתוֹת בְּיוֹתֵר מְשִׁתוֹת, והָכִי קָאָמַר התנא, רק אם חיסר פְּחֻת מְשִׁתוֹת
29 הדין שהִנֵּיעוּ, אבל אם חיסר יותר מכך, כגון רבע או חמישית עַד מְשִׁתוֹת,
30 וְגַם מְשִׁתוֹת בְּכָלֵל זֶה, יִנָּכֶה, כיון שמשמעות הלשון 'עד שתות ינכה', היינו

'עד' בכלל.

31 הגמרא מקשה על רב הונא מברייא: מִיִּתְיָבִי, שנינו בתוספתא (פ"ו ה"ח),
32 המוכר לחבירו בית כור פְּסִימְנִי וּבְמִצְרִי, כאופן המבואר במשנה, אם
33 פְּחֻת מְשִׁתוֹת או הוֹתֵיר מְשִׁתוֹת, הָרִי דִינוּ הוּא כְּמוֹ בְּשֵׁם הִדְיָיִין – דיינים
34 שמכרו את נכסי היתומים לצורך מזונות האשה והבנות, וטעו בשומת
35 הנכסים, שהדין הוא שהִנֵּיעוּ, ואין המכירה מתבטלת, וְהָא שֵׁם הִדְיָיִין,
36 דְּדַעַת חכמים בכתובות (טז:) שדין מְשִׁתוֹת בְּיוֹתֵר מְשִׁתוֹת הוּא, ושומתם
37 בטילה, והבינה הגמרא שהתוספתא סוברת כחכמים, וכיון שדימתה את דין
38 המוכר בסימני ובמצרי לשומת הדיינים, נמצא שאף לגבי המוכר בסימני
39 ובמצרי הדין הוא ששתות כיותר משתות, שינכה, ושלא כדברי רב הונא
40 שאמר שבשתות בדיוק הדין הוא שהגיעו.
41 מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רַב הוּנָא, וְלִמְעֻמֵּיךְ – וכי לשיטת רב יהודה לא
42 קשה מברייא זו, והרי 'הִנֵּיעוּ' קָא בְּרִייתָא, ואילו בשום הדיינים
43 סוברים חכמים שבשתות בדיוק שומתם בטילה, ולא הגיעו, ואם כן על
44 כרוך ברייתא זו אינה כשיטת חכמים, אלא כרבן שמעון בן גמליאל (שם),
45 שאף בטעות של שתות המכר קיים, ואם כן אדרבה, מוכח מהברייא
46 כדברי רב הונא, שהמוכר בסימני ובמצרי ופיתח או הותיר שתות בדיוק,
47 דינו כפחות משתות, והגיעו, וקשה מהברייא על רב יהודה, האומר שדין
48 שתות כיותר משתות, ויחזיר.
49

50 הגמרא מיישבת את הברייא לדעת רב יהודה: (אלא) לעולם דין שתות
51 בדיוק הוא ביותר משתות, ומה שהשוותה הברייא את דינו לשום
52 היתומים, אין זה לכל דיניו, אלא בדבר אחד דינו כְּשֵׁם הִדְיָיִין, וּבְדִבְרֵי
53 אֶחָד לֹא יִהְיֶה דִינוֹ כְּשֵׁם הִדְיָיִין, כְּשֵׁם הִדְיָיִין הוּא לְגַבִּי הָדִין כְּשִׁטְעוֹ
54 בְּמִשְׁתוֹת, שבשניהם אין זו מחילה, וְלֹא כְּשֵׁם הִדְיָיִין לְגַבִּי דְּבֵר אַחֵר, דְּאִילוּ
55 הָתָם – בשום הדיינים כשהתבררה הטעות פְּטִיל הַמִּקְחָ לְגַמְרִי, וְאִילוּ הָתָם
56 – בטעות של מוכר ולוקח, הדין ש'הִנֵּיעוּ' – אין המכר בטל, אלא רק מחזיר
57 את האונאה, וכפי שנאמר במשנה 'עד שתות ינכה'. והתוספתא באה לחדש
58 שהגם שהם דומים בכך שבשניהם אין מחילה בשתות, מכל מקום יש
59 ביניהם חילוק בדין, כיון שבית דין שטעו צריכים להחזיר את הטעות, אבל
60 כאן ששניהם רוצים את המכירה, אין עליהם אלא להחזיר את האונאה
61 אבל המכר קיים.
62 הגמרא מביאה מעשה, שנלמד ממנו שיש אופנים שאף ביותר משתות
63 הגיעו: רַב פִּפְא וְכֵן אֶרְעָא מִהֵוּא נִכְרָא – קנה קרקע מאדם אחד,

אגרות קודש

ב"ה, י"ז כסלו, תשט"ו

ברוקלין.

מחות' הו"ח אי"א נ"נ כ' מוה"ר שניאור זלמן שי

שלום וברכה!

נעם לי לראות רשימותיו אשר שלח ע"ש המרכז לעניני חינוך, ובודאי ימשיך בהן.

ובטח ידוע לו עד כמה התענין כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נב"מ זי"ע בקבוץ זכרונות כמו אלו.
וכיון - כמו שראינו עד עתה - הנה סו"ס הולכות ונדפסות רשימות השונות, הנה יש לקוות שגם מזה תהי'
תועלת הרבים באופן המתאים. ודבר בעתו מה טוב.

ובקשר עם יום הבחיר י"ט כסלו הבע"ל הנה מוסיף הקונטרס ליי"ט כסלו וחוברת, שבטח יזכה
בתוכם את הרבים.

בברכת חג הגאולה.

משנה בסימניו ובמצריו — האומר לחבירו: "בית כור עפר אני מוכר לך, בתוך הסימנין והמצרים הללו שאתה רואה, הכל קח לך". פחות משתות הגיעו — דהיינו טפי מרובע לסאה כפלי כפלים, דשדות דיינו קב לסאה. והיינו טעמא דלא דמי ל"דן חסר קו יתר", דהתם הוי שיעוריה ברובע לסאה, אבל הכא בעי טפי, דהא כיון דאמר

"בית כור עפר אני מוכר לך" כ"הן חסר דן

יתר דמי, כדאוקימנן לעיל, והשתא דאמר

"בית כור בסימניו ובמצריו אני מוכר לך" —

מטפינן שיעורא, ואמרין: אפילו פחות

משתות הגיעו. דכיון דהראה לו המצרים —

כמאן דובין שדה זו סתמא דמי כמות

שדוא, בין קטן בין גדול, אלא דאהני מאי

דאמר "בית כור" שדא קרוב לבית כור,

שאינו חסר יותר משתות, וכן דלא ליהוי

מותר יתר על שתות. הכי גרסינן בסדר

המשנה: פחות משתות הגיעו עד שתות ינכה.

ובגמרא פליגי אמוראי בשתות עצמה, אי הוי

כפחות משתות והגיעו, והכי קאמר: פחות

הבית כור שתות, וכל שכן פחות משתות —

הגיעו, אבל יותר משתות ולמטה, עד שתות

ולא שתות בכלל — ינכה. או דלמא שתות

כיתר משתות, והכי קאמר: פחות משתות

הגיעו, כלומר אם יש אונאה ביניהן פחות

משתות, כגון שהותיר או חסר פחות משתות

— הגיעו, אבל יותר משתות עד שתות, ושתות בכלל — ינכה. וכן מן הדמים.

ואם הותיר, יחזיר לו קרקע. והאי שתות לאו משום דין אונאה, דאין אונאה אלא

למטלטלי, אבל במקרקעי אין אונאה, שאם מכר לו שדה פרוטה במנה, או שדה מנה

בפרוטה — הגיעו. אלא שיעורא דרבנן היא, דהכי מחיל איניש היכא דאמר "בסימניו

ובמצריו", טפי לא מחיל.

גמרא שתות — הגיעו, כפחות משתות, דהכא דאמר ליה "בסימניו ובמצריו". והכי

קאמר: פחות משתות ושתות — הגיעו. דהאי דקתני: פחות משתות הגיעו — דיינו

פחות מן הבית כור שתות, וכל שכן פחות משתות, הגיעו. וממתניתין דקתני: עד

שתות ינכה, משמע ליה לרב הונא עד ולא עד בכלל, ולרב יהודה עד ועד בכלל.

מיתבי — לרב הונא. &הכי גרסינן בתוספתא (פרק ששי): בסימניו ובמצריו פחות

שתות או הותיר שתות כשום הדיין הגיעו. בכתובות, בפרק "אלמנה ניוזנת" (צט),

(ב) תנן: שום הדיין שפחתו שתות או הותירו שתות מכרן בטל. שום הדיין —

בית דין שירדו לשום נכסי יתומים למכור למזון האשה והבנות. והא שום הדיין

— דטעות שתות דידהו הוי ביטול מקח כיתר משתות, כדתנן בפרק "אלמנה ניוזנת"

כדפרישית. וכיון דמדמי שתות דמכירת בית כור דמתניתין כשום הדיין — אלמא

כיתר משתות הוא, ויחזיר, וקשיא לרב הונא. והאי דקתני: הגיעו — לקמייה מפרש

לה שפיר. **אמר לך רב הונא ולטעמך הגיעו קתני** — דמשמע דהוי כפחות

משתות, ואדמקשית לי מרישא תקשי לך מסיפא אלא דהי הכי קאמר: פחות

שתות או הותיר שתות — הגיעו, כשום הדיין, דאמרין נמי הגיעו. ורבן שמעון

בן גמליאל הוא, דפליג בכתובות ואמר: אם כן מה כח בית דין יפה, ולכך הוי

מכרן קיים. ו"הגיעו" דקתני הכא — אתרוייהו קאי, דהוי שתות דידהו כפחות משתות. וקשיא לרב יהודה. ואמר לך רב יהודה: לידי נמי לא קשיא, דאיכא לתרצוי:

כשום הדיין ולא כשום הדיין כו', דהאי דקתני הגיעו — לאו משום דשתות הוי מחילה כפחות משתות, ולעולם שתות כיתר משתות ויחזיר. והאי דקאמר מדימי ליה

לשום הדיין — הני מילי בשתות, כי היכי דבשום הדיין לא הוי מחילה — הכי נמי לא הוי מחילה. ולא כשום הדיין, דבשום הדיין הוי השתות ביטול מקח, כדתנן

התם: מכרן בטל, ואילו הכא — הגיעו, כלומר, אין המקח בטל, אלא מקחו קיים ויחזיר, כדתנן במתניתין: עד שתות ינכה. ואתא לאשמועינן: אף על גב דדמו להודי,

דבתרוייהו שתות כיתר משתות — אפילו הכי, התם ביטול מקח, ואילו הכא המקח קיים. והתם דיינו טעמא, דכיון דטעו בית דין — חוזרין מכל מה שעשו, אבל הכא

דתרוייהו חפצים במכר, זה למכור וזה ליקח — המקח קיים, והאונאה יחזיר. כן נראה בעיני שטיה זו, וכן עיקר, דליכא הכא תיובתא לא לרב הונא ולא לרב יהודה.

והכי נמי מסתברא מדתרגינן: כשום הדיין ולא כשום הדיין כו', ואין כתוב בספרים "אלא, כשום הדיין" — הלכך ליכא לפרושי דמסקנא דמאן דאמר "ולטעמך

הוא" כו'. יש לשנות אחרים, ואין בהן ממש. וזה שלי הוא, ועיקר. (והשתא לא איפשר לן אי כרב הונא אי כרב יהודה.) ויש מפרשים: אמר לך רב הונא: ולטעמך,

הא מתרצא דהא משבשתא היא דקתני הגיעו, דאי שתות כיתר משתות דמי — ינכה איבעי ליה למימר, ואמאי קתני הגיעו? אלא הכי קתני לה: "בסימניו ובמצריו"

הרי זה כשום הדיין לשתות, דלא יחבינן ליה שבעה ומחצה לכור. ולא כשום הדיין ממש, כלומר, ולא לגבי מקח כשום הדיין הוא, דאילו כשום הדיין — שתות

בטל מקח, ואילו הכא הגיעו, דעד שתות ושתות עצמו הגיעו. וללשון זה כתוב בספרים: אלא כשום הדיין ולא כשום כו'. [ומכאן שיק לעמוד ב] **אמר** ליה — ההוא

מוכר לרב פפא: דך קרקע דמזבנא לך היא עשרים גריי מישא = עשרים סאין מדתה. וכגון דאמר ליה "בסימניו ובמצריו", ולא הוי אלא חמיסר, דהיינו פחות רביע.

אמר ליה — אבי לרב פפא: סברת וקבילת. הני מילי — מתניתין, היכא דלא קים ליה ללוקח במדת השדה. אבל מר קים ליה בגויה, מכיר אתה שדה זו ויודע היית

שאין בו אלא חמשה עשר, וכיון דידעת — מחלת. והכי הלכתא.

משנה בסימניו ובמצריו, פחות משתות - הגיעו, עד

שתות - ינכה. גמרא איתמר, רב הונא אמר: שתות

כפחות משתות; רב יהודה אמר: שתות פחות משתות.

רב הונא אמר שתות כפחות משתות, הכי קאמר: פחות

משתות ושתות בכלל - הגיעו, יותר משתות - ינכה. רב

יהודה אמר שתות פחות משתות, הכי קאמר: פחות

משתות - הגיעו, עד שתות ושתות בכלל - ינכה. מיתבי:

בסימניו ובמצריו, פחת שתות או הותיר שתות - הרי

הוא כשום הדיין, הגיעו; והא שום הדיין, דשתות

פחות משתות הוא - אמר לך רב הונא: ולטעמך, הגיעו

קא תני אלא, כשום הדיין ולא כשום הדיין, כשום

הדיין - לשתות, ולא כשום הדיין - דאילו התם בטל

מקח, ואילו הכא הגיעו. רב פפא וכן ארעא מההוא גברא,

אמר

החדש — איצטריך לאשמועינן ד"ו"ו ולא סבירא ליה, ולפרש המשנה. וההיא דראשון

ראשון קנה דאיצטריך לאשמועינן דתפיסה שלו תפיסה היא, דמהדיא דהמשכיר לא

שמעין תפיסה, דאיכא למימר משום דאדרי ליה. **הכי** גרסינן: פחות משתות הגיעו עד

שתות ינכה — אבל ספרים דגרסי "פחות משתות הגיעו", יפרש רב יהודה: פחות עד שתות

— ולא שתות בכלל, אף על גב דלא קתני "עד". וכענין זה יש ב"הוהב": כמה תהא הסלע

חסרה ולא יהא בה אונאה, ובעי למימר "עד כמה". ולגריסא זו קשה, דקאמר בגמרא: ורב

הונא הכי קאמר פחות משתות ושתות עצמו הגיעו — הא להדיא אתיא מתניתין כוותיה

ואם תאמר: בשלמא רב יהודה דאמר שתות כיתר משתות — ניחא הא דלא תנן: שתות

ינכה, משום דהוא אמנא דיתר משתות מקחו בטל. אלא לרב הונא. דאמר שתות כפחות

משתות — ליחגי: שתות הגיעו, וכל שכן פחות ויש לומר: דנקט הכי ליתן טעם לדבר, דדבר

פשוט הוא בפחות משתות, ואמר ממילא דשתות כפחות משתות. והשתא דאתנין להכי —

לרב יהודה מציעו לשניי סיפא כהאי גוונא. **הכי** גרסינן: ולטעמך הא הגיעו קתני אלא

כשום הדיין ולא כשום הדיין כו' — והכי פירשו: אמר לך רב הונא: אדמקשית לי —

תסייעני מודקתני הגיעו, דמשמע דשתות כפחות משתות. אלא הא דקתני כשום הדיין —

לאו משום דליהוי כיתר על שתות, אלא כשום הדיין לשתות. דכמו שיעורו התם —

כגון כן שיעורו הוא, לאפוקי שלא שיעורו ברובע לסאה כמו ב"הן חסר קו יתר". ורב יהודה

דאיתבי מינה לרב הונא, משמע ליה דהכי קתני: פחות עד שתות או הותיר עד שתות —

הרי הוא כשום הדיין, והגיעו. דהא בשום הדיין נמי עד שתות הגיעו, אבל שתות ויתר

על שתות — לא הגיעו.

ושמואל

דלא מהדר הדר ביה, אלא פרושי קא מפרש, והכי קאמר ליה: בשנים עשר זוזיבין לשנה.

ומשום דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, הוצרך להתנות שיהיה לו ליתן לסוף כל חדש

דינר מאותן שנים עשר זוזיבין שהוא חייב לשנה. וכן יש לפרש ב"השואל" (בבא מציעא

קב, ב). ואיצטריך כל תלת מילי דרב. דההוא דאיסתרא אית למימר דלא הוי מטעם תפוס

לשון אחרון, אלא משום דפרושי קא מפרש,

כפירוש שש". ומתהדיא דהמשכיר — נמי לא

שמעין תפוס לשון אחרון, דאיכא למימר

פרושי קא מפרש, כפירוש הקונטרס, או משום

דסבר כרב נחמן דקרקע בחזקת בעליה קיימא.

הלכך איצטריך ההיא דכור בשלשים סאה

בסלע, דראשון ראשון קנה. ואי מההיא — הוה

אמינא משום דתפיס, אפילו אפך מיפך כמו

לשמואל, להכי איצטריך כולוה. ולא ידע רבנו

יצחק דנמא לן אם כן דסבר רב דתפוס לשון

אחרון? אלא נראה משום דהנך דיהיי לאו עיקר

טעם ניהו. ואיצטרכו נמי שלשה מילי דשמואל,

דמההיא דאוקי שמואל בבא באמצע החדש —

הוה אמינא כדדחי לעיל רבי אבא, דפרושי קא

מפרש, ולעולם בעלמא תפוס לשון אחרון.

וההיא דראשון ראשון קנה — הוה אמינא משום

דתפוס לשון אחרון הוא, כמו לרב. להכי

איצטריך לאשמועינן: אבל חכמים אומרים הלך

אחר פחות שבלשונות. וההיא דבבא באמצע

אמר מקמצין — פירש הקונטרס: שיתן לו כל אחד שלש, ויחלקו. ומשמע מתוך פירושו — שלא בגורל. וקשה: דלמה יגרע הוא, שהם נטלו בגורל, והם יתנו מה שירצו בלא גורל? ולימא לה: מעלינן להו כנבסי דבר מריון. וקיימא לן כרב יוסף בפרק קמא (בבא בתרא יב, ב), ואפילו בגורל אין לו להטיל עם כל אחד ואחד בפני עצמו, אלא עם שניהם יחד, כדי שיפול לו חלק בבת

אחת אלא מפרש רבינו יצחק: מקמצין — כגון
אם יש לזון שלש שדות, ולקחו כל אחד שדה,
והשלישית חלקו. וכשבא אחיהם — יפילו גורל
על כל השדות, ובאיהו שיפול גורלו — יזכה,
ולענין זה לא בטלה מחלוקת, שאם יפול השדה
השלישית לחלקו — זכו הראשונים בחלקם כמו
שהיו הראשונים מתחלה. ואפילו נפל לו שדה
שהיה של אחד מהן — מכל מקום לא יחלקו כל
המוחר, אלא, שדה שלישית שהיה מחצה לזה
ומחצה לזה ידיה בבתחלה, ושדה שניה יחלקו.
וכן הני בר תלת דקיימי ואזול תרי מנייהו ופלוג,
פירוש: כשנפל לזה שדה ולזה שדה, ושדה
שלישית שנארה, כשיבא שלש יפילו גורל על
הכל, ואם יפול אותו שדה הנשאר לחלקו — זכו
הראשונים בחלקם. ולא כפירוש הקונטרס
דמועלת חלוקתם לגמרי אף שלש, ואף על גב
דפלוג בלא דעתיה. ומה שהביא ראיא — אינה
ראיה, דהתם במטלטלין, אבל במקרקעי דשייך
קפידא ברחות — אין אחד יכול לחלוק בלא
דעת חברו. דאמרין ב"אלמנה ניוזנת" (כתובות
ק, א): יתומים שבאו שדה לחלוק בבכסו אביהן — זכו,
משמע התם דאי לאו משום "מה כח בית דין
יפה", הוה אמיתא: אף על גב דלא טעו, הגדילו
יכולין למחות ברחות. והבא, דלא שייך "מה כח
בית דין יפה", למה לא יוכל למחות כי פלג חד
בלא דעתא דחבריה: ומיהו, לפירוש רבינו יצחק,
דמפרש התם דבורין לזון חלק יפה בלא גורל
קאמר, לא קשיא מידי לפירוש הקונטרס, דאי
לאו "מה כח בית דין יפה" לא הוה מהני בלא
גורל, אבל בגורל — מהני, ואפילו בלא "מה כח בית דין יפה" וחולקין. ואפילו לפירוש רבינו
תם, דעל ידי גורל קאמר, איכא למימר: דהתם, ודאי שיתוימין קטנים ואין אחד מהן תובע
לחלקו, אי לאו "מה כח בית דין יפה" היו יכולין למחות. אבל אם אחד מהן גדול, ותובע
לחלקו, כיון כי הבא — בלא כח בית דין יפה חולקין.

ובא

בתחלת ארץ ישראל קונה גורל. ודקשיא לך: אי מה להלן ב' — היינו טעמא דלא צריך כולי האי: משום דגמרי בלבב שלם ומקנו למי שיעלה הגורל מיד, מהני גמר דעתם עם הגורל, כאוריים ותומים דמהני אפילו היבא דלא גמרי ומקנו. דבההיא הנאה דצייתי להדדי ונשמעין זה לזה לחלוק בגורל כדי שיטול כל אחד חלקו בפני עצמו, דאינן חפצים עוד בשותפות — הלכך אין רוצין שיהא עוד עכוב בדבר, וגמרו ומקנו אהדדי. כן זקוק אני לפרש, שהרי אין כתוב בספרים "אלא אמר רב אשי" — הלכך לא בא לטעות טעמו של רבי אלעזר, אלא לתרצו. שני אחין שחלקו — קרקעות. בשלה מחלוקת — ויחלקו לכתחלה בשלשה חלקים, ובגורל. דנהי נמי דנפל גורל לאחד מהן קנו כולן — הני מיילי היבא דחלקו כראוי, אבל היבא דכל אחד נטל יותר מחלקו — חלוקה בטעות הוא, והדרא. מקמצין — נטל כל אחד שליש מחלקו, ונותנין לזה. כגון שירשו שש שדות, ונטלו זה שלש וזה שלש, ובא לזון אח — זה נתן לו שדה אחת, וזה נתן לו שדה אחת, הרי לכל אחד שני שדות והנם שוים. הרי דינא — כלומר, חזורת החלוקה, בשביל שנטלו חלקם שלא מדעת אח השלישי. אלא מעתה הני בי תלתא — אחין או שותפין, דקיימי, ואזול בי תרי מנייהו ופלוג בלא ידיעת השלישי בשלשה חלקים בפני שלשה בית דין הדיוטות, כדאמרין ב"אלו מציאות" (בבא מציעא לב, א). הכי נמי דבטלה מחלוקת — כשיבא השלישי, ויאמר: איני חפץ בחלקי? בתמימה. מהבא שמעינן דפשיטא להו דתלתא אחים או תלתא שותפין, אי נמי תרי אחין או תרי שותפין, כדמוכח ב"אלו מציאות" (שם לא, ב) באיסור ורב ספרא דעבוד עיסקא בהדי הדדי, והלך רב ספרא ופלוג בלא דעתא דאיסור באפי תרי ב', ופלוג חד בלא דעתא דחבריה וכגון דפלוג בלא דעתא דחבריה באפי תלתא, ואית ליה סהדי דפלוג, כדאמרין ב"אלו מציאות" — תתקיים החלוקה, ואין חבירו יכול לערער עליה. ואם חלק שלא בפני בית דין — לא כלום הוא. ומה שהשיבו הנבכסים — השיבו לאמצע. והני מיילי — מידי דצריך שומא, אבל חלוקת מעות — דלא צריך שומא. אין צריך לחלוק בפני בית דין. אדעתא דבי תלתא — בשלשה חלקים חלקו הכל, דמטי לכל חד חלק הראוי לו. הלכך לדעתו לא חיישין, דאילו הוה הבא — נמי הוה פליג בגורל. אבל הבא, דאגלאי מילתא לבסוף דנטל יותר מדאי — טעות הוא, ובטלה מחלוקת. ולשמואל דאמר מקמצין אלמא קם דינא — דכל מי שנטל דבר הראוי לו, אלא שאינו נטל כשיעור הראוי לו אלא יותר, והוא הדין לפחות, קאמר שמואל דמאי דתפיס — תפיס. אי הכי, אמאי אמר שמואל יכול לחזור בו מוכר ואפילו בסאה אחרונה, ומוציא מיד חלקו עשרים ותשע סאין שבאו כבר לידו, ואמאי? הא כיון דהוה ראי לטול כור כדאתני ליה מוכר — במה שזכה כבר יזכה, אף על גב דלא בא לידו כשיעור הראוי לו אלא לאו שמע מינה דהדר דינא היבא דנטל פחות, וכל שכן היבא דנטל יותר, כדלעיל וקשיא דשמואל אדשמואל.

והא עשרים אמר — ולדעת כן אמר לי כך, שישלים לי הפחת משדה אחר, או ינכה לי מן הדמים. דלדעת כן אמר לי עשרים — שהוא עצמו היה סבור דהויא עשרים, ועל מנת להשלים לי מדת עשרים אמר לי עשרים. אמר ליה — אביי: מצי למימר לך דהאי דקאמר עשרים — לא לתת לך עשרים, שהרי גם הוא היה יודע שאין בשדה

אלא חמיסר. אלא דעריפא כעשרין של שדה אחר אמר לך, ולהשביח מקחו אמר כן. תניא רבי יוסי אומר ב' — אידי דאריי במתניתין במוכר קרקע לחבירו במדה ומצא יותר מכדי מדתו, דמחזיר, ולא אמרין בטל המכר — נקט נמי לך דהיתמר לקמן: שני אחין שחלקו ובא לזון אח, דקאמר שמואל: מקמצין, מחזיר את מה שיש לו יותר, דומיא דמתניתין. ואגב גררא דההיא קתני ברישא דך ברייתא, לאשמועינן דחלוקה בגורל קניא. דעלה פליגי רב ושמואל היבא דחלקו ובא לזון אח, דרמיא לך דרבי יוסי שלא עלה הגורל לכולן, האחין שחלקו — ביררו שנים ושלשה חלקין שוין, ואחר כך יפילו גורלות. והוא הדין לשותפין. כיון שעלה ב' — שנפל הגורל על אחד מהם, והוברר חלקו. קנו כולן — כלומר, זה קנה לגמרי בגורל, ולא יוכלו לחזור בו. ואם הם שנים — זה קנה חלקו שנפל עליו הגורל, וגם חבירו קנה. דעל מי יפול גורל שני — כי אם על השני. ואם שלשה, אותו שנפל — לו הגורל — קנה חלקו, והשנים קנו בין שניהם שני החלקים לחלוק ביניהם כל שעה שירצו, אף לחלוק בענין אחר, ואחר כך יפילו גורלות. ומיהו, היבא דנפל הגורל לכולן — פשיטא דקנו כולן, ואף על גב דלא אחזוק כל אחד בשלו. דכיון דמחזוקין ועומדין הן כולן בכל חקרקע — אין הגורל מקנה לזון כלום, אלא ממכר לכל אחד חלקו המגיע. ולא שניא קרקע ולא שניא מטלטלין, כיון שעלה הגורל לזה — קנה חבירו כמו כן חלקו המגיע

מיד, בלא נפילת גורל. דהא לא מפליג גמרא בין מקרקעי למטלטלין הבא מיד. מאי טעמא — במאי קנה הרי לא נפל גורל, ולא החזיקו כל אחד בשלו עדיין. דאי אחזוק — מאי למימרא? בקלפי ואוריים ותומים — כדאמרין ב"ש נחלין" (בבא בתרא קבב, א): אלעזר מלוכבש אוריים ותומים ויהושע וכל ישראל עומדין לפניו, וישלש של שטחים וקלפי של תחומין מונחין לפניו, והיה מכין ברוח הקודש ב'. אמר רב אשי — לעולם בתחלת ארץ ישראל קונה גורל. ודקשיא לך: אי מה להלן ב' — היינו טעמא דלא צריך כולי האי: משום דגמרי בלבב שלם ומקנו למי שיעלה הגורל מיד, מהני גמר דעתם עם הגורל, כאוריים ותומים דמהני אפילו היבא דלא גמרי ומקנו. דבההיא הנאה דצייתי להדדי ונשמעין זה לזה לחלוק בגורל כדי שיטול כל אחד חלקו בפני עצמו, דאינן חפצים עוד בשותפות — הלכך אין רוצין שיהא עוד עכוב בדבר, וגמרו ומקנו אהדדי. כן זקוק אני לפרש, שהרי אין כתוב בספרים "אלא אמר רב אשי" — הלכך לא בא לטעות טעמו של רבי אלעזר, אלא לתרצו. שני אחין שחלקו — קרקעות. בשלה מחלוקת — ויחלקו לכתחלה בשלשה חלקים, ובגורל. דנהי נמי דנפל גורל לאחד מהן קנו כולן — הני מיילי היבא דחלקו כראוי, אבל היבא דכל אחד נטל יותר מחלקו — חלוקה בטעות הוא, והדרא. מקמצין — נטל כל אחד שליש מחלקו, ונותנין לזה. כגון שירשו שש שדות, ונטלו זה שלש וזה שלש, ובא לזון אח — זה נתן לו שדה אחת, וזה נתן לו שדה אחת, הרי לכל אחד שני שדות והנם שוים. הרי דינא — כלומר, חזורת החלוקה, בשביל שנטלו חלקם שלא מדעת אח השלישי. אלא מעתה הני בי תלתא — אחין או שותפין, דקיימי, ואזול בי תרי מנייהו ופלוג בלא ידיעת השלישי בשלשה חלקים בפני שלשה בית דין הדיוטות, כדאמרין ב"אלו מציאות" (בבא מציעא לב, א). הכי נמי דבטלה מחלוקת — כשיבא השלישי, ויאמר: איני חפץ בחלקי? בתמימה. מהבא שמעינן דפשיטא להו דתלתא אחים או תלתא שותפין, אי נמי תרי אחין או תרי שותפין, כדמוכח ב"אלו מציאות" (שם לא, ב) באיסור ורב ספרא דעבוד עיסקא בהדי הדדי, והלך רב ספרא ופלוג בלא דעתא דאיסור באפי תרי ב', ופלוג חד בלא דעתא דחבריה וכגון דפלוג בלא דעתא דחבריה באפי תלתא, ואית ליה סהדי דפלוג, כדאמרין ב"אלו מציאות" — תתקיים החלוקה, ואין חבירו יכול לערער עליה. ואם חלק שלא בפני בית דין — לא כלום הוא. ומה שהשיבו הנבכסים — השיבו לאמצע. והני מיילי — מידי דצריך שומא, אבל חלוקת מעות — דלא צריך שומא. אין צריך לחלוק בפני בית דין. אדעתא דבי תלתא — בשלשה חלקים חלקו הכל, דמטי לכל חד חלק הראוי לו. הלכך לדעתו לא חיישין, דאילו הוה הבא — נמי הוה פליג בגורל. אבל הבא, דאגלאי מילתא לבסוף דנטל יותר מדאי — טעות הוא, ובטלה מחלוקת. ולשמואל דאמר מקמצין אלמא קם דינא — דכל מי שנטל דבר הראוי לו, אלא שאינו נטל כשיעור הראוי לו אלא יותר, והוא הדין לפחות, קאמר שמואל דמאי דתפיס — תפיס. אי הכי, אמאי אמר שמואל יכול לחזור בו מוכר ואפילו בסאה אחרונה, ומוציא מיד חלקו עשרים ותשע סאין שבאו כבר לידו, ואמאי? הא כיון דהוה ראי לטול כור כדאתני ליה מוכר — במה שזכה כבר יזכה, אף על גב דלא בא לידו כשיעור הראוי לו אלא לאו שמע מינה דהדר דינא היבא דנטל פחות, וכל שכן היבא דנטל יותר, כדלעיל וקשיא דשמואל אדשמואל.

ומשני:

בבא בתרא דף קו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קז

47 החלוקה שחלקו בטלה, וחוזרים וחולקים שוב לשלושה חלקים. ושמואל
48 אָמַר מְקַמְצִין, דהיינו שכל אחד מהאחים נותן שליש מחלקו לאח שבא
49 ממדינת הים. וכגון שחלקו שש שדות ונטל כל אחד שלש שדות, נותן כל
50 אחד שדה אחת מחלקו לאח שבא ממדינת הים, ונמצא שלכל אחד ישנם
51 שתי שדות.
52 רבא מקשה על דעתו של רב מהלכה אחרת שאמר: אָמַר לִיה רַבָּא לְרַב
53 נַחֲמָן, לְרַב דְּאָמַר שכשבא האח השלישי הדין הוא שְׂמָלָה מְחֻלָּקָה,
54 אֶלְמָא סוּבַר שְׁהָרָר דִּינָא – שכיון שהחלוקה היתה שלא מדעת השלישי
55 חוזר כל הדין והחלוקה שעשו לפני כן, אֶלְמָא מַעְתָּה יֵצֵא לדבריו שהני כִּי
56 תִּלְתָּא דְּכִינִי – שלשה שותפים (או אחים) שנמצאים בעיר, וְאִזּוּל כִּי תִרִי
57 מִינֵיהּ וּפְלִגוּ – והלכו שני שותפים מתוך השלושה וחלקו בגורל בבית דין
58 את השותפות בשלושה חלקים שווים, בלי ידיעת השותף השלישי, הָכִי נָמִי
59 דְּכָמְלָה מְחֻלָּקָה – האם גם בזה נאמר שכשיבוא השותף השלישי וירצה
60 לבטל את החלוקה יוכל לבטלה, וזה ודאי אינו, כי מכיון שחלקו בבית דין
61 חלוקתם חלוקה, ואפילו שני שותפין יכול אחד מהם לחלוק בלי ידיעת
62 חבירו, אם חלק בבית דין.
63 תירץ רב נחמן לרבא: הָכִי הִשְׁתָּא – וכי כך נראה בעיניך עתה שיש לומר
64 כן, כיצד תרצה להשוות את שני המקרים, הרי הָתָם – בשנים שחלקו בלי
65 ידיעת השותף השלישי, נְחִיתִי אֲדַעְתָּא דְּכִי תִלְתָּא מַעֲיָקְרָא – ירדו
66 החולקים כבר מתחילה על דעת לחלק לשלושה חלקים כמנין השותפים,
67 ולא הפסיד השלישי כלום, שהרי אף אם היה כאן חולק בגורל שעשו,
68 אבל הָכָּא – באחים שחלקו והגיע להם אח ממדינת הים, לֹא נְחִיתִי אֲדַעְתָּא
69 דְּכִי תִלְתָּא מַעֲיָקְרָא – לא ירדו לחלוק את הירושה לשלושה חלקים, ונמצא
70 שהחלוקה היתה בטעות מפני שכל אחד נטל יותר מכפי חלקו, ועל כן סבר
71 רב שהחלוקה מתבטלת.
72 רב פפא מקשה על שמואל מדבריו במקום אחר: אָמַר לִיה רַב פָּפָא לְאִבִּי,
73 לְשִׁמְוֵאל דְּאָמַר בשני אחים שחלקו ירושה ובא להם אח נוסף, שְׂמָלָה מְקַמְצִין –
74 חלוקתם קיימת, וכל אחד נוטל מחלקו ונותן לאח השלישי, לְמִימָרָא – האם
75 בא הדבר לומר דָּקָם דִּינָא – שאמנם חלק מהחלוקה הקודמת בטלה, אך
76 מכל מקום לגבי השאר אומרים שנשאר ועומד הדין ואינו מתבטל, משום
77 שכל הנוטל דבר שראוי לו ליטול אלא שאינו נוטל בשיעור הראוי לו
78 מועילה תפיסתו, כיצד ניתן לומר כן בדעת שמואל, וְהָא רַב וְשִׁמְוֵאל
79 דְּאָמְרֵי תִרְוִיחֵיהּ שאדם האומר לחבירו 'בֹּדֵד חֲטִים [שהוא שלושם סאים],
80 בְּשָׁלְשִׁים סלעים אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, והתחיל למשוך את הסאים, ורצה אחד
81 מהם לחזור, הדין הוא שִׁבּוֹל לְחֻזּוֹר בֹּדֵד אֲפִילוּ שֶׁכֶּבֶר מִשָּׁךְ עֶשְׂרִים וְתִשְׁעֵי
82 סאים ואוחז הוא בְּפָאָה הֶאֱחָרִיזָהּ, והטעם כי כל הכור נחשב כמכירה
83 אחת, וכל שלא משך את כולו לא נגמרה המשיכה. אבל אם אמר לו 'בֹּדֵד
84 בְּשָׁלְשִׁים סלעים, כָּאָה בְּכָלֵעַ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, לפי סוף דבריו יש כאן מכירה
85 נפרדת לכל סאה וסאה, ולכן הדין שְׂרָאשׁוֹן רָאשׁוֹן – כל סאה וסאה משוך
86 הלוקח קָנָה, ואינם יכולים לחזור. ויש להקשות מהרישא שכתוב שיכול
87 לחזור בו, והרי מכיון שמגיע לו כור כפי מה שסיכמו בתחילה, ומשך רק
88 עשרים ותשע סאים, נמצא שמשך מה שמגיע לו אלא שלא בשיעור הראוי
89 לו, ומדוע אמר שמואל שיכול לחזור בו, הרי לפי דבריו בדין חלוקת אחים,
90 היה צריך להיות הדין שקם דינא, היינו שלגבי מה שכבר משך אינו יכול
91 לחזור בו עוד.

1 אָמַר לִיה המוכר, קרקע זו שאני מוכר לך שאלו הן סימניה וגבולותיה, הָוִיא
2 עֶשְׂרִין גְּרִיזֵי מִשְׁחִיתָ – עשרים סאים מידתה, ולפי האמת לֹא הָוִיא אֶלְמָא
3 חֲמִיֶּסְרָא – לא היתה אלא חמשה עשר סאים. אָתָּא – בא רב פפא לְמִימָה
4 דְּאִבִּי לברר את הדין. אָמַר לִיה אֲבִי סָבְרָת וְקָבִילָת – כיון שידעת שזה
5 גדולה, הרי קיבלתה על דעת כן. שאלו רב פפא: וְהָתֵּן במשנתנו שאם
6 חיסר פְּחוֹת מִשְׁתּוֹת הדין הוא שהניעו, אבל ביותר משתות כגון רבע או
7 חמישית עַד שְׁתּוֹת הדין שִׁנְיָה, ואם כן כאן שהטעות היא בשיעור רבע
8 מכלל המכירה ודאי הדין שינכה. השיב לו אביו: הדין שלמדנו במשנה, הָנִי
9 מִלִּי הִיא דְּלֹא קִים לִיה בְּנִיָּה – זהו דווקא כשאין חלוקה מכיר את
10 הקרקע, אֶכָּל הִיא דְּקִים לִיה בְּנִיָּה – באופן שמכיר את הקרקע ויודע
11 שהיא חסירה, סָבַר וְקָבִיל, ואפילו אם חסרונה הוא יותר משתות.
12 שאלו רב פפא: וְהָא 'עֶשְׂרִין גְּרִיזֵי' אָמַר לִי שהוא מוכר לי, ומסתבר שלא
13 ידע בעצמו כמה הוא שיעור הקרקע, וכונתו היתה שישלים לי ממקום
14 אחר, או שינכה לי מן המעות. אָמַר לִיה אֲבִי, כוונת המוכר רק היתה לומר
15 לך שבח קרקעו, דְּעִדִּיפָא בְּעֶשְׂרִין – שחשובה היא ועושה פירות כמו שדה
16 בשיעור עשרים סאים.
17 הגמרא מביאה ברייתא לגבי אחין שחולקים ירושה ביניהם על ידי גורל:
18 תִּנָּא בברייתא, רַבִּי יוֹסִי אָמַר, הֶאֱחָין שֶׁחֲלָקוּ את ירושתם לחלקים שווים
19 על מנת שיתילו לאחר מכן גורל ויטול כל אחד מה שיעלה בחלקו, בִּין
20 שְׁעִלָּה גּוֹרֵל לְאֶחָד מֵהֶן והוברר מה חלקו, קָנוּ כּוֹלָם. דהיינו זה שהעלה
21 כבר חלקו בגורל זכה לגמרי ואינו יכול לחזור בו, ולגבי השאר, אם יש רק
22 עוד אח אחד ודאי שזכה אף הוא לגמרי שהרי אין עוד למי לחלק. ואם יש
23 עוד שני אחים זכו בין שניהם בחלק שנשאר, לענין שחלק זה שייך להם יחד
24 ואין האח הראשון יכול לחזור בו מהחלוקה, ומעתה רשאים הם לחלקו אף
25 באופן אחר, ובכל זמן שירצו.
26 מבררת הגמרא: מֵאִי מַעֲרָא – מה הטעם בזה ובאיזה קנין קנה האח
27 הראשון שלא יוכל לחזור בו. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, דין זה הרי
28 הוא בְּתַחֲלִית חֲלוקַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שכשחלקו את הארץ לשבטים, חלקו על
29 ידי גורל, שָׁכַר כתוב (במדבר כו ג) 'אֶךָ בְּגוֹרֵל יַחֲלַק אֶת הָאָרֶץ לְשִׁמּוֹת מִטּוֹת
30 אֲבֹתָם יִנְחֹלוּ, ואם כן אפשר ללמוד מֵאִי תִּחֲלָה חֲלָקוּ בְּגוֹרֵל, אָף כָּאֵן קוֹנִים
31 הם בְּגוֹרֵל, והגורל הוא מעשה הקנין.
32 מבררת הגמרא: מֵאִי מֵאִי לְחָלֵן – בחלוקת ארץ ישראל, לא נגמרה החלוקה
33 אלא גם בְּקָלְפִי, דהיינו גורל, וְגַם בְּאִזְרֵים וְתוֹמִים, כמבואר לחלן (קכב).
34 שאלעזר הכהן עמד עם אורים ותומים, והיה שואל באורים ותומים איזה
35 חלק יעלה לכל שבט, ואחר כך מעלה בגורל את השבטים ונחלתם. וממילא
36 נאמר שֶׁאֵף כָּאֵן בחלוקת האחים יצטרכו לחלק גם בְּקָלְפִי וְגַם בְּאִזְרֵים
37 וְתוֹמִים. משיבה הגמרא: אָמַר רַב אִשִּׁי לעולם כאן קנה האח שעלה לו
38 הגורל בקנין גורל, ומה שאין צריכים גם אורים ותומים, כיון שֶׁבְּהִיחָא
39 הַנָּהָה דְּקָא צִיּוּתִי לְהִרְדִּי – כיון שהם מסכימים שלא להשאר עוד שותפים
40 והם נשמעים זה לזה לחלוק בגורל, ודאי שאינם רוצים שיהיה עוד עיכוב
41 בדבר, וּמִמָּרִי וּמִקָּנִי לְהִרְדִּי – הרי הם גומרים בדעתם ומקנים לכל אחד בלב
42 שלם משעה שיעלה לו הגורל, ולכן אין צורך כאן גם אורים ותומים.
43 הגמרא דנה בשני אחים שחלקו ירושת אביהם, ובא להם אח ממדינת הים,
44 ותובע חלקו בירושה: אִיתָמַר, שְׁנֵי אַחִין שֶׁחֲלָקוּ קרקעות שנפלו להם
45 מירשת אביהם, ולאחר שחלקו כָּא לָהֶן אַח נוסף מְמַדִּינַת הָיִם, ותובע
46 את חלקו בירושה. נחלקו בזה רב ושמואל: רַב אָמַר מְחֻלָּה מְחֻלָּקָה –

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 י' ב' או ג' בעלי בתים שאוכלין על שלחן אחד¹²¹ ומברכים כל אחד על מנורה שלו יש מפקפקין לומר שיש פאן
- 2 ברכה לבטלה לפי שכבר יש שם אורה מרובה מנורת שהדליק הראשון ויש מי שבין המנהג שכל מה שנתוספה
- 3 אורה בבית יש בה שלום בית ושמחה יתירה להנאת אורה בכל זווית¹²² ומכל מקום אפילו לפי דעתם לא יברכו
- 4 שנים במנורה אחת שיש לה קנים הרבה.
- 5 ולדברי הכל יכול השני לברך בחדר המיוחד לו אע"פ שאינו אוכל שם ואינו משתמש שם שום צורך אכילה
- 6 מטעם שנתבאר למעלה¹²⁶ ואפילו בחדר המיוחד לראשון אם הראשון משתמש שם צרכי אכילה באותו חדר¹²⁷
- 7 ועדיין לא היה שם¹²⁸ יכול השני להדליק שם משלו או ממה שיקנה לו הראשון ולברך על הדלקה זו¹²⁹ אע"פ
- 8 שהוא לא ישתמש בלום אצל גריותיו:

הלכתא רבנא

- אורה, רק סמוך למקום האכילה, אבל בשאר החדרים (אפילו משתמשים שם לצרכי אכילה) - אין לברך על תוספת אורה¹²⁴. כמו כן היתר זה לנשים בלבד או לנשים שלא מדליקים עליהם בביתם - בכדי שלא יבטלו מברכה זו לגמרי¹²⁵.
- צמ**] צרכי אכילה באותו חדר - כגון מטבח וכיו"ב¹²⁷. **ק**] ועדיין לא היה שם - היינו שלא הדליק שם¹²⁸. **קא**] ועדיין לא היה שם - ולכך בנות המדליקות נרות שבת ביחד עם אמן - מקפידות להדליק קודם אמן - כך שיכולות לברך ללא חשש¹²⁹.
- קב**] ולברך על הדלקה זו - ולכן יש נהגו שכאשר בת מתארחת אצל אמה או חמותה - להעדיף להדליק במטבח או במקום משתמשים שם צרכי אכילה מאשר בחדר האכילה בו מדליקה אמה - וראה סעיף טו המנהג שנהגו בזה בימינו.
- צה**] שאוכלין על שלחן אחד - וכל אחד אוכל משלו¹²¹, אבל כאשר הם סמוכים על שלחן בעל הבית (כגון אורחים, או במסעדה) נתבאר דינם בסעיף הקודם. (לגבי אנשים), ובסעיף טו (לגבי נשים או משפחות).
- צו**] להנאת אורה בכל זווית - יש שפקפקו האם גם בזמנו כשישנו אור חשמלי המאיר בכל החדר, האם תוספת נרות נחשבת כתוספת אורה - שאפשר לברך עליה? ומכל מקום נהגו לברך על המנורה אף במקום שדולק אור החשמל, ויש תוספת עונג שבת במה שמדליקים בנרות מיוחדות לכבוד שבת¹²².
- צז**] להנאת אורה בכל זווית - ואפילו דלוקים כל הנרות בפניה אחת - יש בזה משום תוספת אורה¹²³.
- צח**] להנאת אורה בכל זווית - התירו לברך משום תוספת

ציונים והוספות

- (1) קצות השלחן סי' עד בדה"ש ס"ק כד: ונראה דהיינו דוקא כשכל אחד אוכל משלו, אבל אם כולם סמוכים על שלחן אחד מהם הרי הם כבני ביתו - ואין עליהם חיוב הדלקה כלל - אם אין להם חדר מיוחד.
 - ובקיצור הלכות משוע"ר הערה 18 דייקן כן מהלשון בעלי-בתים היינו שהם עצמם בעה"ב שאוכלים משל עצמם.
 - (2) ראה הביאור בזה בקונטרס נש"ק ע' 42.
 - עוד בענין זה: שש"כ פמ"ג הערה קעא, שו"ת אז נדברו ח"ג ס"א, ח"ז ס"ה. שלחן שלמה סי"ג.
 - (3) כן משמע מהמשך ההלכה שלא יברכו שנים במנורה אחת שיש לה קנים הרבה - משמע שבב' מנורות יכולים לברך אפילו הם סמוכים.
 - (4) ע"פ קצוה"ש סי' עד בדי השלחן ס"ק כב, ולפי זה אשה ובתה המתארחות אצל משפחה אחרת וחוזרות לביתן לשניה, ונתבאר לעיל (לגבי אשה המתארחת) שתדליק בביתה קודם צאתה - הוא רק בתנאי שתאכל מעט לאור הנר בביתה, דאם לא כן אפילו תדליק את האור החשמלי ביחד עם הנרות, הוא מועיל לגבי האשה בלבד, אבל לא לגבי בתה - שאין לה לברך על תוספת אורה בלבד - במקום שאין אוכלים בו.
 - והוא הדין לכמה בנות הנמצאות בדירה אחת ואוכלות במקום אחד; או שידאגו שישאר אור מהפרוזדור וכד' בדירתן - וידליקו במקום האכילה, או (כשרוצות להדליק דוקא בדירתן) שרק אחת
- מהן תדליק בבית שישנות בו (ותדליק את אור החשמל ביחד עם הנרות), והאחרות ידליקו במקום שאוכלות בו, ואם לאו (כגון שיוצאות מאוחר מביתם) - ידליקו כולם בביתן בבת אחת - או יאכלו מעט לאור הנר.
- (5) ע"פ בדי השלחן שם, ומאותו טעם יש להתיר לבנות להדליק בברכה משום תוספת אורה (במקום האכילה) כיון שמקפידים היום מאוד שלא לבטל ברכתן.
- (6) סעיף ט (שהוא מטעם 'שלום בית' - שלא ייכשל בעץ ובאבן), ובסעיף יד נתבאר שהוא רק כשישנם כמה בבית אחד ואי אפשר שידליקו כולם בחדר האכילה, אבל כשאין שם כמה אנשים - יש להדליק (ולברך) דוקא במקום אכילה, אפילו כשיש להם חדר מיוחד.
- (7) עד"ז להלן סי"ד שמותר לברך בב' אופנים: כשהחדר מיוחד לה (או לבעלה), או כשמשתמשים שם צרכי אכילה - אפילו אין החדר מיוחד בשבילו.
- (8) ואין היתר תוספת אורה בחדר שאינו חדר האכילה ממש (אפילו משתמשים לצרכי אכילה, כדלעיל מקצוה"ש).
- (9) מכל שכן מחדר שאין אוכלים בו - אלא משתמשים בו צרכי אכילה, והוא בנוסף לטעם שקטנה הרכה בשנים זקוקה לפעמים לסיוע אמה בהדלקה, תיקון הנר וכו', וצריכה האם להיות אז לפני הדלקת נרותי' - וקבלתה היא את השבת (שיחת ו' תשרי ה'תשל"ה, קונטרס נש"ק פ"ו).

ה' זוקף כפופים אלא בסוף הברכה או בתחלתה כמו שנתבאר
בסי' קי"ג:

ב יש מקומות שהכהנים נושאים כפיהם בכל יום ואין אומרים
שם אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו כו' כמו שיתבאר בסי'
קכ"ח ואם אין שם כהנים צריך הש"ץ לומר ברכת כהנים שהיא
אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו כו' עד ואני אברכם ובמדינות אלו
אין אומרים רק עד שלום ואפילו כשהכהנים נושאים כפיהם
אומר אותה השליח צבור במדינות אלו כמו שיתבאר שם ובזמן
שאינו ראוי לנשיאות כפים אין אומרים אותה כמו שנתבאר בסי'
קכ"א.

ואין הצבור נוהגים לענות אמן אחר ברכת כהנים שאומר הש"ץ
לפי שא"צ לענות אמן אלא כששומעין מפי כהן המברך אלא
נוהגין לומר כן יהי רצון במקום אמן יש נוהגין לומר כן בסוף
הברכה בלבד ויש נוהגין לומר כן אחר כל פסוק והנוהגין לומר
אחר כל פסוק יהי רצון ובסוף פסוק ג' כן יהי רצון טועים הם
שיהי רצון בלא מלת כן אין משמעות איזה דבר יהי רצון:

ג נהגו במדינות אלו לומר בשחרית שים שלום וכן בכל זמן
שאומר אלהינו ואלהי אבותינו כו' אבל בערבית מתחילין
שלום רב וכן במנחה אפילו הש"ץ כשאין אומרים או"א כו' ויש
מתחילין שים שלום במנחה של שבת הואיל ואומרים בו כי
באור פניך נתת לנו שהיא התורה שקורין במנחה בשבת:

חלק א' סימן קכז דין מודים דרבנן וכו' ג' טעמים:

א מצות עשה מן התורה שיברכו הכהנים את ישראל בכל יום
בנשיאת כפים שנאמר כה תברכו וגו' ולהלן הוא אומר וישא
אהרן את ידיו אל העם ויברכם.

ומשנשאו כפיהם וברכו פעם אחת ביום יצאו ידי חובתן מן
התורה וחכמים תקנו שישאו כפיהם בכל תפלה מן התפלות
שביום (ו)שחרית ומוסף (ד)תענית ונעילה ומנחה דתענית וגם
במנחה של כל ימות השנה היה ראוי להיות בה נשיאת כפים
אלא שמנעו משום חשש שכרות כמ"ש בסי' קכ"ט.

ואין נשיאת כפים בפחות מעשרה שאם היו עשרה כשהתחיל
הש"ץ י"ח ואח"כ יצאו מקצתן אע"פ שהוא גומר כל התפלה
אין שם נשיאת כפים שמצות עשה בפני עצמה היא אלא
שקבעוהו חכמים בתפלה אבל אם היו עשרה כשהתחילו
הכהנים לברך ואח"כ יצאו מקצתן גומרין ברכתם והוא
שנשתיירו רובן והכהנים עולים למנין עשרה או רוב עשרה לפי
שגם הם בכלל הברכה שנאמר ואני אברכם כלומר לכהנים
ואפילו ט' כהנים וישראל אחד מברכים אותו שברכת כהנים
נאמרת בלשון יחיד יברכך וגו':

חלק א' סימן קכח דיני נשיאת כפים
ואיזה דברים הפוסלים בבחן טע"ף א':

ב ש"ץ שטעה ואינו יודע לחזור למקומו יעבור אחר תחתיו
ולא יהיה סרבן באותה שעה כמו שנתבאר בסי' נ"ג ומתחיל
מתחלת הברכה שטעה זה אם היה הטעות באמצעות ולא די
שיחזור למקום שפסק ראשון מפני שאי אפשר לחלק ברכה אחת
לשנים ואם היה הטעות בג' ראשונות מתחיל בראש ובג'
אחרונות מתחיל בעבודה. שג' ראשונות חשובות כאחת וכן ג'
אחרונות כמו שנתבאר בסימן קי"ד:

ג כל מקום שהיחיד חוזר ומתפלל ש"ץ חוזר ומתפלל אם טעה
כמותו כשמתפלל בקול רם חוץ משחרית של ראש חודש או
של שבת ויום טוב שאם טעה ש"ץ ולא הזכיר של ראש חודש
או של שבת ויום טוב אין מחזירין אותו מפני טורח הצבור
שהרי תפלת המוספין לפניו שהוא מזכיר בה של ראש חודש
ושל שבת ויום טוב והוא שלא נזכר עד שהשלים תפלתו שדינו
לחזור לראש ויש בזה טורח הצבור אבל אם נזכר קודם
שהשלים תפלתו חוזר לעבודה אם הוא ראש חודש (או לברכה
אמצעית של שבת ויום טוב) שאין בזה טורח צבור כל כך.

ויחיד שלא הזכיר ראש חודש בשחרית ונזכר אפילו אחר
שהשלים תפלתו צריך לחזור אע"פ שתפלת המוספין לפניו
ומכל מקום אם לא חזר עד אחר שהתפלל מוסף א"צ שוב לחזור
ולתפלת שחרית שאין להחמיר בדיעבד ליחיד מלכתחלה
לרבים:

ד אם טעה ש"ץ כשהתפלל בלחש לעולם אינו חוזר ומתפלל
שנית בלחש מפני טורח הצבור אלא סומך על התפלה
שיתפלל בקול רם והוא שלא טעה בג' ראשונות שאם טעה בהן
לעולם חוזר כמו שחוזר היחיד ויש מקילין אף בג' ראשונות
ויש לסמוך על דבריהם כשלא נזכר עד אחר שהשלים תפלתו
שא"צ לחזור לראש מפני טורח צבור אבל אם נזכר קודם
שהשלים אין בחזרתו טורח כל כך:

חלק א' סימן קכז דין ש"ץ שטעה וכו' טעמים א':

א כשיגיע ש"ץ למודים שוחין עמו הצבור ואפילו יחיד
המתפלל י"ח צריך לשוח עמו אם הוא עומד באמצע ברכה
כמו שנתבאר בסי' ק"ט כדי שלא יהא נראה ככופר במי
שחביריו משתחוים לו ולא די בשחייה מועטת אלא כשיעור
שאר שחיית שנתבאר בסי' קי"ג ובלבד שלא ישחו יותר מדאי
כמו שנתבאר שם.

ואומרים הצבור מודים שהוא תיקון הרבה חכמים ונקרא מודים
דרבנן ויש אומרים שחותרין בא"י אל ההודאות וי"א שלא
לחתום לפיכך נוהגין לחתום בלא הזכרת השם ואומרים ברוך
אל ההודאות.

ויש מי שאומר שצריך לשחות גם בסוף בעל שאנו מודים לך
וטוב לחוש לדבריו ובמדינות אלו המנהג לומר הכל בשחייה
אחת מתחלה ועד סוף אע"פ שיש בו הזכרה אין להקפיד משום

לקוטי תורה

1 **תוכן הפרק:** שיטת בית שמאי שצריכים להתחיל מסור
 2 מרע ורק אח"כ לעסוק בהשגת אלקות במוח ולב
 3 אך כדי להוציא אהבה זו הנקראת בשם כלה
 4 מההעלם אל הגילוי להיות מאיר בנפשם מבחינת
 5 גילוי, הנה ע"ז שאלו רז"ל כיצד מרקדין בו.
 6 אע"פ שהאהבה הטבעית של הנשמה להקב"ה היא
 7 רק בבחינת "מקיף" על האדם ואינה מתגלית באדם
 8 מצד עצמה - הנה בחירה לכל אדם נתונה "להוציא
 9 ולגלות אהבה זו מהסתרה, שתאיר בשכלו ולבו".
 10 וזהו ענין "ריקוד לפני הכלה" - על דרך משל
 11 הריקוד לפני הכלה כפשוטו, שמעורר אצל הכלה
 12 שמחה ותענוג לבעלה, כך יש בחינת "ריקוד"
 13 ברוחניות, שענינה לעורר את האהבה הטבעית (בחינת
 14 "כלה") שבנשמה שתאיר בגילוי.
 15 וזהו תוכן שאלת רז"ל "כיצד מרקדין לפני
 16 הכלה", פירוש, כיצד מגלים בבני ישראל בחינת כלות
 17 הנפש אליו יתברך (שמצד הניצוץ האלקי שבו)?
 18 ועל זה פליגי ב"ש וב"ה, איזו היא הדרך הנכונה
 19 לבא לבחינת כלות הנפש.
 20 [להבנת הענין נעתיק את דברי כ"ק אדמו"ר האמצעי
 21 (בס' מאמרי אדמו"ר האמצעי כאן. ועיין גם ד"ה וכל העם
 22 רואים ת"ש) לאדמו"ר הרי"צ (פרק ד):
 23 יש ב' דיעות חלוקות בדרכי ה' האמית'.
 24 דהנה היות האדם רחוק ושפל ערכו מאד מפני גסות
 25 חומריו בכל מיני תאוות חומריות, איך יבוא בהתקשרות
 26 אמיתית להקריב לבו לה' בדביקות אמיתית וכמ"ש ובו
 27 תדבקון ממש.
 28 הנה יש אומרים דודאי אי אפשר שיבא אדם החומרי
 29 לבחינת השלימות בדביקות במוח ההשגה בגדולת ה'
 30 ובלבו להתפעל בו' כי אם אחרי שיטהר את עצמו מכל
 31 פסולת וטומאה בנקיון גמור בלב ובמעשה וגם בהרהור
 32 ובסיגופים לגוף עד שייזדכך חומריו מעט מעט אז יוכל
 33 לגשת אל הקדש לידבק באלקים במוח בו', אבל כל זמן
 34 שלא נטהר גופו ונזדכך לגמרי איך יקרב במום ופגם אל
 35 הקדש העליון.
 36 [דרך זו נקראת "העלאה ממטה למעלה", כמשל שני
 37 בני אדם אחד עומד למעלה והב' עומד למטה, שיש ב'
 38 דרכים שיתחברו, שהדרך הא' היא שיעלה התחתון
 39 למעלה, והיא הזדככות החומר].

40 אמנם הדיעה הב' הוא להיפך, דודאי מי שהוא בחושך
 41 ולא ראה אור אלקי מעולם במה יזכך את עצמו ואיך יטהר
 42 לבו ומחשבותיו ומדותיו החומריות אם הוא אחוז וקשור
 43 באשר הוא שם, אלא עצה היעוצה שיאמר ללבו, הגם
 44 שאינו ראוי לעלות מצד גופו שלא נזדכך ולא במעשה
 45 הטוב כראוי, מ"מ יוכל לנקות א"ע מכל רע ע"י שיאיר את
 46 נפשו באור האלקי בהשגה שבמוח ולב גם ביתר מכפי
 47 מדתו ושיעורא דילי', ואז האור דוחה את החושך, וכנראה
 48 בחוש שבהאיר אור אלקי בתוך המוח והלב מעט, מיד
 49 יפול כל זוהמא וחומריות הגוף באותה שעה עד אשר יסיח
 50 דעתו ולבו לגמרי בהבלי העולם, אבל כל עוד שאור ה'
 51 נגה במוח ולבו בהתפעלות אלקות בהשגות עמוקות לא
 52 יראה רע כי ה' עמו כו' כי לא יוכל הרע לעמוד במקום
 53 הקדושה כלל וכלל.
 54 [דרך זו נקראת "המשכה מלמעלה למטה", כמו במשל
 55 הנ"ל משני בני אדם, שהעליון יורד אל התחתון, וכך
 56 בנמשל, שנמשך אור אלקי על האדם עוד קודם שנזדכך
 57 חומריו, ואדרבה, על ידי "המשכה" זו גופא נדחה הרע].
 58 והוא הוא תוכן פלוגתת ב"ש וב"ה:]
 59 אמרו בית שמאי כמות שהיא בו'.
 60 כי להיות בית שמאי שרשם מבחינת הגבורות
 61 עליונות, על כן נק' שמאי, כענין שאמרו רז"ל על
 62 פסוק ושם דרך בו' כל השם אורחותיו, דהיינו
 63 ששוקל דרכיו איך ומה הוא.
 64 ידוע דבית שמאי שרש נשמתם מבחינת הגבורות,
 65 שלכן "היו דנים להחמיר תמיד בכל איסורי התורה".
 66 וכנרמז גם בשם "שמאי" - לשון שומא דדייני,
 67 ע"ד מאמר רז"ל "כל השם אורחותיו", פירוש,
 68 ש"מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה כו' ו"שם" כמו
 69 שמין". שזה מורה על גבורות ודינים, ששוקל כל ענין
 70 איך ומה הוא, שהכל הוא בדין וחשבון.
 71 היינו שלפי ערך הסור מרע כך יהיה המשכה
 72 אח"כ, מבחינת כלה, כלות הנפש שמלמעלה.
 73 וזהו גם פירוש דברי ב"ש כאן "כלה כמות שהיא",
 74 ד"כלה" היא בחינת כלות הנפש, המתגלה בלב האדם
 75 ע"י גילוי הניצוץ האלקי שבו, ועל זה אומרים ב"ש
 76 דגילוי ("המשכת") הניצוץ האלקי הוא "בדין
 77 וחשבון", דלפי ערך מה שהאדם פעל בעצמו להיות
 78 "סור מרע", כך בערך זה מתגלה הניצוץ האלקי שבו.

1 וזהו כלה כמות שהיא, כלומר כמו שהיא העלייה
2 מלמטה מבחינת אתכפיה מסור מרע, אם רב ואם
3 מעט, וכך יהיה המשכת בחינת גילוי כלות הנפש
4 בנפשו.

5 "סור מרע" במובן רחב יותר, אינו רק שהאדם
6 נזהר מעשיית עבירות, אלא הוא כולל כללות העבודה
7 של כפיית הרע ("אתכפיה"), למנוע את עצמו מתאוות
8 עוה"ז גם בענינים המותרים; ובכללות יותר - היא
9 העבודה ד"עלי" מלמטה למעלה, היינו מה שהאדם
10 משתדל ל"הפשיט" את עצמו מגשמיותו וחומריותו
11 ולהתקרב יותר לאלקות וענינים רוחניים בכלל.

12 וזהו שאומרים בית שמאי, שגילוי אור אלקי
13 בנפשו של אדם (שע"ז מתגלה אצלו אהבתו לה'
14 בבחינת "כלות הנפש") - תלוי במידה שהוא "העלה"
15 וזיכך את עצמו, דה"המשכה" (הגילוי מלמעלה) היא
16 לפי ערך ה"העלאה".

17 במילים פשוטות:

18 שיטת ב"ש היא, שהאדם צריך לשקול את כל
19 דרכיו ומעשיו היטב הדק מבלי להטעות א"ע כלל
20 וכלל ויחמיר וידקדק בעצמו למצוא כל חסרון ופגם
21 בתכלית הדקדוק עד כחוט השערה, גם בהרהור

22 בעלמא, וגם במעשה הטוב ישקול במאזני שכלו תוך
23 ופנימית כל מעשיו גם הטובים איך שאינם לש"ש ולא
24 לתכלית האמת - ורק לפי החשבון שידע ומשער
25 בנפשו שהוטהר לבבו מתאוה זרה ומדות מגונות
26 יעמוד בנפשו לגשת אל הקודש בעבודה שבמוח ולב,
27 להתבונן בגדלות ה' ולעבוד ה' בשמחה, אבל לא יותר
28 מכדי מידתו.

קיצור פרק ב:

29 וזהו פירוש שאלת חז"ל "כיצד מרקדין לפני
30 הכלה" - כיצד מגלים מידה זו דכלות הנפש לאלקות.
31 ב"ש אומרים כלה כמות שהיא, דהיות ששרשם ממידת
32 הגבורה, מחמירים ואומרים שאין אהבה זו מתגלית
33 באדם רק לפי ערך עבודתו בכפיית הרע שבו, וזהו
34 "כלה כמות שהיא". זהו גם פירוש שם "שמאי", לשון
35 שומא דדייני, שהאדם צריך להעריך את עצמו ולשקול
36 דרכיו, עד כמה הוא ראוי לעסוק בהמשכת אור אלקי
37 בנפשו, כי תלוי עד כמה הוא זיכך את חומריותו.
38

39 מושגים שנתבארו בפרק: העלאה מלמטה למעלה
40 והמשכה מלמעלה למטה.

ד"ה תנו רבנן כיצד מרקדין לפני הכלה פרק שני

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

1 וכחמורו של רפב"י, ומה דקרו לאינש"י חמר"י אינש"י
2 היינו הע"ה דוקא שהן לעומת ת"ח כידוע, אך הנה כל זה
3 יתכן לאחר שלימות הבירור דעה"ד טו"ר שאז הת"ח
4 בתכלית השלימות ואין בהם תעורב מן הרע אפי' כל
5 שהוא, ואז הע"ה נק' חמר"י לגביהם נבדלי' מבחי' אדם,
6 כי הת"ח לא יצטרכו לקבל אז שום אור ושפע טוב מן
7 הרשעי' מאחר שלא ימצא שום טוב ברשעי' כנ"ל, אבל
8 עכשיו בזמן הבירור דעה"ד טו"ר שעדיין הטוב מקבל מן
9 הרע והרע מן הטוב גם כחלק א' מאלפי אלפי' עכ"פ כנ"ל,
10 א"כ גם הת"ח צריכי' להיות בחי' מקבל שפע מאינש"י
11 שהן הע"ה לקבל מהם בחי' חלק א' מאלף כו' טוב שבהם
12 ועי"ז נברר ונתקן כל בחי' מקצת הרע חלק א' מאלף כו'
13 שבנפש הת"ח וצדיק ורע לו הנ"ל, וזהו הטעם שהת"ח
14 נענשי' על דקרו לאינש"י חמר"י כי בזה הרי נבדלו מהם
15 בתכלית ואינם מקבלי' מאינש"י הללו בחי' הטוב במקצת
16 שבהם וא"כ הרי לא נשלם חלק המקצת רע שבנפש הת"ח

1 **ובכל** זה יובן מאדו"ל מפני מה ת"ח נענשי' משום דקרו
2 לאינש"י חמר"י כו', דהנה ת"ח המה הצדיקי' ראשי
3 אלפי כו' שכל עסקיהם בתו"מ רק טוב ולא יוכלו לסבול
4 את הרע שברשעים עד שנמשלו כבהמות בעיניהם וקרו
5 להו חמר"י כמו אשר בשר חמורים כו' לפי שהנשמה
6 האלקי' נק' אד"ם כשהיא בצלם האלקי' בשלימות בתו"מ
7 ברמ"ח פקודי' רמ"ח איברי', וכשחסר מצוה א' נפגם אבר
8 א' כו', אך זהו במיעוט מעשה הטוב או ע"י פגם איזה
9 ל"ת אשר אין צדיק בארץ שלא ימצא בו קצת רע ונק'
10 צדיק ורע לו כנ"ל, אמנם להיפך ברשעי' הגמורים שלא
11 נמצא בהם אפי' קצת טוב גם חלק כל שהוא מהראוי
12 לקרותם חמר"י ממש דהיינו שאין בנפשם צלם האלקי כלל
13 וכלל רק כבהמו' נדמו ממש, ולא עוד אלא שנק' חמר"י
14 כקליפת חמור לנגד חכמי' דקדושה כמ"ש בזוהר ע"פ ויהי
15 לי שור וחמור, וכמו שא' ר"ע כשהייתי ע"ה כו' אנשכנ"ו
16 כחמו"ר ובקדוש' נא' יששכר חמו"ר גרם כו' כחמור למשא

1 ומצד ב' טעמים נענשי' הא' מפני שמפסיד' נפשם שלא
 2 יש תקוה לחלק מקצת הרע שבהם שנמשך אחר הרע
 3 שבאינשי הללו ואם היו אחוזי' ומקושרי' בהם בציור אדם
 4 הי' זה תיקון ע"י העלא' הטוב מן הרשע כנ"ל והב' מה
 5 שמפרידי' את הע"ה לבלתי יהי' להם תקומה להתעלו' ע"י
 6 הצדיקי' ות"ח במה דקרו להו חמר"י ממש להבדילם
 7 מבחי' אד"ם העליון שבזה נאבד גם מקצת הטוב שבע"ה
 8 לדחותו בב' ידיים וכת' לבלתי ידח ממנו נדח כי לא נודע
 9 מי יכשר כו' לפי שנעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן,
 10 ואפשר יעלה לרצון אותו מעט הטוב שבע"ה יותר מריבוי
 11 הטוב שבת"ח שנק' ראש, כי הרי יוכל להיו' ברגל הרבה
 12 כח ועוז יותר מבראש, ולזה אמר ת"ר אלף רגלי העם אשר
 13 אנכי בקרבו, אנכ"י דוקא מפני שנעוץ תחלתן בסופן דוקא,
 14 ולזה א' יש צדיקי' שיגיע אליהם כמעשה הרשעי' ויש
 15 רשעי' כו' וד"ל, אך לע"ל שיובדלו טו"ר בתכלית אין
 16 לראשי' הנק' ת"ח חיבור כלל עם הע"ה כי יתבררו גם בחי'
 17 העקביי' כו', ולכך אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי
 18 להיו' רק טוב או כולו חייב רק רע שאז אין הטוב מקבל
 19 מן הרע כלל, ואז הצדיק שיהי' בארץ יהי' רק טוב והוא
 20 תכלית השלימו' של בחי' אד"ם שנא' במשיח ישכיל עבדי
 21 כו' (אך מה שהעונש של ת"ח דקרו לאינשי חמר"י הוא

22 רק בבניהם שאינם ת"ח ולא בהם עצמם כי בחי' אד"ם
 23 הוא בחי' התולדה להוליד בדומה לצלמו דוקא, ולפי
 24 שהבדיל לע"ה שהן בבחי' נה"י מבחי' אדם חסר בנפשו
 25 מבחי' נה"י ולא יולי"ד בדומה לו כי לא יוכל להיו' בחי'
 26 שלימו' בהתפשט"ו תולדתו דוקא שהוא מבחי' נה"י שזהו
 27 שרש של הע"ה אע"פ שהמוחי' בשלימו' ועיקר התולדה
 28 מן המוחי' דוקא אבל להוליד נפש בבחי' מוחי' כמוהו לא
 29 יוליד משום שנעוץ תחלתן בסופן דוקא (וכמ"ש במ"א
 30 בפ' אל עליון גומל כו'), וא"כ הרי זה העונש לפי העון
 31 מה דקרו לאינשי' חמר"י זאת תהי' פרי תולדותיהן של
 32 צדיקי' ות"ח להוליד ע"ה אשר שנא נפשו ולהיפך המלמד
 33 [את בן ע"ה תורה כו' זוכה שיהיו בני בנינים] ת"ח וכמ"ש
 34 לא ימוש מפין ומפי זרע זרעך כו', כי התורה מחזרת על
 35 אכסניא שלה להוליד כיצא בהן עד כמה דורו' זא"ז כו'
 36 [וראי' גדולה לזה מכללות ציור אדם דכנס"י שאין] התורה
 37 משתכחת מישראל גם בדור האחרון שנק' עקבות' משיחא
 38 שנמצא בהם ת"ח שנק' ראשי אלפי כו' משום
 39 דאנפשוטותא דמשה גם בדור היותר אחרון וכמ"ש ת"ר
 40 אלף רגלי רגלי דוקא משום דנעוץ תחלתן בסופן כו'
 41 (וכמ"ש במ"א בענין המאמר יבא [טוב ויקבל טוב כו'])
 42 וד"ל].

להבין מאמרו"ל מפני מה ת"ח – תקפ"ב

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

1 (ט) אך ליישב זה צריך להקדים בקצרה משנ"ת אצלינו
 2 בענין ההלל דלכאורה תמוה וכי הוא ית' צריך
 3 לשבחים שלנו שאנחנו משבחים אותו והלא כל דיירי
 4 ארעא כלא חשיבי' וא"כ למה זה נצטוונו להודות ולהלל
 5 כו'. והגם כי יש מי שיישבו ענין זה והוא כדי לזכך
 6 נפשותינו בזה שנהיו מכירים ויודעים בטובת הש"י
 7 העודפת עלינו וכי לו ית' לבדו היכולת לשנות היש לכל
 8 אשר יחפוץ כו' וכשנוכך נפשותינו יהיו כלי מוכן לקבלת
 9 הטובה כו', עכ"ז באמת יש בזה ענין נסתר וכונה עמוקה,
 10 והוא שכבר הקדמנו שהי"ס הן כלים שבהן ועל ידן הא"ס
 11 פועל בעולמות להחיותן ולבנות ולסתור ולהרוס ולנטוע
 12 כו', ובלי אמצעות הספי' א"א להעולמות להכיל ולקבל
 13 ההארה מאא"ס בעצמו שלא יתבטלו במציאות וכמ"ש
 14 באגה"ק ע"פ וילבש צדקה כשריון כו', ואמנם מודעת זאת
 15 שבאמת לגבי עצמות אא"ס, הי"ס בטלין ממש ואפי' חכמ'
 16 שהיא ראשית הי"ס היא נחשבת כעשי' גופנית ממש לגבי
 17 עצמות א"ס ב"ה, ולזאת כדי שיתלבש האא"ס בי"ס לפעול

18 על ידן בהעולמות הוא השפלה גדולה וכנודע ממה שפי'
 19 קדוש ה' הה"מ ז"ל ע"פ מארז"ל במקום גדולתו שם אתה
 20 מוצא ענותנותו דהיינו שהתלבשות במדת גדולה הוא
 21 ספי' חסד עליון להחיות עולמות אין קץ ממש היא ענוה
 22 גדולה אצלו ית' שישפיל עצמו כ"כ להתלבש במדה זו
 23 דכלא חשיבא ממש קמי', וכמ"ש במ"א שזהו פי' מי כה'
 24 אלקינו המגביהי לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ
 25 ר"ל שאא"ס הוא גבוה ורם כ"כ עד שמשפילי לראות
 26 בשמים כו' שהתלבשותו בשמים הם עולמות עליונים וי"ס
 27 דאצי' בכלל הוא השפלה אצלו ממש כמו התלבשותו
 28 בארץ דעשי' גשמיות שאצלו ית' שניהם שוים ממש, והנה
 29 בוימ"ב האיר ה' מעצמו ומאליו וצמצם אורו להתלבש
 30 בי"ס וגם אח"כ עתה יש הארה ממנו ית' בסוד שרש
 31 להתלבש בי"ס שאינו תלוי במעשה התחתונים אולם הארה
 32 זו בצמצום ועיקר האור נמשך ע"י מעשה התחתונים בסוד
 33 תוספת והיינו מטעם הנ"ל כיון שבאמת הוא השפלה
 34 גדולה כו', וזהו ענין ההלל שע"י שמשבחים לפניו פעולתו

רופא נאמן כו' ועי"ז נמשך האא"ס ומתלבש בהן ולכן
צריך לכיין בשם ההוא שעל ידו מתלבש באותה הספי'
דהיינו הך משום שע"ז פועלים ביותר התלבשות אא"ס
בהספי' ואז יפעל מבוקשו בקל כו', ומעתה לק"מ קושיי'
הריב"ש שהוא ית' יודע באיזו דרך ישרים כו' דודאי דבריו
אמת, אבל מ"מ ע"י הכוונה בשם עדיף טפי טובא משום
שזהו הדרך להמשיך אא"ס בהספי' ההוא המיוחדת
לפעולה ההיא ע"י ההילול והשבח משום שבאמת השפלה
גדולה הוא כו' וע"י הכוונה והשבח של הברכה נמשך האור
א"ס בתוך הספי' ההיא ובה ועל ידה יפעל לו בקשתו
(ושאלתו):

שרש מצות התפלה

שפועל על ידי הספירות כמו שמשבחים חסדו וגבורתו
וחכמתו כו' עי"ז הוא ית' נמשך ומאיר לתוך הי"ס וז"ס
המ"ן הממשיך מ"ד וכמשל האדם החכם שכשמשבחים
אותו איך שהוא חכם עי"ז מתעורר כח חכמתו כו' כמש"ש
באריכות ולכן הלל הוא מל' הארה כמו בהלו נרו כו',
וכמ"כ יובן בענין הכוונה בשם בשמ"ע שמבקשים חנונו
מאתך חכמה כו' והשפעה זו צ"ל ע"י ספי' חכמה וכן
רפאנו ה' ע"י מדת ת"ת ולכן צריך להמשיך תחלה
התלבשות אא"ס בחכמ' ות"ת כנ"ל והיינו ע"י שמהללים
לפניו ענין התלבשותו בחכמ' ובת"ת שפועל על ידן
פעולות גדולות בעולמות כמ"ש אתה חונן כו' כי אל מלך

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

כתי' כי עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם,
שנק' אלקה שלנו, והנה לא מצינו בכל השמות שיהי'
נק' שלנו כ"א בשם אלקי' שנק' אלקה שלנו, ולכאור' אינו
מובן למה שם אלקי' דוקא נק' שלנו כו'. והענין הוא
דהנה כדי שיומשך לנו אלקי' בבחי' גילוי עד שיהי' נק'
שלנו זהו ע"י שם אלקי' דוקא שהוא בחי' צמצום, כי
כדי שיהי' גילוי אלקי' למטה אי אפשר כ"א ע"י צמצום
כו', כי בלתי הצמצום לא היו יכולים לקבל כו',
וכמשארז"ל צמצם שכינתו בין ב' בדי הארון, ולכאור'
הלא עיקר הגילוי הי' בין ב' בדי הארון ולמה נק' זה
צמצום, אך לפי שכדי שיהי' גילוי אלקות בין ב' הבדים
א"א כ"א ע"י צמצום כו', וכך כדי שיהי' גילוי אלקות
בנשי' זהו ע"י צמצום. וזהו שנק' אלקינו כי מה שנק'
שלנו הוא ע"י שם אלקי' המצמצם, אך זה הצמצום הוא
עיקר החסד שאם לא הצמצום לא הי' בבחי' גילוי כלל,
וזהו מ"ש בספרי הקבלה ששם אלקי' הוא בחי' גבורה
ואלקינו הוא רחמים, והיינו לפי שזה הצמצום הוא עיקר
הרחמים כו'.

לכן אמור לבני

ש"פ וארא, תר"ב.

לכן אמור לבני ישראל אני הוי', והוצאתי אתכם מתחת
סבלות מצרים, הנה בפ' זו נאמרו ד' לשונות של
גאולה והוצאתי והצאתי וגאלתי ולקחתי, שכנגד ד' לשונות
של גאולה תיקנו ארבע כוסות, זהו פי' א' שבמד"ר שכנגד
ד' גאולות שבמצרים תיקנו ארבע כוסות, ועוד יש פי'
במד"ר שד' לשונות של גאולה הם כנגד ד' גליות, וכנגד
זה תיקנו ארבע כוסות כו'. והנה בזהר פי' שהד' לשונות
הוא כנגד ד' פעמים אמת, ולפי פי' הזהר י"ל ששני הפי'
אמת, דהנה אנו אומרים ד' פעמים אמת קודם עזרת וד'
פעמים בעזרת אבותינו, והיינו שד' פעמים אמת שקודם
עזרת הוא כנגד הד' גאולות שביצ"מ, וד' פעמים אמת
שבעזרת הוא כנגד ד' גאולות של לע"ל.
ולהבין זה בתוס' ביאור י"ל ענין מ"ש בלק"ת בדרוש
מה טובו שיש שני בחי' תשובה, תשובה עילאה
ותשובה תתאה, תשובה ה' עילאה ותשובה ה' תתאה, והן
שתיים שהן ארבע דהיינו מלמטלמ"ע ומלמעלה למטה.
ולהבין ענין הד' תשובות, הענין הוא דהנה כתי' סור מרע
ועשה טוב כו', וענין סור מרע, היינו בחי' תשו"ת, דהנה

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

דממכ"ע יש בזה חילוקי מדרי' מעלה ומטה דבעולמות
עליונים מאיר אור עליון יותר והיינו שהאור הוא שם
בבחי' גילוי יותר בלי צמצום כ"כ וכמ"ש בסש"ב פ"מ

ובפרט כשמתכוון במדרי' באלקות שלמעלה מההארה
המתלבשת בעולם התחתון והיינו בהאור האלקי
המתלבש ומאיר בעולמות העליונים. וכונודע דבהאור

1 (כמו בשכל יש כמה מיני שכליים דבשכל גבוה ונעלה
2 יותר הרי יש בו גילוי אור שכל יותר, ובשכל עמוק הבא
3 בבחינת הפשטה האור והגילוי בו ביותר כו', ועד"ז בכל
4 עולם שהוא עליון במדרי' מתלבש בו אור נגלה יותר
5 שאינו מצומצם כ"כ שזהו בחי' המעלה שבהאור וכ"ש
6 בהע"ס שבעולם ההוא שמאיר בהם האור והגילוי יותר
7 כו') וגם יש בזה חילוקים במדריגות פרטיות וכמו אימא
8 עילאה מקננא בכורסי' ושית ספירן ביצירה כו', וכמו בנר"ן
9 שבנפש שהאדם יודע בעצמו מעלת הרוח על הנפש ומעלת
10 הנשמה על הרוח כמעלת השכל על המדות כו' וכן הוא
11 בנר"ן דבי"ע כו' (ובאמת ההפרש בזה הוא ג"כ באופן
12 האור והגילוי אם שמאיר בחי' פנימיות האור או חיצוניות
13 האור, דמוחין הן בחי' פנימיות ומדות הן חיצוניות ונפש
14 בחי' חיצוניות דחיצוניות כו' וכמ"ש במ"א) וכשמתבונן

15 בכ"ז בבחי' האלקות המאיר בכל מדריגה ומדריגה
16 ובהעמקת הדעת שיוקלט הענין היטיב במוחו ויאיר בנפשו
17 ונרגש בו העילוי דאלקות (ובכל אור עליון יותר נרגש
18 העילוי ביותר) הרי מתקרב נפשו מאד בבחי' דביקות
19 באלקות כו' וזהו בחי' אהבה שהוא הקירוב והדביקות
20 באלקות וכטבע המים לדבק כו' (וכן הוא בכל מדריגות
21 אהבה כמו באהבה דנפשי אויתך וכברא דאשתדל כו'
22 שזהו מה שחפץ מאד שיאיר אוא"ס בנפשו ולדבקה בו
23 ע"י התו"מ כו'. וכן באהבה דכמים הפנים וכמ"ש בס"ש
24 פמ"ט לדבקה בו יתברך בדביקה חשיקה כו'. וגם באהבה
25 כרשפי אש הוא שחפץ לדבקה בו יתברך וכמ"ש בספ"ח
26 בענין האהבה הבאה מהתבוננות בגדולתו יתברך (ועמ"ש
27 בפמ"ג וספמ"ד) לדבקה בו ע"י קיום התורה והמצוה כו'
28 רק שהיא בבחי' צמאון כו').

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ט

1 ז) וְהִנֵּה גְדוּלָּה מְזוּ אֲנִי רֹאִים בְּטֹבֵעַ אִישׁ הָרַע, דָּגָם
2 לְמִקְרָבִי וּבְגִי בֵּיתוֹ, הֵגָם שְׂאוֹהֶבֶם אֶהְבֵּת נֶפֶשׁ
3 וּמִתְעַלֵּס עִמָּהֶם, מְכַל מְקוֹם הוּא מַצֵּר וּמַעֲיֵק לָהֶם בְּכָל מָה
4 שְׂבִיכָלְתוֹ, וְתָמִיד פָּנָיו זְעוּמָת, אֹהֵן אִיז אֵלֶּע מֶאֱלֵ נִיט
5 צוּפְרִידֵן, אֹהֵן פּוֹן קִיִּין זֶאף אִיז נִיט צוּפְרִידֵן, אֹהֵן וִיא
6 מִי טוֹט אִיז אֵלֶּע נִיט גוֹט, אֹהֵן עֵס אִיז אִים נִיט גִּיפְעֵלֵן,
7 אֹהֵן זִיִּין עֵגֶג אִיז אִין יַעֲדֵר זֶאף גִּיפְינֵעֵן אֶחְסְרוֹן^כ, וְהוּא
8 מֶלֶא טְעָנוֹת וּתְבִיעוֹת, אֵלֶּע מֶאֱלֵ אֹהֵן אִין אֵלֶּע זֶאכֵן אִיז עַר
9 גִּירֵעֵכֶט אֹהֵן דְּעַר זוֹלֵת אִיז אֹהֵם גִּירֵעֵכֶט אֹהֵן שוֹלְדִיק^כ,
10 וְאֶפְלוּ אֶת אֲנָשִׁי בֵּיתוֹ מֶאֱכֵט עַר אִיִּינֶג אֹהֵן שְׁלֵעֵכֶט, עַר
11 פֶּאָרְגִינֵט זִיִּי נִיט דְּעֵם לַעֲבִיכִין^כ בְּפֻעַל מִמֶּשׁ, וּבִשְׂבִיבִל
12 הוֹצֵאָתָם הַפֵּל כְּמוֹתְרוֹת בְּעִינֵיו, וְגַם אֶת הֶהְכְּרָחִיֹת בֵּיתוֹ
13 הוּא נוֹתֵן בְּצִמְצוּם וּבְדִקְדוּק רַב, אֹהֵן רֵעַד דָּאָס אִיבְעָרִיכִי אִיף
14 שְׁהֵם מִתְעַנְגִּים אֲצֵלוֹ עַל רַב טוֹב, לְפִי שְׁעִינוֹ צָרָה גַם
15 בְּהִמְעֵט הִנֵּה, וּמוֹצֵץ אֶת דָּמָם בְּעִלּוּקָה, וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָה גַם
16 דְּבָר קָל הוּא יוֹצֵא לְרִיב עִמָּהֶם וּלְבִזּוּתָם, וּבִפְרֵט כְּאֲשֶׁר
17 יִמְצָא אֵיזָה שְׂגִיאַה שְׁעֵשׂוּ בְּגִי בֵּיתוֹ, אֲזִי הִנֵּה הוּא מְגִדִּיל
18 זֹאת בְּהִגְדֵּלָה וְהִרְחָבָה גְדוּלָּה, וּמִרְחִיב הַדְּבָר בְּזֶה אִיף כִּי
19 בְּזֶה גִרְמוֹ לוֹ הַזְקוֹת גְּדוּלוֹת וְרִבּוּת, וְשׁוֹפֵף אֶת דָּמָם מִמֶּשׁ,
20 וּמִפֵּל שֶׁפֶן אִם עֲשׂוֹ אֵיזָה דְּבָר נִגְדֵּן רְצוֹנוֹ אֲזִי תִפְעֵס וְיִקְצֹף

21 בְּמֶאֱד בְּאִין מַעֲצוֹר לְרוּחוֹ הַקָּשָׁה, וּפּוֹתַח פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ
22 לְקַלְלֵם חֵס וְשְׁלוֹם בְּקַלְלוֹת נִמְרָצוֹת רַחֲמָנָא לְצֵלָן, וְחִמְתּוֹ
23 תִּכְעַר בּוֹ פְּחִיָּה רָעָה כְּעֵס וּרְצִיחָה לְהַכּוֹתָם וּלְעֲשׂוֹת לָהֶם
24 יְסוּרֵי הַגּוֹף שְׁנַעֲשֵׂה כִּיּוֹצֵא מִן הַדַּעַת מִמֶּשׁ רַחֲמָנָא לְצֵלָן,
25 דְּכָל זֶה הוּא לְפִי שְׁהוּא אִישׁ רַע בְּעֵצָם, וְחִיּוּתוֹ הוּא מָה
26 שְׁמַצֵּר וּמִרַע לְזוּלָתוֹ, אֵט דָּאָס וְאֵס עַר מֶאֱכֵט דְּעֵם אֲנִידֵעֵן
27 שְׁלֵעֵכֶט אֹהֵן נִיט גוֹט, אִיז דָּאָ אִיז זִיִּין לַעֲבֹן אֹהֵן חִיּוּתִי^כ,
28 וּכְמוֹ שְׁאֲנוֹ רֹאִים בְּמוֹחַשׁ דִּישׁ אֲנָשִׁים כְּאֵלוֹ אֲשֶׁר מַצֵּד
29 עֵצָם טְבֵעָם הָרַע הִנֵּה אִם הֵם רֹאִים כְּאֲשֶׁר אֲנָשִׁים נִכְשָׁלִים
30 וְנִנְקִים בְּמִמּוֹן חֵס וְשְׁלוֹם אוֹ גַם בְּגוֹף חֵס וְשְׁלוֹם הֵם נִהְנִים
31 מִזֶּה, אוֹ כְּאֲשֶׁר רֹאִים שְׁהֶאֱחָד רִיב בְּחִבְרוֹ וְיַעֲשֵׂה לוֹ
32 שְׂפִיכוֹת דָּמִים וּבִזּיוֹנוֹת אוֹ אֵיזָה הִזָּק חֵס וְשְׁלוֹם הִנֵּה הֵם
33 שְׂמִחִים עַל זֶה כְּעַל כָּל הוֹן, וְהוּא מְפָגֵי עֵצָם טְבֵעוֹ הָרַע
34 יִגַּל וְיִשְׁמַח בְּמֶאֱד בְּתַקְלַת חִבְרוֹ, וְלִהְפֹּף כְּאֲשֶׁר יִתְעַלָּה
35 חִבְרוֹ בְּאֵיזָה עֲשֵׁר אוֹ כְּבוֹד וּבִהְצִלָּתוֹ בְּרִכָּה בְּעֶסְקִיו אוֹ
36 בְּכִנִּים, יִצֵּר לוֹ מִזֶּה, וְעַרֵט אִים אִיִּינֶג פּוֹן דְּעֵם, עֵס אִיז אִים
37 נִיט גוֹט פּוֹן דְּעֵם אֹהֵן עֵס פֶּאָר דְּרִיקֵט אִים פֶּאָר וְאֵס יַעֲנֵעֵם
38 אִיז גוֹטִיכִי, וּמִדְּבָר בְּזֶה הִרְבָּה עַל כָּל מִפְרִיּוֹ, עַר רֵעָהֵט דָּאָס
39 אִיבְעָרִיכִי וְחִפֵּץ לְחִזְיָקוֹ בְּזֶה, וְיַעֲצֵב לְבוֹ עַל זֶה, עַר פֶּאָר
40 גִינֵט אִים נִיטִל, וְנִקְרָא "צַר עֵין", דְּעִינוֹ רָעָה בְּשָׁל אֲחֵרִים,

כג. תמיד אינו מרוצה, ומשום דבר אינו מרוצה, ואיך שעושים עדיין אינו טוב, ואינו מוצא-חן בעיניו, והעונג שלו הוא למצוא חסרון בכל דבר. כד. תמיד ובכל דבר, הוא צודק, והזולת אינו צודק ואשם. כה. הוא עושה צר ורע, הוא אינו "מפרגן" להם את החיים. כו. והוא מרבה לדבר על כך. כז. זה מה שעושה לזולת רע ולא-טוב, זהו החיים והחיות שלו. כח. נהיה לו צר מזה, לא טוב לו מכך, ומעיק לו מדוע לההוא טוב. כט. הוא חוזר על דבריו. ל. אינו "מפרגן" לו.

1 אוֹן לִיגֵט אֵין דעם לאַ אַיף לִהְיוֹת לְחִבְרוֹ, וְכַאֲשֶׁר גּוֹרֵם לוֹ
2 אֵיזָה רָעָה הוּא מִתְעַנֶּה עַל זֶה, דְּכָל זֶה הוּא מִצַּד עֲצָם טָבֵעַ
3 הָרַע שָׁבוּ. וְנִסִּים בְּטוֹב⁵⁹ בְּמִצּוֹת לְשִׁמּוֹחַ חֵתָן וְכֵלָה, וְיָקִים
4 מֶה שֶׁכָּתוּב⁶⁰ "וַיֵּרָא ה' לְבָנָיִךְ שְׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל".
5 קָצוּר. אִישׁ בְּעַל טָבֵעַ רַע – גַּם אֶת קְרוֹכֵיו וְיָדָיו יִצַּר

6 וַיַּעֲקֵב, וַאֲפִלּוּ אֶת בְּנֵי בֵיתוֹ יִלְחֹץ וַיִּדְחֹק וַיִּצְמָצֵם
7 בְּהִצְטָרְכוּתֵיהֶם גַּם בְּהִתְרַחֲוּת, וְאִם נִמְצָא אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה
8 אֵיזָה דְּבָר שֶׁלֹּא בְּחִפְזוֹ יִכְעַס וַיִּקְלַל כִּי־צָא מִן הַדַּעַת, וַיִּשְׁנֶם
9 כָּאֵלּוּ הַנִּהְיִים מִצָּרָתָם וְתַקְלָתָם שֶׁל אֲחֵרִים, וְכַאֲשֶׁר גּוֹרֵם
10 אֵיזָה רָעָה לְזוּלָתוֹ גַּם בְּדַבּוּר הוּא נִהְיָה.

י"ד כסלו תרפ"ט.

(60) תהלים קכח, ו.

(59) ראה תוד"ה תנב"א – נדה עג, א. ועוד (ראה שיחת י"א ניסן, ש"פ צו ואחש"פ תשמ"ג. שיחת י"ט כסלו וש"פ מקץ תשד"מ).

לא. ומונח בזה.

לקוטי דיבורים

29 וב"ה הדבר נתקבל אצלם בטוב.
30 כב. מורנו הבעל שם טוב העלים עצמו מרבנו הזקן,
31 והצטער מאד על שהיה עליו להעלים עצמו ממנו.
32 זמנו הקבוע של הגאון הר' יוסף יצחק להיות אצל
33 מורנו הבעל שם טוב, היה לחג השבועות, פעם בשנה
34 ולפעמים פעם בשנתיים. משנת תק"ט הנה בכל פעם
35 שהגאון הר' יוסף יצחק היה בא אל מורנו הבעל שם טוב
36 למזיבוז, היה מורנו הבעל שם טוב שואל אותו בפרטיות
37 על רבנו הזקן ומזהירו להעלים מרבנו הזקן מלספר לו
38 על דרך החסידות.
39 כג. בפעם האחרונה שהגאון הר' יוסף יצחק היה
40 במזיבוז אצל מורנו הבעל שם טוב לחג השבועות שנת
41 תק"כ, הנה בשבת פרשת במדבר, אמר מורנו הבעל שם
42 טוב תורה על הפסוק¹ "והיה מספר בני ישראל גו' אשר
43 לא ימד ולא יספר". ואחרי תפלת מנחה, אמר למורנו
44 הרב המגיד במעמדו של הגאון הר' יוסף יצחק:
45 – "הוא – רבנו הזקן – שלך, אך הוא צריך לבוא אליך
46 בעצמו בלי התעוררות מבחוץ. כשיבוא אליך דע איזה
47 כלי קיבול הוא וצריכים זהירות יתירה בהזכרתו כדי
48 שיוכל למלא בהצלחה את השליחות שהוטלה עליו".
49 כד. על הענין של ח"י אלול סיפר רבנו הזקן לרבי
50 האמצעי כשמלאו לו ט"ו שנים, והכניסו אז בענינים
51 הפנימיים. כן כשמלאו ל"צמח צדק" ט"ו שנים סיפר לו
52 רבנו הזקן על כך. ה"צמח צדק" סיפר על כך לסבא כ"ק
53 אאזמו"ר הרה"ק מהר"ש, כשמלאו לי ט"ו שנים, והוד
54 כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש סיפר על כך להוד כ"ק
55 אאמו"ר הרה"ק כשמלאו לו ט"ו שנים. כשמלאו לו ט"ו
56 שנים הכניסו גם אותי במחול.

1 כ. בהיוודע לי תכלית ירידתי לעולם זה – אמר רבנו
2 הזקן – הכוחות שניתנו לי והאחריות הגדולה המוטלת עלי,
3 בחרתי באברכים גדולי תורה ובעלי הבנה והשגה, ונוסף
4 על הלימודים בתורת הנגלה, היה לנו סדר קבוע בלימוד
5 תורת הקבלה והיה לנו מנין מיוחד על פי השל"ה הקדוש.
6 במשך שלשת השנים שרבנו הזקן למד עם תלמידיו
7 הגאונים, התפרסם כגאון אדיר.
8 דודו הגאון ר' יוסף יצחק, העלים מרבנו הזקן שהיה
9 מקודם ממקושרי הבעל שם טוב ואחר כך ממקושרי
10 המגיד ממזריטש, ובקצרה הסביר לו הגאון ר' יוסף יצחק
11 את יסוד תורת החסידות שהבעל שם טוב גילה והמגיד
12 ממזריטש ממשיך.
13 כא. במשך שנתיים למד הגאון ר' יוסף יצחק עם רבנו
14 הזקן את תורת החסידות ואופן עבודת התפלה על פי
15 דרך החסידות.
16 כשרבנו הזקן הגיע לשנתו העשרים¹, החליט
17 בהסכמת זוגתו הרבנית סטערנא אחרי חג הפסח שנת
18 תקכ"ה לנסוע למקום תורה ועבודה.
19 התיישבתי ביני לבין עצמי – מספר רבנו הזקן – לאן
20 ללכת ולא יכולתי להחליט בעצמי.
21 אחי הגאון מהרי"ל שהוא בעל שכל הישר, אמר לי
22 ללכת למזריטש.
23 ידעתי שבילננה יכולים להתלמד ללמוד, ובמזריטש –
24 איך להתפלל. ללמוד ידעתי קצת אבל להתפלל לא ידעתי
25 כלום... והלכתי למזריטש.
26 השי"ת הצליחני בהחלטתי ללכת למזריטש, ובשעה
27 טובה ומוצלחת נעשיתי לחסיד מסור לרבי. בשובי הביתה
28 לויטבסק, סידרתי את המודרכים שלי בלימוד החסידות

- 1 כה. השבח להשי"ת שברכות הוד כ"ק אבותינו
2 רבותינו הקדושים נ"ע, שחסידים היכן שהם נמצאים
3 יצליחו בהחזקת התורה והעבודה בדרכי החסידות -
4 מתקיימות, וגם בארץ החירשת והעיוורת יש כבר יותר
5 ממנין. מנין על פי הלכה אין הכוונה לעשרה דוקא, אלא
6 לא תשע.
7 יש לערוך ניתוח גם בשאר האנשים, להסיר את
8 הכיסויים מהעינים ולנקות את האזניים, אך ניתוח בלי
9 כאבים. הדבר צריך לבוא מתוך הכרה. צריכים להראות
10 לזולת שזה עוגה מתוקה, וכשמראים עוגה כזו רוצה כל
11 אחד לקבלה.
- 12 היום ח"י אלול ויכולים לשאוב הרבה.
13 הריני מאחל לכולכם ולבני ביתכם, את אשר ישנו פה
14 ואת אשר איננו פה - בגופו - שימלא השי"ת לכל אחד
15 בבני חיי ומזוני רויחי, שלא רק שהגשמיות לא תהיה
16 מונע לתורה ולעבודת התפלה ולהנהגה בדרך החסידות,
17 אלא אדרבה שהיא תעזור לעשות את העבודה במנוחת
18 הלב ובמנוחת המוח - וכל אחד יודע מה צריכים לעשות
19 - ויגיעו לתכלית האמיתית, לזכות לגילוי המשיח בחסד
20 וברחמים.
21 חג שמח. חג טוב.

ח"י אלול, ה'תש"ה

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ס"ט - הרב ותלמידו

- 1 כל אותה העת שברוך מויאזין שפך את ליבו לפני רבי שלמה לא משו עיניו של ראש הישיבה
2 ממנו. היה ברור כי ראש הישיבה מתעניין מאוד בטיבו של הבחור שלפניו. לברוך עצמו הייתה תחושה
3 שהגאון חודר במבטו לעמקי נשמתו ובוחר אותו מכף רגל ועד ראש.
4 - האם אכן ימצא אותו הגאון ראוי להיות תלמידו וללמדו רזי תורה? ברוך חש כאילו מוטל גורלו
5 על כף המאזניים. הדבר השפיע עליו כל-כך עד שפרץ בבכי, שנבע מעומק נפשו.
6 "לשם מה אתה בוכה"? שאל רבי שלמה את ברוך בנימה של רחמים - "והרי השגת את יעדך,
7 ועלית על דרך המלך בעבודת הבורא"!
8 ברוך חפץ מאוד לענות. בכל ליבו רצה להסביר לראש הישיבה כי חסר לו הרבה לשלמות נפשו,
9 לא רק בתחום הידע, אלא גם בתחום היציבות הרוחנית והביטחון הנפשי בדרכו. חסר לו מאוד מדריך
10 בשיעור קומתו של רבי שלמה, שבו יש לו אמון רב. ברם, רוחו הייתה סוערת ודמעות חנקו את גרונו,
11 ולא היה יכול לפצות פה ולהשמיע מלה.
12 ר' שלמה הרבה קמעא ולאחר דומייה קלה פנה לברוך ואמר לו שייכנס אליו מחר לחדרו לאחר
13 תפילת ערבית.
14 ברוך עזב את חדרו של ר' שלמה דרך דלת אחורית, אף לא אחד היה צריך לדעת על ביקורו אצל
15 הצדיק.
16 בינתיים קיבל ברוך על עצמו תענית של שלש יממות, שהן 27 שעות. כמניין "חסד", הייתה זו
17 כמיהתו העמוקה אל הקב"ה שייתן לו חן וחסד בעיני הגאון. כן קיבל על עצמו תענית דיבור ושלא
18 לישון במשך שלוש יממות אלו.
19 את הלילה בילה ברוך בתורה ותפילה בבית המדרש בו נהג ללון. הוא חש חולשה גופנית גדולה,
20 מבלי שידע מניין נובע הדבר, שכן צומות וסיגופים לא היו חידוש לדידו, והיה רגיל גם לעבודה קשה
21 אשר ממנה היה מתפרנס.

1 "כאשר התחלתי לערוך תיקון חצות באותו לילה" - סיפר ברוך מאוחר יותר - "חשתי מין אטימות
2 בלב. התאמצתי מאוד, ולאחר זמן ממושך חשתי סוף-סוף שליבי נפתח לעבודת הבורא, אלא שבד בבד
3 החלו מאותו רגע ליפול בי רעיונות לא טובים ולעמוד לנגד עיני תמונות זוועה, שמעולם לא ראיתי
4 כמותן".

5 "כל מאמצי להיפטר מהרעיונות הלא טובים והמחזות הנוראים לא הועילו, ואז התחלתי להתחנן
6 לפני הקב"ה שיסיר ממני את הרעיונות והמחזות הלא טובים, ומפי פרצה קריאה נואשת: "אוי, ריבוננו
7 של עולם", והדבר הועיל. מאותו רגע שוחררתי לגמרי מהרעיונות הללו, ואת תיקון-חצות ערכתי בבכי
8 רב".

9 כל זה גרם לברוך הקלה בליבו, ועם הנץ החמה התפלל תפילת "ותיקין", ויצא החוצה לנוח קמעה.
10 במשך כל היום המשיך ברוך לעסוק בתורה ועבודה. כל זה היה אמור להיות הכנה רוחנית למה
11 שהיה אמור לשמוע מרבי שלמה, האם מוכן הוא לקבלו כתלמידו.

12 לאחר תפילת ערבית קָמַז לו הַשָּׁמַשׁ כי הגיעה השעה להיכנס באופן חשאי שוב לחדרו של ראש
13 הישיבה.

14 ליבו דפק כהלום רעם. ברם הוא התעודד מיד עם כניסתו לחדר בראותו את סבר פניו הידידותיות
15 של הצדיק. רבי שלמה החל לדבר אליו בנעימות כדבר אב אל בנו.

16 תחילה התעניין רבי שלמה לדעת אלו פרקים למד מספרי "עבודת הקודש" ו"ראשית חכמה", ברוך
17 השיב לו כי בספר "ראשית חכמה" למד את "שער היראה" והגיע לפרק י"ד. בספר "עבודת הקודש"
18 סיים כבר את כל ארבעים וארבעת הפרקים של החלק השני. עם זאת הוסיף כי רבות עמל להבין את
19 כל מה שלמד בספרים אלו, אך הרבה דברים נשארו לא מובנים עבורו, למעלה מהשגתו.

20 כאן הפתיעו רבי שלמה בפנותו אליו:

21 "עתה אמור נא לי: האם כאשר לומדים מספר פרקים בספרים "עבודת הקודש" ו"ראשית חכמה"
22 יש לעסוק בתעניות וסיגופים? מי התיר לך את הדבר? חכמינו הורו לנו "עשה לך רב", כדי שאדם לא
23 יעשה דבר על דעתו העצמית, שכן גם דברים כגון אלו - תעניות וסיגופים - הרי הם לעיתים קרובות
24 מעשי היצר הרע, הוא רוצה על ידי זה לבטל את האדם מלימוד תורה, ושבעיני עצמו ירגיש האדם
25 כצדיק.

26 וממשיך רבי שלמה לאמור לברוך: "הפעם איני מִפְּר נְדָרְךָ לצום 27 שעות רצופות, אך להבא אֶל
27 לך לעשות כן כי אם לאחר קבלת רשות מרב מובהק".

28 "חכמינו ז"ל אומרים על היצר הרע כי הוא "אומן גדול" - הסביר לו רבי שלמה - "והוא מְפַתֵּה
29 את כל אחד לא לעשות את רצונו של בורא העולם. בפנותו לכל אחד בהתאם למצבו ודרגתו. בכל
30 דרך של עבודת הבורא אורבת סכנה מסוימת, כי הדרך, ככל שהיא מושלמת, תנוצל על-ידי היצר
31 להבאת האדם לידי קלקול, חלילה".

32 מדברי הגאון היה ברור לברוך כי רבי שלמה יודע הכל ברוח הקודש. רבי שלמה דיבר כמי שיודע
33 ברורות שהוא, ברוך, קיבל על עצמו תעניות וסיגופים. מי סיפר לו זאת? בכלל היה נראה שרבי שלמה
34 ידע את כל מחשבותיו של ברוך, אפילו את ניסיונו בעבר עם האלמנה בוויאזין.

35 זמן רב לא נתן רבי שלמה לברוך להתלבט, וסיכם:

- 1 "עמידתך בניסיון בבית האלמנה, ובעיקר החלטתך הנכונה והמיידית לעזוב את עבודתך אצלה,
2 גרם לפסק הדין של בית דין של מעלה כי ליכך יתעורר לעבוד את הקב"ה בדרך הנכונה".
- 3 ברוך עמד נדהם: האם השיג אכן את מטרתו?
4 והצדיק המשיך לאמור:
- 5 "עתה תלוי הדבר בנכונותך לקבל על עצמך את התנאים שאותם הנני מציג לפניך כדי שאוכל
6 להדריךך, בעזרת השם, בעבודת הבורא. בראש וראשונה עליך ללמוד תורה ולהתפלל בלב שלם ונכון,
7 ועליך לנהוג בענווה. תנאי עיקרי הוא שאין לאדם לדעת כי הנני לומד אתך, ושגם לא יהיה ניכר עליך
8 שיש לך איתי מגע ומשא".
- 9 "הנני מקבל על עצמי את כל התנאים" - הסכים ברוך תיכף ומיד.
- 10 בישיבתו של רבי שלמה היה נהוג שמיד לאחר שתלמיד זוכה לכך שהגאון יזמינו לחדרו לשוחח
11 איתו, היו כל התלמידים, למגדול ועד קטן, מקיפים אותו עם צאתו מחדר הגאון ומאחלים לו "מזל
12 טוב", וְהִלָּה היה צריך לחזור על דברי התורה שזכה לשמוע מפי ראש הישיבה.
- 13 הייתה זו תופעה נדירה שתלמיד יזכה להיקרא לחדר הגאון, היו תלמידים שלמדו שנים רבות
14 בישיבה ומעולם לא זכו לכך.
- 15 הגם שביקורו השני של ברוך אצל הגאון היה אמור להישמר בסוד כביקורו הראשון - אך למרות
16 זאת נודע הדבר - משום מה - בישיבה. ומיד עם צאתו של ברוך מחדרו של ראש הישיבה קידמוהו
17 כל תלמידי הישיבה בברכת "מזל טוב" לבבית.
- 18 ברוך היה נבוך. התלמידים החלו לדרוש ממנו שיחזור על דברי התורה ששמע מהגאון, והוא לא
19 ידע מה לומר להם. הוא נקלע למבוי סתום לחלוטין.
- 20 החשוב והמעולה ביותר מתלמידי רבי שלמה היה העילוי שמואל גדלי' מפינסק. אמרו עליו כי
21 רבי שלמה כיבדו לא אחת לומר פלפול לפני התלמידים האחרים.
- 22 תלמיד חשוב אחר היה יחיאל גרשון, ברוך עצמו זכר כיצד יצא אותו יחיאל גרשון פעם מחדרו
23 של רבי שלמה, ואיך שכולם איחלו לו "מזל טוב". לאחר מכן הקיפוהו כל התלמידים והקשיבו לדברי
24 התורה ששמע מרבי שלמה.
- 25 עתה נדרש גם ברוך לחזור על דברי התורה ששמע מפי רבו, ואין הוא יודע לשית עצה בנפשו.
- 26 בכלל, היה זה פלא גדול בעיני התלמידים שהוא, ברוך, צעיר התלמידים, ונוסף לכך הגיע רק לא
27 מזמן לישיבה, כבר זכה להיות ביחידות אצל ראש הישיבה!
- 28 בהזדמנות זו סיפרו לברוך כי רק פעמים בודדות אירע שרבי שלמה יזמין אליו תלמידים חדשים.
29 אחד המקרים היה בתלמיד ביישן שהגיע לידי כך שמרוב ביישנותו היה פשוט מסתתר מפני כל
30 אדם אשר נתקל בו.
- 31 אך כאשר יצא מחדרו של הגאון היה לאיש אחר.
- 32 התברר שהוא היה יתום מאביו ומאימו. אביו היה צדיק גדול.
- 33 מאוחר יותר הפך הצעיר להיות אחד מהתלמידים החשובים בישיבה.

- 1 מקרה אחר היה עם בחור בעל מידות לא טובות, הוא היה זולל וסובא ובעל גאווה, ונוסף לכך
- 2 כעסן ושקרן, אלא שניחן גם בכישרונות גדולים.
- 3 גם תלמיד זה השתנה לגמרי לאחר ביקורו אצל רבי שלמה.
- 4 ברוך היה שרוי בין המצרים.

אגרות קודש

- 1 ב"ה, י"ט כסלו רפ"א ומעורר עליו רחמים רבים רק אם ימסור הוא בעצמו מחשבתו
- 2 תמימים: דעו כי היום הזה נהיית לעם לו יתברך כפי אשר
- 3 הורוך כ"ק אדמו"ר נבג"מ, ובכן איש איש מכם אל יכלא את
- 4 הרוח הקדוש דשביק ב"י כ"ק אדמו"ר ויעבוד עבודתו אמונה
- 5 ביום הגדול והקדוש הזה כי הוא ר"ה לחסידות וקבעומ"ש
- 6 איש איש מכם יכון לבו ויתחנן ויבקש על נפשו כי יחזקהו
- 7 הקב"ה אשר יהי כפי כוונת כ"ק אדמו"ר העומד בשמים
- 8 ודעתו ורצונו ומעשיו רק כפי כוונת כ"ק אדמו"ר ואני הנני
- 9 מברך אתכם וברכוני גם אותי כי ירחם ה' עליכם ותקבלו
- 10 עומ"ש אמיתי שיהי על כל השנה
- 11 **יוסף יצחק** בן מורכם ורבכם האוהבכם מקרב ולב עמוק,
- 12 תמימים ברכוני.
- 13
- 14 אל הווח"ס ואל כל ידידינו אנ"ש מקושרי
- 15 כ"ק אדמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה הכ"מ
- 16 דעו כי מחר חג לה' ולישראל יחדיו, כאמור ישמח ה'
- 17 במעשיו, ישמח ישראל בעושיו, ובכן התאספו לחוג חג ה'
- 18 לישראל וזכרו כל אבותינו רבותינו הקדושים והרימו נדבת
- 19 לבבכם בנדיבת לב לצרכי המוסד הקדוש "תומכי תמימים"
- 20 ולשאר המוסדות אשר הוא ה' והוא ברצון כ"ק אדמו"ר
- 21 זצוקלה"ה נבג"מ העומד לפני אלקי השמים והארץ ומבקש
- 22 ומתחנן עליכם ועל בניכם ועל בנותיכם כי תהיו חזקים
- 23 ובראים בגשם וברוח, ובכן התחזקו בו קיימו רצונו וזכותו
- 24 יגן עלינו ועליכם הרימו כוס ברכה של חסידים לחיים ולברכה
- 25 וברכו גם אותי בן רבכם, קבלו עליכם כל אחד לפי ערכו
- 26 ללמוד בכל יום תורת ה' תמימה משיבת נפש הזקנים
- 27 והצעירים וגם הנערים עבדו את ה' וקבלו עליכם עול מלכותו
- 28 ית', דעו כי ביום הזה כל אבותינו מהבעש"ט יהי בעזרכם
- 29 קבלו עליכם ללמוד דא"ח באמת וחיו הזהירו מאד ביום הזה
- 30 כי קדוש הוא לחיים ולברכה תתברכו מאלקי חיי החיים.
- 31 **יוסף יצחק** בן מורכם ורבכם המבקש עליכם רחמים
- 32 [אג"ק מוהרי"צ נרד א' עמ' קכבג]

ד וישלח יעקב אנגדין קדמוהי לות עשו אחוהי לארעא דשעיר לחקל אדום: ה ופקיד יתהון למימר כדן תימרון לרבנן לעשו כדנן אמר עבדך יעקב עם לבן דרית ואחרית עד כען: ו והנה לי תורין ובמרינ ען ועבדין ואמהן ושלחית לחנאה לרבנן לאשפחא רחמין כענינך: ז ותבו אנגדיא לות יעקב למימר אתינא לות אחורף לות עשו ואף אתי לקדמיתך וארבע מאה גברא עמה: ח ודחיל יעקב לחדא ועקת לה ופליג ית עמא די עמה וית ענא וית תורי וגמליא לתרין משירין: ט ואמר אם ייתי עשו למשריתא חדא וימחנה ויהי (נ"י וימחנה ויהי) משריתא דתשתאר

ד וישלח יעקב מלאכים לפניו אל-עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום כס"י: ה ויצו אתם לאמר כה תאמרון לאדני לעשו כה אמר עבדך יעקב עם-לבן גרתי ואחר עד-עתה כס"י: ו ויהי-לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדני למצא-חן בעיניך כס"י: ז וישבו המלאכים אל-יעקב לאמר באנו אל-אחיו אל-עשו וגם הלך לקראתך וארבע-מאות איש עמו כס"י: ח ויירא יעקב מאד ויצר לו ויחץ את-העם אשר-אתו ואת-הצאן ואת-הבקר והגמלים לשני מחנות כס"י: ט ויאמר אם-יבוא עשו אל-

רש"י

(ד) וישלח יעקב מלאכים. מלאכים ממש (ב"ר): ארצה שעיר. לארץ שעיר, כל תבה שצריכה למ"ד בתחלתה, הטיל לה הכתוב ה"א בסופה: (ה) גרתי. לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, אינך כדאי לשנא אותי על ברכות אביך שברכני: "הנה גביר לאחידך", שהרי לא נתקיימה פי. דבר אחר: "גרתי", בגימטריא תרי"ג, כלומר: עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים: (ו) ויהי-לי שור וחמור. אבא אמר לי: "מטל השמים ומשמני הארץ", זו אינה לא מן השמים ולא מן הארץ: שור וחמור. דרך ארץ לומר על שורים הרבה: שור. אדם אומר לחברו: 'פליגה קרא התרנגול', ואינו אומר: 'קראו התרנגולים': ואשלחה להגיד לאדני. להודיע שאני בא אליך: למצא-חן בעיניך. שאני שלם עמך, ומבקש אהבתך: (ז) באנו אל-אחידך אל-עשו. שהיית אומר: 'אחי הוא', אבל הוא נוהג עמך כעשו הרשע, עודנו בשנאתו (ב"ר פ' ע"א):

(ח) ויירא ויצר. "ויירא", שפא יהרג (ב"ר ותנחומא), "ויצר לו" אם יהרג הוא את אחרים: (ט) המחנה האחת והשני. מחנה משמש לשון זכר ולשון נקבה. (תהלים כז) "אם תחנה עלי מחנה", הרי לשון נקבה, (לקמן לג) "המחנה הזו", לשון זכר, וכן יש שאר דברים משמשים לשון זכר ולשון נקבה: (לעיל יט) "השמש יצא על הארץ", (תהלים יט) "מקצה השמים מוצאו", הרי לשון זכר, (מלכים ב ג) "והשמש זרחה על המים", הרי לשון נקבה. וכן רוח (איוב א) "והנה רוח גדולה באה", הרי לשון נקבה, "ויגע בארבע פנות הבית", הרי לשון זכר. (מלכים א יט) "ורוח גדולה וחזק ומפרק הרים", הרי לשון זכר ונקבה. וכן 'אש' (במדבר טז) "ואש יצאה מאת ה'", לשון נקבה. (תהלים קד) "אש לוהט", לשון זכר: והנה המחנה הנשאר לפליטה. על פרחו, כי אלחם עמו. התקין עצמו לשלשה דברים: לדורון, לתפלה ולמלחמה. לדורון: "ותעבר המנחה על פניו", לתפלה: "אלהי

הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהַכְּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר
 לַפְּלִיטָה כס"י: (ישראל) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי
 אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהוָה הָאֵלֹהִים אֲמַר אֵלַי
 שׁוּב לְאֶרֶצְךָ וְלִמְוֹלָדֶיךָ וְאִיטִיבָה עִמָּךְ כס"י:
 יא קָטַנְתִּי מִכָּל הַחֲסִדִּים וּמִכָּל-הָאֲמֹת אֲשֶׁר
 עָשִׂיתָ אֶת-עַבְדְּךָ כִּי בְּמִקְלִי עָבַרְתִּי אֶת-
 הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הֵייתִי לְשָׁנִי מַחֲנוֹת כס"י:
 יב הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֲשׂו כִּי-יִרָא אֹנְכִי
 אֹתוֹ פָּן-יָבוֹא וְהִכְנִי אִם עַל-בָּנִים כס"י: יג וְאֵתָה
 אֲמַרְתָּ הֵיטֵב אִיטִיב עִמָּךְ וְשִׁמְתִּי אֶת-זֶרְעֲךָ
 בְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא-יִסָּפֵר מֵרַב כס"י: (ע"ב בחול) שְׁנִי
 יד וַיֵּלֶן שֵׁם בְּלִילָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן-הַבָּא בִידּוֹ מִנְחָה לַעֲשׂו אָחִיו כס"י:

לְשִׁיזְבָּא: י וַאֲמַר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי
 דָּאבָא אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי דָּאבָא יִצְחָק
 יי דִּי אָמַר לִי תוֹב לְאֶרֶץ וְלִנְלִדוֹתֶךָ
 וְאִיטִיב עִמָּךְ: יא זַעֲרֹן זְכוּתִי מִכָּל
 חֲסִדִּין וּמִכָּל טְבוֹן דִּי עַבְדְּךָ עִם
 עַבְדְּךָ אֲרִי יְחִידִי עַבְרִית יְתִירָנָא
 הֲדִין וְכַעַן הֵוִיתִי לְתַרְגֵּן (נ"י
 לְתַרְתִּין) מִשְׁרִין: יב שׁוּבְנִי כַעַן
 מִיַּד דָּאחִי מִיַּד דְּעֲשׂו אֲרִי דְחַל
 אֲנָא מִנְּהָ דִּילְמָא יִיתִי וְיִמְחַנְנִי אֲמָא
 עַל בְּנִיָּא: יג וְאֵתָה אֲמַרְתָּ אוֹטִיבָא
 אוֹטִיב עִמָּךְ וְאֲשׁוּי יְתִירָנָא סְגִיָּאִין
 כְּחֵלָא דִּמָּא דִּי לֹא יִתְמַנֵּן מִסְּגִיָּא:
 יד וְכַתָּמָן בְּלִילָה הַהוּא וְנָסִיב
 מִן דָּאִיתִי בִידֵּה תְקַרְבָּתָא לַעֲשׂו

רנ"י

ההבטחות שהבטחתני: כי במקלי. לא היה עמי:
 לא כסף, ולא זהב ולא מקנה, אלא מקלי לבדו.
 ומדרש אגדה: נתן מקלו בירדן, ונבקע הירדן:
 (יב) מיד אחי מיד עשו. מיד אחי, שאין נוהג
 עמי כאח, אלא כעשו הרשע: (יג) היטב איטיב.
 "היטב" בנכותך, "איטיב" בנכות אבותיך (כ"ר):
 ושמתני את-זרעך בחול היס. והיכן אמר לו כן?
 והלא לא אמר לו אלא (לעיל כח) "והיה זרעך כעפר
 הארץ"? אלא, שאמר לו (שם) "כי לא אעזבך עד
 אשר אס-עשיתי את אשר דברתי לך", ולאברהם
 אמר: (לעיל כב) "הרבה ארבה את זרעך ככוכבי
 השמים וכחול אשר על שפת-הים": (יד) הבא
 בידו. ברשותו, וכן (במדבר כא) "ויקח את
 כל-ארצו מידו". ומדרש אגדה: "מן-הבא בידו",
 אבנים טובות ומרגליות, שאדם צר בצרור ונושאם
 בידו. דבר אחר: "מן-הבא בידו", מן החלון,
 שנטל מעשר, כמה דאית דאמר: (לעיל כח) "עשר

אבי אברהם", למלחמה: "והיה המחנה הנשאר
 לפליטה": (י) ואלהי אבי יצחק. ולהלן הוא
 אומר: "ופחד יצחק", ועוד, מהו שחזר והזכיר שם
 המיוחד, היה לו לכתב האומר אלי שוב לארצך
 וגו'? אלא כך אמר יעקב לפני הקדוש ברוך הוא:
 שתי הבטחות הבטחתני: אחת, בצאתי מבית אבי
 מבאר שבע, שאמר לי: "אני ה' אלהי אברהם
 אביך ואלהי יצחק", ושם אמרת לי: "ושמרתיך
 בכל אשר תלך", ובבית לכן אמרת לי: "שוב אל
 ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך", ושם נגלית
 אלי בשם המיוחד לבדו, שנאמר: "ויאמר ה' אל
 יעקב שוב אל ארץ אבותיך וגו'", בשתי הבטחות
 האלו אני בא לפניך: (יא) קטנתי מכל החסידים.
 (שבת לג) נתמעטו זכויותי על ידי החסידים והאמת
 שעשית עמי. לךך אני ירא שמא משהבטחתני,
 נתלכלכתי בחטא ויגרם לי להמסר ביד עשו:
 ומכל-האמת. אמתת דברך, ששמרת לי כל

טו עֲזִים מֵאֲתִים וּתְיִשִׁים עֲשָׂרִים רְחֵלִים
 מֵאֲתִים וְאֵילִים עֲשָׂרִים כִּסִּי: טז גְּמָלִים מִיִּנְקוֹת
 וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אֲרֻבַּעַם וּפָרִים עֲשָׂרָה
 אֲתֹנֹת עֲשָׂרִים וְעִזִּים עֲשָׂרָה כִּסִּי: יז וַיִּתֵּן בְּיַד־
 עֲבָדָיו עֶדֶר עֶדֶר לְבָדֹו וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו
 עֲבְרוּ לִפְנֵי וְרוּחַ תְּשִׁימוּ בֵּין עֶדֶר וּבֵין
 עֶדֶר כִּסִּי: יח וַיֵּצֵאוּ אֶת־הָרֹאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגַּעֲשׂ
 עֲשׂוֹ אָחִי וְשִׂאלָה לֵאמֹר לְמִי־אַתָּה וְאַנְה
 תֵּלֶךְ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ כִּסִּי: יט וַאֲמַרְתָּ לְעֲבָדֶיךָ
 לִיעֲקֹב מִנְחָה הוּא שְׁלוּחָה לְאֲדָנִי לַעֲשׂוֹ וְהִנֵּה
 גַּם־הוּא אֲחֵרֵינוּ כִּסִּי: כ וַיֵּצֵאוּ גַּם אֶת־הַשְּׂנִי גַּם
 אֶת־הַשְּׁלִישִׁי גַּם אֶת־כָּל־הַהֲלָכִים אַחֲרֵי
 הָעֲדָרִים לֵאמֹר כֹּדֶבֶר הִזֶּה תִּדְבְּרוּן אֶל־עֲשׂוֹ

רש"י

אֲחוּהִי: טו עֲזִי מֵאֲתֵן וּתְיִשִׁיא
 עֲסָרִין רְחֵלִין מֵאֲתֵן וּדְכָרִין
 עֲסָרִין: טז גְּמָלִי מִנְקָתָא וּבְנֵיהוֹן
 תִּלְתִּין תּוֹרְתָא אֲרֻבַּעִין וּתּוֹרִי
 עֲסָרָא אֲתִנֵּן עֲסָרִין וְעִזִּי עֲסָרָא:
 יז וַיִּהְיֶה בְּיַד עֲבָדָיו עֲדָרָא עֲדָרָא
 בְּלַחֲדוּדָהּ וַאֲמַר לְעֲבָדָיו עֲבְרוּ
 קִדְמִי וְרוּחָא תְשִׁוּוֹן בֵּין עֲדָרָא
 וּבֵין עֲדָרָא: יח וַיִּפְקִיד יְת
 קִדְמָא לְמִימַר אֲרִי יַעֲרַעֲנָךְ עֲשׂוֹ
 אָחִי וְשִׂאלָנָךְ לְמִימַר לָמֵן אַתָּ
 וּלָמֵן אַתָּ אֲזִל וּלָמֵן אֲלִין דִּקְדָּמָךְ:
 יט וַתִּימַר לְעֲבָדֶיךָ לִיעֲקֹב
 תִּקְרַבְתָּא הִיא דְּמִשְׁלָחָא לְרַבּוּנִי
 לַעֲשׂוֹ וְהָא אָף הוּא אֲתִי בְּתַרְנָא:
 כ וַיִּפְקִיד אָף יְת תַּנְיָנָא אָף יְת
 תִּלְתִּתָּא אָף יְת כָּל דְּאֲזִלִין בְּתַר
 עֲדָרִיא לְמִימַר כְּפִתְגָמָא דְּדִין
 תִּמְלִלִין עִם עֲשׂוֹ כִּד תִּשְׁכַּחוּן

שְׁלֹשִׁים. וּבְנֵיהֶם עֲמָהָם, וּמִדְּרַשׁ אֲגָדָה:
 וּבְנֵיהֶם - בְּנֵי־אֵימָה, זָכָר כְּנָגֵד נִקְבָּה, לְפִי שְׁעָנוּעַ
 בְּתַשְׁמִישׁ לֹא פָּרְסָמוּ הַכְּתוּב (כ"ו): וְעִזִּים. חֲמוּרִים
 זָכָרִים: (יז) עֶדֶר עֶדֶר לְבָדֹו. כָּל מִין וּמִין
 לַעֲצָמוֹ: עֲבְרוּ לִפְנֵי. דֶּרֶךְ יוֹם, אוֹ פָּחוֹת, וְאֲנִי אָבֹא
 אַחֲרֵיכֶם: וְרוּחַ תְּשִׁימוּ. עֶדֶר לִפְנֵי חֲבָרוֹ מֵלֹא עֵין
 כְּדִי לְהַשְׁבִּיעַ עֵינוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, וּלְתוֹהוֹ עַל רַבּוּי
 הַדּוֹרוֹן: (יח) לְמִי־אַתָּה. שֶׁל מִי אַתָּה, מִי
 שׁוֹלְחָךְ, וְתַרְגוּמוֹ: 'לָמֵן אַתָּה': וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ.
 וְאַלֶּה שְׁלִפְנֶיךָ, שֶׁל מִי הֵם, לְמִי הַמִּנְחָה הַזֹּאת
 שְׁלוּחָה? לִמְ"ד מִשְׁמַשֵּׁת בְּרֹאשׁ הַתִּבְיָה בְּמָקוֹם שֶׁל,
 כְּמוֹ (לַעֲלִיל לֹא) "וְכָל אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה לִי הוּא", שְׁלִי
 הוּא, (תַּהֲלִים כד) "לֵה" הָאָרֶץ וּמִלּוֹאָה", שֶׁל ה':
 (יט) וַאֲמַרְתָּ לְעֲבָדֶיךָ לִיעֲקֹב. עַל רֹאשׁוֹן, רֹאשׁוֹן,
 וְעַל אַחֲרוֹן, אַחֲרוֹן. שְׁשִׂאלָתָ: 'לְמִי אַתָּה'? לְעֲבָדֶיךָ
 לִיעֲקֹב אֲנִי, וְתַרְגוּמוֹ: 'לְעֲבָדֶיךָ לִיעֲקֹב', וְשִׂשִׂאלָתָ:
 'וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ'? מִנְחָה הִיא שְׁלוּחָה וְגו': וְהִנֵּה

אֲעֲשֶׂהנִי לָךְ", וְהִדָּר לְקַח מִנְחָה: (טו) עֲזִים
 מֵאֲתִים וּתְיִשִׁים עֲשָׂרִים. מֵאֲתִים עֲזִים צְרִיכוֹת
 עֲשָׂרִים תְּיִשִׁים, וְכֵן כָּלֵם הַזָּכָרִים כְּדִי צֶרֶךְ הַנִּקְבּוֹת.
 וּב'בְּרֹאשִׁית רַבָּה' דּוֹרֵשׁ מִכָּאן לַעֲוֹנָה הָאֲמוּרָה
 בְּתוֹרָה: הַטִּילִים, בְּכָל יוֹם. הַפּוֹעֲלִים, שְׂתִים
 בְּשַׁבָּת. הַחֲמֻרִים, אַחַת בְּשַׁבָּת. הַגְּמָלִים, אַחַת
 לְשִׁלְשִׁים יוֹם. הַסְּפָנִים, אַחַת לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים. וְאִינִי
 יוֹדֵעַ לָכֵן הַמִּדְרַשׁ הִזֶּה בְּכוּוֹן, אָף נִרְאֶה בְּעֵינֵי
 שְׁלִמְדָנוּ מִכָּאן, שֶׁאֵין הָעוֹנָה שׁוּה בְּכָל אָדָם, אֲלֹא
 לְפִי טַרַח הַמַּטָּל עָלָיו, שֶׁמַּצִּינוּ כָּאן שֶׁמָּסַר לְכָל
 תִּישׁ עֲשָׂר עֲזִים וְכֵן לְכָל אֵיל, לְפִי שֶׁהֵם פְּנוּיִים
 מִמְּלָאכָה דִּרְפֵּן לְהַרְבּוֹת תְּשִׁמִּישׁ לְעֵבֶר עֲשָׂר
 נִקְבּוֹת, וּבְהֵמָה מִשְׁנֵת־עֲבָרָה אֵינָה מְקַבֵּלֶת זָכָר.
 וּפָרִים, שְׁעוֹסָקִין בְּמִלָּאכָה, לֹא מָסַר לְזָכָר אֲלֹא ד'
 נִקְבּוֹת. וְלַחֲמוּר, שֶׁהוּלָךְ בְּדֶרֶךְ רְחוּקָה שְׁתֵּי נִקְבּוֹת
 לְזָכָר. וְלַגְּמָלִים, שֶׁהוּלָכִים דֶּרֶךְ יוֹתֵר רְחוּקָה, נִקְבָּה
 אַחַת לְזָכָר: (טז) גְּמָלִים מִיִּנְקוֹת וּבְנֵיהֶם

בְּמִצְאֲכֶם אֹתוֹ: כא וַאֲמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עֲבָדְךָ
 יַעֲקֹב אֲחֵרֵינוּ כִּי־אָמַר אֲכַפְּרָה פָּנָיו בַּמִּנְחָה
 הַהִלַכְתָּ לְפָנָי וְאַחֲרֵי־כֵן אֶרְאֶה פָּנָיו אוֹלִי יִשְׂא
 פָּנָי כֹּס"י: כב וְתַעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לֹן
 בְּלִילָה־הַהוּא בַּמִּנְחָה כֹּס"י: כג וַיָּקָם | בְּלִילָה
 הוּא וַיִּקַּח אֶת־שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת־שְׁתֵּי שִׁפְחָתָיו
 וְאֶת־אֶחָד עֶשֶׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֶת מַעְבַּר
 יַבֵּן כֹּס"י: כד וַיִּקְחֻם וַיַּעֲבֵרם אֶת־הַנַּחֲל וַיַּעֲבֹר
 אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ כֹּס"י: כה וַיּוֹתֵר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ וַיֵּאבֶק
 אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלֹת הַשָּׁחַר כֹּס"י: כו וַיֵּרָא כִּי לֹא
 יָכֹל לוֹ וַיֵּנֶע בְּכַף־יָרְכוֹ וַתִּקַּע כַּף־יָרֶךְ יַעֲקֹב
 בְּהֵאָבֶקוֹ עִמּוֹ כֹּס"י: כז וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי כִּי עָלָה
 הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלְּחֶךָ כִּי אִם־

יתה: כא ותימרין אף הא עבדך
 יעקב אתי בתרנא ארי אמר
 אנחנה לרונגה בתקרבא דאזלת
 לקדמי ובתר פן אחזי אפוי
 מאים יסב אפי: כב ועברת
 תקרבא על אפוי והוא בת
 בלילא ההוא במשריתא: כג
 וקם בלילא הוא ודבר ית תרתין
 נשוי וית תרתין לחינתה וית חד
 עסר בנוהי ועבר ית מעבר
 יובקא: כד ודברנון ועברנון ית
 נחלא ואעבר ית דילה:
 כה ואשתאר יעקב בלחודוהי
 ואשתדל גברא עמה עד דסלק
 צפרא: כו ויחזא ארי לא יכיל לה
 וקריב בפתי ירבה וזע פתי ירפא
 דיעקב באשתדלותה עמה:
 כז ואמר שלחני ארי סליק צפרא
 ואמר לא אשלחנך אלהין

רש"י

עצמו כגשר נוטל מפאן ומניח פאן: (כה) ויותר
 יעקב. שכח פכים קטנים וחדר עליהם (חולין צא):
 ויאבק איש. מנחם פרש: ויתעפר איש, מלשון
 אבק, שהיו מעלים עפר ברגליהם על ידי נענועם.
 ולי נראה שהוא לשון ויתקשר, ולשון ארמי הוא:
 'בית דאביקו ביה' ויאבק ליה מיבק, לשון צניכה,
 שבן דרך שנים שמתעצמים להפיל איש את רעהו,
 שחובקו ואובקו בזרועותיו, ופרשו רבותינו זכרונם
 לברכה, שהוא שרו של עשו (ב"ר): (כו) ויגע
 בכף־ירכו. קולית הדרך התקוע בקלפסת, קרוי כף,
 על שם שהבשר שעליה כמין כף של קדרה:
 ותקע. נתקעקע ממקום חביתה, ודומה לו (ירמיה
 ו) 'פן־תקע נפשי ממך', לשון הסרה, ובמשנה:
 'למעקע ביצתן', לשרש שרשיהן: (כז) כי עלה
 השחר. וצריך אני לומר שירה ביום (ב"ר. חולין
 צא): ברכתני. הודה לי על הברכות שבכני אבי,
 שעשו מערער עליהן. (וכאן קשה לרש"י:

גם־הוא. יעקב: תורה כ) אכפרה פניו. אבטל
 רגזו, וכן (ישעיה כח) 'וכפר ברייתכם את מות', (שם
 מז) 'לא תוכלי כפרה'. ונראה בעיני שכל כפרה
 שאצל עון וחטא ואצל פנים, כלן לשון קנוח
 והעברה הן ולשון ארמי הוא, והרבה בגמרא:
 'וכפר ידיה', 'בעי לכפורי ידיה בההוא גברא', וגם
 בלשון המקרא נקראים המזרקים של קדש: 'כפורי
 זהב', על שם שהכהן מקנח ידיו בהן בשפת
 המזרק: (כב) על־פניו. כמו לפניו, וכן (ירמיה ו)
 'חמס ושד ישמע בה על־פני תמיד', וכן (ישעיה
 סה) 'המכעסים אותי על־פני', ומדרש אגדה: "על
 פניו", אף הוא שרוי בכעס, שהיה צריך לכל זה
 (ב"ר): (כג) ואת־אחד עשר ילדיו. (ב"ר) ודינה
 היכן היתה? נתנה בתבה ונעל בפניה, שלא יתן בה
 עשו עיניו, ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו, שמה
 תחזירנו למוטב, ונפלה ביד שכם: יפק. שם הנקה:
 (כד) את־אשר־לו. בהקמה והמטלטלים, עשה

בְּרַכְתָּנִי כְּשִׁי: כח וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֶה־שְּׂמֶךְ וַיֹּאמֶר
 יַעֲקֹב: כט וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֹאמֶר עוֹד שְׂמֶךְ כִּי
 אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׂרִית עִם־אֱלֹהִים וְעִם־אֲנָשִׁים
 וְתוֹכַל כְּשִׁי: ל וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּיד־הֲנָא
 שְׂמֶךְ וַיֹּאמֶר לְמָה זֶה תִּשְׁאַל לְשִׁמִּי וַיִּבְרַךְ
 אֹתוֹ שֵׁם כְּשִׁי: שְׁלִישִׁי לא וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם
 פְּנוּיָאֵל כִּי־רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־פָּנִים
 וְתַנְצֵל נַפְשִׁי: לב וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ בַּאֲשֶׁר עָבַר
 אֶת־פְּנוּיָאֵל וְהוּא צֹלַע עַל־יָרְכוֹ כְּשִׁי: לג עַל־כֵּן
 לֹא־יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנֶּשֶׁה אֲשֶׁר
 עַל־כֶּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף־יָרֵךְ
 יַעֲקֹב בְּגִיד הַנֶּשֶׁה כְּשִׁי: לד א וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב
 עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה עֲשׂוּ בָּא וְעַמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת
 אִישׁ וַיַּחֲזֵק אֶת־הַיְלָדִים עַל־לֵאָה וְעַל־רָחֵל

רש"י

שְׁמוֹתֵינוּ, (הפל) לְפִי מִצְוֹת עֲבוֹדַת הַשְּׁלִיחוֹת שְׁאֵנוּ
 מִשְׁתַּלְחִים: תורה לא (לב) וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ. לְשׁוֹן
 בְּנֵי אָדָם הוּא: 'כְּשֶׁהִגַּעְנוּ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי הָאִיר לָנוּ
 הַשָּׁחַר', זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרַשׁ אֲגָדָה: "וַיִּזְרַח לוֹ",
 לְצָרְכּוֹ, לְרַפְּאוֹת אֶת צִלְעָתוֹ, כְּמָה דְּתִימָא (מִלֵּאכִי ג)
 "שְׁמֶשׁ צָדָקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶּיהָ", וְאוֹתָן שְׁעוֹת
 שְׁמֵהָרָה לְשַׁקֵּעַ בְּשִׁבְלֹו כְּשִׁיצָא מִבָּאָר שְׁבַע, מִהֲרָה
 לִזְרַח בְּשִׁבְלֹו: וְהוּא צוּלַע. הֵיכָה צֹלַע כְּשֶׁזָּרְחָה
 הַשֶּׁמֶשׁ: (לג) גִּיד הַנֶּשֶׁה. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "גִּיד
 הַנֶּשֶׁה"? לְפִי שֶׁנֶּשֶׂה מִמָּקוֹמוֹ וְעָלָה, וְהוּא לְשׁוֹן
 קְפִיצָה, וְכֵן (יִרְמִיָּה נא) "נִשְׁתָּה גְבוּרָתָם", וְכֵן (לִקְמָן
 מא) "כִּי נִשְׁנִי אֱלֹהִים אֶת־כָּל־עַמְּלִי": (עַל־כֶּף
 הַיָּרֵךְ. פּוֹלֵפ"א בְּלַע"ז, כָּל בֶּשֶׂר גְּבוֹה וְחָלוּל וְעָגֵל
 קְרוּי: 'כֶּף' כְּמוֹ: 'עַד שֶׁתִּתְמָרֵךְ הַכֶּף בְּסִמְנֵי

"תְּבַרְכְּנִי" הֵיכָה לוֹ לֹאמֹר, אֵלָּא הוֹדָה וְכוּ', וְכֵן אֵיתָא
 בְּהִדְיָא בְּזִהַר פְּרָשֶׁת 'תְּזַרִיעַ', עֲמוּד מ"ה, וְדוּק):
 תורה כח (כט) לֹא יַעֲקֹב. לֹא יֹאמֶר עוֹד שֶׁהַבְּרָכוֹת
 בָּאוּ לָךְ בְּעֶקְבָּה וּרְמִיָּה, כִּי אִם בְּשָׂרָה וְגִלּוּי פָּנִים,
 וְסוּפָךְ שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִגְלָה עֲלֶיךָ בְּבֵית־אֵל
 וּמִחֲלִיף שְׁמֶךְ, וְשֵׁם הוּא מְבָרְכְךָ, וְאֲנִי שֵׁם אֱהִיָּה
 וְאוֹדָה לָךְ עֲלִיָּהֶן, וְזֶהוּ שְׁכָתוֹב: (הושע יב) "וַיִּשָּׂר
 אֵל מִלֶּאךָ וַיִּכָּל, בָּכָה וַיִּתְחַנֵּן לוֹ", בָּכָה הַמִּלֶּאךָ
 וַיִּתְחַנֵּן לוֹ. וְיִמָּה נִתְחַנֵּן לוֹ? "בֵּית־אֵל יִמְצְאוּנוּ וְשֵׁם
 יְדַבֵּר עִמָּנוּ", הִמָּתֵן לִי עַד שֶׁיִּדְבַּר עִמָּנוּ שֵׁם. וְלֹא
 רָצָה יַעֲקֹב, וְעַל כְּרַחוּ הוֹדָה לוֹ עֲלִיָּהֶן, וְזֶהוּ "וַיִּבְרַךְ
 אוֹתוֹ שֵׁם", שֶׁהִיָּה מִתְחַנֵּן לְהִמָּתֵן לוֹ, וְלֹא רָצָה:
 וְעִם־אֲנָשִׁים. עֲשׂוּ וְלָכֵן: וְתוֹכַל. לָהֶם: (ל) לָמָּה
 זֶה תִּשְׁאַל. (ב"ר) אֵין לָנוּ שֵׁם קְבוּעַ, מִשְׁתַּנֵּין

וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת: ב וַיֵּשֶׁם אֶת־הַשְּׁפָחוֹת
וְאֶת־יְלִדֵיהֶן רָאשָׁנָה וְאֶת־לֵאָה וַיִּלְדֶּיהָ
אַחֲרָנִים וְאֶת־רַחֵל וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרָנִים כס"י:
ג וְהוּא עָבַר לַפְּנִיָּהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה שִׁבְעַ
פַּעַמִּים עַד־גִּשְׁתּוֹ עַד־אֶחָיו כס"י: ד וַיִּרֶץ עָשׂוֹ
לְקִרְאָתוֹ וַיַּחֲבֹקְהוּ וַיִּפֹּל עָלָיו כְּתִיב צִוְּאוּ קְרִי צִוְּאוּ
וַיִּשְׁקֻהוּ וַיִּבְכּוּ כס"י: ה וַיֵּשֶׂא אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא
אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי־אַלֶּה לָךְ
וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים אֲשֶׁר־חָנָן אֱלֹהִים אֶת־
עַבְדְּךָ כס"י: ו וַתִּגְשֶׁן הַשְּׁפָחוֹת הֵנָּה
וַיִּלְדֵּיהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוֶינָּה: ז וַתִּגַּשׁ גַּם־לֵאָה וַיִּלְדֶּיהָ
וַיִּשְׁתַּחוּ וְאַחֵר נָגַשׁ יוֹסֵף וְרַחֵל וַיִּשְׁתַּחוּ כס"י:
ח וַיֹּאמֶר מִי לָךְ כָּל־הַמַּחְנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי
וַיֹּאמֶר לְמַצֵּא־חֵן בְּעֵינַי אֲדֹנָי כס"י: ט וַיֹּאמֶר עָשׂוֹ יֵשְׁלִי רַב אֲחִי יְהִי
לָךְ אֲשֶׁר־לָךְ כס"י: י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־נָא אִם־נָא מַצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ

רש"י

בגרות'): תורה א (ב) וְאֶת־לֵאָה וַיִּלְדֶּיהָ אַחֲרָנִים.
אחרון אחרון חביב: (ג) עָבַר לַפְּנִיָּהֶם. אמר:
'אם יבא אותו רשע להלחם, ילחם בי תחלה':
(ד) וַיַּחֲבֹקְהוּ. נתגלגלו רחמיו שראוהו משתחוה
כל השתחוואות הללו: וַיִּשְׁקֻהוּ. נקוד עליו, וַיֵּשֶׂא
חולקין בדבר הזה בברייתא דספרי: יֵשׁ שֶׁדָּרְשׁוּ
נִקְדָּה זו, לומר שלא נשקו בכל לבו (ב"ר). אמר
רבי שמעון בן יוחאי: הִלָּכָה הִיא, בִּידוּעַ שֶׁעָשׂוֹ
שׁוּנָא לַיעֲקֹב, אֵלָּא שֶׁנִּכְמְרוּ רַחֲמָיו בְּאוֹתָהּ שֶׁעָשָׂה
וַנִּשְׁקֻהוּ בְּכָל לְבָבוֹ (בראשית רבה): (ה) מִי־אַלֶּה לָךְ.
מי אלה להיות שלך? תורה ו (ז) נָגַשׁ יוֹסֵף וְרַחֵל.
בכללן, האמהות נגשות לפני הבנים, אבל ברחל,
יוסף נגש לפניה, אמר: 'אמי יפת תאר, שמא יתלה
בה עיניו אותו רשע, אעמד כנגדה ואעכבנו

מלהסתפל בה'. מפאן זכה יוסף לברכת "עלי עין":
(ח) מִי לָךְ כָּל־הַמַּחְנֶה. מי כל המחנה אשר
פגשתי, שהוא שלך, כלומר: למה הוא לך?
ופשוטו של מקרא על מוליכי המחנה. ומדרשו:
כתות של מלאכים פגע, שהיו דוחפין אותו ואת
אנשיו ואומרים להם: 'של מי אתם'? והם אומרים
להם: 'של עשו', והן אומרים: 'הכו, הכו', ואלו
אומרים: 'הניחו, בנו של יצחק הוא', ולא היו
משגיחים עליו, 'כן בנו של אברהם הוא, ולא היו
משגיחים עליו, 'אחיו של יעקב הוא', אומרים
להם: 'אם כן, משלנו אתם': (ט) יְהִי לָךְ
אֲשֶׁר־לָךְ. פאן הודה לו על הפרכות (ב"ר):
(י) אֶל־נָא. אל נא תאמר לי פן: אִם־נָא מַצָּאתִי
חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלִקְחָתָּ מִנִּי מִיָּדִי פִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי

יַעֲקֹב בִּבְעוּ אִם כָּעַן אֲשַׁכֵּחַת
 רַחֲמִין בְּעִינֵיהּ וְתַקְבֵּל תַּקְרֵבְתִּי מִן
 יְדֵי אָרִי עַל כֵּן חֲזַתְנֹן לֹאפִי
 כַּחֲזִיו אִפִּי רַבְרֵבִיא וְאַתְרֵעִית לִי:
 יֵא קֶבֶל כָּעַן יֵת תַּקְרֵבְתִּי
 דְּאַתּוּתִיאַת לָךְ אָרִי רַחֲמִים עָלִי
 (קָדָם) יֵי וְאַרִי אֵית לִי כֹלָא
 וְאַתְקַף בֵּה וְקִבִּיל: יב וְאָמַר נָטַל
 וְנִיחָךְ וְאִיחָךְ לְקֶבֶלְךָ: יג וְאָמַר
 לֵה רַבּוּנִי יָדַע אָרִי נִקְבִּיא רַבִּיכִין
 וְעָנָא וְתוּרִי מִינְקַתָּא עָלִי
 וְדַחֲקִנֹן יוֹמָא חַד וַיִּמּוּתוֹן כָּל
 עָנָא: יד יַעֲבֹר כָּעַן רַבּוּנִי קָדָם
 עֲבָדָה וְאַנָּא אָדְבַר בְּנִיחַ לְרַגְלָא
 עוֹבְדָתָא דִּי קִדְמִי וְלְרַגְלָא נִקְבִּיא

וְלִקְחַת מִנְחָתִי מִיָּדַי כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פָּנֶיךָ
 בְּרֵאת פָּנֵי אֱלֹהִים וְתַרְצֵנִי: יא קַח־נָא אֶת־
 בְּרִכְתִּי אֲשֶׁר הִבָּאת לָךְ כִּי־חֲנֵנִי אֱלֹהִים וְכִי־
 יֵשׁ־לִי־כָל וַיַּפְצֵר־בוּ וַיִּקַּח: יב וַיֹּאמֶר נִסְעָה
 וְנִלְכָּה וְאִלְכָּה לְנִגְדְּךָ: יג וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנִי
 יֵדַע כִּי־הִילָדִים רַבִּים וְהֵצֵאן וְהִבְקֵר עֲלֹת
 עָלִי וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד וּמָתוּ כָּל־הֵצֵאן: יד
 יַעֲבֹר־נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ וְאֲנִי אֶתְנַהֲלָה
 לְאַפִּי לְרַגְלָא הַמֵּלֶאכָה אֲשֶׁר־לִפְנֵי וְלְרַגְלָא
 הִילָדִים עַד אֲשֶׁר־אָבֵא אֶל־אֲדֹנִי שְׁעִירָה: יז

רש"י

חָנַן בְּלֹא שְׂתִי נִוְנִין, וְהַשְׁלִישִׁית לְשִׁמוּשׁ, כְּמוֹ:
 "עֲשֵׂנִי", "וְכַדְנִי": יֵשׁ לִי־כָל. כָּל סְפוּקִי, וְעָשׂוּ
 דְּבַר בְּלִשׁוֹן גָּאֻה: "יֵשׁ לִי רַב", יוֹתֵר וַיּוֹתֵר מִכְדִּי
 צָרָפִי: (יב) נִסְעָה. כְּמוֹ 'שְׁמָעָה, סִלְחָה', שֶׁהוּא
 כְּמוֹ: שְׁמַע, סִלַּח, אִף כָּאֵן נִסְעָה כְּמוֹ: נִסַּע, וְהִנּוּן
 יִסּוֹד בַּתְּבָה, וְתַרְגּוּם שֶׁל אִוְנִקְלוֹס: 'נָטַל וְנִיחָךְ',
 עָשׂוּ אָמַר לִיַּעֲקֹב: 'נִסַּע מִכָּאֵן וְנִלְכָּה': וְאִלְכָּה
 לְנִגְדְּךָ. בְּשׁוּה לָךְ, טוֹבָה זֹו אֶעֱשֶׂה לָךְ, שְׂאֲאָרִיךְ
 יְמִי מִתְּלַכְתִּי לְלָכַת לֹאט כַּאֲשֶׁר אַתָּה צָרִיךְ, וְזִהוּ
 "לְנִגְדְּךָ", בְּשׁוּה לָךְ: (יג) עֲלֹת עָלִי. הֵצֵאן
 וְהִבְקֵר שֶׁהֵן עֲלֹת מְשֻׁלוֹת עָלִי לְנִתְּלָן לֹאט: עֲלֹת.
 מְגִדְלוֹת עוֹלְלִיחֵן, לִשׁוֹן: (איכה ב) "עוֹלָל וַיּוֹנֵק",
 (ישעיה סה) "עוֹל יָמִים", (שמואל א ו) "שְׂתִי פְרוֹת
 עֲלֹת", בְּלַע"ז אִנְפִּיטִי"ש: וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד.
 (וְאִם יְדְפָקוּם יוֹם אֶחָד) לִיגְעָם בְּדִרְךָ בְּמִרוּצָה
 "וּמָתוּ כָּל הֵצֵאן": וּדְפָקוּם. כְּמוֹ: (שיר השירים ה)
 "קוֹל דֹּדִי דוֹפֵק", נֹקֵשׁ בְּדִלָּת: (יד) יַעֲבֹר־נָא
 אֲדֹנִי. אֵל תַּאֲרִיךְ יְמֵי הַלִּיכָתָה, עֲבַר כְּפִי דִרְכְּךָ וְאַף
 אִם תִּתְרַחֵק: אֶתְנַהֲלָה. אֶתְנַהֲלָה, ה"א יִתְרָה, כְּמוֹ:
 אֲרָדָה, אֲשַׁמְעָה: לֹאטִּי. לֹאט שְׁלִי, לִשׁוֹן נַחַת,
 (ישעיה ח) "הִהוּלְכִים לֹאט", (שמואל ב יח) "לֹאט לִי

פָּנֶיךָ וְגו'". כִּי כְּדֵאִי וְהִגִּין לָךְ שֶׁתַּקְבֵּל מִנְחָתִי, עַל
 אֲשֶׁר רָאִיתִי פָּנֶיךָ, וְהֵן חֲשׁוּבִין לִי כְּרֵאִית פָּנֵי
 הַמֶּלֶאךָ, שְׂרֵאִיתִי שׁוֹר שְׁלָךְ, וְעוֹד, עַל שְׁנִתְרַצִּית
 לְמַחֵל לִי עַל סִרְחָנִי. וְלָמָּה הִזְכִּיר לוֹ רֵאִית
 הַמֶּלֶאךָ? כְּדִי שִׁיתִּירָא הִימְנֹו וַיֹּאמֶר: 'רָאָה
 הַמֶּלֶאכִים וְנִצּוֹל, אֵינִי יָכֹל לוֹ מַעֲתָה': וְתַרְצֵנִי.
 נִתְפִּיסָת לִי, וְכֵן כָּל רִצּוֹן שֶׁבְּמִקְרָא לִשׁוֹן פִּיִּס,
 אִפִּיצוּמִנִּי ט בְּלַע"ז. (ויקרא כב) "כִּי לֹא לְרִצּוֹן יִהְיֶה
 לָכֶם", הַקְרַבְנוֹת בָּאוֹת לְפִיִּס וְלִרְצוֹת, וְכֵן (משלי י)
 "שְׂפָתִי צָדִיק יִדְעוֹן רִצּוֹן", יוֹדְעִים לְפִיִּס וְלִרְצוֹת:
 (יא) בְּרִכְתִּי. מִנְחָתִי, מִנְחָה זֹו הִבָּאָה עַל רֵאִית
 פָּנִים, וְלִפְרָקִים אֵינָה בָּאָה אֵלָא לְשִׁאֲלַת שְׁלוֹם, וְכָל
 בְּרִכָּה שֶׁהִיא לְרֵאִית פָּנִים, כְּגוֹן: (לקמן מז) "וַיִּבְרָךְ
 יַעֲקֹב אֶת־פָּרְעֹה", (מלכים ב יח) "עָשׂוּ אֹתִי בְּרִכָּה"
 דְּסִנְחָרִיב, וְכֵן (שמואל ב ח) "לְשִׁאֲלַל לוֹ לְשִׁלּוֹם
 וּלְבִרְכוֹ" דְּתוֹעִי מִלָּךְ חֲמַת, כֹּלָם לִשׁוֹן בְּרִכַּת שְׁלוֹם
 הֵן, שְׁקוּרִין בְּלַע"ז שְׁלוּדֹא"ר, אִף זֹו, בְּרִכְתִּי, מו"ן
 שְׁלו"ד: אֲשֶׁר הִבָּאת לָךְ. לֹא טְרַחַת בֵּה, וְאַנִּי
 יִגְעִיתִי לְהַגִּיעָה עַד שֶׁבָּאָה לִידְךָ (בראשית רבא):
 חֲנֵנִי. נו"ן רֵאשׁוֹנָה מְדַגֶּשֶׁת לְפִי שֶׁהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת
 בְּמִקּוֹם שְׂתִי נִוְנִין, שֶׁהִזָּה לוֹ לֹמַר: 'חֲנֵנִי', שְׂאִין

טו וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ אֲצִיגָה־נָא עִמָּךְ מִן־הָעַם אֲשֶׁר
 אֲתִי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה אֲמַצְא־חֵן בְּעֵינֵי
 אֲדֹנָי רַש"י: טז וַיֵּשֶׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֲשׂוּ לְדַרְכּוֹ
 שְׁעִירָה רַש"י: יז וַיַּעֲקֹב נָסַע סִכְתָּה וַיָּבֶן לוֹ בֵּית
 וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סִכְתָּה עַל־כֵּן קָרָא שְׁם־הַמָּקוֹם
 סִכּוֹת רַש"י: יח וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עֵיר שְׁכָם
 אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בָּבֹאוּ מִפְּדַן אֲרָם וַיַּחֲזֵן
 אֶת־פָּנָיו הָעֵיר רַש"י: יט וַיִּקֶּן אֶת־חֶלְקֶת הַשָּׂדֶה
 אֲשֶׁר נָטָה־שָׁם אֶהְלֹו מִיַּד בְּנֵי־חָמוֹר אָבִי
 שְׁכָם בְּמֵאָה קִשְׁיָטָה רַש"י: כ וַיִּצְב־שָׁם מִזְבֵּחַ
 וַיִּקְרָא־לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל רַש"י: ס חמישי

עד די אַעזל לִית רבוני לשעיר:
 טו וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ אֲשִׁבּוּק כְּעַן עִמָּךְ
 מִן עַמָּא דְעַמִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה דִּנִּן
 אֲשִׁבּוּק רַחֲמִין בְּעֵינֵי רבוני:
 טז וְתָב בְּיוֹמָא הַהוּא עֲשׂוּ
 לְאַרְחָה לְשַׁעִיר: יז וַיַּעֲקֹב נָטַל
 לְסִכּוֹת וּבָנָא לָהּ בֵּיתָא וּלְבַעִירָהּ
 עֲבַד מִטְלָן עַל כֵּן קָרָא שְׁמָא
 דְאַתְרָא סִכּוֹת: יח וַיָּבֹא יַעֲקֹב
 שְׁלִים קִרְתָּא דְשְׁכָם דִּי בְּאַרְעָא
 דְכְנָעַן בְּמִיתָה מִפְּדַן דְאַרָם וּשְׂרָא
 לְקַבֵּל (אֲפִי) קִרְתָּא: יט וַיִּזְכֵּן זֵת
 אַחֲסָנָת חֲקֵלָא דִי פָרַס תַּמָּן
 מִשְׁכָּנָה מִידָא דְכְנִי חָמוֹר אָבוּהִי
 דְשְׁכָם בְּמֵאָה חוֹרְפָן: כ וַיִּצְבֵּן
 תַּמָּן מִדְּבָחָא וּפְלַח עֲלוּהִי קָדָם

רש"י

בגופו, שנתרפא מצלעתו. (שבת לג) שָׁלֵם בְּמִמוֹנוֹ,
 שלא חסר כלום מפל אותו דורון. שָׁלֵם בְּתוֹרָתוֹ,
 שלא שָׁכַח תַּלְמוּדוֹ בְּבֵית לְבָן: עֵיר שְׁכָם. כמו
 לְעִיר, וְכַמוֹהִי (רות א) "עַד בּוֹאֲנָה בֵּית לְחָם":
 בָּבֹאוּ מִפְּדַן אֲרָם. כָּאֲדָם הָאֹמֵר לְחִבְרוֹ: 'יֵצֵא
 פְּלוֹנִי מִבֵּין שְׁנֵי אֲרִיּוֹת וּבָא שְׁלָם', אִף כָּאֵן: וַיָּבֹא
 שְׁלָם מִפְּדַן אֲרָם, מִלְכָּן וּמַעֲשׂוֹ שְׁנִידוּגוֹ לֹו בְּדֶרֶךְ:
 (יט) קִשְׁיָטָה. מָעָה, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: 'כְּשֶׁהֲלַכְתִּי
 לְכַרְפֵּי הַיָּם הָיוּ קוֹרִין לְמָעָה, קִשְׁיָטָה'. (וּתְרַגְמוּ:
 'חוֹרְפָן', טוֹבִים, חֲרִיפִים בְּכָל מָקוֹם, כְּגוֹן: "עוֹבֵר
 לְסוֹחֵר"): (כ) וַיִּקְרָא־לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. לֹא
 שֶׁהַמִּזְבֵּחַ קְרוִי "אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל", אֲלָא עַל שֵׁם שֶׁהָיָה
 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲמֹו וְהִצִּילוֹ, קָרָא שֵׁם הַמִּזְבֵּחַ
 עַל שֵׁם הַנֵּס לְהִיּוֹת שֶׁבָּחוּ שֶׁל מָקוֹם נִזְכָּר בְּקִרְיַאת
 הַשֵּׁם, כְּלוּמַר: מִי שֶׁהוּא אֵל, הוּא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
 הוּא, הוּא לֹא־לֵהִים לִי שְׁשֻׁמִּי יִשְׂרָאֵל. וְכֵן מְצִינוּ
 בְּמִשָּׁה (שְׁמוֹת יז) "וַיִּקְרָא שְׁמוֹ ה' נְסִי", לֹא
 שֶׁהַמִּזְבֵּחַ קְרוִי ה', אֲלָא עַל שֵׁם הַנֵּס קָרָא שֵׁם
 הַמִּזְבֵּחַ לְהַזְכִּיר שֶׁבָּחוּ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: ה'
 הוּא נְסִי, וְרַבּוּתֵינוּ דִּרְשׁוּ שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קָרָא

לְנַעַר, לְאִטִּי, הַלְמָ"ד מִן הַיִּסּוּד וְאֵינָהּ מִשְׁמָשֶׁת:
 'אֶתְנַהֵל נַחַת שְׁלִי': לְרַגְלֵי הַמְּלָאכָה. לְפִי צִרְף
 הַלִּיכַת רַגְלֵי הַמְּלָאכָה הַמְּטִילַת עָלֵי לְהוֹלִיף: וּלְרַגְלֵי
 הַיְלָדִים. לְפִי רַגְלֵיהֶם, שֶׁהֵם יְכוּלִים לִילֹף: עַד
 אֲשֶׁר־אָבֹא אֶל־אֲדֹנִי שְׁעִירָה. הֶרְחִיב לוֹ הַדֶּרֶךְ,
 שְׁלֹא הָיָה דַּעְתּוֹ לְלַכֵּת אֲלָא עַד סִכּוֹת, אָמַר: 'אִם
 דַּעְתּוֹ לַעֲשׂוֹת לִי רָעָה, יִמָּתִין עַד בּוֹאִי אֲצִלּוֹ, וְהוּא
 לֹא הֵלֵךְ. (ב"ר) וְאֵימָתִי יֵלֵךְ? בִּימֵי הַמַּשִּׁיחַ, שְׁנַאֲמַר
 (עוֹבְדִיה א כ"א): "וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לְשַׁפֵּט
 אֶת הָעָר עֲשׂוֹ". וּמִדְּרָשִׁי אֲגָדָה יֵשׁ לְפָרָשָׁה זוֹ רַבִּים:
 (טו) וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה. תַּעֲשֶׂה לִּי טוֹבָה זוֹ שְׂאִינִי
 צִרְיָה לָהּ?: אֲמַצְא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי. וְלֹא תִשְׁלַם לִי
 עֲתָה שׁוּם גְּמוּלָה: (טז) וַיֵּשֶׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֲשׂוּ
 לְדַרְכּוֹ. (ב"ר) עֲשׂוּ לְבִדּוֹ, וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ
 שֶׁהָלְכוּ עִמּוֹ, נִשְׁמָטוּ מֵאֲצִלּוֹ אֶחָד אֶחָד. וְהִיכָן פָּרַע
 לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא? בִּימֵי דָוִד, שְׁנַאֲמַר (שְׁמוּאֵל
 א ל) "כִּי אִם אֲרַבַּע מֵאוֹת אִישׁ נַעַר אֲשֶׁר רָכְבוּ עַל
 הַגְּמָלִים": (יז) וַיָּבֶן לוֹ בֵּית. (מַגִּילָה יז) שֶׁהָיָה שֵׁם
 י"ח חֲדָשׁ: קִיץ, וְחֶרֶף וְקִיץ, סִכּוֹת - קִיץ,
 בֵּית - חֶרֶף, סִכּוֹת - קִיץ: (יח) שְׁלָם. שְׁלָם

אל אלהא דישראל: א ונפקת
דינה בת לאה די ילידת ליעקב
למחזי בבנת ארעא: ב וחזא יתה
שכם בר חמור חיוא רבא
דארעא ודבר יתה ושכיב יתה
ועניה: ג ואתרעיא את נפשה
בדינה בת יעקב ורחים ית
עולמא ומליל על לבא
דעולמא: ד ואמר שכם לחמור
אבוהי למימר סב לי ית עולמא
הדא לאנתו: ה ויעקב שמע ארי
סאיב ית דינה ברתה ובנהי הו
עם גיתוהי בחקלא ושתיק יעקב
עד מיתיהון: ו ונפק חמור
אבוהי דשכם לנת יעקב למללא
עמה: ז ובני יעקב עלו מן
חקלא בד שמעו ואתנסיסו
גבריא ותקיף להון לחדא ארי
קלנא עבד בישראל למשכב עם
בת יעקב וכן לא כשר
לאתעבדא: ח ומליל חמור
עמהון למימר שכם ברי
אתרעיא נפשה בברתון הבו
כען יתה לה לאנתו:
ט ותחתנונו בנא בנתיכון תתנו
לנא וית בנתנא תסבון לכון:
י ועמנא תתבון וארעא תהי
קדמיכון תיבו ועבדו בה

לד א ותצא דינה בת לאה אשר ילדה
ליעקב לראות בבנות הארץ כס"י: ב וירא אתה
שכם בן חמור החוי נשיא הארץ ויקח אתה
וישכב אתה ויענה כס"י: ג ותדבק נפשו בדינה
בת יעקב ויאהב את כתיב הנער קרי הנער וידבר
על לב כתיב הנער קרי הנער כס"י: ד ויאמר שכם
אל חמור אביו לאמר קח לי את הילדה
הזאת לאשה: ה ויעקב שמע כי טמא את
דינה בתו ובניו היו את מקנהו בשדה
והחרש יעקב עד באם: ו יצא חמור אבי
שכם אל יעקב לדבר אתו: ז ובני יעקב באו
מן השדה בשמעם ויתעצבו האנשים ויחר
להם מאד כי גבלה עשה בישראל לשכב
את בת יעקב וכן לא יעשה כס"י: ח וידבר
חמור אתם לאמר שכם בני חשקה נפשו
בבתכם תנו נא אתה לו לאשה כס"י:
ט והתחתנו אתנו בנתיכם תתנו לנו ואת
בנתינו תקחו לכם: י ואתנו תשבו והארץ
תהיה לפניכם שבו וסחרו והאחזו בה:

רנ"י

ליעקב 'אל' (מגילה יח), ודברי תורה "וכפטיש
יפצץ סלע", מתחלקים לכמה טעמים, ואני לישב
פשוטו של מקרא באתי: (א) בת לאה. ולא בת
יעקב? אלא על שם יציאתה נקראת: "בת לאה",
שאף היא יצאנית היתה, (ב"ר) שנאמר: (לעיל ל)
"ותצא לאה לקראתו". (ועליה משלו המשל:
באמה, בבתה): (ב) וישכב אתה. בדרבה:

שלא בדרבה (יומא ע"ז): (ג) על לב
הנערה. דברים המתנשבים על הלב: 'ראי אביו
בחלקת שדה קטנה, כמה ממון בזבו, אני אשיאך
ותקנה העיר וכל שדותיה': תורה ד (ז) וכן לא
יעשה. לענות את הבתולות, שהאמות גדרו עצמן
מן העריות על ידי המבול (ב"ר): (ח) חשקה.
חפצה: תורה ט

סְחֹרְתָא וְאַחְסִינוּ בֵּה: יא וְאָמַר
שָׁכֵם לְאַבְוָהָא וּלְאַחָהָא אֲשַׁפַּח
רַחֲמִין בְּעֵינִיכֹן וְדִי תִמְרוּן לִי
אַתָּן: יב אֲסִגּוּ עָלִי לְחֹדָא
מוֹהָרִין וּמִתְנָן וְאַתָּן כְּמָא דִּי
תִמְרוּן לִי וְהָבוּ לִי יַת עוֹלָמְתָא
לְאַנְתּוּ: יג וְאַתִּיבּוּ בְּנֵי יַעֲקֹב יַת
שָׁכֵם וְיַת חֲמוֹר אַבְוָהִי בְּחֻכְמָתָא
וּמְלִילוֹ דִּי סָאֵב יַת דִּינָה
אַחְתָּהּ: יד וְאָמְרוּ לְהוּן לָא
נָפּוּל לְמַעַבְד פְּתֻגְמָא הַדִּין לְמִתָּן
יַת אַחְתָּנָא לְגַבְר דִּי־לִיה עֲרָלְתָא
אַרִי חֲסוּדָא הִיא לָנָא: טו בְּרַם
בְּדָא נְתַפֵּס לְכוּן אִם תְּהוּוֹן כְּוֹתְנָא
לְמַגְזֵר לְכוּן כָּל דְּכוּרָא: טז וְנִתָּן
יַת בְּנִתָּנָא לְכוּן וְיַת בְּנִתִּיכֹן נִסָּב
לָנָא וְנִתּוּב עִמְכוּן וְנָהִי לְעֵמָא
חָד: יז וְאִם לָא תִקְבְּלוּן מִנָּנָא
לְמַגְזֵר וְנִדְבַר יַת בְּרִתָּנָא וְנִזִּיל:
יח וּשְׁפֵרוּ פְתֻגְמִיהוּן בְּעֵינֵי
חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שָׁכֵם בְּר חֲמוֹר:
יט וְלָא אוּחַר עוֹלִימָא לְמַעַבְד
פְּתֻגְמָא אַרִי אַתְרָעִי בְּבֵת יַעֲקֹב
וְהוּא יִקְרִי מְכַל בֵּית אַבְוָהִי:
כ וְאַתָּא חֲמוֹר וּשָׁכֵם בְּרָה לְתַרְע
קְרָתְהוּן וּמְלִילוֹ עִם אֲנָשִׁי

יא וַיֹּאמֶר שָׁכֵם אֶל־אָבִיהָ וְאֶל־אֲחִיהָ אֲמַצָּא־
חֵן בְּעֵינֵיכֶם וְאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֲתָן: יב הֲרָבוּ
עָלַי מְאֹד מִהֵר וּמִתָּן וְאַתָּנָה בְּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ
אֵלַי וּתְנוּ־לִי אֶת־כְּתִיב הַנֶּעַר קְרִי הַנֶּעַר לְאִשָּׁה כִּסִּי:
יג וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שָׁכֵם וְאֶת־חֲמוֹר אָבִיו
בְּמִרְמָה וַיִּדְבְּרוּ אֲשֶׁר טָמָא אֶת דִּינָה
אֲחֹתָם כִּסִּי: יד וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת
הַדָּבָר הַזֶּה לְתֵת אֶת־אֲחֹתָנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ
עָרְלָה כִּי־חֲרָפָה הוּא לָנוּ כִּסִּי: טו אַךְ־בְּזֹאת
נֵאֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כְּמֵנוּ לְהַמְלֹךְ לָכֶם
כָּל־זָכָר כִּסִּי: טז וְנִתְּנוּ אֶת־בְּנֹתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־
בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ וַיֵּשְׁבוּ אֹתָכֶם וְהִיינוּ לָעַם
אֶחָד כִּסִּי: יז וְאִם־לֹא תִשְׁמָעוּ אֵלֵינוּ לְהַמּוֹל
וּלְקַחְנוּ אֶת־בָּתְנוּ וְהִלְכְנוּ: יח וַיִּיטְבוּ דְבָרֵיהֶם
בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שָׁכֵם בֶּן־חֲמוֹר: יט וְלֹא־
אַחַר הַנֶּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בְּבֵת־
יַעֲקֹב וְהוּא נִכְפָּר מִכָּל בֵּית אָבִיו: כ וַיָּבֹא
חֲמוֹר וּשָׁכֵם בָּנוּ אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיִּדְבְּרוּ

רש"י

שְׁנֵיהּ מְדַגְּשָׁת, לְפִי שֶׁהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת בְּמָקוֹם שְׁתֵּי
נוֹנִי"ן: "וְנִתְּנוּ": וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ. אֵתָּה
מוֹצֵא בְּתַנָּאִי שֶׁאָמַר חֲמוֹר לְיַעֲקֹב וּבִתְשׁוּבַת בְּנֵי
יַעֲקֹב לְחֲמוֹר, שֶׁתִּלּוּ הַחֲשִׁיבוֹת בְּבִנֵי יַעֲקֹב לִיקַח
בָּנוֹת שָׁכֵם אֶת שְׂיִבְחָרוּ לָהֶם, וּבְנֹתֵיהֶם יִתְּנוּ לָהֶם,
לְפִי דַעְתָּם, דְּכְתִיב: "וְנִתְּנוּ אֶת בְּנֹתֵינוּ", לְפִי
דַּעְתָּנוּ, "וְאֵת בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח לָנוּ", כָּל אֲשֶׁר נִחְפֵּץ.
וּכְשֶׁדִּבְּרוּ חֲמוֹר וּשָׁכֵם בָּנוּ אֶל יוֹשְׁבֵי עִירָם הִפְכוּ
הַדְּבָרִים: "אֵת בְּנֹתָם נִקַּח לָנוּ לְנָשִׁים, וְאֵת בְּנֹתֵינוּ

(יב) מִהֵר. כְּתִבָּה (בראשית רבה): (יג) בְּמִרְמָה.
בְּחֻכְמָה: אֲשֶׁר טָמָא. הַכְּתוּב אוֹמֵר שֶׁלֹּא הָיְתָה
רְמִיָּה, שֶׁהָרִי טָמָא אֶת דִּינָה אֲחוֹתָם (כ"ר):
(יד) חֲרָפָה הוּא. שְׁמֵץ פְּסוּל הוּא אֲצִלָּנוּ, הַבָּא
לְחִרְף חֲבָרוֹ הוּא אוֹמֵר לוֹ: 'עָרַל אֶתָּה', או 'בֶּן
עָרַל'. "חֲרָפָה", בְּכָל מָקוֹם, גְּדוּף: (טו) גֵּאוֹת
לָכֶם. נְתַרְצָה לָכֶם, לְשׁוֹן: (מלכים ב יב) "וַיֵּאָדְאוּ
הַכֹּהֲנִים" (בִּיהוּדָע): לְהַמּוֹל. לְהִיּוֹת נְמוּל, אִינוּ
לְשׁוֹן לַפְעַל, אֲלֵא לְשׁוֹן לְהַפְעֵל: (טז) וְנִתְּנוּ. נוֹי"ן

אֶל-אֲנָשֵׁי עִירָם לֵאמֹר: כֹּא הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה
 שְׁלָמִים הֵם אֲתָנוּ וַיֵּשְׁבוּ בָאָרֶץ וַיִּסְחָרוּ אֹתָהּ
 וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת-יָדַיִם לִפְנֵיהֶם אֶת-בְּנֹתָם
 נָקַח-לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת-בְּנֹתֵינוּ נָתַן לָהֶם כִּסִּי:
 כב אֲדִבֹּזֶאת יֵאָתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לְשֹׁבֵת אֲתָנוּ
 לְהִיּוֹת לָעַם אַחֵר בְּהַמּוֹל לָנוּ כָּל-זָכָר כַּאֲשֶׁר
 הֵם נְמָלִים כִּסִּי: כג מִקְנֵיהֶם וּקְנִינָם וְכָל-בְּהֶמְתָּם
 הֲלוֹא לָנוּ הֵם אֲךָ נֹאֲוֹתָהּ לָהֶם וַיֵּשְׁבוּ
 אֲתָנוּ כִּסִּי: כד וַיִּשְׁמְעוּ אֶל-חֲמוֹר וְאֶל-שָׁכֶם בְּנוֹ
 כָּל-יִצְחָי שַׁעַר עִירוֹ וַיִּמְלֹו כָּל-זָכָר כָּל-יִצְחָי
 שַׁעַר עִירוֹ: כה וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַּהֲיוֹתָם
 כְּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי-בְנֵי-יַעֲקֹב שְׁמֹעוֹן וְלֹוִי אֲחֵי
 דִּינָה אִישׁ חֲרָבָו וַיָּבֹאוּ עַל-הָעִיר בָּטַח וַיַּהֲרֹגוּ
 כָּל-זָכָר כִּסִּי: כו וְאֶת-חֲמוֹר וְאֶת-שָׁכֶם בְּנוֹ הָרְגוּ
 לְפִי-חֶרֶב וַיִּקְחוּ אֶת-דִּינָה מִבֵּית שָׁכֶם וַיֵּצְאוּ:
 כז בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל-הַחֲלָלִים וַיִּבְזּוּ הָעִיר
 אֲשֶׁר טָמְאוּ אֲחֻתָּם כִּסִּי: כח אֶת-צֹאנָם וְאֶת-
 בָּקָרָם וְאֶת-חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת אֲשֶׁר-בָּעִיר וְאֶת-
 אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקְחוּ: כט וְאֶת-כָּל-חֵילָם וְאֶת-

רנ"ט

קִרְתָּהוֹן לְמִימָר: כא גִּבְרִיא
 הָאֵלִין שְׁלָמִין אֲנוּן עֲמָנָא וַיִּתִּיבּוֹן
 בְּאַרְעָא וַיַּעֲבְדוּן בִּיה סְחוֹרְתָא
 וְאַרְעָא הָא פְתִיּוֹת יָדִין קִדְמִיהוֹן
 זֵת בְּנִתִּיהוֹן נִסְב לָנָא לְנָשִׁין וְזֵת
 בְּנִתָּנָא נָתַן לַהוֹן: כב בְּרַם בְּדָא
 יִתְפַּסּוֹן לָנָא גּוֹבְרִיא לְמַתֵּב עֲמָנָא
 לְמַתְּוִי לְעֻמָּא חַד לְמַגְזֹר לָנָא כָּל
 דְּכוּרָא פָמָא דִּי אֲנוּן גְּזִירִין:
 כג גִּיתִיהוֹן וְקִנְיָנְהוֹן וְכָל
 בְּעִירִיהוֹן הָלָא דִּילָנָא אֲנוּן בְּרַם
 נִתְפַּס לַהוֹן וַיִּתִּיבּוֹן עֲמָנָא:
 כד וַקְבִּילוּ מִן חֲמוֹר וּמִן שָׁכֶם
 בְּרָה כָּל נַפְקֵי תַרְע קִרְתָּהּ וַיִּגְזְרוּ
 כָּל דְּכוּרָא כָּל נַפְקֵי תַרְע קִרְתָּהּ:
 כה וַהֲוֵה בְיוֹמָא תְּלִיתָאָה כַּד
 תְּקִיפוּ עֲלִיהוֹן בְּאַבִּיהוֹן וּנְסִיבוּ
 תַרְיִן בְּנֵי יַעֲקֹב שְׁמֹעוֹן וְלֹוִי אֲחֵי
 דִּינָה גִבְר חֲרָבָה וַעֲלוּ עַל קִרְתָּא
 דִּיתְבִּיבּוֹן לְרַחֲצָן וַקְטִילוּ כָּל דְּכוּרָא:
 כו וְזֵת חֲמוֹר וְזֵת שָׁכֶם בְּרָה
 קְטִילוּ לְפִתְגָם דְּחֶרֶב וַדְּבִרוּ זֵת
 דִּינָה מִבֵּית שָׁכֶם וַנְּפָקוּ: כז בְּנֵי
 יַעֲקֹב עָלוּ לְחַלְצָא קְטִילָיָא וַבְּזוּ
 קִרְתָּא דִּי סְאִיבוּ אֶתְתֵּיהוֹן: כח זֵת
 עֲנָהוֹן וְזֵת תּוֹרֵהוֹן וְזֵת חֲמֹרִיהוֹן
 וְזֵת דִּי בְּקִרְתָּא וְזֵת דִּי בְּחִקְלָא
 בְּזוּ: כט וְזֵת כָּל נְכִסֵּיהוֹן וְזֵת כָּל

כֵּן נִהְגוּ עֲצָמָן שְׁמֹעוֹן וְלֹוִי כַּשָּׂאָר אֲנָשִׁים שְׂאִינָם
 בְּנֵיו, שְׁלָא נָטְלוּ עֲצָה הֵימָנוּ (ב"ר): אֲחֵי דִינָה. לְפִי
 שְׁמֹסְרוּ עֲצָמָן עָלֶיהָ נִקְרְאוּ אֲחֵיהָ: בָּטַח. שְׁהִיו
 כּוֹאֲבִים, וּמִדְּרַשׁ אֲגָדָה: בְּטוֹחִים הָיוּ עַל כַּחוֹ שֶׁל
 זָקֵן (ב"ר): תּוֹרָה כו (כז) עַל-הַחֲלָלִים. לְפִשְׁט
 הַחֲלָלִים, וְכֵן תַּרְגָּם אֲוִנְקִלוֹס: 'לְחַלְצָא קְטִילָיָא':
 תּוֹרָה כח (כט) חֵילָם. מְמוֹנָם, וְכֵן: (דְּבָרִים ח) "עֲשֵׂה

נָתַן לָהֶם", כְּדִי לְרַצּוֹתָם, שְׂאִינָתוֹ לְהַמּוֹל: תּוֹרָה יז
 (כא) שְׁלָמִים. בְּשָׁלוֹם וּבְלֵב שָׁלֵם: וְהָאָרֶץ הִנֵּה
 רַחֲבַת-יָדַיִם. כְּאֵדָם שְׂדֵדוֹ רַחֲבָה וְנִתְרַנֵּית, כְּלוֹמֵר:
 אֵל תְּפַסִּידוּ כְּלוּם, פְּרַקְמִטָּא הַרְבֵּה בָּאָה לְכָאן וְאִין
 לָהּ קוֹנִיָם: (כב) בְּהַמּוֹל. בַּהֲיוֹת נְמוֹל: (כג) אֲךָ
 נֹאֲוֹתָהּ לָהֶם. לְדַבֵּר זֶה, וְעַל יְדֵי כֵּן יֵשְׁבוּ אֲתָנוּ:
 תּוֹרָה כד (כה) שְׁנֵי-בְנֵי-יַעֲקֹב. בְּנֵיו הָיוּ, וְאֵפֶךְ עַל פִּי

טפלהון וית נשיהון שבו וכוז
 וית כל די בביתא: ל ואמר יעקב
 לשמעון וללוי עברתון יתי למתן
 דכבו פיננא ובין יתבי ארעא
 בכנענאה ובפרנאה ואנא עם
 דמננן ויתכנשון עלי וימחנוני
 ואשתצי אנא ואנש ביתי:
 לא ואמרו הכנפקת ברא יתעבד
 (נ"י יעבד ית) לאתנא: א ואמר
 יי ליעקב קום סק לבית אל ותיב
 תמן ועבד תמן מדבחא לאלהא
 דאתגלי לך במערקא מן קדם
 עשו אחוד: ב ואמר יעקב לאנש
 ביתה ולכל די עמה אעדו ית
 טעות עממיא די ביניכון ואדכו
 ושנו פסותכון: ג ונקום ונסק
 לבית אל ואעבד תמן מדבחא
 לאלהא דקבל צלותי ביומא
 דעקתי והנה מימרה בסעדי
 בארחא די אזלית: ד ויהבו
 ליעקב ית כל טעות עממיא די
 בידיהון וית קדשיא די באדניהון
 וטמר יתהון יעקב תחות בטמא

כל־טפם ואת־נשיהם שבו ויכוזו ואת כל־
 אשר בבית כס"י: ויאמר יעקב אל־שמעון
 ואל־לוי עברתם אתי להבאישני בישב הארץ
 בכנעני ובפרזי ואני מתי מספר ונאספו עלי
 והכוני ונשמדתי אני וביתי כס"י: לא ויאמרו
 הכוזנא יעשה את־אחותנו כס"י: פ
 לה א ויאמר אלהים אל־יעקב קום עלה
 בית־אל ושב־שם ועשה־שם מזבח לאל
 הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך כס"י:
 ב ויאמר יעקב אל־ביתו ואל כל־אשר עמו
 הסרו את־אלהי הנכר אשר בתככם והטהרו
 והחליפו שמלתיכם כס"י: ג ונקומה ונעלה
 בית־אל ואעשה־שם מזבח לאל הענה אתי
 ביום צרתי ויהי עמדי בדרך אשר הלכתי:
 ד ויתנו אל־יעקב את כל־אלהי הנכר אשר
 בידם ואת־הנזמים אשר באזניהם ויטמן
 אתם יעקב תחת האלה אשר עם־שכם כס"י:

רש"י

אחותינו מלא ביו"ד (ובכל הספרים שלנו כתיב חסר יו"ד)
 מה שאין כן גבי רבקה אחותינו את היי לאלפי רבבה שם
 חסר יו"ד ולכן מפרש שכאן הוא לשון רבים וקאי על כל
 נשי ישראל אחותיהם הכוזנא יעשה ולכן מביא רש"י
 התרגום שמתרגם ית אחתנא כאן כמו להלן להורות שהוא
 לשון יחיד ודו"ק: (א) קום עלה. (תנחומא): לפי
 שאחרת בדרך, נענשת וכו' זאת מבתך:
 (ב) הנכר. שיש בידכם משלל של שכם:
 והטהרו. מעבודת פוכבים: והחליפו שמלתיכם.
 שפא יש בידכם כסות של עבודת פוכבים: תורה ג
 (ד) האלה. מין אילן סרק: עם־שכם. אצל שכם:

לי את החיל הזה, (במדבר כד) "וישראל עשה
 חיל", (תהלים מט) "ועזבו לאחרים חילם": שבו.
 לשון שביה, לפיכך, טעמו מלרע: (ל) עברתם.
 לשון מים עכורים, אין דעתי צלולה עכשו.
 ואגדה: צלולה היתה החבית, ועברתם אותה
 (תנחומא). מסרת היתה ביד כנענים שיפלו ביד בני
 יעקב, אלא שהיו אומרים: 'עד אשר תפנה ונחלת
 את הארץ'. לפיכך, היו שותקין: מתי מספר.
 אנשים מועטים: (לא) הכוזנא. הפקר: את־
 אחותנו. ית אחתנא (הביא התרגום על מלת אחותינו
 שהוא נראה מתוך הפסוק בלשון רבים מדכתיב כאן

די עם שָׂכָם: ה ונטלו וְהוּת
 דְּחָלָא דִּי עַמְמִיָּא דִּי בְּקָרְוִי
 סְחִרְגִּיהוֹן וְלֹא רָדְפוּ בְּתֵר בְּנֵי
 יַעֲקֹב: ו וְאַתָּא יַעֲקֹב לָלוּז דִּי
 בְּאַרְעָא דְכְנַעַן הִיא בֵּית אֵל הוּא
 וְכָל עַמָּא דִּי עִמָּה: ז וּבְנָא תַּמָּן
 מִדְּבַחָא וּקְרָא לְאַתְרָא אֵל בֵּית
 אֵל אַרִי תַּמָּן אֲתַגְלִי לֵה יִי
 בְּמַעֲרָקָה מִן קֳדָם אַחֻוּהִי:
 ח וּמִיתָת דְּבוּרָה מְנַקְתָּא דְּרִבְקָה
 וְאַתְקַבְּרַת מִלְרַע לְבֵית אֵל
 בְּשָׁפּוּלִי מִיִּשְׂרָאֵל וּקְרָא שְׁמָהּ
 מִיִּשְׂרָאֵל בְּכִיתָא: ט וְאַתְגְּלִי יִי
 לְיַעֲקֹב עוֹד בְּמִיתוּהִי מִפְּדִן אָרָם
 וּבְרִיךְ יִתָּה: י וְאָמַר לֵה יִי שְׁמֹךְ
 יַעֲקֹב לֹא יִתְקַרֵּי שְׁמֹךְ עוֹד יַעֲקֹב
 אֱלֹהִין יִשְׂרָאֵל יְהֵא שְׁמֹךְ וּקְרָא
 יִת שְׁמָהּ יִשְׂרָאֵל: יא וְאָמַר לֵה יִי
 אֲנָא אֵל שְׁדֵי פּוּשׁ וּסְגִי עִם

ה וַיִּסְעוּ וַיְהִי | חֲתַת אֱלֹהִים עַל-הָעָרִים אֲשֶׁר
 סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרֵי בְנֵי יַעֲקֹב: כס"ו:
 ו וַיָּבֹא יַעֲקֹב לִזְוָה אֲשֶׁר בְּאַרְצָא בְּנֵעַן הוּא
 בֵּית-אֵל הוּא וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-עִמּוֹ: ז וַיִּבֶן שָׁם
 מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם אֵל בֵּית-אֵל כִּי שָׁם נִגְלָו
 אֱלֹוִי הָאֱלֹהִים בְּבִרְחוֹ מִפְּנֵי אַחֻוּ כס"ז: ח וַתָּמַת
 דְּבוּרָה מִיִּנְקַת רִבְקָה וַתִּקְבֹּר מִתַּחַת לְבֵית-אֵל
 תַּחַת הָאֱלֹוֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֱלֹוֹן בְּכוֹת: כס"ח:
 ט וַיָּרָא אֱלֹהִים אֶל-יַעֲקֹב עוֹד בָּבֹא מִפְּדִן
 אָרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ כס"ט: י וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֱלֹהִים שְׁמֹךְ
 יַעֲקֹב לֹא-יִקְרָא שְׁמֹךְ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם-
 יִשְׂרָאֵל יְהִי שְׁמֹךְ וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ
 יִשְׂרָאֵל: יא וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שְׁדֵי

רש"י

בשפולי מישור, שהיה מישור מלמעלה בשפוע
 ההר, והקבורה מלמטה, ומישור של בית-אל היו
 קורין לו "אלון". ואגדה: נתבשר שם באבל שני,
 שהגד לו על אמו שמתה (ב"ר). ואלון בלשון יוני
 אבל. (צ"ל אחר. וכן איתא ברש"י תהלים ק"ט) ולפיכך,
 (ספרים אחרים: ולפי ש) העלימו את יום מותה,
 שלא יקללו הבריות הפרס שיצא ממנו עשו, אף
 הכתוב לא פרסמה: (ט) עוד. פעם שני במקום
 הזה, אחד בלכתו ואחד בשובו: ויברך אותו. ברפת
 אבלים (ב"ר): (י) לא-יקרא שמו עוד יעקב.
 לשון אדם הפא במארב ועקבה, אלא לשון שר
 ונגיד: (יא) אני אל שדי. שאני כדאי לברך,
 שהברכות שלי: פרה ורבה. על שם שעדין לא
 נולד בנמיין, ואף על פי שפבר נתעברה ממנו: גוי.
 בנמיין: גוים. (ב"ר) מנשה ואפרים, שעתידיים
 לצאת מיסוף והם במנן השבטים: ומלכים. (ב"ר)

(ה) חתת. פחד: תורה ו (ז) אל בית-אל. הקדוש
 ברוך הוא, בבית-אל, גלוי שכינתו בבית אל. יש
 תבה חסרה ב"ת המשמשת בראשה, כמו: (שמואל
 ב ט) "הנה-הוא בית מכיר בן-עמיאל", כמו בבית
 מכיר. (לעיל כד) "בית אביך", כמו בבית אביך:
 נגלו אליו האלהים. במקומות הרבה יש שם
 אלהות ואדנות בלשון רבים, כמו: (לקמן לט) "אדני
 יוסף", (שמות כב) "אם בעליו עמו", ולא נאמר:
 'בעלו', וכן אלהות שהוא לשון שופט ומרות נזכר
 בלשון רבים, אבל אחד מפל שאר השמות לא
 תמצא בלשון רבים: (ח) ותמת דבורה. מה ענין
 דבורה בבית יעקב? אלא לפי שאמרה רבקה
 ליעקב: "ושלחתי ולקחתיך משם", שלחה דבורה
 אצלו לפדן ארם לצאת משם, ומתה בדרך. מדברי
 רבי משה הדרשן למדתי: מתחת לבית-אל. העיר
 יושבת בקר ונקברה ברגלי הקר: תחת האלון.

פֶּרֶה וְרִבְּה גֹזִי וְקָהַל גֹּזִים יִהְיֶה מִמֶּנּוּ וּמִלְכִּים
 מִחֲלָצִיךְ יֵצְאוּ רַשִׁי: שְׂשִׁי יב וְאֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לָךְ אֶתְנַנָּה וּלְזֶרְעֶךָ
 אַחֲרֶיךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ: יג וַיַּעַל מֵעֵלְיוֹ אֱלֹהִים
 בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵתָּו רַשִׁי: יד וַיַּצֵּב יַעֲקֹב
 מִצְבֵּה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵתָּו מִצְבֵּת אֲבֹן
 וַיִּסֹּךְ עָלֶיהָ גֹּסֶךְ וַיִּצַּק עָלֶיהָ שָׁמֶן: טו וַיִּקְרָא
 יַעֲקֹב אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵתָּו שֵׁם
 אֱלֹהִים בֵּית־אֵל: טז וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי־עוֹד
 בְּבֶרֶת־הָאָרֶץ לָבוֹא אֶפְרָתָה וַתֵּלֶד רָחֵל
 וַתִּקְשׁ בְּלִדְתָּהּ רַשִׁי: יז וַיְהִי בְּהַקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ
 וַתֹּאמֶר לָהּ הַמִּילָדֶת אֶל־תִּירָאִי כִּי־גַם־זֶה לָךְ
 בֶּן רַשִׁי: יח וַיְהִי בַצָּאֵת נִפְשָׁהּ כִּי מָתָה וַתִּקְרָא
 שְׁמוֹ בֶן־אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא־לּוֹ בְּנִימִין רַשִׁי:
 יט וַתָּמֶת רָחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הוּא בֵּית

וכנשת שבטין יהא מנף ומלכין
 דשליטין בעממא מנף יפקון:
 יב וית ארעא די יהבית לאברהם
 וליצחק לך אתננה ולבניך בתר
 אתן ית ארעא: יג ואסתלק
 מעלויי וקרא די באתרא די
 מליל עמה: יד ואקים יעקב
 קמתא באתרא די מליל עמה
 קמת אבנא ואסיף עלה נסוכין
 ואריק עלה משחא: טו וקרא
 יעקב ית שמא דאתרא די מליל
 עמה תמן יי בית אל: טז ונטלו
 מבית אל והוה עוד כרובת ארעא
 למיעל לאפרת וילידת רחל
 וקשיאת במילדה: יז והוה
 בקשיותה במילדה ואמרת לה
 חיתא לא תדחלי ארי אף דין לך
 בר: יח והוה במפק נפשה ארי
 מיתת (נ"י מיתא) וקרת שמה בר
 דוי ואבוהי קרא לה בנימין:
 יט ומיתת רחל ואתקברת באר

רש"י

חלולה ומנגכת כבברה, (כ"ר) שהניר מצוי, הסתו
 עבר והשרב צדין לא בא, ואין זה פשוטו של
 מקרא, שהרי בנעמן מצינו: (מלכים ב ה) "וילך
 מאתו כברת ארץ". ואומר אני, שהוא שם מדת
 קרקע, כמו מהלך פרסה או יותר, כמו שאתה
 אומר: 'צמד כרם', 'חלקת שדה', כך במהלך אדם
 נותן שם מדת (קרקע כמו: 'מהלך מיל') כברת
 ארץ: (יז) כ"ג-זה. נוסף לך על יוסף. ורבותינו
 דרשו: עם כל שבט נולדה תאומה, ועם בנימין
 נולדה תאומה יתרה: (יח) בן־אוני. בן צערי:
 בנימין. נראה בעיני, לפי שהוא נולד בארץ
 כנען שהיא כנענא, כשאדם בא מארם נהרם, כמו
 שנאמר: "בנגב בארץ כנען", "הלוך ונסוע
 הנגבה": בנימין. בן זמין, לשון (תהלים פט) "צפון

שאו ואיש בשת, שהיו משבט בנימין שעדין לא
 נולד. (ופסוק זה דרשו אבנר כשהמליך איש בשת
 ואף השבטים דרשוהו וקרכו בנימין, דכתיב:
 (שופטים כא) "איש ממנו לא יתן את בתו לבנימין
 לאשה", וחרזו ואמרו: אלמלא היה עולה מן
 השבטים, לא היה הקדוש ברוך הוא אומר ליעקב:
 "ומלכים מחלצריך יצאו": גוי וקהל גוים. שגוים
 צתידים בניו ליצעות כמנן הגוים שהם שבעים
 אמות, וכן כל הסנהדרין שבעים. דבר אחר:
 שעתידים בניו להקריב בשעת אסור הבמות כגוים
 עובדי כוכבים, בימי אליהו (ברש"י ישן): תורה יב
 (יג) במקום אשר־דבר אתו. איני יודע מה
 מלמדנו: תורה יד (טז) כברת־הארץ. מנחם פרש
 לשון כביר, רבוי, מהלך רב. ואגדה: בזמן שהארץ

אֶפְרַת הִיא בֵּית לָחֶם: כ וְאֶקִּים
 יַעֲקֹב מִמָּתָא עַל קְבֻרָתָהּ הִיא
 קִמַּת קְבֻרָתָא דְרַחֵל עַד יוֹמָא דִּין:
 כא וְנָטַל יִשְׂרָאֵל וּפְרָס מִשְׁפָּנָה
 מִלְּחָלָא לְמַגְדָּלָא דְעָדָר:
 כב וְהָיָה כִּד שָׂרָא יִשְׂרָאֵל
 בְּאַרְעָא הַהִיא וְאָזַל רְאוּבֵן וְשָׁכִיב
 עִם בְּלָהָה לְחִינְתָּא דְאַבְוָהִי וְשָׁמַע
 יִשְׂרָאֵל וְהָוּוּ בְנֵי יַעֲקֹב תְּרֵי עָסָר:
 כג בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹרָא דְיַעֲקֹב רְאוּבֵן
 וְשִׁמְעוֹן וְלֹוִי וַיהוּדָה וְיִשְׁשָׁכָר
 וְזַבְלוּן: כד בְּנֵי רַחֵל יוֹסֵף
 וּבִנְיָמִן: כה וּבְנֵי בְלָהָה שְׁפָחַת רַחֵל דִּין
 וְנַפְתָּלִי: כו וּבְנֵי זִלְפָּה שְׁפָחַת לֵאָה גָד וְאֶשֶׁר
 אֵלֶּה בְנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יָלְדוּ לוֹ בְּפָדֵן אֲרָם:
 כז וַאֲמָתָא יַעֲקֹב לְוֹת יִצְחָק אַבְוָהִי
 מִמָּרָא קְרִית אַרְבַּע הִיא חֲבֵרוֹן דִּי
 דֵּר תַּמָּן אַבְרָהָם וְיִצְחָק: כח וְהָוּ
 יוֹמֵי יִצְחָק מֵאָה וּתְמָנָן שָׁנִין:
 כט וְאַתְנָגִיד יִצְחָק וּמִית
 וְאַתְכֵּינִשׁ לַעֲמָה סִיב וְשָׁבַע יוֹמִין

לָחֶם: כ וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מִצְבָּה עַל-קְבֻרָתָהּ הִוא
 מִצְבַּת קְבֻרַת-רַחֵל עַד-הַיּוֹם: כא וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל
 וַיֵּט אֹהֶלָה מֵהַלְאָה לְמַגְדֹּל-עָדָר: כב וַיְהִי
 בְּשָׁכֶן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַהִוא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן
 וַיִּשְׁכַּב אֶת-בְּלָהָה פִּילַגֶּשׁ אָבִיו וַיִּשְׁמַע
 יִשְׂרָאֵל פ וַיְהִיו בְּנֵי-יַעֲקֹב שְׁנַיִם עָשָׂר כס"י:
 כג בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֹוִי
 וַיהוּדָה וַיִּשְׁשָׁכָר וְזַבְלוֹן כס"י: כד בְּנֵי רַחֵל יוֹסֵף
 וּבִנְיָמִן: כה וּבְנֵי בְלָהָה שְׁפָחַת רַחֵל דִּין
 וְנַפְתָּלִי: כו וּבְנֵי זִלְפָּה שְׁפָחַת לֵאָה גָד וְאֶשֶׁר
 אֵלֶּה בְנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יָלְדוּ לוֹ בְּפָדֵן אֲרָם:
 כז וַיָּבֵא יַעֲקֹב אֶל-יִצְחָק אָבִיו מִמָּרָא קְרִית
 הָאֲרָבָע הִוא חֲבֵרוֹן אֲשֶׁר-גָּר-שָׁם אַבְרָהָם
 וְיִצְחָק כס"י: כח וַיְהִיו יְמֵי יִצְחָק מֵאָת שָׁנָה
 וְשִׁמְנַיִם שָׁנָה: כט וַיָּגֹעַ יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאֱסֹף

רש"י

דְרָשׁוּ: 'לְלַמְדָּנוּ בָּא, שְׁפָלָן שְׁוִין וְכֵלָן צְדִיקִים, שְׁלָא
 חָטָא רְאוּבֵן': (כג) בְּכוֹר יַעֲקֹב. אָפְלוּ בְּשַׁעַת
 הַקְּלָקְלָה, קָרָאוּ בְּכוֹר: בְּכוֹר יַעֲקֹב. בְּכוֹר לְנַחֲלָה,
 בְּכוֹר לַעֲבוּדָה, בְּכוֹר לְמִנְיָן, וְלֹא נִתְּנָה בְּכוּרָה
 לְיוֹסֵף אֵלָּא לַעֲנִין הַשְּׁבָטִים, שְׁנַעֲשָׂה לְשָׁנֵי שְׁבָטִים:
 תוֹרָה כד (כז) מִמָּרָא. שֵׁם הַמִּישׁוֹר: קְרִית הָאֲרָבָע.
 שֵׁם הָעִיר: מִמָּרָא קְרִית הָאֲרָבָע, אֵיל מִישׁוֹר שֶׁל
 קְרִית אַרְבַּע, וְאִם תֹּאמַר: 'הָיָה לוֹ לְכַתֵּב מִמָּרָא
 הַקְּרִית אַרְבַּע', כֵּן דִּרְךְ הַמִּקְרָא בְּכָל דְּבָר שֶׁשְׁמוֹ
 כְּפוּל, כְּגוֹן זֶה וְכְגוֹן בֵּית לָחֶם, אָבִי עֲזָרִי, בֵּית אֵל,
 אִם הֲצִרְךָ לְהַטִּיל בּוֹ ה"א, נִוְתְּנָה בְּרֹאשׁ הַתִּבְיָה
 הַשְּׁנִיָּה: (שְׁמוּאֵל א טז) "בֵּית הַלְחָמִי", (שׁוֹפְטִים ו)
 "בְּעַפְרַת אָבִי הָעֲזָרִי", (מַלְכִּים א טז) "בְּנֵה חֵיאל בֵּית
 הָאֵלִי": תוֹרָה כח (כט) וַיָּגֹעַ יִצְחָק. אֵין מְקַדֵּם

וַיִּמֵּן אֶתְּהָ בְּרֹאשׁוֹ, לְפִיכָף הִוא מְלֹא. (דְּבָר אַחֵר:
 בְּנִימִין, כֵּן יָמִים, שְׁנוּלֵד לַעַת זְקֻנָּתוֹ, וְנִכְתָּב בְּנוֹן,
 כְּמוֹ: (דְּנִיאל יב) "לִקְצֵן הַיָּמִין"): תוֹרָה יט
 (כב) בְּשָׁכֶן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַהִוא. עַד שְׁלָא בָּא
 לְחֲבֵרוֹן אֲצֵל יִצְחָק אֲרַעֲוָהּ כָּל אֵלֶּה: וַיִּשְׁכַּב. (שְׁבַת
 נה) מִתּוֹף שְׁבַלְבָּל מִשְׁכָּבוֹ, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב
 כָּאֵלוֹ שְׁכָבָה. וְלָמָּה בְּלָבֵל וְחָלָל יְצוּעִיו? שְׁפָשַׁמְתָּה
 רַחֵל, נָטַל יַעֲקֹב מִטָּתוֹ שְׁהִיתָה נִתּוּנָה תְּדִיר בְּאֶהֱל
 רַחֵל וְלֹא בִּשְׂאֵר אֶהֱלִים, וְנִתְּנָה בְּאֶהֱל בְּלָהָה. בָּא
 רְאוּבֵן וְתַבַּע עֲלִבּוֹן אָמוֹ, אָמַר: 'אִם אַחֻת אָמִי
 הִיתָה צָרָה לְאָמִי, שְׁפָחַת אַחֻת אָמִי תִּהְיָ צָרָה
 לְאָמִי'? לָכֵן בְּלָבֵל: וַיְהִיו בְּנֵי-יַעֲקֹב שְׁנַיִם עָשָׂר.
 מִתְחִיל לַעֲנִין רֹאשׁוֹן, מִשְׁנוּלֵד בְּנִימִין נִשְׁלָמָה
 הַמִּטָּה, וּמַעֲתָה רְאוּיִים לְהַמְנוּת, וּמִנְאָן. וְרַבּוּתֵינוּ

אֶל-עַמּוֹ זָקֵן וְשִׁבְעַ יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֲשׂוֹ
וַיַּעֲקֹב בָּנָיו כִּסִּי: פ לו א וְאַלְהָה תִּלְדוֹת עֲשׂוֹ
הוּא אָדוֹם: ב עֲשׂוֹ לָקַח אֶת-נָשָׁיו מִבְּנוֹת
בְּנֵעַן אֶת-עֵדָה בֶּת-אֵילוֹן הַחֲתִי וְאֶת-
אֶהֱלִיבָמָה בֶּת-עֵנָה בֶּת-צִבְעוֹן הַחֲוִי כִסִּי:
ג וְאֶת-בְּשֶׁמֶת בֶּת-יִשְׁמָעֵאל אַחֹת נְבִיּוֹת כִסִּי:
ד וְתִלְדַּ עֵדָה לַעֲשׂוֹ אֶת-אֱלִיפֹ וּבְשֶׁמֶת יִלְדָּה
אֶת-רְעוּאֵל: ה וְאֶהֱלִיבָמָה יִלְדָּה כְּתִיב אֶת-יַעֲשִׁי
קרי אֶת-יַעֲשִׁי וְאֶת-יַעֲלָם וְאֶת-קָרַח אֶלְהָ בְּנֵי
עֲשׂוֹ אֲשֶׁר יִלְדוּ-לוֹ בְּאֶרֶץ בְּנֵעַן כִסִּי: ו וַיִּקַּח
עֲשׂוֹ אֶת-נָשָׁיו וְאֶת-בָּנָיו וְאֶת-בָּנֹתָיו וְאֶת-כָּל-
נַפְשוֹת בֵּיתוֹ וְאֶת-מִקְנֵהוּ וְאֶת-כָּל-בְּהֶמְתּוֹ

ויקברו יתה עשו וייעקב בנהי:
א ואלין תולדת עשו הוא אדום:
ב עשו נסיב ית נשוהי מבנת
בנען ית עדה בת אילון חתאה
ות אהליבמה בת ענה בת צבעון
חואה: ג וית בשמת בת
ישמעאל אחתה דנביות:
ד וילידת עדה לעשו ית אליפז
ובשמת ילדת ית רעואל:
ה ואהליבמה ילדת ית יעוש וית
יעלם וית קרח אלין בני עשו די
אתילידו לה בארעא דבנען:
ו וידבר עשו ית נשוהי וית בנהי
ות בנתה וית כל נפשת ביתה וית
גיתוהי וית כל בעירה וית כל
קנינה די קנא בארעא דבנען
ואזל לארעא אחרי מן קדם יעקב

רש"י

על שהיתה מקטרת בשמים לעבודת כוכבים:
אהליבמה. היא יהודית, והוא פנה שמה יהודית,
לומר שהיא כופרת בעבודת כוכבים, כדי להטעות
את אביו: בת-ענה בת-צבעון. אם בת ענה לא בת
צבעון? ! ענה בנו של צבעון, שנאמר: "ואלה בני
צבעון ואיה וענה". מלמד שבא צבעון על פלתו
אשת ענה ויצאת אהליבמה מבין שניהם, והודיעה
הפתוב שכלן בני ממזרות היו: (ג) בשמת
בת-ישמעאל. ולהלן קורא לה מחלת, מצינו
באגדת מדרש ספר שמואל: שלשה מוחלין להן
עונותיהם: גר שנתגר, והעולה לגדלה והנושא
אשה, ולמד הטעם מפאן, לכך נקראת מחלת,
שנמחלו עונותיו: אחות נביות. על שם שהוא
השיאה לו משמת ישמעאל, נקראת על שמו:
תורה ד (ה) ואהליבמה ילדה וגו'. קרח זה, ממזר
היה, וכן אליפז היה שבא על אשת אביו, אל
אהליבמה אשת עשו, שהרי הוא מנוי עם אלופי
אליפז בסוף הענין (ב"ר: (ו) וילך אל-ארץ.

ומאחר בתורה: מכירתו של יוסף קדמה למיתתו
של יצחק י"ב שנה, שהרי כשנולד יעקב היה יצחק
בן ס' שנה, שנאמר: (לעיל כה) "ויצחק בן ששים
שנה וגו'", ויצחק מת בשנת ק"כ ליעקב, אם
תוציא ששים מק"פ שנה, נשארו ק"כ, ויוסף נמכר
בן י"ז שנה, ואותה שנה, שנת מאה ושמנה ליעקב,
פיצד? בן ששים ושלש נתברך, וארבע עשרה שנה
נטמן בבית עבר, הרי שבעים ושבע, וארבע עשרה
עבד באשה ובסוף ארבע עשרה נולד יוסף,
שנאמר: (לעיל ל) "ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף
וגו'", הרי תשעים ואחת, וי"ז עד שלא נמכר יוסף,
הרי מאה ושמנה. (עוד מפרש מן המקרא,
משנמכר יוסף עד שבא יעקב מצרימה כ"ב שנה,
שנאמר: (לקמן מא) "ויסוף בן שלשים שנה וגו'",
ושבע שנים שבע ושננים רעב, הרי כ"ב, וכתיב:
"ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה". נמצא, יעקב
במכירתו של יוסף ק"ח: תורה א (ב) עדה
בת-אילון. היא בשמת בת אילון, ונקראת בשמת

אָחוּהִי: ז אַרִי הָיָה קִנְיָהוֹן סָגִי
מִלְמַתְבּ בְּחֶדָא וְלֹא יִכִּילַת אֲרַע
תּוֹתְבוּתָהּ לְסוֹכְרָא יְתֵהוֹן מִן
קָדָם גִּיתִיהוֹן: ח וַיִּתִּיב עָשׂו
בְּטוֹרָא דְשַׁעִיר עָשׂו הוּא אָדוֹם:
ט וְאֵלִין תּוֹלְדַת עָשׂו אַבּוּהוֹן
דְּאָדוּמָאִי בְּטוֹרָא דְשַׁעִיר: י אֵלִין
שְׁמָהּ בְּנֵי עָשׂו אֱלִיפֹז בֶּר עֲדָה
אֶתַת עָשׂו רְעוּאֵל בֶּר בְּשֵׁמַת אֶתַת
עָשׂו: יא וְהוּוּ בְנֵי אֱלִיפֹז תִּימָן
אוּמָר צָפוּ וְגַעְתָּם וְקִנְזוּ:
יב וְתִמְנַע הָיָה לְחִינְתָא לְאֱלִיפֹז
בֶּר עָשׂו וַיִּלְדַת לְאֱלִיפֹז יֵת עֲמֶלֶק
אֵלִין בְּנֵי עֲדָה אֶתַת עָשׂו:
יג וְאֵלִין בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וְזֶרַח
שְׁמָהּ וּמִזָּה אֵלִין הוּוּ בְנֵי בְּשֵׁמַת
אֶתַת עָשׂו: יד וְאֵלִין הוּוּ בְנֵי
אֶהְלִיבְמָה בֶּת עֲנָה בֶּת צַבְעוֹן
אֶתַת עָשׂו וַיִּלְדַת לְעָשׂו יֵת יַעוֹשׁ
וְיֵת יַעֲלָם וְיֵת קֶרַח: טו אֵלִין
בְּכֶרְבִּי בְנֵי עָשׂו בְנֵי אֱלִיפֹז בּוֹכְרָא
דְעָשׂו רַבָּא תִימָן רַבָּא אוּמָר רַבָּא

וְאֶת כָּל־קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בָּאָרֶץ בְּנֵעַן וַיִּלְךְ
אֶל־אָרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו כִּסִּי:
וְכֹשֶׁם רַב מִשְׁבֶּת יַחֲדוֹ וְלֹא יָכְלָה אָרֶץ
מְגוּרֵיהֶם לִשְׂאֹת אֹתָם מִפְּנֵי מְקִנֵּיהֶם כִּסִּי:
ח וַיָּשָׁב עָשׂו בְּהָר שַׁעִיר עָשׂו הוּא אָדוֹם:
ט וַאֲלֵה תִלְדוֹת עָשׂו אָבִי אָדוֹם בְּהָר
שַׁעִיר כִּסִּי: י אֵלֵה שְׁמוֹת בְּנֵי־עָשׂו אֱלִיפֹז בֶּן־
עֲדָה אִשָּׁת עָשׂו רְעוּאֵל בֶּן־בְּשֵׁמַת אִשָּׁת
עָשׂו: יא וַיְהִי בְנֵי אֱלִיפֹז תִּימָן אוּמָר צָפוּ
וְגַעְתָּם וְקִנְזוּ: יב וְתִמְנַע הָיָה פִּילָגֶשׁ לְאֱלִיפֹז
בֶּן־עָשׂו וַתֵּלֶד לְאֱלִיפֹז אֶת־עֲמֶלֶק אֵלֵה בְנֵי
עֲדָה אִשָּׁת עָשׂו כִּסִּי: יג וַאֲלֵה בְנֵי רְעוּאֵל נַחַת
וְזֶרַח שְׁמָהּ וּמִזָּה אֵלֵה הָיוּ בְנֵי בְּשֵׁמַת אִשָּׁת
עָשׂו: יד וַאֲלֵה הָיוּ בְנֵי אֶהְלִיבְמָה בֶּת־עֲנָה
בֶּת־צַבְעוֹן אִשָּׁת עָשׂו וַתֵּלֶד לְעָשׂו יַעוֹשׁ
קֶרֶי אֶת־יַעוֹשׁ וְאֶת־יַעֲלָם וְאֶת־קֶרַח: טו אֵלֵה

אֱלֹפִי בְנֵי־עָשׂו בְנֵי אֱלִיפֹז בְּכֹר עָשׂו אֱלֹפִי תִימָן אֱלֹפִי אוּמָר אֱלֹפִי

רש"י

שְׁנָאֵמָר: "וְאַחֲוֹת לוֹטָן תִּמְנַע", וְלוֹטָן מֵאֱלֹפִי
יֹשְׁבֵי שַׁעִיר הָיָה, מִן הַחֹרִים שֶׁיָּשְׁבוּ בָּהּ לְפָנִים.
אֶמְרָה: 'אֵינִי זֹכֵר לְהַנְשֵׂא לָהּ, הַלּוּאִי וְאֶהְיָה
פִּילָגֶשׁ', וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים מוֹנֶה אוֹתָהּ בְּכֶנִּי שֶׁל
אֱלִיפֹז, מִלְמַד שֶׁבָּא עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁל שַׁעִיר וְנִצָּאָה
תִּמְנַע מִבִּינָיָהּ, וְכִשְׁנִדְלָה נַעֲשִׂית פִּילָגֶשׁ, וְזֵהוּ:
"וְאַחֲוֹת לוֹטָן תִּמְנַע", וְלֹא מִנָּאָה עִם בְּנֵי שַׁעִיר,
שֶׁהִיָּתָה אֲחוֹתוֹ מִן הָאֵם וְלֹא מִן הָאָב: תוֹרָה יג
(טו) אֵלֵה אֱלֹפִי בְנֵי־עָשׂו. רַאשֵׁי

לְגוֹר בְּאֶשֶׁר יִמְצָא: (ז) וְלֹא יָכְלָה אָרֶץ מְגוּרֵיהֶם.
לְהַסְפִּיק מִרְעָה לְבָהֱמוֹת שְׁלֵהֶם, וּמִדְּרָשׁ אֲגָדָה:
"מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו", מִפְּנֵי שֶׁטָּר חוֹב שֶׁל גְּזֹרֶת: "כִּי
גַר יִהְיֶה וְרָעַף", הַמְטִיל עַל זֶרַעוֹ שֶׁל יִצְחָק, אָמַר:
'אֵלֵךְ לִי מִכָּאן, אֵין לִי חֶלֶק לֹא בַּמִּתְנָה, שְׁנִתְנָה לוֹ
הָאָרֶץ הַזֹּאת, וְלֹא בְּפִרְעוֹן הַשָּׁטָר', וּמִפְּנֵי הַבּוֹשָׁה
שֶׁמִּכָּר בְּכוֹרָתוֹ: תוֹרָה ח (ט) וְאֵלֵה. הַתּוֹלְדוֹת
שֶׁהוֹלִידוּ בְּנֵי מִשְׁהֶלֶף לְשַׁעִיר: תוֹרָה י (יב) וְתִמְנַע
הִיָּתָה פִּילָגֶשׁ. לְהוֹדִיעַ גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל אֲבִרָהּ כִּמְהָ הָיוּ
תַּאֲבִים לִידֻבֵּק בְּזֶרַעוֹ: תִּמְנַע זו, בֶּת אֱלֹפִים הִיָּתָה,

צִפּוֹ רֶבָא קִנּוּ: טז אֱלֹהִי קָרַח אֱלֹהִי גַעְתָּם
 אֱלֹהִי עֲמַלְק אֱלֹהִי אֱלִיפַז בְּאֶרֶץ אֲדוֹם
 אֱלֹהִי בְנֵי עֲדָה: יז וְאֱלֹהִי בְנֵי רְעוּאֵל בְּנֵי-עֲשׂוֹ
 אֱלֹהִי גִחַת אֱלֹהִי זֶרַח אֱלֹהִי שִׁמְהָ אֱלֹהִי מִזָּה
 אֱלֹהִי אֱלִיפַז רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֲדוֹם אֱלֹהִי בְנֵי
 בְּשִׁמְת אֲשֶׁת עֲשׂוֹ: יח וְאֱלֹהִי בְנֵי אֶהֱלִיבְמָה
 אֲשֶׁת עֲשׂוֹ אֱלֹהִי יַעֲוִשׁ אֱלֹהִי יַעֲלָם אֱלֹהִי
 קָרַח אֱלֹהִי אֱלִיפַז אֶהֱלִיבְמָה בִּתְ-עֵנָה אֲשֶׁת
 עֲשׂוֹ: יט אֱלֹהִי בְנֵי-עֲשׂוֹ וְאֱלֹהִי אֱלִיפַיִהִם הוּא
 אֲדוֹם: ס שְׁבִיעִי כ אֱלֹהִי בְנֵי-שְׁעִיר הַחֲרִי יִשְׁבִּי
 הָאֶרֶץ לֹטֵן וְשׁוֹבֵל וְצִבְעוֹן וְעֵנָה: כא וְדִישׁוֹן
 וְאַצֵּר וְדִישׁוֹן אֱלֹהִי אֱלִיפַז הַחֲרִי בְנֵי שְׁעִיר
 בְּאֶרֶץ אֲדוֹם: כב וַיְהִיו בְּנֵי-לֹטֵן חֲרִי וְהִימָם
 וְאַחֹת לֹטֵן תַּמְנֵעַ: כג וְאֱלֹהִי בְנֵי שׁוֹבֵל עֲלֹן
 וּמִנְחַת וְעִיבֵל שָׁפּוֹ וְאוֹנָם: כד וְאֱלֹהִי בְנֵי-צִבְעוֹן
 וְאִיהָ וְעֵנָה הוּא עֵנָה אֲשֶׁר מִצָּא אֶת-הִימָם
 בַּמִּדְבָּר בָּרַעְתּוֹ אֶת-הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן

צִפּוֹ רֶבָא קִנּוּ: טז רֶבָא קָרַח רֶבָא
 גַעְתָּם רֶבָא עֲמַלְק אֱלִין רֶבָרְבִי
 דְּאֵלִיפַז בְּאֶרְעָא דְּאֲדוֹם אֱלִין בְּנֵי
 עֲדָה: יז וְאֱלִין בְּנֵי רְעוּאֵל בְּרִי
 עֲשׂוֹ רֶבָא גִחַת רֶבָא זֶרַח רֶבָא
 שִׁמְהָ רֶבָא מִזָּה אֱלִין רֶבָרְבִי
 רְעוּאֵל בְּאֶרְעָא (דְּ)אֲדוֹם אֱלִין בְּנֵי
 בְּשִׁמְת אֶתְת עֲשׂוֹ: יח וְאֱלִין בְּנֵי
 אֶהֱלִיבְמָה אֶתְת עֲשׂוֹ רֶבָא יַעֲוִשׁ
 רֶבָא יַעֲלָם רֶבָא קָרַח אֱלִין רֶבָרְבִי
 אֶהֱלִיבְמָה בִּת עֵנָה אֶתְת עֲשׂוֹ:
 יט אֱלִין בְּנֵי עֲשׂוֹ וְאֱלִין
 רֶבָרְבִינֵהוֹן הוּא אֲדוֹם: כ אֱלִין
 בְּנֵי שְׁעִיר חוֹרָאָה יִתְבִי דְּאֶרְעָא
 לֹטֵן וְשׁוֹבֵל וְצִבְעוֹן וְעֵנָה:
 כא וְדִישׁוֹן וְאַצֵּר וְדִישׁוֹן אֱלִין
 רֶבָרְבִי חוֹרָאִי בְּנֵי שְׁעִיר בְּאֶרְעָא
 דְּאֲדוֹם: כב וְהוּוּ בְּנֵי לֹטֵן חֲרִי
 וְהִימָם וְאַחֲתָה דְּלֹטֵן תַּמְנֵעַ:
 כג וְאֱלִין בְּנֵי שׁוֹבֵל עֲלֹן וּמִנְחַת
 וְעִיבֵל שָׁפּוֹ וְאוֹנָם: כד וְאֱלִין בְּנֵי
 צִבְעוֹן וְאִיהָ וְעֵנָה הוּא עֵנָה דִּי
 אֲשֶׁר מִצָּא יִת גְּבִרְיָא בַּמִּדְבָּרָא כִּד
 הוּוּ רְעִי יִת חֲמִרְיָא לְצִבְעוֹן

רש"י

מִלְמַד שָׁבָא צִבְעוֹן עַל אִמּוֹ וְהוֹלִיד אֶת עֵנָה:
 אֶת-הִימָם. פְּרָדִים, הַרְבִּיעַ תָּמּוּר עַל סוּס נִקְבָּה
 וְיִלְדָּה פָּרָד, וְהוּא הָיָה מִמּוֹר וְהִבִּיא פְּסוּלִין לְעוֹלָם
 (פְּסוּחִים נִד). וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָם "יִמָם"? שְׁאִימָתָן
 מִטְּלַת עַל הַבְּרִיּוֹת, דָּאָמַר רַבִּי חֲנִינְיָא: מִיָּמִי לֹא
 שָׁאֲלָנִי אָדָם עַל מַכַּת פְּרָדָה לְכִנָּה וְחִיָּה (חולין ז)
 (וְהָא קָא תִּזְיִנָן דְּחִיָּה? אֵל תִּקְרִי וְחִיָּה, אֵלָּא וְחִיָּתָה,
 כִּי הַמִּכָּה לֹא תִתְרַפָּא לְעוֹלָם, בְּרַש"י יִשְׁן). וְלֹא
 הִזְקַק לְכַתֵּב לָנוּ מִשְׁפָּחוֹת הַחֲוֹרִי, אֵלָּא מִפְּנֵי תַּמְנֵעַ

(כ) יִשְׁבִּי הָאֶרֶץ. שְׁהִיוּ יוֹשְׁבֵיָהּ קִדְּם שָׁבָא עֲשׂוֹ
 לְשָׁם. וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּ (שְׁבַת פה) שְׁהִיוּ בְּקִיֵּאִין
 בְּיִשׁוּבָהּ שֶׁל אֶרֶץ: מִלֹּא קִנָּה זֶה לְזִיתִים, מִלֹּא קִנָּה
 זֶה לְגִפְנִים, שְׁהִיוּ טוֹעֲמִין הָעֵפֶר וְיֹדְעִין אִי זֶה
 נְטִיעָה רְאוּיָה לָהּ: תוֹרָה כֹּא (כד) וְאִיהָ וְעֵנָה. וַי"ו
 יִתְּרָה, וְהוּא כְּמוֹ אִיהָ וְעֵנָה, וְהִרְבָּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא:
 (דְּנִיאל ח) "תַּת וְקִדְּשׁ וְצָבָא מִרְמָס", (תְּהִלִּים עו)
 "נִרְדָּם וְרָכַב וְסוּס": הוּא עֵנָה. הָאָמּוֹר לְמַעַלָּה,
 שֶׁהוּא אֲחִיו שֶׁל צִבְעוֹן, וְכָאֵן הוּא קוֹרָא אוֹתוֹ בְּנוֹ,

אָבוּי כִּסִּי: כֹּה וְאַלֶּה בְּנֵי-עֵנָה וְאַהֲלִיבָמָה
 בְּתֵ-עֵנָה: כֹּה וְאַלֶּה בְּנֵי דִישָׁן חֲמֶדָן וְאַשְׁבֵּן
 וְיִתְרֹן וְכֶרֶן: כֹּה אֶלֶה בְּנֵי-אַצֵּר בְּלָהָן וְזַעֲזָן
 וְעֶקֶז: כֹּה אֶלֶה בְּנֵי-דִישָׁן עֹיִן וְאַרְזֵן: כֹּס אֶלֶין רַבְרָבִי
 חוֹרָאָה רַבָּא לֹטָן רַבָּא שׁוּבָל
 רַבָּא צִבְעוֹן רַבָּא עֵנָה: ל רַבָּא
 דִּישָׁן רַבָּא אַצֵּר רַבָּא דִּישָׁן אֶלֶין
 רַבְרָבִי חוֹרָאָה לְרַבְרָבִיגִיהוֹן
 בְּאַרְעָא דְשַׁעִיר: לֹא וְאַלֶין
 מַלְכִּיא דִּי מְלִיכּוּ בְּאַרְעָא דְאַדּוּם
 קִדְם דִּי מֶלֶךְ מַלְכָּא לְבָנִי
 יִשְׂרָאֵל: לֹב וּמֶלֶךְ בְּאַדּוּם בְּלַע
 בַּר בַּעֲזֹר וְשׁוּם קֶרְתִּיה דְנִהָבָה:
 לֹג וּמִית בְּלַע וּמֶלֶךְ תַּחֲתוּהִי
 יוֹכָב בַּר זֶרַח מְבַצֵּרָה: לֹד וּמִית
 יוֹכָב וּמֶלֶךְ תַּחֲתוּהִי חֲשֵׁם
 מֶאַרְעָא דְרוּמָא: לֹה וּמִית חֲשֵׁם
 וּמֶלֶךְ תַּחֲתוּהִי הֶדֶד בַּר בְּדַד
 דְקִטִּיל יָת מִדְּנָאִי בְּחִקְלָא דְמוֹאֵב
 וְשׁוּם קֶרְתִּיה צוּרִית: לו וּמִית הֶדֶד
 וּמֶלֶךְ תַּחֲתוּהִי שְׁמֵלָה
 מִמְשַׁרְקָה: לז וּמִית שְׁמֵלָה
 וּמֶלֶךְ תַּחֲתוּהִי שְׁאוּל מֶרְחָבִי
 דְעַל פֶּרֶת: לח וּמִית שְׁאוּל וּמֶלֶךְ
 תַּחֲתוּהִי בַעַל חֲנָן בַּר עַכְבָּזֹר:

אָבוּי כִּסִּי: כֹּה וְאַלֶּה בְּנֵי-עֵנָה וְאַהֲלִיבָמָה
 בְּתֵ-עֵנָה: כֹּה וְאַלֶּה בְּנֵי דִישָׁן חֲמֶדָן וְאַשְׁבֵּן
 וְיִתְרֹן וְכֶרֶן: כֹּה אֶלֶה בְּנֵי-אַצֵּר בְּלָהָן וְזַעֲזָן
 וְעֶקֶז: כֹּה אֶלֶה בְּנֵי-דִישָׁן עֹיִן וְאַרְזֵן: כֹּס אֶלֶה
 אֶלּוּפִי הַחֲרִי אֶלּוּף לֹטָן אֶלּוּף שׁוּבָל אֶלּוּף
 צִבְעוֹן אֶלּוּף עֵנָה: ל אֶלּוּף דִּישָׁן אֶלּוּף אַצֵּר
 אֶלּוּף דִּישָׁן אֶלֶה אֶלּוּפִי הַחֲרִי לְאַלְפִיָּהֶם
 בְּאַרְזֵן שַׁעִיר: פ לֹא וְאַלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ
 בְּאַרְזֵן אַדּוּם לְפָנֵי מֶלֶךְ-מֶלֶךְ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל: כִּסִּי:
 לֹב וּמֶלֶךְ בְּאַדּוּם בְּלַע בֶּן-בַּעֲזֹר וְשֵׁם עִירוֹ
 דְנִהָבָה: לֹג וּיְמִת בַּעַל וּיְמֶלֶךְ תַּחֲתָיו יוֹכָב
 בֶּן-זֶרַח מְבַצֵּרָה: כִּסִּי: לֹד וּיְמִת יוֹכָב וּיְמֶלֶךְ
 תַּחֲתָיו חֲשֵׁם מֶאַרְזֵן הַתִּימָנִי: לֹה וּיְמִת חֲשֵׁם
 וּיְמֶלֶךְ תַּחֲתָיו הֶדֶד בֶּן-בְּדַד הַמַּפְּה אֶת-מִדְּיָן
 בְּשָׂדֵה מוֹאֵב וְשֵׁם עִירוֹ עֻיִת: כִּסִּי: לו וּיְמִת
 הֶדֶד וּיְמֶלֶךְ תַּחֲתָיו שְׁמֵלָה מִמְשַׁרְקָה: לז וּיְמִת
 שְׁמֵלָה וּיְמֶלֶךְ תַּחֲתָיו שְׁאוּל מֶרְחָבִית הַנֶּהָר:
 לח וּיְמִת שְׁאוּל וּיְמֶלֶךְ תַּחֲתָיו בַּעַל חֲנָן בֶּן-

רש"י

בֶּן-זֶרַח מְבַצֵּרָה. בְּצִירָה מְעָרִי מוֹאֵב הִיא, שְׁנָאֵמֶר:
 (יִרְמִיָּה מֵח) "וְעַל-קִרְיֹת וְעַל-בְּצִירָה וְגו'". וְלָפִי
 שֶׁהַעֲמִידָה מֶלֶךְ לְאַדּוּם, עֲתִידָה לְלָקוֹת עִמָּהֶם,
 שְׁנָאֵמֶר: (יִשְׁעִיָּה לֹד) "כִּי יִזְכֹּחַ לֹה' בְּבִצְרָה": תוֹרָה לֹד
 (לֹה) הַמַּפְּה אֶת-מִדְּיָן בְּשָׂדֵה מוֹאֵב. שְׁבָא מִדְּיָן
 עַל מוֹאֵב לְמַלְחָמָה, וְהֵלֶךְ מֶלֶךְ אַדּוּם לַעֲזֹר אֶת
 מוֹאֵב, וּמִכָּאֵן אָנוּ לְמַדִּים שֶׁהָיוּ מִדְּיָן וּמוֹאֵב
 מְרִיבִים זֶה עִם זֶה, וּבִימֵי בַלְעָם עָשׂוּ שְׁלוֹם

וְלֹהוּדִיעַ גְּדֻלַּת אַבְרָהָם, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי לְמַעַל:
 תוֹרָה כֹּה (לֹא) וְאַלֶּה הַמְּלָכִים וְגו'. שְׁמִנָּה הָיוּ,
 וּכְנָגְדָן הָעֲמִיד יַעֲקֹב וּבִטְל מְלָכוֹת עָשׂוּ בִימֵיהֶם,
 וְאַלּוּ הֵן: שְׁאוּל וְאַיִשׁ בִּשֵׁת, דָּוִד וְשְׁלֹמֹה, רַחְבֵּעַם,
 אַבְדִּיה, אֶסָּא, יְהוֹשֻׁפָּט, וּבִימֵי יוֹרָם בְּנוֹ כְּתִיב:
 (מַלְכִּים ב ח) "בְּיָמָיו פָּשַׁע אַדּוּם מִתַּחַת יַד יְהוּדָה
 וּיְמַלִּיכוּ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ", וּבִימֵי שְׁאוּל כְּתִיב: "אֵין
 מֶלֶךְ בְּאַדּוּם נֹצֵב מֶלֶךְ": תוֹרָה לֹב (לֹג) יוֹכָב

עֲכָבוֹר: לט ויִמָּת בַּעַל חֲנָן בֶּן־עֲכָבוֹר וַיִּמָּלֶךְ
 תַּחְתּוֹ הָדָר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ
 מְהִיטְבָּאֵל בַּת־מִטְרָד בַּת מִי זָהָב רַס"י: מַפְטִיר
 מֵוְאֵלָה שְׁמוֹת אֱלֹפִי עֵשׂוֹ לְמִשְׁפַּחָתָם
 לְמִקְמַתָּם בְּשִׁמְתָם אֱלֹף תִּמְנַע אֱלֹף עֲלוֹה
 אֱלֹף יִתָּת רַס"י: מֵא אֱלֹף אֶהְלִיבְמָה אֱלֹף אֵלָה
 אֱלֹף פִּינָן: מֵב אֱלֹף קִנְזוֹ אֱלֹף תִּימָן אֱלֹף
 מִבְּצָר: מֵג אֱלֹף מִגְדִּיאֵל אֱלֹף עִירָם אֵלָה |
 אֱלֹפִי אֱדוֹם לְמִשְׁכַּתָּם בְּאַרְץ אַחֲזָתָם הוּא
 עֵשׂוֹ אָבִי אֱדוֹם רַס"י: פַּפֵּה

קנ"ד פסוקים. קליט"ה סימן.

לט ומית בעל חנן בר עכבור
 ומלך תחתיה הדר ושום קרתה
 פעו ושום אתתה מהיטבאל בת
 מטרד בת מצרף דהבא: מ ואלין
 שמחת רבבי עשו לזרעיתהון
 לאתריהון בשמהתהון רבא תמנע
 רבא עלוה רבא יתת: מא רבא
 אהליבמה רבא אלה רבא פינן:
 מב רבא קנזו רבא תימן רבא
 מבצר: מג רבא מגדיאל רבא
 עירם אלין רבבי אדום
 למותבנהון בארעא אחסנתהון
 הוא עשו אביהון
 דאדומאי: פ פ פ

רש"י

להתקשר על ישראל: תורה לו (לט) בת מי זהב. מלכות, והראשונים, הנזכרים למעלה, הם שמות
 מהו זהב? עשיר היה, ואין זהב חשוב בעיניו תולדותם, וכן מפרש בדברי הקמים: "וימת הדר,
 לכלום: (מ) ואלה שמות אלופי עשו. שנקראו ויהיו אלופי אדום אלוף תמנע וגו'": תורה מא
 על שם מדינותיהם לאחר שמת הדר ופסקה מהם (מג) מגדיאל. היא רומי: חסלת פרשת וישלח

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי
 שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט
 ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא
 מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עזיזים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה
 עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוק. * האבנט חוגרים בתחילת
 שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשָּׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבַנְּבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפני המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליוזר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת וישלח בעובדיה פרק א

א אֶחָזוֹן עֲבָדֶיהָ כַּהֲאָמַרְ אֲדָנִי יְיָ הֵאָדוֹם שְׁמוּעָה שְׁמָעֵנוּ מֵאֵת יְיָ הֵאָדוֹ וְצִיר בְּגוֹיִם
שָׁלַח קוֹמוֹ וְנִקְוָמָה עָלֶיהָ לְמַלְחָמָה: ב הִנֵּה קָטָן נִתְתִּיד בְּגוֹיִם בְּזוּי אֶתָּה מְאֹד: ג וְדוֹן לְבָךְ
הַשִּׁיאָךְ שְׁכֵנִי בַּחֲגוּי־סָלַע מְרוֹם שְׁבָתוֹ אָמַר בְּלָבּוֹ מִי יוֹרִידֵנִי אֶרֶץ: ד אִם־תִּגְבִּיָּה בְּנֶשֶׁר
וְאִם־בֵּין בּוֹכָבִים שִׁים קִנְיָ מִשָּׁם אוֹרִידֶךָ נֶאֱמַר־יְיָ הֵאָדוֹ: ה אִם־גִּבְּרִים בְּאוּלָּךְ אִם־שׂוֹדְדֵי
לֵילָה אֵיךְ נִדְמִיתָה הֲלֹא יִגְבּוּ דִּים אִם־בְּצָרִים בָּאוּ לָךְ הֲלֹא יִשְׁאִירוּ עֲלֵלוֹת: ו אֵיךְ
נִחַפְּשׁוּ עִשּׂוֹ נִבְעוּ מִצְּפָנָיו: ז עַד־הַגְּבוּל שְׁלַחוֹךְ כָּל אֲנָשִׁי בְּרִיתְךָ הַשִּׁיאָךְ יָכֻלוּ לָךְ אֲנָשִׁי
שְׁלֵמָךְ לַחֲמֹךְ יִשְׁמֹו מְזוֹר תַּחְתִּיד אֵין תְּבוּנָה בּוֹ: ח הֲלֹא בָּיוֹם הַהוּא נֶאֱמַר־יְיָ וְהַאֲבַדְתִּי
חֲכָמִים מֵאֲדוֹם וּתְבוּנָה מִהֵרָ עִשּׂוֹ: ט וַחֲתוּ גְבוּרֶיךָ תִּימָן לְמַעַן יִפְרֹת־אִישׁ מִהֵרָ עִשּׂוֹ
מִקְטָל: י מִחֲמַם אַחֶיךָ יַעֲקֹב תִּכְסֹף בּוֹשָׁה וְנִכְרַת לְעוֹלָם: יא בָּיוֹם עַמְדָךְ מִנְּגִד בָּיוֹם שְׁבוֹת
זָרִים חִילוּ וְנִכְרָים בָּאוּ שְׁעָרָיו וְעַל־יְרוּשָׁלַּיִם יָדוּ גֹרֶל גַּם־אֶתָּה כְּאַחַד מֵהֶם: יב וְאַל־תֵּרָא
בָּיוֹם־אַחֶיךָ בָּיוֹם נִכְרָו וְאַל־תִּשְׁמַח לְבַנְי־יְהוּדָה בָּיוֹם אֲבָדָם וְאַל־תִּגְדֹּל פִּיךָ בָּיוֹם צָרָה:
יג אַל־תִּבּוֹא בְּשַׁעֲרֵי־עַמִּי בָּיוֹם אִידָם אַל־תֵּרָא גַם־אֶתָּה בְּרַעַתוֹ בָּיוֹם אִידוֹ וְאַל־תִּשְׁלַחַנָּה
בְּחִילוֹ בָּיוֹם אִידוֹ: יד וְאַל־תַּעֲמֹד עַל־הַפֶּרֶק לְהַכְרִית אֶת־פְּלִיטָיו וְאַל־תִּסְגֵּר שְׂרִידָיו בָּיוֹם
צָרָה: טו כִּי־קָרֹב יוֹם־יְיָ הֵאָדוֹ עַל־כָּל־הַגּוֹיִם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ יַעֲשֶׂה לָּךְ גְּמָלְךָ יָשׁוּב בְּרֹאשׁוֹךְ:
טז כִּי כַּאֲשֶׁר שְׁתִּיתָ עַל־הַר קֹדֶשִׁי יִשְׁתּוּ כָּל־הַגּוֹיִם תִּמְדוּ וְשָׁתוּ וְלָעוּ וְהָיוּ כְּלֹא הָיוּ:
יז וּבַחֵר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְּלִיטָה וְהָיָה קֹדֶשׁ וִירֵשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֶת מוֹרְשֵׁיהֶם: יח וְהָיָה בֵּית־יַעֲקֹב
אִשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהִזָּה וּבֵית עִשׂוֹ לְקֶשׁ וְדִלְקוּ בָּהֶם וְאָכְלוּם וְלֹא־יִהְיֶה שְׂרִיד לְבֵית עִשׂוֹ
כִּי יְהוֹה דִּבֶּר: יט וִירֵשׁוּ הַגִּבּוֹר אֶת־הָרָע עִשׂוֹ וְהַשְׁפִּלָּה אֶת־פְּלִשְׁתִּים וִירֵשׁוּ אֶת־שָׂדֶה אֶפְרַיִם
וְאֶת שָׂדֶה שְׁמֶרֶן וּבְנִימָן אֶת־הַגִּלְעָד: כ וְגָלַת הַחֲלֵהָ וְהָיָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּנְעִנִים

עֲדֹצְרַפֶּת וְגִלְתִּי יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בְּסִפְרָד יִרְשׁוּ אֶת עָרֵי הַנֶּגֶב: כֹּא וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּתֵר צִיּוֹן
לְשֹׁפֵט אֶת־תֵּר עֲשׂוּ וְהִיתָה לִיהוָה הַמְּלוֹכָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֶמֶן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמַקְיֵם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֵמֶת
וְצֶדֶק: נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ
אֲחֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל
הַנָּאֶמֶן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיְגַל לִבָּנוּ, עַל כְּסָאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָתָהּ. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ
אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אגרות קודש

בי"ה, ח"י כסלו, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

... ובמענה להודעתו אשר ברצונו לשנות קשר של תפילין שלו למנהג רבנו הזקן בעל התניא - פוסק

בנסתר דתורה - והשולחן ערוך - פוסק בנגלה דתורה - נכון וטוב הוא.

בשאלתו לטעם נוסח שלנו לומר קאפי' כ"ה דתהלים בנפ"א - יעוין בני"כ השו"ע או"ח רסקל"א.

לוח זמנים לשבוע פרשת וישלח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			אדמוה"ז		מג"א									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:21	6:17	8:22	8:19	8:54	8:51	9:47	9:43	16:41	16:41	17:07	17:07	16:21	17:17
חיפה (ח)	6:24	6:19	8:23	8:20	8:55	8:52	9:47	9:44	16:37	16:37	17:03	17:03	16:07	17:13
ירושלים (ח)	6:19	6:14	8:21	8:18	8:52	8:49	9:45	9:42	16:40	16:40	17:06	17:06	16:00	17:14
תל אביב (ח)	6:24	6:19	8:23	8:20	8:56	8:52	9:48	9:45	16:39	16:39	17:04	17:05	16:18	17:16
אוסטריה וינה (ח)	7:24	7:17	9:01	8:56	9:33	9:28	10:17	10:13	16:06	16:08	16:39	16:41	15:48	16:54
אוסטרליה מלבורן (ק)	5:48	5:49	8:55	8:55	9:27	9:27	10:42	10:41	20:34	20:28	21:03	20:57	20:15	21:17
אוקראינה אודסה (ח)	7:22	7:15	9:00	8:56	9:33	9:28	10:18	10:14	16:13	16:15	16:46	16:47	15:55	16:50
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	7:12	7:04	8:47	8:42	9:19	9:14	10:03	9:59	15:49	15:51	16:23	16:25	15:31	16:27
אוק. ז'יטומיר (ח)	7:46	7:38	9:16	9:11	9:49	9:44	10:31	10:27	16:06	16:09	16:41	16:44	15:48	16:45
אוקראינה קייב (ח)	7:38	7:30	9:09	9:04	9:41	9:36	10:23	10:19	15:59	16:02	16:34	16:37	15:41	16:38
אוקראינה דונייצק (ח)	6:58	6:51	8:35	8:30	9:07	9:02	9:51	9:47	15:40	15:43	16:14	16:16	15:23	16:18
איטליה מילאנו (ח)	7:44	7:37	9:25	9:20	9:52	9:57	10:39	10:42	16:44	16:46	17:15	17:17	16:26	17:30
אקוואדור קיטו (ח)	5:53	5:50	8:27	8:25	8:57	8:54	9:57	9:57	18:17	18:14	18:39	18:37	17:58	18:43
ארגנטינה ב. איירס (ח)	5:31	5:32	8:32	8:33	9:05	9:06	10:18	10:17	19:58	19:52	20:25	20:20	19:39	20:39
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	5:59	6:01	9:15	9:15	9:46	9:45	11:02	11:01	21:06	21:06	21:44	21:37	20:53	21:48
ארה"ב בולטימור (ח)	7:08	7:03	8:58	8:54	9:27	9:31	10:20	10:16	16:46	16:47	17:14	17:15	16:28	17:18
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	7:01	6:55	8:46	8:50	9:17	9:22	10:10	10:06	16:32	16:34	17:02	17:03	16:15	17:14
ארה"ב ג'רסי (ח)	7:02	6:56	8:46	8:50	9:18	9:22	10:10	10:07	16:32	16:33	17:01	17:02	16:14	17:14
ארה"ב דטרויט (ח)	7:42	7:36	9:24	9:29	9:56	10:00	10:48	10:44	17:04	17:05	17:34	17:35	16:46	17:46
ארה"ב הווסטן (ח)	6:59	6:55	8:58	9:01	9:30	9:34	10:26	10:23	17:25	17:25	17:50	17:50	17:07	18:00
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	6:40	6:35	8:38	8:34	9:06	9:10	10:01	9:58	16:47	16:48	17:14	17:14	16:29	17:24
ארה"ב מיאמי (ח)	6:51	6:47	8:57	8:53	9:26	9:29	10:23	10:20	17:32	17:32	17:57	17:56	17:14	18:07
ארה"ב ניו הייבן (ח)	7:00	6:54	8:47	8:42	9:15	9:19	10:07	10:03	16:25	16:26	16:54	16:55	16:07	17:08
ארה"ב שיקאגו (ח)	6:58	6:52	8:46	8:42	9:13	9:17	10:05	10:02	16:25	16:26	16:54	16:55	16:07	17:05
בוליביה לא פאס (ח)	5:41	5:40	8:32	8:30	8:59	9:00	10:08	10:06	19:05	19:02	19:29	19:25	18:47	19:33
בלגיה אנטוורפן (ח)	8:27	8:19	9:56	9:50	10:28	10:23	11:09	11:05	16:38	16:42	17:15	17:17	16:21	17:33
בלגיה בריסל (ח)	8:24	8:16	9:55	9:50	10:27	10:21	11:09	11:04	16:42	16:45	17:17	17:20	16:24	17:34
בלרוס ליובאוויטש (ח)	7:58	7:49	9:13	9:19	9:44	9:50	10:29	10:24	15:35	15:39	16:15	16:19	15:17	16:19
ברזיל ס.פאולו (ח)	5:07	5:06	7:57	7:59	8:30	8:29	9:39	9:37	18:48	18:44	19:13	19:08	18:29	19:20
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	4:54	4:53	7:46	7:44	8:17	8:15	9:26	9:24	18:33	18:29	18:58	18:53	18:14	19:05
בריטניה לונדון (ח)	7:45	7:37	9:14	9:09	9:46	9:40	10:27	10:23	15:57	16:00	16:33	16:36	15:39	16:50
בריטניה מנצ'סטר (ח)	7:55	7:55	9:28	9:22	9:54	9:59	10:39	10:35	15:55	15:59	16:34	16:37	15:38	16:53
גרמניה ברלין (ח)	7:56	7:48	9:23	9:17	9:49	9:55	10:35	10:31	15:57	16:01	16:35	16:38	15:40	16:39
גרמניה פרנקפורט (ח)	7:55	7:55	9:36	9:31	10:02	10:07	10:50	10:46	16:29	16:32	17:04	17:06	16:11	17:08
הודו בומביי (ח)	6:56	6:52	9:08	9:05	9:37	9:40	10:37	10:34	18:03	18:02	18:26	18:25	17:45	18:30
הודו פונה (ח)	6:49	6:45	9:03	9:00	9:35	9:32	10:32	10:29	18:01	18:00	18:24	18:23	17:43	18:28
הונגריה בודפשט (ח)	7:12	7:05	8:44	8:49	9:16	9:21	10:05	10:01	15:56	15:59	16:29	16:31	15:39	16:33
טורקיה איסטנבול (ח)	7:11	7:05	8:58	8:54	9:26	9:31	10:19	10:15	16:39	16:40	17:08	17:09	16:21	17:12
יוון אתונה (ח)	7:23	7:17	9:15	9:11	9:43	9:47	10:33	10:37	17:08	17:09	17:36	17:37	16:50	17:40
מולדובה קישינב (ח)	7:32	7:25	9:04	9:09	9:37	9:41	10:26	10:22	16:18	16:20	16:51	16:53	16:00	16:55

לוח זמנים לשבוע פרשת וישלח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			אדמוה"ז		מג"א									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו מ. סיטי (ח)	6:45	6:49	9:03	9:06	9:33	9:36	10:30	10:33	18:05	18:06	18:28	18:29	17:47	18:33
ניו זילנד קרייסטצ'רץ'(ח)	4:42	4:40	7:55	7:56	8:28	8:28	9:45	9:46	19:54	20:00	20:26	20:33	19:40	20:37
נפאל קטמנדו (ח)	6:29	6:34	8:38	8:41	9:09	9:12	10:03	10:06	17:15	17:15	17:39	17:40	16:57	17:44
סינגפור סינגפור (ח)	6:49	6:51	9:16	9:19	9:49	9:51	10:50	10:52	18:57	18:59	19:19	19:22	18:41	19:26
פולין ורשא (ח)	7:15	7:23	8:46	8:52	9:17	9:23	10:00	10:04	15:33	15:29	16:09	16:06	15:12	16:10
פרו לימה (ח)	5:31	5:33	8:09	8:11	8:42	8:44	9:47	9:49	18:22	18:25	18:45	18:48	18:07	18:52
צרפת ליון (ח)	7:55	8:01	9:38	9:43	10:10	10:14	10:56	11:00	17:03	17:01	17:34	17:33	16:43	17:47
צרפת פריז (ח)	8:16	8:23	9:54	9:59	10:25	10:30	11:10	11:14	17:02	16:59	17:35	17:33	16:41	17:48
קולומביה בוגוטה (ח)	5:40	5:42	8:10	8:13	8:40	8:43	9:42	9:44	17:50	17:52	18:12	18:14	17:33	18:18
קנדה טורונטו (ח)	7:25	7:31	9:12	9:16	9:43	9:48	10:31	10:34	16:47	16:45	17:17	17:15	16:27	17:28
קנדה מונטריאול (ח)	7:08	7:15	8:51	8:56	9:23	9:28	10:10	10:13	16:17	16:15	16:48	16:46	15:57	17:01
קפריסין לרנקה (ח)	6:32	6:37	8:27	8:31	9:01	9:04	9:52	9:55	16:35	16:35	17:02	17:02	16:17	17:06
רוסיה מוסקבה (ח)	8:25	8:35	9:49	9:55	10:19	10:25	10:59	11:03	16:10	16:05	16:50	16:46	15:48	17:05
רוסיה רוסטוב נא-דונו (ח)	7:42	7:49	9:21	9:26	9:53	9:58	10:39	10:43	16:37	16:34	17:09	17:07	16:17	17:11
שווייץ ציריך (ח)	7:44	7:51	9:26	9:31	9:57	10:02	10:43	10:47	16:43	16:41	17:16	17:14	16:23	17:27
תאילנד בנגקוק (ח)	6:22	6:25	8:39	8:42	9:12	9:15	10:10	10:13	17:50	17:52	18:13	18:15	17:33	18:19

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמו"ר בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק:
כל ליל ד' טו בו

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מן כל-אויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומכל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה) בת תמר**

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il